

El-Bidaye ve'n-Nihaye

BÜYÜK İSLÂM TARİHİ

İbn Kesîr

EL BİDÂYE VE'N-NİHÂYE

BÜYÜK İSLÂM TARİHİ İbn Kesîr

12

Çeviren:
Mehmet KESKİN

ÇAĞRI YAYINLARI
Divanyolu, Klodfarer Cd. No: 16/1
Sultanahmet/ İSTANBUL
Tel: 516 20 80 - 81
Fax: 516 20 82

İÇİNDEKİLER

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesi.....	19
Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed, Ubeydullah b. Osman b. Yahya, Hüseyin b. Muhammed b. Halef, Abdullah b. Ahmed, Ömer b. İbrahim, Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin, Muhammed b. Ömer b. Yahya, Üstad Ebü'l-Fütuh Bürçüvan, Cerirî, İbn Faris, Ümmü Selame.....	22
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesi.....	22
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Cafer b. Fadl b. Cafer, Şair İbn Haccac, Abdülaziz b. Ahmed b. Hasan el-Cezerî, İsa b. Vezir Ali b. İsa.....	25
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesi.....	25
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbn Cinnî. Ali b. Abdülaziz.....	27
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesi.....	28
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbrahim b. Ahmed b. Muhammed, Tai' Lillah Abdülkerim b. Mutî, Muhammed b. Abdurrahman b. Abbas b. Zekeriya, Muhammed b. Abdullah, Meymune.....	29
Hicretin Üçyüzdoksandördüncü Senesi.....	30
Ebu Ali el-İskâfî.....	32
Hicretin üçyüzdoksanbeşinci Senesi.....	32
Hicretin üçyüzdoksanbeşinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Muhammed b. Ahmed b. Musa b. Cafer, Muhammed b. Ebi İsmail, Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris...	33
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesi.....	34
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebu Said el-İsmailî, Muhammed b. Ahmed, Ebu Abdillâh b. Mendeş.....	35
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesi.....	36
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Abdüssamed b. Ömer b. İshak, Ebü'l-Abbas b. Vasil.....	38
Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesi.....	38
İbn Mes'ud'un mushafının yakılması.....	38
Kumame Kilisesi'nin tahrib edilmesi.....	39
Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ebu Muhammed el-Bacî, Abdullah b. Ahmed, Şair Beğâ, Muhammed b. Yahya, Bediüzzaman...	41
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesi.....	42
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; Abdullah b. Bekr b. Muhammed b. Hüseyin, Muhammed b. Ali b. Hüseyin, Ebü'l-Hasan Ali b. Ebi Said, Halife Kadir Billah'ın Annesi Temenna.....	44
Hicretin Dörtüzyüncü Senesi.....	45
Hicretin Dörtüzyüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Nakip Ebu Ahmed el-Musevî, Haccac b. Hüzmüz Ebu Cafer, Ebu Abdillâh el-Kummî, Ebü'l-Hüseyin b. Refa.....	47
Hicretin Dörtüzyübirinci Senesi.....	47
Hicretin Dörtüzyübirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbrahim b. Muhammed b. Ubeyd, Vezir Amidü'l-Cüyüş, Halef el-Vasîfî, Ebu Ubeyd el-Herevî, Ali b. Muhammed b. Hüseyin.....	49

Hicretin Dörtüzyikinci Senesi.....	50
Bağdat İmamları ve Âlimlerinin Fatımilerin nesebini eleştirmeleri.....	50
Hicretin Dörtüzyikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Hasan b. Ali, Osman b. İsa Ebu Amr el-Bakillanî, Muhammed b. Cafer b. Muhammed, Ebü't-Tib Sehl b. Muhammed.....	53
Hicretin Dörtüzyüçüncü Senesi.....	53
Hicretin Dörtüzyüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Ali Ebü'l-Hasan el-Leysi, Hasan b. Hamid, Hüseyin b. Hasan, Feyruz Ebu Nasr, Kabus b. Veşmgir, Kadı Ebu Bekir el-Bakillanî, Muhammed b. Musab Muhammed, Hafız Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed, Hafız İbn Farazi.....	59
Hicretin Dörtüzdördüncü Senesi.....	60
Hicretin Dörtüzdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ahmed, Ali b. Said el-İstahri.....	61
Hicretin Dörtüzbeyinci Senesi.....	61
Hicretin Dörtüzbeyinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Bekir b. Şazan b. Bekir, Bedir b. Hasneveyh b. Hüseyin, Hasan b. Hüseyin b. Hamkân, Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim, Abdurrahman b. Muhammed, Ebu Nasr Abdülaziz, Abdülaziz b. Ömer, Hakim en-Nisaburi, İbn Kec.....	66
Hicretin Dörtüzyaltıncı Senesi.....	67
Hicretin Dörtüzyaltıncı Senesinde vefat eden şahsiyetler. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayini, Ebu Ahmed el-Farazi, Şerif Rıza, Badis b. Mansur el-Himyari.....	70
Hicretin Dörtüzyedinci Senesi.....	70
Hicretin Dörtüzyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Yusuf b. Dost, Vezir Fahrü'l-Mülk.....	71
Hicretin Dörtüzysekizinci Senesi.....	72
Şebaşı Ebu Nasr.....	73
Hicretin Dörtüzdokuzuncu senesi.....	73
Hicretin Dörtüzdokuzuncu senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Recâ b. İsa b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Ebi Ali, Ali b. Nasr, Abdül-gani Said, Muhammed b. Emirilmüminin, Muhammed b. İbrahim.....	75
Hicretin Dörtüyonuncu Senesi.....	76
Hicretin Dörtüyonuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Musa b. Mürdevyeh, Hibetullah b. Selame.....	76
Hicretin Dörtüyonbirinci Senesi.....	77
Melun Hakim'in öldürülmesi.....	79
Hicretin Dörtüyönikinci Senesi.....	80
Hicretin Dörtüyönikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebu Sa'd el-Malini, Hasan b. Hüseyin, Hasan b. Mansur b. Galib, Hüseyin b. Amr, Muhammed b. Ömer, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Ebu Ali Hasan b. Ali ed-Dakkak, Şair Sarî ed-Dellal.....	84
Hicretin Dörtüyönüçüncü Senesi.....	84
Hicretin Dörtüyönüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbn Bevvav el-Kâtib, Ali b. İsa, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, İbn Numan.....	85
Hicretin Dörtüyöndördüncü Senesi.....	88
Hicretin Dörtüyöndördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Fadl b. Sehlân, Hasan b. Muhammed b. Abdullah, Ali b. Abdullah b. Cehdem, Kasım b. Cafer b. Abdülvahid, Muhammed b. Ahmed b. Hasan, Muhammed b. Ahmed, Hilâl b. Muhammed.....	89
Hicretin Dörtüyönbeşinci Senesi.....	90
Hicretin Dörtüyönbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b.	90

Muhammed b. Ömer b. Hasan, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, Ubeydullah b. Abdullah, Ömer b. Abdullah b. Ömer, Muhammed b. Hasan b. Ebü'l-Hasan.....	91
Hicretin Dörtüyzonaltıncı Senesi.....	91
Hicretin Dörtüyzonaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sabur b. Erdeşir, Osman en-Nisaburî, Muhammed b. Hasan b. Salihan, Melik Şerefü'd-Devle, Şair Tihâmî.....	93
Hicretin Dörtüyzonyedinci Senesi.....	94
Hicretin Dörtüyzonyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Abdullah, Cafer b. Ebban, Ömer b. Ahmed b. Abdeveyh, Ali b. Ahmed b. Ömer b. Hafs, Sâid b. Hasan, Kaffal el-Mervezi.....	97
Hicretin Dörtüyzonsekizinci Senesi.....	97
Hicretin Dörtüyzonsekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. 99Muhammed b. Abdullah, Hüseyin b. Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Hasan b. İbrahim, Ebü'l-Kasım el-Lalkânî, Ebü'l-Kasım b. Emiri'l-Müminin el-Kâdir, Şerif İbn Tabataba Ebu İshak, Kuddurî.....	100
Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesi.....	101
Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hamza b. İbrahim b. Abdullah, Muhammed b. Muhammed b. İbrahim b. Muhalled, Mübarek el-Enmâtî, Ebü'l-Fevaris b. Bahaü'd-Devle, Ebu Muhammed b. Sad, Kelamcı Ebu Abdillâh, Şair İbn Galbun.....	102
Hicretin Dörtüzyırmıncı Senesi.....	104
Hicretin Dörtüzyırmıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ebü'l-Kayn, Ali b. İsa b. Ferec b. Salih, Esedü'd-Devle.....	106
Hicretin Dörtüzyırmibirinci Senesi.....	106
Hicretin Dörtüzyırmibirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Abdullah b. Ahmed, Hüseyin b. Muhammed el-Halî, Büyük ve Adil Hükümdar Mahmud b. Sebüktekin.....	108
Hicretin Dörtüzyırmikiinci Senesi.....	109
Kaim Bi-Emrillah'ın Hilafeti.....	111
Hasan b. Cafer, Abdülvehhap b. Ali.....	112
Hicretin Dörtüzyırmüçüncü Senesi.....	113
Hicretin Dörtüzyırmüçüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ruh b. Muhammed b. Ahmed, Ali b. Muhammed b. Hasan, Muhammed b. Tayyib, Ali b. Hilâl.....	114
Hicretin Dörtüzyırmidördüncü Senesi.....	116
Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed.....	117
Hicretin Dörtüzyırmibeşinci Senesi.....	107
Hicretin Dörtüzyırmibeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Galib, Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman b. Said, Ebu A'î el-Bendenbecî, Abdülvahhab b. Abdülaziz, Garib b. Muhammed.....	108
Hicretin Dörtüzyırmialtıncı Senesi.....	119
Hicretin Dörtüzyırmialtıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şair Ahmed b. Küleyb, Hasan b. Ahmed, Hasan b. Osman.....	121
Hicretin Dörtüzyırmiyedinci Senesi.....	122
Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sealib.....	124
Hicretin Dörtüzyırmisekizinci Senesi.....	124
Hicretin Dörtüzyırmisekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Kuddurî Ahmed b. Muhammed, Hasan b. Şihab, Lütfullah Ahmed b. İsa, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Hasan, Şair Mehyar ed-Deylemî, Hibetullah b. Hasan, Ebu Ali b. Sinâ.....	125
Hicretin Dörtüzyırmidokuzuncu Senesi.....	126
	129
	130

Saalibî, Üstad Ebu Mansur.....	132
Hicretin Dörtüzyötuzuncu Senesi.....	133
Hicretin Dörtüzyötuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; Hafız Ebu Nuaym el-İsfahanî, Hasan b. Hafs, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, Abdülmelik b. Muhammed, Muhammed b. Hüseyin b. Halef, Muhammed b. Abdullah, Fadl b. Mansur, Hibetullah b. Ali b. Cafer, Ebu Zeyd ed-Debbusî, el-Hâfî.....	136
Hicretin Dörtüzyötuzbirinci Senesi.....	137
Hicretin Dörtüzyötuzbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İsmail b. Ahmed, Büğri el-Fatîf, Muhammed b. Ali.....	137
Hicretin Dörtüzyötuzikinci Senesi.....	138
Muhammed b. Hüseyin.....	140
Hicretin Dörtüzyötüzüçüncü Senesi.....	140
Hicretin Dörtüzyötüzüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Behram b. Menafih, Muhammed b. Cafer b. Hüseyin, Gazneli Mahmud'un oğlu Mesud.....	141
Hicretin Dörtüzyötüzdördüncü Senesi.....	141
Hicretin Dörtüzyötüzdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebu Zer el-Herevî, Muhammed b. Hüseyin.....	142
Hicretin Dörtüzyötüzbeşinci Senesi.....	142
Ebu Kalicar, kardeşi Celalü'd-Devle'den sonra Bağdat'ı ele geçiriyor.....	143
Hicretin Dörtüzyötüzbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hüseyin b. Osman, Abdullah b. Ebi'l-Feth, Sultan Celalü'd-Devle.....	144
Hicretin Dörtüzyötüzaltıncı Senesi.....	144
Hicretin Dörtüzyötüzaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hüseyin b. Ali, Abdülvehhab b. Mansur, Şerif Murtaza, Muhammed b. Ahmed, Ebu Hüseyin el-Basrî el-Mutezili.....	147
Hicretin Dörtüzyötüzyedinci Senesi.....	147
Hicretin Dörtüzyötüzyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Faris b. Muhammed, Hatice binti Musa, Ahmed b. Yusuf es-Salikî el-Münazî.....	148
Hicretin Dörtüzyötüzsekizinci Senesi.....	149
Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî.....	149
Hicretin Dörtüzyötüzdokuzuncu Senesi.....	150
Hicretin Dörtüzyötüzdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ahmed, Abdülvahid b. Muhammed, Muhammed b. Hasan b. Ali, Muhammed b. Ahmed b. Musa, Muzaffer b. Hüseyin, Muhammed b. Ali b. İbrahim, Şeyh Ebu Ali es-Senaci.....	152
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesi.....	153
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. İsa b. Muktedir, Hibetullah b. Ömer, Ali b. Hasan, Muhammed b. Cafer b. Ebu'l-Ferec, Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, Sultan Ebu Kalicar.....	155
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesi.....	155
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Mansur, Ali b. Hasan, Abdülvehhab b. Kadı Maverdî Hafız Ebu Abdullah es-Surî.....	157
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesi.....	159
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ali b. Ömer 159b. Hasan, Ömer b. Sabit es-Semânî, Karvaş b. Mukallid, Mevdu'd b. Mesud b. Mahmud b. Sebektekin.....	160
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesi.....	160
Muhammed b. Muhammed b. Ahmed.....	161
Hicretin Dörtüzyüküzyüküncü Senesi.....	162

Hicretin Dörtüzkırkdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ali, Ali b. Hüseyin b. Muhammed, Kadı Ebu Cafer.....	162
Hicretin Dörtüzkırkbeşinci Senesi.....	163
Hicretin Dörtüzkırkbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Ömer b. Ruh, İsmail b. Ali, Ömer b. Şeyh Ebu Talib el-Mekkî, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Ebi Temmam.....	164
Hicretin Dörtüzkırkaltıncı Senesi.....	165
Hicretin Dörtüzkırkaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hüseyin b. Cafer b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman.....	165
Hicretin Dörtüzkırkyedinci Senesi.....	166
Hicretin Dörtüzkırkyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ali, Ali b. Muhsin b. Ali.....	168
Hicretin Dörtüzkırksekkizinci Senesi.....	168
Hicretin Dörtüzkırksekkizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ali b. Ahmed b. Ali b. Silk, Muhammed b. Abdülvahid, Hilal b. Muhsin.....	171
Hicretin Dörtüzkırkdokuzuncu Senesi.....	172
Hicretin Dörtüzkırkdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Abdullah b. Süleyman, Üstad Ebu Osman es-Sabunî.....	173
Hicretin Dörtüzüellinci Senesi.....	176
Hicretin Dörtüzüellinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Hasan Muhammed Ebu Abdullah Elunî, Tuğrul Bey'in Kardeşi Davud, Ebu't-Tayyib et-Taberî, Kadı Mâverdi, Reis'ür-Rüesa Ebü'l-Kasım b. Mesleme Mansur b. Hüseyin.....	181
Hicretin Dörtüzüellibirinci Senesi.....	182
Tuğrul Bey'in Besasir'i'yi öldürmesi.....	186
Arslan Ebu'l-Hasir el-Besasirî et-Türkî, Hasan b. Fadl.....	188
Ali b. Mahmud b. İbrahim b. Macire, Muhammed b. Ali, el-Veni el-Faradî.....	191
Hicretin Dörtüzüellilikinci Senesi.....	193
Hicretin Dörtüzüellilikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ebu Mansur el-Cilî, Hasan b. Muhammed, Muhammed b. Ubeydullah, Katrû'n-Nedâ.....	194
Hicretin Dörtüzüelliliçüncü Senesi.....	195
Ahmed b. Mervan.....	196
Hicretin Dörtüzüellidördüncü Senesi.....	197
Hicretin Dörtüzüellidördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sümal b. Salih, Hasan b. Ali b. Muhammed, Hüseyin b. Ebu Yezid, Sa'd b. Muhammed b. Mansur.....	198
Hicretin Dörtüzüellibeşinci Senesi.....	199
Tuğrul Bey'in Halife'nin Kızıyla gerdeğe girişi.....	200
Hicretin Dörtüzüellibeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Züheyr b. Ali, Said b. Mervan, Melik Ebu Talib Tuğrul Bey.....	200
Hicretin Dörtüzüellialtıncı Senesi.....	202
Hicretin Dörtüzüellialtıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbn Hazm ez-Zahirî, Abdülvahid b. Ali b. Burhan.....	203
Hicretin Dörtüzüelliyedinci Senesi.....	205
Hicretin Dörtüzüellisekkizinci Senesi.....	205
Hicretin Dörtüzüellisekkizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hafz Ebu Bekir el-Beyhakî, Hasan b. Galib, Kadı Ebu Ya'lâ b. Ferrâ el-Hanbelî İbn Seyyidih.....	206
Hicretin Dörtüzüellidokuzuncu Senesi.....	207
Muhammed b. İsmail b. Muhammed.....	208
Hicretin Dörtüzüaltmışıncı Senesi.....	210
	210
	211
	212

Hicretin Dörtüyzaltmışıncı Senesinde vefat eden şahsiyetler; Abdülmelik b. Muhammed b. Yusuf b. Mansur, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan et-Tuṣṭ.....	213
Hicretin Dörtüyzaltmışıbirinci Senesi.....	214
Forani.....	215
Hicretin Dörtüyzaltmışıikinci Senesi.....	216
Hicretin Dörtüyzaltmışıikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ali, Muhammed b. Ahmed b. Sehl.....	217
Hicretin Dörtüyzaltmışıüçüncü Senesi.....	218
Hicretin Dörtüyzaltmışıüçüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ahmed b. Ali, Hassan b. Said, Emin b. Muhammed b. Hasan b. Hamza, Şeyhü'l-Ecell Ebu Ömer Abdu'l-Berr en-Nemiri, İbn Zeydun, Kerime Binti Ahmed.....	225
Hicretin Dörtüyzaltmışıdördüncü Senesi.....	225
Hicretin Dörtüyzaltmışıdördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Zekeriya b. Muhammed b. Hayde, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Ahmed b. Şare..	226
Hicretin Dörtüyzaltmışıbeşinci Senesi.....	226
Alparslan'ın vefatı, Yerine oğlu Melikşah'ın geçmesi.....	226
Hicretin Dörtüyzaltmışıbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan Alparslan, Ebü'l-Kasım el-Kuşeyri, İbn Surruba'r, Muhammed b. Ali.....	230
Hicretin Dörtüyzaltmışıaltıncı Senesi.....	231
Bağdat'ın sular altında kalması.....	231
Hicretin Dörtüyzaltmışıaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Hasan es-Semnanî, Abdülaziz b. Ahmed, el-Maverdiye.....	232
Hicretin Dörtüyzaltmışıyedinci Senesi.....	232
Halife Kaim Bi-Emrillah'ın vefatı.....	232
Muktedi Bi-Emrillah'ın Hilafeti.....	233
Hicretin Dörtüyzaltmışıyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Halife Kaim Bi-Emrillah, Davudî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hasan.....	236
Hicretin Dörtüyzaltmışısekizinci Senesi.....	236
Hicretin Dörtüyzaltmışısekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Muhammed b. Ali, Muhammed b. Kasım, Muhammed b. Muhammed b. Abdullah, Muhammed b. Nasr b. Salih, Mesud b. Muhsin, Tefsirci Vahidî, Nasır b. Muhammed, Yusuf b. Muhammed b. Hasan.....	239
Hicretin Dörtüyzaltmışıdokuzuncu Senesi.....	239
Hicretin Dörtüyzaltmışıdokuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; İsfahdost b. Muhammed, Tahir b. Ahmed b. Babşaz, Abdullah b. Muhammed b. Abdullah, Hayyan b. Halef, Ebu Nasr es-Secezi el-Vabilî, Muhammed b. Ali b. Hüseyin..	243
Hicretin Dörtüzyetmişinci Senesi.....	244
Hicretin Dörtüzyetmişinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, Ahmed b. Muhammed, Ahmed b. Abdülmelik, Abdullah b. Hasan b. Ali, Abdurrahman b. Mende, Abdülmelik b. Muhammed, Şerif Ebu Cafer el-Hanbelî, Muhammed b. Muhammed b. Abdillâh.....	247
Hicretin Dörtüzyetmişıbirinci Senesi.....	247
Hicretin Dörtüzyetmişıbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sa'd b. Ali Süleym b. el-Cevzi, Abdullah b. Şem'un.....	248
Hicretin Dörtüzyetmişıikinci Senesi.....	238
Hicretin Dörtüzyetmişıikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Abdülmelik b. Hasan, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, Heyyac b. Abdillâh.....	249
Hicretin Dörtüzyetmişıüçüncü Senesi.....	239
Hicretin Dörtüzyetmişıüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Ömer, Süleyhî, Muhammed b. Hüseyin, Yusuf b. Hasan.....	251

Hicretin Dörtüzyetmişdördüncü Senesi.....	251
Hicretin Dörtüzyetmişdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Davud b. Sultan b. Melikşah, Kadı Ebü'l-Velid el-Bacû, Ebü'l-Ağar Debis b. Ali b. Mezyed, Abdullah b. Ahmed b. Rıdvan.....	251 252
Hicretin Dörtüzyetmişbeşinci Senesi.....	253
Hicretin Dörtüzyetmişbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdülvehhab b. Muhammed, İbn Makûla.....	253
Hicretin Dörtüzyetmişaltıncı Senesi.....	254
Hicretin Dörtüzyetmişaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Ebu İshak eş-Şirâzî, Tahir b. Hüseyin, Muhammed b. Ahmed b. İsmail, Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. Cerrade.....	255 256
Hicretin Dörtüzyetmişyedinci Senesi.....	257
Hicretin Dörtüzyetmişyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Dubest, İbn Sabbağ, Mes'ud b. Nasır.....	258 258
Hicretin Dörtüzyetmişsekizinci Senesi.....	259
Hicretin Dörtüzyetmişsekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Hasan, Hasan b. Ali, Ebu Sa'd el-Mütevellî, İmamül- Haremeyn, Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Ahmed, Kadı Ebu Abdullah ed-Damiğani, Muhammed b. Ali b. Muttalib, Muhammed b. Tahir el-Abbâsî, Mansur b. Debis, Hibetullah b. Ahmed b. Seybi.....	259 263
Hicretin Dörtüzyetmişdokuzuncu Senesi.....	264
Hicretin Dörtüzyetmişdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emir Ca'ber b. Sabık el-Kuşeyrî, Emir Cenfel Kutluğ, Ali b. Feddal el-Muşacîf, Ali b. Ahmed et-Tüsterî, Yahya b. İsmail el-Hüseyinî.....	266 266
Hicretin Dörtüzyekseninci Senesi.....	267
Hicretin Dörtüzyekseninci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İsmail b. İbrahim, Tahir b. Hüseyin el-Bendenicî, Muktedî'nin oğlu Muhammed, Muhammed b. Muhammed b. Zeyd, Muhammed b. Hilal b. Hasan, Hibetullah b. Ali, Ebubekir b. Ömer, Fatıma binti Ali.....	268 270
Hicretin Dörtüzyeksenbirinci Senesi.....	270
Hicretin Dörtüzyeksenbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Sultan Melikşah, Abdullah b. Muhammed.....	271 271
Hicretin Dörtüzyeksenikinci Senesi.....	271
Hicretin Dörtüzyeksenikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdüssamed b. Ahmed b. Ali, Ali b. Ebi Ya'lâ, Asım b. Hasan, Muhammed b. Ahmed b. Hamid b. Ubeyd, Muhammed b. Ahmed b. Abdullah.....	272 273
Hicretin Dörtüzyeksenüçüncü Senesi.....	273
Hicretin Dörtüzyeksenüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Vezir Ebu Nasr b. Cuheyr.....	274 274
Hicretin Dörtüzyeksendördüncü Senesi.....	274
Hicretin Dörtüzyeksendördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdurrahman b. Ahmed, Muhammed b. Ahmed b. Ali, Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Artuk b. Alp et-Türkmanî.....	276 276
Hicretin Dörtüzyeksenbeşinci Senesi.....	277
Hicretin Dörtüzyeksenbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Cafer b. Yahya b. Abdullah, Vezir Nizamülmülk, Abdülbaki b. Muhammed b. Hüseyin, Malik b. Ahmed b. Ali, Sultan Melikşah, Bağdat'taki Taciye Medre- sesinin Kurucusu, Hibetullah b. Abdülvaris.....	279 285
Hicretin Dörtüzyeksenaltıncı Senesi.....	285

Hicretin Dört yüz seksen altıncı Senesinde vefat eden şahsiyetler; Cafer b. Muktedi Billah, Süleyman b. İbrahim, Abdülvahid b. Ahmed b. Muhsin, Ali b. Ahmed b. Yusuf, Ali b. Muhammed b. Muhammed, Ebu Nasr b. Hibetullah...	287
Hicretin Dört yüz seksen yedinci Senesi, Muktedi'nin vefatı.....	288
Muktedi Bi-Emrillah, Müstazhir Bi Emrillah Ebü'l-Abbas'ın Halifeligi.....	289
Hicretin Dört yüz seksen yedinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; AtaBeğ Aksungur, Emirü'l-Cüyuş Bedr el-Cemali, Halife Muktedi, Halife Müstansır el-Fatimi, Muhammed b. Ebi Haşim, Sultan Melikşah'ın oğlu Mahmud.....	292
Hicretin Dört yüz seksen sekizinci Senesi.....	293
Hicretin Dört yüz seksen sekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Ahmed b. Hayrûn, Tutuş Ebü'l-Muzaffer, Rızkullah Abdülvehhab, Ebu Seyf el-Kazvini, Vezir Ebu Şüca', Kadı Ebu Bekir eş-Şaşı, Ebu Abdullah el-Humeydi, Hibetullah b. Şeyh Ebü'l-Vefa b. Ukayl.....	297
Hicretin Dört yüz seksen dokuzuncu Senesi.....	298
Hicretin Dört yüz seksen dokuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; Abdullah b. İbrahim b. Abdullah, Abdulmuhsin b. Ahmed Eş-Şenci, Abdülmelik b. İbrahim, Muhammed b. Ahmed b. Abdülbaki, Ebu Muzaffer es-Sem'anî.....	300
Hicretin Dört yüz doksanıncı Senesi.....	302
Hicretin Dört yüz doksanıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Hasan, Muammer b. Muhammed, Yahya b. Ahmed b. Muhammed el-Besti.....	303
Hicretin Dört yüz doksan birinci Senesi.....	303
Hicretin Dört yüz doksan birinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Tarrad b. Muhammed b. Ali, Muzaffer Ebü'l-Feth.....	304
Hicretin Dört yüz doksan ikinci Senesi.....	305
Hicretin Dört yüz doksan ikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sultan İbrahim b. Sultan Mahmud, Abdülbaki b. Yusuf, Ebü'l-Kasım b. İmamü'l-Haremeyn..	306
Hicretin Dört yüz doksan üçüncü Senesi.....	307
Hicretin Dört yüz doksan üçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sofi Abdürrezzak el-Gaznevî, Vezir Amidüddeve b. Cüheyr, Tabip İbn Cezle.	309
Hicretin Dört yüz doksan dördüncü Senesi.....	310
Hicretin Dört yüz doksan dördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed, Abdulhasan b. Hasan, Abdurrahman b. Ahmed, Aziz b. Abdü'l-Melik, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Hasan, Muhammed b. Ali b. Ubeydullah, Muhammed b. Mansur, Muhammed b. Mansur el-Kuserî, Nasr b. Ahmed.....	313
Hicretin Dört yüz doksan beşinci Senesi.....	313
Hicretin Dört yüz doksan beşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Mısır Hükümdarı Ebü'l-Kasım, Muhammed b. Hibetullah.....	314
Hicretin Dört yüz doksan altıncı Senesi.....	315
Hicretin Dört yüz doksan altıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Ali, Ebü'l-Meali, Kaim bi Emrillah'ın Kızı Seyyide.....	316
Hicretin Dört yüz doksan yedinci Senesi.....	306
Hicretin Dört yüz doksan yedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Erdeşir b. Mansur, İsmail b. Muhammed, Alâ b. Hasan b. Vehb, Muhammed b. Ahmed b. Ömer.....	317
Hicretin Dört yüz doksan sekizinci Senesi.....	318
Hicretin Dört yüz doksan sekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan Berkıyruk b. Melikşah, İsa b. Abdullah, Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, Ebu Ali el-Hayali, Muhammed b. Ali b. Hasan.....	318
	319

Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesi.....	319
Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hakim Ebu'l-Feth, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Ubeydullah b. Hasan, Muhariş b. Mücella.....	320
Hicretin Beşyüzüncü Senesi.....	322
Fahrü'l-Mülk Ebu Muzaffer'in öldürülmesi.....	323
Hicretin Beşyüzüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Muzaffer, Cafer b. Muhammed, Abdülvehhab b. Muhammed, Muhammed b. İbrahim, Yusuf b. Ali.....	324
Hicretin Beşyüzbirinci Senesi.....	325
Hicretin Beşyüzbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Temim b. Muiz b. Badis, Sadaka b. Mansur.....	326
Hicretin Beşyüzikinci Senesi.....	327
Hicretin Beşyüzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan el-Alevi Hasan b. Ali, er-Rubani, Yahya b. Ali.....	328
Hicretin Beşyüzüçüncü Senesi.....	328
Hicretin Beşyüzüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Ali, Ömer b. Abdülkerim, Muhammed Ahi Hammad.....	329
Hicretin Beşyüzdördüncü senesi.....	329
Hicretin Beşyüzdördüncü senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İdris b. Hamza, Ali b. Muhammed.....	330
Hicretin Beşyüzbeşinci senesi.....	331
İmam Gazzali.....	332
Hicretin Beşyüzaltıncı Senesi.....	333
Hicretin Beşyüzaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Said b. Mansur, Muhammed b. Musa b. Abdullah, Muammer b. Muammer, Ebu Ali el-Merarrî, Nezihe, Ebu Sa'd es-Sem'anî.....	334
Hicretin Beşyüzyedinci Senesi.....	335
Hicretin Beşyüzyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İsmail b. Hafız Ebu Bekir el-Beyhaki, Şüca b. Ebi Şüca', Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Tahir, Ebu Bekir eş-Şâsî, Mü'temen b. Ahmed.....	336
Hicretin Beşyüzsekizinci Senesi.....	338
Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesi.....	339
Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İsmail b. Muhammed, Menceb b. Abdullah el-Müstazhirî, Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis.....	340
Hicretin Beşyüzonuncu Senesi.....	341
Hicretin Beşyüzonuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ukayl b. İmam Ebü'l- Vefa, Ali b. Ahmed b. Muhammed, Muhammed b. Mansur, Muhammed b. Ahmed b. Tahir, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Mahfuz b. Ahmed.....	342
Hicretin Beşyüzonbirinci Senesi.....	343
Hicretin Beşyüzonbirinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Kadı Murtaza, Muhammed b. Sa'd, Hac Emiri.....	344
Hicretin Beşyüzonikinci Senesi.....	345
Halife Müstazhir Billah'ın Vefatı.....	346
Müsterşid'in Hilafete Geçişi.....	346
Hicretin Beşyüzonikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Halife Müstazhir, Ermeni Arguvan, Bekir b. Muhammed b. Ali, Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab, Yusuf b. Ahmed Ebu Tahir, Ebü'l-Fadl b. Hazin	347
	348

Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesi.....	348
Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbn Ukayl..	349
Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed ed-Damigani, Mübarek b. Ali.....	350
Hicretin Beşyüzondördüncü Senesi.....	350
Hicretin Beşyüzondördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b.	353
Abdülvahhab b. Sünâ, Abdürrahim b. Abdülkebir, Abdülaziz b. Ali.....	354
Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesi.....	354
Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Lügatçı	355
İbnu'l-Katta Ebû'l-Kasım, Şahinşah Ebû'l-Kasım, Abdürrezzak b. Abdullah,	
Süfriyye Hatun, Tuğrai.....	357
Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesi.....	357
Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdullah b.	359
Ahmed, Ali b. Ahmed es-Sümeiremi, Hariri, Tefsirci el-Bağavi.....	361
Hicretin Beşyüzonyedinci Senesi.....	362
Ahmed b. Muhammed.....	362
Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesi.....	363
Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b.	
Ali b. Burhan, Abdullah b. Muhammed b. Cafer, Ahmed b. Muhammed.....	364
Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesi.....	364
Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	
Aksungur el-Porsukî, Bilal b. Abdurrahman, Kadî Ebu Sa'd el-Herevî.....	365
Hicretin Beşyüzyirminci Senesi.....	366
Hicretin Beşyüzyirminci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b.	367
Muhammed b. Muhammed, Ahmed b. Ali, Behram b. Behram, Said b. Seyyar	368
Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesi.....	368
Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	
Muhammed b. Abdülmelik, Fatıma Binti Hüseyin b. Hasan b. Fadlevyeh,	
Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed.....	370
Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesi.....	370
Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b.	371
Ali b. Sadaka, Hasan b. Ali, Atabeg Tuğtekin.....	372
Hicretin Beşyüzyirmiüçüncü Senesi.....	372
Es'ad b. Ebi Nasr.....	373
Hicretin Beşyüzyirmidördüncü Senesi.....	373
Mısır Halifesinin Öldürülmesi.....	374
Hicretin Beşyüzyirmidördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; İbrahim b.	374
Yahya b. Osman, Hüseyin b. Muhammed, Muhammed b. Sadun b. Mirca.....	375
Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesi.....	376
Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	377
Ahmed b. Muhammed b. Abdülkahir es-Sofi, Hasan b. Süleyman, Hammad b.	
Müslim, Ali b. Müstazhir Billah, Muhammed b. Ahmed, Sultan Melikşah'ın	
oğlu Sultan Mahmud, Hibetullah b. Muhammed.....	378
Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesi.....	378
Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	
Ahmed b. Ubeydullah, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin.....	379
Hicretin Beşyüzyirmiyedinci Senesi.....	379
Hicretin Beşyüzyirmiyedinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ahmed b. Selame,	380
Es'ad b. Ebu Nasr b. Ebî'l-Fadl, İbn Zagunî el-Hanbelî, Hasan b. Muhammed, Ali	
b. Ya'lâ, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Muhammed, Ebu Muhammed	
b. Abdülcebbar.....	382

Hicretin Beşyüzyirmisekizinci Senesi.....	382
Hicretin Beşyüzyirmisekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Ali, Ebu Ali el-Farîkî, Abdullah b. Muhammed, Muhammed b. Ahmed, Muhammed b. Abdülvahid eş-Şafî, Ümmü Halife.....	383
Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesi.....	384
Rasîd Billah'ın Hilafeti.....	386
Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin, İsmail b. Abdullah, Debis b. Sadaka, Sultan Muhammed b. Melikşah'ın oğlu Sultan Tuğrul, Ali b. Muhammed en-Nerocani, Fadl Ebu Mansur.....	387
Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesi.....	388
Muktefi Li Emrillah'ın Hilafeti, dikkat çekilmesi gereken güzel bir fayda.....	389
Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Muhammed b. Hameveyh, Muhammed b. Abdullah, Muhammed b. Fadl.....	390
Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesi.....	391
Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed b. Sabit, Hibetullah b. Ahmed.....	392
Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesi.....	393
Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed, Abdülmün'im b. Abdülkerim, Muhammed b. Abdülmelik, Halife Raşid, Enuşirvan b. Halid.....	394
Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesi.....	396
Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Zahir b. Tahir, Yahya b. Yahya b. Ali.....	397
Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesi.....	398
Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Cafer, Abdüsselam b. Fadl.....	399
Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesi.....	400
Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İsmail b. Muhammed, Muhammed b. Abdülbaki, Yusuf b. Eyyub.....	400
Hicretin Beşyüzotuzaltıncı Senesi.....	401
İsmail b. Ahmed b. Ömer, Yahya b. Ali.....	402
Hicretin Beşyüzotuzyedinci Senesi.....	402
Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesi.....	403
Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdülvahhab b. Mübarek, Ali b. Tarrad, Zemahşeri Mahmud.....	403
Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesi.....	404
Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbrahim b. Muhammed b. Mansur, Sa'd b. Muhammed, Ömer b. İbrahim.....	404
Hicretin Beşyüz kırkıncı Senesi.....	405
Hicretin Beşyüz kırkıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed, Ali b. Ahmed, Mevhub b. Ahmed.....	405
Hicretin Beşyüz kırkbirinci Senesi.....	406
Hicretin Beşyüz kırkbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Zengî b. Aksurgur, Sa'd el-Hayr, Şafî b. Abdürreşid, Abdullah b. Ali, Rey Şahnesi Abbas, Muhammed b. Tarrad, Vecih b. Tahir.....	408
Hicretin Beşyüz kırkikinci Senesi.....	409
Hicretin Beşyüz kırkikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Es'ad b. Abdullah, Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed, Nasrullah b. Muhammed, Hibetullah b. Ali.....	409
	410

Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesi.....	400
Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; İbrahim b. Muhammed, Şahan Şah b. Eyyub, Ali b. Hüseyin, Ebü'l-Hac Yusuf b. Derbas.....	412
Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesi.....	413
Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Nizamülmülk, Ahmed b. Muhammed, Kadı İyaz, İsa b. Hibetullah, Aksungur oğlu Gazi, Hadım Kutuz.....	415
Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesi.....	417
Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Zinnun, Abdülmelik b. Abdülvehhab, Abdülmelik b. Ebi Nasır b. Ömer, Fakih İbn Bekir b. Arabî.....	418
Hicretin Beşyüzkırkaltıncı Senesi.....	419
Şeyh Burhaneddin.....	419
Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesi.....	420
Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Muzaffer b. Erdeşir, Sultan Mes'ud, Hattat ve Kâtip Yakup.....	421
Hicretin Beşyüzkırksekinzi Senesi.....	422
Ferezdak ve Cerir.....	422
Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesi.....	423
Sultan Nureddin eş-Şehid'in Dimaşk'ı Zaptetmesi.....	423
Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Reis Müeyyedüddeve, Hadım Ata.....	424
Hicretin Beşyüzellinci Senesi.....	425
Nureddin eş-Şehid'in Baalbek Şehrini Fethetmesi.....	425
Hicretin Beşyüzellinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Muhammed b. Nasır, Mücella b. Cemi Ebü'l-Meali.....	426
Hicretin Beşyüzellibirinci Senesi.....	426
Bağdat Kuşatması.....	427
Hicretin Beşyüzellibirinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ali b. Hüseyin, Mahmud b. İsmail b. Kadûs, Şeyh Ebü'l-Beyan, Abdülgabir b. İsmail.....	428
Hicretin Beşyüzelliikinci Senesi.....	430
Hicretin Beşyüzelliikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Muhammed, Ahmed b. Bahtiyar, Sultan Sencer, Muhammed b. Abdüllatif, Muhammed b. Mübarek, Yahya b. İsa.....	431
Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesi.....	432
Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdülevvel b. İsa, Nasr b. Mansur, Yahya b. Selâme.....	433
Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesi.....	434
Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Meali, Sultan Muhammed b. Mahmud b. Muhammed b. Melikşah..	437
Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesi.....	438
Müstencid Billah Ebü'l-Muzaffer Yusuf b. Muktefi'nin Halifelîği.....	439
Mısır Fatîmî Halifesi Faiz.....	439
Hüsrevşah b. Melikşah, Melikşah b. Sultan Mahmud b. Muhammed b. Melikşah, Kaymaz b. Abdullah el-Erguvani	440
Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emir Mücahidüddin, Şeyh Adiy b. Müsafir, Abdülvahid b. Ahmed, Muhammed b. Yahya	440
Hicretin Beşyüzellialtıncı Senesi.....	441
Hamza b. Ali b. Talha.....	442
	444

Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesi.....	444
Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hanefilerin Şeyhi Şüca, Vaiz Sadaka b. Vezir, Zümrüt Hatun.....	445
Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesi.....	446
Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebu Muhammed Abdülmü'min b. Ali, Talha b. Ali, Muhammed b. Abdülkerim.....	447
Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesi.....	448
Harim Savaşı.....	449
Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Vezir Cemaleddin, Katip İbn Hazin.....	449
Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesi.....	442
Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ömer b. Behlika, Muhammed b. Abdullah b. Abbas, Hadim Mercan, İbn Tilmiz, Vezir b. Hübeyre.....	453
Hicretin Beşyüzaltmışırbirinci Senesi.....	454
Hicretin Beşyüzaltmışırbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hasan b. Abbas, Abdülaziz b. Hasan, Abdülkadir el-Cili.....	455
Hicretin Beşyüzaltmışıkinci Senesi.....	456
Esedüddin Şirkuh'un İskenderiye'yi fethi.....	457
Hicretin Beşyüzaltmışıkinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Esedü- din Şirkuh'un İskenderiye'yi Fethi, Hac Emiri Berguş, Katip Ebü'l-Meali, Reşid es-Sadeî.....	458
Hicretin Beşyüzaltmışıgüçüncü Senesi.....	458
Hicretin Beşyüzaltmışıgüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Cafer b. Abdülvahid, Ebu Sa'd es-Semanî, Abdülkahir b. Muhammed, Muhammed b. Abdülhamid, Yusuf b. Abdullah.....	459
Hicretin Beşyüzaltmışıgdördüncü Senesi.....	460
Selahaddin'in giydiği hilatın evsafı.....	463
Tavaşi'nin öldürülmesi, Zenci olayı.....	464
Hicretin Beşyüzaltmışıgdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sadullah b. Nasr b. Said ed-Dücaci, Şâver b. Mücirüddin, Şirkuh b. Şadi, Muhammed b. Abdullah b. Abdülvahid, Muhammed el-Farîkî, Muammer b. Abdülvahid.....	465
Hicretin Beşyüzaltmışıbeşinci Senesi.....	468
Melik Kutbeddin Mevdud b. Zengi.....	470
Hicretin Beşyüzaltmışıaltıncı Senesi.....	470
Müstadi'nin Hilafeti.....	471
Hicretin Beşyüzaltmışıaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Tahir b. Muhammed b. Tahir, Kadı Yusuf, Yusuf b. Halife.....	473
Hicretin Beşyüzaltmışıyedinci Senesi, Ubeydilerin son halifesi Adid'in vefatı.....	474
Hicretin Beşyüzaltmışıyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdullah b. Ahmed, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, Nasır b. Cevnî, Nasrullah b. Abdullah Ebü'l-Futuh, Şeyh Ebubekir.....	481
Hicretin Beşyüzaltmışısekizinci Senesi.....	482
Hicretin Beşyüzaltmışısekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Türk Atabegi İlteniz, Emir Necmeddin Ebu's-Şükr Eyyub b. Şadi, Hasan b. Dafi b. Yezden et-Türki.....	483
Hicretin Beşyüzaltmışıdokuzuncu Senesi.....	486
Ammare b. Ebu'l-Hasan'ın Öldürülmesi.....	489

Şair Ammare el-Yemenî, İbn Kasrûl.....	491
İbn Kasrûl.....	493
Nureddin Mahmud Zengî'nin vefatı ve onun adil yönetiminden bazı kesitler.....	493
Merhum Nureddin'in Evsafı.....	503
Hicretin Beşyüztmişdokuzuncu senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	505
Hasan b. Hasan, el-Ahvazî, Mahmud b. Zengî b. Aksungur, Hızır b. Nasr.....	507
Hicretin Beşyüztmişinci Senesi.....	508
Hicretin Beşyüztmişinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ruh b.	513
Ahmed, Şemle et-Türkmanî, Kaymaz b. Abdullah.....	514
Hicretin Beşyüztmişbirinci Senesi.....	514
Hafız İbn Asâkir.....	517
Hicretin Beşyüztmişikinci Senesi.....	518
Hicretin Beşyüztmişikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ali b.	521
Asâkir, Muhammed b. Abdullah, Hatip Şemseddin.....	522
Hicretin Beşyüztmişüçüncü Senesi.....	522
Hicretin Beşyüztmişüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	524
Sadaka b. Hüseyin, Muhammed b. Es'ad b. Muhammed, Mahmud b. Tutuş	
Şihabüddin el-Harimî, Fatıma Binti Nasr el-Attar.....	525
Hicretin Beşyüztmişdördüncü Senesi.....	526
Hicretin Beşyüztmişdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	528
Es'ad b. Belderek el-Cibrilî, Hayse Beyse, Muhammed b. Nesim.....	529
Hicretin Beşyüztmişbeşinci Senesi.....	530
Hısnü'l-Ahzan'ın (Ahzan Kalesi'nin) yıkılması	531
Halife Müstedi Bi-Emrillah'ın Vefatı ve Biyografisi.....	533
Hicretin Beşyüztmişbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	533
İbrahim b. Ali, İsmail b. Mevhub, Mübarek b. Ali b. Hasan, Nasır Li-Dinillah	
Ebü'l-Abbas b. Müstedi'nin Hilafeti.....	534
Hicretin Beşyüztmişaltıncı Senesi.....	534
Sultan Turanşah'ın vefatı.....	535
Hicretin Beşyüztmişaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler, Hafız	538
Ebu Tahir es-Sülefi.....	538
Hicretin Beşyüztmişyedinci Senesi.....	539
Şehid Nureddin'in oğlu ve Haleb Valisi Melik Salih İsmail'in vefatı ve ondan	
sonra cereyan eden olaylar.....	540
Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât.....	542
Hicretin Beşyüztmişsekizinci Senesi.....	542
Mansur İzzeddin'in vefatı.....	543
Hicretin Beşyüztmişsekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	544
Şeyh Ahmed er-Rufaî, Halef b. Abdülmelik b. Mes'ud b. Bişkıval, Allame	
Kutbeddin Ebü'l-Meâlî.....	546
Hicretin Beşyüztmişdokuzuncu Senesi.....	546

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANINCI SENESİ

Bu senede Sicistan diyarında bir altın madeni bulundu. Bu maddede kuyular gibi çukurlar kazıyorlar ve som altın çıkarıyorlardı.

Bu senede Fars diyarının emiri Ebu Nasr b. Bahtiyar öldürüldü. Bu ülkeyi Bahaü'd-Devle istila etti.

Bu senede halife Kadir Billah, Vasıt şehrinin ve kazalarının kadılığına Ebu Hazim Muhammed b. Hasan el-Vasıtî'yi tayin etti. Tayin fermanı hilafet sarayında okundu. Halife Kadir Billah ona uzun ve güzel bir tavsiye yazısı yazdı. Bu tavsiyeyi el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî nakletmiştir ki, bu tavsiyede öğütler, emirler, yasaklar vardı ve bunlar cidden güzel şeylerdi.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ebi Musa Ebu Bekir el-Haşimî. Malikî fıkıhçısıydı.

Medain'de ve diğer şehirlerde kadılık yaptı. Mansur Camii'nde hatiplik yaptı. Çok hadis dinledi. Büyük bir cemaat kendisinden rivayetlerde bulundu. Darekutnî de ondan rivayetlerde bulunmuştur. İffetli, nezih, sika, dindar bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında yetmişbeş başında vefat etti.

UBEYDULLAH B. OSMAN B. YAHYA

Künyesi, Ebü'l-Kasım ed-Dakkak'tır. İbn Hanifa diye bilinir.

Allame Kadı Ebu Ya'lâ b. Ferrâ dedi ki: "Hanifa onun dedesinin adıdır. Hanifa değil de Halifa şeklinde rivayet edenler de olmuştur. Sağlam bir sema' (işitme) yoluyla hadis dinlemiştir. el-Ezherî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika, güvenilir, güzel ahlaklı bir kimseydi. Onun gibi birini göremedik."

HÜSEYİN B. MUHAMMED B. HALEF

Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. Ferrâ. Kadı Ebu Ya'lâ'nın babasıdır. Salih ve fakih bir kimseydi. Ebu Hanife mezhebine mensuptu. Hadisi senetleriyle rivayet etti. Oğlu Ebu Hazim Muhammed b. Hüseyin de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

ABDULLAH B. AHMED

Abdullah b. Ahmed b. Ali b. Ebi Talib el-Bağdadî. Mısır'a gitti. Orada hadis rivayet etti. Hafız Abdülgani b. Said el-Mısırî kendisinden hadis dinledi.

ÖMER B. İBRAHİM

Ömer b. İbrahim b. Ahmed Ebu Nasr. Kettanî adıyla meşhur olmuştur. Kurradır. Hicretin 300. senesinde doğdu. Bağavî'den, İbn Mücahid'den ve İbn Said'den rivayetlerde bulundu. Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika, güvenilir ve salih bir kimseydi.

MUHAMMED B. ABDULLAH B. HÜSEYİN

Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah b. Harun. Künyesi, Ebu Hüseyin ed-Dakkak'tı. İbn Ahi Mimi diye meşhur olmuştur. Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bir cemaat da kendisinden hadis dinleyip rivayet etmiştir. İhtiyar biri olmakla birlikte doksan yaşında vefat edinceye kadar hadis yazmaya devam etti. Sika, güvenilir, dindar, faziletli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Bu senenin şaban ayının yirmisekizinde cuma gecesi vefat etti.

MUHAMMED B. ÖMER B. YAHYA

Muhammed b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Alevilerin şerifi Ebü'l-Hüseyin diye bilinir. Küfelidir.

Hicretin 315. senesinde doğdu. Ebü'l-Abbas b. Ukde'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bağdat'a yerleşti. Çok malı, çiftliği, büyük bir geliri ve hizmetçileri vardı. Yüksek himmet sahibi bir kimseydi. Zamanında Talibilerin lideriydi.

Adüdü'd-Devle, bir zamanlar onun malını müsadere etti. Mallarının büyük bir kısmına el koydu ve onu zindana attı. Sonra Şerefü'd-

Devle b. Adüdü'd-Devle serbest bıraktı. Daha sonra Bahaü'd-Devle onu 1.000.000 dinar para cezasına çarptırdı ve zindana attırdı. Arkasından serbest bırakıp Bağdat naipliğine atadı. Anlatıldığına göre, Muhammed b. Ömer'in geliri yıllık 2.000.000 dinar tutarında idi. Cidden büyük bir itibar sahibi idi.

ÜSTAD EBÜ'L-FÜTUH BÜRCUVAN

Fatımîlerden Aziz Hakim'in iktidarı döneminde Mısır yönetiminde nazırlık yapmıştır. Kahire'deki Harret-ü Bürcuvan ona nisbet edilir. Önceleri Aziz b. Muiz'in kölesiydi. Sonra Hakim'in yanında sözü geçerli, emri dinlenen bir devlet büyüğü haline geldi. Daha sonra öldürülmesi emredildi. Sarayda Emir Reydan tarafından öldürüldü. Babü'l-Fütuh dışındaki Reydaniye bu emire nisbet edilir. Emir Reydan, karnına bir bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Ebü'l-Fütuh Bürcuvan çok miktarda eşya ve kumaşı tereke olarak bıraktı. Terekisi arasında 1.000 tane beydaki kumaşından yapılmış şalvar ve 1.000 ipek uçkur vardı. İbn Hallikan böyle demiştir. Hakim, onun öldürülmesinden sonra yerine komutan Cevher'in oğlu Hüseyin'i atadı.

CERİRİ

Muafa b. Zekeriya b. Yahya b. Hamid b. Hammad b. Davud Ebu Ferec en-Nahrevanî. Kadılık yapmıştır. İbn Tarrar el-Cerirî diye bilinir. Çünkü İbn Cerir et-Taberî'nin talebesidir. Onun mezhebine, meşrebine tabi olmuştur. Ona nisbet edilir. Bağavî'den, İbn Said'den ve başkalarından hadis dinledi. Bir cemaat da kendisinden rivayette bulundu. Sika, güvenilir, âlim, faziletli, çok edebli ve çeşitli ilimlerden haberdar bir kimseydi. Birçok eserleri vardır. "el-Müsemma bi'l-Celis ve'l-Enis" adlı kitap ona aittir. Bu kitabında faydalı birçok bilgiler vardır.

Şafiî imamlarından Şeyh Ebu Muhammed el-Bakillanî şöyle dedi: "Muafa bir meclise gelince bütün ilimler de oraya gelmiş olur. Bir kişi malının üçte birinin insanların en âlimine verilmesini vasiyet ederse, o malın Muafa'ya verilmesi vacip olur."

Bir başkası dedi ki: «Faziletli insanlardan oluşan bir cemaat, reislerden birinin evinde toplandılar, aralarında Muafa da vardı. "İlimlerden biri üzerine müzakere yapalım mı?" diye birbirlerine sordular. Bunun üzerine Muafa, kütüphanesinde çok kitaplar bulunan ev sayıbine: "Kölene söyle de falan falan kitapları bize getirsin, o kitaplar üzerinde müzakere yapalım." dedi. Mecliste hazır bulunanlar onun çeşitli ilimlere vakıf olduğunu görünce hayret ettiler.»

Hatib Bağdadî dedi ki: «Şeyh Ebu Tîb et-Taberî, bize şu şiiri okudu ve bunun Muafa tarafından kendi nefesine hitaben söylendiğini bildirdi:

"Bak hele sen, beni kıskanana de ki:
Kime karşı edepsizlik ettiğini biliyor musun sen?
Sen, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a karşı edepsizlik ettin!
Çünkü sen onun bana bahsettiği şeye razı olmuyorsun.
Beni kıskandığın için bana daha fazla vererek beni mükafatlandırdı.
Ve hayır taleb etmenin yollarını sana karşı kapattı."»

Cerirî, bu senenin zilhicce ayında, seksenbeş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

İBN FARİS

"el-Mücmel" adlı eserin sahibidir. Bu senede vefat etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o hicretin 395. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

ÜMMÜ SELAME

Kadı Ebu Bekir Ahmed b. Kamil b. Halef b. Şenhara'nın kızıdır. Ümmü Feth künyesini de taşır. Muhammed b. İsmail en-Naslanî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ezherî, Tenuhî, Ebu Ya'lâ b. Ferrâ ve diğerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Dindarlığı, fazileti ve hanımefendiliği hususunda birçok kimseler onu övdüler. Hicretin 298. senesinin receb ayında doğdu. Bu senenin yine receb ayında doksaniki yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİ

Bu senede halife Kadir Billah, kendisinden sonraki dönem için oğlu Ebü'l-Fadl'ı veliaht tayin etti ve onun için veliahdlık bey'atı aldı. Ayrıca minberlerde, kendisinden sonra oğlu Ebü'l-Fadl'a da dua edildi. Ebü'l-Fadl'a Galip Billah lakabı takıldı. Veliaht tayin edildiğinde Galip Billah sekiz sene birkaç aylık yaşına henüz ulaşmıştı. Ama halifelğe geçemedi.

Bunun sebebi de şuydu: Abdullah b. Osman el-Vakıfî adında biri, Türk illerinin bazı mıntıkalarına gitti. Kadir Billah'ın kendisini veli-

ahthğa tayin ettiğini iddia etti. O mıntıkalarda onun adına hutbe okumaya başladılar. Halife Kadir Billah, bu durumdan haberdar olunca Abdullah b. Osman'ı yakalatmak istedi. Bunun için adamlar gönderdi. O da çeşitli yerlere kaçtı. Artık hükmü geçmez oldu. Sonra hükümdarlardan biri onu yakalayıp bir kalede zindana attı ve ölünceye kadar orada kaldı. Bu nedenle halife Kadir Billah oğlu Ebü'l-Fadl'a veliahdhk bey'atı aldırdı. Bu senenin zilkade ayının onsekizinde perşembe günü Emir Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah doğdu. İşte halifelik ileride buna nasip olacaktı. Bu, halife Kaım Biemrillah'tı.

Bu senede Emir Hüsamü'd-Devle, Enbar şehrinde Mukalled b. Müseyyeb'i bir suikast yaparak öldürdü. O beldelerde namı yayıldı, şanı yüceldi. Memlekette söz sahibi oldu. Ama kaçınılmaz kader gelip çattı ve Türk kölelerinden biri onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Karvaş geçti.

Bu senede insanlara Mısırlılar haccettirdiler.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CAFER B. FADL B. CAFER

Cafer b. Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat Ebü'l-Fadl. İbn Hanzabe diye bilinir. Vezirlik yapmıştır. Hicretin 308. senesinde Bağdat'ta doğdu. Mısır'a gidip yerleşti. Orada Kâfur el-İhşid'e vezirlik yaptı. Babası da Muktedir'e vezirlik yapmıştı. Muhammed b. Harun el-Harezmi'den ve onun tabakasındaki Bağdatlılardan hadis dinledi. Bağavî'nin rivayet ettiği hadisleri işitti, ama onun yanında bulunmadı. "Onun rivayet ettiği hadisleri bana ulaştırırsan zengin ederim." dedi. Mısır'da hadis yazdırmak için bir meclis düzenlemişti. Bu nedenle ki, Darekutnî Mısır'a gitmiş, onun yanında konuk olmuş ve onun için Müsned hazırlamıştı. Böylece büyük bir servet sahibi oldu. Darekutnî ve diğer büyük hadisçiler kendisinden rivayetlerde bulundular. Cafer b. Fadl'ın güzel şiirlerinden biri şudur:

"Nefsini zelil kılan, aslında ona hayat verir, neşelendirir.
Geceyi ona kızarak geçirmiş olmaz.
Rüzgarların esintisi şiddetlenince;
Sadece ağaçların tepelerine vurur."

İbn Hallikan dedi ki: "Cafer b. Fadl, bu senenin safer ayında vefat etti."

Bu senenin rebiyülevvel ayında sekseniki yaşında vefat etti. Ku-rafe mezarlığına defnedildi, veya kendi evine defnedildi diyenler de vardır. Medine-i Nebeviye'de kendisi için bir ev satın aldığı ve arası-nın kendisine bir türbe olarak hazırlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Oraya nakledildiğinde daha önce hayatta iken kendilerine ih-sanda bulunmuş olduğundan ötürü eşraf, cenazesini karşılamaya gel-di. Cenazesini, Ka'be'nin etrafında dolaştırarak tavaf ettiler, sonra Arafat'a götürerek vakfe yaptırdılar. Daha sonra Medine'ye geri geti-rip türbesine defnettiler.

ŞAİR İBN HACCAC

Hüseyin b. Ahmed b. Haccac Ebu Abdillah. Şakacı ve müstehcen kelimeler kullanan bir şairdi. İnsanın dili onun şiirlerini telaffuz et-mekten, kulakları da dinlemekten haya ediyor.

Babası büyük amillerdendi. Kendisi de İzzü'd-Devle'nin zamanın-da Bağdat muhtesipliği yaptı. Bu muhtesiplik için altı vekil tayin et-ti. Kendisi müstehcen şiirler yazmakla meşgul oldu. Yalnız şunu be-lirtelim ki; lafız bakımından şiiri sağlamdır. Son derece rezil-rüsvey manalar içeren kelimeleri dizme hususunda büyük kabiliyeti oldu-ğu-nu şiirleri gösteriyor. Bir defasında Mısır hükümdarını övmüş, hü-kümdar ona 1.000 dinar armağan göndermişti.

İbn Hallikan, onun Bağdat muhtesipliğinden azledilerek yerine Ebu Said el-İstahri'nin atandığını söylemekteyse de bu, itibar edilme-yecek zayıf bir kavildir. Çünkü Ebu Said, hicretin 328. senesinde ve-fat etmiş bir kimsedir. Hal böyle olunca nasıl olur da İbn Haccac muhtesiplikten azledilir de yerine Ebu Said el-İstahri atanır? Bu, or-taya atılması imkânsız bir iddiadır. Ayrıca şu da var ki, İbn Halli-kan'ın kendisi şair İbn Haccac'ın bu senede; İstahri'nin de hicri 328. senede vefat ettiğini söyleyen kişidir.

Şerif Rıza, İbn Haccac'ın güzel şiirlerini bir divanda toplamıştır. Vefat ettiğinde o ve diğer şairler İbn Haccac için ağıt yakmışlardı.

ABDÜLAZİZ B. AHMED B. HASAN EL-CEZERÎ

Harem kadısı idi. Hilafet sarayında ve diğer yerlerde de kadılık yaptı. Davud'un mezhebine Zahirîliğe mensup bir kimseydi.

Latifeci bir kimseydi. Bir zaman iki vekil mahkeme için huzuru-na gelmişlerdi. Duruşma esnasında vekillerden biri ağladı. Kadı ona: "Bana vekaletnamenı göster." dedi. Adam vekaletnameyi verdi. Kadı alıp okudu. Sonra vekile: "Müvekkilin kendisi adına ağlama yetkisini sana vermemiş!" deyince mahkemedekiler güldüler. Vekil de utana-rak mahkeme salonundan çıkıp gitti.

İSA B. VEZİR ALİ B. İSA

İsa b. Vezir Ali b. İsa b. Davud b. Cerrah. Künyesi, Ebü'l-Kasım'dır. Bağdatlıdır. Babası Ali b. İsa, büyük vezirlerdendi. Kendisi de halife Ta'îye kâtiplik yaptı. Çok hadis dinledi. Sema'ı (hadis dinlemek) sahihti. Çok ilimlere vakıftı. Mantıkı, felsefeyi ve ilahiyatı iyi bilirdi. Felsefecilerin yolundan gittiği için onu itham ettiler. Güzel şiirlerin-den biri şudur:

"Nice ölü vardır ki, ilim sayesinde diri kaldı.

Hayatta kalan nice kişi vardır ki, cahillik ve azgınlık nedeniyle ölü gibidir.

Ebediyete kavuşmak için ilim elde edin.

Cahilce bir hayatı önemsemeyin."

İsa, hicretin 302. senesinde doğdu ve bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. Bağdat'taki evine defnedildi.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Hind ülkesine gazaya gitti. Hindistan hükümdarı Caybol büyük bir orduyla Yeminü'd-Devle Mahmud'un üzerine yürüdü. İki taraf şiddetlice savaştılar. Cenâb-ı Hak, Müslümanlara fethi nasib etti. Hintliler hezimete uğradılar. Hükümdarları Caybol esir düştü. Müslümanlar onun boynundan 80.000 dinar değerindeki gerdanlığı aldılar. Ayrıca onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Birçok beldeleri de fethettiler. Sonra Müslümanların sultanı Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, onu daha da tahkir etmek ve horlamak amacıyla memleketinin ahalisi ve diğer insanlar onu zelil halde görsünler diye Hint hükümdarı Caybol'ı serbest bıraktı. Caybol, kendi ülkesine döndüğünde tapmakta oldukları ateşin içine kendini attı ve yandı. Allah ona lânet etsin.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat halkı Hristiyanlara hücum ettiler. Kiliselerini yağmaladılar. Katiatü't-Dakik mıntıkasındaki bu kiliselerini yaktılar. Kilisenin duvarları halkın üzerine yıkıldı. Müslüman kadın erkek ve çocuklardan bir kısmı duvar altında kalarak öldüler.

Bu senenin ramazan ayında Bağdat'ta hırsızlar çoğaldı. Vurgunlar, yağmalar, hırsızlık olayları başladı. Fitne yayıldı.

İbnü'l-Cezvî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayının üçünde pazartesi gecesi gökten bir yıldız düştü, etrafı gece boyunca ay gibi aydınlattı.

Sonra ışığı gitti, ama cirmi 2x2 zira' boyutunda göze görünür şekilde dalgalandı. Bir saat sonra da kayboldu."

Bu ayda Horasan hacıları, Hicaz'a gitmek üzere Bağdat'a geldiler. Ancak, bedevilerin o mintikalarda fesad çıkardıklarını duydular. Yardımcıları, işlerini yürütecek nazırları olmadığı için geri döndüler. Bu senede doğu eyaletinden hiç kimse hacca gidemedi.

Bu senenin arefe gününde Bahaü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. Bunlardan biri yedi sene sonra öldü. Diğeri, babasından sonra tahta geçti ve Şerefü'd-Devle lakabını aldı.

Bu senede Mısırlılar insanlara haccettirdiler.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBN CİNNÎ

Ebü'l-Feth Osman b. Cinnî el-Musilî. Nahivci ve lügatçıydı. Nahiv ve lügat ilmine dair elde dolaşan kıymetli eserlerin sahibidir. Cinnî, Rum bir köle idi. Süleyman b. Fehd b. Ahmed el-Ezdi el-Musilî'nin kölesiydi. Onun nesebiyle ilgili şiirlerinden biri şudur:

"Ben nesepsiz de olsam halk arasında ilmim bana bir neseptir.

Kaldı ki ben büyük efendi, asil şahsiyetlere mensubum, nesebim onlardan geliyor.

Onlar Kayserlerdir; konuştuklarında, hadiseler meydana getiren zamanı kahredip çürütürler.

Peygamber onlar için dua etmiştir. Peygamberin duası onlar için şeref olarak yeter."

İbn Cinnî, Bağdat'ta ikamet etti. Safer ayının ikinci gecesi olan cuma gecesinde vefat edinceye kadar orada ilim dersleri verdi.

İbn Hallikan dedi ki: «Anlatıldığına göre o, tek gözlü imiş. Bu hususta da şöyle bir şiiri vardır:

"Benden vazgeç, artık benim günahım yoktur.

Kötü niyetli olduğumu ispatlayacak bir suçum yoktur.

Senin ömrüne yemin ediyorum ki ağlayışım,

Diğer gözümü de kaybetme endişesinden ötürüdür.

Seni görmeme korkusu olmasaydı, diğer gözümün de açık kalmasında bir fayda olmazdı."

Bu beyitlerin başkasına ait olduğu, ancak İbn Cinnî tarafından

okunduğu rivayet edilir. Yine onun güzel suretli ama tek gözlü bir köle hakkında şöyle güzel bir şiiri vardır:

"Onun bir gözü var ki, bütün gözlere değer.

Bir gözü var ki, diğer gözler tarafından nazara uğramıştır."»

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında tanınmış usta şair Ebü'l-Hasan el-Cürcanî de vardır.

ALİ B. ABDÜLAZİZ

Rey kadısı idi. Hadis dinledi. Çeşitli ilimlerde terakki etti. Nihayet insanlar onun ilimde tek olduğunu ikrar ettiler. Onun güzel şiirleri de vardır. Şiirlerinden bazı örnekler sunalım:

"Bana diyorlar ki, sende tutukluk ve inkıbaz vardır.

Onlar sadece zillet ve alçaklık durumundan geri duran bir adamı görüyorlar.

İnsanları görüyorum ki, kendilerine yaklaşan kimse onların yanında küçülüyor.

İzzeti nefsi kendisine ikramda bulunan kişi; ikram görür, saygınlık kazanır.

İlmin hakkını veremedim. Her bir tamah ortaya çıktığında;

Ben o tamahkarlığı kendim için merdiven yaptım.

Bana bu tamahkarlıktır denildiği zaman dedim ki:

Gördüm ama sıcaklığın kendisi susuzluğu taşıyıp getiriyor.

İlme hizmet hususunda ruhumu müptezel hale getirmedim;

Ki karşılaştığım herkese hizmet edeyim.

Hayır, kendim hizmet görmek için böyle yaptım.

Ben ruhumu bir fidan gibi dikip onu zillet içinde devşirmek bahtsızlığına düşmem.

O zaman cahilliğe uymak, daha akıllıca bir iş olur.

Eğer ilim ehli kimseler ilmi korusalardı, ilim de onları korurdu.

Eğer ilmi halk sırasında yüceltselerdi, kendileri de yücelirlerdi.

Ama ilmi tahkir ettiler. İlim hakaret görüp küçüldü. Tamahkarlıklarıyla ilmin hayat bulacağı yerleri de kirlettiler. Nihayet ilim onlara surat astı."

"Hayatın lezzetini eve kapanıp kitaplarla arkadaş oluncaya kadar tadamadım.

Benim nazarımda ilimden daha lezzetli birşey yoktur.

Ondan başka bir arkadaş da aramıyorum."

"Darlık zamanında nefsin şehvetlerine harcamak üzere mal ve para borç almak istersen;

Kendi nefsinden, depoladığı sabrı sana harcamasını iste ve genişlik zamanını bekle.

Eğer böyle yaparsan zengin olursun.

Ama bunu yapmaya yanaşmazsan,

Bundan sonra elde edemeyeceğin herşey için geniş bir mazeretle karşılaşırsın."

Ali b. Abdülaziz, bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Tabutu Cürcan'a taşındı. Orada defnedildi.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİ

İleride de anlatılacağı gibi bu senede Tai' Lillah vefat etti.

Bu senede Amidü'l-Cüyuş, Şifleri aşura gününde Hz. Hüseyin'in matemini tutmaktan; Babü'l-Basra ile Babü's-Şair mıntıkalarında oturmakta olan cahil Sünnileri de bundan sekiz gün sonra yaptıkları Mus'ab b. Zübeyr'in matemini tutmaktan menetti. İki taraf da bu yasağa riayet ettiler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Muharrem ayının sonlarında Bahaü'd-Devle, veziri Ebu Galib Muhammed b. Halefi vezirlikten azletti. Ona 100.000 kaşani dinarı tutarında para cezası verdi.

Bu senenin safer ayının başlarında Bağdat'ta fiyatlar cidden yükseldi. Buğday bulunamaz oldu. Öyle ki, bir ölçek buğday 120 dinara satılır oldu.

Bu senede Amidü'l-Cüyuş, Samarra'ya gitti ve Seyyidü'd-Devle Ebu Hasan Ali b. Mezyed'i huzuruna çağırdı. Senelik 40.000 dinar para vermesini şart koştu. O da bu şarta uyacağını bildirdi ve kendi memleketinin başında kaldı.

Bu senede Mecdü'd-Devle b. Fahrü'd-Devle'nin veziri Ebü'l-Abbās ed-Dabbî, Rey şehrinden kaçarak Bedir b. Hasneveyh'in yanına gitti. Bedir ona ikramda bulundu. Ebü'l-Abbās'ın kaçışından sonra Mecdü'd-Devle, vezirliğe Ebu Ali el-Hatîr'i atadı.

Bu senede Mısır Aziz'i Hakim, Dımaşk ve Şam ordularının başına Ebu Muhammed el-Esved'i naib olarak atadı. Fakat daha sonra bu naibin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e söven Mağribli bir adamı cezalandırdığını ve onu şehirde teşhir etmek amacıyla dolaştırdığını duydu. Bunun kötü sonucundan korktu ve haber gönderip onu naiblikten azletti. Bir hile ile onu naiblik görevinden uzaklaştırmış oldu.

Bedevelerin yol kesmesi ve hacılara saldırıp mallarını yağmalamaları nedeniyle bu senede Irak'tan kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. AHMED B. MUHAMMED

İbrahim b. Ahmed b. Muhammed Ebu İshak et-Taberî. Malikî fıkıhçısıydı. Bağdat'taki cerh ve ta'dil ehlinin öncülerinden ve kurraların üstadlarındandı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Darekutnî ondan 500 cüz dolusu hadis rivayet etmiştir. Âlicenâb ve faziletli bir kimse olup ilim ehlinin önde gelenlerindendi.

TÂÎ' LİLLAH ABDÜLKERİM B. MUTÎ

Bunun hal' edilişi önceki kısımlarda anlatılmış, başından geçenler açıklanmıştı. Bu senenin ramazan bayramı gecesinde yetmişbeş veya yetmişaltı yaşında vefat etti. Ömrünün onyediyedi sene, altı ay ve beş gününü halifelikte geçirdi. Vefat edince cenaze namazını halife Kadir kıldırdı. Namazını kıldırırken beş tekbir aldı. Memleketin büyükleri cenazeye katıldılar. Cenazesi Rusafe'ye defnedildi.

MUHAMMED B. ABDURRAHMAN B. ABBAS B. ZEKERİYA

Künyesi, Ebu Tahir el-Muhlis'tir. Büyük rivayet şeyhidir. Bağavî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Berkanî, Ezherî, Hallal ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika ve salih kimselerdendi. Bu senenin ramazan ayında seksensekiz yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. ABDULLAH

Künyesi, Ebü'l-Hasan es-Sülemî'dir. Yüksek tabakadan bir şairdir. Meşhur şiirleri, Adü'd-d-Devle ve bazılarına medhiyeleri vardır.

MEYMUNE

Şakule'nin kızıdır. Kur'ân hafızı ve vaizedir. Bir gün vaaz verirken, üzerindeki elbiseyi göstererek bu elbisesini kırkyedi seneden beri giydiğini ve hiç değiştirmedikğini, kumaşının da annesi tarafından dokunduğunu, kişi üzerindeki elbiseyi giyinmiş olarak Allah'a isyan etmediği takdirde o elbisenin çabucak eskimeyeceğini söyledi.

Oğlu Abdüssamed, şöyle bir olay anlatır:

«Evimizin duvarı yıkılmak üzereydi. Anneme: "Bir usta çağırırım

da şu duvarı onarsın." dedim. Annem de bir kağıt parçası alıp üzerine bir şeyler yazdı. Sonra o kağıdı duvarın bir yerine yerleştirmemi emretti. Ben de kağıdı alıp o duvarın bir deliğine yerleştirdim. Kağıt orada yirmi sene kaldı. Annem vefat edince kağıdın üzerine neler yazdığını öğrenmek istedim. Kağıdı delikten çıkarıp bakmak istediğimde yere düştü. Kaldırıp baktım, şunlar yazılıydı: "Doğrusu, zeval bulmasın diye gökleri ve yeri tutan Allah'tır." (el-Fâtır, 41.) Ey gökleri ve yeri tutan Allah'ım, şu duvarı da yıkılmasın diye yerinde tut."»

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Bahaü'd-Devle, Şerif Ebu Ahmed el-Hüseyin b. Ahmed b. Musa el-Musevî'yi kadilkudathğa, hac emirliğine ve mezalim mahkemesinin başkanlığı ile Talibilerin nakibliğine atadı. Kendisine Tahirü'l-Evhad Zevî'l-Menakıb lakabını taktı. Bu atama işi Sirac kentinde yapılmıştı. Atanmayla ilgili yazı Bağdat'a ulaştığında halife Kadir onun kadilkudathğa atanmasına izin vermedi. Bu nedenle de şerif Ebu Ahmed'in kadilkudathğı askıda kaldı.

Bu senede Melik Ebü'l-Abbâs b. Vasil, Batıha diyarına hakim oldu. Mühezzebü'd-Devle'yi oradan çıkarıp kovdu. Şehri elinden almak için Zaimü'l-Cüyüş onun üzerine yürüdü, ancak İbn Vasil, Zaimü'l-Cüyüş'u hezimete uğrattı. Mallarını ve eşyalarını yağmaladı. Onun hazine çadırında ele geçirdiği mallar arasında 30.000 dinar ve 50.000 dirhem para da vardı.

Bu senede Irak kafillesi büyük bir şaşaa ve sayılamayacak kadar bir kalabalık halinde Hicaz yoluna koyuldu. Ancak yolda Bedevilerin emiri Usayfir karşılarına çıktı, yollarını kesti. Yanına cidden güzel Kur'ân okuyan iki genç gönderdiler. Bunlardan birinin adı Ebü'l-Hasan er-Refa, diğlerinin ise Ebu Abdillâh b. ez-Zücacî idi. Bunlar cidden güzel Kur'ân okuyan kimseler idiler. Hacılardan ne kadar yol bacı alacağı hususunda kendisiyle konuşmak ve hacca gitmelerine izin vermesi için rızasını almak amacıyla Usayfir'in yanına gönderildiler. Huzuruna varıp oturduklarında ikisi birlikte yüksek ve insanı kendinden geçiren bir sesle aşır okudular. Usayfir onların okuyuşu karşısında dehşete kapıldı. Okuyuşlarını çok beğendi ve onlara şöyle dedi:

— Bağdat'taki geçiminiz nasıldır?

— İyidir. İnsanlar bize hep ikramda bulunur, bize altın gümüş ve armağanlar gönderirler.

— Size bir günde 1.000.000 dinar veren oldu mu hiç?

— Hayır, 1.000 dirhem bile veren olmadı.

— Öyleyse şu anda herbirinize 1.000.000 dinar veriyorum ve beraberinizde gelen bütün hacıların da Mekke'ye gitmelerine izin ve-

riyorum. Eğer sizler olmasaydınız onlardan 1.000.000 dinar bile al-
saydım yine de gitmelerine izin vermezdim.

Usayfir, o iki Kur'ân okuyucusu nedeniyle hacıların gitmelerine müsaade verdi ve Bedevilerden hiçbiri hacılara sataşmadı. İnsanlar salimen hacca gittiler ve o iki okuyucuya şükranlarını sundular. Herkes Arafat'ta vakfe yapırlarken o iki okuyucu Cebelü'r-Rahme üzerinde muazzam bir edâ ile Kur'ân-ı Kerim okudular. Diğer memleketlerin hacılarının da oraya akın etmesiyle büyük bir izdiham meydana geldi, insanlar ağlayıp feryad ve figan ettiler. Bu gelenler Iraklılara dediler ki: "Bu iki adamı aynı seferde beraberinizde getirmeniz doğru olmaz. Çünkü bir taarruz karşısında ikisinin de ölmesi muhtemeldir. Bu yüzden bunlardan birini beraberinizde getirip diğerini de memlekette bırakmanız gerekir ki, şayet yolda biri öldürülecek olursa diğeri hayatta kalsın."

Önceki senelerde de olduğu gibi bu senede hac emirliğini Mısırlılar yaptılar ve hutbeleri onlar okuttular. Irak emiri bedevilerin baskınından ve yağma hareketlerinin çokluğundan korkarak Medine'ye uğramadan acilen Bağdat'a dönmeye karar verdi. Fakat bu, hacıların çok ağırına gitti. O iki okuyucu, Medine-i Nebevî yoluna dötülen cadde üzerinde durarak şu ayet-i kerimleri okumaya başladılar:

"Medinelilere ve çevrelerinde bulunan bedevilere, savaşta Allah'ın peygamberinden geri kalmak, kendilerini ona tercih etmek yaraşmaz." (et-Tevbe, 120.)

İnsanlar bunların okuyuşu üzerine yüksek sesle feryad edip ağlamaya başladılar. Ortalığı velveleye verdiler. Develer boyunlarını bu iki Kur'ân okuyucusuna doğru uzattılar. İnsanlar hep birden, başlarında emirleri de olmak üzere Medine-i Nebevî yoluna koyuldular. Gidip Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret ettiler ve salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu iki Kur'ân okuyucusu, memleketlerine döndüklerinde veliyü'l-emr ve güzel bir Kur'ân okuyucusu olan Ebu Bekir b. Behlül ile birlikte kendilerini ramazanda teravîh kıldırmağa görevlendirdi. Peşlerinde namaz kılan cemaat çoğaldı. Gerçekten de güzel Kur'ân okuyorlardı. Namazı fazlasıyla uzatıyorlardı. İmamlığa nöbetleşe yapıyorlardı. Her rekatta otuz kadar ayet okuyorlardı. Cemaatleri teravihi, ancak gecenin ilk üçte biri sona erdiğinde, ya da yarıya yakın bir kısmı geçtiğinde tamamlayabiliyorlardı.

Bir gün İbn Behlül, Mansur Camii'nde şu ayet-i kerimeyi okudu:

"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?" (el-Hadid, 16.) Sağa sola yalpalanmakta olan bir sofî İbn Behlül'e doğru uzanarak: "Nasıl dedin?" diye sordu. İbn Behlül, ayet-i kerimeyi tekrarlayınca sofî: "Evet, val-

lahi zamanı geldi artık!" dedi ve düşüp öldü. Allah rahmet eylesin.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Böyle bir hadise, İbn Refa'nın şeyhi Ebü'l-Hasen b. Haşşab'ın başından da geçmiştir. O Ebu Bekir b. Ademî'nin talebesiydi. İbn Haşşab, cidden güzel Kur'ân okuyan bir kimseydi. Şu ayeti Rusafe Camii'nde okudu:

"İnananların gönülerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı gelmedi mi?" (el-Hadîd, 16.)

Orada bulunan bir sofi vecde geldi ve: "Vallahi zamanı geldi!" dedi. Oturup bunun üzerine ağladı, sonra da sesi kesildi. Baktıklarında ölmüştü! Allah rahmet etsin.»

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU ALİ EL-İSKÂFÎ

Muvaffak lakabını taşırdı. Bahaü'd-Devle nezdinde itibarlı bir kimseydi. Bahaü'd-Devle onu Bağdat'a naib tayin etti. O da Yahudilerden çok miktarda mal aldı. Sonra Batiha'ya kaçtı. Orada iki sene müddetle ikamet etti. Tekrar Bağdat'a geldi. Bahaü'd-Devle kendisini vezirliğe tayin etti. Savaşta yürekli, muzaffer bir kimseydi. Fakat bir müddet sonra Bahaü'd-Devle onu cezalandırdı ve bu senede öldürttü. Ölümünde kırkdokuz yaşındaydı.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Mühezzebü'd-Devle Batiha'ya döndü. İbn Vasıl ona engel olmadı. Ancak her sene Bahaü'd-Devle'ye 50.000 dinar vermesini şart koştı.

Bu senede İfrikiye'de büyük bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki, bir kısmı yokluktan başka yerlere göçtü, bir kısmı da kıtlığın şiddetinden ötürü öldüler. Cenâb-ı Allah'tan afiyet ve mutlu son diliyoruz. Amin.

Bu senede yolda hacılara şiddetli bir susuzluk isabet etti. Öyle ki hacıların çoğu öldüler. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Mısrırlar adına okunuyordu.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. AHMED B. MUSA B. CAFER

Künyesi, Ebu Nasır'dır. Buharalıdır. Melahimî diye bilinir. Hadis

hafızlarındandır. Bağdat'a geldi.

Mahmud b. İshak tariki ile Buharî'den rivayetlerde bulundu. Ayrıca Heysem b. Küleyb ile diğerlerinden de rivayetlerde bulundu. Darekutnî, kendisinden hadis rivayet etti. Hadis ashabının önde gelenlerindendi. Bu senenin şaban ayında seksen yaşını aşmış iken Buhara'da vefat etti.

MUHAMMED B. EBİ İSMAİL

Muhammed b. Ebi İsmail Ali b. Hüseyin b. Hasan b. Kasım Ebu-Hasan el-Alevî. Hemedan'da doğdu. Bağdat'ta yetişti. Cafer el-Huldî ile diğerlerinden hadis yazdı. Nisabur'da da Asamm'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Ali b. Hüreyre'den Şafîî fikhını öğrendi. Sonra Şam'a gitti. Sofilerle arkadaşlık etti. Onların büyüklerinden biri oldu. Defalarca yalnız başına hacca gitti. Bu senenin, muharrem ayında vefat etti.

EBU HÜSEYİN AHMED B. FARİS

Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriya b. Muhammed b. Habib. Lügatçıydı. Râz şehrindendir. "el-Mücmel fi'l-Lüğa" adlı eserin sahibidir. Hemedan'da ikamet ederdi. Güzel risaleleri vardır. "el-Makamat" adlı eserin sahibi, bedî' ilmini ondan öğrendi. Ebu Hüseyin'in güzel şiirlerinden biri şudur:

"Güçlü bir sıcak rüzgar bizim tarafa esti. O sevgili Türktür. Türk bir erkeğe mensubtur.

İnsanı baştan çıkaran kırpık gözünün ucuyla uzun uzadıya bize bakar.

O göz, nahivcinin hüccetinden daha güçlüdür."

Şu şiir de Ebu Hüseyin'e aittir:

"Karşılaman zorunlu olan ve altından kalkacağını sanmadığın bir ihtiyacını gidermek için birini gönderecek olursan,

Bir hekimi oraya gönder ve ona bir tavsiyede de bulunma.

O hekim var ya, dirhemin ta kendisidir."

İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris, hicretin 396. senesinde vefat etti. Hicretin 395. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Ama meşhur olan, birinci rivayettir."

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANALTINCI SENESİ

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin şaban ayının başında bir cuma gecesi büyüklük ve fazla ışık saçıcı olması bakımından Zühre yıldızını andıran bir yıldız kible cihetinin sol tarafında dalgalı bir halde doğdu. Ay gibi yeryüzünü aydınlattı ve zilkade ayının ortalarına kadar gökte görüldü. Sonra kayboldu."

Bu senede Muhammed b. Ekfanî, Bağdat kadılığına atandı.

Bu senede Halife Kadir Billah, Karvaş b. Ebi Hasan'ı Kûfe emirliğinde bıraktı ve ona Mutemedü'd-Devle lakabını taktı.

Bu senede Şerif Rıza, Talibilerin nakipliğine atandı ve Rıza, Zül-Hüsneyeyn lakabını aldı. Kardeşi Murtaza da Zül-Mecdeyn lakabını aldı.

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Oradaki büyük şehirleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Hükümdarlardan Kiraşî'yi fetih esnasında kaçarken yakalayıp esir aldı. Putlarını kırdı. Karşı koymasına rağmen beline bir kemer bağlayıp sıktı. Serçe parmağını kesti. Sonra da onu tahkir etmek, İslâm'ın ve Müslümanların azametini açıklamak maksadıyla serbest bıraktı.

O senede hutbeler Hakim el-Ubeydî adına okunuyordu. Hutbede yeni bir uygulamaya gidilerek hatip, Hakim'in adını okurken insanların tümü saygı için ayağa kalkıyorlardı. Mısır'da da bu uygulamaya gidildi. Ayrıca Hakim için cemaat secdeye kapanıyordu. Hakim'in adı geçerken camide namaz kılanlar ve sokakta dolaşanlar secdeye kapanıyorlardı. Allah onu lânetlesin ve kahretsin.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU SAİD EL-İSMAILÎ

İbrahim b. İsmail Ebu Said el-Cürcanî. İsmailî lakabıyla meşhur olmuştur. Bağdat'a geldiğinde Darekutnî hayattaydı. Babası Ebu Bekir el-İsmailî'den ve Asamm b. Adiy'den hadis rivayet etti. Hallal ve Tenuhî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Sika, faziletli ve Şafî mezhebinin fakihi olup Arapçayı iyi bilen, ilim ehline cömertçe davranıp bağışlarda bulunan, takvalı ve kendi memleketinde reis bir kimseydi. Kendisinden sonra reislik çocuklarına intikal etti.

Hatib Bağdadî, Şeyh Ebu Tîb'in onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Said el-İsmailî Bağdat'a geldiğinde fıkıhçılar onun için iki

oturum düzenlediler. Bu oturumlardan birini Ebu Hamid el-İsfahânî, diğerini ise Ebu Muhammed el-Bacî yönetti. Bacî, Kadı Muafa b. Zekerîya el-Cerîrî'ye haber salarak bu meclise gelip şeref vermesini istedi. Mektubu oğlu Ebü'l-Fadl ile göndermiş ve elinin üzerine de şu iki beyiti yazmıştı:

"Yüce kadı dostuna ve arkadaşına ikramda bulunursa, teşekkür için bir yer bulacaktır.

Benim bir ihtiyacım var... oğlum gelip onu anlatacak ve bu ihtiyacı gidermeye lutfetmesini dileyecektir."

Cerîrî de Bacî'nin oğlu ile Bacî'ye şu cevabı göndermişti:

"Sözü dinlenip emrine itaat edilen şeyh bizi davet etti.

Biz de gönüllü olarak itaat edip ona geleceğiz çünkü o, merasimler hazırlıyor.

İşte ben yarın onun evine taraf geleceğim.

Onun belirttiği yere süratle koşup geleceğim."

Ebu Said el-İsmailî, bu senenin rebiyülahir ayında Cürcan'da akşam namazını mihrapta kılmakta iken ani bir ölümle vefat etti. Fatiha'nın "İyyâke na'büdü ve iyyâke nestâin" ayetlerini okurken ruhunu teslim edip vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Muhammed b. Buhayr Ebu Amr el-Müzekkî. Hadis hafızı idi. Nisaburludur. Hîrî lakabıyla meşhur olmuştur. İlim tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Müzakeresi sağlam, sika, sebatkâr bir ravi idi. Bağdat'ta ve diğer şehirlerde hadis rivayet etti. Bu senenin şaban ayında yetmişüç yaşında vefat etti.

EBU ABDİLLAH B. MENDEH

Hafız Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mendeh Ebu Abdillâh el-İsfahanî. Hadis rivayeti hususunda sebatkâr ve hafızası sağlam bir kimseydi. Uzak diyarlara gitti. Hadis dinledi. Tarih yazdı. "en-Nasih ve'l-Mensuh" adlı eseri vardır. Ebü'l-Abbas Cafer b. Muhammed dedi ki: "İbn Mendeh'ten hafızası daha sağlam bir kimse görmedim."

Ebu Abdillâh, bu senenin safer ayında İsfahan'da vefat etti.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Ebu Rekve, Mısır Azizi Hakim el-Ubeydî'ye karşı ayaklandı. Bu ayaklanma hikâyesinin özeti şudur:

Ebu Rekve, Hişam b. Abdülmelik b. Mervan el-Ümevî'nin sülalesinden olup asıl adı Velid idi. Seferlerinde sofilere uyararak beraberinde küçük bir su tulumu (rekve) taşıdığından ötürü kendisine Ebu Rekve lakabı takılmıştı. Mısır'da hadis dinleyip derledi. Sonra Mekk'e'ye gidip ikamet etti. Oradan da Yemen'e göç etti. Daha sonra Şam'a gitti. Bu esnada kendisine uyan kimselerden gayretli ve himmetli olduğunu ve Hişam sülalesine destek vermeye müsait olduğunu gördüğü kimselerden de bey'at alıyordu. Daha sonra Mısır'ın, Arapların yaşadığı mıntıkalarından birinde ikamet ederek takva ve ibadet ehli bir kimse olduğu görünümünü verip çocuklara ders vermeye ve bazı gayb haberlerini bildirmeye başladı. Öyle ki, halk ona boyun eğip cidden saygı gösterdi.

Daha sonra insanları kendi şahsına bey'ata davet etti ve kendisinin Emevî olup hilafetine davet edilecek bir kimse olduğunu söyleyerek halkı bey'ata çağırды. Halk da onun çağırısına icabet edip ona "Emirü'l-Mü'minin" diye hitab etmeye başladı. Şair bi Emrillah el-Muntasır min Adâillah lakabını aldı. Büyük bir kalabalıkla Rakka'ya gitti. Rakka halkı onun için 200.000 dinar kadar para topladı. Sonra bazı emanetleri inkar etmekle suçlanan bir Yahudiyi yakalayıp ondan da 200.000 dinar para aldı. Rakkalılar onun adına dirhem ve dinar bastırdılar. Cuma günü insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde Mısır Azizi Hakim'i lanetledi. Bunu çok güzel yapmıştı.

Ebu Rekve'nin etrafında 16.000 kadar asker toplandı. Hakim, onun durumunu ve etrafında toplanan askerleri duyunca Ebu Rekve'nin öncü kuvvetleri komutanı Fadl b. Abdullah'a 500.000 dinar ve 5.000 elbise göndererek gönlünü kazanmaya ve onu Ebu Rekve'nin safından ayırmaya çalıştı. Bu para ve mallar Ebu Fadl'a ulaştığında o, Ebu Rekve'nin safından ayrıldı ve Ebu Rekve'ye: "Biz Mısır Aziz'i Hakim'e güç yetiremeyiz. Sen aramızda bulunduğun müddetçe de senin yüzünden bizi hep kovalayacaktır. İyisi mi sen kendine bir yer seç." dedi. Ebu Rekve de kendisini iki süvari refakatinde Nobe'ye göndermesini istedi. Nobe hükümdarı ile dostluğu ve arkadaşlığı bulunduğunu anlattı. Ebu Fadl, onu iki süvari refakatinde Nobe yoluna koydu. Ama daha sonra peşine adam takarak onu Mısır Azizi Hakim'e gönderdi. Ebu Rekve, Hakim'in huzuruna vardığında Hakim onu bir deveye bindirip şehirde dolaştırarak teşhir etti ve ikinci gün de öldürdü. Bundan sonra Hakim, Ebu Fadl'a ikramda bulundu. Ona birçok arazileri ikta olarak verdi. Ebu Fadl hastalandığında Hakim

onu iki kez ziyaret etti. İyileşince de onu öldürdü ve arkadaşı Ebu Rekve'nin gittiği yere sevketti. Bu, timsahın mükafatıdır.

Bu senenin ramazan ayında Karvaş görevden azledildi. Yerine Ebü'l-Hasan Ali b. Yezid atandı. Ona, Senedü'd-Devle lakabı verildi.

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Türk hükümdarını Horasan diyarından mağlub bir şekilde kovdu ve Türklerden çok kimseyi öldürdü.

Bu senede Ebü'l-Abbas b. Vasil öldürülüp başı Bahaü'd-Devle'ye gönderildi. Sonra Horasan ve Fars'da dolaştırılıp teşhir edildi.

Bu senede hacca gitmekte olan kimselere yolda cidden karanlık ve siyah bir fırtına musallat oldu. Ayrıca Bedevilerin emiri İbn Cerah da yollarını keserek onları hacca gitmekten menetti. Bu sebeple hacca gidemediler, memleketlerine geri döndüler. Terviye gününde (8 zilhicce) memleketlerine ulaştılar. Bu senede Mekke ve Medine'de Mısır hükümdarı adına hutbe okundu.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜSSAMED B. ÖMER B. İSHAK

Ebü'l-Kasım ed-Dineverî. Vaiz ve zahid bir kimseydi. Kur'ân okurdu. Ebu Said el-İstahrî'den Şafî fikhını öğrendi. Neccad'dan hadis dinledi. Saymerî de kendisinden rivayette bulundu. Sika ve salih bir kimseydi. Nefis mücahadesi, doğruluk, iffet, takva ve zühd konusunda kendisi örnek gösterilirdi. Emri bi'l ma'ruf nehy-i anil münkerde öncülerdendi. Güzel vaaz vermek ve vaazının kalplere tesir edişi hususunda da ideal bir örnek olmuştu. Bir gün adamın biri ona 100 dinar getirip vermek istemiş, fakat o: "Benim buna ihtiyacım yok." demişti. Adam da: "Öyleyse, al da arkadaşlarına dağıt." deyince Abdüssamed: "Yere bırak." demişti. Adam yere bırakınca meclisinde bulunan adamlara Abdüssamed: "Her biriniz ihtiyacı kadarını alsın." demişti. Oradakiler de ihtiyaçları kadar aldılar. Nihayet 100 dinar tükendi. Bundan kısa bir süre sonra oğlu gelip evde bazı ihtiyaçları olduğunu söyleyip yakındı. Abdüssamed de oğluna: "Bakkala git ve çeyrek rıtl (115 gr) hurma al." dedi.

Adamın biri onun bir tavuk ve helva satın aldığını görmüş, buna şaşmış ve takib etmeye başlamıştı. Fakat onun aldığı bu eşyaları öksüz çocukları bulunan dul bir kadına teslim ettiğini görmüştü.

Abdüssamed b. Ömer, ücret karşılığında aktarlar için topalak otu dövüp ufalar ve böylece geçimini sağlardı. Can çekişirken şöyle demeye başladı: "Efendim, işte seni bu an için sakladım."

Bu senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala salı günü vefat etti. Mansur Camii'nde cenaze namazı kılındı ve İmam Ahmed Mezarlığı'na defnedildi.

EBÜ'L-ABBAS B. VASIL

Seyraf ve Basra valilikleri yapmıştır. Daha önceleri Kerh'te hizmet ederdi. Kendisinin ileride hükümdar olacağını söyler, bu yüzden arkadaşları onunla alay ederlerdi. İçlerinden biri; "Hükümdar olursan bana ne vereceksin?" diye sorar, başkası: "Hükümdar olursan beni bir göreve tayin et." der, bir başkası: "Beni hizmetçin olarak çalıştır." der, bir diğeri de: "Hükümdar olursan bana hil'at giydir." derdi. Kaderin cilvesi olarak durumlar değişti. Nihayet o, Seyraf ile Basra hükümdarlığına geçti. Mühezzebü'd-Devle'nin elinden Batiha ülkesini aldı. Onu ülke dışına sürdü. Öyle ki, Mühezzebü'd-Devle giderken bir ineğe binmek mecburiyetinde kalmıştı. Ebü'l-Abbas b. Vasil o mintikaları istila etti. Ahvaz şehri üzerine yürüdü. Bahaü'd-Devle'yi hezimete uğrattı. Fakat daha sonra Bahaü'd-Devle onu ele geçirip şaban ayında öldürdü. Kesik başını ülkede dolaştırdı.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin Hindistan'a gazaya gitti. Birçok kaleleri fethetti, bol miktarda mal ve kıymetli mücevherleri ganimet edindi. Elde ettiği ganimetler arasında otuz zira' uzunluğunda onbeş zira' genişliğinde içi gümüşle dolu bir mahzen de vardı. Gazne'ye döndüğünde bu ganimetleri kendi evinin sahnında sergiledi ve hükümdarın elçilerine, oraya girmeleri için izin verdi. Elçiler içeri girip o ganimetleri görünce şaşarak hayret içinde kaldılar.

Bu senenin rebiyülahir ayının onbirinde çarşamba gecesi Bağdat'a çok miktarda kar yağdı. Öyle ki kar kalınlığı bir buçuk zira' buldu ve bu karlar haftalarca kaldı. Sonra eridi. Ayrıca Tikrit, Kûfe, Abadan ve Nehrevan şehirlerine de kar yağmıştı.

Yine bu senenin rebiyülahir ayında çok sayıda hırsızlık vakaları meydana geldi. Öyle ki mescitlerden ve müzelerden de hırsızlık yapıldı. Sonra güvenlik görevlileri bu hırsızların çoğunu yakalayıp ellerini kestiler, gözlerine de mil çektiler.

İBN MES'UD'UN MUSHAFININ YAKILMASI

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzi'nin anlattığına göre; Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin fetvasına dayanılarak İbn Mesud

hazretlerinin mushafı yakılmıştır.

Bu senenin receb ayının onunda Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında büyük bir kavga meydana geldi. Bunun sebebi de şuydu: Haşimilerden bazıları İbn Muallim lakabıyla meşhur olan Şiîlerin fakihi Ebu Abdillâh Muhammed b. Numan'a, Derb-ü Rebah'taki mescidinde hücum etmişler, ona sövüp hakaretlerde bulunmuşlardı. Bunun üzerine İbn Muallim'in taraftarları ayaklanmışlar, Kerh mahallesinin halkı da harekete geçmiş ve hep birlikte Kadı Ebu Muhammed el-Ekfanî ile Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin evlerine hücum etmişler, böylece uzun süren büyük kavgalar cereyan etmişti. Şiîler Abdullah b. Mesud'un olduğunu iddia ettikleri, ama diğer bütün mushafırlara aykırı olan bir mushafı getirmişlerdi. Eşraf, kadılar ve fakihler receb ayının bitimine bir gece kala cuma gecesi toplanmışlar ve bu mushaf kendilerine arz edilmişti. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî ile fıkıhçılar bu mushafın yakılmasını tavsiye etmişler ve bu tavsiye hepsinin huzurunda yerine getirilerek Abdullah b. Mesud'a ait olduğu iddia edilen mushaf yakılmıştı. Şiîler buna çok öfkelenmişler ve şaban ayının onbeşinci gecesi olan berat gecesinde bu işi yapanlara beddua edip sövmüşlerdi. Şiî gençlerinden bir grup da kendisine eziyet etmek maksadıyla Şeyh Ebu Hamid'in evine hücum ettiler. O da evinden çıkıp Darü'l-Katan'a göçmüştü. Bu gençler "Yâ Hakim, yâ Mansur!" diye naralar atmaya başlamışlardı. Halife bunu duyunca gazaba gelmiş ve Ehl-i Sünnete yardımcı olsunlar diye adamlarını göndermişti. Şiîlerin birçok evleri yakıldı ve sert hareketler cereyan etti. Amidü'l-Cüyuş, Şiîlerin fakihi İbn Muallim'i sürgün etmek için Bağdat'a gönderildi. O da gidip İbn Muallim'i Bağdat'tan ihrac etti. Sonra oraya şefaathçiler girdiler. Affedilmesini sağladılar. Kıssacılar da Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali adına sualler ve cevaplara değinmekten menedildiler. Şeyh Ebu Hamid eskiden olduğu gibi kendi evine döndü.

Bu senenin şaban ayında Dinever'de şiddetli bir deprem meydana geldi ve bu yüzden çok evler yıkıldı. Halkın birçok eşya ve emtiası telef oldu. Dakukî, Tikrit ve Şiraz'da ortalığı karartan bir fırtına esti. Ortalık karardı. Birçok evler, hurmalıklar ve zeytinlikler telef oldu. Çok sayıda insan öldü. Şiraz şehrinin bir kısmı yıkılıp harabeye döndü. Ayrıca aynı şehirde bir sarsıntı meydana geldi. Bu yüzden denizdeki gemilerin çoğu battı. Vasit şehrinde de tanesi 106 dirhem ağırlığında olan dolular yağdı. Bu senenin ramazan (mayıs) ayında damlardaki olukları akıtacak derecede Bağdat'a yağmur yağdı.

KOMAME KİLİSESİ'NİN TAHRİB EDİLMESİ

Bu senede Hakim, Kudüs'te bulunan Hristiyanlara ait Komame

Kilisesi'nin tahrip edilmesini emretti ve halkın oradaki malları, eşyaları alabileceğini söyleyip yağmalamalarına müsaade etti. Bunun sebebi de Hristiyanların Hz. İsa'nın ölümden dirilip kalkacağı gün diye kutladıkları bayram gününde halkı aldatmak için yaktıkları ateşti. Onlar bu ateşin gökten indiğini cahillerine yutturuyorlardı. Aslında bu ateş ibrişim iplerine mercimek yağı sürülmesi ve kibrit ile diğer şeylere yağ sürülmesi neticesinde yakılan bir ateşti. Bunu gayet ustalıklarla yaparak halk tabakasına ve cahil kimselere yutturuyorlardı. Şu zamana kadar da o kilisenin yerinde aynı ateşi yakarlar.

Aynı şekilde bu senede Mısır'da da birkaç kilise yıkıldı ve Hristiyanlara da şu çağrı yapıldı: "İslâma girmek isteyeniniz girsin. Girmek istemeyeniniz ise Bizans'a güven içerisinde geri dönsün. Ama burada kendi dinine bağlı olarak kalmak isteyeniniz olursa o da bazı şartlara tabi olacaktır. Örneğin göğsüne haç asarak dolaşacak ve bu haç tahtadan olup dört rıtl (460 gr.) ağırlığında olacaktır. Yahudilere gelince onlardan da kendi dinine bağlı olarak Mısır'da kalmak isteyenler altı rıtl ağırlığında bir buzağı başı heykelini göğüslerinde taşıyacaktırlar. Hamamlarda da bunlardan herbirinin boynunda beş rıtl ağırlığında bir su kırbaşı, ayrıca çanlar da bulunacaktır ve bunlar asla ata binemeyeceklerdir..."

Bütün bunlardan sonra Hakim, yıktırdığı kiliselerin yeniden inşaedilmesini emretti ve gayrı müslimlerden İslâma girmiş olanların da tekrar eski dinlerine dönmelerine izin verdi ve şöyle dedi: "Biz mes-citlerimizi, kalbi ve niyeti bilinmeyen kimselerin içeri girip ibadet etmelerinden arındırıyoruz." Allah onu kahretsin.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU MUHAMMED EL-BACÎ

Asıl adı Abdullah b. Muhammed el-Bacî'dir. Buharalı ve Harezmli-dir. Şafîî imamlarındandır. Ebü'l-Kasım ed-Darîkî'den fıkıh öğrendi ve onun yerine ders verdi. Edebiyat, fesahat ve şiiri çok güzel bilirdi. Bir defasında ziyaret için arkadaşlarından birinin evine gitti. Arkadaşını evde bulamayınca şu beyitleri yazdı:

"Evine geldik ama buluşma işini tamamlayamadık. Bu ayrılıktan dolayı Cenâb-ı Allah'tan hayır diliyoruz.

Sen kaybolmadığında ben kayboluyorum. Ben kaybolmadığımda da sen kayboluyorsun.

Sanki ayrılığımız başkaları tarafından ayarlanmış gibidir."

Ebu Muhammed bu senenin muharrem ayında vefat etti. Biyografisini Tabakatü's-Şafiiyye adlı eserde anlatmışsınız.

ABDULLAH B. AHMED

Abdullah b. Ahmed b. Ali b. Hüseyin. Künyesi, Ebu'l-Kasım'dır. Saydelanî lakabıyla meşhurdur. İbn Said'den en son hadis rivayet eden kişidir. Sika ravilerdendir. Ezherî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Güvenilir, sika ve salih bir kimseydi. Bu senenin recep ayında doksan yaşını aşmış olarak vefat etti.

ŞAİR BEBĞA

Abdülvahid b. Nasr b. Muhammed Ebü'l-Ferec el-Mahzumî. Bebğâ lakabını taşırdı. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Edebiyatı iyi bilen, faziletli, güçlü bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:

"Ey yaratılış huyu birbirine benzeyen kişi,
Gözler ancak sana yönelir,
Gözyaşlarımdan oluşan güller senin yanaklarından çalınmıştır.
Bedenimin hastalığı da senin kaşlarından çalınmıştır.
Vücudumda can kalmadı ki senin aşkını ona şikayet edeyim.
Ancak vücudunda can kalan kişi şikayet edebilir."

MUHAMMED B. YAHYA

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Cürcanlıdır. Âlim, zahid, âbid kimse-lerdendir. Ebu Bekir er-Razî ile münazara yapmıştır. Katiatü'r-Rebi mıntıkasında ders verirdi. Ahir ömründe felç oldu, vefat ettiğinde Ebu Hanife'nin yanına defnedildi.

BEDİÜZZAMAN

"el-Makamat" adı eserin sahibidir. Asıl adı Ahmed b. Hüseyin b. Yahya b. Said'dir. Künyesi, Ebü'l-Fadl'dır. Hemedanlıdır. Bediüzzaman adıyla meşhur hadis hafızıdır. "er-Resailü'r-Raika" ve "el-Makamatü'l-Faika" adlı eserlerin sahibidir. Onun el-Makamat'ı ile Harirî'nin Makamat'ı aynı tarzdadır. Harirî, daha sonra onun izini takip ederek el-Makamat'ını yazmış ve onun üstünlüğünü itiraf edip öncelikli oluşunu şükranla ifade etmiştir.

Bediüzzaman, İbn Faris'ten lügat öğrendi. Sonra ortaya çıktı. Faziletli, fesahatli kimselerdendir. Anlatıldığına göre; kendisine zehir

içirilmiş, bu nedenle kalp sektesi geçirmişti. Ölüp ölmediğini anlamadan acelece onu defnetmişlerdi. Sonra mezarında, canlı olup feryadını işitmişlerdi. Bunun üzerine hemen açmışlar, ama mezarın korkulu halinden ötürü, kendi çenesini tutmuş halde iken öldüğünü görmüşlerdi. Bu hadise bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde cuma günü meydana gelmişti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Rahbe naibi Ali b. Sümal, Hakim el-Ubeydî tarafından öldürüldü. Onu asıl öldüren kişi ise İsa b. Halat el-Ukaylî idi. Halep valisi Abbas b. Mirdas da İsa b. Halat'ı Rahbe'den sürgün etti.

Bu senede Amr b. Abdülvahid, Basra kadılığından azledildi. Yerine Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Şevarib tayin edildi. İnsanlar gidip Amr b. Abdülvahid'i teselli ediyor öte taraftan da Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Şevarib'i tebrik ediyorlardı. Bu hadiseye ilgili olarak el-Ufurî şöyle bir şiir söylemiştir:

"Benim yanımda hoş ve zerafetli bir söz var.
Böyle sözler şarkı olabilir.
İki kadıyla ilgili sözüm var.
Biri teselli ediliyor, diğeri tebrik ediliyor.
Teselli edilen, artık azledildik ama rahatımızı bulduk;
Tebrik edilense beni zorla bu göreve getirdiler, diyor.
Ama ikisi de yalan söylüyor.
Bizlerden kim doğru söylüyor ki?!"

Bu senenin şaban ayında şiddetli bir fırtına esti. Bağdat'ın yollarına kızıl çamurlar döktü.

Bu senede hacılar ortalığı karartan bir fırtınaya maruz kaldılar. Bedeviler yollarını kesip hacca gitmelerine engel oldular. Nihayet hac vakti geçince onlar da geri döndüler.

Beni Hilal, Basra hacılarından 600 kadar kişiyi yakalayıp üzerlerindeki paralardan 1.000.000 dinar kadarını gasb ettiler.

Bu senede Hicaz'da Mısırlılar adına hutbe okunuyordu.

HİCRETİN ÜÇYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDULLAH B. BEKR B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Künyesi, Ebu Ahmed et-Taberanî'dir. Mekke'de, Bağdat'ta ve

daha başka beldelerde hadis dinledi. İkrâm gören, âlicenab bir kimseydi.

Darekutnî ve Abdülgani b. Said kendisinden hadis dinlediler.

Daha sonra, Şam'da Banyas dağı yakınında bir yerde ikamet etti. Orada bu senenin rebiyülevvel ayında vefat edinceye kadar yüce Allah'a ibadetle meşgul oldu.

MUHAMMED B. ALİ B. HÜSEYİN

Künyesi, Ebu Müslim'dir. Vezir İbn Hanzabe'nin kâtibidir.

Bağavî'den, İbn Said'den, İbn Düreyd'den, İbn Davud'dan, İbn Arefe'den, İbn Mücahid'den ve daha başka kimselerden rivayetlerde bulundu.

Bağavî'nin arkadaşlarından en son vefat eden o oldu. İlim, hadis, marifet ve anlayış erbabındandı. Bazıları onun Bağavî'den yaptığı rivayetleri eleştirmişler ve güya onun rivayetlerinin çoğunun bozuk olduğunu iddia etmişlerdir. Sürî'nin anlattığına göre o, ömrünün son demlerinde bunamıştır. Rivayetleri birbirine karıştırmıştır.

EBÜ'L-HASAN ALİ B. EBİ SAİD

Abdülvahid b. Ahmed b. Yunus b. Abdüla'lâ es-Sadeî. Mısırlıydı. Dört ciltlik "ez-Zeycül-Hakimî" adlı kitabın yazarıdır. Babası büyük hadis hafızlarındandı.

Mısır için de faydalı bir tarih yazmıştır ki, âlimler bu kitabı müracaat kaynağı olarak kabul ederler. Kendisi ise astroloji ile meşgul olmuş ve bu alanda büyük mesafeler katetmiştir. Rasat ilmiyle son derece titizlikle ilgilenmişti ama bununla beraber dalgın ve hali perişan bir kimseydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Başına çok kaba bir sarık sarar, üzerine bornoz giyer, merkebe binerdi. Onu görenler, haline gülerlerdi. Ama Hakim'in huzuruna girdiğinde Hakim ona saygı gösterir ve kendi nefsiyle ilgilenmediğini ispatlayacak kadar dünyadan ve dünya ehlinden habersiz bir yaşayışı olduğunu kendisine anlatırdı.

Adaletli bir şahiddi. Güzel şiirler yazardı. İbn Hallikan'ın ifadesine göre şu güzel şiir ona aittir:

"Estiği zaman rüzgarın esintisine, sevgilisinin ağzına müştak olan bir aşık gibi aşk mektubumu nefesimle gönderiyorum.

Sevgilinin ağzının tükürüğüyle nefisler dirilirler.

Kendisiyle ve kokusuyla dünyanın hoş olduğu kimse sayesinde benim aşkım yenilenir.

Bu aşkım onun gözlerinden, bakışlarından ve kaşlarından ötürü zayıflayıp başka taraflara göçüp gider.

Ömrüme yemin ederim ki, ondan sonra artık ben içmez oldum.

Çok uzun süre uzakta ve gurbette kalışı nedeniyle artık onu kaybettim."

HALİFE KADİR BİLLAH'IN ANNESİ TEMENNA

Bu hatun, Abdülvahid b. Muktedir'in cariyesi idi. Abide ve salih hatunlardandı. Faziletli ve dindardı. Bu senenin şaban ayının yirmi ikisinde perşembe gecesi vefat etti. Oğlu Kadir Billah, cenaze namazını kıldırdı. Cenazesi yatsıdan sonra Rusafe'ye götürüldü.

HİCRETİN DÖRTYÜZÜNCÜ SENESİ

Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok azaldı. Öyle ki, su üzerinde bazı adalar görünmeye başladı. Bu adaların üzerinden gemilerle geçmek imkansız hale geldi. Üzne ve Raşidiye arasındaki bağlantı koptu. Halife bu mekanların kiraya verilmesini emretti.

Bu senede Hz. Ali'nin türbesinin etrafına sur yapıldı. Bu surun inşaat ustalığını Ebu İshak el-Ecanî yaptı. Şöyle ki, Ebu Muhammed b. Sehlan hastalanmış ve iyileştiği takdirde bu suru yaptırmayı adanmıştı. O da iyileşip şifa bulunca bu adağını yerine getirdi.

Bu senenin ramazan ayında halife Kadir Billah eline kırbacı alıp hırkasını giyinerek halkın huzurunda oturdu. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî gelip onun huzurunda yer öptü ve şu ayet-i kerimeyi okudu:

"İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsun ki seni onlarla mücadeleyle davet ederiz." (el-Ahzâb, 60.)

Orada bulunan insanlar ağlaştılar. Sevinç içinde kalkıp evlerine döndüler.

Bu senede Hakim'in Medine'de bulunan Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın evini açtırıp oradaki bir mushafı ve aletleri aldığı haberi geldi. Bu ev, sahibini vefatından o güne kadar açılmamıştı. Mushafı birlikte büyük ve demir çemberle kuşatılmış bir bardak, Hayzuran'ın zırhı, bir mızrak ve de taht vardı. Bütün bunlar Alevi bir topluluk tarafından Mısır'a götürüldü. Hakim onlara çok miktarda harçlık ve davarlar verdi, tahtı geri gönderdi, ama diğer eşyaları aldı ve: "Ben bunları almaya daha fazla hak sahibiyim." dedi. Onlar da kendisini kınayıp beddua ederek tahtı geri götürdüler. Hakim orada bir ilim evi yaptırdı. Fıkıhçıları oraya oturttu. Üç sene sonra ise burasını yıktı ve orada bulunan fıkıhçılar, hadisçiler ve hayır ehli birçok kimseyi öldürttü.

Bu senede Mısır'da kendi adına yaptırılmış olan Hakim Camii'ni onardı. Gerekli tezyinatı yaptırdı.

Bu senenin zilhicce ayında Müeyyed Hişam b. Hakem b. Abdurrahman el-Ümevî hal' edilip uzun süre hapiste kaldıktan sonra tekrar tahtına kavuştu. Bu senede Mekke ve Medine'de, Mısır ve Şam valisi Hakim adına hutbe okunuyordu.

HİCRETİN DÖRTYÜZÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

NAKİP EBU AHMED EL-MUSEVÎ

Hasan b. Musa b. Muhammed b. İbrahim b. Musa b. Cafer el-Musevî. Rıza ile Murtaza'nın babasıdır. Talibilerin nakıblığına defalarca tayin edilip azledildi. Yine görevine iade edildi. Yaklaşık beş kere atanıp azledildi. Sonra ahir ömründe yine bu göreve atandı ve doksanıya yaşında bu senede vefat etti. Cenaze namazını oğlu Murtaza kıldırdı ve Meşhed-i Hüseyin'e defnedildi. Oğlu Murtaza, başlangıç ve sonu çok kuvvetli beyitlerden teşekkül eden güzel bir kasideyle ona şu ağdı yakmıştı:

"Gecelerin taşıdığı ve sabahların akşamlara ilettiği ilahi selam,
Lüey kabilesinden asaletli bir cesedin üzerine olsun.
Çünkü o, ibadet ve iyiliğin kaynağıydı.
Öyle bir yığitti ki, helâlden başka bir şeyle doymadı.
Azığı da sadece mübah şeylerdi.
Elbisesi günah kirlerine bulaşmadı.
Hiç kötülükler ona ilişmedi.
Sırtı günah yüklerinden yana çok hafiftir.
Azaları da günahlardan yana çıplaktır.
İşlerin en yükseğine özlemi vardı.
Başarı kapısına yöneltilmişti.
O öyle kimselerdendi ki kalpleri Allah'ın zikriyle şenlenirdi.
Cisimlerinde bedenlerinde takva vardı.
Dinin ve takvanın yardımına koşarlardı."

HACCAC B. HÜRMÜZ EBU CAFER

Bahaü'd-Devle tarafından Irak naipliğine atanmıştı. Bedevi ve Kürtlerle savaşma hususunda Haccac'ın yardımcısıydı. Adüdü'd-Devle'nin hakimiyeti zamanında da önde gelen kimselerdendi. Savaşa dair tam bir tecrübe ve uzmanlığı, keskin bir zekası, tam bir yiğitliği, şecaatı, yüksek himmeti ve doğru görüşleri vardı. Hicretin 372. senesinde Bağdat'tan çıktığında orada fitneler çoğaldı. Bu senede Ahvaz şehrinde 105 yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

EBU ABDİLLAH EL-KUMMÎ

Mısırlı bir tacirdi. Cidden büyük bir serveti vardı. Vefatında, te-

rekesinde 1.000.000 dinardan fazla para ve diğer eşyalar vardı. Hicaz toprağında vefat etti. Medine-i Nebeviye'de Hz. Hasan'ın mezarının yanına defnedildi. Allah onlardan razı olsun.

EBÜ'L-HÜSEYİN B. REFA

Kurra idi. Hicretin 394. senesinde olaylarından bahsedilirken kendisinin biyografisinden ve kıraatından bahsedilmişti. Kur'ân'ı en güzel sesle okuyanlardandı. Sesinde bir tatlılık vardı. Kur'ân'ı tatlı bir eda ile okurdu. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının dördünde cuma günü Musul'da vali Karvaş b. Mukalled Ebi Meni, halkına kahrlandığından ötürü Mısır valisi Hakim el-Ubeydî adına hutbe okuttu. İbnü'l-Cevzî bu hutbeyi harfi harfine nakletmiştir. Hutbenin sonunda da hatipler Mısır valisi Hakim'in ataları Mehdi, onun oğlu Kaim, onun oğlu Mansur, onun oğlu Muiz, onun oğlu Aziz sonra da onun oğlu ve zamanın valisi Hakim'e dua ettiler. Dualarını fazlaştırdılar. Özellikle Hakim'e daha çok dua ettiler. Aynı şekilde Musul'un Enbar, Medain ve diğer kazalarında da Hakim'e dua edildi.

Bunun sebebi şuydu: Mısır hakimi, Karvaş'a mektuplar, elçiler ve hediyeler göndererek onu kendi tarafına çekmeye, gönlünü kazanmaya çalışmıştı. Nihayet Karvaş da yapacağını yaptı, hutbeyi onun adına okuttu. Halife Kadir Billah el-Abbasi durumdan haberdar olunca Karvaş'a bir mektup yazarak bu yaptıklarından ötürü onu kınadı. Bahaü'd-Devle de Amidü'l-Cüyuş'a, Karvaş'la savaşması için 100.000 dinar para verdi. Karvaş bundan haberdar olunca, görüşünden geri dönerek yaptığına pişman oldu ve kendi memleketinde Hakim adına hutbe okutmaya başladı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin receb ayının bitimine beş gün kala Dicle'nin suyu cidden fazlaştı. Bu artış ramazan ayına kadar devam etti. Suyun yüksekliği 21.3 zira'a ulaştı ve Bağdat'ın birçok evleri sular altında kaldı."

Bu senede vezir Ebu Halef Bağdat'a döndü ve Fahrü'l-Mülk'e Amidü'l-Cüyuş lakabı verildi.

Bu senede Ebü'l-Feth Hasan b. Cafer el-Alevî isyan etti. Halkı kendisine bey'ata davet etti ve Raşid Billah lakabını aldı.

Bu senede Iraklılardan hacca giden olmadı ve Mekke ile Medine'de Mısır valisi Hakim adına hutbe okundu.

HİCRETİN DÖRTYÜZBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. MUHAMMED B. UBEYD

Künyesi, Ebu Mesud'dur. Dımaşklıdır. Büyük hadis hafızıdır. Buharî ve Müslim'in Sahih'leri üzerine yapılmış bir şerh olan "el-Etraf" adlı kitabın yazarıdır. Bağdat, Basra, Kûfe, Vasıt, İsfahan ve Horesan gibi çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Hadis derledi. Doğru sözlü, sadakatli hadis hafızlarındandı. Güvenilir ve zaptı sağlam bir kimseydi. Çok az hadis rivayet etmiştir. Ebü'l-Kasım, Ebu Zer el-Herevî, Hamza es-Sehmî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin receb ayında Bağdat'ta vefat etti ve cenaze namazını Ebu Hamid el-İsferayinî'nin kıldırmasını vasiyet ettiği için o kıldırdı. Sikek'e yakın Mansur Camii mezarlığına defnedildi.

İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve onu övmüştür.

VEZİR AMİDÜ'L-CÜYUŞ

Hasan b. Ebi Cafer. Hürmüz'ün üstadıdır. Hicretin 350. senesinde doğdu. Babası Adüdü'd-Devle'nin haciblerindendi. Bahaü'd-Devle onu hicri 392. senede vezirliğe tayin etti.

Bu sıralarda her tarafta fitne kazanları kaynamaktaydı. Amidü'l-Cüyüş, ülkeye sükunet getirdi, düzeni sağladı. Hırsızları, yankesicileri ve yağmacıları korkuttu. İşler yoluna girdi. Bir gün, kölelerinden birine bir tepsinin içine dirhem doldurmasını, üzerini kapatmaksızın Bağdat'ın bir ucundan diğer ucuna bütün sokakları dolaşarak götürmesini emretti. Eğer bir kimse kendisine saldıracak olursa bu tepsiyi ve dirhemleri ona vermesini, yalnız o yeri tesbit etmesini tenbihledi. Köle de bir tepsie dirhemleri doldurarak Bağdat'ı baştan sona dolaştı. Hiç kimse ona saldırmadı. Vezir Amidü'l-Cüyüş bu duruma sevindi. Allah'a hamd-ü senada bulundu.

Vezir Amidü'l-Cüyüş, Rafizileri aşura gününde matem tutmaktan, Gadir-i Hum bayramı denilen zilhiccenin onsekizinci gününde de şenlikler düzenlemekten menetti. Adil ve insafı bir kimseydi.

HALEF EL-VASİTİ

Bu da "el-Etraf" adlı bir eserin sahibidir. Asıl adı, Halef b. Muhammed b. Ali b. Hamdun'dur. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Vasıtlıdır. Çeşitli ülkelere ve beldelere seyahatlerde bulundu, birçok hadis üstadından hadis dinledi. Sonra Bağdat'a döndü. Oradan da Şam ve

Mısır'a gitti. İnsanlar onun seçtiği hadisleri kendisinden dinleyip yazdılar. Bu zat da Buharî ve Müslim'in sahihleri üzerine "el-Etraf" adlı bir şerh yazdı. Tam bir marifet ve sağlam bir hafıza sahibiydi.

Bir müddet sonra Bağdat'a dönüp orada ticaretle meşgul oldu. İlimle uğraşmaktan vazgeçti. Nihayet bu senede vefat etti. Allah onu bağışlasın ve affetsin. el-Ezherî, kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

EBU UBEYD EL-HEREVÎ

"Garibü'l-Kur'ân" ve "Garibü'l-Hadis" adlı eserlerin sahibidir. Şercesi şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Ebu Ubeyd el-Abdî. Ebu Ubeyd el-Herevî.

Arap edebiyatçısı idi. Parlak bir zekâyâ ve ilme sahipti. Edebiyat ve lügatte insanların en bilgililerindendi. Kur'ân'ın ve hadislerin garip kelimelerinin bilinmesine dair yazdığı eserler onun bu konuda ne kadar derin bilgilere sahip olduğunu göstermektedir. Ebu Mansur el-Ezherî onun öğrencilerindendir. İbn Hallikan dedi ki: "Gezip dolaşmayı sevdiği ve yalnız başına kaldığı zamanlarda caiz olmayan işleri yaptığı, lezzet ve eğlence meclislerinde edebiyatçılarla oturup kalktığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Allah onu affetsin."

Ebu Ubeyd, hicri 401. senenin receb ayında vefat etti.

İbn Hallikan'ın ifadesine göre, Bestli şair de bu senede veya bundan bir sene önce vefat etmiştir ki biyografisi şöyledir:

ALİ B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Yusuf. Şair ve yazar idi.

İbn Hallikan, onun şöyle dediğini nakletmiştir. "Bozuk işlerini ve kötülüklerini düzelten kişi, kendisini kıskanan kişinin burnunu yere sürtmüş olur. Kendi öfkesine yenilen kişi edebini kaybetmiş olur. Öfkelendiğinde kendini tutman, büyük bir mutluluğa ve şansa sahip olmandır. Ölüm insanın emeline güler. Rüşvet, ihtiyaç iplerini dağıtır. İffetin sınırı, kişiye yetecek miktardaki rızıkla yetinmesidir."

Şu şiir Ali b. Muhammed'e aittir:

"Bir gün çalıştırmak ve yazmak için kalemini harekete geçirirse, Mızrağını harekete geçiren bütün atılgan ve cesaretlileri sana unutturur.

Eğer parmakları bir deri parçası üzerinde yazmaya başlarsa, Herkesin yazdıkları, onun yazdıklarına köle olduklarını itiraf eder."

"Ünsiyet kurmak için bir toplulukla konuşacak olursan,
Tabii ki geçmişten, gelecekte onlara bahsedersin.
Ama onların herhangi bir sözüne düşmanca karşılık verme.
Çünkü onların karakterleri düşmanlığa karşı düşmanlıkla muka-
bele etmeye yöneliktir."

HİCRETİN DÖRTYÜZİKİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında vezir Fahrü'l-Mülk Rafizilere, o çir-
kin bid'atlarını, apaçık rezaletlerini yapmalarına izin verdi. Hz. Hü-
seyin'in matemini tutup ona ağıt yakmalarına, dükkanların üzerine
mendilleri asmalarına, kepenklerin sabahtan akşama kadar indiril-
mesine, kadınların saç başı açık vaziyette yanaklarını tokatlayarak
tıpkı cahiliyet adetlerindeki gibi, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin için
yas tutmalarına izin verdi. Allah ona hayır mükâfat vermesin. Ceza
günü olan kıyamet gününde de yüzünü karartsın. Allah, doğrusu du-
aları duyardır.

Bu senenin rebiyülahir ayında halife Kadir Billah, Katiatü'd-Da-
kik mıntıkasındaki Mescidü'l-Keff'in onarılmasını, en güzel hale geti-
rilmesini emretti. Emir yerine getirildi. Mescid, cidden büyük mas-
raflar yapılarak süslendi. İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Doğrusu
biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

BAĞDAT İMAMLARI VE ÂLİMLERİNİN FATİMİLERİN NESEBİNİ ELEŞTİRMELERİ

Bu senenin rebiyülahir ayında Bağdat imam ve uleması bir otu-
rum düzenlediler. Mısır hükümdarları olan Fatımîlerin soylarını tet-
kik ettiler. Onların aslında Fatımî olmadıklarını, neseblerinin Ubeyd
b. Sa'd el-Ceremî'ye dayandığını bir bildiri halinde neşrettiler. Bu bil-
diriye âlimler, kadılar; egraftan, salih kimselerden, fakihlerden, mu-
haddislerden, adalet erbabı kimselerden birçokları imza atıldılar ve
hep birlikte Mısır'da hükümdarlık yapmakta olan Hakim'in asıl adı-
nın Mansur b. Nizar olduğunu, Hakim kelimesinin onun lakabı oldu-
ğunu ifade ettiler. Cenâb-ı Allah onu kahretsın. Rezil rüsvay etsin.
Hakim'in asıl adının Mansur b. Nizar b. Maad b. İsmail b. Abdullah
b. Said olduğu açıklandı. Allah ona saadet vermesin. O, Mağrib diya-
rına gittiğinde orada Ubeydullah adıyla ortaya çıktı ve Mehdi lakabı-
nı takındı. Onun selefleri de Haricî propagandacıları idiler. Hz. Fatı-
ma soyundan geldiğini iddia ettiler. Aslında onların Hz. Fatıma (r.a)
ve Hz. Ali (r.a) ile hiçbir bağlantıları yoktur. Hz. Ali ve Hz. Fatıma,
onların batıl iddialarından münezze ve uzaktırlar. Onların iddiaları

asılsızdır ve yalandır. Hz. Ali'nin soyundan gelen hiçbir aileyi tanımazlar bile. Bunlara sadece yalancı Haricîler demek gerekir. Bunların batıl ve asılsız inkarları da Medine ve Mekke'de yaygın olarak bilinmektedir. Bunlar evveleminde Mağrib diyarında ortaya çıkmışlardır. Hiç kimse bunları Hz. Ali'nin soyu ile karıştırmamalı veya iddialarını doğrulamamalıdır. Mısır'da şu anda hüküm süren Hakim ve ataları kâfir, fasık, facir, dinsiz, zındık, İslâmı inkâr eden, İslâmî hükümleri uygulamayan, Mecusî ve Saneviye'ye meyilli kimselerdir. İslâmî hadleri uygulamayıp tenasül organlarını nikah akdi olmaksızın mübah kılan, içkiyi helal sayıp kan akıtan, peygamberlere söven, Selef-i Salihini lanetleyen, rablık iddiasında bulunan kimselerdir.

Bu bildiriye birçok kimse imza atmıştı. Alevilerden Murtaza, Rıza, İbn Ezrak el-Musevî, Ebu Tahir b. Ebü't-Tîb, Muhammed b. Muhammed b. Amr b. Ebi Ya'lâ; kadılardan Ebu Muhammed b. Ekfânî, Ebü'l-Kasım el-Cezerî, Ebü'l-Abbâs b. eş-Şiverî; fıkıhçılardan Ebu Hamid el-İsferayînî, Ebu Muhammed b. Kesfelî, Ebü'l-Hasan el-Kudurî, Ebu Abdillâh es-Saymerî, Ebu Abdillâh el-Beydavî, Ebu Ali b. Hamkan; şahitlerden Ebü'l-Kasım et-Tenuhî ve diğer birçok kimse imza attılar. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî böyle demiştir.

Ben derim ki: Bunların yalancı olup Hz. Fatîma'nın soyundan gelmedikleri, yukarıdaki büyük şahsiyetler, âlimler, faziletli imamlar tarafından ifade edilmiştir. Nitekim bunların Hz. Ali'nin soyundan gelmedikleri ve iddia ettikleri gibi Hz. Fatîma'ya neseplerinin uzanmadığı, Hz. Ömer'in oğlu Abdullâh'ın sözünden de anlaşılmaktadır. Kûfeliler kendisine bey'at edeceklerine dair mektup yazdıkları ve Hz. Hüseyin de bu mektuplara dayanarak Irak'a gitmek istediği zaman Abdullâh b. Ömer hazretleri ona şöyle demişti:

"Sen oraya gitme, onların seni öldürmelerinden korkuyorum. Senin deden, dünya ve ahiretten birini seçmek muhayyerliğine sahip kılınmıştı da dünyayı bırakıp ahireti seçmişti. Sen de onun vücudunun bir parçasısın. Allah'a yemin ederim ki, ne sen ne senin haleflerin, ne de aile efradından hiçbiriniz dünya iktidarına sahip olamayacaksınız."

Bu büyük sahabinin makul ve yönlendirici sahih sözü Ehl-i Beyt'ten sadece Muhammed b. Abdullâh el-Mehdî'ye halifeliğin nasib olacağını gerekli kılmaktadır ki, o da, ahir zamanda Hz. İsa'nın yere inmesi esnasında olacaktır. Çünkü Ehl-i Beyt'in dünyadan vazgeçirilmeleri ve dünya pisliklerine bulaşmamaları mukadder kılınmıştı. Bilindiği gibi bu Fatımîler, Mısır diyarında uzun bir süre hüküm sürmüşlerdi. İşte bu da onların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan apaçık ve kuvvetli bir delildir. Nitekim Bağdat'ın önde gelen meşhur fıkıhçıları da bunu kesin olarak ifade etmişlerdir.

Kadı Bakillanî, bunların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan ve "Keşfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar" adını verdiği eserinde, rezalet ve çirkinliklerini açıklamış, kalplerinde gizledikleri çirkinlikleri ve kabih sözlerini açığa vurmuştur. Kadı Bakillanî bunlardan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: "Onlar Rafiziliklerini açığa vuran ama halis küfürlerini içlerinde saklayan bir topluluktur." Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Bu senenin receb, şaban ve ramazan aylarında Vezir Fahrü'l-Mülk, yoksullara, düşkünlere, şehitlik ve mescitlerde duran bazı kimselere çok miktarda sadaka dağıttı. Bizzat kendisi de mescit ve şehitlikleri ziyaret etti. Bazı mahpusları serbest bıraktı. Çokça ibadet yaptığını gösterdi. Sukü'd-Dakik mantığında büyük bir evi tamir etti.

Bu senenin şevval ayında şiddetli bir fırtına esti. Bu fırtına neticesinde birçok hurmalıklar söküldü. Diğer bahçelerdeki ağaçlar da telef oldular. Toplam 10.000 hurma ağacı telef oldu.

Gazne hükümdarı Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in ordusuyla birlikte düşman toprağına gittiği ve çölde susuz kaldıkları, nihayet susuzluk nedeniyle baştan sona hepsinin ölmek üzere oldukları bir esnada Cenâb-ı Allah'ın kendilerine bir bulut gönderip yağmur yağdırdığı, bu yağmur suyuyla hepsinin kana kana su içip hayvanlarına da içirdikleri ve kaplarını doldurduklarına dair haber geldi. Bundan sonra düşmanlarıyla karşılaşmışlardı. Düşmanlarının yanında 600 kadar fil vardı, ama düşmanları hezimete uğratmışlar, onlardan bol miktarda ganimet etmişlerdi. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Şifler, zilhiccenin onsekizinci günü Gadir-i Hum bayramını kutladılar. Dükkânları süslediler. Vezir ve birçok Türklerin yardımıyla güçlendiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. HASAN B. ALİ

Hasan b. Hasan b. Ali b. Abbas b. Nobaht Ebu Muhammed en-Nobahtî. Hicretin 320. senesinde doğdu. Mehamilî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Şifî ve Mutezilî idi. Ancak ben onun doğru sözlü, sadakatli bir kimse olduğunu anlamışımdır. Ezherî de kendisinden rivayetlerde bulundu ve onun Rafizî olup kötü yola gittiğini söylemiştir. Akikî ise, onun, hadis ilminde yoksul biri olup Mutezilîliğe geçtiğini ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

OSMAN B. İSA EBU AMR EL-BAKİLLANÎ

Meşhur ve büyük zahidlerdendir. Hurmalığı vardı. Orada ve tarlasında çalışır, kendi el emeği ile kazandığı para ile geçinirdi. Son derece zahid bir kimse olup çokça ibadet ederdi. Ancak cumadan cumaya kendi mescidinden çıkıp cemaatle cuma namazını kılar, sonra tekrar mescidine dönerdi. Mescidindeki kandilleri yakmak için yağ bulamazdı. Emirlerden biri, mescidindeki kandilleri yakması için bir miktar zeytinyağını hediye olarak kabul etmesini teklif ettiğinde Şeyh Osman bunu kabul etmedi. Şeyh Osman vefat ettiğinde dostlarından biri, mezarının bitişiğindeki mezarlardan birinde yatmakta olan bir ölüyü rüyasında görmüş ve onun nerede olduğunu kendisine sorduğunda komşusu olan ölü şu cevabı vermişti: «Osman b. İsa mezarına konulduğunda birinin: "Onu Firdevs-i A'lâ'ya, Firdevs-i A'lâ'ya götürün!" diye bağırdığını işittik.»

Osman b. İsa, bu senenin receb ayında seksenaltı yaşında vefat etti.

MUHAMMED B. CAFER B. MUHAMMED

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Harun b. Ferve b. Naciye. Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Nahivciydi. İbn Neccar et-Temimî diye bilinir. Kûfelidir. Bağdat'a geldi. İbn Düreyd'den, Solî'den, Nefteveyh'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında yetmişyedi yaşında vefat etti.

EBÜ'T-TİB SEHL B. MUHAMMED

Sehl b. Muhammed es-Sa'lukî. Nisaburludur. Ebu Ya'lâ el-Halîlî dedi ki: "Ebü't-Tîb Sehl b. Muhammed, Nisabur'da vefat etti."

Ebü't-Tîb'in biyografisini hicretin 387. senesi olaylarından bahsederken anlatmıştık.

HİCRETİN DÖRTYÜZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının onaltısında Şerîf Rıza Ebü'l-Hasan el-Musevî diğer emirlerin de hazır bulunduğu bir toplantı esnasında Talibilerin nakipliğine atandı. Atanma fermanı vezir Fahrü'l-Mülk'ün evinde ayanın huzurunda okundu. Kendisine siyah kaftan giydirildi. O, kendisine siyah kaftan giydirilen ilk Talibî nakibi oldu.

Bu senede Beni Haface'nin emiri Ebu Kalenbe -Allah kahretsin- ve kavminin önde gelen bazı reisleri esir olarak getirildiler. Bunlar

bu senede ve bundan önceki senede Mekke'den dönmekte olan hacıların yollarını kesmişler ve hacıların su içtikleri kaynakları kurutup oralara hanzel (Ebucehil karpuzu) denen acı bir bitkiyi koymuşlardı. Öyle ki, 15.000 kadar hacı susuzluktan ölmüştü. Geride kalanları da yakalayıp kendi binek hayvanlarının güdücülüğüne tayin etmişler, onları perişan hale sokmuşlar, yanlarındaki malları gasbetmişlerdi. Bunlar vezirin evine getirildiklerinde vezir onları hapse attı. Susuz bıraktı. Sonra onları berrak suyu gördükleri ve içmelerine müsaade etmediği, bu nedenle tam cezalarını bulup susuzluktan ölmelerine sebebiyet vermiş olduğu halde astı. Bunu Enes hazretlerinin Buharî ve Müslim'de rivayet edilen hadisine uyarak güzel bir uygulama olarak gerçekleştirmişti. Daha sonra vezir, Beni Haface tarafından tutuklanan hacıları getirtti. Bu hacıların kadınları evlenmişler, malları miras olarak paylaşmıştı. Bunları tekrar ailelerine iade etti. Mallarını ve eşlerini kendilerine geri verdi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin ramazan ayında doğu tarafından batı tarafına ay ışığı gibi ışık saçan, sonra gökte paramparça olan ve bir müddet gökte duran bir yıldız görüldü.

Bu senenin şevval ayında Hristiyan reislerinden birinin karısı öldü. Ağıtçı kadınlar ortaya çıkıp feryad ve figan ettiler. Açıkça haç taşıdılar. Haşimilerden biri bu durumu protesto edince o Hristiyan reisin kölelerinden biri elindeki bir debbusla Haşiminin kafasına vurdu, kafasını yarı. Müslümanlar bunu görünce ayaklandılar, hezimete uğrayan Hristiyanlar kendilerine ait oradaki bir kiliseye sığındılar. Müslüman halk oraya girdi, kilisedeki malları yağmaladı. Oradaki Hristiyan evleri de tahrib ettiler. Şehirde bulunan Hristiyanları kovaladılar. Nasih ile İbn Ebi İsrail'e hücum ettiler. Bunların köleleri Müslümanlarla savaştılar. Bu yüzden Bağdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Müslümanlar çarşı pazarda mushafları ellerine alıp dolaştırdılar. Birkaç gün süreyle her taraf tatil edildi. Hristiyanlar halifeden yardım istediler. O da İbn Ebi İsrail'in huzura getirilmesini emretti. Ama İbn Ebi İsrail gelmek istemedi. Halife Bağdat'tan çıkmaya niyetlendi. Fitne cidden üyüdü. Hristiyanların birçok evi yağmalandı. Sonra İbn Ebi İsrail huzura getirildi. Çok miktarda para sarfetti; affedildi. Böylece fitne ateşi dindi.

Bu senenin zilkade ayında Gazneli Mahmud'un halifeye bir mektubu geldi. Mahmud, mektubunda Mısır valisi Hakim'den kendisine bir mektup ve elçi geldiğini, mektubunda kendisini itaate davet ettiğini, kendisinin ise o mektuba tükürüp yakılmasını emrettiğini ve elçiye söylenebilecek en ağır sözleri söylediğini anlatıyordu.

Ebu Nasr b. Mervan el-Kürdî; bu senede Amid, Meyyafarikin (Silvan) ve Diyarbekir valiliğine getirildi. Kendisine bir gerdanlık ve iki

kol şeridi takıldı. Nasirü'd-Devle lakabı verildi.

Yol emniyeti olmadığından ve Fahrü'l-Mülk de arazileri ıslah ile meşgul olduğundan ötürü bu senede Irak ve Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi.

Bu senede Endülüs'te Emeviler tekrar hakimiyeti ele geçirdiler. Hükümdarlığa Süleyman b. Hakem b. Süleyman b. Abdurrahman Nasır el-Ümevî geçti ve Müstain Billah lakabını aldı. Halk Kurtuba şehrinde ona bey'at etti.

Bağdat'ın ve diğer bazı mıntıkaların hakimi olan Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî bu senede vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultanü'd-Devle Ebu Şüca geçti.

Bu senede büyük Türk hükümdarı İlig Han vefat etti, yerine kardeşi Doğan Han geçti.

Bu senede Şemsü'l-Mealî Kabus b. Veşmgir kış mevsiminde üzerinde kışlık giyecekler olmadığı halde soğuk bir eve girdi ve bu nedenle orada vefat etti. Kendisinden sonra yerine Menuçehr geçti ve ona Felekü'l-Mealî lakabı takıldı.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin adına hutbe okundu.

Şemsü'l-Mealî Kabus, âlim, faziletli, edip ve şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

"Zamanın hadiseleriyle bizi azarlayana de ki:
Zaman ancak önemli kimselere karşı inad eder.
Görmez misin ki denizin üzerinde leşler dolaşır,
Ama altında, derinliklerde inciler yerleşir.
Hadiselerin eli bize değip bize zarar verecek olursa,
Bilinsin ki gökte sayısız yıldızlar vardır;
Ama sadece ay ile güneş tutulur."

Şu güzel şiir de ona aittir:

"Adın geçince hatıraların, sana olan sevgimi harekete geçirir.
Bu nedenle kalbimde senin tesirini hissedirim.
Bütün organlarımda senin aşkın vardır.
Sanki vücud organlarımdan her biri bir kalb olarak yaratılmıştır."

HİCRETİN DÖRTYÜZÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN
MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALİ EBÜ'L-HASAN EL-LEYSÎ

Batiha'da kalıp halife Kadir'e mektup yazardı. Katiplik yapardı.

Sonra halife Kadir tarafından haraç ve posta divanının katipliğine getirildi. Kur'an'ı çok güzel ezberlemişti. Sesi ve okuyuşu güzel, meclis arkadaşlığı hoştu. Zarif manalarla konuşurdu. Çok güler ve şaka yapardı.

Bir gün Şerif Rıza, Şerif Murtaza ve ileri gelenler ile birlikte, hükümdarlardan birini karşılamaya gitmişti. Yolda giderlerken karşılarına birkaç hırsız çıkıp onlara ateş tutuşturulmuş paçavralar fırlattılar ve: "Ey kahpelerin kocaları!" diye laf attılar. Bunun üzerine Leysf: "Bu kimseler herhalde casusların bildirmesi sebebiyle karşıma çıkmışlardır." deyince diğerleri: "Sen bunu nereden biliyorsun?" diye sordular. O da şu karşılığı verdi: "Yoksa bizim kahpelerin kocaları olduğumuzu nereden biliyorlar?!"

HASAN B. HAMİD

Hasan b. Hamid b. Ali b. Mervan el-Verak el-Hanbelî. İmam Ahmed'in arkadaşlarının müderrisi ve kendi zamanında onların fakihi idi. Meşhur eserleri varır. "el-Cami fi İhtilaf'l-Ulema" adlı 400 cüzluk kitabı, "Usul'ul-Fıkh ve'd-Din" adlı eseri vardır. Ebu Ya'la b. Ferrâ onun eserleri üzerinde çalışmıştır. Nefislere büyük tesiri vardı. Sultan nezdinde itibarlı ve önde gelen bir kimseydi. Dokumacılık yaparak kendi el emeğiyle elde ettiği kazançla geçimini sağlardı. Ebu Bekir eş-Şafiî'den, İbn Malik el-Katiî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Bu senede hacca gitti.

İnsanlar yolda susadıklarında o, şiddetli sıcaklarda yoldaki bir taşla yaslandı. Adamın biri ona azıcık su getirdi. İbn Hamid ona: "Bu suyu nereden getirdin?" diye sordu. Adam da: "Şimdi sormak zamanı değildir, al iç." dedi. İbn Hamid: "Doğru söylüyorsun. Şimdi Aziz ve Celil olan Allah ile buluşma vakti ve içme zamanıdır." dedi, ama içmeden hemen vefat etti. Allah rahmet etsin.

HÜSEYİN B. HASAN

Hüseyin b. Hasan b. Muhammed b. Halim Ebu Abdillah el-Halimî. "el-Minhac fi Usul'id-Diyane" adlı eserin sahibidir.

Şafiî meşayihindendir. Cürcan'da doğdu ve Buhara'ya nakledildi. Çok hadis dinledi. Nihayet kendi çağında muhaddislerin reisi unvanını aldı. Buhara kadılığı yaptı.

İbn Hallikan dedi ki: "Maveraünnehir'de muhaddisler reisliği ona verildi. Şafiî mezhebinde güzel fetvaları vardır."

Hakim Ebu Abdillah, kendisinden rivayetlerde bulundu.

FEYRUZ EBU NASR

Bahaü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. ed-Deylemî lakabını aldı. Bağdat ve diğer şehirlerin valiliğini yaptı. Halife Tâî'i yakalayıp hal' eden ve Kadir Billah'ı hilafete geçiren odur. Para cezası vermek ve mal müsadere etmekten hoşlanırdı. Kendisinden önce Büveyhilerden hiçbirinin toplayamayacağı kadar mal topladı. Cidden cimriydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Ernecan'da vefat etti. Vefatı sırasında kırkiki yaşını üç ay geçmişti. Sar'a hastalığına yakalanmıştı. Meşhed'de, babasının mezarının yanına defnedildi.

KABUS B. VEŞMGİR

Devlet erkânı ona karşı cephe olarak oğlu Menuçehr'e bey'at ettiriler ve onu önceki kısımlarda anlattığımız gibi öldürdüler.

Yıldız falına bakıp oğlunun kendisini öldüreceğini anladı. Ama öldürecek oğlunun Dârâ olduğunu zannetti. Çünkü Dârâ'nın, kendisine muhalefet ettiğini görüyordu. Menuçehr'in ise kendisine itaatkar olduğunu gördüğünden Menuçehr'in kendisini öldüreceğini hiç sanmıyordu, ama ölümü Menuçehr tarafından oldu. Önceki kısımlarda, onun zamanında geçen hadiselerden bahsederken şiirinden bazılarını örnek olarak sunmuştuk.

KADI EBU BEKİR EL-BAKİLLANÎ

Muhammed b. Tîb Ebu Bekir el-Bakillanî. Şafî mezhebine mensub olup kelimcilerin reisi idi. İnsanların en çok kelim bileni ve kelama dair eser verenidir. Anlatıldığına göre o, ömrünün uzun bir süresinde her gece yirmi varak yazı yazmadan yatağına girip uyumamıştır. Kendisinden birçok eserler nakledilmiştir. "et-Tabsire", "Daikaikü'l-Hakaik", "et-Temhid fi Usulî'l-Fıkıh", "Şerhü'l-İbane" gibi büyük faydalar içeren irili ufaklı eserleri vardır. Eserlerinin en güzeli, Batiniliğe reddiye olarak yazdığı ve "Keşfü'l-Esrar fi Hetki'l-Estar" adını verdiği kitaptır. Onun furiat hususundaki mezhebinin Şafî mi Malikî mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu hususları anlatan Ebu Zer el-Herevî'dir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o fetva yazarmış. Bu fetvaları da Muhammed b. Tîb el-Hanbelî yazmıştır ki, bu cidden gariptir.

Bakillanî, son derece zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Hatib Bağdadî ile diğer tarihçilerin anlattıklarına göre Adüdü'd-Devle onu bir mektupla Bizans imparatoruna elçi olarak göndermişti. Saraya vardığında, imparatorun huzuruna ancak rükua varır gibi eğilerek alçak

bir kapıdan girilebildiğini görmüştü. Bakillanî bunun, imparatorun huzuruna giren kimselerin ancak Aziz ve Celil olan Allah'a rüku eder gibi eğilerek girmesi için yapılmış olduğunu anladı. Hemen geri dönerek, geri geri yürüyüp kapıdan içeri girdi. İmparatorun yanına yaklaştığında da yüzünü ona dönüp selam verdi. İmparator onun ne derece zeki, bilgili ve anlayışlı olduğunu anladı ve ona saygı gösterdi.

Anlatıldığına göre imparator onun aklını çelmek, kendinden geçirmek için urğul denen nefesli bir müzik aleti getirtip yanında çaldırmak istedi. Böylece onun zevkten kendinden geçerek hafif hareketlerde bulunmasını bekliyordu. Bakillanî bunu anlayınca, imparatorun huzurunda yakışksız bir hareket yapmaktan korktu ve müzik sesine kulak vermeyip kendi ayağını yaraladı ve kan akmasına sebep oldu. Ayağının ağrısıyla meşgul olduğundan ötürü müzik aletinden zevk almadı. Tabii ki yakışksız ve hafif hareketlerde bulunmadı. İmparator buna çok şaşıtı. Sonra durumu araştırdı. Neticede onun, müziğin verdiği şevkten etkilenmeyişinin, ayağını yaralamış olması sebebiyle olduğunu anladı. Böylece onun ne kadar yüksek himmetli ve azimli bir kimse olduğunu kabul etti. Çünkü bu müzik aletini dinleyen herkes, istese de istemese de kendinden geçiyor, zevkten dört köşe oluyordu.

Papazlardan bazıları imparatorlarının huzurunda Bakillanî'ye şu soruyu sordular:

— Peygamberinizin iftiraya uğrayan zevcesi Aişe'ye ne olmuştu?

Bakillanî hiç duraksamadan onlara şu cevabı verdi:

— Aişe'yle Meryem iftiraya uğradılar. Aziz ve Celil olan Allah onların suçsuzluklarını açıkladı. Aişe, kocası olan, ama çocuk doğurmayan bir kadındı. Meryem ise kocasız olduğu halde bir çocuk doğurdu. Şu halde Aişe'nin Meryem'e nisbetle daha suçsuz olması gerekir. Ama her ikisi de kendilerine yapılan iftiralardan uzak ve suçsuz kadınlardır. Fasid bir zihne bu hususta bir kuşku gelecek olursa, yani Aişe'nin suçlu olduğu ihtimali verilecek olursa Meryem'in ona nisbetle daha çok kuşku uyandırması gerekir. Ama Allah'a hamd olsun ki her ikisi de semadan gelen ilahi vahiy ile suçsuz ve temiz iki kadın olarak tanıtılmışlardır. Allah'ın selamı ikisinin de üzerine olsun.

Bakillanî, Ebu Bekir b. Malik el-Kati'nden, Ebu Muhammed b. Masî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî bir gün onu öpüp şöyle demişti: "Bu, heves sahiplerine batıl şeylerini reddeden, geri çeviren bir kimsedir." Böyle dedikten sonra onun için dua etmişti.

Kadı Bakillanî, bu senenin zilkade ayının bitimine yedi gün kala cumartesi günü vefat etti. Kendi evine defnedildi. Sonraları Babül-Harb mezarlığına nakledildi.

MUHAMMED B. MUSA B. MUHAMMED

Ebu Bekir künyesini taşırdı. Harezmlidir. Hanefilerin şeyhi ve fakihisi idi. Ahmed b. Ali er-Razî'den ilim tahsil etti. Bağdat Hanefî reisliği kendisine verildi. Hükümdarlar nezdinde saygı gören bir kimseydi. Rıza ile Saymerî'nin talebelerindendir.

Ebu Bekir eş-Şafî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika, din-dar, güvenilir ve selef usulüne göre güzel namaz kılan bir kimseydi. İtikad hususunda şöyle derdi: "Bizim dinimiz acuzelerin dinidir. Kelamla ilgili söyleyecek bir şeyimiz yoktur." Fesahatli ve güzel ders veren bir kimseydi. Defalarca kadılık makamına tayin edilmesi için kendisine teklifte bulunuldu, ama bu teklifi kabul etmedi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onsekizinde cuma gecesi vefat etti. Derbû'l-Abdih mıntıkasındaki evine defnedildi.

HAFİZ EBÜ'L-HASAN ALİ B. MUHAMMED

Hafız Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Halef el-Amiri el-Kabisi. "et-Telhis" adlı eserin musannıfidir. Aslen Kazvinlidir, ama daha çok Kabisi olduğu söylenmiş ve böyle tanınmıştır. Çünkü amcası, Kabisiye sarığını sarardı. Bu sebeple onlara Kabisi denildi. Hadis ilminde hafız ve parlak ilim sahibi bir kimseydi. Kadri yüce, salih bir insandı. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat ettiğinde insanlar geceler boyunca mezarı başında durup Kur'ân okudular ve ona dua ettiler. Birçok yerlerden şairler gelip ona ağıt yaktılar. Rahmet dilediler.

Bir münazara meclisinde başkalarına ait şu şiiri okumuştı:

"Babanın hayatına yemin ederim ki, yüksek nesep insanı âlicenaplığa ulaştırmaz; dünyada âlicenap kimse vardır.

Ama memleketin otları kuruyup sarardığında artık o kuruyan otları hayvanlar yer."

Böyle dedikten sonra ağladı. Yine ağladı ve şöyle demeye başladı: "İşte ben o kuruyan otlardanım, işte ben o kuruyan otlardanım..." Allah rahmet etsin.

HAFİZ İBN FARAZÎ

Ebü'l-Velid Abdullah b. Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Ezdi el-Farazî. Künsiye kadılığı yapmıştır. Çok şeyler dinlemiş, derlemiş ve bir tarih kitabı yazmıştır. Kitabında; uzlaşılan, ihtilaf edilen konuları, nisbetleri benzeyen ve karıştırılan kimseler ile diğer hususlarda

gerekli açıklamalar yapmıştır. Kendi zamanının allamesi idi. Berberiler tarafından şehid edildi. Yaralı iken kendi kendine şu sahih hadisi okuduğunu duymuşlardı:

"Bir kimse Allah yolunda yaralanırsa -Allah kendi yolunda kimin yaralandığını en iyi bilendir- kıyamet gününde yarası kanayarak huzura getirilir. Kanı kan rengidir ama kokusu misk kokusudur."

O, Ka'be'nin örtüsü yanında Cenâb-ı Allah'tan şehidlik dilemişti. Allah da bu dileğini yerine getirdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

"Günahların esiri senin kapında bekliyor.

Yaptıklarından ötürü korkuyor, sen onun durumunu biliyorsun.

Günahlardan ötürü korkuyor onun azgınlığı sence malumdur.

Ama yine de senden ümid ediyor, hem umuyor, hem korkuyor.

Senden başka kimden ümid edilir, kimden sakınılır.

Senin verdiğin hükme kimse muhalefet edemez.

Ey efendim, defterimde yazılan şeylerden ötürü beni rezil rüsvay etme.

Kıyamet ve hesap gününde sayfalar açıldığında ;

Akrabaların dost ve aşiretin terkedip geri döndüğü esnada,

Mezar karanlığında sen benim yar ve dostum ol.

Umduğum geniş affın eğer bana günahımdan ötürü daralırsa,

İşte o zaman ben helâk olurum!"

HİCRETİN DÖRTYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayının başında perşembe günü halife Kadir Billah hilafet ihtişamıyla oturdu. Huzurunda Sultanü'd-Devle'yi ve hacibleri durdurdu. Sultanü'd-Devle'ye adet üzere yedi hil'at giydirdi ve başına siyah bir sarık taktı. Ayrıca murassa taç ve bir de kılıç kuşandırdı. Boynuna gerdanlık ve koluna da iki şerit taktı. Eliyle iki sancak hazırlayıp verdi. Sonra bir kılıç verip hizmetçisine: "Bu kılıcı beline tak; onun ve neslinin şerefi olacaktır. Bu kılıçla yeryüzünün doğusunu ve batısını fethedecektir." dedi. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Meclise kadılar, emirler ve vezirler katılmışlardı.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Fetihler yaptı. Hintlilerin askerlerini öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Halifeye mektup yazarak elinde bulunan Horasan ve diğer beldelerin valiliğine kendisini tayin etmesini istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.

Bu senede Haface oğulları Kûfe'de fesat çıkardılar. Kûfe valisi

Ebü'l-Hasan b. Mezyed onlara karşı hücumla geçti. Bir kısmını öldürdü. Muhammed b. Yeman ile reislerinden bir topluluğu esir aldı. Diğerleri hezimete uğradılar. Cenâb-ı Allah üzerlerine sıcak bir rüzgar saldı. Bu yüzden onlardan 500 kişi helak oldu.

Bu senede Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hasan el-Efsasî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. AHMED

Hasan b. Ahmed b. Cafer b. Abdillâh. İbn Bağdadî adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinledi. Zahid ve abid bir kimse olup çokça mücahede bulunurdu. Uyku bastırmadıkça uyumazdı. Hamama gitmez ve elbiselerini de ancak su ile yıkardı. Başka temizleyici maddeler kullanmazdı. Dedesi, Hüseyin b. Osman b. Ali Ebu Abdillâh'tır. Dedesi kurra idi. Gözlerini kaybetmişti. Bunlara Mücahidî denilir.

Hasan b. Ahmed, İbn Mücahid'den küçük yaştayken Kur'ân öğrendi ve onun hayatta kalan en son arkadaşlarından biri oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında 100 yaşını aşmışken vefat etti. Zerafin mezarlığına defnedildi.

ALİ B. SAİD EL İSTAHİRÎ

Mutezile mezhebinin ulemasındandır. Kadir Billah için "Batiniye'ye Reddiye" adlı eseri tasnif etti. Halife Kadir Billah, ona çok kıymetli armağanlar verdi. Ali b. Said, Derb-ü Rebah'ta ikamet ederdi. Bu senenin şevval ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Mısır valisi Hakim, kadınların evlerinden çıkmalarını, damlardan veya pencerelerden başlarını sokağa uzatıp bakmalarını, ayakkabıcıların onlara ayakkabı yapmalarını, kadınların hamama gitmelerini yasakladı. Bu yasağa muhalefet eden bazı kadınları öldürdü, hamamları üzerlerine yıktırdı. Erkeklerle aşık olan veya erkeklerin kendilerine aşık olduğu kadınların durumlarını, adlarını, kendilerine sataşan erkeklerin adlarını tesbit ettirmek için bazı yaşlı kadınları görevlendirdi. Bu yasağa riayet etmeyen bir kadın tesbit ettiği takdirde onun hayatını söndürüyor ve öldürüyordu. Sonra bizzat kendisi de gece gündüz bu işi tesbit etmek için şehirde dolaştı. Fasık-

hıklarını tesbit ettiği bazı kadın, erkek ve delikanlıları durdurdu. Durum sıkıntılı bir hal aldı. Kadınlar cidden zor durumda kaldılar. Fasıklar da aynı şekilde sıkıntıya düştüler. Aşıklardan biri diğerine nadır haller dışında ulaşamadı.

Bir erkeğe çok tutkun olan kadının biri, aşıkına ulaşamadığı için neredeyse çıldırmak üzereydi. Kadilkudat Malik b. Sa'd el-Fariki'nin huzuruna gitti. Hakim adına yemin ederek kendisini dinlemesini istedi. Kadilkudat da ona acıdı, onu dinlemeye başladı. Kadın yalanla, hile ve tuzak kurarak ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Ey kadı; benim bir kardeşim var, başka da kimsem yok. Ama o şimdi can çekiyor. Hakim'in senin üzerindeki hakkı için beni bu erkek kardeşimin evine ulaştırmanı senden diliyorum ki, ölmeden önce onu görebileyim. Allah senin sevabını versin."

Kadı ona çok acıdı ve maiyetindeki iki adama, bu kadına refakat ederek onu istediği eve götürmelerini emretti. Kadın önce kendi evine gidip kapıyı kilitledi. Anahtarı komşu kadına verdi ve kadının iki görevlisiyle birlikte yola koyuldu. Nihayet kardeşim dediği aşıkının evine vardı. Kapıya vurup içeri girdi. Görevlilere de: "Artık dönebilirsiniz, burası kardeşimin evidir." dedi. İçeri girince aşık olduğu erkekle karşılaştı. Sevdği erkek sordu: "Nasıl yanıma gelebildin?" Kadın da yaptığı hileyi ona anlattı. Erkek onun bu hilesine şaşır kaldı.

Akşam olunca kadının kocası eve geldi. Kapının kilitli olduğunu, evde kimsenin bulunmadığını gördü. Durumu komşuya sordu. Komşusu da kendilerine kardeşinin evine ziyarete gittiğini söylemiş olduğunu anlattı. Adam hemen kadıya gidip yardım istedi ve: "Şu anda karımı senden istiyorum. Yoksa durumu Hakim'e bildiririm. Çünkü karımın erkek kardeşi yoktur. O, aşıkının yanına gitmiştir!" dedi. Kadı bu durumun sonucundan korktu. Hemen Mısır Hakim'inin huzuruna gitti, ağlamaya başladı. Hakim ona durumu sordu. O da kadının kendisine kurduğu tuzağı anlattı. Hakim kadını eve götüren o iki görevliye, hemen gidip o kadınla aşıkını her ne halde iseler yakalayıp getirmelerini emretti. Görevliler gittiler. Kadınla erkeğin sarhoş vaziyette kucak kucağa olduklarını gördüler ve alıp Hakim'in huzuruna getirdiler. Hakim onlara durumlarını sordu. Onlar da tatmin edici olmayan mazeretler ileri sürmeye başladılar. Hakim, kadının çölde yakılmasını emretti. Erkeğe de ağır bir dayak attırarak öldürttü. Bundan sonra kadınlara karşı şiddet tedbirlerini daha da fazlaştırdı. Onları keler deliğinden daha dar tedbirler altına soktu. Bu durum ölünceye kadar devam ettirdi. İbn Cevzi böyle demiştir.

Bu senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Ahmed b. Ebiş-Şevarıb, Ebu Muhammed el-Ekfanî'nin ölümünden sonra Hadre kadılığına atandı.

Bu senede Fahrüd-Devle, Şarkıye Medresesi'ni onardı, demir parmaklıklarla muhafaza altına aldı.

HİCRETİN DÖRTYÜZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

BEKİR B. ŞAZAN B. BEKİR

Künyesi, Ebü'l-Kasım'dır. Kurra ve vaiz idi. Ebu Bekir eş-Şafî'den ve Cafer el-Huldî'den hadis dinledi. Ezherî ve Hallal da kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, salih, abid ve zahid bir kimseydi. Geceleri namaz kılardı. Yüksek ahlak sahibiydi. Seksen küsur yaşında vefat etti ve Babü'l-Harb mezarlığına defnedildi.

BEDİR B. HASNEVEYH B. HÜSEYİN

Künyesi, Ebu Necm el-Kürdî'dir. Dinever ve Hemedan mıntıkasında seçkin hükümdarlardandı. İyi bir devlet adamı ve siyasetçiydi. Çokça sadaka verirdi. Halife Kadir, ona Ebu Necm künyesini taktı, Nasirü'd-Devle lakabını verdi. Ona bir sancak hazırlayıp teslim etti.

Memleketinin şehir ve kasabalarında son derece güven ve huzur vardı. Öyle ki, yolculardan birinin hayvanı kendisini taşıyamayacak kadar yorulduğunda, hayvanı çölde yüküyle birlikte bırakıp kendisi yola devam eder, hayvan sonradan sahibinin yanına giderdi. Uzun zaman geçse bile hayvanın üzerindeki yükten birşey eksilmezdi.

Memlekette bazı emirleri bozgunculuk yaptılar. Onlar için güzel bir ziyafet tertipleyerek nefis yemekler takdim etti. Ama sofraya ekmeğe getirtmedi. Emirler ekmek beklemeye koyuldular. Ekmeğin geciktiğini gördüklerinde durumu sordular. O da onlara şu cevabı verdi: "Siz ekinleri telef eder ve ekincilere haksızlık ederseniz, size ekmek nereden gelsin? Bugünden sonra herhangi bir kimsenin bozgunculuk yaptığını duymayayım. Yoksa onun kanını akıtırim!"

Bir defasında yolculuğa çıkmış iken bir adamın sırtındaki odun yükünü ağlayarak taşımakta olduğunu gördü. Adama sordu: "Neden ağlıyorsun?" "Yanımda iki ekmeğim vardı, onları yiyecektim. Ama askerlerden biri elimden alıp götürdü." "Görürsen o askeri tanır mısın?" diye sordu. Adam: "Evet." dedi. Onu alıp boğazın daracık bir yerinde durdurdu. Askerlerin tümünü önünden geçirtti. Ekmeği alan asker geçerken adam: "İşte ekmeğimi götüreren budur!" dedi. Bedir, askere, atından inmesini, adamın taşıdığı odun yükünü kendisinin sırtına alıp şehre kadar götürmesini emretti. Asker, çok miktarda para verip bu odunu taşımaktan kurtulmak istediye de, diğerleri ona bakarak

kendilerine çekidüzen versinler ve edeplensinler diye kabul etmedi.

Bedir b. Hasneveyh, her cuma günü yoksullara ve dullara 20.000 dirhem sarfederdi. Her ay ölüleri kefenlemek için 20.000 dirhem, her sene kendi annesi ve Adüdü'd-Devle adına yirmi kişiyi bedel olarak hacca gönderip onlara 1.000 dinar sarfederdi. Çünkü hükümdarlığa geçmesine Adüdü'd-Devle sebep olmuştu. Ayrıca her sene Hemedan ve Bağdat'ta; yolda kalmış kimselere ayakkabı yapmaları, bineklerinin nallarını bedava çakmaları için demirci ve kunduracılar 3.000 dinar verirdi. Her sene Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimselere sadaka dağıtılmak, atelyeleri onarmak, Hicaz yolundaki su kaynaklarını ıslah etmek ve kuyular kazdırmak için 100.000 dinar sarfederdi. Yolda ve seferlerde bir su kaynağına rastladığı takdirde o su kaynağının yanında mutlaka bir köy kurdururdu. Kendi zamanında 2.000 küsur mescid ve han inşa ettirdi. Diğer mescid ve hanları onardı. Bunlardan ayrı olarak fakihlere, kadılara, müezzihlere, eşrafa, şehitlere, yoksullara, düşkünlere, dullara, öksüzlere ve birçok tabakadan muhtaçlara maaş bağladı. Bununla beraber o çok namaz kılar, zikir yapardı. Allah yolunda gaza için hazır tuttuğu 20.000'den fazla bineği vardı. Bu senede seksen küsur yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Meşhed-i Ali'ye defnedildi. 140.000 dinar ve 40.000 küsur dirhem miras bıraktı. Yüce Allah rahmet etsin.

HASAN B. HÜSEYİN B. HAMKÂN

Künyesi Ebu Ali el-Hemedanî'dir. Bağdat'taki Şafîî fıkıhçılarından. Önceleri hadisle ilgilendi. Ebu Hamid el-Mervezî ve Ezherî, ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. Zayıf bir ravi idi.

ABDULLAH B. MUHAMMED B. ABDULLAH B. İBRAHİM

Künyesi, Ebu Muhammed el-Esedî'dir. İbn Ekfanî diye meşhur olmuştur. Bağdat kadilkudathı yapmıştır. Hicretin 316. senesinde doğdu. Kadı el-Mehamilî'den, Muhammed b. Haleften, İbn Ukde'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkanî ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatıldığına göre; ilim elde etmek için 100.000 dinar para harcamıştır. İffetli, nezih, ırzı sağlam bir kimseydi. Bu senede seksenbeş yaşında vefat etti. Bazan vekâleten, bazan asaleten kırk sene müddetle kadılık yaptı. Allah rahmet etsin.

ABDURRAHMAN B. MUHAMMED

Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillan b. İdris

b. Said. Hadis hafızı idi. Esterabadlıdır. İdrisî adıyla meşhur olmuştur. İlim ve hadis elde etmek için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunmuştur. İlim ve hadisle ilgilendi. Asamm'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Semerkand'da ikamet etti. Semerkand tarihi hakkında bir eser yazdı ve Darekutnî'ye sundu. Darekutnî bu eseri beğendi.

İdrisî, Bağdat'ta hadis rivayet etti. Ezherî ve Tenuhî kendisinden hadis dinlediler. Güvenilir bir hadis hafızı idi.

EBU NASR ABDÜLAZİZ

Ebu Nasr Abdülaziz b. Ömer b. Ahmed b. Nebate, Meşhur şairdir. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'ı medhetti. Onun Katib b. Nebate'nin kardeşi olduğunu sanıyorum, ama başkası da olabilir. Şu meşhur beyitin sahibidir:

"Kılıçla ölmeyen bir kişi başka bir şeyle ölür.
Sebepler çeşitlidir ama ölüm birdir."

ABDÜLAZİZ B. ÖMER

Abdülaziz b. Ömer b. Muhammed b. Nebate Ebu Nasr es-Sa'dî. Şairdir. Onun gibi güzel şiir yazan yoktur. Şu şiir ona aittir:

"Düşmanı yenemezsen onunla idare et.
Ve onun huyuna suyuna göre git. Bu tam bir uzlaşma olur.
Tıpkı suyun ateşle uyuşması gibi. Oysa su ateşin zıddıdır.
Bu tam olgunluk verir. Ashında ateş yakıcıdır."

Bu senede Süfyan-ı Sevrî mezhebinden olan fakih Abdülgaftar b. Abdurrahman Ebu Bekir b. Dineverî vefat etti. Kendisi, Bağdat'ta Mansur Camii'nde Süfyan-ı Sevrî mezhebine göre fetva veren en son kişiydi. Mansur Camii'nin idaresi kendisinden sorulurdu. Bu senede vefat etti. Hakim Camii'nin arka tarafına defnedildi.

HAKİM EN-NİSABURÎ

"el-Müstedrek" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b. Hakim b. Ebu Abdillâh el-Hakim ed-Dabbî. Hadis hafızıydı. İbn Bey' diye meşhur olmuştu. Nisaburludur. İlim ehlinde olup hafızası sağlam bir hadis âlimiydi. Hicretin 321. senesinde doğdu. İlk olarak hicretin 330. senesinde hadis dinlemeye başladı. Çok üstadlardan hadis dinle-

di. Çeşitli memleketleri dolaştı. Büyük küçük kitaplar tasnif etti. Şu eserler ona aittir: Buharî ve Müslim'in Sahih'leri üzerine yazılmış "el-Müstedrek", "Ulumü'l-Hadis", "el-İklil", "Tarih-i Nisabur".

Birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Darekutnî, İbn Ebi Fevaris ve diğerleri onun üstadlarıdır. Dindar, güvenilir, sağlam, hafızası mazbut, uzlete çekilen, takvalı bir kimseydi.

Ama Hatib Bağdadî, onun hakkında şöyle demiştir:

«İbn Bey'de, (yani Hakim en-Nisaburî'de) Şiîliğe meyil vardı. Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-Ermevî bana dedi ki: Hakim Ebu Abdillâh en-Nisaburî, Buharî ve Müslim'in şartlarına uygun sahih hadisler olduğunu ileri sürdüğü bazı hadisler rivayet etmiştir. Bunların Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bulunmaları gerektiği düşüncesindeydi. Hadisü't-Tayr ile, "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır." hadisi bunlara örnek gösterilebilir.

Hadis ilmi erbabı, onun bu tür hadisleri rivayet etmesini hoş görmemişler, onun sözlerine iltifat etmemişler; bu yaptıklarını da kınamışlardır.

Muhammed b. Tahir el-Makdisî, Hakim en-Nisaburî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hadisü't-Tayr, Sahih'te yer almamıştır ama aslında sahihtir."

İbn Tahir ise şöyle demiştir: "Bu mevzu bir hadistir, ancak Kûfeli bazı meçhul kimseler bunu rivayet etmişlerdir."

Enes ise: "Hakim bunu bilmiyor, o cahildir, ya da yalancı bir inatçıdır." demiştir.»

Ebu Abdırrahman es-Sülemî de şöyle bir ifade kullanmıştır: «Hakim'in yanına gittim. Kendisi, Kerramîlerden ötürü dışarı çıkamıyordu. Kendisine: "Muaviye'nin faziletine dair bir hadis rivayet etsen de içinde bulunduğun şu sıkıntıdan kurtulsan." dedim. Ama o: "Böyle bir şey benden meydana gelmez." diye cevap verdi.»

Hakim en-Nisaburî, bu senede seksendört yaşında vefat etti.

İBN KEC

Soy kütüğü şöyledir: Yusuf b. Ahmed b. Kec Ebü'l-Kasım. Kadılık yapmıştır. Şafîî imamlarındandır. Şafîî mezhebinde garip fetvaları vardır. Cidden büyük nimet sahibiydi. Bedir b. Hasneveyh tarafından Dinever kadılığına atandı.

Bedr'in ölümü arkasından ülkenin düzeni bozulduğu zamanlarda, bazı hırsızlar ve yağmacılar ona hücum ettiler. Bu senenin ramazan ayının yirmiyedinci gecesinde onu öldürdüler.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTINCI SENESİ

Bu senenin muharrem ayının başında salı günü Ehl-i Sünnet ile Rafizîler arasında büyük bir fitne meydana geldi. Vezir Fahrü'l-Mülk, Rafizîlerin Aşura gününde dükkanlara mendil asıp ağıt yakmaları gibi bid'atlerini işlemelerine müsaade ederek bu fitneyi dindirdi.

Yine bu senenin muharrem ayında Basra'da şiddetli bir veba salgının baş gösterdiğini, mezarcılarla diğer insanların ölüleri defnedemez hale geldiklerine dair bir haber Bağdat'a geldi. Bu arada Basra'da hazi-
ran ayında bir bulutun şehri kapladığı ve şiddetli yağmurların yağdığı da, gelen haberler arasındaydı.

Bu senenin safer ayının üçünde cumartesi günü Murtaza, Talibîlerin nakibliğine ve mezalim divanının başkanlığına, hac emirliğine ve kardeşi Rıza'nın sahip olduğu görevlere atandı. Atanma fermanı ayan meclisinde okundu. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Yine bu senede hacılardan 14.000'inin susuzluk yüzünden öldüğü, 6.000'inin de kurtulduğu, bunların susuzluktan ötürü deve sidiği içtikleri haberi geldi.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Kılavuzlar, onu garip beldelere götürdüler. Sular altında kalan bir diyara vardılar. Günlerce kendisi ve askerleri sudan geçtiler, bir çok askeri boğulduktan sonra kendileri kurtuldular. Büyük yorgunluk ve sıkıntılardan sonra Horasan'a döndü.

Bu senede Bedevilerin yol kesmeleri ve bozgunculuk yapmaları yüzünden Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTINCI SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBU HAMİD EL-İSFERAYİNÎ

Şafîilerin imamıdır. Asıl adı Ahmed b. Muhammed'dir. Kendi zamanında Şafî mezhebinde önder bir kişiydi. Hicretin 344. senesinde doğdu. Küçük yaşta hicretin 363 veya 364. senesinde Bağdat'a geldi. Ebü'l-Hasan b. Merzüban'dan fıkıh öğrendi. Sonra Ebü'l-Kasım ed-Darikî'den ders aldı. Durumlar onu terakki ettirdi. Nihayet Şafîilerin reisliği payesini aldı. Sultan ve halk nezdinde itibarı büyüdü. Fakih ve imamdı. Kadri yüce, asaletli bir kimseydi. Müzenî, onun Talib adlı eseri üzerine elli ciltlik bir şerh yazmıştır. Usulü fıkha dair başka bir ta'liki de vardır. İsmailî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Hatib Bağdadi dedi ki; «Onu bir kaç defa gördüm. Ders halkasına katıldım. Abdullah b.

Mübarek'in Katiatü'r-Rebi semtinde bulunan mescidinde ders veriyordu. Ezecî ve Hallal bize ondan hadis rivayet ettiler. Ders halakasına 700 fıkıh talebesinin katıldığını duydum. İnsanlar onun hakkında «Eğer İmam Şafî' onu görseydi çok sevinirdi» diyorlardı. Ebü'l-Hasan el-Kuddurî dedi ki; «Şafî mezhebinde Ebu Hamid'den fıkıh daha iyi bilen bir kimse görmedim.» Onun hakkında «Ebu Hamid, İmam Şafî'den daha ileri görüşlü ve fıkıh daha iyi bilendi» demiştir.

Ebu İshak da şöyle dedi: «Bu söz sadece Kuddurî'nin görüşü değildir. Çünkü Ebu Hamid ve emsali, İmam Şafî'ye nisbetle şairin anlattığı şu durumdadırlar:

«Onlar Mekke'de Nevfel kabilelerinin arasına konakladılar.

Bense evlerden uzak çölde konakladım.»

İbn Hallikan dedi ki: «Ebu Hamid'in et-Talikatü'l-Kübra, Kitabü'l-Bustan gibi eserleri vardır. Kitabü'l-Bustan küçük bir eserdir ama içinde garip bilgiler vardır. Bazı münazaralar esnasında fıkıhçılar ona taarruzda bulunmuşlar, ama Şeyh Ebu Hamid onlara şu şiirle karşılık vermişti:

«Halkın huzurunda açıkça cereyan eden ve yere saçılan bir cefa.

Öte taraftan gizlice dilenen bir özür. İşte bu özür kusuru daha da perçinler.

Bütün cefalarını gizlice özür dileyerek yok edebileceğini sanan kişi daha büyük bir yanlışlığa içine düşmüştür.»

Ebu Hamid el-İsferayinî bu senenin şevval ayının bitimine onbir gün kala cumartesi gecesi vefat etti. Cenaze namazı sahra da kılındıktan sonra kendi evine defnedildi. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Üzerine çok ağlandı. Daha sonra hicretin 411. senesinde Babü'l-Harb mezarlığına nakledildi.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre, o, altmışbir sene birkaç aylık bir ömür yaşamıştır.

EBU AHMED EL-FARAZÎ

Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Mehran. Künyesi Ebu Müslim el-Farazî'dir. Kurrâ idi. Mehamilî'den, Yusuf b. Yakub'dan hadis dinledi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'nin meclisine katıldı. İmam ve sıkı bir kimse olup takvalı, vakarlı, çok hayır işleyen, çok Kur'ân okuyan bir insandı. Sonra hadis dinledi. Şeyh Ebu Ahmed el-İsferayinî'nin yanına gittiğinde Şeyh, yalınayak kalkıp onu mescidin kapısında karşıladı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

ŞERİF RIZA

Muhammed b. Tahir Ebu Ahmed Hüseyin b. Musa Ebü'l-Hasan el-Alevî. Bahaü'd-Devle, kendisine Rıza Zü'l-Hisbeteyn lakabını taktı. Kardeşi Murtaza'ya da Zü'l-Mecdeyn lakabını taktı. Babasından sonra Bağdat'ta Talibilerin nakibliğine atandı. Güçlü ve meşhur bir Şairdi. Eli açık, cömert bir kimseydi. Bazıları dediler ki: Şerif Rıza bir çok şiirinde Kureyş şairlerinden daha üstündü. Onun güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:

«Onuru dilediğin şey ile satın al. Onur pahalı sayılmaz.
Onuru beyaz renkli kılıçlarla ya da uzun mızraklarla satın al.
Onuru parayla satın alan kişi,
Akla göre aldatılmış sayılmaz.
Mal ancak adamların ihtiyaçlarını karşılamak için saklanır.
Delikanlı yiğit odur ki,
Parayı yükseliklerin ve şerefın bedeli yapar.»
«Ey dallar üzerinde öten ban kuşu!
Ağdın beni heyecanlandırmadı ey ban kuşu.
Gönlümün kendine tutkun olduğu kimseye bildirirmisin ki,
Serbest olan, esirin ihtiyacını karşılar.
Öyle bir cinayet ki, bizi telef eden dahi onu işlememiştir.
Veda gününde vay o canıye ne kadar da özlem duyuyorum ben.
Zi-selem günlerinin hatıraları olmasaydı, Rame'de aşamalı yaşı-
tım ve vatanım olmasaydı.
Aşk ateşini ciğerimde çakmazdım.
Göz yaşıyla da kirpiklerimi ıslatmazdım.»

Rıza'ya nisbet edilen bir kaside de vardır ki Rıza o kasidesinde Hakim el-Ubeydî'nin yanında olmayı temenni eder, babasını hatırlar, babasının yanında olmayı arzular, kendi durumunu ve babasının yanındaki mertebesini gördüğünde bu arzuları duyar. Halife de onun böyle bir kasideyi yazdığını duyunca onu babasının yanına göndermek ister ki ihtiyacını karşılasın ve insanlar da onun durumunun nasıl olduğunu anlasınlar.

Rıza o kasidesinde şöyle demişti:

«Mısır'da Alevî bir halife varken.
Ben düşman toprağında zillet elbisesi giyiyorum.
Onun babası benim babam, onun efendisi de benim efendimdir.
Uzak diyarlarsa bana zulmedip beni bitirdiler.»

Halife Kadir bu kasideyi duyunca huzursuz oldu. Babası Musavî'ye haber göndererek onu kınadı. Oğlu Rıza'ya da haber salarak bu kasideyi

bir kez daha söylememesini emretti. Rafizîlere gelince onların gücü, ortalığı yalan dolanla doldurmaktı. Rıza'nın babası Musavi, oğluna dedi ki; «Her ne kadar böyle bir kasideyi inşâd etmemişsen de Mısır'daki Hakim'in soysuz ve nesezsiz olduğunu ifade eden beyitler söyle»

Oğlu Rıza, babası Musa'ya «ben bu işin sonucundan korkarım» dedi ve babasının kendisine söylemesini emrettiği şeyleri söylemedi. Halife de bu hususta onlara peşpeşe mektuplar gönderdi, ama onlar böyle bir kasidenin kendileri tarafından inşâd edilmediğini ifade ettiler. Nihayet Halife onlara Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî ile Kadı Ebu Bekir'i gönderdi. Onlar da yemin ederek Rıza'nın böyle bir kasideyi inşâd etmediğini ifade ettiler. İşin iç yüzünü en iyi bilen Cenâb-ı Allah'tır.

Şerif Rıza bu senenin muharrem ayının beşinde kırkyedi yaşında vefat etti. Cenazesine vezir ve kadılar katıldı. Cenaze namazını vezir kıldırdı. Mescidü'l-Enbari'deki kendi evine defnedildi. Onun görevlerini kardeşi Murtaza üstlendi. Yetkileri daha da fazlalaştırıldı. Kendisine ilave makamlar verildi. Murtaza, vefat eden kardeşi Rıza için güzel ağıtlar yaktı.

BADİS B. MANSUR EL-HİMYERÎ

Ebü'l-Muiz Münazir b. Badis, İfrikiye hakiminin naibidir. Babası da orada naiblik yapmıştır. Hakim ona Nasirü'd-Devle lakabını takmıştı. Himmetli, satvetli, saygın bir kimseydi. Bir mızrağı elinde salladığında mutlaka kırardı. Bu senenin zilkade ayının sonunda çarşamba gecesi ani bir ölümle vefat etti. Anlatıldığına göre salih insanlardan biri o gecede ona beddua etmiş ve o da bu yüzden aynı gecede ölmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Münazir geçti.

HİCRETİN DÖRTYÜZYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kerbela'da Hz. Hüseyin'in şehitliği yandı. Bu arada revaklar da yangından nasiplerini aldılar. Bunun sebebi oradaki bazı kimselerin türbeye iki mum getirip yakmaları ve o mumların geceleyin yere düşüp etrafın ateş almasıydı. Neticede olanlar oldu.

Yine bu ayda, Bağdat'ta Darü'l-Kutn ile Babü'l-Basra mahallesindeki bir çok yerler ve ayrıca Samarra Camii de yandı.

Bu senede Mescid-i Haram'daki Rûkn-ü Yemani taşının çatladığı, Medine'deki Peygamber türbesinin önündeki duvarın yıkıldığı, Kudüs'te Hz. Peygamber'in miraca çıktığı kayanın üzerine büyük kubebnin çöktüğüne dair haberler geldi. Bunlar çok garip ve hayret verici rastlantılardı.

Bu senede İfrikiye'deki şiiiler öldürüldüler. Malları yağmalandı.

Onlardan ancak bilinmeyen bazı kimseler hayatta kalabildi.

Bu senede Endülüs'te Alevîler devleti kuruluş aşamasına girdi. Devletin başına Ali b. Hamud b. Ebi'l- İls el-Alevî geçti. Muharrem ayında Kurtuba'ya girdi. Süleyman b. Hakem el-Emevî'yi ve onun babasını öldürdü. Süleyman'ın babası Salih bir ihtiyardı. İnsanlar, Ali b. Hamud'a beyat ettiler ve ona Mütevekkil Alallah lakabını taktılar. Sonra o bu senenin zilkade ayının sekizinde hamamda iken öldürüldü. Öldürülürken kırksekiz yaşındaydı. Kendisinden sonra devletin başına kardeşi Kasım b. Hamud geçti ve Me'mun lakabını aldı. Altı sene müddetle hüküm sürdü. Ondan sonra kardeşi Yahya b. İdris hükümdarlığa geçti. Daha sonra Emeviler bu devlete hakim oldular. Nihayet Müslümanların yönetiminin başına Ali b. Yusuf b. Taşın geçti.

Bu senede, Harezmşah Me'mun b. Me'mun'dan sonra Harezm diyarının hükümdarlığına Mahmud b. Sebüktekin geçti.

Bu senede Sultanü'd-Devle Ebü'l-Hasan Ali b. Fadl er-Rame hüzmüzi, Fahrü'l-Mülk'ün yerine vezirliğe tayin edildi. Kendisine hil'at giydirildi.

Bu senede yolların ve memleketin fesad içinde oluşu yüzünden Mağrib diyarından hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. YUSUF B. DOST

Künyesi Ebu Abdillah el-Bezzar'dır. Hadis hafızlarından ve Malikî mezhebi fukahasındandır. Darekutnî'nin huzurunda hadis müzakere eder, hadis ilminden bahsederdi. Anlatıldığına göre Dârekutnî bu yüzden onu eleştirmiştir. Ondan başkasını da aşırı olmayacak şekilde eleştirmiştir. Ezherî dedi ki: «Ahmed b. Yusufun kitaplarının yeni olduğunu gördüm. Eski kitaplarının kaybolduğunu söylerdi. İbn Şahin Hayyan ve Muhlis onun yanında iken hadisleri ezbere yazdırırdı.» Bu senenin ramazan ayında seksendört yaşındayken vefat etti.

VEZİR FAHRÜ'L-MÜLK

Muhammed b. Ali b. Halef Ebu Galib, Vasıtlıydı. Babası sarraftı. Durumlar değişti. Nihayet Bahau'd-Devle'nin vezirliğine yükseldi. Bol miktarda mal ve mülk edindi. Büyük bir ev yaptırdı. O eve Fahriye adı verilmişti. Orası daha önceleri Halife Müttaki Lillah'a aitti. Müttaki Lillah orayı yaptırmak için çok para harcamıştı. Vezir Fahrü'l-Mülk, çok cömert, çok sadaka veren âli cenap bir kimseydi. Bir günde 1.000 yoksula elbise giydirdi. Çok ta namaz kılardı. Berat gecesinde helva

dağıtan ilk kişi odur. Kendisinde şiiliğe meyil vardı. Sultanü'd-Devle, Ahvaz şehrinde onu para cezasına çarptırdı ve ondan 600.000 dinardan fazla para tahsil etti. Ayrıca emlak, mücevher ve emtiayı da ondan aldı. Onu Sultanü'd-Devle öldürdü. Öldürüldüğünde elliiki sene bir kaç aylık ömrü vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre onun öldürülmesinin sebebi suymuş. Kölelerinden biri bir adamı öldürmüştü. Adamın karısı kendisine gelip şikâyetçi olmuş, uğradığı zulmü anlatmıştı. Ama kendisi o kadına dönüp bakmamıştı bile. Kadın bir gün ona demişti ki «Ey vezir sana anlattığım olay var ya, hani sen ona dönüp bakmıştın bile. İşte ben o durumu Aziz ve Celil olan Allah'a arzettim. Şimdi Allah'ın bu işe karar vermesini bekliyorum.»

Vezir Fahrü'l-Mülk yakalandığında «Vallahi o kadının Allah'a arzettiği mesele, Allah tarafından karara bağlandı» demişti ve olanlar olmuştu.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Bağdat'ta Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaşta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Bu senede Ebü'l-Muzaffer b. Hakan, kardeşi Doğan Han'ın ölümünden sonra Maverâünnehir'e ve diğer yerlere hakim oldu ve Şerefü'd-Devle lakabını aldı. Kardeşi Doğan Han, dindar ve faziletli bir kimse olup ilim ehlini ve dini çok severdi. Türklerle defalarca savaştı. Onlardan 200.000 savaşıyı öldürdü. 100.000 de esir aldı. Altın ve gümüş kaplar ile çin yapısı kaplar ganimet edildi ki, bu kapların benzerini başkaları görmemişlerdi. Ebü'l-Muzaffer Şerefü'd-Devle vefat edince Türk hükümdarları doğu illerine hücum ettiler, orada boy gösterdiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Mühezzebü'd-Devle Ali b. Nasr, babasının ölümünden sonra Bataih diyarının başına geçti. Amcası oğlu onunla savaştı. Onu mağlub edip öldürdü. Ama amcası oğlu da uzun süre hükümdarlıkta kalamadı. Nihayet öldürüldü. Sonra bu mıntıkalar Bağdat sahibi Sultanü'd-Devle'nin eline geçti. Bir çokları buralara tamahlanıp Vasıt'a gelerek konakladılar. Türklerle birlikte onlarla savaştılar.

Bu senede Nuru'd-Devle Ebü'l-Ağar Debis b. Ebi'l-Hasan Ali b. Mezved, babasının ölümünden sonra tahta geçti.

Bu senede Sultanü'd-Devle Bağdat'a geldi. Namaz vakitlerinde davul çaldırdı. Daha önce böyle bir adet görülmemişti. 50.000 dinar mehir vererek Karvaş'ın kızıyla evlendi. Ülkede güven kalmadığı ve düzen bozulduğu için Iraklılardan hiç kimse hacca gidemedi. Çünkü Bedeviler fesat çıkarmışlar, devlet te zayıflamıştı.

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Hibetullah b. Hasan et-Taberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hicretin 408. senesinde halife Kadir Billah, Mutezili fıkıhçılarından, tevbe etmelerini istedi, bunlar da eski görüşlerinden vazgeçtiklerini, Mutezililikten ve Rafizilikten ayrıldıklarını, İslâm'a muhalif sözler söylemeyeceklerini açıkladılar. Halife de onların bu hususta yazılı beyanlarını aldı. Bunlar ne zaman bu beyana muhalefet edecek olurlarsa başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırılmalarının helal olacağına dair ikrarda bulundular. Mahmud b. Sebüktekin, halifenin bu konudaki emrine uydu. Horasan'da ve diğer beldelerdeki valileri de emrettiği hususları yerine getirdiler. Mutezili, Rafizi, İsmailî, Karmatî, Cehmiye ve Müşebbihe mezhebine mensub kimseleri idam etmek, hapsetmek, sürgün etmek hususunda halifenin buyruğunu yerine getirdi. Onların minberler üzerinde lanetlenmelerini emretti. Bütün bidatçı grupları sürgün etti. Memleketinden uzaklaştırdı. Bu hususta yapılan bu uygulama İslâm'da bir kanun haline geldi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEBAŞÎ EBU NASR

Şerefü'd-Devle'nin azatlısıydı. Hacıplığını yapmıştı. Bahaü'd-Devle ona Said lakabını takmıştı. Çok sadaka verir, hayır ve hasenat yolunda vakıflar tesis ederdi. Nitekim çok miktarda ekin, meyve ve haraç getiren büyük bir çiftliğini hastahane için vakfetmişti. Köprüler, hendekler, maristan ve Nasriye gibi tesisleri ile daha bir çok hayır kurumlarını yaptırmıştı. Vefat ettiğinde İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarlığına defnedildi. Mezarının üzerine kubbe falan yapılmamasını vasiyet etti. Ama vasiyetine uymadılar. Üzerine bir kubbe yaptırıldılar. Yapılan bu kubbe vefatından yedi sene sona çöktü. Kadınlar mezarının başında toplanıp ağlamaya başladılar. Eve döndüklerinde onlardan yaşlı ve lider konumunda olan biri uyudu. rüyasında bir Türk askerinin mezarından çıkıp kendilerine doğru geldiğini, elinde bir gürz bulunduğunu, bu gürzle onlara hücum ederek ağıt yakmaktan vazgeçmelerini emrettiğini gördü. Kadın ona iyi bakınca onun hacip Şebaşî Ebu Nasr olduğunu anladı ve panik içinde uykusundan uyandı.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKUZUNCU SENESİ

Bu senenin muharrem ayının onyedisinde perşembe günü hilâfet sarayındaki bir toplantıda Ehl-i Sünnet mezhebine dair bir kitapta

bazı kısımlar okundu. Bu kısımlar arasında, «Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyen kimse kafirdir ve kanı helaldir» diye bir ibare de vardı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında tuzlu denizin suları kabbardı. Sular Übülle'ye kadar yaklaştı, iki gün sonra da Basra'ya girdi.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Hindistan hükümdarıyla karşılaştı. Savaşa tutuştular. Aralarında büyük bir savaş cereyan etti. Sonra Hindistanlılar hezimete uğradılar. Savaş sona erdi. Müslümanlar yakaladıkları Hindlileri dilediği gibi öldürmeye, onlardan büyük miktarda mücevher, altın ve gümüş gibi malları yağmalamaya başladılar. Onlardan 200 fil elde ettiler. Kaçanları kovaladılar. Bir çok atelyeleri yıktılar. Sonra Mahmud b. Sebüktekin muzaffer olarak Gazne'ye döndü. Bedeviler, bozgunculuk yaptıklarından bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

RECÂ B. İSA B. MUHAMMED

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ensenavî'dir. Ensena, Mısır'ın bir köyünün adıdır. Reca Bağdad'a geldi. Orada hadis topladı. Hadis hafızları da kendisinden hadis dinlediler. Sıka, güvenilir, fakih, adaletli, hakimler nezdinde şahidliği kabul edilen, beğenilen ve Malikî mezhebi fukahasından idi. Daha sonra memleketine döndü. Orada seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

ABDULLAH B. MUHAMMED B. EBİ ALLAN

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Ahvaz kadılığı yapmıştır. Servet sahibi bir kimseydi. Peygamber (s.a.v.)'in mucizelerine dair bir kitabı vardır ki, bu kitabında 1.000 mucizeden bahsetmiştir. Mutezile mezhebinin büyük alimlerindenidir. Bu senede seksendokuz yaşındayken vefat etti.

ALİ B. NASR

Ali b. Nasr b. Ebi'l-Hasan Mühezzebü'd-Devle. Batiha diyarının hükümdarıdır. Birçok yüksek hasletleri vardır. Sıkıntılı zamanlarda insanlar onun memleketine sığınır, O da onları barındırır ve onlara ihsanda bulunurdu. Onun en büyük menkibelerinden biri, halife Kadir'in, halife Tai'den kaçıp yanına gidip konakladığında halife Kadir'e iyilik ve ihsanda bulunmasıydı. Kadir Billah'ı misafir etmiş, ona iyilik ve ikramda bulunmuş, tekrar halifelğe geçişine kadar ona hizmette

kusur etmemişti. Bu hizmeti, halife Kadir nezdinde minnetle hatırlanan bir itibar sebebi olmuştu. Otuziki sene bir kaç ay müddetle Batiha diyarının hükümdarlığını yaptı. Bu makamda iken yetmişiki yaşında vefat etti. Neşter vurup kolundan kan aldırıldığında kolu şişmiş ve bu yüzden de vefat etmişti.

ABDÜLGANİ B. SAİD

Abdülğani b. Said b. Ali b. Bişr b. Mervan b. Abdülaziz Ebu Muhammed el-Ezdi. Mısırlıydı. Hadis hafızıydı. Hadisi ve hadis ilimlerini iyi bilirdi. hadisle ilgili bir çok meşhur eseri vardır.

Hafız Ebu Abdillâh es-Surî dedi ki: «Sahasında Abdülğani b. Said, gibisini gözlerim görmedi.» Darekutnî dedi ki: «Mısır'da kendisine Abdülğani denen genç gibi birini görmedim. O sanki bir ateş parçası idi.»

Abdülğani'nin namı gittikçe yayılmaya, ünü de gittikçe artmaya başladı. Hafız Abdülğani bir kitap yazdı ki, o, kitabında Hakim'in ve himlerinden bahsediyordu. Hakim bu kitabı görünce insanlara okumaya başladı ve Abdülğani'nin fazilet ve üstünlüğünü itiraf edip ona teşekkür etti. Kendisindeki eleştiri konusu kusurlarını giderdi. Allah rahmet etsin.

Abdülğani b. Said, hicretin 302. senesinin zilkade ayının bitimine iki gece kala doğmuş, bu senenin safer ayında vefat etmişti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. EMİRİ'L-MÜ'MİNİN

Künyesi Ebu'l-Fald idi. Babası tarafından veliahd tayin edilmiş, adına para bastırılmış, minberler üzerinde onun adına hutbe okunmuştu. Kendisine Galib Billah lakabı verilmişti. Fakat halifelige geçmesi mukadder olmamıştı. Bu senede yirmiyedi yaşında vefat etti.

MUHAMMED B. İBRAHİM

Muhammed b. İbrahim b. Muhammed b. Yezid Ebü'l-Feth el-Bezzar Tarsusludur. İbn Basrî diye bilinir. Bir çok hadis ulemasından hadis dinledi. Kudüs'te ikamet ederken Sûrî de ondan hadis dinledi. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi.

HİCRETİN DÖRTYÜZONUNCU SENESİ

Bu senede Bağdad'a Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu geldi. Mektubunda, bir sene önce Hindistan'da fethettiği yerleri sıralıyor, Hindistan'ın bir şehrine girdiğini, o şehirde 1.000 müstahkem saray ile 1.000 put evi (mabedi) bulunduğunu söylüyordu. Orada çok miktarda put olduğu, putların üzerindeki altın süslemelerin 100.000 dinar tutarında olduğu, 1.000'den fazla gümüşten put bulunduğu, ayrıca orada çok büyük bir putun mevcut olduğu, cahillikleri sebebiyle o putun 300.000 seneden beri orada bulunduğunu söylediklerini de bildiriyordu. Mahmud b. Sebüktekin bütün bunları ve sayılamıyacak derecede çok şeyleri ganimet edindiklerini, mücahitlerin de bu gazvede çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiklerini, şehri baştan sona yaktıklarını, geride sadece kalıntılar kaldığını, öldürdükleri Hintlilerin sayılarının 50.000'i bulduğunu, 20.000 kadar Hintlinin Müslüman olduğunu, esir alınan kölelerin beşte birinin 53.000 olduğunu, 356 fil ele geçirdiklerini, 20.000.000 dirhem ve çok miktarda altın elde ettiklerini anlatıyordu.

Bu senenin rebiyülahir ayında Ebü'l-Fevaris'in atama fermanı okundu. Kendisine Kıvamü'd-Devle lakabı takıldı. Ayrıca hil'atler giydirildi. Kirman valiliğine atandı. Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZONUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUSA B. MÜRDEVEYH

Ahmed b. Musa b. Mürdeveyh b. Furek. Künyesi Ebu Bekir'dir. İsfahanlıdır. Hadis hafızıdır. Bu senenin ramazan ayında vefat etti.

HİBETULLAH B. SELAME

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Âma idi. Kurrâ ve müfessir bir kimsedir. Tefsir hususunda insanların en bilgilisi ve hafızaca en sağlam olanıdır. Mansur Camii'inde bir ders halakası vardı. İbn Cevzî onun şöyle dediği-

ni rivayet eder: «Kendisinden kıraat dersi aldığımız bir üstadımız vardı. Arkadaşlarından biri vefat etmiş, sonra o, bu arkadaşını rüyasında görmüş ve ona şöyle sormuştu:

— Allah sana nasıl muamele etti?

— Beni bağışladı.

— Münker ve Nekir ile aranda neler geçti?

— Beni oturtup bana sual sorduklarında Cenâb-ı Allah onlara şöyle dememi bana ilham etti. «Ebu Bekir ile Ömer'in yüzü suyu hürmetine beni bırakıp gidin»

Onlardan biri diğerine dedi ki: «Bu adam iki büyük insanın adına bize yemin verdi. Bunu bırakıp gidelim» böyle dedikten sonra beni bırakıp gittiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZONBİRİNCİ SENESİ

Bu senede Mısır Hakimi öldü. Şevval ayının bitimine iki gece kala salı gecesi Mısır hükümdarı Hakim b. Muiz el-Fatimî'nin ölümü üzerine müminler ve müslümanlar sevinip müjdelendiler. Çünkü o çok zorba, inatçı, azılı bir şeytandı. Şimdi onun çirkin niteliklerinden ve lanetli yaşamından kesitler sunacağız. Allah, onu rezil rüsvay etsin:

Fiillerinde, hükümlerinde, sözlerinde istikrarsız ve zorba bir kimseydi. Tıpkı Firavun gibi ilahlık iddiasında bulunmaya yeltendi. Hatib'in minber üzerinde kendisinin adının okuması esnasında insanların saf halinde ayağa kalkıp kendisine ve adına saygı göstermelerini emretti. Bütün ülkede, hatta Mekke ve Medine'de de bu emir uygulandı ve Mısır halkına da kendisinin adı okunduğu zaman secdeye kapanmalarını, hatta sokaktaki bi-namaz (namaz kılmayan) halk takımının da o secde esnasında cemilerdeki müslümanlarla birlikte Hakim için secdeye kapanmalarını emretti. Onlar cuma gününde camiye gelip namaz kılmadıkları ve Allah'a secde etmedikleri halde Hakim'e secde ediyorlardı. Bir ara ehli kitabın da zorla İslâma girmelerini emretti. Sonra dinlerine dönmelerine izin verdi. Kiliselerini yıktı. Sonra onardı. Kudüs'teki Komame Kilisesi'ni tahrib etti. Sonra yeniden onardı. medreseler inşa etti. Oralara fakihleri ve ulemayı atadı. Sonra da onları öldürdü ve o medreseleri yıktı. Halkın, gündüz dükkanlarını kapatmalarını, geceleyin açmalarını emretti. Halk buna uzun bir süre uydu. Hatta bir defasında gündüz çarşıdan geçmekteyken bir adamın marangozluk yaptığını gördü. Yanıbaşına gidip durdu ve ona «Sizi gündüz çalışmaktan menetmemiş miydim?» diye sordu. Marangoz da şu cevabı verdi: «Ey efendim, insanlar gündüz çalıştıklarında geceleyin eğlenirler. Geceleyin çalıştıklarında da gündüz eğlenirler. Benim bu yaptığım da bir nevi eğlencedir»

Hakim ona gülümsedi ve cezasız bıraktı. İnsanlar tekrar eski hallerine döndüler. Bütün bunlar, onun yasaları ve gelenekleri değiştirmesi, halkın da kendisine itaat edip etmediklerini denemek içindi ki, bundan daha şerli, daha musibetvari işlere doğru ilerlesin. Emniyet işlerini bizzat kendisi yürütürdü. Merkepten başka bir bineğe binmezdi, merkebe binerek sokakları, caddeleri, devriye gibi dolaşırdı. Bir işte hilekârlık yapan birini tesbit ederse beraberinde dolaştırdığı Mesud adlı siyahi kölesine o hilekârla fuhuş yapmasını emrederdi ki, bu da çok çirkin, daha önce benzeri görülmemiş lanetli bir iştir.

Kadınların evlerinden çıkmalarını yasaklamıştı. İçki yapılmasını diye üzüm bağlarını kökten kesip koparmıştı. Halkı mulûhiyye pişirmekten ve bazı eğlencevari gevşekliklerden menetti ki bunların en hoşş gideni kadınların evden çıkmaması idi. Buna dahi müsaade etmedi. İçkiden tiksindi. Halk ona çok kızıyordu. Ona ve atalarına dokunacak şekilde hikayemsi bazı sövgüleri kağıtlara yazıp gönderiyorlardı. Bu kağıtları okuduğunda halka karşı öfkesi daha da artıyordu. Hatta Mısırlılar kağıttan bir kadın heykeli yaptılar. Ayakkabısı ve peştemalı ile tıpkı bir kadını andırıyordu. Elinde de Hakim'e lanet ve muhalefet içeren sövgülerle diğer bazı ifadelerin yazılı olduğu bir kağıt vardı. Hakim bunu görünce canlı bir kadın sandı. Yanına yaklaştı. Elindeki kağıdı alıp okuduğunda kendisine olan sövgüleri gördü ve çok öfkelenildi. Kadının öldürülmesini emretti. Ama kağıttan bir heykel olduğunu görünce öfkesine öfke kattı. Sonra Kahire'ye vardığında Sudanlılara, Mısır'a gidip orayı yakmalarını, oradaki malları, eşyaları ve kadınları yağmalamalarını emretti. Onlar da gidip bu emri yerine getirdiler. Mısırlılar onlarla üç gün müddetle savaştılar. Evlerinde ve haremlerinde ateş yanıyordu, ama o, bu üç gün zarfında her gün dışarı çıkıyor, uzaklarda durup manzarayı seyrediyor, ağlıyor ve «Bu kölelere böyle yapmalarını kim emretti?» diyordu. Sonra halk, camilerde toplandı. Mushafları ellerine alıp kaldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah'a durumlarını arz edip medet dilediler. Türkler ve doğu halkı onlara acıdılar. Onların tarafına geçtiler onlarla omuz omuza Sudanlı kölelere karşı savaştılar. Evlerini ve haremelerini savundular. Durum çok korkulu ve müthiş bir hal aldı. sonra Hakim melunu, bineğine binip geldi ve iki tarafı birbirinden ayırdı. Köleleri Mısırlılara saldırmaktan menetti. Onların yaptıklarından habersiz olduğunu, kendisinin bilgisi ve izni dışında bu suçları irtikâb ettiklerini ifade etti. Ama gizlice onları bu işe teşvik ediyor ve onlara silah veriyordu. Savaş sona erdiğinde Mısır'ın yaklaşık üçte biri yanmıştı. Yarisına yakın kısmı yağmalanmıştı. Çok sayıda kadın ve kız esir alınmış, onlarla çirkin işler yapılmış, fuhuş irtikâb edilmişti. Hatta bazı kadınlar ve kızlar rezil rüsvay olmaktan korktukları için intihar etmişlerdi. Erkekler, esir düşen kendi hane halkını yakınlarını ve kadınlarını parayla

satın aldılar.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hakim'in zulmü daha sonra fazlalaştı. Niha-yet rablık iddiasında bulunmaya yeltendi. Bazı cahiller onu gördükle-rinde «Ey bir, ey tek, ey dirilten, ey öldüren!» diyorlardı. Allah hepsini kahretsin.

MELUN HAKİM'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Hakim'in şerri, bütün halka, hatta kızkardeşine de bulaştı. Kızkar-deşini fahişelikle itham ediyor ve ona çok ağır sözler söylüyordu. Kız-kardeşi ona öfkelen-di ve onu öldürmeye çalıştı. Komutanların en büyü-gü olan İbn Devvas ile haberleşti. İkisi Hakim'i öldürüp yok etme husu-sunda anlaştılar. İbn Devvas, yanındaki cesaretli iki siyahi köleyi bu iş-le görevlendirdi ve onlara şöyle dedi; «Falan gece Mukattam dağında bu-lunun. Çünkü o gecede yıldızlara bakmak için Hakim oraya gelecektir. Beraberinde de sadece üzengicisi ve küçük yaştaki kölesi olacaktır. Hem Hakim'i hem de üzengicisi ile kölesini öldürün» karar böyle verildi. Mez-kûr gece Hakim, annesine şöyle demişti: «Bu gece üzerimde büyük bir sıkıntı var. Eğer bundan kurtulacak olursam seksen sene kadar ya-şarım. Ama yine de benim eşyalarımı yanına taşı, en fazla da kızkarde-şimden korkuyorum. Onun sana da kötülük yapmasından endişe duyu-yorum» Annesi, Hakim'in eşyalarını kendi yanına taşıdı. Hakim'in san-dıklarında üçyüzbin kadar dinar ve başka mücevherler de vardı. Annesi ona dedi ki: «Ey efendimiz madem durum senin dediğin gibidir. O halde bana acı ve bu gece o yere gitme» Annesi onu çok seviyordu. Hakim ona «hayır mutlaka gitmeliyim» dedi. Hakim kendi adetince her gece sara-yın çevresini dolaşırdı. Bu gecede dolaştı. Sonra saraya döndü. Gecenin son üçte birlik dilimine kadar uyudu. Sonra uyandı. Eğer bu gece o dağa gitmezsem çatlarım» dedi. Hemen atına bindi. Çocuk yaştaki kölesi ve üzengicisi de ona refakat ettiler. Mukattam dağına tırmandı. İbn Dev-vas'ın iki kölesi, karşısına çıktılar. Onu bineğinden indirip ellerini ve ayaklarını kestiler, karnını yardılar ve onu efendileri İbn Devvas'a ge-tirdiler. İbn Devvas'da cesedi alıp Hakim'in kızkardeşine götürdü. Kız-kardeşi de onu kendi evine defnetti. Büyük komutanları, ileri gelenleri ve veziri çağırıp durumu onlara anlattı. Onlar da Hakim'in oğlu Ebü'l-Hasan Ali'ye bey'at ettiler. Ebü'l-Hasan Ali'ye Zahir Li İzaz-i Dinillah lakabını verdiler. Ancak Zahir, Dimaşk'da bulunuyordu. Halası onu ça-ğır-dı ve halka şöyle demeye başladı «Hakim bana demişti ki: Ben yedi gün süreyle buradan ayrılacak, sonra size döneceğim» Halk sâkinleşti. Sonra Hakim'in kızkardeşi, Hakim'in iki üzengicisine, dağa gitmelerini, tekrar geri dönmelerini ve halka; «Biz Hakim'i falanca yere bıraktık»

demelerini sonra da gidip annesine «biz Hakim'i falanca yere bıraktık» demelerini emretti. Onlar bu emri yerine getirdiler. Nihayet halk sakinleşti. Hakim'in kızkardeşi, Zahir Li İzazi Dinillah'ı öne sürdü. Dımaşk'tan oraya gelmesi için kendisine 1.000.000 dinar ve 2.000.000 dirhem gönderdi. Zahir gelince de ona dedesi Ebü'l-Muiz'in tacını ve şahane bir elbise giydirdi. Onu tahta oturttu. Emirler ve reisler ona bey'at ettiler. O da emirlere ve reislere bolca armağanlar ve paralar verdi. Hakim'in kızkardeşi, İbn Devvas'a da kıymetli ve muazzam hil'atler giydirdi. Sonra da üç gün süreyle kardeşi Hakim'in vefatı sebebiyle taziyetleri kabul etti. Bunun ardısıra da İbn Devvas'a bir grup asker gönderdi ki kılıçlarıyla onun huzurunda bekleyip hizmetinde bulunsunlar. Sonra da bir gün ona «Sen bizim efendimizin katilisin» demelerini ve kılıçlarıyla onu paramparça etmelerini emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Hakim'in kızkardeşi, Hakim'in öldürülmesi sırrından haberdar olan herkesi öldürttü. Heybeti büyüdü, saygınlığı arttı. Devlet kademesindeki etkisi fazlalaştı. Sebat buldu. Hakim, öldürüldüğü gün otuzyedi yaşındaydı. Ömrünün yirmibeş senesini hükümdarlıkla geçirmişti.

HİCRETİN DÖRTYÜZONİKİNCİ SENESİ

Bu senede Kadı Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed es-Simnanî, Bağdat muhtesibliğine ve miras meselelerine bakan mahkemenin başına atandı, kendisine siyah kaftan giydirildi.

Bu senede alimlerden ve müslümanlardan bir cemaat, büyük hükümdar Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'e dediler ki: «Sen yer-yüzü hükümdarlarının en büyüğün, her sene küfür diyarından bir grup beldeyi fethediyorsun. İşte hac yolu senelerden beri işlemez olmuştur. Burayı açman, diğer beldeleri fethetmene nisbetle daha öncelikli bir vecibedir»

Yeminü'd-Devle Mahmud, Kadilkudat Ebu Muhammed en-Nasihî'yi bu sene hac emiri olarak görevlendirdi ve bedevilere dağıtması için 30.000 dinar para verdi ki bedeviler hacılara ilişmesinler. Ayrıca çok miktarda sadaka da göndermişti. Hacı adayları Kadı Ebu Cafer refakatinde yola koyuldular. Çöle geldiklerinde bedeviler yollarını kestiler. Kadı Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed 5.000 dinar vererek bedevilerle anlaşma yaptı. Onlar da hacılara ilişmediler. Ancak büyükleri Cemmaz b. Ubey hacıları yakalamaya yeltendi, atına bindi, bir tur attı, Arapların şeytanlarını uyandırıp, harekete geçirdi. Semerkandlı İbn Affan denilen bir köle ona bir mızrak fırlatıp kalbine isabet ettirdi ve Cemmaz cansız olarak yere düştü. Bunun üzerine bedeviler dağılıp gittiler. İnsanlar da rahatça hac yoluna devam ettiler. Gidip hac ibadetlerini eda ettiler. Salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adır.

HİCRETİN DÖRTYÜZONİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU SA'D EL-MALİNİ

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Hafs Ebu Sa'd el-Malinî. Malin, Herat'a bağlı bir köyün adıdır. Ebu Sa'd çok hadis rivayet eden, hadis toplamak amacıyla bir çok memleketlere seyahatlerde bulunan ve bir çok hadis kitabı yazan bir hadis hafızıydı. Sika, doğru sözlü, salih ve güvenilir bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında Mısır'da vefat etti.

HASAN B. HÜSEYİN

Hasan b. Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Ramin. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Esterabâd'lıdır. Bağdad'a geldi. Orada İsmailî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Büyük bir Şafîî fıkıhçısıdır. Faziletli ve salih bir kimseydi.

HASAN B. MANSUR B. GALİB

Vezirlik yapmıştır. Zü's-Saadeteyn lakabını almıştır. Hicretin 353. senesinde Seyrafta doğdu. Sonra Bağdad'a geldi. Vezir oldu. Daha sonra öldürüldü. Babası 80.000 dinar para cezasına çarptırıldı.

HÜSEYİN B. AMR

Künyesi Ebu Abdillah el-Gazzal'dır. Neccad, Huldî ve İbn Semmâk ile diğerlerinden hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ondan hadis dinleyip yazdım. Sika, salih ve zikir esnasında çok ağlayan bir kimseydi.»

MUHAMMED B. ÖMER

Künyesi Ebu Bekir el-Anberî'dir. Şairdir, edebiyatı kuvvetli, zarif ve güzel şiirler yazan bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Zamana ve zamanın ehline baktım, bu bana yetti.
Zamana ve zamanın ehlini tanıdım.
Yüksek mi yoksa alçak mı olduğumu da anladım.
Bu yüzden dostu kendimden uzaklaştırdım.
Artık ne o beni görüyor ne de ben onu.
Onun elindeki şeylerden alakamı kestim.
Artık onun elindeki şeylere ümit beslemiyorum.
Güçlü ve galib adama şaşılar ki.

Yakına, uzak olan şeyi verdi, hibe etti.
Sıkıntılar arasından sıvışıp gitti.
Ama galibiyet ikinci kez onun eline geçmez ki.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ömer mutasavvıftı. Sonra mutasavvıflardan ayrıldı, onlarla alakasını kesti. Telbisü İblis adlı kitapta anlattığım bazı kasidelerle onları yerdi.»

Muhammed b. Ömer, bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde perşembe günü vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. MUHAMMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ravk b. Abdillâh b. Zeyd b. Halid. Künyesi Ebü'l-Halid el-Bezzar'dır. İbn Rızkaveyh adıyla meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki: «O, hicretin 403. senesinde kendisinden hadis dinleyip yazdığım ilk üstadımdır.»

O, Kur'ân'ı okuyup incelediğini, Şafîî mezhebine göre fıkıh öğrenip araştırmalar yaptığını anlatırdı. Doğru sözlü, güvenilir, çok hadis dinleyip, çok hadis yazan bir kimseydi. İtikadı güzeldi. Gidişatı hoştu. Sürekli Kur'ân okurdu, bid'atçılara karşı katıydı. Bir zaman kendini hadise verdi ve şöyle derdi:

«Dünyayı sadece Allah'ı zikredip Kur'ân okumak ve size hadis nakletmek için seviyorum»

Emirlerden biri ulemaya bir miktar altın göndermişti. Ondan başka bütün alimler, gönderilen altınları kabul ettiler, ama o hiç kabul etmedi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının onaltısında pazartesi günü seksenye-di yaşında vefat etti. Maruf-u Kerhî mezarlığının yakınına defnedildi.

EBU ABDURRAHMAN ES-SÜLEMÎ

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Musa Ebu Abdurrahman es-Sülemî. Nisaburluydu. Asamm ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Bağdat uleması da ondan rivayet ettiler. Örneğin Ezherî, Eş'arî ve diğerleri ondan hadis rivayet edenler arasındadırlar. Beyhakî ve diğerleri de ondan hadis rivayet ettiler. İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Sofilerin haberleriyle ilgilenirdi. Onlar için sofîye metoduna göre bir tefsir yazdı.

Sünen ve tarihi de vardır. Hadis ulemasının adlarını, biyografilerini ve hadis bablarını derlemiştir. Nisabur'da meşhur bir evi vardı. Orada sofiler bulunurdu. Mezarı da oradadır. Sonra rivayet konusunda kendisinin zayıf biri olduğu hususunda insanların kendisine eleştiri yönelttiklerini anlattı. Hatip, Muhammed b. Yusuf el-Kattan'ın şöyle dediğini

rivayet etmiştir: «Ebu Abdurrahman es-Sülemî sıkı ve güvenilir değildir. Asamm'dan da çok hadis dinlemiş değildir.»

Vefatından sonra Hakim en-Nisaburî ondan çok sayıda hadis rivayet etti. Sofiler için hadis uydururdu.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Sülemî, bu senenin şaban ayının üçünde vefat etmiştir.

EBU ALİ HASAN B. ALİ ED-DAKKAK

Ebu Ali Hasan b. Ali ed-Dakkak Nisaburluydu. İnsanlara vaaz verir, hallerden ve marifetten bahsederdi. Şu sözler ona aittir:

«Dünyası için bir kimseye tevazu eden insanın dininin üçte ikisi gider. Çünkü o tevazu gösterdiği adama dili ve organlarıyla teslimiyet arz edip alçalmıştır. Şayet o adama kalbinde tevazu gösterirse veya ona saygı göstermek gerektiğine inanırsa, dininin tamamı gider.»

Ebu Ali şu âyet-i kerime hakkında da şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

«Artık beni anın. Ben de sizi anayım.» (el-Bakara, 152).

«Hayatta iken beni anın ki ölüp toprak altına girdiğinizde de ben sizi anayım. Çünkü o zaman yakınlarınız, dostlarınız ve arkadaşlarınız sizden uzaktadırlar.»

«En büyük belâ, senin istemen ama başkalarının seni istememesidir. Senin başkalarına yaklaşman ama başkalarının seni kovup uzaklaştırmasıdır.»

Şu âyet-i kerime okunduğunda da alttaki şiiri inşad etmiştir:

«Onlara sırt çevirdi, «Vah! Yusuf'a yazık oldu, dedi.» (Yusuf, 84).

«Biz Leyla ile aklımızı kaçırdık, ama o bizden başkasına sevdalanıp aklını kaçırdı.

Bir başkası da bize tutkun olup aklını kaçırmıştır. Ama biz onu istemiyoruz.»

Peygamber (ş.a.v.)'in şu hadisi üzerine de şöyle demişti:

«Cennet zorluklarla çevrenmiştir.»

Bu cennet bir yaratık olduğu halde çok zorluklara katlanılarak ona ulaşılabilceğine göre ezeli olan Allah'a nasıl ulaşılabilceğini varın siz düşünün.»

Şu hadis üzerine de şöyle demişti:

«Kalbler kendisine iyilikte bulunana karşı sevgi duyma meyli ile yaratalmışlardır.»

«Hayret ediyorum! İnsan Allah'tan başka kendisine iyilik ve ihsan da bulunan bir zatı göremediği halde nasıl oluyor da bütün varlığıyla Allah'a meyledip yönelmiyor?»

Ben derim ki: Onun bu hadis üzerine söylediği sözler güzeldir ama, hadisın kendisi sahih değildir.

ŞAİR SARİ' ED-DELLAL

Ebü'l-Hasan Ali b. Ubeyd el-Vahid. Bağdatlı bir fıkıhçıdır. Aynı zamanda müstehcen kelimeler içeren şiirlerin sahibidir. Sarî' ed-Dellal diye meşhur olmuştur. Ğavanizü'r-Rikaateyn'in katilidir. Maksure (ya)sı ile satırları son bulan bir kasidesi vardır. O bu kasidesiyle İbn Büreyd'in maksuresine tariz de bulunmuştur. Kaside şöyledir:

«Bin yük elbise
Düşkün kimse için çekirdek toplamaktan daha faydalıdır.
Kesmeden horozu pişiren kimseye gelince
Horozu tencereden uçar gider ve gidebildiği yere kadar gider.
Gözlerine iğne batan kimseye
O anda sor bakalım: körlük nasılmış?
Sakal yüzde çıkan bir tüydür.
Enseden çıkan saç yumağı da aynı şeydir.»
Bu kasideyi, kıskanılmasına sebep olan beyitle sona erdirmişti:
«İlim sahibi olamayan ve zenginlik fırsatını da kaçıran kimse var

ya.

O ve köpek aynı durumdadırlar.»

Sarı' ed-Dellal, hicretin 412. senesinde Mısır'a geldi. Orada halife Zahir Li İzazi Dinillah b. Hakim'i medhetti ve bu senenin receb ayında vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede çok garip ve büyük bir musibet meydana geldi. Şöyle ki: Hakim'in adamlarından Mısırlı biri, Mısır hacılarından bir grupla birlikte kötü bir iş yapmak hususunda anlaştılar. Müzdelife'den ilk geliş gününde bu adam Ka'be'yi tavaf etti. Hacer-i Esved'e gelip öpeceği esnada elindeki bir gürzle o mübarek taş peşpeşe üç darbe vurdu ve «Ne zamana kadar şu taş ibadet edeceğiz? Ne Muhammed, ne de Ali, beni yapacağım bu işten alıkoyamayacaktır. Bu gün şu beyti yıkacağım» dedi ve titremeye başladı. Orada bulunanların çoğu ondan korkup geri çekildiler. Çünkü uzun boylu, iriyarı, kızıl tenli, kumral saçlı biriydi. Mescid-i Haram'ın kapısında da bir grup süvari vardı. Bunlar o saldırganlara engel olacak kimseleri etkisiz hale getirmek için beklemekteydiler. Ona kötülük yapacak biri çıkarsa onu da safdışı edeceklerdi. Fakat Yemenlilerden bir adam o saldırganı yanaştı. Elindeki hançeriyle onu paramparça etti ama taraftarları gelip Yemenliyi aralarına alıp öldürdüler.

Onu da param parça ettiler. Ateşle yaktılar. Arkadaşlarını yakalayıp bir kısmını öldürdüler. Mekkeliler de Mısır kafilesini yakalayıp öldürdü. Mallarını yağmaladı. Bu yağma işi başkalarına da sirayet etti. Büyük bir fitne ve önü alınmaz bir kargaşa meydana geldi. Beldelerin en şereflişinde dinsizliğe meyleden bu grup, yakalandıktan sonra fitne dindi. Yalnız bu arada Hacer-i Esved'den tırnak büyüklüğünde üç parça düşmüştü. Düşen parçaların alt tarafında sarıya çalan bulanık bir renk görünmüştü. Ama haşhaş gibi sevimli ve hoş bir görüntüsü vardı. Beni Şeybe kabilesi bu parçaları alıp misk ve zamkla yoğurdular, meydana gelen yarıkları böylece doldurdular. Hacer-i Esved tekrar birbirini tuttu ve şu ana kadar varlığını devam ettirmektedir ancak çatlaklar, iyi bakımlar tarafından görünmektedir.

Bu senede Müeyyedü'l-Mülk Ebu Ali Hasan tarafından yapılan hastahenenin açılışı yapıldı. Bu vezir, Vasıt'ta bulunan Şerefül-Mülk'ün veziri idi. Müeyyedü'l-Mülk bu hastahane için yiyecek, içecek, ilaç ve diğer ihtiyaç malzemelerini de temin etti. Finansmanını sağladı.

HİCRETİN DÖRTYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBN BEVVAB EL-KÂTİB

Kendisine nisbet edilen meşhur yazı stiline mucididir. Asıl adı Ali b. Hilal Ebü'l-Hasan b. Bevvab'dır. Vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun'un arkadaşıdır. Dirdarlığı ve güvenirliliği hususunda İbn Bevvab'ı bir çok kimse övmüştür. Yazı stili ve metoduna gelince onun şöhreti, bunu açıklamamızı yersiz kılmaktadır. Hattı (yazısı, hüsnü hat) Ebu Ali b. Mukle'nin yazısından daha açıktı. İbn Mukle dışında ondan daha iyi yazabilen kimse yoktu. Çeşitli beldelerde bugün insanlar onun stiline göre yazı yazmaktadırlar. Ancak çok az kimse bundan hariçtir.

İbnü'l-Cevzi dedi ki: «İbn Bevvab bu senenin cemaziyelahir ayının yirmibeşinde cumartesi günü vefat etti. Babü'l-Harb mezarlığına defnedildi.»

Vefatından dolayı bazı kimseler ona ağıtlar yaktılar.

«Onun güzelleştirdiği kalblerde, vefatı yüzünden yangın vardır.

Onun aydınlatığı gözler bugün onun yokluğu yüzünden uyuyamaz hale gelmişlerdir.

Onun vedalaştığı hayatta bugün güzellik kalmamıştır.

Onun ayrıldığı gece içinde hoş bir vakit olan seher de mi artık yoktur.»

İbn Hallikan dedi ki: «Babası perdedarlık yaptığı için kendisine süt-ri denilirdi. Ona kapıcının oğlu da denilir. Yazı yazmayı Abdullah b.

Muhammed b. Esed b. Ali b. Said el-Bezzar'dan öğrendi. Esed de yazıyı Neccad'dan ve diğer üstadlardan öğrenmişti. Hicretin 40. senesinde vefat etmişti. İbn Bevvab'a gelince o bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Hicretin 423. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefatı için şairin biri ona şu ağıdı yakmıştı:

«Yazarlar seni kaybettikleri için yokluğu hissettiler
Bunun doğruluğunu günler de tasdik etti.
Bu sebeptedir ki okkalar, üzüntülerinden dolayı karardılar.
Kalemler de sana olan üzüntülerinden ötürü yarıp çatladılar.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre arapça yazıyı ilk yazan kimse İsmail Peygamber'dir. Anlatıldığına göre Kureyşlilerden de Arapçayı ilk yazan kişi Harb b. Ümeyye b. Abdışşems'dir. O, arapça yazıyı Hireli Eslem b. Sedire'den öğrenmişti ve Harb, yazı ustası Eslem b. Sedire'ye bu yazıyı kimden öğrendiğini sorduğunda o da Meramir b. Merve olduğunu söylemişti ki, Meramir, Enbarlı bir adamdır. O, Arapça yazıyı ayrı yazan kişidir. Heysem b. Adiy dedi ki: «Himyerlilerin mûsned adını verdikleri bir yazı çeşidi vardı ki bu, birbirinden ayrı olmayan ve aksine bitişik olan harflerin yazılışı şeklindedir. Himyerliler halk tabakasını yazı yazmaktan men ederlerdi. İnsanların kullandıkları yazı çeşidi oniki sınıftır: Arapça, Himyerce, Yunanca, Farsça, Romanca, İbranice, Rumca, Kıptice, Berberice, Hintçe, Endülüsçe ve Çince. Fakat bu yazı çeşitlerinin çoğu kaybolmuştur. Bunları bilen kimseler çok azdır.

ALİ B. İSA

Ali b. İsa b. Süleyman b. Muhammed b. Ebban Ebü'l-Hasan el-Farisi. Sükkeri adıyla meşhur olmuş şairdir. Kur'an'ı ezberlemiş ve kıraat ilmini öğrenmişti. Ebu Bekir el-Bakillanî ile arkadaşlık etti. Şiirlerinin çoğu sahabilerin övgüsüne ve Rafizîlerin yergisine aittir. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Maruf el-Kerhî mezarlığının yakınına defnedildi. Mezarının üzerine kendisine ait şu beyitlerin yazılmasını vasiyet etti.

«Ey nefis, ey nefis! Beni helak etmek için daha ne zamana kadar çalışacaksın ve utanılacak işleri yapacaksın.

Allah'tan kork ve haram yerlere gitmekten sakın. Zorlu hesap gününden de kork. Yaşantındaki selamet seni aldatmasın. Çünkü selamette olan kişi musibetlere maruz kalabilir.

Her canlı mutlaka ölecektir. Ölüm şerbetinin sunulduğu kâseyi edin hilesi geri çeviremez.

Bilesin ki ölümün bir vakti vardır ve o hemen gelecek olup ondan kurtuluş yoktur.

Haşır yerinde dostu sevmek, yakalanmak için aranan korkulu kimseye bir emandır.»

MUHAMMED B. AHMED B. MUHAMMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Mansur Ebu Cafer el-Bey', Atikî adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 331. senesinde doğdu. Bir süre Tarsus'ta ikamet etti. Orada ve başka yerlerde hadis dinledi. Az miktarda hadis rivayet etti.

İBN NUMAN

Rafizî imamiye mezhebinin şeyhi ve onlar için eserler tasnif eden, onların koruyuculuğunu yapan bir kimsedir. Çevre hükümdarlarının yanında itibarı vardı. Çünkü o zamanın insanların çoğu şiiliğe meyil liydiler. meclisine çeşitli taifelerden çok sayıda alim katılırdı. Öğrencileri arasında Şerif Rıza ile Murtaza da vardı. Bu senede vefatından sonra Şerif Rıza ona şu kasidesiyle ağıt yakmıştı:

«Artık hangi iri yarı adam kılıcını çekecektir?

Kim manaların ağızlardaki mühürünü açacaktır?

Sakinleşen akılları artık kim harekete geçirecek?

Zekaları ve anlayışları kim açacaktır?

Bela ve musibetler batağına daldıktan sonra kılıçları kim çekecektir?

Sadık dostu kim görüş bildirecektir?»

HİCRETİN DÖRTYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Melik Şerefü'd-Devle Bağdad'a geldi. Halife onu karşılamaya çıktı. Beraberinde emirler, kadılar, fakihler, vezirler ve reisler de vardı. Şerefü'd-Devle, halifenin yanına yaklaştığında huzurunda yeri öptü. Bunu defalarca tekrarladı. Orada bütün askerler beklemekteydi. İki tarafta halk sıralanmıştı.

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin halifeye bir mektup göndererek yine Hindistana girdiğini, orada bir çok beldeleri fethettiğini, bir çok Hintliyi öldürdüğünü, bazı Hintli hükümdarların kendisiyle barış anlaşması yaptıklarını, kendisine kıymetli hediyeler sunduklarını, hediyeler arasında çok miktarda filler bulunduğunu, yine sunulan hediyeler arasında kumru şeklinde bir kuşun bulunduğunu, bu kuşun zehir katılmış yemeklerin konulduğu bir sofraya yakın konulması halinde gözlerinin yaş akıttığını sunulan hediyeler arasında bir de

taşın bulunduğunu, bu taşın bir yere sürülmesi halinde istenilen amacın gerçekleşeceğini, bunun büyük yaralara sürülmesi halinde o yaraların hemen iyileşip kapandığını bildirdi.

Bu senede Iraklılardan bir grup insan hac yoluna koyuldu. Ancak Şam yoluna geldiklerinde ihtiyaçlarından ötürü geri döndüler.

HİCRETİN DÖRTYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. FADL B. SEHLAN

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Rame hürmüzlüdür. Sultanü'd-Devle'nin veziridir. Hz. Hüseyin'in şehitliği yanında göz kamaştırıcı ve insanı hayrette bırakıcı suru yaptıran zat budur. Bu senenin şaban ayında öldürüldü.

HASAN B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Ebu Abdullah el-Keşgali et-Taberî. Şafî fakihidir. Ebü'l-Kasım Ed-Darîkî'den fıkıh dersleri aldı. Zekî, faziletli, salih ve zahid bir kimseydi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayînî'nin vefatından sonra onun mescidinde ders verdi. Aslında bu mescid, Bağdat'ın Katiatü'r-Rebi mahallesinde bulunup Abdullah b. Mübarek'e aitti. Talebeler onun yanında ikram görürlerdi. Talebelerinden biri ona ihtiyacını arzetti. Yokluktan ötürü ona şikâyetle bulundu. Babasının kendisine göndermekte olduğu harçlığın geciktiğini bildirdi. O da bu talebesinin elinden tutup onu tüccarlardan birine götürdü. Talebesi için tüccardan elli dinar borç istedi. Tüccar «Bir şeyler yemeden size bu parayı vermem» dedi. Onlara çeşitli yemekler sundu. Bu taamları yediler. Sonra cariyesine «Ey cariyeye! Bana biraz para getir» dedi. Cariyenin getirdiği paraları tarttı. Elli dinar olduğunu gördü ve bu elli dinarı Şeyh Hasan b. Muhammed'e teslim etti. Kalkıp tüccarın yanından ayrılacak olduklarında öğrencinin yüzünün renginin değiştiğini gören Hasan b. Muhammed ona «Neyin var?» diye sordu. Öğrencisi de şu cevabı verdi:

«Ey efendim, şu cariyenin aşkı kalbime doldu.» Hemen öğrencisini alıp tekrar tüccara döndü ve ona «başka bir belaya uğradık» dedi. Tüccar da «neymiş o bela?» diye sordu. Hasan b. Muhammed şöyle cevap verdi: «Bu fakih öğrencim senin cariyene aşık oldu.» Tüccar, cariyeye yanlarına gelmesini emretti. Cariye gelince onu fakihe teslim etti ve şöyle dedi: «Senin öğrencinin bu cariyeye aşık olduğu gibi belki bu cariyeye de senin öğrencine aşık olmuştur.» Kısa bir süre sonra o öğrenciye babasının gönderdiği 600 dinarlık harçlık geldi. Tüccarın elli dinarlık borcunu ve ayrıca cariyenin bedelini ödediler. Bu, Şeyh Hasan b. Muhammed'in aracılığıyla olmuştu.

Şeyh Hasan b. Muhammed b. Abdillâh, bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

ALİ B. ABDULLAH B. CEHDEM

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Cehdemî'dir. Mekkeli bir sofidir. Behçetü'l-Esrar adlı eserin sahibidir. Mekke'deki sofilerin şeyhi idi ve orada vefat etti. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ali b. Abdullâh'ın yalancı olduğu söylenmiştir. Anlatıldığına göre o, Regaib namazıyla ilgili hadisi uydurmuştur»

KASIM B. CAFER B. ABDÜLVAHİD

Künyesi Ebu Ömer el-Haşimî'dir. Basralıdır. Orada kadılık yapmıştır. Çok miktarda hadis dinlemiştir. Sıka ve güvenilir bir kimseydi. Ebu Ali el-Lü'lü'den, Ebu Davud'un Sünen'ini rivayet etmiştir. Bu senede seksen yaşını aşmış olarak vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. HASAN

Muhammed b. Ahmed b. Hasan b. Yahya b. Abdülcebbar Ebü'l-Ferrec. Şafî kadısı idi. İbn Semike diye meşhur olmuştur. Neccad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Sıka bir ravi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

MUHAMMED B. AHMED

Künyesi Ebu Cafer en-Nesefî'dir. Kendi zamanında Hanefîlerin alimi idi. Münazara ve hilafa dair metodu vardı. Fakir ve zahid bir kimseydi. Fakirliğinden ve muhtaçlığından dolayı bir gece çok huzursuz ve sıkıntılı olarak yatağa girdi. Fıkhi teferruatla ilgili bir problem kafasına takıldı. Düşünmeye başladı. Nihayet çözümünü buldu. Sevincinden kalkıp oynamaya başladı ve «benim bu zevkim nerede, hükümdar nerede?» dedi. Karısı da durumunu sordu. O da meseleyi ona anlatınca karısı onun durumuna hayret etti. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Allah rahmet etsin.

HİLÂL B. MUHAMMED

Hilâl b. Muhammed b. Cafer b. Sa'dan. Ebü'l-Feth el-Haffar. İsmail es-Seffar'dan, Neccad'dan ve İbn Savvaftan hadis dinledi. Sıka bir ravi idi. Bu senenin safer ayında doksaniki yaşında vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZONBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede vezir, bütün Türkleri, Araplar arasındaki başka ırklardan olan kimseleri, Şerif Murtaza'yı, Nizamü'l-Hazre Ebü'l-Hasan ez-Zeynebî'yi, Kadilkudat Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Şevarib'i ve şahitleri huzuruna davet etti. Bu, Şerefü'd-Devle'ye olan biatlerini yenilemek içindi. Halife bundan haberdar olunca bu beyatın kendisine karşı kötü bir amaçla yapılacağı vehmine kapıldı. Kadiya ve reislere haber salarak vezirin bu meclisine gitmemelerini emretti. Bu yüzden halife ile Şerefü'd-Devle'nin arası açıldı. Sonra anlaşıp barıştılar. Her biri diğerine bey'atını yeniledi. Bu senede ne Irak'tan ne de Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi. Yalnız Mahmud b. Sebüktekin'in komutanlarından biri bu sene hacca gitti. Mısır hükümdarı Hakim, ona, Mahmud b. Sebüktekin'e sunulmak üzere büyük bir hil'at gönderdi. O da Mahmud b. Sebüktekin'in yanına döndüğünde bu hediyeyi ona sundu. Ancak Mahmud b. Sebüktekin bu hil'ati Bağdad'a halifeye gönderdi. Halife Kadir de bunu ateşte yaktı.

HİCRETİN DÖRTYÜZONBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ÖMER B. HASAN

Künyesi Ebü'l-Ferec el-Madel'dir. İbn Mesleme diye meşhur olmuştur. Hicretin 337. senesinde doğdu. Babasından, Ahmed b. Kâmil'den, Neccad'dan, Cehdemî'den, Dalûc'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi. Bağdad'ın doğu yakasında yaşadı. Her sene başında, yani muharrem ayında hadis yazdırmak için bir meclis düzenlerdi. Akıllı, faziletli, kültürlü bir kimseydi. İlim ehli kimseler onun evine gitmeyi adet haline getirmişlerdi. Ebu Bekir er-Razî'den fıkıh öğrendi. Senenin bütün günlerini oruçlu geçirirdi. Her gün yedi cüz Kur'ân okurdu ve bu yedi cüzlük Kur'ân'ı geceleyin teheccüd namazında tekrarlardı. Bu senenin zilkade ayında vefat etti.

AHMED B. MUHAMMED B. AHMED

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Kasım b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Said b. Ebban ed-Dabbî Ebü'l-Hasan el-Mahamili. Mahamili nisbeti, insanların yolculukta bindikleri mahfenin arapça karşılığı olan mahmil kelimesinden gelmektedir. Ebu Hamid el-İsferayini'den fıkıh öğrendi. Fıkıhta yükseldi. Nihayet üstadı onun için «Ahmed b. Muhammed fıkıh benden daha iyi hafızasına yerleştirdi» demişti. Ahmed b. Muhammed'in meşhur tasnif eserleri vardır. Nitekim; el-Lübab, el-Evsat, el-Muknî gibi eserler ona aittir. Münazaraya dair kitapları da vardır.

Ebu Hamid'in eserleri üzerine talikler yazmıştır.

İbn Hallikan dedi ki:

«Ahmed b. Muhammed, hicretin 368. senesinde doğdu. Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine dokuz gün kala çarşamba günü genç yaşta vefat etti.

UBEYDULLAH B. ABDULLAH

Ubeydullah b. Abdullah b. Hüseyin Ebü'l-Kasım el-Haffaf. İbn Nakib diye meşhur olmuştu. Sünet imamlarındandır. Şii fakihi İbn Muallim'in ölüm haberini duyduğunda şükür secdesine kapanmıştı ve tebrikleri kabul etmek için oturmaya başlamıştı. Sonra da şöyle demişti: «İbn Muallim'in ölümünü gördükten sonra artık ne zaman ölürsem öleyim umurunda değil.»

Uzun bir zaman sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı.

Hatib Bağdadi: «Ona hangi senede doğduğunu sordum. O da hicretin 305. senesinde doğduğunu söyledi.» der.

Muktedir, Kahir, Rıza, Müttaki Lillah, Müstekfi, Muti, Tai, Kadir, Galib Billah gibi veliahtlık beyatlerinde kendileri için hutbe irad ettiği halifelerden daha meşhurdur. Namı onlarınkinden daha yaygındır. Bu senenin şaban ayının sonunda 110 yaşında vefat etti.

ÖMER B. ABDULLAH B. ÖMER

Künyesi Ebu Hafs ed-Dellal'dır. Şibli'nin şu şiiri okuduğunu duydum, demiştir:

«Sevinci fazla olan çok eski bir şeyi hatırladık. Onun yaptıklarını duyduk.

Dostum, eğer nefislerin kederi azıcık devam edecek olursa bizce o cinayettir.

Kişi baki kalmak için dünyayı arzular.

Ama arzulayan kişi arzulanandan önce ölüp yok olur.»

MUHAMMED B. HASAN B. EBÜ'L-HASAN

Muhammed b. Hasan Ebü'l-Hasan el-Aksasi el-Alevî. Hac emirliği hususunda Şerif Rıza'nın naibi idi. Senelerce insanlara haccettirdi. Fesahatli bir şairdi. Zeyd b. Ali b. Hüseyin sülalesindendir.

HİCRETİN DÖRTYÜZONALTINCI SENESİ

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar ve yağmacılar çoğalıp kuvvetlendiler. Evleri açıkca yağmalamaya başladılar. Sultanın otoritesini hiçe saydılar.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat, Irak ve diğer yerlerin haki-mi Şerefü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Bundan sonra Bağdat'ta fitneler çoğaldı. Ambarlar ve hazineler yağmalandı. Daha sonra Celalü'd-Devle Ebu Tahir, yönetimin başına geçince etraf sakinleşti. Otorite sağlandı. Celalü'd-Devle'nin adına minberlerde hutbe okundu. Ama kendisi o esnada Basra'da bulunuyordu. Kendisine Şerefü'l-Mülk Ebu Said b. Makûla vezirlik yapıyordu ve bu vezire hil'at giydirdi. Sonra da kendisine Alemü'd-Din, Sa'dü'd-Devle, Eminü'l-Mille, Şerefü'l-Mülk lakabı takıldı. Kendisine birden çok lakap takılan ilk kişi odur. Sonra Halife'den babası Sultanü'd-Devle'nin veliahdı Ebu Kalicar adına biat edilmesi talebinde bulundu. Fakat halife bu onayı geciktirdi. Sonra da istekleri doğrultusunda onayladı ve bundan sonra hutbeler cuma gününde yani bu senenin onaltı şevvalinde Ebu Kalicar adına okundu. Sonra hırsızlar ve yağmacılar Bağdat'ta gemi azya aldılar, Gece gündüz evlere baskın yaptılar. Para cezasına çarptırılan kimselerin dayak yeyi-şi gibi halk bunlardan dayak yemeğe başladı. İmdat dilediler. Ama kimse yardımlarına gelmedi. İş günbegün fenalaştı, zorlaştı. Bağdat'taki güvenlik kuvvetleri kaçıp gittiler. Türklerin de bir faydası olmadı. Yol ağzlarına barikatlar kuruldu. Ama bu da yarar sağlamadı. Şerif Murtaza'nın evi yakıldı. O da bu evinden başka bir eve geçti. Bağdat'ta fiyatlar çok yükseldi. Aşırı derecede bir pahalılık meydana geldi. Bu senede Iraklılardan ve Horasanlılardan kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZONALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SABUR B. ERDEŞİR

Bahaü'd-Devle'ye üç kez vezirlik yaptı. Şerefü'd-Devle'ye de vezirlik yaptı. Doğru yolda olan, para hırsı bulunmayan, çok hayır yapan, hatırı hoş bir yazardı. Müezzinin ezan okuduğunu duyunca artık hiçbir şey onu namaza gitmekten ahkoyamazdı. Hicretin 381. senesinde ilim için bir külliye vakfetti. Oraya çok sayıda kitap koydu. Büyük bir gelir sağladı. Orası için gelir sağlayan bir vakıf kurdu. Bu ilim yuvası yetmiş sene yaşadı. Hicretin 450. senesinde Tuğrul Bey'in Bağdat'a gelişi esnasında yakıldı. Mahallesi iki sur arasındaydı. Güzel geçimli bir kimseydi. Ancak şımarıp azgınlık yapmalarından korktuğu için görevlilerini ve valilerini çabuk azlederdi. doksan yaşına merdiven dayamışken bu senede vefat etti.

OSMAN EN-NİSABURÎ

Osman en-Nisaburî el-Cedavî, vaiz idi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Vaazla ilgili bir çok kitaplar tasnif etti. Ama bunlar çok soğuk kitaplardı. Bun-

ların içinde birçok uydurma hadis ve rezilce sözler vardı. Ancak o salih ve hayırlı bir kimseydi. Halifeler ve hükümdarlar yanında itibarlıydı. Mahmud b. Sebüktekin onu görünce saygı için ayağa kalkardı. Bulunduğu mahalle zalimlere karşı koruma altına alınmıştı. Memleketi olan Nisabur'da bir salgın meydana gelmiş, bu yüzden çok insanlar ölmüştü. Ölülere ücretsiz yıkıyor ve sevabını Allah'tan bekliyordu. Yaklaşık 10.000 kadar kişiyi yıkamıştı. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. HASAN B. SALİHAN

Künyesi Ebu Mansur'du. Şerefü'd-Devle ile Bahaü'd-Devle'ye vezirlik yaptı. Güzel geçimli, hoşça namaz kılan, sadakatli bir vezirdi. Namaz vakitlerine çok dikkat ederdi. Şairlere ve alimlere ihsanda bulunurdu. Bu senede yetmişaltı yaşında vefat etti.

MELİK ŞEREFÜ'D-DEVLE

Ebu Ali b. Bahaü'd-Devle Ebu Nasır b. Abdü'd-Devle b. Büveyh, Ateşli bir hastalığa yakalandı. Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine sekiz gün kala yirmüç yaşında vefat etti. Yirmidört yaşından üç ay yirmi gün almıştı.

ŞAİR TİHAMÎ

Ali b. Muhammed et-Tihamî Ebü'l-Hasan. Meşhur bir şiir divanı vardır. Oğlunun küçük yaşta ölmesinden dolayı şöyle bir ağıt yakmıştı:

«Ölümün hükmü halka geçer.
Bu dünya baki kalma yeri değildir
Beni çekemedikleri için hased edenlerin
Göğüslerinde meydana gelen sıkıntı ateşinden ötürü
Onlara çok acıyorum.
Allah'ın bana verdiği nimetlere baktılar
Gözleri Cennet'e bakıyor.
Ama kalbleri Cehennem ateşindedir.»

Tihamî'nin dünyayı yermeye dair şöyle bir şiiri de vardır:

«Dünya sıkıntılar üzerine kurulmuştur.

Sense onu pisliklerden ve sıkıntılardan arınmış olarak elde etmek istiyorsun.

Zamanı kendi tabiatının tersine sokmaya çalışan kişi

Su içerisinde ateş koru arayan kimseye benzer.

İmkânsız bir şeyi umduğun zaman

Aslında sen uçurumun kenarında bir bina yapmayı umuyor gibi olursun.»

Şair Tihamî, oğlunun ölümünden sonra şöyle demişti:

«Ben düşmanlarımla komşuluk ediyorum. O ise Rabbiyle komşuluk yapıyor.

Onun komşusu ile benim komşularım arasında çok uzak bir mesafe var.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre şair Tihamî vefat ettikten sonra adamın biri onu rüyasında güzel bir halde görmüş ve ona «sen bu mertebeye neyle ulaşabildin?» diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Şu beyitle bu mertebeye ulaştım.»

«Onun komşusuyla benim komşularım arasında çok uzak bir mesafe vardır.»

HİCRETİN DÖRTYÜZONYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının yirmisinde Türklerle Bağdat'taki hırsız ve yankesici takımları arasında bir savaş cereyan etti. Türkler bunlara debbabelerle tıpkı savaşta olduğu gibi hücum ettiler. Hırsızların, yankesicilerin saklandıkları bir çok evler yakıldı. Kerh mahallesinin büyük bir kısmı yakıldı. Ahalinin malı yağmalandı. Bu yağma hareketleri başka yerlere de taşdı. Büyük bir fitne koptu. Sonra ikinci fitne ateşi dindi. Kerh mahallesi sakinlerine 100.000 dinar para cezası verildi. Çünkü bunlar fitneyi ve şerri alevlendirmişlerdi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Ebu Abdillâh Hüseyin b. Ali es-Saymerî, Kadilkudat İbn Ebi's-Şevarib'in huzurunda şahitlik yaptı. Ama şahidliği, Kadilkudat'ın huzurunda kendisine isnad edilmiş olan mutezililikten tevbe ettikten sonra kabul edildi.

Bu senenin ramazan ayında bir yıldız kaydı. Kayarken yıldırım gibi ses verdi.

Bu senenin şevval ayının sonunda misli görülmemiş bir şekilde dolu yağdı ve bu yağış zilhicce ayının yirmisine kadar devam etti. Bu süre boyunca sular dondu. İnsanlar büyük bir sıkıntıya maruz kaldılar. Yağmurların yağması ve dolayısıyla Dicle suyunun yükselmesi gecikti. Zira ürünler azaldı. İnsanların çoğu artık çalışamaz hale geldiler.

Ülkede karışıklıkların cereyan etmesi ve devlet otoritesinin zayıflamasından dolayı bu senede Irak ve Horasan'dan kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZONYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed b. Abdül-

melik b. Ebi's-Şevarib Ebü'l-Hasan el-Kureşî el-Ümevî. İbn Ekfanî'den oniki sene sonra Bağdat kadilkudatlığına atandı. İffetli ve nezih bir kimseydi. Ebu Ömer ez-Zahid'den ve Abdalbaki b. Kanî'den hadis dinledi. Ancak kendisi hadis rivayet etmedi. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.

Hatib Bağdadi, Üstadı Ebü'l-Alâ el-Vasitî'nin bu hususta şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ahmed b. Muhammed b. Abdullah Ebü'l-Hasan, Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Şevarib sülalesinden Bağdat'ta kadılık yapan en son kişidir. Çünkü İbn Ebi's-Şevarib'in sülalesinden yirmidört kişi Bağdat şehrinde yöneticilik yapmıştı. Bunlardan bazıları da Bağdat'ın kadilkudatlığını yapmışlardı.»

Ebü'l-Alâ dedi ki: «Heybet, üstünlük, nezahet, haramlardan ve kötülüklerden uzak durmak, şeref ve haysiyet bakımından Ebü'l-Hasan gibisini görmedik.»

Kadı Maverdî, onun kendisinin arkadaşı ve dostu olduğunu söylemiştir. Hayırsever insanlardan biri Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Hasan'a 200 dinar verilmesini vasiyet etmiş, Kadı Maverdî bu parayı alıp kadı Ahmed b. Muhammed'e götürmüştü ancak Kadı Ahmed b. Muhammed bu parayı kabul etmemişti. Maverdî her ne kadar ısrar etmişse de bunu ona kabul ettirememişti ve Ahmed b. Muhammed Kadı Maverdî'ye şöyle demişti: «Allah aşkına hayatta olduğun sürece bu durumu kimseye anlatma.» Maverdî de onun bu tavsiyesine uymuş, ancak vefatından sonra onun durumunu insanlara anlatmıştı. Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Hasan bu paraya ve daha azına muhtaç olduğu halde yine de kabul etmemişti. Allah rahmet etsin. Bu senenin şevval ayında vefat etti.

CAFER B. EBBAN

Künyesi Ebu Müslim el-Hateli'dir. İbn Batte'den hadis dinledi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den Şafîî fikhını öğrendi, sıkı ve dindar bir kimseydi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti.

ÖMER B. AHMED B. ABDEVEYH

Künyesi Ebu Hazim el-Hüzeli'dir. Nisaburlu'dur. İbn Nüceyd'den, İsmailî'den ve diğer bazı kimselerden hadis dinledi. Hatib Bağdadi ve diğerleri de kendisinden dinlediler. İnsanlar onun ifadelerinden ve seçkin sözlerinden yararlanırlardı. Bu senenin ramazan bayramında vefat etti.

ALİ B. AHMED B. ÖMER B. HAFS

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Kurrâ idi. Hammamî lakabıyla tanınmış-

tır. Necad'dan, Huldi'den, İbn Semmâk'tan ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, faziletli, güzel itikadlı olan bir kimseydi. Kıraat senetleri hususunda başkalarının kendisine katılmadığı nakilleri vardı. Bu senenin şaban ayında seksendokuz yaşında vefat etti.

SÂİD B. HASAN

Sâid b. Hasan İbn İsa er-Ribî el-Bağdadî.

el-Kali fi'l-Emali adlı esere metod bakımından benzeyen ve lügatle ilgili Kitabü'l-Fusus adlı eserin sahibidir. Bu eserini Mansur b. Ebi Amir'e ithaf etmiş o da kendisine 5.000 dinar ödül vermişti. Daha sonra Mansur'a onun yalancı ve itham altında biri olduğu söylenmişti. Bununla ilgili olarak şairin biri şöyle demiştir.

«Fusus kitabı suya daldı ve battı.

Ağır olan her şey işte böyle batar.»

Sâid bunu duyunca şu cevabî beyiti yazdı.

«Kitabım asli unsuruna avdet etti.

Çünkü yüzük ve mücevher kaşları, ancak denizin dibinden çıkarılır.»

Ben derim ki: «Sâid, bu kitabına el-Fûsus adını, Cevherî'nin Sihah'ına benzetmek için vermiştir. Ama o fasahet, belâğat ve ilmüne rağmen yalancılıkla itham edilmişti. Bu yüzden insanlar onun kitabını beğenmediler ve kitabı meşhur olmadı. Zarafetli, şakacı, hazırcevap bir kimseydi. Kendisine hakaret etmek amacıyla âmâ biri ona «Hurtekal ne anlama gelir?» diye sormuş, o da başını bir süre önüne eğmiş ve o âmânın bu kelimeyi kendi yanından uydurduğunu anlamış, sonra başını kaldırıp ona şu cevabı vermişti: «Hurtekal, sadece âmâların karılarıyla cinsel ilişkide bulunan, başka kadınlara sataşmayan kimse anlamına gelir.» Âmâ adam bu cevap karşısında mahcup olmuş, orada hazır bulunanlar da gülmüşlerdi. Sâid b. Hasan bu senede vefat etti. Allah affetsin.

KAFFAL EL-MERVEZÎ

Büyük Şafîî imamlarındandır. İlim, zühd, hafıza sağlamlığı, eser verme hususunda önde gelen büyük imamlardandır. Horasaniye tarikatı ona nisbet edilir. Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî, Kadı Haseyn, Ebu Ali es-Sebhî onun arkadaşlarındandır.

İbn Hallikan dedi ki: «İmamü'l-Haremeyn ondan ilim tahsil etmiştir.» İbn Hallikan'ın bu sözü tartışma götürür, çünkü İmamü'l-Haremeyn'in yaşı ondan ders almasına ihtimal vermemektedir. Kaffal bu senede doksan yaşında vefat etti ve Sicistan'a defnedildi. İmamü'l-

Haremeyn ise ileride de anlatılacağı gibi 419. hicri senede doğdu. Kendisine Kaffal denmesinin sebebi ilk zamanlarda asma kilit yapmasından dolayıdır. Otuz yaşına vardktan sonra ilimle iştigal etmiştir. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZONSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'a çok miktarda ekin ve ürünün felaketine sebep olan dolu yağdı. Bu yüzden bir çok insan ve hayvan ölmüştü.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Anlatıldığına göre dolu tanelerinden her biri yaklaşık 920 gr. veya daha fazla idi. Vasıt'a yağın doluların tanesi de bir kaç rıtl ağırlığındaydı. Bağdat'a düşen dolu tanelerinden her biri yumurta iriliğindeydi.» Bu senenin rebiyülahir ayında Türk köleler halifeye müracaat ederek kendilerine hakarete bulunan ve zamanında da yönetimin bozulmasına sebep olan ahlaksız Ebu Kâlicar'ı başlarından almasını, komutanlığa Celalü'd-Devle'yi atamasını istediler. Zaten Celalü'd-Devle daha önce de onların komutanlığını yapmakta iken halife tarafından azledilmişti. Halife onların bu isteklerini geciktirdi. Ebu Kâlicar'a tedbir alması için mektup yazdı ki, çabucak Bağdat'a gelsin ve fırsat kaçırılmış olmasın. Fakat Türk köleler halifeye ısrar ederek Celalü'd-Devle'yi başlarına atamasını istediler ve Celalü'd-Devle adına Bağdat'ta hutbe okuttular. İş artık önü alınamaz hale gelmiş, düzen bozulmuştu. Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'den halife'ye bir mektup geldi. Bu mektupta şunlar anlatılıyordu: Mahmud b. Sebüktekin yine Hindistan'a gazaya gitmiş, orada Somanat adındaki büyük putu kırmıştı. Hintliler her uzak mıntıkadan oraya ziyarete geliyorlarmış. Tıpkı hacıların Ka'be-i Muazzama'ya gelip ziyaret edişleri gibi, hatta daha fazla saygı gösteriyorlarmış o putlarına. Putun yanında infakta bulunuyor, çok miktarda sadakalar veriyorlardı ki bunun evsafı ve miktarı bilinemez. Ayrıca o puta 10.000 köy ve bir meşhur şehir vakıf olarak verilmişti. Hazinele mal ve parayla dolmuştu. Kendisine hizmet eden 1.000 kişi vardı. Ayrıca o putu ziyarete gelen hacıların başlarını traş eden 300 berber, ayrıca kapısında davul ve borazan çalındığında oynayan 300 oyuncu vardı. Orada putun evkafından elde edilen gelirleri yiyen ve geçimlerini böylece sağlayan binlerce mücavir vardı. Puttan uzaklarda bulunan Hintlilerin tek arzusu bir gün fırsat bulsa da gelip o putu ziyaret etmektir. Ama uzun mesafeler, çöller, bir çok afetler ve manialar onları engelliyordu. Sonra Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu putun haberini ve insanların ona ibadet ettiklerini, bir çok Hintlinin onu ziyaret yoluna koyulduklarını duyunca oraya gitmek hususunda Allah'a istiharede bulundu. Tehlikeli çöller, insanı belaya sürükleyen mıntıkları düşündü.

Sonunda askerleriyle oraya yönelmeye, o korkunç mesafeleri katetmeye azmetti. Askerlerine çağrıda bulundu. 30.000 savaşçı bu çağrıya ıca-bet etti. Gönüllüler de vardı. Cenâb-ı Allah onları tehlikelerden korudu. Nihayet o putun bulunduğu yere ulaştılar. Ona ibadet eden insanların bulunduğu sahaya konakladılar. Orasının büyük bir şehir genişliğinde olduğunu gördüler. orayı çabucak ele geçirdiler ve o muntıkada yaşayanlardan 50.000 kişiyi öldürdüler. Putu yerinden söktüler. Altında ateş yaktılar. Hintlilerden bir çoğu bu büyük putu kırmayıp kendilerine bırakması karşılığında Sultan Mahmud b. Sebüktekin'e büyük paralar teklif ettiler. Bazı komutanları Sultan Mahmud'a bu putu bırakıp teklif edilen parayı almasını önerdiler; ancak Sultan Mahmud «Aziz ve Celil olan Allah'a istihare yapmadan bu hususta karar veremem» dedi. Sabah olunca da şöyle bir açıklamada bulundu: «Bu işi düşündüm. Sonunda şu karara vardım: Kıyamet günü olduğunda putları kıran Mahmud nerede? diye çağırılması benim için dünyalığa kavuşmak uğruna put kırma-yıp öylece bırakan adam denilmesinden daha hoşuma gider» Böyle de-dikten sonra azmetti ve o putu kırdı. Allah rahmet etsin. Kırdıktan son-ra putun içinde o kadar çok mücevher, inci, altın buldular ki, bunların değeri putu kırmaması durumunda kendisine teklif edilen paralardan kat kat fazlaydı. Cenâb-ı Allah'tan ahirette bir daniki ¹ dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlı olan bol sevabı diliyoruz. Mahmud b. Sebüktekin bunu yapmakla birlikte dünyada yâd-ı cemil sahibi oldu. Al-lah ona rahmet etsin, makamını âli kulsın.

Bu senenin ramazan ayının üçünde cumartesi günü Celalü'd-Devle Bağdad'a geldi. Halife onu Diclede bir gemide karşıladı. Beraberinde ekâbir ve ümera da vardı. Celalü'd-Devle, halifenin huzuruna vardığın-da yeri defalarca öptü. Sonra hükümet konağına gitti. Halife de kendi sarayına döndü. Celalü'd-Devle namaz vakitlerinin üçünde tıpkı Adü-dü'd-Devle, Samsamü'd-Devle, Şerefü'd-Devle ve Bahaü'd-Devle za-manlarında olduğu gibi davul çalınmasını emretti. Halife ise beş vakit namazda kendisi için davul çalınmasını emrediyordu. Celalü'd-Devle de bu üç vakit davul çaldırmayı kendisi için de beş vakite çıkartmak iste-di, ancak kendisine «böyle yapman halife ile eşitlik iddiasında bulundu-ğun anlamına yorumlanabilir» dediler. Sonra o, beş vakitte de kendisi için davul çaldırmaya karar verdi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede şiddetli dolu yağdı öyle ki sular, ne-biz, bineklerin sidiği ve büyük su kaynakları dondu. Dicle kıyısı da don-muştu. Bu senede Irak'tan kimse hacca gidemedi.»

(1) Danik dirhem 6'da biri (1/6) dir.

HİCRETİN DÖRTYÜZONSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Mühtedi Billah Ebu Abdillâh eş-Şahid. Hicretin 386. senesinde Mamur Camii'nde hutbe okudu. Bir çok cumalarda aynı hutbeyi okudu. İnsanlar onun sesini duyunca ağlayıp feryad-ü figan ediyorlar, büyük bir huşû içinde oluyorlardı.

HÜSEYİN B. ALİ B. HÜSEYİN

Künyesi Ebü'l-Kasım el-Mağribî'dir. Vezirlik yapmıştır. Mısır'da hicretin 390. senesinin zilhicce ayında doğdu. Mısır hükümdarı Hakim, babasını ve amcası Muhammed'i öldürünce kendisi oradan kaçtı ve önce Mekke'ye sonra Şam'a gitti. Bir çok yerlerde vezirlik yaptı. Güzel şiirleri vardır. Salihlerden biri ile müzakere yaparken o salih adam kendisine şu şiiri okumuştı:

«Zengin olarak yaşamak istersen monoton olma ve aynı halde kalma. Aksi takdirde o bulunduğun halden daha aşağısına razı olmuş olursun.»

Bu şiiri dinledikten sonra makamı ve saltanatı bıraktı; uzlete çekildi. Arkadaşlarından biri kendisine «gençliğin en güçlü zamanında makam, saltanat ve mevkii ne diye bıraktın?» deyince o şu şiiri okuyarak cevap vermişti:

«Bir zamanlar cahillik ve serserilik yolculuğundaydım.
Artık bana şecaat geldi.
Bütün günahlardan tevbe ettim.
Belki bu söz eskiden işlediğim günahları siler.
Kırkbeşten sonra bu işlere son verdim.
Bilesiniz ki evveli olmayan ilâh yücedir.»

Hasan b. Ali bu senenin ramazan ayında 45 yaşında Silvan'da vefat etti ve Meşhed-i Ali'ye defnedildi.

MUHAMMED B. HASAN B. İBRAHİM

Künyesi Ebu Bekir el-Verrak'tı. İbn Haffaf diye meşhur olmuştur. Katiî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bazıları onu, hadis metinlerini ve senedlerini uydurmakla itham etmişlerdir. Hatib Bağdadî ve diğerleri böyle dediler.

EBÜ'L-KASIM EL-LALKÂNÎ

Hibetullah b. Hasan b. Mansur er-Razî. Aslen Taberî'dir. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Zekâsı ve hafızası sağlamdı. Hadisle ilgilendi. Hadise dair bir çok eser verdi, ama kitapları meşhur olmadan ölüm onu çabuk yakaladı. "Sünnet ve Şerefi" adlı bir kitabı vardı. Selef-i salihin'in sünnete bakış açılarını bu kitabında anlatmıştır. Bu senenin ramazan ayında Dinever'de vefat etti. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da «Beni affetti» diye cevap verince adam "Hangi sebeple seni affetti?" diye ikinci bir soru sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Azıcık ihya ettiğim sünnet sebebiyle beni afetti.»

EBÜ'L-KASIM B. EMİRİ'L-MÜ'MİNİN EL-KÂDİR

Halife Kadir'in oğludur. Bu senenin cemaziyelahir ayında pazar gecesi vefat etti. Cenaze namazı bir kaç kez kılındı. İnsanlar onun cenazesine katılıp yürüdüler. Babası onun ölümüne çok üzüldü. Önceleri çalınmakta olan davul bir kaç gün süreyle sustu. Şairdi. Güzel şiirleri vardır.

ŞERİF İBN TABATABA EBU İSHAK

Üstad Ebu İshak el-İsferayinî İbrahim b. Muhammed b. Mehran el-İmam el-Allame Rükneddin. Şafî fıkıhçısı ve kelimcidir. İtikad ve fıkha dair eserleri vardır. İtikada dair Camiu'l-Celi ve usul-ü fıkha dair et-Talikatü'n-Nafia adlı eserler ona aittir. Başka eserleri de vardır. Ebu Bekir El-İsmailî'den, Dalec'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Beyhakî, Şeyh Ebu Tayyib et-Taberî, Hakim en-Nisaburî de ondan hadis rivayet ettiler. Nisaburî onu çok övmüştür. Şerif İbn Tabataba bu senenin aşura gününde Nisabur'da vefat etti. Sonra kendi memleketine nakledildi ve oranın şehidliğine defnedildi.

KUDDURÎ

Hanefî mezhebinde meşhur kudduri kitabının sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdan Ebü'l-Hasan el-Kuddurî. Ezberlenen muhtasar bir eserin, (Kuddurî) kitabının sahibidir. İlimde yüksek bir imamdı. Sebatkâr ve münazaracıydı. Kuddurî, Ebu Hamid el-İsferayinî'yi över ve «O, Şafîiden daha bilgili ve münazarası ondan daha sağlamdır» diyordu.

Kuddurî bu senenin receb ayının beşinde pazar günü elli altı yaşında vefat etti. Hanefî fıkıhçısı Ebu Bekir el-Harezmi'nin mezarının bitişiğine defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZONDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında huzursuzluk meydana geldi. Askerler ona karşı ayaklanarak vezirinin evini yağmaladılar. Aralarında uzun süren hadiseler cereyan etti. Neticede onu şehirden kovmaya karar verdiler. Ona cılız bir beygir hazırladılar. O da gündüz elinde bir kuş olarak şehirden çıkmaya hazırlandı. Kimse ona dönüp bakmıyor ve onu düşünmüyordu. Beygire bineceği esnada ona ve pejmürde haline acıdılar. Gelip huzurunda yeri öptüler. Böylece işleri bozulduktan sonra tekrar yoluna koyulmuş oldu.

Geçen sene dolu yağmış olduğundan bu sene cidden hurma azaldı. Üç rıtl (yaklaşık 1380 gr.) hurma bir celali dinarına satılır oldu. Bu senede de çok dolu yağdı. Bu yüzden yine bir çok hurmalık telef oldu. Doğu illerinden ve Mısır'dan kimse hacca gidemedi. Ancak Horasan'dan bir grup deniz yoluyla Mekran şehrinden hareket edip Cidde'ye vardı. ve haccetti.

HİCRETİN DÖRTYÜZONDOKUZUNCU SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAMZA B. İBRAHİM B. ABDULLAH

Künyesi Ebü'l-Hattab'dır. Müneccimlik yapmıştır. Bahaü'd-Devle ve müneccimler nezdinde itibarlı bir şahsiyetti. Vezirler dahi ondan korkar ve onu bazı işleri için aracı yaparlardı, ama daha sonra gözden düştü. Saraydan uzaklaştırıldı. Nihayet Samarra'nın Kerh mıntıkasında garip, yoksul ve felçli olarak vefat etti. Malı, mülkü, itibarı ve aklı gitmişti.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. İBRAHİM B. MUHALLED

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Tacirlik yapmıştır. Önceki ulemanın çoğundan hadîs dinlemiştir. Yüksek senetleri yalnız başına rivayet etmiştir. Büyük bir servet sahibiydi. Bağdat'ta para ezasına çarptırılmaktan ve malına el konulmasından korktuğu için Mısır'a taşındı, Orada bir sene ikamet etti. Tekrar Bağdat'a döndü. Fakat tesadüf eseri, bulunduğu mahalle halkı para cezasına çarptırıldı. Mallarına el konuldu. Kendisi de yoksul düşecek oranda para cezasına çarptırıldı. Vefat ettiğinde kendisi için kefen alınmadı. Hiç miras bırakmamıştı. Halife Kadir Billah onun için kefen göndermişti.

MÜBAREK EL-ENMÂTÎ

Vefat ettiğinde üçyüz bin dinar kadar parası vardı. Bağdat'taki bir kızından başka mirasçısı yoktu. Kendisi Mısır'da vefat etti.

EBÜ'L-FEVARİS B. BAHAÜ'D-DEVLE

Zalim bir kimseydi. Sarhoş olduğunda arkadaşlarından birini veya vezirini ah etmeyeceğine ve bu durumu kimseye anlatmayacağına dair talak üzerine yemin ettirdikten sonra 200 tokmakla döverdi. Rivayete göre adamları onu zehirlemişlerdir. Öldüğünde kardeşi Kâlicar'ın parolasını yüksek sesle okumuşlardı.

EBU MUHAMMED B. SAD

Kâlicar'ın veziriydi. Ona Muizzü'd-Devle, Felekü'd-Devle, Reşidü'l-Ümme, Veziru'l-Vüzera, İmadü'l-Mülk lakaplarını taktı. Ama daha sonra Celalü'd-Devle'ye teslim etti. Celalü'd-Devle de onu tutuklayıp zindana attı ve zindanda vefat etti.

KELAMCI EBU ABDİLLAH

O da bu senede vefat etmiştir. İbnü'l-Cevzî, onun biyografisini kısaca anlatmıştır. Ben, bu zat hakkında bu kadar bilgiye rastladım.

ŞAİR İBN GALBUN

Abdülmuhsin b. Muhammed b. Ahmed b. Galib Ebu Muhammed eş-Şâmi es-Sûrî. Büyük şairdir. Güzel bir şiir divanı vardır. Reislerden biri için çok belîğ bir kaside yazdı. Sonra bu kasideyi Zû Nimeteyn adında başka bir reise sundu. Fakat bu defa o kasideye bir beyit ekledi. Eklediği beytinde şöyle diyordu:

«Bütün menkibeler sana aittir.
Sen ne diye sadece iki menkibeyle yetindin?»

Reis, ona kıymetli bir ödül verdi. Reise «bu adam bu kasideyi senin hakkında söylememiştir» dedilerse de reis «sadece bu sonuncu beyit, başlı başına bir kasidedir» diye cevap vermişti.

Şair İbn Galbun, yanına konuk olduğu cimri bir adam hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:

«Bir kardeşim ki, yanına konuk olmam onu yaralamıştır.
Tıpkı onun da beni yaralamış olması gibi.
Feleğin hükmü gereği misafir olarak onun yanında geceledim.
Feleğin hükmünde hür kimse için bir çıkış yolu vardır.

Ev sahibim ilk olarak benimle konuşmaya başladığında o
Kederinden adeta sarhoş olmuştu
Ayık halde değildi.
Bana sordu: «Niçin gurbete düştün?»
Dedim ki: Sözü nasihat ve başarı sağlayan Rasûlullah buyurdu ki:
«Yolculuk edin ganimet bulun»
Ev sahibi de dedi ki:
Rasûlullah hadisin tamamını şöyle getirdi:
«Oruç tutun sıhhat bulun.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİNCİ SENESİ

Bu senede Bağdat'ın doğu tarafına şiddetli yağmurlar yağdı. Bu arada iri taneli dolular da yağdı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu dolulardan bir tanesinin ağırlığı 150 rıtl olarak tahmin edildi ve düştüğü yerde yaklaşık bir zira' derinliğinde çukur meydana getirdi.»

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu Bağdat'a ulaştı. Mektubunda o, kendisinin Rey'deki Batınî ve Rafizîlerden çok kimseleri öldürdüğü, bir çoklarını feci şekilde astığı, Batınî ve Rafizîlerin reisleri Rüstem b. Ali ed-Deylemî'nin mallarını yağmaladığı, onun yaklaşık bir milyon dinar kadar parasına el koyduğunu anlatıyordu. Rüstem'in elli kadar karısı vardı. Bunların hepsi de hür kadınlardı. Bunlardan erkekli kızlı otuzüç çocuğu doğmuştu. Batınîlere göre dörtten fazla kadınla evlenmek mübahtı.

Bu senenin receb ayında çok ılık sağan, çok gürültüler meydana getiren bir çok yıldız kaydı.

Bu senede Bağdat'ta hırsızlık ve yağmalama olayları çoğaldı. Güvenlik yetkilileri bu olaylar karşısında güçsüz kaldılar. Bu işleri yapanlara karşı mukavemet gösteremediler.

Bu senenin receb ayının onsekizinde pazartesi günü Dicle'nin suyu çok aşağılara çekildi. Nehir yatağında az miktarda su kaldı. Değirmenler tahıl öğütemez oldular.

Bu günde kadılar, alimler hilafet sarayında toplandılar. Onlara, Kadir Billah'ın derlediği kitap okundu. Bu kitapta öğütler, mev'izeler ve Basrahlıların mezheplerinin tafsili açıklamaları ile bid'at ehli kimselere reddiyeler vardı. Yine bu kitapta Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyenlerin fasıklığı, Bişr el-Merrisî ile Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasındaki münazaraların evsafı anlatılıyordu. Sonuç kısmında yine öğütler veriliyor, iyilikler emrediliyor, kötülüklerden nehyediliyordu. Dinleyicilerin dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair yazılı ifadeleri alındı.

Bu senenin zilkade ayının başında yine pazartesi günü alimler ve kadılar toplandı. Onlara uzunca bir yazı daha okundu. Bu yazıda sünnet

açıklanıyor, ehli bid'ate reddiyede bulunuluyor ve yine Bişr el-Merrisi ile Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasındaki münazara aktarılıyordu. İyilikler emrediliyor, kötülükler nehyediliyor, sahabilerin fazileti anlatılıyor, Ebu Bekir es-Sıddık ile Ömer b. Hattab hazretlerinin de fazilet ve üstünlükleri dile getiriliyordu. Oturum ancak yatsıdan sonra sona erdi. dinleyicilerin, dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair yazılı beyanları alındı. Şiflerin hatipleri azledildi. Ehl-i Sünnet hatipleri görevlere atandılar. Bundan ve diğer hayırlı işlerden ötürü hamd ve minnet Allah'adır.

Berasa Mescidi'nde bir fitne meydana geldi. Cemaat, Sünnî hatibi tuğlalarla dövdü. Öyle ki burnunu kırdılar. Omuzunu yerinden çıkardılar. Halife, ehli sünnete yardımcı oldu. Şifleri horlayıp zelil kıldı. Niha yet Şifler gelip bu yapılanlardan ötürü özür dilediler. Bu işi ancak ayak takımlarının yaptığıı ifade ettiler.

Bu senede Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. EBU'L-KAYN

Künyesi Ebu Ali ez-Zahid'dir. Abidlerden, zahidlerden ve keramet sahibi kimselerdendir. Vezirlerden biri huzuruna girdi. Elini öptü. Vezir, onun elini öptüğünden ötürü kınandı. O da şöyle karşılık verdi: «Sadece Aziz ve Celil olan Allah'a açılan ve uzanan bir eli nasıl öpmem!»

ALİ B. İSA B. FEREC B. SALİH

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Rib'îdir. Nahivciydi. Arapçayı ilk olarak Ebu Said es-Seyrafi'den, sonra da Ebu Ali el-Farisi'den öğrendi. Yirmi sene onun yanında kaldı. Şöyle derdi: «Ona deyin ki; eğer o maşrıktan mağribe kadar gitse bile kendisinden daha iyi nahiv bilen birini bulamaz.»

Ali b. İsa, bir gün Dicle kıyısında dolaşmakta iken Şerif Rıza ile Murtaza'nın bir gemide Osman b. Cinnî ile beraber gezindiklerini gördü. onlara «Osman'ın sizinle beraber bulunması, Ali'nin de sizden uzakta olup Fırat kıyısında dolaşması çok hayret verici durumlardandır» onlar da gülüp "Bismillah" dediler.

Ali b. İsa bu senenin muharrem ayında doksaniki yaşında vefat etti. Babü'd-Deyr'de defnedildi. Anlatıldığına göre cenazesine sadece üç kişi katılmıştır.

ESEDÜ'D-DEVLE

Ebu Ali Salih b. Mirdas b. İdris el-Kilabî. Halep'teki Beni Mirdas kabilesinden hükümdar olan ilk kişidir. Bu şehri hicretin 417. senesinin zilhicce ayında Zâhir b. Hakim el-Ubeydî'nin naibinin elinden almıştır. Daha sonra Mısır'dan büyük bir ordu gelerek kendisiyle savaşmış ve hicretin 419. senesinde onu öldürmüşlerdi. Daha sonra yerine torunu Nasr vali olmuştu.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİ

Büyük mücahid, gazi ve Hindistan fatihi Mahmud b. Sebüktekin adındaki azametli hükümdar bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Bu zat, İslâm ülkesinin sınırlarını koruyan, uç bölgelerini muhafaza eden, mansur ve müeyyed bir gazi idi. Lakabı Yeminü'd-Devle, künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Adı da Mahmud b. Sebüktekin'di. Gazne'nin ve o yöredeki büyük mıntıkaların hakimi, Hindistan beldelerinin çoğunun fatihi, putlarının kırıcısı, Hintlilerin canlarının alıcısı ve en büyük sultanlarını mağlub edendi. Rahmetli Mahmud b. Sebüktekin iki sene kadar hastalık çekti, ama bu süre zarfında yatağa uzanıp yatmadı. Yastığa yaslanmadı. Aksine hasta halde otururken bir yere yaslanırdı. Bu da onun şehametinden, cesaretinden, azminin kuvvetinden dolayındı. Vefat ederken altmış yaşındaydı. Allah rahmet etsin. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Muhammed'i veliaht tayin etmişti. Ancak oğlu Muhammed hükümdar olamamıştı. Kardeşi Mesud b. Mahmud ona karşı isyan etmiş, hükümdarlık talebinde bulunmuş, kâfir beldelerinin irili ufaklı kasabalarından kendisinin fethettiklerinin yanısıra babasının da memleketlerini istila etmişti. Böylece bu senenin sonunda o mıntıkaların doğusunda ve batısında hakimiyet onun eline geçti. Her taraftan ona elçiler, hükümdarlarının temsilcisi olarak selam getiriyor; saygı ve ikram gösteriyor, tam teslimiyet arz ediyorlardı. Babası Mahmud b. Sebüktekin'in biyografisi ileriki sayfalarda anlatılacaktır.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in Hindistan'a gönderdiği birlik, oranın bir çok şehirlerini fethetmişti. Özellikle Nersi şehri büyük bir şehir olup oraya 100.000 savaşçıyla girmişlerdi. Bu savaşçıların bir kısmı süvari bir kısmı piyadeydi. Şehrin aktarlar ve mücevherciler çarşısını gündüz tamamıyla yağmalamışlar, ancak bir çok koku, esans, misk, mücevher, inci ve yakutu taşıma imkânını bulamamışlardı. Bütün bu işler olup biterken o şehrin ahalisinin bir çoğu bundan haberdar olmamıştı. Çünkü şehir çok büyüktü. Uzunluğu bir Hint konağı, genişliği de yine bir Hint konağı kadardı. Burada çeşitli mallar, armağanlar elde etmişlerdi ki bunların haddi ve evsafı belirtilemez. Hatta denilir ki savaş-

çılar burada elde ettikleri altın ve gümüşü ölçeklerle paylaşmışlardı. Daha önce buraya hiçbir İslâm ordusu gelememişti. Ne bu seneden önce ne de bu seneden sonra oraya ulaşan başka İslâm ordusu yoktur. Burası Hindistan'ın mal ve zenginlik bakımından en büyük şehriydi. Hatta anlatıldığına göre buradan mal ve erzak bakımından imkânı daha çok başka bir şehir yoktur. Bununla beraber ahalisi kâfir olup putlara tapardı. Müslümandan dünyaya selam. Burası, hükümdarın bulunduğu şehirdi. Müslümanlar buradan erkek ve kız çocukları, köleleri esir almışlardı ki sayıları belirtilemeyecek kadar çoktur.

Bu senede yine Rafizîler çirkin bid'atlerini aşura gününde icrâ ettiler. Çarşı pazara bornozlarını, mendillerini astılar, dükkânlarını kapattılar, Hz. Hüseyin'e sokaklarda ve caddelerde ağıt yakıp ağladılar. Ehli Şünnet de ellerine aldıkları demir çubuklarla bunların üzerine saldırdı. İki taraf şiddetlice savaştı ve her iki taraftan da çok sayıda insanlar öldürüldü. Aralarında belâsı her tarfa sıçrayan fitne ve şerler cereyan etti.

Bu senede Mü'minlerin Emiri Kadi Billah hastalandı. Kendisinden sonraki dönem için Ebu Cafer Kaim Bi-Emrillah'ı kadıların, vezirlerin ve emirlerin huzurunda veliahd tayin etti. Hutbe veliahd adına okundu. Veliahdın adı tedavüldeki paraların üzerine yazıldı.

Bu senede Bizans İmparatoru 100.000 savaşıyla İstanbul'dan yola koyuldu. Haleb'e geldi. O esnada Haleb valisi Şebelü'd-Devle Nasr b. Salih b. Mirdas'tı. Bizanslılar Haleb'e bir günlük mesafede konakladılar. Bizans İmparatoru bütün Şam mıntikasını istila edip oraları tekrar hristiyanlığa kazandırmaya azmetmişti. Oysa Rasûlullah (s.a.v.) «Kisra öldükten sonra artık başka bir kisra gelmeyecektir. Kayser öldükten sonra da başka bir kayser gelmeyecektir.» demişti. Kayser, Şam mıntikasıyla birlikte Bizans'ın hükümdarlığını yapan imparatorun ünvanıydı. Ama bundan sonra Bizanslılar kayser göremeyeceklerdi. İmparator-Yukarıda da belirttiğimiz gibi- Haleb yakınında konakladığında Cenâb-ı Allah onları şiddetli bir susuzluğa maruz bıraktı. İttifakları bozuldu. Görüşleri arasına muhalefet girdi. Şöyle ki: İmparatorun beraberrinde Domestikos da bulunuyordu. İmparatoru öldürüp ondan sonra yalnız başına kendisi yönetimin başına geçmek amacıyla askerlerden bir grupla işbirliği yapıp anlaştı. İmparator bunu anlayınca hemen Bizans'a geri döndü. Bedeviler onları kovalamaya ve gece gündüz onları yağmalamaya başladılar. Onlardan elde ettikleri ganimetler arasında 400 tane mahfel, para ve kumaş gibi hükümdara ait eşyalarla yüklü deve de vardı. Bizanslı askerlerin çoğu açlık ve susuzluktan öldü. Bizans ordusu her taraftan yağma ve talana maruz kaldı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Celalü'd-Devle Vâsıt şehrini ele geçirdi. Oraya oğlunu naib tayin etti. Veziri Ebu Ali b. Makûla'yı da Bataih'e sevk etti. Vezir

orayı fethetti. Deniz yoluyla Basra'ya doğru gitti. Basra'da o esnada Ebu Kalicar'ın naibi bulunuyordu. Basralılar bunları hezimete uğrattılar. Bundan sonra Celalü'd-Devle bizzat kendisi Basra'ya hücum etti. Bu senenin şaban ayında şehre girdi. Bu senede Gazne'ye büyük bir sel baskını geldi. Bu sel baskını neticesinde bir çok ekin ve ağaç yok oldu.

Bu senenin ramazan ayında Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin bir milyon dirhem sadaka verdi. Daha önce babasının adeti üzere fıkıhçılara ve alimlere bol miktarda erzak dağıttı. Birçok beldeyi de fethetti. Böylece memleketinin sınırları çok genişledi. şânı büyüdü. Memleketinin temelleri güçlendi. Askerleri ve yardımcıları çoğaldı. Bu senede bir çok Kürt Bağdat'a girdi. Bunlar Türklerin atlarını geceleyin çalışıyorlardı. Halk bunlara karşı tedbir aldı. Kürtler sultanın atı da dahil olmak üzere bütün atları alıp götürdüler.

Bu senede Bağdat köprüsü İsa nehri üzerine düştü.

Bu senede Basra kapısına yerleşmiş Türklerle Haşimiler arasında savaş meydana geldi. Haşimiler mushafları ellerine alıp kaldırdılar. Türkler yine de onları ok yağmuruna tuttular. Büyük bir musibet meydana geldi. Sonra iki taraf barıştı.

Bu senede hırsızlık ve yağma hareketleri çoğaldı. Evler açıkça basıldı. Kürt hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı.

Bu senede yine hacca gidilmedi. Sadece Irak'tan küçük bir grup bedevilerle birlikte çöldeki develere binerek hacca gittiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ABDULLAH B. AHMED

Vaizdi. Künyesi Ebü'l-Havan'dı. İbn Ektrat adıyla meşhur olmuştur. Kerametleri ve güzel muameleleri vardı. Cezireliydi. Ama Şam'a yerleşti. Kissacıların oturduğu Rufadatü'l-Kayliye mıntıkasında halka vaaz verirdi. İbn Asâkir böyle demiştir. Yine İbn Asâkir dedi ki: «Ahmed b. Abdullah, bir çok vaaz kitabı tasnif etti. Bir çok hikayeler nakletti ve şu beyitleri inşad ettiğini de kendisinden işittim:

«Ben günahlarla meşgul oldum. Artık lezzetleri ne yapayım.
Sevgilisine kavuşan kişi bayram eder. Başkası edemez.
İnsanlar sevinç, neşe ve hoş kokularla reyhan içinde oldular.
Ama ben, ağıt, hüzn ve keder içinde kaldım.

Onlar battıktan sonra yeniden doğan aylarını görünce sevindiler.
Benimse hilalim gayp perdelerinin arkasında gizlenmektedir.
Bu sebeple lezzetlere dedim ki, kaybol, sonra yine kaybol.

Dünyada keder ve üzüntüyü kendime nasip edindim.
 Ey hayatım ve ölümüm
 Ey bahtsızlığım ve tabibim!
 Genişlik içinde senin aşkınla yanan bir nefis için çaba harca.»

HÜSEYİN B. MUHAMMED EL-HALÎ

Şairdi güzel bir şiir divanı vardır. uzun bir ömür yaşadı bu senede vefat etti.

BÜYÜK VE ADİL HÜKÜMDAR MAHMUD B. SEBÜKTEKİN

Künyesi Ebu'l-Kasım'dır. Yeminü'd-Devle Eminü'l-Mille lakabını almıştır. Gazne'nin ve oraya bağlı mıntıkaların hükümdarıydı. Askerlerine Şamaniler denilirdi. Çünkü babası onlara hükümdarlık yapmıştı. Hicretin 337. senesinde babası vefat ettikten sonra Mahmud, Samanilerin başına geçti. Askerlerine ve diğer halk tabakasına güzelce, adilce muamelede bulundu. İslâmın zaferi için büyük çabalar harcadı. Hindistan'da ve diğer bir çok yerlerde büyük fetihlerde bulundu. Şanı yüceldi. Memleketi genişledi. Reayası çoğaldı. Adaletinden ve cihad edişinden ötürü hakimiyet süresi uzadı. Tabîî buna Allah'ın lutfunun da katkısı olmuştu. Memleketinin diğer mıntıkalarında Kadir Billah adına hutbe okunurdu. Mısır'dan Fatimî elçileri ona mektuplar ve hediyeler getirirlerdi ki, onu kendi taraftarları yapsınlar. Ama o, getirilen mektupları ve hediyeleri yakardı. Ne kendisinden önce ne kendisinden sonra hiçbir hükümdara nasib olmayacak şekilde Hindistan'da kâfir şehirlerinden bir çoğunu fethetti. Sayılamıyacak ve ölçü altına alınamayacak kadar altın, inci ve mücevheratı ganimet edindi. Yine çok miktarda esir aldı. Bir çok putları kırdı. Putlardaki zinetleri ganimet edindi. Bütün bunlar önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmıştır. Kırdığı Hindistanlıların putlarından meşhur biri vardı ki ona Somnan deniliyordu. Bu putun üzerinde 20.000.000 dinar değerinde altın zinet vardı. Hindistan'ın Saynal adındaki en büyük hükümdarını da mağlub etmişti. Müslüman olmayan Türklerin İlig Han adındaki büyük hakanını da hezimete uğratmış, Samanî hakimiyetini yıkmıştı. Samanîler Semerkand ve çevresinde âleme hükmetmişler, sonra helâk olmuşlardı.

Ceyhun nehri üzerinde bir köprü yaptırdı ki diğer hükümdarlar ve halifeler bunu yapacak güçte değillerdi. Bu köprü inşaatına 2.000.000 dinar sarf etti. Bunu başkaları yapamamışlardı.

Mahmud b. Sebüktekin'in ordusunda 400 savaşçı fil vardı. Bu da cidden muazzam ve korkunç bir şeydir. Anlatımı burada uzun sürecek faaliyetlerde bulunmuştu. Bununla beraber o son derece dindar, ırzı temiz bir kimseydi. günahlardan ve günah işleyenlerden hiç hoşlanmaz,

onlarla arkadaşlık etmez, seslerini dahi duymak istemezdi. Onun memleketinde herhangi bir kimse günah işlemeye, içki içmeye ve daha başka kötülükleri irtikâb etmeye cesaret edemezdi. Oyun ve eğlencelerden ve bu işlerle uğraşanlardan hiç hoşlanmazdı. Alimleri, hadisçileri sever onlara ikramda bulunur, onlarla beraber oturup kalkardı. Hayır yapan dindar ve salih kimseleri de sever onlara ihsanda bulunurdu. Önceleri Hanefiydi. Sonra İmamü'l-Haremeyn ve diğerlerinin anlattıklarına göre Ebu Bekir el-Kaffal es-Sağır vasıtasıyla Şafîliğe geçmişti. İtikadda Keramiye mezhebine mensuptu. Meclisine katılanlar arasında Muhammed b. Heysem de vardı. Muhammed b. Heysem'le Ebu Bekir b. Furek arasında arş meselesi üzerine Sultan Mahmud'un huzurunda münazaralar cereyan etmişti. Bunu İbnü'l-Heysem kendi eserinde anlatmıştır. Bu münazaralar neticesinde Sultan Mahmud, İbn Heysem'in görüşüne taraftar olmuş, İbn Furek'i beğenmemiş, konuşmalarından ötürü ona düşman olmuş, memleketten sürgün edilmesini emretmişti. Çünkü İbn Furek Cehmiye'nin görüşüne muvafakat ediyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin, adil ve mazbut bir kimseydi. Adamın biri gelip ona şöyle bir şikayette bulundu: Sultan Mahmud b. Sebüktekin'in kızkardeşinin oğlu gelip kendisinin evine ve hane halkına her zaman hücum ediyor, kendisini evden dışarı çıkarıyor, karısıyla halvet oluyordu. Adam ne yapacağını şaşırmıştı. Bu durumu yetkililerden her kime şikayet ediyorsa şikayet ettiği yetkili, hükümdardan korktuğu için durumu hükümdara anlatmaya cesaret edemiyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu meseleyi duyunca çok öfkelen-di. Adama dedi ki: «Yazıklar olsun sana ama bundan sonra yeğenim senin evine gelecek olursa sen hemen koş bana gel, durumu bana bildir. Ama yanıma gelmene engel olacak yetkililere bu durumu sakın anlatma. Yeğenim geceleyin de olsa sizin eve gelirse mutlaka yanıma gel ve durumu bana bildir.»

Sonra Sultan Mahmud, mabeyincilerini çağırdı ve onlara «Bu adam gece veya gündüz her ne zaman yanıma gelmek isterse sakın ona engel olmayasınız.» dedi. Adam da sultana dua edip sevinerek saraydan ayrıldı. Bir veya iki gece geçmeden sultanın genç yeğeni yine o adamın evine hücum etti, adamı evden kovdu. Karısı ile halvet oldu. Adam ağlayarak saraya geldi. Kendisine hükümdarın uyumakta olduğunu söylemeleri üzerine adam «Hükümdar gece veya gündüz her ne zaman yanıma gelecek olursam kendisiyle görüşmeme engel olmamanızı size söylemişti» deyince hükümdarı uyandırdılar. Hükümdar o adamla birlikte yeğenin-in bulunduğu yere gitti. Yanına hiç kimseyi almadı. İçeri girdiklerinde yeğenin o adamın karısıyla aynı yatakta olduğunu gördü. Yatağın yanında yanmakta olan bir mum vardı. Hükümdar mumu söndürdü. Sonra gelip yeğenin başını kopardı ve adama «haydi, bana biraz su getir»

dedi. Adam suyu getirdi. Hükümdar içti. Sonra gitmeye kalktı. Adam ona şöyle dedi:

— Allah aşkına söyler misin, mumu neden söndürdün?

— Yazıklar olsun sana öldürdüğüm adam kızkardeşimin oğludur. Onu boğazlarken mum ışığında da olsa görmek istemedim.

— Peki niçin acelece su getirmemi istedin?

— Sen bu durumu bana anlattığından beri hakkını vermeden ve sana yardım etmeden yemek yememeye ve su içmemeye yemin etmiştim. Durumu bana anlattığından bu yana susuzdum. İşte bu yaptığımı gördün. Ondan sonra su istedim.

Adam ona dua etti. Sultan Mahmud da sarayına döndü. Kimsenin bundan haberi olmadı.

Sultan Mahmud mizac bozukluğu hastalığına yakalandı. Bununla birlikte iki sene müddetle ishal oldu. Bu süre zarfında yatağa uzanmadı. Bir şeye yaslanmadı. Çok güçlüydü. Ayrıca hastalığı şiddetli ve mizacı bozulmuş olduğundan yatağa uzanamıyordu. Yanına konulan bir yastığa dayanıyordu. Böylece hükümdarlık meclisinde oturuyor, normal adeti üzere halk arasında hükümünü veriyordu. Nihayet bu senenin rebi-yülahir ayının bitimine yedi gün kala perşembe günü altmışüç yaşında vefat etti. Ömrünün otuzüç senesini hükümdarlıkta geçirdi. Çok miktarda servet bıraktı. Terekisi arasında yetmiş rıtl (yaklaşık 32 kilo 200 gr.) mücevher vardı ki, bunun kıymeti büyüktü. Allah taksiratını affetsin ve onu bağışlasın. Kendisinden sonra yerine oğlu Muhammed geçti ondan sonra da hakimiyet diğer oğlu Mesud'un eline geçti. Mesud babasına benzedi.

Bazı alimler Sultan Mahmud'un yaşantısı, hükümdarlığı, fütühatı hususunda eserler tasnif etmişlerdir.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİİKİNCİ SENESİ

Bu senede halife Kadir Billah vefat etti. Yerine oğlu Kaim Bi-Emrilah halife oldu. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.

Bu senede Sünnilerle Rafiziler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sünniler onlara galip oldular. Rafizilerden çoklarını öldürdüler. Kerh mahallesini ve Şerif Murtaza'nın evini yağmaladılar. Halk, Rafizilere yardım ettikleri iddiasıyla Yahudilerin evlerini yağmaladı. Yağma hareketleri bir çok eve sıçradı. Fitne çok yayıldı. Bundan sonra da sakinleşti.

Bu senede şehrin ücrâ köşelerinde ve dört bir yanında hırsızlarla yankesiciler büyük bir bela halinde yayıldılar. Bir çok kötü işlere cüret ettiler. Gizli açık bir çok evi ve yerleri yağmaladılar. Bunu gece gündüz durmaksızın yaptılar. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

KAİM Bİ-EMRİLLAH'IN HİLAFETİ

Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah. Babası Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedir b. Mutedid b. Emin Ebu Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil b. Mu'tasım b. Reşid b. Mehdi b. Mansur'un bu senenin zilhicce ayının on-birinde pazartesi günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifelğine beyat edildi. Babası seksenaltı yıl on ay onbir gün yaşamıştı. Kendisinden önce ve sonra hiçbir halife bu kadar yaşamamıştı. Bu zat ömrünün kırk-bir sene üç aylık kısmını halifelikte geçirmişti. Kendisinden öncekilerden de hiç biri bu kadar uzun süre halifelik yapmış değildir. Annesi Temenna adında bir cariyeye idi. Bu hatun Abdülvahid b. Muktedir'in cariyesiydi.

Kadir Billah yumuşak huylu, cömert, ilim ehlini, dindarları ve salih kimseleri seven, iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayan bir kimseydi. İtikadda da selefi idi. Bu hususta onun halka okunan birçok eserleri de vardır. Beyaz tenli, güzel görünümlü, uzun ve geniş sakallı biriydi. Sakalına kına yakardı. Geceleri namaz kılar, çokca sadaka verirdi. Sünneti ve ehli sünneti çok severdi. Bidati ve bidatçileri de düşman görürdü. Çokca oruç tutar, ikta arazilerinin gelirlerinden fakirlere yardım ederdi. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan, Mansur Camii ile Rusafe Camii'nde bulunan yoksullara da yardım gönderirdi. Halktan birinin kılığına bürünerek evinden çıkar, salih insanların mezarlarını ziyaret ederdi. Hicretin 381. senesi olaylarından bahsederken Kadir Billah'ın yaşantısından güzel ve salihane kesitler nakletmiştik. Vefatından sonra musibetin büyüklüğü nedeniyle yedi gün müddetle taziye için oturdular. Ayrıca oğlu Kaim Bi-Emrillah'a yapılan beyatı pekiştirmek istediler.

Kaim Bi-Emrillah'ın annesi Katrü'n-Neda idi. Bu kadın Ermeni idi. Bu senede oğlunun halifelğini gördü.

Kaim Bi-Emrillah Hicretin 391. senesinin zilkade ayının onsekizinde cuma günü doğmuştu. Bu senede kadıların, emirlerin ve ekâbirin huzurunda halifelğine beyat edildi. Kendisine ilk beyat eden kişi Şerif Murtaza idi ve ona şu beyitleri okudu:

«Bir dağ göçüp gittiyse de.

Senin gibi yere kök salmış bir dağ vardır bizim için

Dolunayı kaybetme musibetine uğramışsak da

Senin gibi parlak ışık saçan bir güneş kalmıştır bizim için.

Şu sevinç mahallinde yine de hüznümüz vardır.

Ağlama yerinde nice gülüşler vardır

Ey bir el tarafından kınına sokulan keskin kılıç

Senden sonra artık bizim için kınından sıyrılmış keskin bir kılıç vardır.

dır.

Beyatı yapmak için bu meclise geldiğimizde
 Senin rehberliğine hidayet yollarını tanıdık.
 Genç yaşta olmakla birlikte sen olgun bir kimsesin
 Ve gençliğin değilde ihtiyarlığın vakarı ile bize mukabelede bulundun.»

Kaim Bi-Emrillah'a beyat yapıldığında Türkler ulufe istediler ama halifenin yanında onlara verecek para yoktu. Çünkü babası ona bir şey bırakmamıştı. Bu yüzden halk arasında neredeyse fitne kopacaktı. Nihayet Sultan Celalü'd-Devle bu amaçla sarfetmesi için ona yaklaşık 3000 dinar para verdi. Halife, Ebu Talip Muhammed b. Eyyûb'u vezirliğe, İbn Makûla'yı da kadılığa atadı. Bu senede Kûfe'den araplarla birlikte yola koyulan küçük bir grup dışında doğu beldelerinden hiç kimse hacca gitmedi. Bu senede halife Kadir Billah'tan başka vefat eden meşhur şahsiyetler şunlardır:

HASAN B. CAFER

Künyesi Ebu Ali b. Makûla'dır. Celalü'd-Devle'nin veziridir. Bir köle ve cariye ona suikast yaparak elli altı yaşında iken onu öldürdüler.

ABDÜLVEHHAB B. ALİ

Abdülvehhab b. Ali b. Nasr b. Ahmed b. Hasan b. Harun b. Malik b. Tavk. Rahbe valisi idi. Tağlib kabilesinden olup Bağdatlıdır. Maliki mezhebi imamlarından ve musannıflarındandır. Talebelerin ezberlediği telkin kitabı, furu ve usule dair başka eserleri de vardır. Bir süre Bağdat'ta ikamet etti. Dariya ve Makesya'da kadılık yaptı. Daha sonra durumu sıkıntılı olduğundan Bağdat'tan çıktı. Mısır'a gitti. Mağribliler ona ikramda bulundular. Ona bol miktarda altın verdiler. O da cidden büyük bir servete sahip oldu. Bağdat'a özlem duyarak şöyle bir şiir okumuştı:

«Her yerde Bağdat'a selam olsun
 Ona kat kat selamlar göndermek, onun benim üzerimdeki hakkıdır.
 Allah'a yemin ederim ki bıkip usandığımdan dolayı Bağdat'tan ayrılmış değilim.

Ben onun iki yakasını da bilirim.

Ama Bağdat'ın her tarafı bana dar geldi.

Orada bana erzak yardımı ulaşmadı.

Bağdat bir sirke gibidir ki ona yaklaşmak istiyordum.

Ama onun ahlakı ters olup benden uzaklaşıyordu.»

Hatib Bağdatî dedi ki: «Kadı Abdülvehhab, İbn Semmâk'tan hadis dinledi ve yazdı. Sıka bir ravi idi. Malikîler ondan daha iyi fıkıh bilen

birini görmemişlerdir.»

İbn Hallikan dedi ki: «Abdülvehhab, Mısır'a vardığında çok miktarda mal ve para elde etti. Durumu düzeldi. İştahla yediği bir yemekten hastalandı. Anlatıldığına göre o bu hastalığı esnasında yatağında kıvranıp şöyle diyormuş: «Lâ ilahe illallah. Tam yaşamaya başladığımız zamanda öldük.»

Onun çok güzel şiirleri vardır aşka dair şiirlerinden biri şudur:

«Uyumakta olan sevgiliği öptüm, uyandı.

Gelin şu hırsıza had tatbik edin, dedi.

Ona dedim ki, sana kurban olayım. Seni gasbettim.

Ama gasbedene sadece elde ettiğini geri verme cezasını tatbik ederler.

Al, ve ben günahkârı hadde tatbik etmekten vazgeç

Buna da razı olmazsan ayrıca sana 1.000 dinar da vereyim.

Sevgili kadın dedi ki: Akıllı kişinin vereceği kısas cezası

Canının ciğerine tatbik edildiğinde onun için baldan daha lezzetlidir.

Sağ tarafım uyudu. Sanki o, böğüre bağlanan bir kemerdir.

Sol tarafım uyudu. Sanki o gerdanlığın ortasıdır.

Bana dedi ki: Senin zahid olduğun söylenmişti öyle değil mi?

Ona dedim ki: Evet öyledir. Zahidliğe devam ediyorum»

İbn Hallikan şu şiirin de Kadı Abdülvehhab'a ait olduğunu söylemiştir:

«Bağdat, varlıklılar için hoş bir diyardır

İflas etmiş kimseler içinse sıkıntılı bir diyardır

Sokaklarında şaşkın şaşkın dolaşıyordum

Sanki bir zındığın evindeki mushaf gibiydim.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMIÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının altısında yağmurların yağışı geciktiğinden, memleket susuz kaldığından, bu yüzden insanların çoğunun öldüğünden Bağdatlıların yağmur duasına çıkmaları için çağrı yapıldı. Aşure günü olduğunda da Rafizîler çirkin bidatlerini icrâ ettiler. Hz.Hüseyin'e ağıt yaktılar. Bu törenler sebebiyle çarşı ve pazarlarla Bağdat'ın sokakları insanla dolup taştı.

Bu senenin safer ayında insanlar yağmur duasına çağırıldılar. Ama Bağdat gibi geniş ve ahalisi de çok olan bir şehrin ahalisinin ancak yüzde biri bu çağrıya icabet etti.

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında anlaşmazlık meydana

na geldi. Ona karşı ayaklandılar. Netice de Celalü'd-Devle'nin sürgün olarak Basra'ya gitmesine karar verildi. Celalü'd-Devle, camiyelerinden çoğunu reddetti. Beraberinde bir kaç tanesi kalmıştı. Rebiyülevvel ayının altısında pazartesi gecesı Bağdat'tan çıkıp gitti. Türk köleler Ebû Kalıcar'a mektup yazarak kendilerine reis olarak Bağdat'a gelmesini istediler. Ebu Kalıcar gelince ' Bağdat'ta düzen sağlandı. İnacı ve kâfirlerden bir tek kişi dahi kalmadı. Türk köleler Celalü'd-Devle'nin evini ve diğer yerleri yağmaladılar. Fakat Ebu Kalıcar'ın gelişı gecikti, şundan ki: Onun veziri, Bağdat'a gelmemesini ona tavsiye etmiş, o da vezirinin bu tavsiyesine uymuştu. Bu yüzden Bağdat'ta hırsız ve yankesiciler çoğalmış, durum büsbütün önüne geçilemez bir hal almıştı. Şehir bozulmuştu. Celalü'd-Devle de bazı elbiselerini çarşıda satacak kadar fakr-ü zarurate düşmüştü.

Ebu Kalıcar Türklerden şüpheleniyor, kendisine bir kötülük yapmalarından korkuyor ve bunun için de onlardan rehineler istiyordu. Fakat bu hususta iki taraf anlaşılamadı. İş uzadı. Nihayet Türk köleler Celalü'd-Devle'ye mektup yazarak onun Bağdat'a geri gelmesini istediler ve ondan özür dilemeye başladılar. Eskiden olduğu gibi şehirde onun adına hutbe okuttular. Öte yandan halife de Melik Ebu Kalıcar'a elçiler gönderdi. Gönderdiği elçiler arasında kadı Ebu Hasan el-Maverdî de vardı. Maverdî ondan çekinerek huzuruna vardı. Selam verdi. Büyük bir sorumluluk yüklenmişti. Ebu Kalıcar, kadılardan kendisine "Sultan-ı Azam" ve "Malikü'l-Ümem" lakabını vermelerini isteyince Maverdî «bunun imkânı yoktur. Çünkü Sultanı Azam ve Malikü'l-Ümem halifenin kendisidir» dedi. Sonra ona Melikü'd-Devle ünânını takmaya karar verdiler. Ebu Kalıcar, halifeye büyük armağanlar gönderdi. Maverdî'nin halifeye götürdüğü bu armağanlar arasında 1.000.000 Saburi dinarı da vardı. Ayrıca binlerce dirhem de bu armağanlar arasına katılmıştı. Askerler halifeden ulufe talebinde bulundular. O bunu veremedi. Sonra askerler onun adına okunmakta olan hutbelerin artık okunmamasına karar verdiler. Cuma namazları kılınmadı. Ama ertesi cuma yine halifenin adına hutbe okundu. Şehir cidden karıştı. Hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı.

Sonra rebiyülahir ayında halife, Celalü'd-Devle'ye yemin ederek ona karşı iyi olduğunu, tıpkı onun istediği gibi sadık ve güzel bir düşünceye sahip olduğunu bildirdi. Sonra Celalü'd-Devle'nin nebiz içip sarhoş olması yüzden halife ile Celalü'd-Devle'nin arası bozuldu. Fakat sonra Celalü'd-Devle gidip halifeden özür diledi. Bozuştuktan sonra tekrar barışmış oldular.

Bu senenin receb ayında Bağdat'ta ve diğer Irak beldelerinde fiyatlar cidden yükseldi ve buralardan hiç kimse hacca gitmedi.

Bu senede Hindistan'da, Gazne'de, Horasan'da, Cürcan'da, Rey'de ve İsfahan'da çok sayıda insan öldü. Kısa bir süre zarfında buralardan 40.000 cenaze çıktı. Musul, Cebel, Bağdat taraflarında da çiçek hastalığından ötürü ölü sayısı fazlaştı. Öyleki her evde mutlaka çiçek hastalığına yakalanmış bir insan vardı. Bu salgın haziran, temmuz, ağustos, eylül, ekim ve kasım aylarında devam etti. Yazın, güz mevsimine nisbetle daha çok ölü vardı. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.

Bu senede İsfahanlı bir adam rüyasında birinin yüksek sesle «Ey İsfahan halkı!» diye seslendiğini sonra sustuğunu tekrar konuştuğunu sonra yine sustuğunu ardından tekrar konuşmaya başladığını görmüş, panik içinde uyanmış ve bu rüyasını halka anlattığında kimse bu rüyayı yorumlayamamıştı. Nihayet adamın biri Ebu'l-Utahiye'nin şiirini okumuş ve şöyle demişti:

«Ey İsfahan halkı! Ben Ebü'l-Utahiye'nin şiirindeki beyiti okumuştum:

«Felek bir zaman onlara bir şey demeyip sustu
Ama sonra konuşuncada onlara kan ağılattı.»

Kısa bir süre sonra Gazneli Mahmud'un oğlu Melik Mesud geldi ve İsfahanlılardan çok adam öldürdü. Öyleki camilerde bulunan insanlar dahi öldürüldü.

Bu senede Melik Ebu Kalicar, Hadim Cendel'i mağlub edip öldürdü. Ebu Kalicar onun memleketini istila etmiş orada Hadim Cendel'in sadece ismi kalmıştı. Memleket ondan kurtuldu.

Bu senede büyük Türk Hükümdarı ve Maveriünnehir mıntikasının sahibi Kadir Han öldü.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

RUH B. MUHAMMED B. AHMED

Künyesi Ebu Zür'a er-Razî'dir. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Zür'a bir cemaatten hadis dinledi. Hacdayken bize hadis okudu. Ben de okuduğu hadisleri dinleyip yazdım. Doğru sözlü, keskin zekâh, edip bir kimseydi. Şafî mezhebinin fıkhnı iyi bilirdi. İsfahan kadılığı yaptı. Duyduğuma göre o, hicretin 423. senesinde Kerh'te vefat etmiştir.»

ALİ B. MUHAMMED B. HASAN

Ali b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Nuaym b. Hasan Basrî. Nuaymi adıyla meşhur olmuştur. Hadis hafızı, şair, mütekellim ve Şafîi

fıkıhçısıdır. Berkanî dedi ki: «O her şeyde olgun bir şahsiyetti. Yalnız bir kusuru vardı. Bir cemaatten hadis dinledi.»

Onun şiirlerinden biri şudur:

«Namerdlerin avucu sana su vermeyip seni susuz bırakacak olursa,
toklukta da, suya kanmışlıkta da kanaat sana yeter.

Kanaatın seni doyurur ve suya kandırır.

Ayağı topraklara, ama başı Süreyya yıldızına kadar uzanan bir kimse ol.

Nimete kavuşan kimseyi gördüğün zaman,

Onun elindeki nimeti başkalarından esirgediğini görürsün.

Hayat suyunu yani kanı akıtıp adam öldürmek,

Haya suyunu yere dökmekten arsızlık yapmaktan daha kolaydır.»

MUHAMMED B. TAYYİB

Muhammed b. Tayyib b. Sa'd b. Musa Ebu Bekir es-Sebbağ. Necad'dan ve Ebu Bekir eş-Şafî'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre o, 900 kadınla evlenmiştir doksanbeş yaşında bu senede vefat etmiştir.

ALİ B. HİLÂL

Meşhur kâtipti. İbn Hallikan'ın anlattığına göre bu senede vefat etmiştir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi hicretin 413. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede hırsızlarla yankesiciler kuvvetlendiler. Şerleri çoğaldı. Bir çok yağma hareketlerine giriştiler. Liderleri Bürcüminî'nin kuvveti fazlalaştı. Güvenlik kuvvetleri komutanını bir suikast neticesinde öldürdüler. Gece ve gündüz yağma hareketleri devam etti. İnsanlar evlerini bekçi gibi beklemeye başladılar. Halifenin sarayının da bekçileri çoğaltıldı. Şehrin surlarının etrafına bekçiler konuldu. Hırsızlarla yankesicilerin durumu büyük vehamet arzetti. Liderleri Bürcüminî kadınlara eziyet etmiyor, kadınların üzerlerindeki zinetleri almıyordu. Bu da zulümde bir nevi mertlik sayılıyordu. Nitekim şairin biri demişti:

«Merhamet et. Bazı şerlerden sakın.

Şerrin bazısı bazısına nisbetle daha hafiftir.»

Bu sene Celalü'd-Devle, Basra şehrini ele geçirdi. Oraya oğlu Aziz'i naib tayin etti. Orada Aziz, babası Celalü'd-Devle adına hutbe okuttu.

Bu senede ve bundan sonraki senelerde hutbeler Ebu Kalicar adına değil, Celalü'd-Devle adına okundu. Sonra tekrar eski hale döndü. Ebu Kalicar Basra'da bulunan Celalü'd-Devle'nin oğlu Aziz'i kovdu.

Bu senede Türkler, Melik Celalü'd-Devle'ye karşı ayaklandılar ki erzaklarını ve maaşlarını ondan tahsil etsinler. Onu evinden çıkarıp mescide götürdüler. Haremîni de evden çıkardılar. O da geceleyin Şerif Murtaza'nın evine gitti. Sonra Türkler onunla barıştılar. Ona itaat edip emrini dinleyeceklerine yemin ettiler. Onlar tekrar evine döndürdüler. Hırsızlarla yankesiciler çoğaldılar. Halka çok eziyetle bulundular. Şehirde ve ülkede fesat çoğaldığından Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ ŞENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. HÜSEYİN B. AHMED

Künyesi Ebu'l-Hüseyin'di. Vaizdi. İbn Semmâk adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 330. senesinde doğdu. Cafer el-Huldî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Mansur Camiinde ve Mehdi Camii'nde Vaaz verirdi. Sofiye metoduna göre konuşurdu. Bazı imamlar onu eleştirmişler ve yalancı olduğunu söylemişlerdir. Bu senede doksandört yaşında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİBEŞİNCİ ŞENESİ

Bu senede Sultan Mahmud'un oğlu Mesud Hindistan'a gazaya gitti. Bir çok kaleleri fethetti. Fethettiği kaleler arasında müstahkem biri vardı ki, orayı kuşatma altına aldığı anda surlardan acuze ve büyücü bir kadın çıktı. Bir süpürgeyi eline alıp ıslattı ve İslâm ordusunun bulunduğu tarafa süpürgeyi silkeleyip suları serpti. Sultan Mesud o gece şiddetli bir hastalığa yakalandı ve o kaleyi bırakıp geri çekildi. Geri çekilme esnasında tam bir şifaya kavuştu ve salimen Gazne'ye geri döndü.

Bu senede hırsızların ve yankesicilerle yağmacıların gemi azağına almaları üzerine Besasirî, Bağdat'ın doğu yakasını himayesine aldı.

Yine bu senede Sinan b. Seyfû'd-Devle, babasının vefatından sonra yönetimin başına geçti. Amcası Karvaş'ın yanına giderek yönetimde ona yardımcı oldu. Tahtında oturmasını temin etti.

Bu senede, Bizans imparatoru Romanos öldü. Yerine hanedandan olmayan ve önceki zamanlarda sarraflık yapmış olan fakat Konstantin sülalesinden olan biri geçti.

Bu senede Mısır'da ve Şam'da çok depremler oldu. Bir çok binalar

yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan bir çok insan canından oldu. Remle şehrinin de üçte biri yıkıldı. Camisi darmadağın oldu. Halk panik içinde şehri terketti. Şehir dışında sekiz gün kaldılar. Sonra durum sakinleşti ve yine tekrar şehre döndüler. Beyt-i Makdis'in Bazı duvarları yıkıldı. Davud Peygamberin mihrabının büyük bir parçası koptu. İbrahim Mes-cidi'nin de büyük bir kısmı yıkıldı. Hücre sağlam kaldı. Az kalan minaresi ve Gazze şehrinin minaresinin de tepe kısmı yıkıldı. Barzat kasabası ahalisi sığırları ve koyunlarıyla birlikte yere battı. Aynı şekilde o yörede bulunan köy ve kasaba da yere battı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.

Bu senede İfrikiye'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Nusaybin'de ortalığı karartan bir fırtına esti. Dut, ceviz ve unnab gibi bir çok ağacı yere devirdi. Taş, alçı ve kireçle yapılmış sağlam bir köşkü yerinden sökülüp içindeki insanlarla birlikte tarumar etti. İnsanların ölümüne neden oldu. Bundan sonra el, parmak ve bilek kemiği büyüklüğünde yağmur ve dolular yağdı. O taraftaki denizin suyu üç fersah kadar dibe çekildi. Öyle ki insanlar denizdeki balıkları yakalamak için kovalamaya başladılar. Ama deniz aniden geri dönüp onları sular altında bırakıp boğdu.

Bu senede birçok insan boğularak öldü. Öyle ki kapı, sahiplerinin üzerine kapanıyor, hepsi içeride boğularak ölüyordu. Bu olayların çoğu da Bağdat'ta cereyan etmişti. Bağdatlılardan zilhicce ayında 70.000 kişi ölmüştü.

Bu senede Sünnilerle Rafiziler hatta hırsızlar ve yankesiciler arasında savaş meydana geldi. Hırsızlarla yankesiciler ehli sünnetten olan kısımlarının liderliğini İsfahani'nin iki oğlu yapmaktaydı. Bunlar Kerh mahallesi sakinlerinin Dicle suyunu almalarını menetmişler, böylece Kerh mahallesi sakinleri sıkıntıya düşmüşlerdi. İbn Bürcümî ve kardeşi de bu senede öldürüldüler.

Bu senede Iraklılardan kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. AHMED B. GALİB

Hadis hafızı idi. Berkanî adıyla meşhur olmuştur. Künyesi Ebu Bekir'dir. Hicretin 333. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldelelere seyahatlerde bulundu. Cidden çok kitaplar derlerdi. Kur'an, hadis, fıkıh ve nahvi iyi bilen bir alimdi. Faydalı ve güzel hadis eserleri vermiştir.

Ezherî dedi ki: «Berkanî ölünce artık hadis ilmi de gider. Ben ondan daha sağlam bilgili birini görmedim.»

Bir başkası da dedi ki: «Hadis ehli arasında Berkanî'den daha âbid birini görmedim.»

Berkânî receb ayının başında perşembe günü vefat etti. Cenaze namazını Ebu Ali b. Ebu Musa el-Haşimî kıldırdı. Bağdat'ın el-Cami mezarlığına defnedildi. İbn Asâkir, onun şu şiirini nakletmiştir:

«Kendimi hadis kitaplarıyla teselli ediyorum.
Onlarla buluşmak için güzel bir vakit ayarlıyorum.
Kendimi hadis kitaplarını tasnif etmek ve hadis rivayet etmekle
Sürekli olarak meşgul ediyorum.
Bazan hadisleri üstadlara dayanarak tasnif ediyorum.
Bazan da müsned olarak tasnif ediyorum.
İçeriği ve gayreti ile tasnif ettiği Buhari'nin eserini rehber ediniyorum.

Müslim'inkini de kendime rehber ediniyorum.
Çünkü o tasnifi ile halkın süsü ve zineti olmuştur.
Müslüman bir mürşiddir.
Benim için bunda sadece şu pay vardır:
Ben bunu doğru amaçlı bir heves ve aşk olarak görüyorum.
Peygamber Mustafa'ya salavat yazmakla da,
Ben sevap ve mükâfat umuyorum.»

AHMED B. MUHAMMED B. ABDURRAHMAN B. SAİD

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ebyordî'dir. Şafîî imamlarından ve şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Mansur Camii'nde fetva için bir meclisi vardı. Katiatü'r-Rebi mahallesinde ders verirdi. İbn Ekfânî'ye vekâleten Bağdat kadılığını yürüttü. Hadis dinledi. İtikadî güzel, yolu ve metodu hoş bir kimseydi. Dili fasih olup yoksulluğa karşı sabırlı idi. Yoksulluğunu başkalarından gizlerdi. Güzel şiir söylerdi. Tıpkı şu ayet-i kerime ile muttasıf olmuştı:

«Hayalarından dolayı kendilerini tanımayanların zengin saydıkları yoksulları yüzlerinden tanırısın. İnsanlardan -yüzsüzlük ederek- bir şey istemezler.» (el-Bakara, 273).

Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

EBU ALİ EL-BENDENBECİ

Hasan b. Abdullah b. Yahya Şeyh Ebu Ali el-Bendenbecî. Şafîî imamlarından ve Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Arkadaşları arasında kendisi kadar fıkıh, inceleme, fetva verme hususunda yüksek bir alim yoktu. Bağdat'ta kadılık yaptı. Dindar ve takvalı bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

ABDÜLVAHHAB B. ABDÜLAZİZ

Abdülvahhab b. Abdülaziz b. Haris b. Esed Ebu Sabah et-Temimî. Hanbelî fıkıhçısı ve vaizdi. Babasından müteselsil olarak şu rivayette bulundu: «Şefkatli kişi odur ki, kendisinden yüz çevirene kendisi yönelir. Lütufkâr odur ki, kendisinden istenilmeden başkalarına nevale verir.»

Abdülvehhab bu senenin rebiülevvel ayında vefat etti ve Ahmed b. Hanbel mezarlığına defnedildi.

GARİB B. MUHAMMED

Garib b. Muhammed b. Müfti Seyfî'd-Devle Ebu Sinan. Paralar üzerine kendi adını yazdırdı. Devletle otoriter bir sultandı. Vefat ettiğinde 500.000 dinar miras bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Sinan geçti. Sinan, amcası Karvaş'ın desteğiyle güçlendi. Otoritesini sağladı. İşleri yoluna koydu.

Garib b. Muhammed, bu senede Kerh-i Sabur'da yetmiş yaşında vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİALTINCI SENESİ

Bu senenin muharrem ayında bedeviler yolları kesip Bağdad'ın içlerine kadar girdiler. Çevreyi de istila ettiler. Öyle ki kadınların üzerlerindeki eşyaları dahi yağmalıyorlardı. Esir aldıkları kişiden kendini kurtarması için fidye vermesini istiyorlardı. Hırsızlarla yankesicilerle güçlendiler. Şerleri çoğaldı.

Bu senenin safer ayında Dicle'nin suyu kabardı. Öyleki tarlalara taşı ve tarlaların üzerinde iki zira yükseklikte su görüldü.

Üç gün içinde Basra şehrinde 2.000'e yakın ev çöktü.

Bu senenin şaban ayında Mesud b. Mahmud'dan mektub geldi. Bu mektubunda Hindistan'da büyük fetihler gerçekleştirdiği, 50.000 kadar Hintliyi öldürüp 90.000'ini de esir aldığını anlatıyordu. Çok miktarda ganimet de elde etmişti.

Bu senede Bağdatlılarla hırsızlar ve yankesiciler arasında savaş meydana geldi. Bağdat'ın bir çok yerlerinde yangın meydana geldi. Yama, deliği kapayamaz oldu.

Bu senede Horasanlılardan kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞAİR AHMED B. KÜLEYB

Bu, aşk yüzünden ölenlerdendir. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Şair Ahmed b. Küleyb'in aldanmış bir miskin kişi olduğunu, Beni Huld kabilesinden Eslem b. Ebi'l-Ca'd adındaki bir köleye aşık olduğunu anlatır. Beni Huld kabilesinden vezirler çıkmıştır. Yani bunlar hükümdarların vezir ve hacipleriydiler. Şair Ahmed, aşık olduğu Eslem için şiirler yazmış ve bu şiiri halkın dilinde dolaşmaktaydı. Bu genç Eslem, alimlerin meclislerine gider, ilim tahsil ederdi. Şair Ahmed'in kendisine aşık olduğunu duyunca insanlardan utandı. Artık kalabalıklar arasından çekilip kendi evine kapandı. Hiç kimseyle görüşmez oldu. Şair Ahmed'in ona olan aşkı gittikçe fazlalaştı. Nihayet bu yüzden şiddetli bir hastalığa yakalandı. Öyle ki insanlar onu ziyarete geldiler. Durumunu anlayamadılar. Onu ziyaret edenler arasında alimler ve meşayih de vardı. Onu ziyaret eden alimlerden biri hastalığını sordu. O da şu cevabı verdi. «Siz de bunu biliyorsunuz. Neden dolayı hastalandığımı farkındasınız. Derdimi bildiğiniz gibi devamı da bilirsiniz. Eğer Eslem beni ziyarete gelir, bana bir bakışla bakar ve ben de ona bir kez bakacak olursam iyileşip şifâ bulurum».

Ziyaretçi alim, bir kez dahi olsa gizlice Eslem'in gelip Şair Ahmed'i ziyaret etmesinin yararlı olacağına kanaat getirdi. Gitti. Bunu Eslem'den ısrarla istedi. Nihayet Eslem de, Şair Ahmed'i ziyaret etmeye razı oldu. Alim kişiyle birlikte yola koyuldu. Şair Ahmed'in evinin bulunduğu yola ve mahalleye geldiklerinde köle Eslem onun evine gitmekten utandı ve alim kişiye «ben onun yanına gitmem. Çünkü o benim adımları kötüledi. Burası şüpheli ve töhmetli bir yerdir. Ben de töhmetli yerlere girmekten hoşlanmam» dedi. Alim kişi, Şair Ahmed'in yanına gitmesi için Eslem'e ısrar etti ve olanca ağırlığını koydu «Şair Ahmed mutlaka ölecektir eğer ziyaretine gidersen ona hayat verirsin» dedi. Köle Eslem de şu cevabı verdi: «Ölse de ben Allah'ın gazaplanacağı bir ziyarette bulunmam ve böyle töhmetli bir yere gitmem» dedi ve Şair Ahmed'i ziyarete gitmedi. Dönüp kendi evine gitti. Alim kişi de Şair Ahmed'in yanına gitti ve Eslem'le kendisi arasında geçenleri ona anlattı. Şair Ahmed'in bir kölesi, alim kişiyle köle Eslem'in ziyarete gelmekte olduklarını görünce hemen gidip Şair Ahmed'e maşukunun gelmekte olduğu müjdesini verdi. Şair Ahmed buna çok sevindi. Ancak köle Eslem'in geri döndüğünü kesin olarak anladıktan sonra Şair Ahmed tedirgin oldu. Huzuru kaçtı. sözleri birbirine karıştı. Aralarını bulmak isteyen alim kişiye de şöyle dedi: «Ey Abdullah'ın babası, dinle ve okuyacağım şu şiiri kafana

yerleştir» böyle dedikten sonra şu şiiri ona okudu:

«Eslem! Ey hasta kişinin rahatlığı
Şaşkın ve zayıf kişiye merhamet et
Senin vuslatın, kalbim için
Celil olan yaratıcının rahmetinden daha çok
İştahla arzulanan bir şeydir.»

Alim kişi bu şiirinden dolayı ona «Yazıklar olsun sana! Yüce Allah'tan kork bu ne büyük günahıdır?» deyince Şair Ahmed şu cevabı verdi: «İşte söylediklerimi duydun. Söz, bu duyduklarıdır.» Bu cevabı duyunca alim kişi onun yanından çıkıp gitti. Evin orta kısmına vardığında bir feryad sesi duydu. Bu, ölüm feryadıydı. Bu çığlığı atarken Şair Ahmed ölmüştü. Onun bu yaptığı çok çirkin bir hata, apaçık ve büyük bir günahı. Eğer tarihçiler onun bu olayını anlatmış olmasalardı ben burada anlatmazdım. Ama bu olayda akıl sahibi kimseler için bir ibret, basiretli kimseler için de bir uyarı vardır ki, yüce Allah'tan rahmetini ve afiyetini dilesinler, gizli açık fitnelerden O'na sığınsınlar ve O'ndan ölüm esnasında kendilerine güzel sonu nasib etmesini dilesinler. Çünkü O, cömert ve âli cenaptır.

Humeydî, Saleb'e ait el-Fasih adlı kitabı Eslem'e hediye ederken Şair Ahmed'in okumuş olduğu şu şiirini bana nakletti:

«Bu, Kitabü'l Fasih'tir.
Bunda çok güzel sözler vardır
Ben bunu gönüllü olarak sana hibe ettim.
Tıpkı ruhumu sana hibe ettiğim gibi.»

HASAN B. AHMED

Hasan b. Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Muhammed b. Şazan b. Harb b. Mehran el-Bezzar. Hadis alimlerinden. Çok hadis dinledi. Sıka ve doğru sözlü bir kimseydi. Bir gün tanımadığı bir genç yanına gelerek şöyle dedi:

— Ben rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm, bana dedi ki: «Ebu Ali b. Şazan'a (Hasan b. Ahmed'e) git ona selam ver. Benim de selamımı ilet.»

Böyle dedikten sonra genç oradan ayrılıp gitti. Şeyh Hasan b. Ahmed de ağlamaya başladı ve şöyle dedi: «Ben Rasûlullah'ın bana selam göndermesi kadar büyük bir lutfu hakedecek hayırlı bir amel işlediğimi sanmıyorum. Yalnız hadis dinlemek hususunda katlandığım sıkıntılara sabır gösterdiğimi ve adı her anıldığında Rasûlullah (s.a.v.)'e Salât-ü selam getirdiğimi biliyorum.»

Bundan iki veya üç ay sonra muharrem ayında seksenyedi yaşında vefat etti. Babü'd-Deyr mezarlığına defnedildi.

HASAN B. OSMAN

Hasan b. Osman b. Ahmed b. Hüseyin b. Sure Ebu Ömer. Vaizdi. İbn Gulv adıyla meşhur olmuştur. Bir cemaattan hadis dinledi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hasan b. Osman vaaz verirdi. Belagat sahibi bir kimseydi. Cömertti. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi.»

Şu şiir ona aittir:

«Sultanın yanına, izzet sarayına yoksul bir kişi olarak girdim.

Athlarım ve piyadelerimle haykırarak oraya gitmiş değildim.

Dedim ki: Benim fakirliğimle sizin hükümdarlığınız arasındaki farka bakın.

Bu, iktidar ile menkubiyet arasındaki fark kadardır.» Hasan b. Osman, bu senenin safer ayında seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Bab-ı Harb mezarlığında İbn Semmak'ın mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında yıkılan İsa köprüsünün onarımı tamamlandı. Bu onarımın masrafını Şeyh Ebü'l-Hüseyin el-Kuddurî üstlenmişti. Bu zât Hanefî alimlerinden idi.

Bu senenin muharrem ayında ve sonraki günlerde hırsızlarla yankesicilerin durumu kuvvetlendi. Evlere baskınlar düzenlediler. Şerleri cidden fazlalaştı.

Bu senede Mısır Hükümdarı Zahir Ebü'l-Hasan Ali b. Hakim el-Fatimî otuzüç yaşında vefat etti. Kendisinden sonra yerine yedi yaşındaki oğlu Mustansır geçti. Mustansır'ın asıl adı Maad, künyesi Ebu Temim'di. Mustansır'ın huzurunda memleket idaresini, ordu komutanı el-Efdal üstlendi. el-Efdal'ın asıl adı Bedir b. Abdullah el-Cemalî idi. Zahir Ebü'l-Hasan, Sahib Ebü'l-Kasım Ali b. Ahmed el-Cerceraî'yi vezirliğe tayin etmişti. Sahip Ebü'l-Kasım'ın iki eli de dirsekten kesikti. Vezirliğe hicretin 418. senesinde atanmış ve bu görevi Zahir'in iktidarı döneminde devam ettirmişti. Ondan sonra oğlu Mustansır'ın da zamanında devam ettirmişti. Nihayet vezir Ebü'l-Kasım el-Cerceraî hicretin 436. senesinde vefat etti. Vefat edinceye kadar vezirlikte kalmıştı. Vezirliği esnasında büyük bir iffet sahibi olduğunu göstermiş, iffet yolundan ayrılmamıştı. eş-Şihab adlı kitabın sahibi Kadı Ebu Abdillâh el-Kudaî ondan ilim öğrenmişti. Onun parolası «nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederim ve O'na hamdederim» idi. Ellerini dirseklerinden kesen kişi,

Hakim'di. Hicretin 404. senesinde işlediği bir cinayetden ötürü elleri kesilmiş, sonra Hakim tarafından da hicretin 409. senesinde devlet görevlerinden birinde çalıştırılmıştı. Hakim hicretin 411. senesinin şevval ayının yirmiyedisinde vefat edince Cerceraf'nin durumu değişti. Nihayet hicretin 418. senesinde vezirliğe tayin edildi. Şairin biri onu hicvederek şöyle demişti:

«Ey bütün yetkileri kendinde toplayan kişi dinle ve konuş
Akıl zayıflığını ve ahmaklığı bir tarafa bırak
Sen kendini güvenilir insanlar arasında mı sayıyorsun?
Bütün sözlerinin de doğru olduğunu mu söylüyorsun?
İki elinin dirsekten kesilmesi
Dürüstlükten ve takvadan dolayı mı oldu? dersin.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. İBRAHİM ES SEALİBÎ

Salebî de denilir. Nisaburludur. Meşhur tefsircidir. Tefsirü'l-Kebir adlı eseri vardır. Peygamberlerin kıssalarına dair el-Arais adlı kitabı ve diğer kitapları da vardır. Çok hadis dinledi. Bu yüzden kitaplarında çok miktar'da garip hadislere rastlanır. Nisabur Tarihi adlı eserde Abdülğafir b. İsmali el-Farisî ondan bahsetmiş ve onu överek hakkında şöyle demiştir: «O, nakli sahîh ve güvenilir bir kimsedir.» Hicretin 427. senesinde vefat etmiştir.

Başkası dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü vefat etti. Hakkında çok salih rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin».

Sem'anî dedi ki: «Nisabur küçük bir kasabaydı. İkinci Sabur, oranın bir şehir olarak kurulmasını görevlilere emretti.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Halife, Ebu Temmam Muhammed b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî'ye hil'at giydirdi ve babasının görevi olan Abbasilerin nakipliğine ve namaz imamlığına onu tayin etti.

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında ihtilaf meydana geldi. Birbirlerinden koptular. Askerler onun ve Ebu Kalicar'ın adına hutbe okunmasına son verdirdiler. Fakat daha sonra tekrar adlarına hutbe okunmasına müsaade ettiler.

Ebü'l-Meâli b. Abdurrahim, Celalü'd-Devle tarafından vezirliğe tayin edildi. Celalü'd-Devle bununla birlikte bir çok kimseleri de etrafında

kurmay olarak toplamıştı. Kurmayları arasında Besasirî, Dibes b. Ali b. Mersed ve Karvaş b. Mukalled de vardı. Bağdat'ın batı yakasına gelip konakladı. Nihayet orayı zorla ele geçirdi. Celalü'd-Devle'nin naibi Ebu Kalicar ile Celalü'd-Devle, Kadilkudat Maverdî'nin yanında barıştılar. Ebu Kalicar'ın oğlu Ebu Mansur, Celalü'd-Devle'nin kızıyla evlendi ve ona 50.000 dinar mehir verdi. İkisinin görüşü bir oldu. İttifak kurdular. Böylece halkın durumu da iyileşti.

Bu senede Kumü's-Sulh mıntıkasında yağmur yağdı. Yağmurlarla birlikte her biri bir rıtl veya iki rıtl (1 rıtl, 460 gr'dır) ağırlığında balıklar da yağdı.

Bu senede Mısır hükümdarı, şayet Abbasî halifesi izin verirse Kûfe'deki bir nehir yatağının islah edilmesi için para gönderdi. Halife, fıkıhçıları topladı ve onlara, bu parayı nehir yatağının islahı için sarfedip edemeyeceğini sordu. Onlar da bunun müslümanların ganimeti olduğunu ve müslümanların yararına sarfedilebileceğini söylediler. Bundan sonra halife bu paranın müslümanların yararına sarfedilmesine izin verdi.

Bu senede Bağdat'ta hırsızlarla yankesiciler isyan ettiler. Bağdat'ın doğu yakasındaki hapishaneyi açtılar. Oradan bazı adamları salıverdiler. Güvenlik görevlilerinden onyedi kişiyi öldürdüler. Bu yüzden şehirde cidden fitne her tarafa yayıldı.

Memlekette ihtilaflar baş gösterdiğinden bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KUDDURÎ AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer Ebû'l-Hasan el-Kuddurî el-Bağdadî. Hanefî alimiydi. Hadis dinledi. Ama çok az miktarda hadis rivayet etti. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ben ondan hadis dinleyip yazdım.» Vefatı önceki kısımlarda anlatıldı. Vefat edince Bağdat'ın Derb-i Halef mıntıkasındaki kendi evine defnedildi.

HASAN B. ŞİHAB

Hasan b. Şihab b. Hasan b. Ali Ebu Ali el-Akberî, Hanbelî fıkıhçısı ve şairdir. Hicretin 335. senesinde doğdu. Ebu Bekir b. Malik'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Berkanî'nin de dediği gibi sıkı ve güvenilir bir kimseydi. Kitap istinsahı yaparak geçimini sağladı.

Anlatıldığına göre Mütenebbî'nin divanını üç gecede yazmış ve 200 dirheme satmıştır. Vefat ettiğinde sultan onun terekkesinden -emlâki

hariç olmak üzere- 1.000 dinar almıştır.

Hasan b. Şihab, malının üçte birinin Malikî fıkıhçılarına verilmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilmemiştir.

LÜTFULLAH AHMED B. İSA

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Haşimî'dir. Derb-i Reyhan'da hatiplik ve kadılık yaptı. Lisan sahibiydi. Âhir ömründe gözlerini kaybetti. Hikâyele-ri ve şiirleri ezbere naklederdi. Bu senenin safer ayında vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Musa b. Abdülmuttalib Ebu Ali el-Haşimî. Hanbelî imamlarından ve fazıl kimselerdendir.

MUHAMMED B. HASAN

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Ali Ebü'l-Hasan el-Ehvazî. İbn Ali el-İsfahanî diye bilinir. Hicretin 345. senesinde doğdu. Bağdat'a geldi. Ebü'l-Hasan en-Nuaymî onun hadislerinden birkaç cüzü onun için tahrir etmiştir. Berkanî ondan hadis dinlemiş, ancak onun yalan söylediği açığa çıkmıştır. Hatta bazıları ona yalan dağarcığı adını vermiştir. Yedi sene müddetle Bağdat'ta ikamet etti sonra Ahvaz'a döndü ve orada vefat etti.

ŞAİR MEHYAR ED-DEYLEMÎ

Mehyar b. Merzeveyh Ebü'l-Hüseyin Farslı bir yazardır. Deylemli olduğu da söylenir. Mecusî idi. Sonra Müslüman oldu. Ancak Rafizîlerin yoluna koyuldu. Rafizîlerin mezhebiyle ilgili kuvvetli şiirler nazmederdi. Sahabilere ve diğer İslâm büyüklerine sövgü dolu şiirler yazardı. Hatta Ebü'l-Kasım b. Burhan, ona şöyle demişti; «Ey Mehyar! Sen Cehennem'in bir köşesinden başka bir köşesine taşınmış oldun. Daha önce mecusi idin. Müslüman oldun ama şimdi de sahabilere söver oldun.» Evi, Kerh mahallesinin Derb-ü Rabah kısmındaydı. Meşhur şiir divanı vardır. Güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:

«Aranızda sabra yardımcı oluyorum. Çünkü o mağlub olmuştur içi-
nizde.

Size uykuyu soruyorum uyku elinizden alınıp götürülmüştür.

Sizde, müsamaha göstereceğim bir kalp arıyorum.

Hibe edilen bir şey nasıl geri alınır ki!

Size olan sevgimin miktarını bilmiyordum.

Nihayet hicret ettim. Bazı hicretler var ki insanı edeplendirir.»

«Ey Gûr muntıkasındaki komşumuz göçüp gittiniz ıssız yerler bilirim ki hüznü kişi nasıl gecelemiştir.

Göçüp gittiniz. kalpteki ateş hem bizde hem sizde eşitçe vardır. Ama kimi uykusuz, kimi uykudadır.

Hepsi göçüp gittiler.

Geride bazı kalpler bıraktılar ki

O kalbler onlara nasıl sabredeceğini bilemezler.

Vedalaşma bittikten sonradır ki ben bundan korkuyordum.

Artık yararlanacağım bir yere bakamaz oldum.

Vadiye bakıp ağladım ve suyundan mahrum oldum.

Onda nasıl su kalsın ki, çoğu kandır.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Şiirlerinin çoğu güzel olduğundan dolayı bu kadarını örnek olarak nakletmekle yetindim.

Mehyar ed-Deylemî bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

HİBETULLAH B. HASAN

Künyesi Ebü'l-Hüseyin'dir. Hacıp lakabıyla meşhurdur. Fazilet, edep ve diyanet ehli kimselerdendi. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey gece! zaman,

Hoşluğunda bütün yollara koyuldu.

Çünkü benim sevinçli ruhum,

Ulaşılamıyacak mertebelere ulaştı.

Dolunaya gelince, zaman rezil oldu.

Ondaki sırrı da açığa çıktı.

Sanki yıldızların parlaklığı,

Şulelenen bir alevdir ki hareket eder.

Gayb bazan parıldar.

Sanki o misklenmiş bir elbisedir.

Rüzgarların Dicle suyunu dalgalandırması,

Onu kıvrımlı bir elbiseye benzetir.

Misk kokusunun yayılması,

Sanki hareket eden nesim rüzgarını andırır.

Savrulan rüzgar,

Kalıplara dökülmüş çil çil altınları andırır.

Çiçek, bahçelerde gülümser.

Kendisine baktığında seni sevindirir.

Nefsime anlaşılarak hakkını vereceğimi söyledim.

Bu hususta şart koştum. Şarta uymak zorunludur.

Derken gece yenik düşüp gitti.

Sabah ta gülerek geldi.
Genç adam ileride terk edilecek olan,
Bu hayatta güzelce yaşamak ister.
Oysa zaman, onun ömrünün hesabını yapar.
İhtiyarlık geldiğinde artık hesap sona ermiş olur.»

EBU ALİ B. SİNÂ

Feylesof ve tabib idi. Asıl adı Hasan b. Abdullah b. Sinâ er-Reis'tir. Kendi zamanında tıp ilminde yüksek derecelere ulaşmıştı. Babası Belh-lidir. Buhara'ya taşınmıştı. Orada ilim tahsil etti. Kur'ân'ı güzelce okuyup öğrendi. Kur'ân'ı ezberlediğinde on yaşındaydı. Hesap, cebir mukabele, öklides ve macesti ilimlerini iyice öğrendi, sonra Hekim Ebu Abdillah en-Natalî'den ilim tahsil etti. Tıp ilminde kendi zamanının insanlarının çok üstüne çıktı. İnsanlar yanına gelip ondan bir şeyler öğrenmeye çalıştılar. Kendisi o zaman onaltı yaşındaydı. Samanoğulları hükümdarlarından Nuh b. Nasr'ı tedavi etti. Hükümdar ona kıymetli armağanlar verdi. Onu kendi kütüphanesine yetkili kıldı. Kütüphaneyi araştırdığında orada başka yerlerde bulunamayacak güzel ve hayret verici muazzam eserler gördü. Anlatıldığına göre o, buradaki kitapların bir kısmının kendisine ait olduğunu söylemiştir. İlahiyât ve tabiiyâta dair bir çok kitapları vardı.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun yüz kadar irili ufaklı kitapları vardır. el-Kanun, eş-Şifâ, en-Necat, el-İşârât, Selaman, İnsan, Hay b. Yakzan gibi eserler ona aittir. İslâm felsefecilerindendi.»

İbn Hallikan onun kendi nefsiyle ilgili olarak yazmış olduğu şu şiiri-ni bize nakletmiştir:

«Yüksek makamdan inip sana geldim.
O makam o kadar yüksekti ki:
İzzetli bir yer, korunaklı bir makamdı.
Bütün ariflerin gözleri karşısında perdeli bir makamdı orası.
Şimdi o artık yüzünü açtı, perdeyi kaldırdı peçelenmedi.
Sıkıntılara katlanarak sana kavuştum.
Çoğu kez senden ayrı kalmaktan hoşlanmadım. O bir musibettir.»

Şu şiir de İbn Sina'ya aittir:

«Her gün bir öğün yemek ye
Sindirmeden yemek üstüne yemek yemekten sakın.
Döl suyunu da elden geldiğince muhafaza et.
Çünkü o hayat suyudur ve rahimlere akıtılır.»

Anlatıldığına göre o, kulunçtan ötürü rahatsız olup Hemedan'da vefat etti. İsfahan'da vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet varsa da Heme-

dan'da vefat ettiğine dair rivayet daha sahihtir. Bu senenin ramazan ayında cuma günü ellisekiz yaşında vefat etti.

Ben derim ki, Gazzalî, onun sözlerini Makasidü'l-Felasife adlı eserinde toplamış, sonra Tehafütü'l-Felasife adlı eserin yirmi yerinde bu sözlerine reddiyede bulunmuştur. Sözlerinden üçünde onu tekfir etmiştir. Tekfir ettiği noktalar şunlardır:

- 1- Alem kadimdir.
- 2- Cismani haşır yoktur.
- 3- Allah cüziyatı bilmez.

Gazzalî işte bu üç noktada İbn Sina'yı tekfir etmiş, diğer görüşlerinde onu bidatçı olarak itham etmiştir. Bir rivayette anlatıldığına göre İbn Sina öleceği esnada bu sakat görüşlerinden ötürü tevbe etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Selçuklu Devleti kuruluş aşamasına geçti.

Bu senede Rüknü'd-Devle Ebu Talib Tuğrul Bey, Muhammed b. Mikail b. Selçuk Nisabur'u istila edip tahta oturdu. Kardeşi Davud'u da Horasan mıntıkasına gönderdi. Davud orayı hakimiyeti altına aldı. Orayı Melik Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin'in naibinin elinden aldı.

Bu senede Mısırlı askerler Halep valisi Şiblü'd-Devle Nasır b. Salih b. Mirdas'ı öldürüp Haleb'i ve oraya bağlı kazaları istila ettiler.

Bu senede Celalü'd-Devle, halifeden kendisine Melikü'd-Devle lakabını takmasını istedi. Halife önce bunu kabul etmediyse de bilahere kabul etti.

Bu senede halife kadılarla fıkıhçıları huzurunda topladı. Sonra hristiyanların patriği ile Yahudilerin hahambaşısını da toplantıya çağırdı. Gayri müslimlerin değişik kıyafet giymelerini emretti.

Bu senenin ramazan ayında Celalü'd-Devle'ye Şehinşahü'l-Azam Melikü'l-Mülûk lakabı halifenin emri üzerine takıldı ve minberlerde bu lakabı ile kendisine dua edildi. Halk bundan nefret etti. Hatiplere tuğla parçaları fırlattılar. Bu sebeple büyük bir fitne meydana geldi. Bu hususta kadılarla fıkıhçılardan fetva istenildi. Ebu Abdillah es-Saymerî bu gibi isimlerde kasıt ve niyetin muteber olacağını ve Cenab-ı Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurduğunu ifade etti.

«Allah size şüphesiz Talut'u hükümdar (melik) olarak gönderdi.» (el-Bakara, 247).

«Çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar (melik) vardı.» (el-Kehf, 79).

«Yeryüzünde melikler (hükümdarlar) bulunduğuna göre bunlardan kiminin kimine nisbetle daha üstün ve daha büyük olması müm-

kündür. Bunda yadırganacak bir husus yoktur. Bu, yaratıcı ile yaratılanları birbirine benzetmek değildir.»

Kadı Ebu Tayyip et-Taberî de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu, bunun yeryüzündeki hükümdarlar hükümdarı anlamına geldiğini, bir kimseye kâfilküfat ve kadilkudat demek nasıl caiz ise aynı şekilde bir hükümdara da Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu yazdı. Lafızda bunun yeryüzü hükümdarları için söylendiğini gösteren bir delil varsa zaten şüphe ortadan kalkmış olur. Mesela; insanlar dua ederlerken «Allahım, meliki islah et» derler. Bu söz tabii ki mahluk olan hükümdara ait sayılır.

Temimi el-Hanbelî de buna benzer bir fetva verdi. el-Havi'l-Kebir adlı eserin sahibi Maverdî'ye gelince onun da bunu caiz gördüğü nakledilir. Ama İbnü'l-Cevzî ile Şeyh Ebu Mansur b. Salah'ın Edeb'ü'l-Müfti adlı eserde kendisinden naklettiklerine göre Maverdî bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demeyi caiz görmemiş ve bu görüşünde ısrar etmiştir. Kendisi Celalü'd-Devle'nin dostu olup yanına sık sık gidip geldiği, onun nezdinde itibar sahibi olduğu halde yine de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olmadığını söylemiştir. Sonra da Celalü'd-Devle'nin meclisine gitmekten imtina etmiş, nihayet bayram günü Celalü'd-Devle onu huzuruna davet etmiş; Maverdî de huzuruna girerken kendisine bir kötülük yapmasından korkarak girmiş; karşı karşıya geldiklerinde Celalü'd-Devle ona şöyle demişti.

«Benim dostum ve nezdimde itibarlı bir kimse olduğun halde diğer ulemanın bir hükümdara Melikü'l-Mülûk ünvanının verilmesine muvafakat etmelerine senin katılmayışının sebebinin dindarlığın ve hakka tabi olman ve ayrıca hakkı herkesin hatırına ve gönlüne tercih edişin olduğunu biliyorum. Şayet bir kimseye hatır için fetva verecek olsaydın mutlaka benim hatırıma gözetirdin. Benim hatırıma gözetmeyip bu ulemanın fetvasına iştirâk etmemiş olman, benim yanımdaki dostluk ve muhabbetini, makamının yüksekliğini daha da fazlalaştırmıştır»

Ben derim ki: Kadı Maverdî'yi bir hükümdara Melikü'l-Mülûk ünvanının takılmasına muvafakat etmeme yoluna iten sebep bir çok kanallardan rivayet edilen sahih hadislerdir. Şöyleki: İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kıyamet gününde Allah katındaki en alçak isim, Melikü'l-Mülûk (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kimsenin adıdır.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kıyamet gününde Cenâb-ı Allah'ın en öfkelenildiği ve O'nun nezdinde en habis kişi Melikü'l-Emlak (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kişidir; melik ancak Aziz ve Celil olan Allah'tır.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın gazabı bir peygamberin öldürdüğü kimseye karşı şiddetlenmiştir. Allah'ın gazabı Melik'ül-Emlak adını alan bir kimseye karşı da şiddetlenmiştir. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka melik yoktur.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SAALİBÎ

Mansur Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail es-Saalibi en-Nisaburî. Arap dili ve edebiyatında, tarihte yüksek bir şahsiyetti. Nazım, nesir, belagat ve fesahat konusunda da büyük tasnif eserleri vardır. En büyük kitabı Yetimetü'd-Dehr fî Mehasini Ehli'l Asr'dır. Bu eserle ilgili olarak şairin biri şöyle demiştir:

«El yetime adlı eserdeki şiirlerin beyitleri
Çok eskilerde kalan fikirlerin büyük çocuklarıdır.
O fikirler öldüler. Bu çocuklar onlardan sonra yaşadılar.
Bu yüzden bunlara yetim adı verildi.»

Saalibî'ye bu adın verilmesinin sebebi kendisi tilki derileri diken bir usta olduğundan ötürüdür. Bilindiği gibi tilki kelimesinin arapçası sa-lebdir. Çoğulu da Saalib'tir

Saalibî'nin güzel ve çok şiirleri vardır. Hicretin 350. senesinde doğdu bu senede vefat etti.

ÜSTAD EBU MANSUR

Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed el-Bağdadî. Şafîî fıkıhçısıydı. Usul ve fûruda imamlardan. Bir çok ilimde ustaydı. Hesap ve feraiz ilminde hatırı sayılır bir alimdi. Büyük bir serveti vardı. Servetinin tümünü ilim ehline harcadı. onyedilimde ders verip eser tasnif etti. Ebu İshak el-İsferayinî'den ders aldı. Nasır el-Mervezî, ile diğerleride kendisinden ders aldılar.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZUNCU SENESİ

Bu senede Melik Mesud b. Mahmud ile Selçuklu meliki Tuğrul Bey karşı karşıya geldiler. Tuğrul Bey'in beraberinde kardeşi Davud da vardı. İki taraf şaban ayında savaşa tutuştular. Mesud ikisini de mağlub etti. Çok sayıda askerlerini öldürdü.

Bu senede Harran ve Rahbe'de Şebih b. Reyryan, Kaim el-Abbasi adına hutbe okuttu. Buralarda Fatimi el-Ubeydi adına okunmakta olan hutbelere son verirdi.

Bu senede Ebu Mansur b. Celali'd-Devle'ye Meliku'l-Aziz ünvanıyla hitab edildi. O, Vasi şehirinde ikamet etmekteydi. Aziz, Büveyh oğullarından Bağdat'a en son hakim olan hükümdardı. Büveyhilerin saltanatı bununla sona ermiştir. Çünkü onlar azgınlık ve taşkınlık yapıp hadlerini aşmışlar, Meliku'l-Emlak ünvanını kullanmışlardı. Cenab-ı Allah kendilerine bahsettiği nimetleri ellerinden aldı. Hükümdarlığı başkalarına verdi. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:

«Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez.» (er-Ra'd, 11).

Bu senede halife, Kadı Ebu Abdillah b. Makula'ya onur hilati giydirdi.

Bu senede Bağdat'a bir karış kalındığında kar yağdı.

İbnu'l-Cevzi dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Selçuk oğulları, Horasan ve Cebel mıntikasına hakim oldular. Etrafi paylaştılar. Bu, Selçuklu hakimiyetinin başlangıcı oldu»

Bu senede Irak'tan, Horasan'dan, Şam'dan, Mısırlılardan az sayıda insan hariç olmak üzere kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ EBÜ NUAYM EL-İSFEHANÎ

Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mehran Ebu Nuaym el-İsfahanî. Meşhur ve faydalı bir çok tasnif eserlerin sahibi olup

büyük bir hadis hafızıdır. Bir çok ciltten oluşan rivayetinin genişliğini ve üstadlarının çokluğu ile hadis kaynaklarına muttali oluşunun kuvvet derecesini ispatlayan Hilyetü'l-Evliya adlı eser ona aittir. Mu'cemü's-Sahabe adlı eseri de vardır ki bu eser bizzat kendi el yazması ile benim yanımda mevcuttur. Sıfatü'l-Cenne, Delâilü'n-Nübüvve, Tıbb-ı Nebi ve diğer faydalı eserleri de vardır.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Nuaym sema yoluyla nakledilen hadislerle icazet yoluyla nakledilen hadisleri birbirine karıştırır, hangisinin sema yoluyla hangisinin icazet yoluyla nakledildiğini açıklamazdı»

Abdülaziz en-Nahşebî dedi ki: «Ebu Nuaym, Haris b. Ebi Üsame'nin müsnedini tamamıyla Ebu Bekir b. Hallad'dan dinlemiş değildir. Ama o bunun hepsini rivayet etti.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Çok hadis dinledi. Çok eser tasnif etti. İtikatta Eş'arî mezhebine çok meyli vardı»

Ebu Nuaym, bu senenin muharrem ayının yirmisekizinde doksan-dört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. İbn Hallikan'ın ifadesine göre o, hicretin 336. senesinde doğmuştur. Yine İbn Hallikan'ın ifadesine göre onun Tarih-i İsfahan adlı bir eseri vardır.

Ebu Nuaym, dedelerinden Mehran'ın biyografisini anlatırken onun müslüman olduğunu, Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talip'le vela bağlarının bulunduğunu, İsfahan kelimesinin farsça şahhan olduğunu, bunun da askerlerin toplandığı yer manasına geldiğini ve bu şehrin İskender tarafından kurulduğunu söylemiştir.

HASAN B. HAFS

Hasan b. Hafs Ebü'l-Fütuh el-Alevî Emir-ü Mekke Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebu Ali el-Bürcümî'dir. Şerefü'd-Devle'ye iki sene müddetle vezirlik yaptı. Sonra azledildi. Kendi zamanında çok itibarlı bir kimseydi. Vâsıt şehrindeki hastahaneyi kuran zattır. Oraya tabipler tayin etti. İlaçlar ve şaraplar tahsis etti. Yetecek miktarda vakıf tesis edip oraya bağladı. Bu senede seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Allah rahmet etsin.

HÜSEYİN B. MUHAMMED B. HASAN

Hüseyin b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Abdillan el-Müeddep. Künyesi Ebu Muhammed el-Hallal'dır. Sahih-i Buhari'yi İsmail b. Muhammed el-Keşmeyhenî'den dinledi. Başkalarından da hadis dinledi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

ABDÜLMELİK B. MUHAMMED

Abdûlmelik b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Bişr b. Mehran. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Vaizlik yapmıştır. Neccad'dan, Dalûc b. Ahmed'den, Acûrî'den ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Sika ve doğru sözlü bir ravi idi. Hakimler nezdinde şahitlik yapardı. Sonra Allah'tan korktuğu ve bu işten hoşlanmadığı için bunu bıraktı ve rebiyülahir ayında doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Rusafe camiinde cenaze namazı kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. Ebu Talib el-Mekkî'nin mezarının yanına defnedildi. Oraya defnedilmeyi vasiyet etmişti.

MUHAMMED B. HÜSEYİN B. HALEF

Muhammed b. Hüseyin b. Halef b. Ferra Ebu Hazim. Künyesi Ebu Yala el-Hanbelî idi. Kadılık yapmıştır. Darekutnî ve İbn Şahin'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî dedi ki: «Rivayet hususunda kendisinde sakıncalı bir durum yoktu. Hadis dinleme ile ilgili bazı metodları olduğunu gördüm. Sonra duyduğumuza göre o Mısır'da hadisleri bir birine karıştırmış ve istinsah yapanlardan hadis sahifeleri satın alarak o sahifelere göre rivayetlerde bulunmuştur. Mutezile mezhebine meylli idi. Mısır ülkesinin Tenis kasabasında vefat etti.»

MUHAMMED B. ABDULLAH

Muhammed b. Abdullah Ebu Bekir ed-Dineverî. Zahiddi. Güzel bir yaşantısı vardı. İbn Kazvinî onu çok överdi. Bağdat hükümdarı Celâlü'd-Devle onu ziyaret ederdi. Bir defasında ondan 2.000 dinar toplam tutarı olan tuz vergisini kaldırmasını istemiş, o da bu nedenle artık onu ziyaret etmez olmuştu. Muhammed b. Abdullah vefat ettiğinde bütün Bağdatlılar cenaze namazına katıldılar ve üzerine defalarca cenaze namazı kılındı. Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin.

FADL B. MANSUR

Künyesi Ebu Rıza idi. İbn Zarif diye meşhur olmuştur. Zarif bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey şiir söyleyenler, size nasihat verdim.
Ben ancak nasihat veren adamı dâhî sayarım.
Zaman yüksek şahsiyetleri alıp götürdü.
Bunda anlatımı uzun sürecek işler vardır.
Nefsine cimriliği damga olarak vuran kişiden mi?

Sizler azık talep ediyorsunuz.
 Sizler son derece çirkin yüzleri,
 Güzellik ve zarafetle methediyorsunuz.
 İşte bundan ötürü rızkınızdan mahrum oluyorsunuz.
 Çünkü sizler övgüde yalan söylüyorsunuz.
 Kafiyelerinizi sağlam tutun.
 Ben kafiyelerde başarıya ulaşan birinizi göremiyorum.
 Söylediklerimden şüphe ediyorsanız.
 O zaman akıllıca bir beyitle beni yalanlayın.»

HİBETULLAH B. ALİ B. CAFER

Künyesi Ebu'l-Kasım b. Makûla'dır. Sultan Celalü'd-Devle'ye defalarca vezirlik yaptı. Kur'ân hafızı idi. Şiirden ve tarihten haberdardı. Bu senenin cemaziyelahir ayında Heyt şehrinde boğularak öldü.

EBU ZEYD ED-DEBBUSÎ

Abdullah b. Ömer b. İsa, Hanefî fıkıhçısıydı. İlm-i hilafı vaz' eden ve onu ortaya çıkaran ilk alimdir. İbn Hallikan böyle demiştir. Kendisi bu hususta örnek gösterilirdi. Debbus, Buhara'ya bağlı kazalardan birinin köyüdür. Ebu Zeyd ed-Debbusî'nin Kitabü'l-Esrar ve't-Takvim li'l-Edille adlı eseri vardır. Bundan başka tasniat ve talikatı da vardır. Rivayet olunduğuna göre o bir fakihle münazara yapmış, fakihî susturup cevapsız bıraktıkça fakih gülümsemiş veya gülmüştü. Ebu Zeyd de bu hususta şöyle bir şiir inşad etmişti:

«Anlayamıyorum; onu her susturduğumda, delilsiz bıraktığımda.
 O gülerек veya kahkaha atarak bana karşılık verdi.

Eğer gülmek kişinin fakih olduğunu gösteriyorsa öyleyse çöldeki ayı ne kadar da fakihtir.»

EL HÛFÎ

Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim b. Said b. Yusuf el-Hûfî. Nahivciydi. Nahve dair büyük bir kitabı ve on ciltlik İrabu'l-Kur'an adlı eseri ve Kur'ân tefsiri vardır. Arapçada, nahivde, edebiyatta imamdı. Bu ilimlere dair çok tasnifatı vardır. İnsanlar onun bu eserlerinden yararlanmışlardır.

İbn Hallikan dedi ki: «Hûfî, Mısır'ın Şarkîye nahiyesine bağlıdır. Buranın kasabası Belbis şehridir. Buranın bütün kırsalına "huf" denir. Buraya bağlı insanlara Hûfî nisbeti takılır. Ebü'l-Hasan Ali, Şibrü'n-Nahle denen bir köydendir ki burası mezkur Şarkîya nahiyesine bağlıdır. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİ

Bu senede Dicle suyu aşırı derecede kabardı. Öyleki nehir üzerindeki köprü ve köprüünün üzerindeki insanlar sulara kapılarak şehrin aşağı taraflarına süreklandılar, ama salimen kurtuldular.

Bu senede askerlerle Sultan Celalü'd-Devle arasında fitne koptu, iki taraftan da adamlar öldürüldü. Anlatımı burada uzun sürecektir şerhler cereyan etti. Her tarafı kaplayan geniş bir fesad meydana geldi. Yama, deliği kapayamaz oldu. Bir çok ev yağmalandı. Hükümdara saygı kalmadı. Kıtık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.

Bu senede Melik Ebu Tahir, Hz. Hüseyin şehitliğini ziyaret etti. Bazı ziyaretgahlara yaya ve yalınayak gitti.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi.

Bu senede Melik Ebu Kalicar, veziri Adil'i Basra'ya sevketti. Vezir Adil orayı ele geçirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. AHMED

İsmail b. Ahmed b. Abdullah Ebu Abdurrahman ed-Darir el-Hayrî. Nisaburludur. Önde gelen faziletli, zeki, güvenilir, sıkı şahsiyetlerdendir. Hicretin 423. senesinde hacca gitmek üzere Bağdat'a geldi. Hatip üç oturumda Ebû'l-Heysem el-Keşmeyhenî ve Ferberî tariki ile Buhârî'den rivayet ederek Sahih-i Buhari'nin tümünü okudu. İsmail b. Ahmed bu senede doksan yaşını aşmış iken vefat etti.

BÜŞRİ EL-FATİNÎ

Büşri b. Mesis. Rum esirlerdendir. Beni Hamdan ümerası onu Mutî'nin kölesi Fatin'e hediye etmişti. Fatin de onu terbiye etmiş, edeplendirmişti. Büşri bir çok üstaddan hadis dinledi. Hatib Bağdadî de ondan rivayetlerde bulundu ve onun hakkında şöyle dedi: «Büşri, doğru sözlü, sadakatlı, salih ve dindar bir kimseydi.» Büşri bu senenin ramazan bayramında vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. ALÎ

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Yakub b. Mervan Ebû'l-Alâ el-Vasitî. Aslen Femüssulh şehridendir. Hadis dinledi, kıraatleri okudu ve rivayet etti. Kıraat ve hadis ile ilgili rivayetleri hususunda kendisini eleştirmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Seksen yaşını aşmış iken bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZİKİNCİ SENESİ

Bu senede Selçukluların şanı yüceldi. Hükümdarları Tuğrul Bey ile kardeşi Davud'un namı yayıldı. Bunlar Mikâil b.Selçuk b.Boğak'ın oğullarıydılar. Dedeleri Boğak eski Türk meşayihindendi ki, onların taktikleri ve büyük hükümdarların yanında da itibarları vardı. Boğak'ın oğlu Selçuk asil ve şehametli bir kimse olarak yetişti. Babası onu hükümdara takdim etti. Hükümdar da ona şebasi lakabını taktı. Askerler ona itaat ettiler. İnsanlar boyun eğdiler. Öyleki hükümdarın kendisi de ondan korktu ve onu öldürmek isteyince Selçuk, İslâm diyarına kaçtı. Müslüman oldu. Onur ve üstünlüğü daha da arttı. Sonra hicretin 107. senesinde vefat etti. Arkada Aslan, Mikail ve Musa adında üç erkek evlat bıraktı. Mikail, kafır Türklerle savaşmaya kendini vakfetti. Nihayet bu savaşlarda şehid edildi. Tuğrul Bey, geride Muhammed Bey ile "Cafer Bey Davud"u¹ bıraktı.

Bunların da amcazadeleri arasında şanlıları yüceldi. İman etmiş Türkler onların etrafında toplandılar ki o Türklere, iman etmiş olduklarından ötürü Türk-iman kelimelerinin bileşiği olan Türkman denildi. Bunlar Selçukluydular. Dedeleri de sözünü ettiğimiz büyük hükümdar Selçuk'tu. Bunlar Mahmud b. Sebüktekin'in ölümünden sonra Horasan'ı tümüyle ele geçirdiler. Hayatta iken Mahmud bunlardan biraz korkardı. Vefat edince yerine oğlu Mesud geçti ve Selçuklularla savaştı. Fakat bu savaşların çoğunda Selçuklular onu hezimete uğrattılar. Böylece Horasan hakimiyetini tümüyle elde ettiler. Sonra Mesud, çölü onlara daraltacak şekilde kalabalık bir orduyla üzerlerine hücum etti, ama onlar bu orduyu kırıp geçirdiler. Davud da bir defa ona baskın yaptı. Mesud yenilgiye uğradı. Davud onun eşyalarını ve çadırlarını istila edip tahtına oturdu. Ganimetleri askerlerine paylaştırdı. Askerleri Mesud'un ordugahında at üzerinde inmeden üç gün beklediler. Çünkü düşmanın ani bir baskın yapmasından korkuyorlardı. Böylece amaçlarını tam olarak gerçekleştirmiş ve arzuladıkları şeyleri bütünüyle elde etmiş oldular. Sonra Melik Mesud'un oradaki bazı kimseleri esir almak üzere Hindistan'a yönelmesi Selçukluları daha da mutlu kıldı. Mesud, Selçuklularla savaşmak için oğlu Mevdud'un maiyyetinde kalabalık bir orduyu geride bırakmıştı. Seyhun nehri üzerindeki köprüyü geçmekte iken askerleri onun eşyalarını yağmaladılar. Kardeşi Muhammed b. Mahmud'un etrafında toplandılar. Mesud'u halettiler, ama Mesud bu yağmacı askerlere hücum etti. Onlar la savaştı. Ancak askerler onu hezimete uğratıp esir aldılar. Kardeşi Muhammed ona dedi ki: «Vallahi bana yapmış olduğun kötülüğe karşı yine de seni öldürecek değilim. Ancak

(1) Çağrı Bey.

çoluk çocuğunla beraber ikamet edeceğin bir beldeyi seç.» Mesud da büyük bir kaleyi seçti; oraya yerleşti.

Sonra Melik Muhammed kendisinden sonraki dönem için oğlunu veliahd tayin etti. Askerler onun veliahdlığına beyat ettiler. Oğlunun adı Ahmet'ti yalnız biraz kıt akıllıydı. Yusuf b. Sebüktekin'le anlaşarak amcası Mesud'u öldürmeye karar verdiler ki devlet sadece kendilerine kalsın ve hükümdarlığı böylece kâmilen elde etmiş olsunlar. Ahmed, babası Muhammed'in bilgisi dışında amcası Mesud'a hücum etti ve onu öldürdü. Babası bu durumu öğrenince ona çok öfkelenildi ve azarladı. Kardeşi oğluna da haber salarak özür diledi ve bu durumdan haberi olmadığını yemin etti. Olanların kendi bilgisi dışında cereyan ettiğini yeminle ifade etti. Öldürülen Mesud'un oğlu Mevdud da amcası Muhammed'e mektup yazarak şöyle dedi:

«Allah, senin bunak oğluna, yaşamasına yetecek kadar akıl nasib etsin. O, büyük bir suç işlemiş ve halife tarafından Seyyidü'l-Mülûk ve's-Selatin lakabıyla şereflendirilen babam gibi büyük bir insanın kanını akıtmaya cüret göstermiştir. Nasıl bir belaya düştüğünüzü ve ne gibi bir kötülüğü irtikâb ettiğinizi yakında öğreneceksiniz.»

«Haksızlık eden kimseler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır.» (eş-Şuarâ, 227).

Bundan sonra amcasının ve oğlunun üzerine ordusuyla birlikte yürüdü. Onlarla savaştı, mağlup edip onları esir aldı. Amcası Muhammed ile oğlu Ahmed ve diğer amca oğullarının tümünü öldürdü. Sadece amcaoğullarından Abdurrahman'ı ve önde gelen emirlerini öldürmedi. Orada Feth-Abaz adını verdiği bir kasaba kurdu. Oradan da Gazne'ye gitti ve şaban ayında Gazne şehrine girdi. Halka adaletle hükmetti. Dedesi Mahmud'un yönetim tarzını uyguladı. İnsanlar ona itaat ettiler. Etraf ülkelerin yöneticileri ona itaat edip tabi olacaklarına dair mektuplar gönderdiler. Yalnız o kendi kavmini kendi eliyle helâk etti. Bu da Selçukluların saadet örneklerindendir.

Bu senede Hammad'ın oğulları İfrikiye hükümdarı Aziz Badis ile anlaşmazlığa düştüler. Aziz Badis bunların üzerine hücum etti. İki seneye yakın bir süre bunları kuşatma altında tuttu. Bu senede İfrikiye'de yağmurların gecikmesi sebebiyle şiddetli bir kıtlık meydana geldi.

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Kerhli Sünniler arasında savaş meydana geldi. Bu savaşa Babü'l-Basra halkı da katıldı bu gruplar arasında çok sayıda insan öldü.

Bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. HÜSEYİN

Muhammed b. Hüseyin b. Fadl b. Abbas Ebu Yala el-Basri es-Sûfî. Ömrünü gurbette ve yolculuklarda geçirdi. Hicretin 432. senesinde Bağdat'a geldi. Orada Ebu Bekir b. Ebî'l-Hadid ed-Dımaşkî'den, Ebü'l-Hüseyin b. Cemi el-Gassanî'den hadis rivayet etti. Sıka, sadakatli, din-dar ve güzel şiir yazan bir kimseydi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Tuğrul Bey Cürcan ve Taberistan'ı zaptetti. Sonra güç-lenmiş ve muzaffer olarak Nisabur'a döndü.

Bu senede Zahîrüd-Devle b. Celâlül-Devle Ebu Cafer b. Kaleveyh, babasının vefatından sonra tahta geçti. Onunla kardeşleri Ebu Kalicar ve Kürsanif arasında anlaşmazlık meydana geldi.

Bu senede Ebu Kalicar Hemedan'a girdi ve oradaki savaşı son verdi. Bu senede Kürtler, maaşlarının ödenmesi geciktiğinden Bağ-dat'ta fesad çıkardılar.

Bu senede İsa nehri üzerindeki Beni Zurayk köprüsü ve aynı şekilde karşı taraftaki büyük köprü de yıkıldı.

Bu senede hacca gitmek isteyen Bulgaristanlı bir adam Bağdat'a gel-di. Kendisinin Bulgar büyüklerinden olduğunu söyledi. Hilafet sarayın-da konuk edildi. Kendisine bolca erzak verildi. Kendisinin Türk ve Sak-lebi soyundan geldiğini, Türk illerinin uç noktasında yaşadıklarını, gündüzlerin kendi memleketlerinde altı saatlik kısa bir sürede bittiğini gecelerin de aynı şekilde kısa sürdüğünü, memleketlerinde pınarların, ekinlerin ve meyvelerin yağmur yağmaksızın ve sulama yapılmaksızın meydana geldiğini, yetiştiğini anlattı.

Bu senede halife Kadir'in derlediği el-İtikadü'l-Kadiri adlı eser alimlere okundu. Bu eserin, müslümanların itikadına uygun olduğuna dair alimlerden ve zahidlerden yazılı ifade alındı. Bu eserde anlatılanla-ra muhalefet edenlerin fasık ve kafir olacakları, yine aynı kişilerce ifade edildi. Bu beyanını ilk yazan kişi Şeyh Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer el-Kazvinî oldu. Ondan sonra diğer alimler bu beyanlarını yazı ile tevsik ettiler. Şeyh Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bu eseri el-Muntazam adlı kita-bında eksiksiz olarak nakletmiştir. Bu eserde selef itikadının güzel bir özeti vardır.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

BEHRAM B. MENAFİH

Ebu Mansur künyesini taşırdı. Ebu Kalicar'a vezirlik yaptı. İffetli nezih ve ırzını muhafaza eden yaşantısında adaletli olan bir kimseydi. Firuzabad şehrinde bir kütüphanesini vakfetmişti ki bu kütüphanesinde 7.000 cilt eser vardı. Bunlardan 4.000'i Ebu Ali ve Ebu Abdillâh b. Mukle'nin el yazısıyla yazılmıştı.

MUHAMMED B. CAFER B. HÜSEYİN

Cehremi lakabıyla meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki:
«Kendileriyle karşılaştığımız ve kendilerinden şiir dinlediğimiz şairlerden biridir. Güzel konuşurdu. Şiirlerinden biri şudur:

«Onun sağa sola dönüp dolaşmasından vay kalbimin haline
Ebediyete kadar biz onunla işkence göreceğiz.
Dediler ki: Sabredip onun aşkını gizledin
Eğer bende sabır olsaydı ona helal ederdim
Ben bu halde delirdim ama o bana aldırış etmedi.
Ben onun gözden kaybolmasına dayanamıyorum.
Onun razı ve hoşnud olması benim için hayat olarak yeter
Onun öfkelenip küsmesi de benim için ölümdür.»

GAZNELİ MAHMUD'UN OĞLU MESUD

Gazne hükümdarlığı yapmıştır. Babası Mahmud da oranın hükümdarıydı. Mesud'u, amcası oğlu Ahmed b. Muhammed b. Mahmud öldürdü. Bunun üzerine Mesud'un oğlu Mevdud da amcasından ve amcasıoğlundan intikam aldı. Babasının katili Ahmed ve onun babası Muhammed ile diğer amcazadeleri ve onların aile efradıyla savaştı, onları mağlub etti. Amcasını ve amcaoğullarını öldürdü. Böylece işi tamamen eline aldı. Hükümdarlıkta rakibi kalmadı.

Ayrıca bu senenin receb ayında Halife Müttaki Billah'ın kızı da Harîmu'z-Zahir'de doksanbir yaşında vefat etti ve Rusafe mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Sultan Celalü'd-Devle, Ebu Tahir'e cizyeleri toplama emrini verdi ve halifenin adamları tarafından cizye toplanmasının menedilmesini istedi. Halife Kaim Billah bundan rahatsız oldu ve Bağdat'tan

çıkıp gitmeye karar verdi.

Bu senede Tebriz şehrinde büyük bir deprem meydana geldi. Şehrin kalesi, surları ve evleri yıkıldı. Hükümet konağının da bir çok köşkleri yıkıldı. Yıkıntılar arasında 50.000 kişi öldü. Halk, başlarına gelen musibetin şiddetinden ötürü bornoz giydi.

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Harezm, Dihistan, Tus, Rey, Cebel, Kirman ve Kazvin gibi bir çok doğu illerini istila etti. Bütün bu mıntıklarda kendisi adına hutbe okundu. Şâni cidden büyüdü. Nâmı her tarafa yayıldı. Bu senede Semmâk b. Salih b. Mirdas Halep şehrini Fatimîlerin elinden aldı. Mısırlılar, onun üzerine savaşı askerlerini sevkettiler

Bu senede ne Irak'tan ne de başka yerlerden hiç kimse hacca gitmedi. Zaten önceki senelerde de giden olmamıştı.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU ZER EL-HEREVÎ

Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Hafız el-Malikî. Çok üstadlardan hadis dinledi. Hadis toplamak için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Mekke'de ikamet etti. Sonra arap bir kadınla evlendi. Her sene hacca gelir, hac mevsimi esnasında Mekke'de ikamet eder, insanlara hadis naklederdi. Mağribliler Eş'arî mezhebini ondan öğrendiler. Kendisi Malikî mezhebini Bakillanî'den öğrendiğini söylerdi. Hadis hafızı idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti.

MUHAMMED B. HÜSEYİN

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Cafer Ebu'l-Feth eş-Şeybanî el-Attar. Katit lakabıyla meşhur olmuştur. Bir çok memlekete seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Zarif bir hadis alimi idi. Tasavvuf yoluna koyuldu. Şöyle derdi:

«Doğduğumda bedevi adlarından biri, Katit adıyla adlandırılmışım. Sonra aile efradımdan biri bana Muhammed adını taktı.»

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede azınlıklar tekrar halifenin görevlilerine cizye vermeye başladılar.

Bu senede Sultan Tuğrul Bey'in mektubu Celalü'd-Devle'ye geldi. Tuğrul Bey bu mektubunda halka iyi davranmasını ona emrediyor ve başına istemediği felaketleri getirmeden önce halkla iyi geçinmesini buyuruyordu.

EBU KALİCAR, KARDEŞİ CELALÜ'D-DEVLE'DEN SONRA BAĞDAT'I ELE GEÇİRİYOR

Bu senede Celâlû'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Sultanü'd-Devle Ebu Kalicar b. Bahaü'd-Devle Bağdat'a hakim oldu. Emirlerinin ittifakı üzere kendisi adına Bağdat'ta hutbe okundu. Emirler Melik Aziz Ebu Mansur b. Celalü'd-Devle'yi Bağdat'dan kovdular. O da çeşitli şehirlere gitti. Memleketini bırakıp başka yerlerde dolaştı. Nihayet hicretin 441. senesinde vefat etti. Cenazesi alınıp Bağdat'a getirildi ve Kureyş mezarlığında babasının mezarının yanına defnedildi.

Bu senede Sultan Mevdud b. Mesud, Horasan'a büyük bir ordu sevketti. Davud oğlu Selçuklu Alpaslan bu orduyla savaştı.

Bu senenin safer ayında Müslümanların memleketlerine baskınlar yapan 10.000 kadar Türk müslüman oldu. Bunlar kurban bayramında 20.000 baş koyun kurban ettiler ve çeşitli beldelelere dağıldılar. Çin taraflarında yaşayan Tatarların tehlikesinden de hiç kimse emin olamadı.

Bu senede Bizans İmparatoru Konstantiniyye'deki yirmi yaşından küçük bütün yabancıları sürgün etti.

Bu senede Maiz Ebu Temim, kendi ülkesi olan İfrikiye'de Abbasi halifesi adına hutbe okutmaya başladı. Fatimiler adına hutbe okunmasına son verdi. Fatimilerin bayraklarını yaktı. Abbasi halifesi de ona hilat ve bayrak ile berat gönderdi. Bu ona bir onur, tazim ve övgü nişanesiydi.

Bu senede halife Kaim Bi-Emrillah, Ebu Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Maverdî'yi Celalü'd-Devle'nin ölümünden önce Melik Tuğrul Bey'e gönderdi ki, onunla Celalü'd-Devle'nin ve Ebu Kalicar'ın arasını bulsun. Maverdî, Cürcan'a gitti. Orada Tuğrul Bey'le buluştu. Tuğrul Bey de onu dört fersah öteden karşılamaya geldi. Bunu halifeye bir ikram olsun diye yapmıştı. Maverdî ertesi seneye kadar Tuğrul Bey'in yanında kaldı, sonra halifenin yanına geldiğinde Tuğrul Bey'in halifeye olan saygısından ötürü kendisine itaat edip ikramda bulunduğunu bildirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HÜSEYİN B. OSMAN

Hüseyin b. Osman b. Sehl b. Ahmed b. Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî. Künyesi Ebu Sa'd idi. Hadis toplamak amacıyla sıcak ülkelere seyahat edenlerdendi. Sonra bir müddet Bağdat'ta ikamet etti ve orada hadis rivayet etti. Hatib Bağdadî kendisinden rivayetlerde bulunmuş ve onun doğru sözlü bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Hüseyin b. Osman, âhir

ömründe Mekke'ye göçtü. Bu senenin şevval ayında vefat edinceye dek orada ikamet etti.

ABDULLAH B. EBİ'L-FETH

Abdullah b. Ebi'l-Feth Ahmed b. Osman b. Ferec b. Ezher. Künyesi Ebü'l-Kasım el-Ezherî'dir. Meşhur hadisçi ve hafızdı. İbn Suvarî adıyla meşhur olmuştur. Ebu Bekir b. Malik'den ve adlarının sıralanması burada uzun sürecek olan bir cemaattan hadis dinledi. Sıka, doğru sözlü, dindar, itikadı ve yaşantısı güzel bir kimseydi. Bu senenin safer ayının ondokuzunda salı gecesi vefat etti. Vefat ederken ömrü seksen sene, yirmi gündü.

SULTAN CELALÜ'D-DEVLE

Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Irak hükümdarı idi. Abidleri sever, onları ziyaret eder, onlardan dua talep ederdi. Defalarca iktidardan düştü. Konağından çıkarıldı. Bir defasında da Bağdat'dan sürgün edildi. Tekrar oraya dönüp, iktidara geçiyordu. Nihayet ciğerinden hastalandı. Bu senenin şaban ayının beşinde cuma gecesi vefat etti. Vefat ederken ellibir sene ve bir kaç aylık ömrü vardı. Ömrünün onaltı sene ve onbir aylık kısmını Irak hükümdarlığında geçirmişti. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Ebu Kalicar Bağdat'a girdi. Beş vakit namaz esnasında davul çalınmasını emretti. Daha önce sultanlar böyle yaptırılmazlardı. Namaz vakitlerinden sadece üçünde yalnızca Sultan Adü'dü'd-Devle için davul çaldırıldı. Beş vakit namaz için sadece halifeye davul çaldırılırdı. Ebu Kalicar bu senenin ramazan ayında Bağdat'a girdi. Askerlere bol miktarda para dağıttı. Halife'ye de 10.000 dinar gönderdi. Ordu komutanları Besasirî, Neşavirî ve Hemmam Ebu Lika'a da hilat giydirdi. Halife, Ebu Kalicar'a Muhyi'd-Devle lakabını taktı. Hükümdarlarının emriyle bir çok memlekette onun adına hutbe okundu. Hemedan'da da onun için hutbe okundu ve Tuğrul Bey'in Hemedan'daki nai-binin yetkisi kalmadı.

Bu senede Tuğrul Bey, Ebu'l-Kasım Abdullah el-Cüveynî'yi kendisine vezir olarak tayin etti. Bu, onun tayin ettiği ilk vezirdi.

Bu senede Mısır hükümdarı Ebu Nasır Yusuf Bağdat'a geldi. Yahudiydi. Cercerainî'nin ölümünden sonra müslüman oldu.

Bu senede amcası Murtaza'nın vefatından sonra Ebu Ahmed b. Adnan b. Rıza, Talibilerin nakibliğine atandı.

Bu senede Ebu Tayyib et-Taberî Kerh kadılığına atandı. Babu't-Tak kadılığı da uhdesinde kaldı. Bu ek görev, Kadı Saymerî'nin vefatından sonra ona verildi.

Bu senede Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasım b. Müslim, Halife'nin Divanı adlı kitaba baktı. Ebü'l-Kasım, halifenin nezdinde büyük bir makam ve itibar sahibiydi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HÜSEYİN B. ALİ

Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Cafer Ebu Abdillâh es-Saymerî. Saymerî nisbeti, Basra'daki Saymer nehrinden gelmektedir. O nehrin kıyısında bir çok köy ve kasaba vardır. Hüseyin b. Ali, Hanefî imamlarından. Önce Medain kadılığına, sonra Ribü'l-Kerh kadılığına atandı. Ebu Bekir el-Müfid'den, İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadîs dinledi. Doğru sözlü, keskin zekâh, tam akıllı, iyi geçimli, güzel ibadet eden, ulemanın hukukunu bilen bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında seksenbeş yaşında vefat etti.

ABDÜLVEHHAB B. MANSUR

Abdülvehhab b. Mansur b. Ahmed Ebü'l-Hasan. İbnü'l-Müşteri adıyla meşhur olmuştur. Ahvazlıdır. Ahvaz'ın ve oraya bağlı mıntıkaların kadılığını yapmıştır. Şafî mezhebine mensuptur. Sultan nezdinde büyük bir itibarı vardı. Doğru sözlü, sadakatli, servet sahibi, mazbut yaşıntısı olan bir kimseydi.

ŞERİF MURTAZA

Ali b. Hüseyin b. Musa b. Muhammed b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib eş-Şerif el-Musavî. Murtaza, Zî'l-Mecdeyn lâkabını taşırdı. Kardeşi Zî'l-Hasebeyn'den daha büyüktü. Güzel şiirleri vardır. İmamiye ve Mutezile mezhebi ile ilgili şiirler yazmış, bu husuta münazaralar yapmıştır. Onun yanında bütün mezheplerle ilgili münazaralar yapıldı. Şiiliğe, şiiliğin usul ve furûuna dair tasnif eserleri vardır. İbnü'l-Cevzî onun şiilikle ilgili şaz olan bazı kaviyelerini nakletmiştir. Mesela:

Secde ancak yerin veya yer cinsinden olan şeylerin üzerine yapılabilir.

İsticmar, yani taşla taharette bulunmak küçük abdest için değil de

büyük abdest için yeterli olur.

Kitabî kadınlarla evlenmek haramdır.

Ehli kitabın kestikleri hayvanların etleri de yenilmez. Ehli kitabın ve diğer kâfirlerin yaptıkları yemekler de haramdır.

Boşama ancak iki şahidin huzurunda gerçekleşebilir. Şarta bağlı boşama durumunda bu şart gerçekleşse bile boşama tahakkuk etmez.

Yatsı namazını kılmayıp gecenin yarısına kadar uykuda kalan kimsenin bu namazı kazâ etmesi ve bu günahına keffaret olsun diye de ertesi gün oruç tutması vacip olur.

Kadın saçını kesecek olursa hataen adam öldürme keffareti gibi keffaret vermesi vacip olur.

Bir musibet esnasında elbisesini parçalayan kimsenin yemin keffareti vermesi vacip olur.

Bilmeksizin evli bir kadınla evlenen kimsenin beş dirhem sadaka vermesi vacip olur.

Hırsızın cezası parmak uçlarının kesilmesidir.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ben bu ifadeleri Ebu'l-Vefa b. Ukayl'in el yazısına bakarak naklettim ve bu gerçekten tuhaf fikirlerden ibaret bir şeydir. İcmaa aykırıdır. Bundan daha tuhafı, sahabelerin yerilmesidir. Allah sahabelerden razı olsun»

Bundan sonra o, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Aişe'nin, Hz. Hafsa'nın kâfir olduklarını iddia eden çirkin sözlerini de nakletmiştir. Allah, Şerif Murtaza'yı ve benzeri pislik ve necis olan Rafizîlerle kâfirleri –şayet bu günahlarından tevbe etmemişlerse– rezil rûsvay etsin.

İbnü'l Cevzî, Ebü'l-Kasım b. Burhan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Şerif Murtaza'nın yanına gittim. Yüzünü duvara dönmüş şöyle diyordu: «Ebu Bekir ile Ömer yönetimin başına geçtiler. Saptılar. Merhamet dilediler. Kendilerine merhamet edildi.» Ben de ona; «Yani müslüman olduktan sonra mürted mi oldular demek istiyorsun?» dedim ve yanından kalkıp gittim. Evinin eşiğine varır varmaz bir hıçkırık attığını duydum. Bu senede seksenbir yaşında öldü.

İbn Hallikan, Şerif Murtaza'dan bahsetmiş, diğer şairleri övdüğü gibi kendi adetine uyararak onu da övmüş ve kötülüklerini görmezden gelmiştir. Onun bazı parlak şiirlerini de nakletmiştir. Sonra da «denildiğine göre Nehcü'l-Belağa adlı kitabı uyduran Şerif Murtaza'dır» demiştir.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Şuayb b. Abdullah b. Fadl. Künyesi Ebu Mansur er-Royanî'dir. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayini'nin dostudur.

Hatib Bağdadî dedi ki; «Muhammed b. Ahmed Bağdat'ta yaşadı.

Orada hadis rivayet etti. Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Katiatü'r-Rebi mahallesinde ikamet ederdi.»

Muhammed b. Ahmed bu senenin rebiülevvel ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

EBU HÜSEYİN EL-BASRÎ EL-MUTEZİLÎ

Muhammed b. Ali b. Hatib Ebu Hüseyin el-Basrî. Kalamcıydı. Mutezile ulemasından olup onların savunucusu idi. Onları yerenlere karşı büyük ve bir çok tasnif eser vererek karşı koydu. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Cenaze namazını Kadı Ebu Abdillah es-Saymerî kıldırdı ve Şuneyzî mezarlığına defnedildi. Sadece bir hadis rivayet etmiştir. Onu da Tarih'inde Hatib Bağdadî nakletmiştir. Şöyle ki: Muhammed b. Ali b. Tayyib, Ebu Mesud el-Bedrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«İnsanların nübüvvet kalamından elde ettikleri şey şudur: Utanmadığın takdirde dilediğini yap.»

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, kardeşi İbrahim'i Cebel muntıkasına gönderdi. İbrahim oraya hakim oldu. Cebel valisi Kerşasif b. Alâü'd-Devle'yi oradan kovdu. O da gidip Kürtlerin saflarına katıldı. Sonra İbrahim, Dinever şehrine gitti. Orayı da ele geçirdi. Dinever Valisi Ebü's-Şevki'yi şehirden kovdu. O da Hulvan tarafına gitti. İbrahim onu kovalayıp Hulvan'a gitti. Zor kullanarak Hulvan'ı ele geçirdi. Kerşasif'in oradaki evini yaktı. Mallarını ganimet edindi. O esnada Ebu Kalicar, Kendisine tabi olan kimselere baskınlar yapan Selçuklularla savaşmaya hazırlandı. Ancak bineği az olduğundan bu imkânı bulamadı. Çünkü bu senede atlara büyük bir afet gelmiş, 12.000 kadar at ölmüştü. Öyleki at leşlerinin çokluğundan Bağdat şehri kokmaya başlamıştı.

Bu senede Rafizilerle Sünniler arasında bir savaş meydana geldi. Sonra iki taraf Bağdat'taki yahudilerin evlerini yağmalamak, eski kiliseyi yakmak hususunda ittifak edip bir araya geldiler. O esnada Vâsıt şehrinde hristiyan büyüklerinden biri öldü. Ailesi oradaki bir mescidin kapısı önünde taziyet kabul etmek için oturdular. Cenazesini gündüz teşyi ettiler. Beraberlerinde kendilerini ve cenazeyi koruyan bir grup Türk de vardı. Halk bunlara hücum etti. Bunları hezimete uğrattı. Cenazeyi ellerinden alıp kefeninden çıkardılar. Onu yakıp külünü Dicleye savurdular. Sonra da kiliseye gidip yağmaladılar. Türkler onları koruyamadılar.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

FARİS B. MUHAMMED

Faris b. Muhammed b. Attaz. Dinever'in ve oraya bağlı beldelerin valisi idi. Bu senede vefat etti.

HATİCE BİNTİ MUSA

Hatice binti Musa b. Abdullah. Vaize idi. Binti Bakkal diye tanınırdı. Ümmü Seleme künyesini taşırdı. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ondan dinlediğim hadisleri yazdım. Yoksul, salih ve faziletli bir kadındı.»

AHMED B. YUSUF ES-SELİKİ EL-MÜNAZÎ

Şair ve yazardı. Ahmed b. Mervan el-Kürdî'nin veziriydi. Silvan ve Diyarbakır valilikleri yapmıştır. Faziletli, letafetli, yüksek bir şahsiyetti. Defalarca elçi olarak Konstantiniye'ye gidip geldi. Çok kıymetli kitaplar elde etti. Bunları Diyarbakır ve Silvan camilerine vakfetti. Bir gün Ebu Alâ el-Mearrî'nin yanına gitti. Ebu Alâ ona şöyle dedi:

— Ben, insanlardan ayrılıp uzlete çekilmek istiyorum. Çünkü onlar bana eziyet ediyorlar. Ben dünyayı onlara bıraktım.

— Ahireti de onlara bıraktın.

— Ahireti de mi Ey Kadı?

— Evet.

Eşine az rastlanılır kıymetli bir şiir divanı vardı. Muhterem Ahmed b. Yusuf onu bulmak istedi. Ama bulamadı. Ahmed b. Yusuf es-Selikî bu senede vefat etti. Nezaa vadisi hakkında şöyle bir şiiri vardır:

«Öyle bir vadi ki ısınan taşların sıcaklığından kurudu.

Onu her tarafı kaplayan sağnak yağmurlar susuzluktan korusun.

Kenarındaki bir ağacın altına konakladık.

Sütten kesilen çocuğa emzikçi kadının gösterdiği şefkat gibi.

O da bize şefkat gösterdi.

Susamış olduğumuz esnada bize berrak bir su içirdi.

O su, içkiciye içkiden daha lezzetlidir.

Her ne zaman güneşin karşısına geldiysem o güneşi gözetleyip takip etti.

Nesim rüzgârının esmesine izin vermek için ateşe gölgesiyle engel oldu.

Çakıl taşları bekârların süsü gibi görülür.

Ve güzel dizilmiş gerdanlığın yanında aranır»

İbn Hallikan dedi ki: Bu beyitler kendi babında eşsiz ve bedii beyitlerdir.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin başında Bağdat'ta bir çok binek hayvanı öldü. Öyle ki bunların leşlerinin çokluğundan Bağdat şehri kokuştı.

İbnü'l- Cevzî dedi ki: «Bazan insanlar kendi bineklerini tedavi etmek için baytarları getiriyorlar, baytarlar da bineklerine arpa suyu içirerek tedavi ediyorlardı.»

Bu senede Sultan b. Tuğrul Bey İsfahan'ı kuşatma altına aldı. İsfahanlılar ona bir miktar para vermek üzere kendisiyle barış anlaşması yaptılar. Ayrıca onun adına İsfahan'da hutbe okunması da şart koşuldu ve bu şart yerine getirildi.

Bu senede Mühelhel, Karmisin ve Dinever şehirlerini ele geçirdi.

Bu senede Beni Haface kabilesine Receb b. Ebi Meni b. Sümal, Bedran b. Sultan b. Sümal'in ölümünden sonra hakim oldu. Bu bedeviler kadar insanları Allah'ın Ka'be'sinden mahrum bırakan başka kimseler yoktur. Allah bunlara hayır mükafat vermesin.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBU MUHAMMED EL-CÜVEYNÎ

Şafîilerin imamıdır. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayseveyh Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî. İmamü'l-Haremeyn Ebü'l-Meali Abdülmelik b. Ebi Muhammed'in babasıdır. Aslı Senbes kabilesindendir. Cüveyn, Nisabur şehrinin nahiyelerinden biridir. Ebu Muhammed el-Cüveynî, hadisi bir çok beldelerde bir grup alimden dinledi. Babasından edebiyatı, Ebu Tıyb Sehl b. Muhammed es-Sa'luki'den de fıkıh öğrendi. Sonra Merv'e gidip Ebu Bekir Abdullah b. Ahmed el-Kaffal'dan ders aldı. Daha sonra Nisabur'a döndü ve münazara için bir oturum düzenledi. Heybetliydi. Huzurunda hep ciddiyet hakimdi. Çeşitli ilimlere dair bir çok tasnif eserler verdi. Zahiddi. Dini emirleri muhafazada tavizsizdi. Öyle zamanlar olmuş ki zekâtı iki kez vermiştir. Ben onun biyografisini Tabakatü's-Şafîiyye adlı eserde anlatmışımdır. İmamların onu methederken söyledikleri sözleri de aktarmışımdır. Bu senenin zilkade ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Çeşitli ilimleri içeren Tefsir-i Kebir'i tasnif etti. Fıkıh ilmiyle ilgili et-Tabsire ve't-Tezkire adlı eser ona aittir. Muhtasarü'l-Muhtasar, el-Fark ve'l Cem', es-Silsile ve daha bir çok eserleri

tasnif etmiştir. Fıkıhta, usûlde, arap dili ve edebiyatında önde gelen bir alimdi. Bu senede vefat etti. Hicretin 434. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. el-Ensab adlı eserde Şemanî böyle demiştir. Vefat ederken ihtiyar denecek yaştaydı»

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Tuğrul Bey ile Ebu Kalicar barıştılar. Tuğrul Bey onun kızıyla evlendi. Ebu Kalicar'ın oğlu Ebu Mansur da Tuğrul Bey'in kardeşi Davud'un kızıyla evlendi.

Bu senede Kürtler Ebu Şevk'in kardeşi Sürhab'ı esir alıp emirleri İbrahim Yinal'ın huzuruna getirdiler. İbrahim Yinal da onun gözlerinden birinin çıkarılmasını emretti.

Bu senede Ebu Kalicar, Batiha diyarını istila etti. Batiha valisi Ebu Nasr, kaçıp kurtuldu.

Bu senede Asfar et-Tağlibî adında bir adam ortaya çıkarak kendisinin kitaplarda adı zikredilen kimselerden olduğunu iddia etti ve bazı kimseleri yoldan çıkardı. Bazı beldelere hücum edip ganimet elde etti. Sağladığı ganimetlerle güçlendi. Daha sonra bir fırsatı bulunarak esir alındı ve Diyarbakır valisi Nasırü'd-Devle b. Mervan'a götürüldü. Nasırü'd-Devle de onu tutuklayıp zindana attı. Zindan kapısını üzerine kapayıp sıvadı.

Bu senede Irak ve Cezire'de fazla sayıda ölen hayvanların leşleri sebebiyle veba hastalığı meydana geldi. Bu yüzden bir çok insan öldü. Öyleki çarşılarda pazarlarda kimse görülmez oldu. Hastaları tedavi etmek için ihtiyaç duyulan şeyler çok azaldı. Musul'dan gelen bir mektupta anlatıldığına göre halktan sadece 400 kişi cuma namazı kılıyordu. Zimmilerden de sadece 120 kişi kalmıştı.

Bu senede şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Rafizîlerle Sünniler arasında Bağdat'ta savaş cereyan etti. Bu yüzden çok kimse öldü.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZOTUZDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH B. AHMED

Künyesi Ebü'l-Fadl'dır. Haşimî'dir. Harun Reşid neslindendir. Sicistan kadılığı yapmıştır. Çitrifi'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadi dedi ki: Kendi nefesine hitaben yanımda şu şiiri okudu:

«Dediler ki cömertlikte orta yolu tut. Sen insaflı birisin adaletlisin. İnsaflı kimse aşırı gitmez. Haksızlık etmez.

Onlara cevaben dedim ki: Ben cömertlikte ve âlicenâplıkta dalgalanan bayrakların sahipleri olan bir kavmin neslindenim.

Allah'a yemin ederim ki dedelerimin kurdukları binayı daha da güçlendireceğim. Dedem Harun Reşid'dir. Ondan önce de Mansur vardı.»

ABDÜLVAHİD B. MUHAMMED

Abdülvahid b. Muhammed b. Yahya b. Eyyub Ebu'l-Kasım. Mutariz adıyla meşhur şairdir. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey kul! Ne kadar günah ve suçun vardır?

Eğer sen bunları unutmuş olsan bile Allah bunları kayda geçirmiş-
tir.

Ey kul! Mutlaka bir gün hesap yerinde dikileceksin.

O hesap yerinde dikilmeyi hatırladığı zaman kalbin kanar.

O günü kalbime hatırlattığımda ve kötü zanna kapıldığımda.

Ben «Ey Rabbim beni bağışla» derim.»

MUHAMMED B. HASAN B. ALİ

Muhammed b. Hasan b. Ali b. Abdürrahim Ebu Sa'd. Celalü'd-Devle'ye altı kez vezirlik yaptı. Sonra Ceziretü İbn Ömer de elli altı yaşında bu senede vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. MUSA

Künyesi Ebu Abdillâh'tır. Vaizlik yapmıştır. Şirazlıdır. Hatib Bağdadî dedi ki:

«Bağdat'a geldi. Orada zahid ve takvalı bir kimse olduğunu gösterdi. Dünyadan el etek çekti. İnsanlar ona aldandılar. Meclisine çok sayıda adam katılırdı. Bir süre sonra kendisine sunulan hediyeleri kabul etmeye başladı. Mahı çoğaldı. Kıymetli elbiseler giydi. Bazı işler yaptı. Taraf-tarları ve tabileri çoğaldı. Gazaya gitmek istediğini açıkladı. Bunun üzerine bir çok insan etrafında toplandı. Şehir dışında ordugah kurdu. Namaz vakitlerinde kendisi için davul çalınmaya başladı ve Azerbaycan taraflarına gitti. Etrafında çok sayıda adam toplandı. O mıntıkaların emirine benzedi. Bu senede Azerbaycan taraflarında öldü. Bağdat'ta hadis rivayet etti. Ben de kendisinden az sayıda hadisi dinleyip yazdım. Arkadaşlarımızdan biri onun hadis rivayetinde zayıf bir ravi olduğunu ispatlayan bazı şeyler anlattı. O, bazılarına şu şiiri okumuştı:

«Her lezzet hususunda nefse itaat eder.

Ve aklın, keremin dışına çıkarsam.

Her çağrılarında halka icabet edersen

Bilesin ki bütün bunlar seni haram ve çirkin işlere davet ederler.»

MUZAFFER B. HÜSEYİN

Muzaffer b. Hüseyin b. Ömer b. Burhan Ebü'l-Hasan el-Gazzal. Muhammed b. Muzaffer'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi.

MUHAMMED B. ALİ B. İBRAHİM

Künyesi Ebü'l-Hattab el-Hanbelî'dir. Şairdir. Şiirlerinden biri şudur:

«Aşkın verdiği her hükme uyulur.
Sevgilinin işlediği her cinayete tahammül edilir.
Kişi aşka gelir, sitemde bulunur, şikayetçi olur.
Vücudu zayıflatmayan bir aşk, sağlam değildir.»

Şam'a seyahate gitti. Maarratü'n-Numan'dan geçtiğinde Ebü'l-A'la el-Maarrî onu bir kaç beyitle övdü. O da irticalen ona cevap verdi. Yolculuğa çıkarken gözleri sağlamdı. Bağdat'a döndüğünde gözlerini kaybetmişti. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Anlatıldığına göre o, aşırı derecede bir Rafizî imiş. Doğrusunu Allah bilir.

ŞEYH EBU ALİ ES-SENÇİ

Hüseyin b. Şuayb b. Muhammed. Kendi zamanında Şafîilerin şeyhi idi. Fıkıh ilmini Ebu Bekir el-Kaffal'dan öğrendi. İbn Haddad'ın Fürû adlı eserini şerh etti. Ondan önce de Şeyhi bu eseri şerhetmişti. Şeyhinden öncede Kadı Ebu Tıyb et-Taberî bu eseri şerhetmişti. Ebu Ali es-Sencî, İbn Kâs'ın et-Telhis adlı kitabı üzerine büyük bir şerh yazmıştır. el-Mecmu' adlı kitabı vardır. Gazalî, el-Vasit adlı kitabında bundan alıntılar yapmıştır. İbn Hallikan dedi ki: «İranlılarla Horasanlıların metodunu birleştiren ilk zat Ebu Ali es-Sencî'dir»

Şeyh Ebu Ali es-Sencî, hicretin 430. senesinden bir kaç sene sonra vefat etmiştir.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKINCI SENESİ

Bu senenin cemaziyevvel ayında Bağdat Emiri Ebu Kalicar vefat etti. Kendisi göldeyken hastalanmış ve vücudundan günde üç kez kan alınmıştı. Sonra bir mahfeye konulup Bağdat'a getirilmiş ve perşembe gecesi vefat etmişti. Köleler ambarları ve hazineleri yağmalamışlar, cariyeler de çadırları yakmışlardı. Sadece onun içinde bulunduğu çadıra dokunmamışlardı. Kendisinden sonra yönetime oğlu Ebu Nasr geçti ve ona el-Melikür-Rahim adını verdiler. Hilafet sarayına girdi. Halife ona yedi hil'at giydirdi. Kol nişanları ve göğüs madalyaları taktı. başına da taç ve siyah sarık koydu. Bazı tavsiyelerde bulundu. Bundan sonra Melik Rahim kendi konağına döndü. İnsanlar onu tebrike geldiler.

Bu senede Şiraz şehrinin çevresine sur çekildi. Çevresinin uzunluğu onikibin zira', yüksekliği sekiz zira', genişliği ise altı zirâ idi. Surlarda toplam onbir kapı vardı.

Bu senede İbrahim Yınal Rum beldelerine gaza yaptı. 100.000 baş davarı ve 4.000 zırhı ganimet olarak elde etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ganimet olarak elde ettiği zırhların sayısı 19.000'dir. Kendisiyle Konstantiniyye arasında sadece onbeş günlük bir mesafe kalmıştı. Elde ettiği ganimetleri 10.000 arabaya yükledi.

Bu senede Zahiretüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın adına babasından sonraki dönem için veliaht olarak hutbe okundu ve halk tarafından kendisi için "yaşasın" denildi.

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler savaştılar. Bu yüzden Bağdat'ta anlatımı uzun sürecek fitneler cereyan etti. Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. İSA B. MUKTEDİR

Künyesi Ebu Muhammed el-Abbasi'dir. Hicretin 343. senesinin muharrem ayında doğdu. Müeddibi Ahmed b. Mansur es-Sükkerî'den, Ebu Ezher Abdülvehhab el-Katip'ten hadis dinledi. Faziletli, dindar ve

halifelerin haberlerini, aynı zamanda insanların tarihini ezberleyen, iyi bilen, salih bir kimseydi. Ele geçirmeye muktedir olduğu halde hilafete meyletmedi. Tahttan yüz çevirdi. Halifeliği, Kadir tercih etti. Hasan b. İsa bu senede doksanyedi yaşında vefat etti. Bab-ı Harb mezarlığına defnedilmesini vasiyet etti. O mezarlıkta imam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınına defnedildi.

HİBETÜLLAH B. ÖMER

Hibetullah b.Ömer b. Ahmed b. Osman. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Vaizdi. İbn Şahin adıyla meşhur olmuştur. Ebu Bekir b. Melek'den, İbn Masî'den ve Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ben kendisinden hadis dinleyip yazdım. Doğru sözlü bir kimseydi»

Hicretin 351. senesinde doğdu. Bu senenin rebiülahir ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

ALİ B. HASAN

Ali b. Hasan b. Muhammed b. Müntab Ebu Muhammed el-Kasım. İbn Ebi Osman ed-Dakkak adıyla meşhur olmuştur.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Katîf'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Salih, sadakatli, dindar bir alimdi. mezhebi ve gidişatı güzeydi»

MUHAMMED B. CAFER B. EBU'L-FEREC

Zü's-Saadet lakabını taşıyan vezirdi. Farsta ve Bağdat'ta Ebu Kalicar'a vezirlik yaptı. Engin bir mürüvvete sahipti. Güzel şiirleri ve nesirleri vardı. Onun güzel davranışlarından biri şuydu: Adamın biri vefat etmiş geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakın bir mirası geride bırakmıştı. Sekiz aylık çocuğun vasisi veya bir başkası ona şöyle bir mektup yazmıştı:

«Falan adam öldü. Geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakın bir servet bıraktı. Eğer vezir hazretleri uygun görürse bu çocuk buluşma erinceye kadar servetini kendi hesabına emaneten alsın.»

Vezir Muhammed b. Cafer de kendisine gelen bu mektubun arkasına şöyle bir cevap yazmıştı:

«Ölen kimseye Allah rahmet etsin. Geride bıraktığı yetimin musibetini de Allah gidersin. Kalan mala gelince onu da yine Allah nemalandırsın. Jurnalcilik yapana Allah lanet etsin. Bizim yetim malına ihtiyacımız yoktur.» Vezir Muhammed b. Cafer bu senenin ramazan ayında tutuklanıp öldürüldü. Öldürülürken ellibir yaşındaydı.

MUHAMMED B. AHMED B. İBRAHİM

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Gaylan b. Abdillâh b. Gaylan b. Halim b. Gaylan. Talib el-Bezzer'in kardeşiydi. Bir cemaatten hadis rivayet etti. Ebu Bekir eş-Şafî'den en son hadis rivayet eden kişidir. Sadakatli, doğru sözlü, dindar, salih, yaşı büyük olmakla birlikte nefsi kuvvetli bir kimseydi. 1000 dinarı vardı. Her gün bu dinarları eteğine boşaltır, elinde evirip çevirir, sonra yine yerine koyardı.

Darekutnî, onun rivayet ettiği hadislerden oluşan el-Cezaü'l-Gaylanîyat adlı bir eseri derlemiştir ki biz de o hadisleri kendisinden dinlemiştik. Muhammed b. Ahmed bu senenin şevval ayının altısında pazartesi günü doksandört yaşında vefat etti. Vefat ederken 100 yaşına da ulaştığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

SULTAN EBU KALİCAR

Asıl adı Merzüban b. Sultanü'd-Devle b. Bahaü'd-Devle'dir. Kırk yaşından fazla olarak bir kaç ay yaşamış iken vefat etti. Dört sene kadar müddetle Irak sultanlığı yaptı. Bir kalesi yağmalandı ki, o kalede bir milyon dinardan fazla parası vardı. Kendisinden sonra yerine oğlu Melik Rahim Ebu Nasr geçti.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının onunda Kerh mahallesi sakinlerine Hz. Hüseyin'in matemini tutmak ve bu husustaki bid'atleri icra etmek yasaklandı. Bunlarla Babü'l-Basra sakinleri arasında haddinden fazla öldürme ve yaralama hadiseleri cereyan etti. Kerh mahallesi sakinleri mahallelerinin etrafına sur yaptırdılar. Ehl-i Sünnet'ten olanlar da Sûku'l-Kallâin üzerine bir sur yaptırdılar. Sonra her iki tarafta yaptırdıkları surları bozdular. Tuğlaları başka yerlere davul zurna çaldırarak götürdüler. Bu hususta aralarında karşılıklı övünmeler cereyan etti. Ağıza alınmayacak kötü sözler söylendi. Kimi sahabilerin faziletine, kimi de onların aleyhine olacak şiirler inşâd ettiler. "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raciun" (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sonra iki taraf arasında anlatımı burada uzun sürecek kavgalar cereyan etti. Bir çok evleri yaktılar. Bu senede Tuğrul Bey ile kardeşi arasında dargınlık meydana geldi. Tuğrul Bey'in kardeşi çok sayıda asker topladı ve Tuğrul Bey'le savaştı. Sonra Tuğrul Bey onu sığındığı bir kalede yakalayıp esir aldı. Dört gün süren kuşatmadan sonra onu yenik düşmüş olarak kaleden indirdi; ama ona iyilik ve ikramda bulundu. Yanında saygın bir şekilde ikamet ettirdi.

Öte yandan Bizans imparatoru, Tuğrul Bey'e bir mektup yazarak İbrahim İnal'ın esir aldığı Bizanslı bir komutanın fidye karşılığında salıverilmesini istedi. Ona çok miktarda para gönderdi. Ama Tuğrul Bey de o esir komutanı hiçbir karşılık almaksızın bir jest yapıp salıverdi. Bizans imparatoru da onun bu jesti karşılığında ona çok hediyeler gönderdi ve İstanbul'daki bir mescidin onarımını emretti. Mescitte beş vakit namazla birlikte cuma namazları da kılınmaya başlandı. Orada Sultan Tuğrul Bey adına hutbe okundu. Bu hayret verici durumdan diğer hükümdarlar haberdar olunca Tuğrul Bey'e fazlaca saygı göstermeye başladılar. Nasru'd-Devle de Cezire'de Tuğrul Bey adına hutbe okuttu.

Bu senede Mesud b. Mevdud b. Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin, babasının vefatından sonra küçük yaşta tahta geçti. Bir kaç günlük iktidardan sonra amcası Ali b. Mesud lehine tahttan feragat etti. Bu da cidden garip bir olaydır.

Bu senede Mısırlılar Halep şehrini ele geçirdiler. Şehrin valisi Sümal b. Salih b. Mirdas'ı kovdular.

Bu senede Besasirî ile Beni Ukayl arasında savaş cereyan etti.

Bu senede Besasirî, Enbar şehrini Karvaş'ın elinden aldı. Şehrin idaresini düzene soktu.

Bu senenin şaban ayında Besasirî, Horasan yoluna koyuldu. Devran tarafına yöneldi ve orayı ele geçirdi orada çok miktarda malı ganimet olarak aldı.

Sadi b. Ebi's-Şevk orayı koruma tedbirleri ile müstahkem hale getirmişti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilhicce ayında etrafı karartan bir bulut gökyüzünü kapladı. Ortalık gece vaktinden daha fazla karardı. Semanın kenarlarında ateş saçıcı ışık gibi bir aydınlık görüldü. İnsanlar bundan tedirgin olup korktular. Tazarru ve niyaza başladılar. Bir süre sonra geceleyin bu karartı zail oldu. Bundan önce de cidden şiddetli bir fırtına esmiş, birçok ağacı yerinden sökmüştü. Hilafet sarayında ve Sadaret'te bir çok balkonu yıkmıştı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. MANSUR

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Akikî adıyla meşhur olmuştur. Bu adı Akik adındaki dedesine nisbetle almıştır. İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Doksan yaşını aşmış olarak bu senenin safer ayında vefat etti.

ALİ B. HASAN

Künyesi Ebû'l-Kasım el-Alevî'dir. İbn Muhyi's-Sünne diye meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Muzaffer'den hadis dinleyip yazdı. Doğru sözlü, dindar ve itikadî güzel bir kimseydi. Ücret karşılığında kitap istinsahı yapar, bununla geçimini sağladığı gibi sadaka olarak da dağıtırdı. Seksen yaşını aşmış iken bu senenin receb ayında vefat etti.»

ABDÜLVEHHAP B. KADI MAVERDÎ

Ebû'l-Faiz künyesini taşırdı. Hicretin 431. senesinde ibn Makûla nezdinde şahitlik yaptı. İbn Makûla da babası Maverdî'ye olan saygısından ötürü şahitliğini kabul etti.

Abdülvehhab bu senenin muharrem ayında vefat etti.

HAFİZ EBU ABDULLAH ES-SURÎ

Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Muhammed Ebu Abdullah es-Surî. Hadis hafızı idi. Yaşlandıktan sonra hadis toplamaya başladı. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis yazdı ve tasnif etti. Hafız Abdülgani el-Mısırî'den istifade etti. Abdülgani'nin de tasnifatından biraz nakledip derlemelerde bulundu. Büyük hadis alimlerinden. Genç yaşta hadis toplamaya niyetlendi. Sonra yaşlıyken salih amel işleme hususunda insanların en kuvvetli iradesine sahip olanlardan biri haline geldi. Ramazan ve kurban bayramları günleri ile teşrik günleri dışında sürekli oruç tutardı. Ayrıca güzel ahlaklı ve iyi geçimli bir kimseydi. Gözlerinden birini kaybetmişti. Diğeri ile cüzleri ve ciltleri yazdı.

Ebu'l-Hasan et-Tayyurî dedi ki: «Anlatıldığına göre Hatib Bağdadî, Tarihi dışındaki kitaplarının çoğunluğunu Ebu Abdullah es-Surî'nin kitaplarından yararlanarak hazırlamıştır. Surî vefat ettiğinde oniki dağarcık dolduracak kadar kitaplarını kardeşinin yanında bırakmıştı. Hatib Bağdadî yanına gittiğinde kardeşi ona o kitapların bir kısmını vermişti. Hatip de bu kitapları bazı değişikliklere uğratarak kendi kitabı haline getirmişti. Hafız Ebu Abdullah es-Surî'nin şiirlerine şu örnekleri verebiliriz:

«Gençlik ardını dönüp parlaklığıyla birlikte gitti
İhtiyarlık hüznü ve kederleriyle birlikte geldi.
Gençliği kaybettiğimden dolayı kalbim üzüntülüdür.
İhtiyarlıkla karşılaştığından dolayı da hüznülüdür.
Her ne kadar kader kendi hükmünde haksızlık etmemişse de
İhtiyarlık vakitsiz gelmemişse de
Ama o benim bu dünyadan göçeceğimi haber vererek geldi.

Ölümün yaklaşması yüzünden vay benim halime
 İşlediğim günahlar olmasaydı.
 İhtiyarlığın gelmesinden korkmazdım.
 Ama benim sırtım ağırlaşmıştır.
 Gençliğimde işlediğim günah ve taşkınlıklardan dolayı
 Geçip giden gençliğe ağlayan
 Ve zamanı gelen hoşluğa da çağrıda bulunan kimse
 Ben gençliği kaybettiğimden ötürü
 Yalnızlığa düştüğümünden dolayı ağlamıyorum
 Yalnız ben gençlik şeytanının sıçramaları yüzünden
 İşlediklerime ağlıyorum
 Eğer Rabbim rızasına alamet olacak şeyleri
 Bende görmezse vay benim halime, eyvah bana!
 Eğer işlediğim günah ve suçları rahmetle, bağışlamasıyla örtmezse
 Vay benim halime, eyvah bana!
 Eğer beni bağışlarsa durağım cennet olur.
 Oraya Rabbimin razı olduğu kimseler yerleşirler.
 Her ne kadar benim itaatım yoksa da
 Ben Rabbimin ihsanı hususunda hüsn-ü zan sahibiyim.
 Onun birliğini ikrar ediyorum.
 İzzet ve hükümranlılığını biliyorum
 Bu hususta heva ve heves sahipleri ile
 Fasık ve Allah düşmanlarına muhalifim
 Sâkinleri için hazırlanan bir menzile
 Kavuşmayı ümid ediyorum.
 Cenâb-ı Allah inkârcılarla
 Cehennem varlığını ikrar edenleri
 Elbetteki bir araya getirmeyecektir.
 Cehennem varlığını ikrar edenleri imanları kurtarır.
 İnkârcılar ise kayıp ve ziyan içinde cehenneme dönerler
 İman edenler cennette nimet içinde olur.
 İnkârcılar da şeytanlarıyla arkadaş olurlar»

Şu şiir de Hafız Ebu Abdullah es-Surî'ye aittir:

«Hadise karşı inatçılık edenlere
 Hadisçileri ve hadisi savunanları kötüleyenlere de ki:
 Sen bunu bilerek mi söylüyorsun? Yoksa bilmeyerek mi? Bunu bana
 açıkla
 Çünkü cahillik ve bilgisizlik, beyinsiz kimselerin huyudur.
 Dini batıllardan ve hilelerden koruyan kimseler hiç kötülenirler
 mi?

Bütün alimler ve fıkıhçılar onların kavil ve rivayetlerine müracaat ederler.»

Ölüm sebebi, vücudundan kan aldırması idi. Kan aldırdıktan sonra elleri şişmişti. Anlatıldığına göre kan alan kişinin neşteri başkalarına zarar vermek amacıyla zehirlenmişti, ama bu kaba davrandığı ve neşterci de öfkelendiği için bu zehirli neşteri vücuduna vurarak kan almış ve ölümüne yol açmıştı. Hastahaneye kaldırılmış ve orada vefat etmişti. Camiü'l-Medine mezarlığına defnedildi. Vefat ederken altmış küsur yaşındaydı. Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKİKİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Tuğrul Bey bir yıllık kuşatmadan sonra İsfahan'ı fethetti. Rey'deki eşyalarını oraya taşıdı ve orayı ikamet yeri yaptı. İsfahan'ın surlarının bir kısmını yıktırdı ve «Kuvveti az olan kimseler sura ihtiyaç duyarlar. Benim askerlerim ve kılıcım beni korurlar. Bunlar benim için kale gibidirler» dedi.

İsfahan'da Ebu Mansur Feramuz b. Alâü'd-Devle Ebu Cafer b. Kaleveyh vali olarak bulunuyordu. Tuğrul Bey onu buradan çıkardı ve beldelelerinden birini ona ikta' olarak verdi.

Bu senede Melik Rahim Ahvaz'a gitti. Fars askerleri ona itaat ettiler.

Bu senede Hariciler Amman'da ayaklandılar ve hükümet konağını yıktılar. Ebu Muzaffer b. Ebi Kalicar'ı esir aldılar.

Su senede Araplar Mustansır el-Fatimî'nin izniyle İfrikiye'ye girdiler. Onlarla Muiz b. Badis arasında uzun süren savaşlar cereyan etti. Araplar orada senelerce fesat çıkardılar.

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünnîler barıştılar. Hepsî Hz. Ali ile Hz. Hüseyin'in türbelerini ziyaret ettiler. Kerh mahallesinde bunların hepsi sahabilerden hoşnud olduklarını ifade edip onlara rahmet dilediler. Bu çok tuhaf bir olaydı. Yalnız takıyye nevinden bunu yapmış olmaları muhtemeldir.

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar çok düştü ucuzluk meydana geldi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ALİ B. ÖMER B. HASAN

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Harbî idi. Kazvinî adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 360. senesinin muharrem ayının başında yani Ebu Bekir el-

Acurî'nin vefat ettiği gecede doğdu. Ebu Bekir b. Şazan'dan ve Ebu Hafs b. Hayeveyh'ten hadis dinledi. Çok akıllı biriydi. Allah'ın salih kullarının önde gelenlerinden. Çok kerametleri vardı. Kur'ân okur, hadis rivayet ederdi. Sadece namaz kılmak amacıyla evinden çıkıp camiye giderdi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Vefat ettiği günde Bağdat'ta bütün işyerleri kapandı. İnsanlar cenazesine katıldılar. O gün cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Allah rahmet etsin.

ÖMER B. SABİT ES-SEMÂNİNÎ

Nahivciydi. A'mâydı. el-Lüma' adlı eserin şarihidir. Nahvi çok iyi bilen bir alimdi. Nahivde otoriteydi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Cinnî'den ders almış, onun kelimasını şerh etmiştir. Nahiv sanatında ustaydı. Cudi dağının yanında Ceziretü İbn Ömer'de Semanin adındaki bir köyden olduğu için kendisine Semaninî denilmiştir. Bu köyün adı da Arapça'da seksen anlamına gelen Semânin olup bu isim, gemide Nuh Peygamberle birlikte bulunan seksen canlıdan gelmektedir.

KARVAŞ B. MUKALLİD

Künyesi Ebü'l-Meni idi. Musul, Kufe ve Sevre beldelerinin valisi idi. Zorba insanlardandı. Mısır hükümdarı Hâkim bir zaman ona mektuplar yazmış, onu kendi tarafına çekmeye çalışmıştı. Ülkesinde de onun adına hutbeler okutmuş sonra bu uygulamadan vaz geçmişti. Halifeden özür dilemiş, halife de bu suçundan dolayı dilediği özrünü kabul etmişti. Bu zorba Karvaş, iki kız kardeşi kendi nikâhında tutmuştu. Araplar kendisini kınamışlar o da «Ben ne yaptım ki? Ben şer'an mübah olan bir şey yaptım.» demişti. Muiz el-Fatimî'nin zamanında iktidardan düşmüş, malı mülkü yağmalanmıştı. Öldüğünde kendisinden sonra kardeşi Kureyş b. Bedran b. Mukallid yönetime geçmişti.

MEVDUD B. MESUD B. MAHMUD B. SEBÜKTEKİN

Mevdud b. Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin. Gazne hükümdarıydı. Gazne'de vefat etti. Vefatından sonra yerine amcası Abdürreşid b. Mahmud geçti.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin safer ayında Rafizîlerle Sünniler arasında savaş meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Şöyleki: Rafizîler burçlar dikmişler, bu burçların üzerine altın yaldızla şu yazıyı yazmışlardı:

«Muhammed ve Ali insanlığın en hayırlısidirler. Kim buna razı olursa şükretmiş, kim de olmazsa küfretmiş olur.»

Sünnîler Hz. Ali'nin adının Peygamber Efendimizin adıyla birleştirilmesini yadırgadılar. Bu sebeple iki taraf arasında savaş meydana geldi ve bu savaş rebiyülevvel aynına kadar devam etti. Haşimîlerden biri öldürüldü. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi. Definden sonra Sünnîler mezarlıktan dönerlerken Musa b. Cafer'in türbesini yağmaladılar. Musa'nın, Muhammed el-Cevad'ın, Büveyh oğullarının ve oradaki vezirlerin mezarlarını yaktılar. Cafer b. Mansur'un, Muhammed el-Emin'in, annesi Zübeyde'nin ve oradaki birçok mevtanın mezarları da yakıldı. Fitne her tarafa yayıldı. Haddi aşıldı. Rafizîler de bir çok kötülük ve mefsedetle bunlara karşılık verdiler. Eski mezarları açtılar, oradaki salih kimselerin cesetlerini yaktılar. Hatta İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarını da açmaya yeltendiler. Ancak nakip onları bundan menetti ve bu işin sonucundan korktu. Bu Rafizîlere Katîî adında bir eşkiya musallat oldu. Bunların reislerini ve elebaşılarını takib ediyor, gündüz ansızın bunları öldürüyordu. Katîî nedeniyle de büyük bir bela yaşandı. Kimse onu ele geçiremiyordu. Son derece cesaretli, güçlü ve hilekâr bir kimseydi. Rafizîlerden Debis b. Ali b. Mezyed bu durumdan haberdar olunca halife adına hutbe okunmasına son verdi. Kendisine elçiler gönderilince tekrar halifenin adına hutbe okuttu.

Bu senenin ramazan ayında Tuğrul Bey'in elçileri, kendisine hil'at, nişan ve benzeri sultanlık alamerleri gönderme lütfunda bulunduğundan halifeye onun teşekkürünü getirdiler. Ayrıca Tuğrul Bey halifeye 20.000 dinar, maiyyetine 5.000 dinar, reisler reisine de 2.000 dinar para göndermişti. Tuğrul Bey, Rey şehrini onarıırken oradaki bazı yerleri yıktığında altın ve mücevher gömüleri bulmuştu. bu mücevher ve altınlar sayesinde durumu kuvvetlendi, şâni yüceldi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. MUHAMMED B. AHMED

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Şairdi. Basralıydı. Akbera'ya yakın bir köydenidir. Ümmü Havran adıyla bilinen Basra şehri ile bu köyün adları aynıdır. Ama Muhammed daha sonra gelip Bağdat'a yerleşti. Meşhur bir kalamcıydı. Eşine az rastlanır vecizeleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Dünyayı ve şehvetlerini görünce ona meylediyoruz.

Hiç bir kalb arzusuz ve emelsiz değildir.

Gördüğün şeylerin süsü püsü seni aldatmasın.

Etrafı ve omuzları yumuşak bir hayat tazedir.
 Fazla yaşamamanın çoğu kederdir.
 Sana en çok zarar veren şey, sevdiğin şeydir.
 Sana yetecek kadar bir rızık kendiliğinden gelirse,
 Onu al, zenginlik merâdır, yiyip içmedir.
 Azıcık erzak sana kendiliğinden gelirse bilki bunda selamet vardır.
 Fazla erzakı ve serveti isteme. Çünkü onda savaş vardır.»

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede, Mısır halifelerinin tezkireleri yazıldı. Bunların Rasû-lullah (s.a.v.)'e nesep bağı bulunmadığı ve yabancı kimseler oldukları söylendi. Bu tezkireler çok sayıda yazılıp neşredildi. Fıkıhçılar, kadılar ve eşraf bu tezkirelere yazılı beyanlarını koydular.

Bu senede Ercan, Ahvaz ve bağlı mıntikalarda büyük bir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle bir çok bina ve evlerin balkonları yıkıldı. Sözüne itimad edilir birinin anlattığına göre bu deprem esnasında kendisi eyvanının tavanının ayrıldığını bu çatlak yerden gökyüzünü gördüğünü sonra bu eyvanının tavanının tekrar eski haline geldiğini ve çatlağın kaybolduğunu söylemiştir.

Bu senenin zilkade ayında Sünnilerle Rafizîler arasında yeniden savaş meydana geldi. Bir çok yerleri yaktılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Rafizîler mescitlerinin duvarlarına şöyle yazılar yazdılar: «Muhammed ve Ali insanlığın en hayırlısıdır.»

Ezan okurken de «Hayye ala hayril amel» cümlesini eklediler. İki taraf arasında savaş cereyan etti. Katîf adındaki eşkiya Rafizîlere musallat oldu. Onun yüzünden rahat yüzü göremediler. Bu da kaderin bir cilvesi idi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ALİ

Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Vehb. Kurrâ b. Vakid Ebu Ali et-Temimî. Vaizdi. İbn Müzehheb adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 355. senesinde doğmuş, İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini, İmam Ahmed'in oğlu Abdullah b. İmam'dan dinlemiş olan Ebu Bekir b. Malik el-Katîf'den dinledi. Ebu Bekir b. Masî'den, İbn Şahin'den, Dâre-kutnî'den ve bir çok kimselerden hadis dinledi. Dindar ve hayırlı bir şahsiyetti. Hatib Bağdadî onun Ahmed b Hanbel'in Müsned'ini Katîf'den sıhhatli bir şekilde dinlediğini ancak bazı cüzlere kendi adını da ekledi-

ğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu, onun hadis dinlemesini olumsuz yönde etkileyecek bir kusur değildir. Çünkü bu hadisleri dinlediği kesinlik kazanmış ise o zaman kesin olarak dinlediği hadislerin senetlerine kendi adını eklemesi caiz olur.»

Hatib Bağdadî, onu gereksiz bazı şeylerle ayıplamıştır.

ALİ B. HÜSEYİN B. MUHAMMED

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Şaşı lakabıyla tanınmıştır. Bağdatlıdır. Basra'da ikamet etti. Kendisi ve amcası Basralılara tahakküm ettiler. Kendisi keramet ve mükâşefe ehli kimselerden olduğu vehmini meydana getirecek bazı hilelerde bulundu. Bunda yalancıydı. Allah kendisini de amcasını da kahretsin ayrıca murdar bir Rafizî ve Karmatî idi. Bu senede öldü. Hamd ve şükür Allah'adır. Nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederiz.

KADI EBU CAFER

Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Ahmed'dir. Künyesi Ebu Cafer es-Semmanî'dir. Kadılık yapmıştır. Eş'arî mezhebine bağlı kelimcilerdendir. Dârekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, cömert ve alim bir şahsiyetti. Musul kadılığı yaptı. Evinde münazara meclisi vardı. Musul'da kadılık yaparken gözlerini kaybetti ve bu senenin rebülevvel ayında seksenbeş yaşına varmış iken orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler arasında yeniden çarpışma meydana geldi. Etrafı ateşe verdiler. Fitne büyüdü. Musibet, önü alınamıyacak hale geldi.

Bu senede Muiz el-Fatimî'nin Irak'a hücum etmek üzere olduğuna dair haber Bağdat'a geldi.

Bu senede Şeyh Ebu Hasan el-Eşarî'nin şöyle ve şöyle dediği, dine ve sünnete uymayan şeyler söylediğine dair haberler sultan Tuğrul Bey'e ulaştırıldı. Tuğrul Bey de onun lanetlenmesini emretti ve Nisabur halkı da böyle diyen bir kimsenin (Ebu Hasan el-Eşarî'nin kâfir olacağını) açıkça ilan ettiler. Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî Abdülkerim b. Hevazın bu durumdan sıkıntı duyup başlarına gelen musibetten ötürü Ehl-i Sünnete şikayet hususunda bir risale yazdı. Sultan Tuğrul Bey de aralarında Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî'nin de bulunduğu Eş'arî mezhebinin bazı reislerini yanına çağırdı. İşin bu noktaya ulaşmasının sebebini onlara sor-

du. Onlar da Eş'arî'nin böyle bir şey demediğini söyleyip inkâra kalkıştılar. Sultan Tuğrul Bey de «Biz sadece böyle diyenleri lânetledik» dedi. Uzun ve büyük bir fitne cereyan etti.

Bu senede Ebu Kalicar Şiraz şehrini istila etti. Orada bulunan kardeşi Ebu Sa'd'ı kovdu.

Bu senenin şevval ayında Besasirî, memlekette fesat ve bozgunculuk çıkaran Türklerle Bedevilerin üzerine hücum etti. Onları mağlup edip mallarını yağmaladı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B.ÖMER B. RUH

Künyesi Ebü'l-Hasan en-Nehrevanî'dir. Darphanede ayar işlerine bakardı. Güzel şiirleri vardır. Şöyle bir olaydan bahsetmiştir:

«Bir gün Nehrevan'da nehir kıyısında dolaşmaktaydım. Oradan geçmekte olan bir gemideki bir adamın şiir okuduğunu işittim. Adam şöyle bir şiir okuyordu:

«Yegane istekleri beni öldürmekti

Bu istekleri de bence çok basitti»

Adamı durdurdum ve ona «bu şarkına bir şeyler daha ekle bakalım» dedim. Adam da şu eklemeyi yaptı.

«Dostlar bana cefa etmeyi sürdererek galip oldular ve beni öldürmeye çalıştılar.

Beni terk etmekle de güzel uykuyu gözlerimden çaldılar, beni uykusuz bıraktılar.

Yegane istekleri beni öldürmekti.

Bu istekleri bence çok basittir.»

İSMAİL B. ALİ

İsmail b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Zenceveyh, Ebu Said er-Razî. Sümman adıyla meşhur olmuştu. Mutezile alimlerindendir. Çok hadis dinledi. 4.000 hadis üstadından hadis dinleyip yazdı. Mutezilî olmakla birlikte alim, arif ve faziletli bir kimseydi. Güzel sözlerinden biri şudur: «Hadis yazmayan kimse İslâm'ın tadını almamış demektir.» Haneffî mezhebine mensuptu. İlm-i hilafı, feraiz, hesap ve hadis ricalinin adlarını bilirdi. İbn Asakir kendi Tarih'inde onun biyografisini anlatmış, onu şükranla anmış ve uzunca övmüştür.

ÖMER B. ŞEYH EBU TALİB EL-MEKKÎ

Ömer b. Şeyh Ebu Talib el-Mekkî Muhammed b. Ali b. Atiye. Babasından ve İbn Şahin'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Ebu Cafer künyesini taşırdı.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Ferec el-Ezher. Künyesi Ebu Talib'ti. İbn Sevadî adıyla meşhur olmuştur. Ebû'l-Kasım el-Ezherî'nin kardeşidir. Seksen küsur yaşında bu senede vefat etti.

MUHAMMED B. EBİ TEMMAM

Muhammed b. Ebi Temmam ez-Zeynebî. Nakibler nakibi idi. Bağdat'ta babasından sonra nakipliğe geçti.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Azerbaycan'ı zaptettikten sonra Bizans üzerine gazaya gitti. Bizanstan ganimetler ve esirler elde etti. Güzel işler yaptı. Sonra salimen döndü ve Azerbaycan'da bir sene müddetle ikamet etti.

Bu senede Kureyş b. Bedran, Enbar şehrini ele geçirdi. Orada ve Musul'da Tuğrul Bey adına hutbe okuttu. Orada Besasirî'nin naiblerini kovdu.

Bu senede Besasirî savaş dönüşünde Beni Haface ile birlikte Bağdat'a girdi. Hilafete karşı nefret alametleri görüldü. Halife, gönlünü hoş etmek için ona elçiler gönderdi.

Besasirî bu senenin zilhicce ayında Enbar üzerine yürüdü. Orayı ele geçirdi. Beraberinde Dübis b. Ali b. Mezyed'de vardı. Bazı yerleri yıktı. Bazı yerleri yaktı. Sonra Halife kendisine hil'at giydirmek amacıyla Beyti Nûbe'ye gelmesine izin verdi. O da Beyt-i Nube karşısına geldi, yeri öptü, sonra kendi evine döndü. İlerisine geçmedi. Böylece onunla halife arasındaki kırgınlık daha da fazlalaştı.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi.

**HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKALTINCI SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER****HÜSEYİN B. CAFER B. MUHAMMED**

Hüseyin b. Cafer b. Muhammed b. Davud. Künyesi Ebu Abdillâh es-Selmasî'dir. İbn Şahin'den, İbn Hayeveyh'ten ve Dârekutnî'den hadis

dinledi. Sika, güvenilir ve iyilik yapmakla meşhur olmuş bir kimseydi. Hayır işler, yoksulları araştırır, onlara çokça sadaka verirdi. Şahitlik yapması kendisinden istenilmiş, ancak buna yanaşmamıştı. Her ay kendi aile efradına on dinar harcardı.

ABDULLAH B. MUHAMMED B. ABDURRAHMAN

Künyesi Ebu Abdillâh'tır. İsfahanlıdır. İbn Lebban adıyla meşhur olmuştur. Ebu Hamid el-İsferayini onun talebelerindendir. Kerh kadılığı yapmıştır. Halka teravih namazı kıldırırdı. Teravih sona erdikten ve cemaat dağıldıktan sonra kendisi yalnız başına fecre kadar namaz kı-lardı. Çoğu kez bir ay geçtikten sonra yatağa uzanıp yatmamıştı. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Tuğrul Bey Bağdat'ı ele geçirdi. O, Selçukluların ilk hükümdarıydı. Bağdat'ı ve Irak beldelerini ele geçirdi.

Bu senede halife ile Besasirî arasındaki kurgunluk fazlalaştı. Türkler Besasirî'den şikâyetçi oldular. Reisü'r-Rüesa da onun aleyhinde ağzına geleni söyledi. Çirkin fiillerini anlattı. Mısırlılara itaat ettiğine dair on-larla mektuplaştığını ve Abbasilere itaatten vazgeçtiğini, onlara bağı-mlılıktan sıyrıldığını bildirdi. Halife de mutlaka onu öldürmek gerektiğini söyledi.

Bu senede Ahvaz taraflarında fiyatlar çok yükseldi. Pahalılık mey-dana geldi. Öyle ki Şiraz'da bir ölçek buğday 1.000 dinara satılır oldu.

Bu senede eski adet üzere Sünnîlerle Rafizîler arasında savaş mey-dana geldi. Uzun süren ve fasılasız olan bir savaş, aralarında devam et-ti. Devlet iki tarafı da birbirinden ayıramadı.

Bu senede Eş'arilerle Hanbelîler arasında savaş meydana geldi. Hanbelî tarafı büyük bir kuvvete sahip oldu. Öyle ki Eş'arilerden hiç kimse cumaya ve diğer cemaat namazlarına gelemeyen oldu. Hatib Bağda-dî dedi ki: Besasirî lakabıyla tanınan Türk Arslan Bey bu senede güçlen-di. Türk kodamanlarından ona karşı gelen kimse yoktu. Ülkeyi istila et-ti. Namı her tarafa yayıldı. Arap ve Acem komutanları ondan korktular. Irak'ta, Ahvaz'da ve oraya bağlı yerlerde minberlerin çoğunda onun adı-na hutbe okundu. Ona dua edildi. Halife ondan onay almadan hiç bir işe karar veremez oldu. Sonra halife onun akidesinin bozuk olduğunu anla-dı. Türklerden bir cemaat, halifenin yanına gelerek Besasirî'nin hilafet sarayını yağmalamaya, halifeyi tutuklamaya niyetlendiğine şahitlik

ettiler. O esnada halife de Tuğrul Bey'e mektup yazarak Irak'a gelmesini istedi. Besasirî'nin etrafında askerlerin çoğu dağıldı ve acelece Bağdat'a döndüler. Sonra bunlar Besasirî'nin konağına hücum etmeye karar verdiler. Bağdat'ın batı yakasında bulunan konağını yaktılar. Binalarını yaktılar. Tuğrul Bey de hicretin 447. senesinin ramazan ayında Bağdat'a ulaştı. Emirler, vezirler ve hacıpler onu yolda karşıladılar. Büyük bir alâyişle Bağdata girdi. Bağdat'ta önce onun adına sonra da Melik Rahim adına hutbe okundu. Ama bundan sonra Melik Rahim adına hutbe okunmasına son verildi. Melik Rahim tutuklanarak kaleye kapatıldı. O Büveyhîlerin son hükümdarıydı.

Büveyhîler yaklaşık kırk sene müddetle hüküm sürmüşlerdi. Melik Rahim altı sene on gün müddetle Bağdat'a hükmetmişti. Tuğrul Bey, onarımını tamamladıktan sonra hükümet sarayına yerleşti. Adamları da Türklerin evlerine konuk oldular. Beraberinde sekiz fil vardı. Türklerle halk arasında savaş meydana geldi. Bağdat'ın doğu yakası tümüyle yağmalandı. Büyük bir musibet meydana geldi. Besasirî'ye gelince o halifeden kaçıp Rahbe beldesine gitti. Mısır hükümdarına mektup yazarak onun adına Irak'ta propaganda yapmakta ısrarlı olacağını bildirdi. Mısır hükümdarı da onu Rahbe naibliğine atadı ki, amacını gerçekleştirebilsin.

Bu senenin zilkade ayının onunda salı günü Ebu Abdullah Muhammed b. Ali ed-Damiganî kadilkudathğa atandı ve bu hususta kendisine hil'at giydirildi. Ondan önce Kadilkudathğa İbn Makûla bakmaktaydı. İbn Makûla'nın vefatından sonra o göreve atandı.

Halife, Bağdat'a girişinden bir gün sonra Tuğrul Bey'e hil'at giydir-di. Tuğrul Bey de önünde davul ve zurnalarla sarayına döndü.

Bu senenin yine zilkade ayında Zahiretüd-Din Ebü'l-Abbas Muhammed b. Halife Kaim Bi-Emrillah vefat etti. O, babasının veliahıydı. Vefatı büyük bir musibet oldu.

Bu senede Ebu Kâmil Ali b. Muhammed es-Suleyhî el-Hemedanî, Yemen'in bir çok beldelerini istila etti. Oralarda Fatimiler adına hutbe okutmaya başlayıp Abbasiler adına hutbe okunmasına son verdi.

Bu senede Oğuzlar memlekette çok bozgunculuk yaptılar. İnsanların bineklerini yağmaladılar. Davarlarına el koydular. Öyle ki bir sığır beş kırata satılır oldu.

Bu senede Mekke'de kıtlık meydana geldi. Azık bulunamaz oldu. Cenâb-ı Allah üzerlerine çekirge sevketti. Onlar da diğer gıda maddelerine ve azıklara karşılık çekirgeleri yiyerek hayatta kalabildiler.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ALİ

Hasan b. Ali b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef el-İclî. Kadilkudatlık yapmıştır. İbn Makûla adıyla meşhur olmuştur. Şafî mezhebine mensuptu. Basra kadılığı yaptı. Sonra da hicretin 420. senesinde Muktedir'in halifeliği zamanında Bağdat kadilkudatlığına atandı. Muktedir'den sonra oğlu Kaim de onu vefatına kadar bu görevde bıraktı. O da bu senede yetmişdokuz yaşında vefat etti. Ömrünün yirmiyedi senesini kadılıkta geçirdi. İrzını muhafaza eden, iffetli, dindar bir kimseydi. Ne halktan ne de halifeden hediye kabul etmezdi. O, Ebu Abdillâh b. Mende'h'ten şu güzel şiiri dinlemiş olduğunu söylerdi:

«Yaşlandıktan sonra kısa bir süre gençleşir gibi oldu.
Ama ihtiyarlık artık onu gençleştiremedi.
Şakaklarını kına yakarak siyahlaştırdı.
Ama kınanın siyahlığı ona yarar vermedi.
Dostlara olanca letafetini izhar etti.
Ama onlar ondan daha da fazla uzaklaştılar.
Başladıktan sonra Allah'ın selâmı bir daha gelsin.
Gençliğin baharındaki günlere azmi bir gün dönüp gitti.
Hasretimi sonra da üzüntümü kalbimde bıraktı.»

ALİ B. MUHSİN B. ALİ

Ali b. Muhsin b. Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Fehm Ebü'l-Kasım et-Tenuhî.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Tenuh, Bahreyn'de bir araya gelen düşmanlarına karşı işbirliği ve yardımlaşma hususunda ittifak eden bir kaç kabilenin müşterek adıdır»

Ali b. Muhsin hicretin 355. senesinde Basra'da doğdu. Hicretin 370. senesinde hadis dinlemeye başladı. Gençliğinde hakimler nezdinde şahidliği kabul edildi. Medain'de ve diğer yerlerde kadılık yaptı. İhtiyatlı, sadakatlı, doğru sözlü bir kimseydi. Ancak Mutezililiğe ve Rafizîliğe meyli vardı.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının bitimine sekiz gün kala perşembe günü halife, Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı'nın kızı Hatice ile nikâhlandı. Hatice'ye 100.000 dinar mehir verdi. Nikâh akdine Emirü'l-Mülk el-

Kündürî, Tuğrul Bey'in veziri, Aleviler, Kadilkudat ed-Damîğânî, Ma-verdi ve Reisü'r-Rüesa İbn Mesleme de katıldılar. Şaban ayı olunca Reisü'r-Rüesa Tuğrul Bey'e gidip şöyle dedi: «Müminlerin Emiri sana diyor ki: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.» (en-Nisa, 58) ve müminlerin emiri emane-ti onun kıymetli sarayına taşımamı bana emretti.»

Tuğrul Bey de «Emrini duydum ve itaat ettim» diye karşılık verdi. Halifenin annesi de gelini getirmek üzere Tuğrul Bey'in konağına gitti. Gelini alıp hilafet sarayına götürdü. Vezir Amidü'l-Mülk ile maiyyet erkân da ona hizmet ettiler. Saraya girdiklerinde vezir, halifeye halası Hatice'ye (geline) iyilikte bulunup lütufkâr davranmasını rica etti. Gel-in huzura girdiğinde halifenin önünde yeri defalarca öptü. Halife de onu yanına yaklaştırıp yanına oturttu. Ona kıymetli hil'atlar ve mu-rassa bir tac giydirdi. Ertesi gün ona 100 ipek elbise, altın hizmetçiler ve altından bir tas hediye etti. Bu tasın içine mücevherler, yakutlar ve fi-ruzlar işlenmişti. Ayrıca kendi arazilerinden ona yıllık geliri 12.000 di-narı bulan bir kaç parça araziye ve diğer yerleri ikta olarak verdi.

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Adüdiye Sarayının birçok yerlerini onardı. Onarım esnasında halk, Türklerin evlerini ve Bağdat'ın batı ya-kasındaki birçok yerlerde bulunan tahtaları yağmaladılar ve bu tahta-ları ekmekçilere, ahçılara ve başkalarına sattılar.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Herkes kork-maya başladı. Çok yerler yağmalandı. Bu kıtlığın ardısıra birçok ölüm vakaları meydana geldi. Çok insanlar öldü. Yıkanıp kefenlenmeksizin defnedildiler. Şuruplar ve hastaların kullanacağı ilaçlar bulunamaz ol-du. İnsanların çoğu ölümle karşı karşıya geldi. İklim bozuldu. Hava ber-bad oldu.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu kıtlık ve veba Mekke'de, Hicaz'da, Diyarba-kır'da, Musul'da, Bekir diyarında, Rum beldelerinde, Horasan'da, Ce-bel'de ve dünyanın bir çok yerinde görüldü «bu sözler İbnü'l-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde geçmektedir.»

Bu senede Mısır'dan Bağdat'a gelen bir mektupta anlatıldığına göre üç hırsız bazı evlerin duvarlarını delip içeri girmişler fakat evin içindey-ken ölmüşlerdi. Sabah olunca halk bunlardan birinin duvardaki gediğin ağzında, ikincisinin merdiven başında, üçüncüsünün de almak üzere bohçaladığı elbiselerin ve kumaşların yanında ölü olarak bulundukları-nı görmüşlerdi. Elbise ve kumaş bohçalarının yanındaki hırsız bu boh-çayı almadan canını vermişti.

Bu senede Reis'ür-Rüesa, Kerh mıntıkasında siyah bayrakların di-kilmesini emretti. Halk bundan rahatsız oldu. Reis'ür-Rüesa, Rafizilere çok eziyet ediyordu. Rafizileri Tuğrul Bey'in veziri Amid'ül-Mülk el-Kündürî savunuyordu.

Bu senede Bağdat'ta bir kuşluk vakti, şiddetli bir fırtına çıktı. Toz bulutları semayı kapladı. Dünya karardı. İnsanlar çarşı pazarlarda ve diğer yerlerde o vakitte lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.

İbnü'l-Cevzi dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının ikinci onuncu gününde seher vakti kuyruklu bir yıldız görüldü. Gâ» tahminine göre kuyruğunun uzunluğu on zira', eni de on zira' kadardı. Bu yıldız receb ayının ortalarına kadar semada görüldü. Sonra kayboldu.

Anlatıldığına göre böyle bir yıldız Mısır tarafında da göze görünmüş, semada epeyi kalmıştı ve Mısırlılar bundan kurtulmak için hutbeler irad edip dualar okumuşlardı. Aynı şekilde Bağdat'ta da doğduğunda epey bir süre semada kalmış, yine bundan kurtulmak için hutbeler okunup dualar yapılmıştı»

Bu senede Rafiziler ezan okurken «Hayye ala hayrıl amel» demekten menedildiler. Müezzinlerinin sabah ezanında «Hayye al el felah»tan sonra iki kez «Essalatü hayrün minen nevm» demeleri emredildi. Mescidlerinin kapılarının üzerinde yazılı olan «Muhammed ve Ali insanların en hayırlılarıdır» ibaresinin silinmesi emredildi ve silindi. Babül Basra'dan Babül Kerh'e kadar Rafizilerin kasidehanları gelip sahabileri metheden kasideler okudular. Çünkü Rafiziler artık sahabelere hakaret edemeyecek hale gelmişlerdi. Daha önce Büveyhîler onlara takviye oluyor, onlara destek veriyorlardı, ama artık Büveyhoğulları hakimiyeti sona ermiş, devletleri yıkılmıştı. Onlardan sonra gelen Selçuklu Türkleri Ehl-i Sünneti seviyor Sünnilere destek oluyor, şanlarını yüceltiyorlardı. Allah övülen ve hamdedilendir. Bu sonsuza dek böyle olacaktır.

Reis'ür-Rüesa, Rafizilerin Şeyhi Ebu Abdillâh b. Celab'ın öldürülmesini emretti. Çünkü bu şeyh Rafiziliği aşırı şekilde savunuyordu. Dükkanının kapısında öldürüldü. Ebu Cafer et-Tusî de kaçtı. Evi yağmalandı.

Bu senede Allah kahretsin Besasirî, Nurü'd-Devle Debis'le birlikte büyük bir ordunun başında bulunarak Musul'a geldi. Musul hükümdarı Kureyş'le savaştı. Tuğrul Bey'in amcası oğlu ve Anadolu hükümdarlarının atası Kutalmış, Musul hükümdarına yardımcı oldu. Ancak Besasirî ikisini de hezimete uğrattı. Ve şehri zorla ele geçirdi. Orada Mısır hükümdarları adına hutbe okuttu. Kâtibini de zindandan çıkardı. Kâtip de kendisine yararı olacağını sanarak Müslüman olduğunu söyledi. Ancak bunun ona yararı dokunmadı ve öldürüldü. Aynı şekilde Kûfe, Vâsıt ve diğer beldelerde de Mısır hükümdarları adına hutbe okundu. Tuğrul Bey, Besasirî'nin işini bitirmek amacıyla Musul'a sefer düzenlemeye karar verdi. Ancak mali sıkıntılar ve şiddetli pahalılık yüzünden halife onu bundan vazgeçirmeye çalıştıysa da o bunu kabul etmedi ve büyük bir orduyla Musul'a doğru harekete geçti, ordusunda filler ve mancınıklar da vardı. Askerleri çok olduğundan köyleri ve kasabaları yağmaladı.

maya başladılar. Bazan geçtikleri yerlerde insanların ırzlarına musallat oldular. Halife, Tuğrul Bey'e mektup yazarak bu işten vazgeçmelerini emretti. O da gönderdiği cevabi mektubunda askerlerinin çokluğu nedeniyle otoritenin tam sağlanamadığını bildirdi ve mazeret beyan etti. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)i görmüş, ona selam vermiş ancak Rasûlullah ondan yüz çevirince o, Yâ Rasûlallah neden benden yüz çeviriyorsun diye sorunca Rasûlullah ona şu cevabı vermişti:

«Allah seni ülkelere hakim kılıyor sonra sen onun mahlukatına merhamet etmiyor ve Aziz ve Celil olan Allah'ın heybetinden de korkmuyorsun.»

Tuğrul Bey panik içinde uyanmış ve vezirine, askerlere adaletli davranmaları hususunda çağrı yapmasını emretmişti ki askerler hiç kimseye zulmetmesinler.

Musul'a yaklaştığında oraya yakın bir kaç beldeyi fethetti, sonra gidip Musul'u fethetti ve kardeşi Davud'a teslim etti. Oradan da Bekir belelerine doğru yürüdü. Oradaki birçok yerleri fethetti.

Bu senede Mağrip diyarında Mülessimiler Devleti kuruldu. Bunlar İslâm'ı yücelteceklerini, hakkın kelimesini yükselteceklerini söylediler. Sicilmase, Sus ve buralara bağlı yerleri istila ettiler. Buralardaki ahalinin çoğunu öldürdüler. Mülessimilerin ilk hükümdarı Ebu Bekir b. Ömer'di. Bu hicretin 462. senesinde vefat edinceye kadar Sicilmase'de kaldı. Vefatından sonra yerine oğlu Ebu Nasr Yusuf b. Tafşin geçti ve Emirü'l-Mü'minin lakabını aldı. Otoritesi kuvvetlendi. Mağrib diyarında şanı yüceldi.

Bu senede Bağdat'ta Zımmiler, sultanın emri üzerine değişik elbiseler giymekle emrolundular.

Bu senede ölümünden sonra Zahiretü'd-Din'in bir cariyesinden Ebü'l-Kasım Abdullah el-Muktedi bi-Emrillah adında bir erkek çocuğu dünyaya geldi.

Yine bu senede Bağdat'ta ve diğer beldelerde geçmiş senelerden beri devam edegelen kıtlık ve buna bağlı ölüm haberleri çoğalarak devam etti. «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Doğrusu biz Allah'a aitiz ve O'na dönücüleriz).»

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ALİ B. AHMED B. ALİ B. SİLK

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Müeddep'tir. el-Falî adıyla meşhur olmuştur. el-Emali adlı eserin sahibidir. Fale, İzec'e yakın bir köyün adıdır. Ali

b. Ahmed bir süre Basra'da ikamet etti. Orada Ömer b. Abdülvahid el-Hasimî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sonra Bağdat'a geldi ve orayı vatan edindi. Kendi nefsinde sika, güvenilir, faziletleri çok bir kimseydi. Onun güzel şiirlerinden bazı örnekler verelim:

«Meclislerdeki yüzler değişince
Daha önce görmeye alışık olduğum alimler yok olunca
Meclislerin öncekilerden başka şahıslarla kuşatıldığını gördüğüm-
de

Ki onlar baştan sona veli ve baş kimselerdi.
İlerleyerek şu beyiti okudum. O esnada gözlerim de akan suyla ay-
dınlanmıştı:

Çadırlar yine öncekilerin çadırları gibidir.
Ama mahallenin kadınlarının başka kadınlar olduğunu gördüm»
Şu şiir de ona aittir:
«Fakih ve müderris adını alan her hevesçi ve geri zekalı kişi
Ders vermek üzere öne geçmiştir.
İlim ehli kimselerin
Her mecliste yaygın olarak söylenen eski bir beyiti okumaları
Bence artık hak olmuştur:
«Zayıfladı. Öyleki onun zayıflığı nedeniyle otları açığa çıktı.
Ve her müflis kişi de o otu yiyerek zehirlendi.»

MUHAMMED B. ABDÜLVAHİD

Muhammed b. Abdülvahid b. Muhammed es-Sabağ. Şafiî fıkıhçısıdır. Bu, eş-Şamil adlı eserin sahibi değildir. eş-Şamil adlı eserin sahibi Muhammed, bundan sonraki dönemlerde yaşamıştır. Biyografisini anlatmakta olduğumuz Muhammed b. Abdülvahid, Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Medine Camii'nde fetva halkası vardı. Kadilkudat ed-Dâmiganî el-Hanefî'nin huzurunda şahidlik yaptı. O da bunun şahitliğini kabul etti.

Muhammed b. Abdülvahid, İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika, güvenilir, kadri yüce bir zattı. Bu senede vefat etti.

HİLAL B. MUHSİN

Hilâl b. Muhsin b. İbrahim b. Hilal. Künyesi Ebu'l-Hayr'dı. Katiplik yapmıştır. Sabîî idi. Tarihi vardır. Dedesi Ebu İshak es-Sabîî de risaleler sahibiydi. Babası da Sabîî'ydi. Ancak Hilal daha sonra müslüman oldu. İslâmiyeti güzelce yaşadı. İslâm'a girmeden de bazı hadis ulemasından hadis dinlemişti. Çünkü edep öğrenmek amacıyla yanlarına gidip gelirdi. İslâm'a girdikten sonra da onun ona çok yararı oldu. İbnü'l-Cev-

zî'nin anlattığına göre bu, onun İslâm'a girmesine sebep olmuştu. Ve yine İbnü'l-Cevzî onun İslâm'a girişini şöyle anlatır:

«Hilal b. Muhsin rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i defalarca görmüştü. Rasûlullah onu hep Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet ediyor, İslâm'a girmesini emrediyor ve ona «Sen akıllı bir adamsın delillerle desteklenen İslâm dinini ne diye terk ediyorsun?» diyor ve rüyada ona, uyanıklık halinde şahid olduğu bazı mucizeler gösteriyordu. Mesela ona şöyle demişti: Senin karın erkek bir çocuğa hamiledir. Doğduğunda o çocuğa Muhammed adını ver» gerçekten de karısı bir erkek çocuk doğurmuş ve ona Muhammed adını vermiş, Ebü'l-Hasan künyesini de takmıştı.

Rasûlullah (s.a.v.), ona daha bir çok mucizeler göstermişti ki İbnü'l-Cevzî bunları sırasıyla anlatmıştır. İşte bu ikazlar ve mucizeler üzerine Hilal b. Muhsin Müslüman olmuş, islâmiyeti güzelce yaşamıştı. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Bu senede doksan yaşında vefat etti. Ömrünün kırk küsur senesini Müslüman olarak yaşadı.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Bağdat'ta ve diğer beldelerde peşpeşe kıtlık ve ölümler meydana geldi. Öyle ki bir çok evler sahipsiz kaldı, içi boşaldı. Hatta evlerin kapıları içerideki kimselerin ölümü yüzünden kapandı. Yoldan geçenler hiç kimseyle karşılaşamaz oldular. Azık kıtlığından dolayı insanlar, leşleri ve kokuşmuş şeyleri yemek mecburiyetinde kaldılar. Bir kadının yanında küflenip yeşermiş bir köpek bacağı görüldü. Bunu yemek mecburiyetinde kalmıştı. Bir erkek de bir çocuğu tandırda kızartıp yemişti. Bir kuş leşi duvardan yere düşmüş; beş kişi onu kapışıp aralarında paylaşmış ve yemişlerdi.

Buhara'dan gelen bir mektupta anlatıldığına göre orada ve oraya bağlı kazalarda bir günde 18.000 kişi ölmüştü ve bu veba sebebiyle o mıntikalarda bu mektubun yazıldığı güne kadar bir buçuk milyon insanın öldüğü tesbit edilmişti. İnsanlar bu mıntikalarda dolaşırlarken boş caddeler, ıssız yollar ve kilitli kapılarla karşılaşıyorlardı. Her taraf ıssızdı. İnsansız kalmıştı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Yine onun dediğine göre Azerbaycan'dan gelen haberler arasında o mıntikalarda büyük bir veba salgını meydana gelmişti. O beldelerde çok az sayıda insan bu vebadan kurtulmuştu. Ahvaz, Buvat ve buralara bağlı mıntikalarda da veba salgını meydana gelmişti. Bütün ülke veba tehdidi altındaydı. Bunun en büyük sebebi de açlıktı. Yoksul kimseler köpekleri pişirip yiyorlar, mezarları açarak ölüleri çıkarıp pişirip yiyorlardı. İnsanların gece gündüz meşguliyetleri sadece ölü eti yıkayıp techiz etmek ve mezara gömmektir. Bir çukur kazılıyor, oraya yirmi-otuz ceset defnediliyordu.

İnsan oturmakta iken kalbi kan basıncından ötürü çatlıyor, ağzına bir damla kan geliyor ve o anda ölüyordu. Bu durumu gören insanlar tevbe ettiler, mallarının çoğunu sadaka olarak dağıttılar, ama sadaka olarak vermek istedikleri paralarını kimse kabul etmiyordu. Fakire çok miktarda dinar, dirhem ve elbise veriliyor ama o «ben açlığımı giderecek bir parça ekmek istiyorum» diyordu. Ekmek bulunamıyordu. İnsanlar evlerindeki içkileri döktüler. Oyun ve müzik aletlerini kırdılar. İbadet etmek ve Kur'an okumak için mescidlere kapandılar. İçinde içki bulunup-ta bütün aile efradı ölmeyen ev sayısı gerçekten çok azdı. Yedi gün süreyle can çekişmekte olan bir hasta adamın yanına gidildi. Hasta adam evin bir tarafını parmağıyla gösterdi. Oraya gittiklerinde bir şarap küpü gördüler. Şarabı döktüler ve hasta adam o anda ruhunu teslim etti. Bir adam mescitte vefat etti. Yanında 50.000 dirhem para buldular. Bu para halka arzedildi ama hiç kimse bu parayı kabul etmedi ve paralar mescitte dokuz gün kaldığı halde hiç kimse bunu istemiyordu. Bir süre sonra dört kişi bu parayı almak için mescide girdiler ve paraları almak isterlerken düşüp öldüler. Bunlardan hiçbiri o mescitten diri çıkamadı aksine hepsi öldüler.

Şeyh Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Muhammed'in 700 fıkıh öğrencisi vardı. Kendisi vefat ettiği gibi onikisi hariç bütün öğrencileri de öldüler. Sultan Debis b. Ali barış yaptıktan sonra memleketine döndüğünde ahalisinin vebadan ötürü öldüğü ve orada çok az sayıda insan kaldığı için memleketinin harap olduğunu gördü. Adamlarından birini elçi olarak bir yere gönderdi. Bir grup insan onu yakalayıp öldürdüler. Pişirip etini yediler.

İbnü'l-Cevzi dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü Bağdat'ın Katiatü İsa mahallesi, Sukut Tamam, Kinis, Ashabü's-Sıkt, Babü's-Şair, Aktarlar Çarşısı, Suku'l-Aris, Emmatiler, Haşşabiler çarşıları ile kasaplar ve hurmacılar pazarlarının yanı sıra Suk-u Mihvel, Nehri Zeccac, Süveykat-ü Galip, Saffarın, Sabbagin ve diğer bir çok yerleri yandı. Bu da insanların maruz kaldıkları açlık, kıtlık ve ölüm belasına ek bir musibet oldu. İnsanlar halden düştüler. Zayıfladılar öyleki bu yangının ateşi daha da fazlalaştı ve yapacağını yaptı. «İnnâ lillah ve İnnâ ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).»

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı. Gündüz bile milletin paralarını gasbettiler. Gece-gündüz demeden evlere baskın yaptılar. Şifelerin sözcüsü kalamcı Ebu Cafer et-Tusî'nin evine de baskın yapıldı. kitapları ve eserleri ile sapıklık ve bidati hususunda kullanmakta olduğu defterleri yakıldı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Sultan Tuğrul Bey Musul dönüşünde Bağdat'a geldi. Halk ve ileri gelenler onu yolda karşıladılar. Reis'ür-Rüesa, halifenin

vermiş olduğu mücevherle işlenmiş murassa bir hil'ati ona giydirdi. Tuğrul Bey yeri öptü. Bunlardan sonra hilafet sarayına girdi. Halife'nin gönderdiği bir ata binerek yanına gitti. Huzura vardığında halifenin yedi zira uzunluğunda bir tahta oturmuş olduğunu, Peygamber hırkasını omuzuna attığını, elinde de kırbacı tuttuğunu gördü. Yeri öptü. Halife'nin tahtından aşağıda daha alçak bir tahtta oturdu. Sonra halife; Reis'ür-Rüesa'ya dedi ki:

«Ona deki, müminlerin emiri bu çabalarından ötürü seni övüyor, yaptıklarından ötürü de sana teşekkür ediyor. Kendisine yakınlığı sebebiyle ünsiyet buluyor. O, Cenâb-ı Allah'ın kendisine vermiş olduğu bel-delerine seni hakim tayin ediyor. Seni hâkim ve sultan olarak tayin ettiği yerlerde Allah'a karşı gelmekten sakın, memleketi imar etmek için çaba sarfet. Kulların durumunu islah et. Adaleti yay. Zulme engel ol.»

Amidü'd-Devle, halifenin bu söylediklerini ona tercüme etti. O da kalkıp halifenin huzurunda yeri öpüp şöyle dedi:

«Ben müminlerin emirinin hizmetçisi ve kölesiyim. Onun emir ve yasakları doğrultusunda tasarrufta bulunacağım. Bana verdiği yetki ve görevden dolayı da şerefyâb olmaktayım. Bu işi başarıyla yapmak için Allah'tan yardım ve muvaffakiyet diliyorum.»

Sonra halife, hil'at giymesi için ayağa kalkmasını söyledi. O da geniş alanda kalkıp bir odaya girdi. Üzerine yedi hil'at giydirildi. Başına taş konuldu. Tekrar huzura dönüp halife'nin elini öptükten sonra tahta oturdu. Halife'nin elini öpmeğe çalıştıysa da başındaki tac buna engel oldu. Halife bir kılıç çıkarıp beline taktı ve kendisine şarkın ve garbın sultanı diye hitap edildi. Üç sancak getirildi. Halife bunlardan birini kendi eliyle bağlayıp ona teslim etti. Ferman getirilip halifenin huzurunda okundu. Halife ona, halka adilce davranmasını ve bu hususta Allah'tan korkmasını tavsiye etti. Tekrar kalkıp halifenin elini öpüp başına götürdü. Sonrada büyük bir debdebeyle saraydan çıkıp kendi konağına gitti. Giderken önünde hacipler ve tam tekmil askerleri vardı. İnsanlar ona saltanat tebriklerini sunup selam vermeye geldiler. O da halifeye büyük armağanlar gönderdi. Gönderdiği armağanlar arasında 50.000 dinar para, binekleri silahları ve kuşaklarıyla elli Türk köle, çeşitli beşyüz elbise vardı. Tuğrul Bey, Reisü'r-Rüesa'ya da 5.000 dinar para ve elli parça kumaş ve diğer armağanlar sundu»

Bu senede Mısır hükümdarı, veziri Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman el-Bazirî'yi tevkif etti. Onun devlete 3.000 dinar borçlu olduğuna dair yazılı ifadesini aldı. Seksen adamını gözaltına aldı. Tevkif edilen bu vezir, Hanefî fıkıhçısıydı. İlim ehline ve Mekke, Medine ahalesine ihsanda bulunurdu. Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî onu methederdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ABDULLAH B. SÜLEYMAN

Ahmed b. Abdullah b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman b. Ahmed b. Süleyman b. Davud b. Mutahhar b. Ziyad b. Rebia b. Hars b. Rebia b. Enver b. Esham b. Erkam b. Numan b. Adiy b. Gatafan b. Amr b. Berih b. Huzeyme b. Teymullah b. Esed b. Vebre b. Tağlib b. Hulvan b. İmran b. Elhaf b. Kudaa Ebü'l-A'lâ el-Mearri et-Tenuhî. Şairdi. Zındıklıkla meşhur olmuştu. Arap dildisi idi. Şiir ve Arap diline dair divan ve tasnif eserleri vardır. Hicretin 363. senesinin rebiyülevvel ayının bitimine üç gün kala gün battıktan sonra cuma günü doğdu. Dört veya yedi yaşındayken çiçek hastalığına yakalandı. Gözünü kaybetti. Onbir ya da oniki yaşındayken şiir söylemeye başladı. Hicretin 399. senesinde Bağdat'a geldi. Bir yıl yedi ay süreyle orada ikamet etti. Sonra kovulmuş ve hezimate uğramış bir halde oradan çıkıp gitti. Çünkü o, dininin ilminin ve aklının kıtlığını gösteren şiirimsi bir sual sormuştu. Şöyle ki:

«Bir çelişkidir. Buna karşı sadece susmamız gerekiyor ve mevlâ-mıza cehennemden bizi koruması için sığınıyoruz.

Bir el cinayete uğradığı zaman diyeti 500 altın oluyor.

Peki ama bu el çeyrek dinarı çaldığı zaman ne diye kesiliyor?»

O, gerçekleri gözardı edip yalancılık yaptığından ötürü «elin diyeti 500 dinardır ama çeyrek dinarlık bir şeyi çaldığı zaman ne diye onu kesiyorsunuz?» diyordu. Bu da onun aklının kıtlığının, basiretinin kör oluşunun bir sonucu idi. Zira bir el cinayete maruz kaldığı zaman insanlar ona karşı taşkınlık yapmasınlar ve mütecaviz olmasınlar diye diyetinin çok olması uygundur. Ama o elin kendisi hırsızlık yaparak suç işleyecek olursa artık insanlar başkalarının mallarına göz koymasınlar, mülkiyet muhafaza altına alınsın diye kıymetinin ve diyetinin az olması elbetteki münasib olur. Bu sebeple bazıları demişler ki: «El, güvenilir olduğu zaman kıymetlidir, ama hain olduğu zaman kıymeti düşer.»

İşte fıkıhçılar bu şiiri ve benzer sözleri nedeniyle onu cezalandırmaya niyetlendiklerinde Ahmed b. Abdullah, kendi beldesine kaçıp gitti. Evine kapandı dışarı çıkmaz oldu. Bir gün halifenin yanında oturuyordu. Halife, Mütenebbî'den hoşlanmıyor, onu küçültücü sözler sarfediyordu. Ahmed b. Abdullah, yani Ebu'l-Alâ da Mütenebbî'yi seviyor, onun şanını yüceltmeye çalışıyor ve onu övüyordu. Yine o mecliste iken Mütenebbî'nin adı geçti. Halife onu yerince Ahmed b. Abdullah, yani Ebu'l-Alâ şöyle dedi: Mütenebbî'nin hiç bir kasidesi ve şiiri olmasa bile şu cümle ile başlayan kasidesi onun üstün bir şair olduğunu göstermeye yeter:

«Ey münazil senin kalplerde tahtın vardır.»

Halife öfkelen-di ve Ahmed b. Abdullah'ın yani Ebü'l-Alâ'nın huzurundan çıkarılmasını emretti. Görevliler ayaklarından tutup onu yüzüstü sürükleyerek huzurdan çıkardılar. Görevliler onu çıkarırlarken halife «bu köpeğin mezkur kasideyle neyi kasdettiğini biliyor musunuz?» diye sordu. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: O deminki sözyle Mütenebbî'nin şu kasidesini kasdetti:

«Kötü bir adam beni senin yanında yerecek olursa
Onun bu yermesi benim olgun kişi olduğumun delili olur.»

Yoksa Mütenebbî'nin bundan daha güzel kasideleri vardır. Ama o bunu kasdetti»

Bu da halifenin keskin zekâlı oluşundan dolayı idi. Çünkü O, Ahmed b. Abdullah'ın yani Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin imalı sözlerini anlamıştı. Ebu'l-Ala el-Maarri'nin kendisi de zeki kimselerdendi. Ebü'l-Alâ El Mearrî, ömrünün kırkbeş senesi boyunca et, süt, yumurta ve hayvani besinler yemiyordu. Brahman felsefecilerinin yolunu takib ediyordu. Anlatıldığına göre o sahil yollarından birinden gelmekte iken bir manastıra uğrayıp geceler. Manastır rahibinin yanında kalır, rahipte onu İslâm dini hususunda şüphelere sürüklemişti. Gıdasını nebatattan ve diğer şeylerden alırdı. En çokta mercimek yer, tatlı ihtiyacını ise pekmez ve incirle karşılardı. Kimsenin yanında yemek yemez ve «ama (kör) kişinin başkalarının yanında yemek yemesi, avretini açması gibidir» derdi. Anlattıklarına göre keskin zekalı bir kimse imiş ama bazıları onun hakkında bir takım uydurma şeyler naklederler. Şöyle ki: Onun oturmakta olduğu tahtının altına bir dirhem koymuşlardı. O da «ya gök bir dirhem kadar alçaldı. yahut yer bir dirhem kadar yükseldi» demişti. Yani tahtının altına konulan bir dirhem kadar yerden yükseldiğini hissetmiştir. Bunun aslı yoktur. Yine anlatıldığına göre o bir zamanlar bir seferden dönerken gözleri görmediği için yanındaki bir adam, altından geçmekte olduğu ağacın kafasına değmemesi için başını eğmesini ona söylemişti. Aradan bir zaman geçikten sonra tekrar aynı yerden geçerken gözleri görmediği halde o ağacın hizasına geldiğinde başını önüne eğmişti. Yanındakiler ona niçin böyle yaptığını sorduklarında «burada bir ağaç yok mu?» diye sormuş. Onlar da «hayır» diye cevap vermişlerdi. Ama sonra oraya dikkatlice baktıklarında kesilmiş bir ağaç kökü gördüler. Bu da sahih değildir. Ebu'l-Alâ el-Mearrî zeki idi, ama temiz bir insan değildi. Bir çok tasnif eserleri vardır. Ama çoğu şiirle ilgilidir. Bazı şiirlerinde onun zındık, dinden kopmuş bir kimse olduğunu ispatlayan sözleri vardır. Bir takım insanlar onun için mazeret uydurup şöyle derler: «O, bunu şaka ve eğlence olsun diye söylerdi. Kalbinde olmayan şeyleri diliyle söylerdi. Ama kalbi temiz bir Müslümandı.»

İbn Ukayl, onun bu kötü sözlerini duyduğunda şöyle demişti: «Ebü'l-Alâ'yı İslâm diyarında insanlar tarafından kafir sayılmasını gerektirecek sözler sarfetmeye iten sebep nedir? Münafıklar akıl ve ilimleri az olduğu halde ondan daha iyi siyaset sahibidirler. Çünkü onlar, dünyada kabahatlerini gizlemişlerdir, ama kendisi insanların tasallutuna maruz kalmasına ve kendisini zındık saymalarına sebep olacak küfrünü izhar etmiştir. Allah da biliyor ki onun dışı da içi gibidir.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin el-Fusul ve'l-Ğayat adlı kitabını gördüm. Bu kitabı sûre ve ayetlere çatıyordu. Kelimelerinin sonu itibarıyla alfabetik harf sırasına göre yazılmıştı. Son derece karışık ve soğuk ifadeleri vardı. Onun gözünü ve kalbini kör eden Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. Yine onun Lazımsızın Lüzumu adını verdiği kitabına da baktım.»

Böyle dedikten sonra İbn Cevzî onun İslâm dinini küçümseyen ve horlayan şiirlerinden bazı örnekler sunmuştur:

«Akıllı bir kimse senin rızkından pay almadığı ve sen de deli ve ahmak kimseleri rızıklandırdığın zaman:

Ey göklerin Rabbi; Arzulamadığı şeyleri senden görüpte zındık olan bir adamın artık günahı olmaz.»

«Dikkat edin, bütün mahlukat sapıklıktadır.

Akıllı kimse kendisini çevreleyen şeylere dikkatle baktı.

Tevrat'ın sahibi Musa öne geçti.

Ona iftira eden ziyana düştü.

Adamları dediler ki; ona vahiy gelmiştir.

Dikkatle bakan kimseler dediler ki: Hayır, o uydurmuştur

Benim taşları ziyaret edip haccedişim,

Eşeğin ayıbı gibidir ki yükseklerde görülür.

Akıllı kimse kendi aklına başvurduğu zaman,

Mezhepleri küçük görüp tahkir eder.»

«Hanife'nin izi silindi. Hristiyan hidayet buldu.

Yahudi zulmetti, mecusi saptı.

Yeryüzündeki iki kişiden biri akıllı ama dinsizdir.

Diğeri ise dindardır ama aklı yoktur.»

«Rasûllerin söylediklerini gerçek sanma

Onların söyledikleri yalan sözlerdir ki satırlara geçirdiler.

İnsanlar refah ve lüks bir yaşantı içindeydiler

Rasûller inanılması imkânsız şeyleri getirip bu yaşamı bulandırdılar.»

İbn Cevzî diyor ki: Ben de Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin bu şiirine şu karşılığı verdim:

«Rasullerin söylediklerini yalan sayma.
Aksine o sözler gerçektir ve bu gerçekleri tebliğ ettiler.
İnsanlar daha önce büyük bir cehalet içindeydiler.
Rasûller hakkı getirip açıkladılar.»

Şimdi yine Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin şiirlerinden örnekler sunmaya devam ediyoruz:

«Seriatler aramıza kin bıraktılar.
Çeşitli düşmanlıkları bize miras bıraktılar.
Peygamberlik hükümleri olmasaydı Rum kadınlarının ırzları hiç
Araplara mübah olur muydu?»
«Adem'e ya da oğullarına hamdetmiyorum.
Hepsinin hasis kimseler olduğuna şahadet ediyorum.»
«Ey yoldan çıkmışlar! Ayılın, kendinize gelin.
Sizin diyanetiniz öncekilerin hile ve tuzaklarından başka bir şey de-
ğildir.»

«Zamanın hadiseleri iki dostu birbirinden ayırır.
Ey tanrım! benimle bunun arasında hükmünü ver.
Canları kasten öldürmeyi yasakladın.
Ama canları almak için melekleri gönderdin.
İnsanların yeniden dirilişi olacağını söyledin.
Bu, insanları iki halde de kurtarmaz.»
«Güldük, gülmemiz bizim akılsızlığımızdan ötürü oldu.
Basite sakinlerinin ağlamaları hak oldu.
Günler bizi paramparça etti.
Kırık cam parçalarına dönüştük.
Ki o parçalar artık bir araya gelemezler.»
«Bazı işler varki akıllar onun karşısında hafif kalırlar.
Yiğit kişi kimin helâk olacağını bilemez.
Muhammed'in kitabı Musa'nın kitabı.
Meryem oğlu İsa'nın İncil'i ve Zebur.»
«Topluluklar dediler ki: İlahınız halka İsa'sını ve Musa'sını gönder-
medi.
Bunlar ancak Rahman'ı bir geçim vasıtası kıldılar.
Dinlerini de insanlar arasında namus kıldılar, kanun haline getir-
diler.»

İbnü'l-Cevzî ve diğerleri Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin küfrünü ispatla-
yan bir çok şiirlerini nakletmişlerdir. Hatta onun bu şiirlerinden bir
tanesi bile onun kâfirliğini, zındıklığını ve dinden kopmuşluğunu ispat-
lar. Anlatıldığına göre o, mezarının üzerine şöyle yazılmasını vasiyet

etmiştir:

«Bunu babam bana karşı bir suç olarak işledi
Bense hiç kimseye karşı suç işlemedim.»

Yani babası kendisinin annesiyle evlenmiş olduğundan ötürü onu bu dünyaya getirmişti ve bu yüzden o bu akibete uğramıştı. Ama kendisi güya hiç kimseye bu sebeple bir suç işlememişti. Bütün bunlar, onun Allah'ı inkâr ettiğini küfür ve ilhadını gösterir. Allah onu kahretsin. Bazı-larının iddiasına göre o ömrünün sonunda bütün bu yaptıklarından vaz-geçip tevbe etmiştir ve bu hususta mazeret dilediğini beyan eden bir ka-side inşad etmiştir ki, bu kasidesinde söz konusu küfründen uzaklaştı-ğını iddia etmiştir. İşte mezkur kasidesi şudur:

«Ey karanlık gecelerde sivrisineğin kanadını açışını gören Allah'ım
Ey sivrisineğin boğazındaki damarların kökünü ve zayıf kemikler-deki iliği gören Allah'ım

Geçmiş zamanlarda benden sadır olan günahları silmeye vesile ola-cak.

Bir tevbeyi bana nasib ederek lütufta bulun.»

Ebu'l-Alâ el-Mearrî, bu senede Maaretü'n-Numan'da vefat etti. Ve-fat ederken seksenaltı yaşını tamamlamak için ondört günü kalmıştı. Arkadaşlarından ve öğrencilerinden bir grup onun için ağıt yakmışlar-dı. Mezarının yanı başında onun için seksen mersiye inşad edilmişti. Mersiyecilerden biri onun için şöyle demişti:

«Zahidliğinden ötürü sağlığında her ne kadar kan akıtmamış idiy-sen de.

Bu günü ölümün sebebiyle gözlerimden kan akıttım.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ve Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin iyi bir insan oldu-ğuna inanan ve onun için ağıt yakan bu kimseler ya onun durumunu gerçekten bilmiyorlardı ya da onun sapıklık mezhebinde ve yolunda bu-lunan kimselerdi.»

Ölümünden sonra arkadaşlarından biri rüyasında kör bir adamı görmüştü. Bu kör kişinin omuzunda iki yılan vardı bu yılanlar onun göğ-süne doğru uzanmışlar başlarını kaldırıp onun etinden koparıp yiyor-lardı. O da bu durum karşısında imdat imdat diyordu.»

Ravinin biri dedi ki: Bu mülhid Mearrî'yi İbn Hallikan şairler hak-kındaki adeti vechiyle övmüş ve nesebinin yüksek olduğunu söylemiş-tir. İbn Hallikan onun birçok tasnif eserlerinin adını da vermiştir. Bazı-larından nakledildiğine göre adamın biri onun el-Eyk ve'l-Ğusun adlı ki-tabının 101. cildini görmüştür ki bu eseri Hemz ve Redf adıyla meşhur olmuştur. Ebü'l-Alâ el-Mearrî Arapçayı babasından öğrenmiş, Halepte de Muhammed b. Abdullah b. Sa'd adındaki nahiv aliminden nahiv ilmi-

ni öğrenmiştir. Ebü'l-Kasım Ali b. Muhsin et-Tenuhî, Hatip Ebu Zekeriyâ Yahya b. Ali et-Tebrizî de kendisinden nahiv öğrenmişlerdir. Anlatıldığına göre o, kırkbeş sene müddetle feylesofların yolunu tutarak et yememiştir ve mezarının üzerine şu ibarenin yazılmasını vasiyet etmiştir:

«Bu babamın bana karşı işlediği bir cinayettir.

Bense hiç kimseye karşı cinayet işlemedim.»

İbn Hallikan dedi ki: Onun bu sözü de feylesofların inancına göre hareket ettiğini göstermektedir. Çünkü feylesoflar da bu inançtadırlar. Onlara göre çocuk edinmek ve onu bu varlık alemine getirmek o çocuğa karşı işlenen bir suçtur. Zira bu dünyaya getirilen çocuk, hadiseler ve afetlere maruz bırakılmaktadır.

Ben derim ki: Bu da gösteriyor ki Ebü'l-Alâ el-Maarri'nin itikadı değişmemiştir. O, ömrünün son demine kadar feylesofların inançlarına bağlı bir kimseydi. Sonra İbn Hallikan onun bazı güzel şiirlerini nakletmiştir. Bu güzel şiirlerinden biri şudur:

«Bir aletle kendin için rütbe talep etme

Edebiyatçının kalemi ciddiyetsiz olduğunda o kalem öreke gibi olur

İki yıldız gökte durdular.

Birinin mızrağı var, diğeri mızraksızdır.»

ÜSTAD EBU OSMAN ES-SABUNÎ

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: İsmail b. Abdurrahman b. Ahmed b. İsmail b. Amir b. Abid en-Nisaburî. Hadis hafızı, tefsirci ve vaizdi. Hacca giderken Dımaşk'a uğradı. Orada hadis dinledi ve halka vazû nasihat bulundu. İbn Asakir, onun biyografisini genişçe anlatmış ve onun güzel sözlerini, şiirlerini nakletmiştir. Güzel şiirlerinden biri şudur:

«Mallarınıza ve azıklarınıza el sürmediğim

Sizden iyilik ve ihsan beklemediğim takdirde

Sizler de benim kulu olduğum zatın kullarısınız

Artık ne diye şu hür bedenimi yoracağım?»

İbn Asakir, İmamü'l-Harameyn'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben Mekke'de iken mezhepler hususunda tereddüt gösteriyordum. Hangi mezhebe uyacağımı bilemiyordum. Rüyamda Peygamber (s.a.v.)'i gördüm bana şöyle buyurdu: «Sen Ebu Osman es-Sabunî'nin itikadına sarıl.» Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİNCİ SENESİ

Bu senede mundar Besasirî'nin fitnessi ortaya çıktı. Besasirî'nin asıl adı Arslan et-Türkî idi. Bu olay şöyle gelişmişti: Tuğrul Bey'in kardeşi İbrahim Yinal, Tuğrul Bey tarafından vali olarak tayin edilmiş olduğu Musul şehrini terkedip Cebel mıntıkasına gitti. Kardeşi Tuğrul Bey onu yanına çağırdı. Ona hil'at giydirdi. Durumunu düzeltti, ama bu esnada Besasirî, Arap emiri Kurayş b. Bedran'la birlikte Musul'un üzerine yürüdü ve orayı ele geçirip kalesini tahrib etti. Sultan Tuğrul Bey sür'atle oraya gitti ve Musul'u bunlardan geri aldı. Besasirî ve Kurayş b. Bedran ondan korkup kaçtılar. Tuğrul Bey de onları Nusaybin'e kadar kovaladı. Kardeşi İbrahim Yinal ondan ayrıldı. Ona isyan etti ve Hemedan'a kaçtı. Bunu Besasirî'nin teşvikiyle yapmıştı. Tuğrul Bey de askerlerini geride bırakıp kardeşinin peşinden gitti. Arkada bıraktığı askerleri dağıldılar. Ona tabi olanların sayısı azaldı. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun ile veziri el-Kündürî Bağdat'a döndüler. Sonra İbrahim Yinal'in Tuğrul Bey'e galip olduğu ve Tuğrul Bey'in Hemedan'da mahsur kaldığı haberi Bağdat'a ulaştı. İnsanlar bundan rahatsız oldular. Paniğe kapıldılar. Bağdat'ın düzeni bozuldu. Besasirî'nin Bağdat'a gelmekte olduğu ve Enbar'a yaklaştığı haberi de Bağdat'a ulaştı. Vezir Kündürî artık Bağdat'dan kaçmaya kesin karar vermişti. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun onu yakalatmak istedi, ama o da yanından ayrılıp Bağdat'ın batı yakasına geçti. Evi yağmalandı. Bağdat'ın doğu ve batı yakalarını birleştiren köprü yıkıldı. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun ordunun başına geçti ve kocası Tuğrul Bey'i kurtarmak amacıyla Hemedan'a gitti. Vezir Kündürî de Ebu Şirvan b. Tuman ve Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun'un mezkur annesi ile birlikte geride kalan askerlerin başına geçerek Ahvaz tarafına gittiler. Bağdat'ta bir tek savaşı asker kalmadı. Halife de oradan çıkmaya niyetlendi. Keşke çıkmış olsaydı, ama sonra sarayı ve ailesiyle birlikte Bağdat'ta ikamet etmek onun hoşuna gitti. Rahata aldanarak Bağdat'ta kaldı. Şehirde savaşı askerler kalmayınca halka «Bağdat'tan göçmek isteyen dilediği yere gidebilir» diye duyuru yapıldı. İnsanlar tedirgin oldular. Kadınlar, erkekler ve çocuklar ağlamaya başladılar. İnsanların çoğu Bağdat'ın batı yakasına geçtiler. İki tarafı birleştiren köprü tahrip edilmiş olduğundan bir kişinin karşı tarafa geçiş parası bir ve iki dinarı

buldu.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O gecede halifenin sarayının üzerinde toplu olarak rahatsız edici bir şekilde öten on kadar baykuş uçu. Reis'ür-Rüesa'ya denildi ki: «Halife'nin Bağdat'ta savaşçı asker kalmayışı yüzünden başka bir yere göçmesi maslahatın gereğidir.» Ancak halife bu önerileri kabul etmedi. Şehri ve sarayı korumak için halktan bazı güvenlik görevlileri temin edildi. Bunlara hükümet konağından çok sayıda silah verildi. Bu senenin zilkade ayının sekizinde pazar günü Besasirî Bağdat'a geldi. Beraberinde Mısır'ın beyaz sancakları ve bayrakları vardı. Baştaki bayrakların üzerinde Mustansır Billah Ebu Temim Maad Emirü'l-Mü'minin ibaresi yazılıydı. Kerh mahallesinin Rafizî sakinleri Besasirî'yi karşıladılar ve onun kendi mahallelerine gelmesini istediler. O da Kerh mahallesine girdi. Oradan geçerek Meşraatü Zaviya'ya geçti. Orada ordugah kurdu. O esnada insanlar son derece açlık ve yokluk içindeydiler. Kurayş b. Bedran da 200 kadar süvari ile birlikte Babü'l-Basra mıntıkasına karargah kurdu. Besasirî, hırsızları ve yankesicileri topladı. Onları hilafet sarayını yağmalamaya azmettirdi. Kerh mahallesi sakinleri de Babü'l-Basra'daki Sünnîlerin evlerini yağmaladılar. Kadikudat ed-Damiganî'nin evi de yağmlandı. Mahkeme sicilleri ve defterlerinin çoğu ele geçirilip aktarlara satıldı. Halifenin hizmetiyle ilgili kimselerin de evleri yağmlandı. Rafizîler ezan okurken tekrar «Hayye ale hayril amel» demeye başladılar. Bağdat'ın diğer taraflarında da cemaatle kılınan beş vakit namazların ve cuma namazının ezanlarında da bu şekilde ezan okundu ve Bağdat'ta halife Mustansır el-Ubeydî adına minberlerde ve diğer yerlerde hutbe okundu. Onun adına altın ve gümüş paralar bastırıldı. Hilafet sarayı kuşatma altına alındı. Reis'ür-Rüesa lakabını alan Vezir Ebü'l-Kasım el-Mesleme, beraberindeki güvenlik görevlileriyle birlikte sarayı savundu, ama bu savunma bir yarar sağlamadı. Halife siyah sarık ve abasını giyinip elinde yalın kılıcı, başında sancağı çevresinde de Abbasilerden bir zümre insan, yüzlerini başlarını saçlarını açıp saçmış cariyeler, mızraklarının başında mushafî şerif bulunan askerler, önündeki kılıçlı hizmetçilerle birlikte atına binip ortaya çıktı. Sonra da Arap emiri Kurayş b. Bedran'dan kendisini, aile efradını, veziri İbn Mesleme'yi koruması için taahhüt aldı. O da bu hususa ona teminat verip taahhüde bulundu. Ve onu bir çadıra yerleştirdi. Besasirî, bu taahhüd ve eman verışı nedeniyle Kurayş b. Bedran'ı kınadı ve ona şöyle dedi:

«Biliyorsun ki daha önce halifeye karşı seninle aramızda bir anlaşmaya varmıştık. Bu anlaşma gereğince sen benden görüş almadan hiç bir hususta karar vermeyecektin. Ben de senden görüş almadan hiç bir hususta karar vermeyecektim. Aramızda her ne suretle olursa olsun bundan başka bir hüküm geçerli olmayacaktı.»

Sonra Besasirî, Kasım b. Mesleme'yi yakalayıp feci şekilde azarlayıp kınadı. Onu şiddetlice dövdü, horlayıp yanında tutuklu bıraktı. Hilafet sarayının her tarafını yağmalattı. Saraydan aldıkları mücevherlerin, ipekli kumaşların, altınların, gümüşlerin, eşyaların, elbisele-
rin, bineklerin haddi hesabı yoktu. Sonra Besasirî ile Kurayş b. Bedran, halifeyi Hadisetü Ane emiri Muharris b. Mücella en-Nedvî'ye göndermeye karar verdiler. Muharris, Kurayş b. Bedran'ın amcazadesiydi. Dindar ve mürüvvetli bir kimseydi. Halife bu durumu duyunca Kurayş'ın yanına gitti. Bağdat'tan çıkmak istemediğini söyledi, ama bunun yararı olmadı. Kurayş onu kendisinin ve Besasirî'nin adamları refakatinde bir mahfeye bindirerek Hadisetü Ane'ye gönderdi. Halife oraya gitti ve Muharris'in yanında tam bir sene kaldı. Yanında aile efradından da hiç kimse yoktu. Anlatıldığına göre halife oradaki ikameti ile ilgili olarak şöyle demiştir:

«Hadisetü Ane'de ikamet etmekte iken bir gece kalkıp namaza durdum. Kalbimde Allah'a yalvarmanın tatlılığını hissettim. Sonra kalbime doğduğu şekilde Aziz ve Celil olan Allah'a şöyle dua ettim:

«Allah'ım, beni vatanıma gönder. Aile efradım ve çocukluğumla buluşmayı, bir araya gelmeyi bana nasib et. İnsanların ünsiyet bahçesi-
ni tekrar çiçeklendir. Akrabalık muntikasını şenlendir. Sıkıntıyı gider. Cefayı çembere al»

Ben böyle dua ettikten sonra Fırat kıyısından bir ses geldi. Sesin sahibi «Evet evet» diyordu. Kendi kendime «Bu bir başkasına seslenen bir adamın sesidir» dedim. Tekrar Allah'a yalvarıp yakarmaya başladım yine aynı sesin sahibinin «seneye kadar seneye kadar» dediğini duydum. Sonra kendi kendime «Bu gayıbtan gelen bir sestir. Bunu Cenâb-ı Allah, hadiselerin doğrultusunda konuşturuyor» dedim ve hadiseler gerçekten o doğrultuda cereyan etti.»

Gerçekten de halife bu senenin zilkade ayında kendi sarayından çıkıp Hadisetü Ane'ye gitmişti. Ertesi senenin zilkade ayında sarayına dönmüştü. Halife Kaim Biemrillah Hadisetü Ane'deki ikameti ile ilgili olarak durumunu anlatan şu şiirini inşâd etmişti:

«Kendilerine karşı ümit beslediğim kimseler beni yanılttılar.

Ama sonradan bana dostluk gösterenlerin ismi cismi hatırımdan geçmemiştii.

Zamanın hadiselerinden bir şeyler öğrenin.

Hiç kimsenin kimseye şefkat göstermediğini gördüm.

Zaman da sadece bana bir dem vaatle bulunulmuştur.

O demde muzaffer olacağım ama,

O dem ne zaman gelir.

Günüm geçiyor, her günümü tamamladığımda,

Yarın amacıma ulaşırım diye kendimi avutuyorum.
Kahrolası nefis, hep ümitlerle rahatlıyor.
Arzu ve emellerle sabah akşam gıdalanıyor.»

Besasirî'ye ve onun Bağdat'ta yaptıklarına gelince o, kurban bayramında bineğine bindi. Namaza gitti. Hatiplere ve müezzinlere beyaz elbiseler giydirdi. Adamlarına da aynı şekilde beyazlar giydirmişti. Başında Mısır sarığı vardı. Mısır halifesi adına hutbe okuttu. Rafizîler son derece memnun oldular. Irak'ın diğer muntakalarında da ezanda "Hayye ala hayrîl amel" cümlesi okundu. Besasirî, Bağdat'ın önde gelenlerinden büyük bir intikam aldı. Kendisine düşmanlık gösterenlerden bir kısmını boğdurdu. Taraftarlarına ve sempatizanlarına da bolca azıklar verdi. Adaletli olduğu izlenimini verdi. Zilhicce ayının bitimine iki gece kala pazartesi günü Reisü'r-Rüesa lakabını taşıyan Vezir İbn Mesleme'yi huzuruna getirtti. İbn Mesleme, yün bir cübbe ve kırmızı keçeden bir fes giymişti. Boynunda deri kaplı muskalar vardı. Kızıl tüylü bir deveye bindirildi. Şehirde dolaştırıldı. Arkasında da onu kırbaçlayan kimseler vardı. Kerh mahallesinden geçirilmekte iken üzerine çöp kovaları boşaltıldı. Yüzüne tükürdüler. Lanetlediler, sövdüler. Hilafet sarayının karşısında durduruldu. O bu halde iken de şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

«Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsın, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın; iyilik elindedir. Doğrusu sen, her şeye kadırsın.» (Âl-i İmrân, 26).

Şehirde teşhir işi tamamlandıktan sonra askeri garnizona getirildi. Ona boynuzları çıkarılmamış bir öküz derisi giydirdiler. Yanaklarına da çengel taktılar. Sonra sehpaye asıldı. Akşama dek çırpındı ve sonra vefat etti. Allah rahmet etsin. Son sözü şu olmuştu: «Beni said olarak yaşatan ve şehid olarak öldüren Allah'a hamdolsun.»

Bu senede Irak diyarında ekinlerin çoğunu telef eden ve bazı çiftçileri öldüren şiddetli dolular yağdı. Dicle suyu fazlasıyla kabardı. Yine bu senede mezkur fitneden bir ay önce Bağdat'ta şiddetli bir deprem meydana geldi. Evlerin çoğu yıkıldı. Bu depremin Hemedan, Vâsıt, Tikrit ve Ane muntakalarında da görüldüğüne dair haberler Bağdat'a geldi. Hatta depremin şiddetinden ötürü bazı değirmenlerin durduğuna söylenmişti. Bu senede Bağdat'ta yağmalama hadiseleri çoğaldı. Öyle ki başlardaki sarıklar dahi alınıp götürülüyordu. Şeyh Ebu Nasr b. Sabbag'ın sarığı ve taylesanı cuma namazına gittiği esnada başından alınıp götürüldü.

Bu senenin sonlarında Tuğrul Bey, Hemedan'dan çıktı. Kardeşi ile savaştı ve onu mağlub etti. İnsanlar bu duruma sevindiler ve ferahladılar, ama bu sevinçlerini Besasirî'den korktukları için açığa vurmadılar. Tuğrul Bey, vefat eden kardeşi Davud'un oğullarının yardımına başvurdu. Bunlarla birlikte kardeşi İbrahim'le savaştı. Bunlar, İbrahim'i mağ-

lup edip hicri 451. senenin başlarında esir aldılar. Hepsi amcaları Tuğrul Bey'in etrafında toplandılar. O da bunlarla birlikte Irak taraflarına gitti ve hicretin 451. senesinde anlatacağımız hadiseleri gerçekleştirdiler. Bunu inşaallah ileride anlatacağız.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. MUHAMMED EBU ABDULLAH ELUNİ

Feraiz ilminde meşhurdu. Şeyhü'l-Harbi lakabını taşırdı. Şafii mezhebine mensubtu. Besasiri fitnesinde Bağdat'ta öldürüldü ve arefe gününe rastlayan bir cuma gününde defnedildi.

TUĞRUL BEY'İN KARDEŞİ DAVUD

Davud, Tuğrul Bey'den yaşça daha büyüktü. Bu senede vefat etti. Yerine oğulları geçtiler.

EBU'T-TAYYİB ET-TABERİ

Fıkıhçıydı. Şafii alimiydi. Asıl adı Tahir b. Abdullah b. Tahir b. Ömer'dir. Hicretin 348. senesinde Taberistan'a bağlı Amil kasabasında doğdu. Cürcan'da Ebu Ahmed el-Gatrfi'den, Nisabur'da Ebü'l-Hasan el-Masercesi'den hadis dinledi. Ebü'l-Hasan'dan fıkıh öğrendi. Fıkıh öğrendiği şahsiyetler arasında Ebu Ali ez-Zücafi ve Ebü'l-Kasım b. Kac de vardı. Sonra Bağdat'a giderek Ebu Hamid el-İsferaini'den ders aldı. Muhtasarı ve İbn Haddad'ın Furu'u'nu şerhetti, usul ve cedel ilmine dair eserler tasnif etti. Diğer bir çok faydalı ilimlere dair eserler de verdi. Bağdat'ta Darekutni'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ebu Abdullah es-Saymeri'nin vefatından sonra Rib'ül-Kerh'te kadılık yaptı. Sika, güvenilir, dindar, takvalı bir kimseydi. Usul-ü fıkıh ile fikhın furuatına dair çok bilgisi vardı. Güzel ahlaklı, iyi kalpli bir kimseydi. Gece gündüz ilim öğretmeye devam ederdi. Biyografisini Tabakatü's-Şafiiye adlı eserde vermişimdir. Üstadı olan ve kendisinden sonra ona hocalık yapmak üzere ders halkasında oturtan Şeyh Ebu İshak eş-Şirazi, onunla ilgili şöyle bir olay anlatmıştır: «Ebu Tayyib, dünyalık bakımından yoksul bir kimseydi. Tamir etmesi için bir mestini köşkerde teslim etmişti. Ancak köşker, tamir işini geciktirmişti. Ebu Tayyib ona her uğradığında köşker mesti alıp suya batırıyor ve «yumuşadıktan sonra bunu dikeceğim» diyordu. Fakat Ebu Tayyib ona şöyle demişti: «Ben bunu tamir etmen için sana teslim ettim. Yoksa suya batırıp kendisine yüzme öğretmen için teslim etmedim.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Tayyib ile kardeşinin müşterek bir sarıkları ve bir gömlekleri varmış, biri bunları giydiğinde diğeri evde oturur, dışarı çıkmazmış, kirlenen bu gömlek ile sarığı yıkadıklarında da her ikisi evde oturup bunların kurumalarını beklerlermiş. Ebu Tayyib de bu hususta şöyle bir şiir söylemiş:

«Bir kavim bedenlerinin elbiselerini yıkadıklarında yıkayıcının işini tamamlayışına dek evlerde beklerler ve evlerin duvarlarını elbise olarak giyerler.»

Ebu Tayyib bu senede 102 yaşında vefat etti. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen aklı, zekâsı ve bedeni sağlamdı. Vefat edinceye dek ders verdi. Fetva verdi. Bir defasında bir gemiye binerek yolculuğa çıkmıştı. Gemiden inerken kıyıya gençlerin yapamayacağı bir şekilde atlamıştı. Kendisine «Bu ne ey Ebu Tayyib?» diye sorduklarında şu cevabı vermişti: «Bu, gençlikte kıymetini bilip muhafaza ettiğimiz ve yaşlılıkta bize fayda veren organlarımızın zindeliğidir.» Allah rahmet etsin.

KADI MÂVERDÎ

el-Havî'l-Kebir adlı eserin sahibidir. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Habib Ebü'l-Hasen el-Maverdî'dir. Basralıdır. Şafîî alimidir. Usul, fîru ve tefsire dair bir çok tasnif eserlerin, Ahkam-ı Sultaniye ve Edebü'd-Dünya ve'd-Din adlı kitapların müellifidir. Kendisi «fıkı 4.000 varakta genişçe anlattım» demiştir. Yani el-İkna adlı eserinde fıkı genişçe anlattığını söylemek istemiştir. Birçok beldelerde hakimlik yapmıştı. Yumuşak huylu, vakarlı, edebli bir kimseydi. Edepli ve hayalî bir kimse olduğundan arkadaşlarından hiç biri ömrü boyunca onun kolunun sıvanmış olduğunu görmemişti. Biyografisini Tabakatü's-Şafîiye adlı eserde genişçe anlattım. Kendisi bu senede doksanalı yaşında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

REİS'ÜR RÜESA EBÜ'L-KASIM B. MESLEME

Ali b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın veziri idi. Önceleri Ebu Ahmed el-Faradî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sonra cerh ve tadil ehli kimselerden oldu. Daha sonra Kaim Bi-Emrillah onu nakipliğine aldı. Sonra vezir tayin etti. Ona Reisü'r-Rüesa, Şerefü'l-Vüzera, Cemalü'l-Vüzera lakabını taktı. Doğru görüşe, yüksek bir akla sahip olmakla birlikte bir çok ilimlere de vakıftı. Oniki sene bir ay müddetle vezirlik yaptı. Sonra Besasirî onu Bağdat'ta teşhir edip dolaştırdıktan sonra öldürdü. Ölürken elliiki yaşından beş ay almıştı. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmıştık.

MANSUR B.HÜSEYİN

Künyesi Ebü'l-Evaris el-Esedî'dir. Cezire valisi idi. Orada vefat etti. Kendisinden sonra oğlunu yerine geçirdiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİBİRİNCİ SENESİ

Bu yılın başında Bağdat hala Besasirî'nin hakimiyeti altında bulunuyordu. Burada Mısır hükümdarı el-Fatimî adına hutbe okutuyordu. Abbasi halifesi ise Hadisetü Ane şehrinde bulunuyordu. Safer ayının onikisinde pazartesi günü Besasirî, Kadı Ebu Abdullah ed-Damiganî ile ayan ve eşraftan bir cemaatı huzurunda topladı. Mısır hükümdarı Mustansır el-Fatimî adına onlardan bey'at aldı. Sonra bu heyetle birlikte hilafet sarayına girdi. Hilafet sarayının tacının yıkılmasını emretti. Bazı balkonlar yıkıldı. Sonra kendisine bu yaptığı işte faydadan çok zarar bulunduğunu söylendi. O da bundan vazgeçti. Bundan sonra Kufe şehitliğini ziyarete gitti. Cafer nehrini geçmeye niyetlendi ki üzerinde olan nezri yerine getirmek üzere Hair'e geçsin. Sonra İbn Mesleme'nin cüssesini Harim-i Zahiri yakınına taşımalarını ve Dicleye atmalarını emretti.

Halifenin yaşı doksana varmış olup bir yerde gizlenmekte olan acuze annesi, Besasirî'ye bir mektup yazarak fakrı zaruretini, sıkıntı ve ihtiyacını dile getirip şikâyetçi oldu. Besasirî de onu Harîme getirecek görevlileri gönderdi. Hizmetine iki cariyeye verdi. Her gün ona oniki rıtl ekmek ve dört rıtl da et tahsisat olarak bağladı. (1 rıtl= 460 gr.)

FASIL

Sultan Tuğrul Bey, Hemedan'daki mahsuriyetinden ve kardeşi İbrahim'in elindeki esaretten kurtulup kardeşi İbrahim'i öldürdükten ve hakimiyetini kurup gönlünü rahatlattıktan sonra artık o mıntikalarda rakibi kalmadı. Hakimiyeti elinden almak için kendisiyle çekişecek bir kimse de bulunmuyordu. Bundan sonra Kureyş b. Bedran'a bir mektup yazarak halifeyi kendi vatanına, sarayına iade etmesini emretti. Bunu yapmadığı takdirde başına büyük belalar getireceğini söyleyerek onu tehdit etti. Kureyş b. Bedran da ona bir mektup yazarak aklını çelmeye, gönlünü kazanmaya çalıştı ve mektubunda şunları yazdı: «Ben, Besasirî'ye karşı bütün gücümle senin yanındayım. Allah seni ona galip kılmaya kadar seninle beraber olacağım. Ancak bu işte acele davranmadan ötürü halifeye bir zarar gelmesinden veya onun şerefine eksiklik gelmesinden korkuyorum. Ama yine de bana verdiğin emirleri olanca imkânlarımı kullanarak yerine getirmeye çalışacağım.»

Bundan sonra Kureyş, halifenin zevcesi Hatun'un sarayına iade edilmesini görevlilere emretti. Sonra da Besasirî ile haberleşerek halifenin kendi sarayına iade edilmesi hususunda rızasını almaya çalıştı ve Sultan Tuğrul Bey'den korktuğunu bildirdi ve gönderdiği haberde ona şöyle demişti:

«Sen bizi Mustansır el-Fatimî'ye itaate davet ettin. Bizimle onun arasında 600 fersahlık bir mesafe vardır. Şimdiye kadar ne elçisi ne de herhangi bir adamı yanımıza gelmedi. Kendisine gönderdiğimiz haberlere de aldırış etmedi. Bu meseleler üzerinde hiç düşünmedi. Şu Tuğrul Bey arkadan bizi gözetlemektedir. Yakınımızdadır. Bana bir mektup gönderdi. Mektubunda şunlar yazılıydı:

«Kıymetli, dinin bayrağı Emir Ebü'l-Meali Kureyş b. Bedran'a ki, o müminlerin emirinin dostudur.

Bu mektubu ona şarkın ve garbın hükümdarı muazzam Şehinşah Ebu Talib Muhammed b. Mikail b. Selçuk Tuğrul Bey göndermektedir.»

Mektubunun başında sultanın el yazısıyla yazılmış saltanat sembolü vardı. "Allah bana kâfidir. O ne güzel vekildir» mektubun baş kısmından sonraki bölümünde de şunlar yazılıydı:

«Şimdi kader bizi bütün din düşmanlarını yok etmeye muvaffak kıldı. Bundan böyle sadece efendimiz ve mevlamız müminlerin emiri Halife Kaim Bi-Emrillah'a hizmet görevimiz kalmaktadır. Onun tahtında onun devlet başkanlığı saltanatının gereklerini yerine getirmemiz icap etmektedir. Yegane görevimiz budur. Bir an dahi bu görevi aksatmayacağız. Biz doğunun askerleri ve atlarıyla bu büyük görevi ifa etmeye gelmekteyiz. Sen kıymetli emir, dinin bayrağı olan Kureyş'ten istediğimiz şudur ki; halifeye olan vefa borcunu tamamıyla ödeyesin. Onun hizmetinde bulunasın. Kapısından ayrılmayasın. Yâ onu onur ve izzetiyle Bağdat'taki hilafet sarayına getirir, huzurunda el pençe divan durup hükümlerini infaz eder, kılıcını, kalemmini çekersin ki amacımız da budur ve o bizim halifemizdir. Bu hizmeti ona yapmak bizim için vecibedir. Bunu yaptıktan sonra seni bütün Irak mülkünün başına geçiririz. Karalarının ve denizlerinin genişliklerini sana tamamen devrederiz. Oraya Acem atlarından hiç birinin toynuğu artık basamaz. Ancak sana yardım ve destek vermek için gelmek isteyenler hariç, Ya bunu yaparsın ya da halifeyi bulunduğu kaleden başka bir yere nakledip kıymetli şahsiyetini biz gelip hizmetinde bulunma saadetine erinceye kadar muhafaza edersin. Şimdi ey kıymetli emir, sen bu ikisinden birini yapma seçeneğine sahipsin. Yahut bunları yapmazsın da istediğin yere gidersin o zaman biz gelip Irak'ın tamamını hakimiyetimiz altına alırız ve biz devlet başkanlığı görevinde halifeye vekalet ederiz. Gözlerimizi doğu memleketlerine dikeriz. Bizim amacımız ancak bununla gerçekleşir.»

Bu esnada Kureyş b. Bedran, halifenin yanında muhafaza edilmekte olduğu Muharriş b. Mücella'ya şöyle bir mektup gönderdi:

«Maslahat gereği halifeyi bana teslim etmen icap ediyor ki, onun sayesinde hem kendim hem de senin için Tuğrul Bey'den eman alabileyim.»

Muharriş, Kureyş'in bu teklifini kabul etmedi ve şöyle dedi:

— Besasirî beni aldattı. Görmediğim şeyleri bana vaad etti. Ben halifeyi asla sana gönderecek değilim. Boynumda çok yeminler vardır. Bu yeminleri bozacak değilim.» Sözüünü ettiğimiz bu Muharriş, salih bir insandı. Halifeye şöyle demişti:

«Maslahat gereği Bedir b. Mühelhel'in beldesine gitmeliyiz ve Sultan Tuğrul Bey'in durumuna bakmalıyız. Eğer galib olursa Bağdat'a gireriz. Ama öbür türlü olursa kendi başımızın çaresine bakarız. Çünkü burada kaldığımız takdirde Besasirî'nin buraya gelip bize musallat olmasından korkuyorum.»

Halife de ona «maslahatın gereği neyse onu yap» dedi. İkisi zilkade ayının onbirinde yola koyuldular ve Tıl Akbera kalesine ulaştılar. Sultan Tuğrul Bey'in elçileri onu kendisinin göndermiş olduğu hediyelerle karşıladılar. Öte yandan Sultan Tuğrul Bey'in Bağdat'a muzaffer olarak girdiğine dair haberler kendilerine ulaştı. Bağdat'a girdiği gün, cidden görülmeye değer muazam bir gündü. Yalnız askerler hilafet sarayını dışında kalan şehrin bütün mekânlarını yağmaladılar. Tüccarlardan çoğu yakalanıp mallarına el konuldu. Hükümet konağının imarına başladılar. Sultan Tuğrul Bey, çeşitli atlardan ve diğer hayvanlardan oluşan bir kısım binekleri halifeye gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında elbiseler, çadırlar ve yolculukta halifeye gerekli olacak şeyler de vardı. Bu armağanları vezir Amidü'l-Mülk el-Kündürî ile birlikte göndermişti. Halifenin bulunduğu mıntıkaya vardıklarında bu armağanları onun huzuruna varmadan başkalarıyla kendisine önceden gönderdiler ve şöyle dediler:

«Çadırları kurun. Halife kendi şanına layık elbiseleri giysin. Sonra varıp huzuruna girmek için izin isteyelim. O da uzun bir süreden sonra huzuruna girmemize müsaade etsin.»

Böyle yaptılar. Vezir ve beraberindekiler halifenin huzuruna girip önünde yer öptüler. Sultan Tuğrul Bey'in zafer ve selamette olduğunu ona haber verdiler. Bağdat'a geri döndüğünü söylediler. Vezir Amidü'l-Mülk de Sultan Tuğrul Bey'e bir mektup yazarak halifenin huzurunda yaptıklarını, orada cereyan eden merasimi ona anlattı ve halifeden de, Sultan Tuğrul Bey'in gönlünü ve gözünü tatmin etsin diye mektubun üst tarafına kendi damgasını vurmasını istedi. Vezir, halifenin okkasını getirdi. Beraberinde de bir kılıç vardı ve «Ey müminlerin emiri işte bu, kılıcın ve kalemin hizmetidir» dedi. Halife bu sözleri çok beğendi. Bu

heyet bulundukları yerden iki gün sonra ayrıldı. Nehrevan'a vardıklarında beraberlerinde halife de bulunduğundan, Tuğrul Bey halifeyi karşılamak üzere şehir dışına kadar çıktı. Sultan Tuğrul Bey halife otağına vardığında huzurunda yedi kez yer öptü. Halife bir yastık alıp önüne bıraktı. Sultan Tuğrul Bey, yastığı alıp öptü. Sonra halifenin işaretine yastığın üzerine oturdu. Halifeye, Büveyhilere mahsus kırmızı yakuttan bir tesbih takdim etti. Ayrıca büyük incilerden oniki tane çıkarıp verdi. Sultan Tuğrul Bey'in zevcesi Arslan Hatun -ki o, o esnada halifeye hizmet ediyordu- halifeden bu tesbihi çekmesini rica etti. Sonra Tuğrul Bey, halifenin ziyaretine geç gelişine mazeret olarak kardeşi İbrahim Yınal'ın isyan edişini, onunla meşgul olduğunu, onu öldürdüğü için geciktğini bu arada büyük kardeşinin de öldüğünü ifade etti. Büyük kardeşinin ölümünden sonra da onun oğullarının işlerini düzene koymuş olmasının da bu gecikmeyi daha fazlalaştırdığını söyledi. Ayrıca halifeye yaptığı hizmetlerden dolayı Muhar'e şükran borçlu olduğunu ve bundan sonra inşaallah Besasirî köpeğinin peşine gidip onu öldüreceğini, oradan da Şam'a gidip yaptığı kötülüklerini, cezasını kendisine vermek için Mısır hükümdarının hakkından geleceğini ifade etti. Halife de bu işlerde muvaffak olması için ona dua etti ve ona yanındaki bir kılıcı verdi. Artık halifenin yanında o kılıçtan başka hilafet alameti kalmamıştı.

Bundan sonra Sultan Tuğrul Bey, diğer askerlere, halifeye hizmette bulunmaları için izin verdi. Otağın çevresindeki perdeler kaldırıldı. Türkler, halifeyi görünce yer öptüler. Sonra zilkade ayının bitimine beş gün kala pazartesi günü Bağdat'a girdiler. O gün cidden görülmeye değer bir gündü. Bütün askerler, kadılar, ayan, eşraf, Tuğrul Bey beraber diler. Tuğrul Bey halifenin katırının yularını tutmuştu. Onu hilafet sarayına kadar böylece götürdüler. Sonra halife saraya varınca Sultan Tuğrul Bey, Besasirî'nin peşine düşmek için ondan izin istedi. Sultan Tuğrul Bey onun Şam'a girmesine engel olmaları için Kufe taraflarına asker gönderdi. Kendisi de askerleriyle birlikte bu ayın, yani zilkade ayının yirmidokuzunda yola koyuldu.

Besasirî'ye gelince o, Vâsit şehrinde ikamet etmekte, Sultan Tuğrul Bey'le savaşmak için asker, teçhizat ve gelirleri toplamaktaydı. Onun nazarında Sultan Tuğrul Bey ve askerleri korkulacak kadar değildiler. Cenâb-ı Allah onu helak etmek istediği için Tuğrul Bey ve ordusunu onun gözüne küçük göstermişti.

TUĞRUL BEY'İN BESASİRÎ'Yİ ÖLDÜRMESİ

Sultan Tuğrul Bey, Besasirî'nin peşine düşünce birinci müfrezesi Besasirî'yi Vâsit diyarında yakaladı. Beraberinde İbn Mezyed de vardı. İki taraf orada savaştılar. Besasirî'nin adamları kaçtılar, kendisi de bir

ata binip kaçtı. Kölelerden biri onu kovaladı. Elindeki bir oku atına vurdu. Yaralanan at Besasirî'yi yere fırlattı. Köle gelip Besasirî'nin yüzüne vurdu, ama onu tanıyamadı. Kemiskin adındaki bir başka asker Besasirî'yi esir aldı. Başını koparıp Sultan Tuğrul Bey'e götürdü. Türkler Besasirî'nin askerlerinden taşıyamıyacakları kadar çok malı ganimet olarak aldılar. Besasirî'nin kesik başı Sultan Tuğrul Bey'in yanına götürüldüğünde bu kesik başın Bağdat'a götürülmesini, bir mızrağın ucuna geçirilerek davullar, zurnalar ve kavallar eşliğinde her tarafta dolaştırılmasını, insanların çıkıp onu seyrederek ferahlamalarını istedi ve bu isteği yerine getirildi. Sonra da bir torpidoya konularak hilafet sarayının karşısına getirildi. Besasirî'nin beraberinde kendisiyle birlikte bu sefere çıkmış bazı Bağdatlılar da vardı. Onun Bağdat'a döneceğini zannetmişlerdi. Fakat bu savaşta onlar da öldürülmüş, malları yağmalanmıştı. Besasirî'nin çok azı dışında adamları kurtulamamışlardı. İbn Mezyed de beraberindeki bir kaç kişiyle birlikte Batiha'ya kaçtı. Yanında Besasirî'nin çocukları ve anneleri de vardı. Bedeviler mallarını yağmalamışlar, kendilerine hiçbir şey bırakmamışlardı. Sultan Tuğrul Bey'den, İbn Mezyed için eman istenildi ve o, Tuğrul Bey'le birlikte Bağdat'a girdi. Askerler Vâsıt, Basra ve Ahvaz arasındaki yerleri yağmalamışlardı. Çünkü askerler çok kalabalık idiler.

Halife'ye gelince o hilafet sarayına döndüğünde artık cinsel ilişkide bulunduktan sonra yıkanmadan yatağa girmemeye ve oruçlu iken kimsenin kendisine yemek getirmemesi ve getirilen yemeği kabul etmeyeceğine, abdest ve gusül alırken hiç bir kimseyi kendisine hizmet ettirmeyeceğine, aksine bütün bu işleri bizzat kendisinin yapacağına, kendisine eziyet veren kimselerden hiç birine mukabelede bulunmayacağına aksine kendisine zulmedenleri bağışlayacağına dair Allah'a söz verdi ve şöyle dedi: «Ey nefsim sana haksızlık ederek Allah'a isyanda bulunan kimseye ceza vermeyeceğim. Bu hususta senin yapacağın tek şey Allah'a itaat etmek olacaktır.»

Bu senede Sultan Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk babasının vefatından sonra Harran'a girdi. Buna amcası Tuğrul Bey karar vermişti. Alparslan'ın Süleyman, Kavurt Bey ve Yakutî adında üç kardeşi vardı. Sultan Tuğrul Bey Süleyman'ın annesiyle evlendi.

Bu senede Mekke'de misli duyulmamış bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi. Öyle ki buğday ve hurmanın 200'er rıtlı bir dinara satılır oldu.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

ARSLAN EBU'L-HARİS EL-BESASİRİ ET-TÜRKİ

Bu, Bahaü'd-Devle'nin kölelerindendi. Ondan önce de Besa şehrinde bir adamın kölesiydi. Besa şehrine nispetle kendisine Besasirî denildi. Melik Muzaffer lakabını aldı. Sonra halife Kaim Bi-Emrillah'ın nezdinde büyüdü. İtibar sahibi oldu. Halife onsuz hiçbir işe karar vermiyordu. Irak ülkesinin bütün minberlerinde onun adına hutbe okutuldu. Sonra asi oldu. Taşkınlık yaptı. İnatkâr oldu. Halifeye ve müslümanlara baş kaldırdı. Fâtimilerin hilafet propagandasını yaptı ve bu senede eceli tamam oldu. Hicretin 450. senesinin zilkade ayının altısında aile efradıyla birlikte Bağdat'a girdi. Bundan tam bir sene sonra yani hicretin 451. senesinin zilkade ayının altısında da Bağdat'tan çıktı. Daha sonra halife de bu senenin kanunievvel (aralık) ayının onikisinde salı günü Bağdat'tan çıktı. Besasirî de bundan bir şemsi sene sonra yine kanunievvel (zilhicce) ayının onsekizinde salı günü öldürüldü.

HASAN B. FADL

Künyesi Ebu Ali eş-Şermekanî'dir. Edebiyatçı, kurrâ ve hafızı Kur'an bir kimseydi. Çeşitli kıraatlere dair bilgisi vardı. Mali durumu elverişli değildi. Sıkıntı içindeydi. Bir gün şeyhi İbn Allaf onun Dicle kıyısında marul yapraklarını toplayıp yediğini gördü. Onun mali sıkıntı içinde olduğunu İbn Mesleme'ye bildirdi. İbn Mesleme de bir kölesine emir vererek onun ibadet etmekte olduğu mescide giderek kapının anahtarının bir yedeğini bulmasını ve Hasan b. Fadl'ın haberi olmaksızın mescidin depo kısmına her gün üç rıtl simit ekmeği, bir kavun ve şekeratlısı bırakmasını söyledi. Köle de bu emri her gün yerine getirmeye başladı. Ebu Ali eş-Şermekanî yani Hasan b. Fadl bunun Allah tarafından kendisine bir ikram olarak gönderildiğini ve mescidinin deposunda her gün gördüğü bu yemeklerin cennet taamı olduğunu sandı. Bunu bir zaman gizledi. Sonra da şu şiiri okumaya başladı.

«Bir kimseyi bir sırra vakıf ederler de o kişi o sırrı ifşa ederse
Artık yaşadığı sürece sırlarını ona emanet etmezler
Onu yanlarından uzaklaştırırlar. Artık yanlarına yaklaşamaz
Artık onu değiştirirler. Dostları kendisine yabancılaşırlar.»

Günlerden bir gün şeyhi İbn Allaf onunla sohbet etmekteyken ona şöyle sormuştu: «Görüyorum ki şişmanlamışsın. Bunun sırrı nedir? Çünkü sen yoksul bir kimsesin?» Ebu Ali eş-Şermekanî imalı konuştu, açık vermedi. Üstü kapalı sözlerle işi geçiştirmeye çalıştı. Açıkça konuşmadı. Sonra şeyhi ona ısrar edince o, her gün mescidinin ambarında kendisine yetecek kadar Cennet taamı gördüğünü ve bunun Allah tarafından kendisine ikram edildiğini söyledi. Şeyhi de «Sen İbn Mesleme'ye

dua et. Çünkü sana bu yemekleri gönderen kişi odur» diyerek işin iç yüzünü açıkladı. Ama kalbi kırıldı. Ebu Ali eş-Şermekanî bundan hoşlanmadı.

ALİ B. MAHMUD B. İBRAHİM B. MACİRE

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Revzenî'dir. Sofiye meşayihindendir. Ribatü'r-Revzenî ona nisbet edilir. Bu kervansaray, şeyhi Ebu'l-Hasan için inşa edilmişti. Ali b. Mahmud, Ebu Abdurrahman es-Sülemî ile arkadaşlık etti ve «bin şeyhin sohbetinde bulundum ve bu şeyhlerden her birinden bir hikaye ezberledim» demiştir. Hicretin 451. senesinin ramazan ayında seksenbeş yaşında vefat etti.

MUHAMMED B. ALİ

Muhammed b. Ali b. Feth b. Muhammed b. Ali b. Ebi Talib el-Harbî. el-Aşarî lakabıyla meşhur olmuştur. Çünkü uzun boyluydu. Darekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güvenilir, dindar ve salih bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında seksen küsur yaşında vefat etti.

EL-VENÎ EL-FARADÎ

Hüseyin b. Muhammed b. Abdillâh Ebu Muhammed el-Venî. Venî, Cehistan ülkesinin şehirlerinden birinin bir köyüdür. el-Venî el-Faradî, Harbî'nin şeyhi idi. Harbî'nin künyesi Ebu Hakim olup asıl adı Abdillâh b. İbrahim'dir. el-Venî, hesap ve feraizde büyük bir alimdi. İnsanlar onun bu ilminden istifade ettiler. el-Venî, Besasirî savaşında Bağdat'ta şehid edildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİKİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayının onyedisinde perşembe günü Sultan Tuğrul Bey, Besasirî'yi öldürüp Vasıt şehrinde dönüşünde Bağdat'a geldi. Yine aynı ayın yirmibirinde halife, sarayında oturdu. Tuğrul Bey'i davet etti. Büyük bir ziyafet verdi. Bu sofrada ümera ve halk tabakasına mensub kimseler yemek yediler. Bu senenin rebiülevvel ayının ikisinde perşembe günü Sultan Tuğrul Bey de büyük bir ziyafet tertipleyerek halkı yemeğe davet etti.

Cemaziyelahir ayının dokuzunda salı günü Emir Uddetü'd-Din Ebü'l-Kasım Abdillâh b. Zahiretü'd-Din b. Emirü'l-Mü'minin Kaim Bi Emrillâh ve halası Bağdat'a geldiler. O esnada Emir Uddetüd-Din dört yaşındaydı. Bunları Ebü'l-Ğenaim Bağdat'a getirmişti. Halk dedesine

olan saygıdan ötürü onu karşılamaya çıkmıştı. Bir süre sonra hilafete geçti. Muktedi Biemrillah lakabını aldı.

Bu senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hilal el-Attabî bir kütüphane yaptırarak vakfetti. Bu kütüphane Bağdat'ın batı yakasında İbn Avf caddesinde bulunuyordu. Buraya 1000 kitap getirildi. Bu kütüphane Kerh mahallesinde yakılan Erdeşir kütüphanesinin yerine yapılmıştı.

Bu senenin şaban ayında Melik Mahmud b. Nasr, Fâtip şehirini ve kalesini ele geçirdi. Şairler onu methettiler.

Yine bu senede Atiye b. Mirdas da Rahbe şehirini ele geçirdi. Halep ve Rahbe şehirlerini Fatimîlerin elinden almıştı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. Yalnız bir grup Kufe'de toplanarak güvenlik görevlileri nezaretinde hacca gitmişti.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU MANSUR EL-CİLÎ

Ebu Hamid'in talebelerindendir. Babü't-Tak ve saray kadılığı yaptı. Bir grup ulemadan hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Sıkı bir hadis ravisi idi»

HASAN B. MUHAMMED

Hasan b. Muammed b. Ebi'l-Fadl Ebu Muhammed el-Fesevî el-Valî. Hadis dinledi. Valilik ve idare mesleğinde çok zeki bir kimseydi. Borç davalarında kimin suçlu kimin suçsuz olduğunu ince bir sanatla anlardı. Nitekim anlatıldığına göre o, hırsızlık suçuyla itham edilen bir grup maznunu huzurunda durdurmuş, su içmek için bir su testisi getirtmiş, bu testiye yere çalarak karşısındakilerini ürkütmek istemişti. Karşısında bekleyen maznunların biri dışında hepsi tedirgin olmuşlardı. Sükûnetini bozmayan kişiye hırsızlık yaptığını itiraf etmesini emretti ve «hırsız kişi cesaretli ve güçlü olur» dedi. Gerçekten de istifini bozmayan o kişinin hırsız olduğu açığa çıktı. Bir defasında bir adamı döverken adam ölmüştü. Kadı Ebu Tayyib nezdinde onun aleyhinde dava açılınca kadı ona kısas hükmünü verdi. Sonra bol miktarda para vererek fidye ödeyip kendini kurtardı.

MUHAMMED B. UBEYDULLAH

Muhammed b. Ubeydullah b. Ahmed b. Muhammed b. Arus Ebü'l-Fadl el-Bezzar. Bağdat'ta Malikî fıkıhçılarının reisliği kendisine verildi. İyi kurralardandı. Müsned sahibi hadisçilerdendi. İbn Habane'den,

Muhlis'ten ve İbn Şahin'den hadis dinledi. Ebu Abdullah ed-Damigani onun şahitliğini kabul etti. Muhammed b. Ubeydullah cerh ve tadil ehli kimselerdendi.

KATRÛN-NEDÂ

Kendisine Düca, Alem gibi adlar da verildi. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın annesiydi. Çok yaşlıydı. Doksan yaşına varmıştı. Besasirî'nin zamanında fakrû zarurete düşmüş Besasirî de ona bol miktarda erzak vermiş ve iki cariyeyi onun hizmetine tahsis etmişti. Sonra Cenâb-ı Allah, oğlu Kaim Bi-Emrillah'ı ona gönderip hilafete geçirerek gözlerini aydınlattı ve sonra oğluyla birlikte debdebe içinde hayatlarını devam ettirdiler ve bu senede vefat etti. Halife olan oğlu cenazesine geldi. Cenaze merasimi cidden muazzam oldu. Büyük bir kalabalık oluşmuştu.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, halifenin kızıyla evlenmeye talib oldu. Halife bundan rahatsız oldu ve «daha önce böyle bir adet cari olmamıştı» dedi. Ama bu işten kurtulmak istercesine çok miktarda eşya çeyiz talebinde bulundu. Mesela Tuğrul Bey'in ölen karısına ait Vasit şehrindeki bir çok ikta arazilerin, üçyüz bin dinarın verilmesini ve Sultan Tuğrul Bey'in Bağdat'ta sürekli ikamet etmesini, oradan bir gün dahi ayrılmamasını şart koştu. Bu şartların bir kısmı üzerinde ittifak edildi. Sultan Tuğrul Bey de kardeşi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi ile halifeye 100.000 dinar, çok miktarda altın ve gümüş kaplar, cariyeler düğünde davetlilerin üzerine serpmek amacıyla para ve mücevherler, 1.200 tane cevahir, 700 parça cevher gönderdi. Mücevher parçalarından her biri bir ilâ üç miskal ağırlığındaydı. Sultan Tuğrul Bey, daha başka bir çok şeyler de gönderdi. Ancak şartların bazısına uyulmadığı gerekçesiyle halife, kızını vermeye yanaşmadı. Vezir Amidü'l-Mülk de hizmetkâr olduğu sultana öfkeleni. Aralarında uzun kavgalar cereyan etti. Sultan Tuğrul Bey halifeye bir mektup yazarak kardeşi Davud'un kızı Arslan Hatun'u saraydan alıp kendi yanına hükümet sarayına götüreceğini bildirdi ki bu mesele kapansın. Bunun üzerine halife de Bağdat'tan göçmeye karar verdi. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular. Sultan Tuğrul Bey Bağdat erzak ambarı reisi Beriştak'a bir mektup yazarak ambardaki gözcülük görevinde kendisinden yana biraz müsamahakâr davranması, kendisinin taraftarlarına gıda yardımını çoğaltmasını istedi. Sonra da kardeşinin kızı ve halifenin hanımı Aslan Hatun'u hükümet konağına getirmeye kesin karar verdi. Onu getirmek için görevlileri saraya gönderdi. Bütün bunları halifeye kızdığından yaptı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında kötürüm bir adam rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüştü. Rasûlullah'ın berabesinde üç kişi daha vardı. Bunlardan biri gelip kendisine «Niçin ayağa kalkmıyorsun?» diye sormuş; kötürüm adam da «Kalkmam çünkü ben kötürüm bir kimseyim» diye cevap vermişti. O adam kötürümün elinden tutup haydi kalk, demiş kötürüm adam da ayağa kalkmıştı. Sonra da uyandığında ayaklarının eskisi gibi sağlam hale geldiğini görmüş ve sabah olunca işini görmek amacıyla dışarı çıkmıştı. Rahatça yürümeye başlamıştı.»

Bu senenin rebiyüleahir ayında halife, Ebü'l-Feth Mansur b. Ahmed b. Darest el-Ahvazî'yi vezirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi ve vezaret meclisinde oturttu.

Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala güneş, bütün kursu kaybolacak şekilde tam olarak tutuldu. İnsanlar dört saat öylece beklediler. Öyle ki yıldızlar göründü. Kuşlar aşırı karanlıktan dolayı uçmayı bırakıp yuvalarına döndüler.

Bu senede Ebu Temim b. Muizzü'd-Devle, İfrikiye ülkesine hakim oldu.

Bu senede Nasrû'd-Devle'nin oğlu Ahmed b. Mervan el-Kürdî Diyarbakır'a hakim oldu.

Bu senede Kurayş b. Bedran, Musul ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi.

Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî Talibilerin nakipliğine atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Daha önce kâmil lakabını taşımaktayken bu defa Murtaza lakabı takıldı.

Bu senede Yahudi Ebu İshak b. Alâ, halifenin Sarsar'dan Evasî'ye kadar olan çiftliklerini yıllık 86.000 dinar para ve yaklaşık 17.000 ton hububat karşılığında mültezim olarak aldı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MERVAN

Künyesi Ebu Nasr el-Kürdî'dir. Diyarbakır ve Silvan hükümdarıydı. Halife Kadir ona Nasrû'd-Devle lakabını taktı. Bu mıntikalara elliliği sene hükmetti. Kendi zamanında hiç kimseye nasib olmayacak kadar müreffeh bir hayat yaşadı. Akranlarından hiç kimse onun seviyesine ulaşamadı. Kendisine hizmet edenlerden ayrı olarak 500 cariyesi vardı. 500 de hizmetçisi vardı. Yanında o kadar çok şarkıcı kadın vardı ki bunlardan her birinin değeri 5.000 dinar veya daha fazlaydı. Meclisinde çal-

gı aletleri ve kaplar o kadar çoktu ki, değeri 200.000 dinar civarındaydı. Birçok hükümdarın kızıyla evlendi. Hükümdarlarla iyi geçinmeye çalışırdı. Bir düşmanı kendisine hücum edecek olunca ona kendisiyle barışmasını sağlayacak çok miktarda para gönderir ve düşmanı geri dönerdi.

Sultan Tuğrul Bey'e de Irak'a hakim olduğu zaman büyük hediyeler gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında Büveyh oğullarından büyük paraya satın aldığı yakut bir tesbih vardı. Ayrıca 100.000 dinar para ve diğer hediyelerde göndermişti.

Ebü'l-Kasım el-Mağribî'yi iki kez vezirliğe atadı. Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr de ona vezirlik yapmıştı. Ülkesi en güvenli ülkelerdendi. En güzel ve adaletin de en çok uygulandığı bir yerdi. Kış mevsiminde kuşlar acıktıklarında köylerdeki insanların yerlere tahıl taneleri serpiştirerek kuşları avlamaya başladıklarını duymuştu. O da erzak ambarlarının açılıp içindeki hububatın kış mevsimi süresince kuşlar için etrafa serpiştirilmesini emretti ve kuşlar onun ömrü müddetince kış mevsimlerinde azıklarını rahatlıkla temin edebildiler. Bu senede yani hicretin 453. senesinde seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti.

İbn Hallikan, Tarih adlı eserinde İbnü'l-Ezrak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ahmed b. Mervan, bir kişi dışında reayasından hiç kimsenin malına el koymuş değildir. Lezzetlerle çok haşır neşir olmakla birlikte bir vakit namazını dahi kaçırmamıştı. 360 gözdesi vardı. Senenin her bir gecesinde bunlardan biriyle yatardı. Geride çok sayıda çocuk bıraktı. Bu senenin şevval ayının yirmidokuzunda vefat edinceye kadar bu halini sürdürdü.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Tuğrul Bey etraf ülkelerin hükümdarlarına ve Kadilkudat ed-Damiganî'ye mektuplar yazarak halifenin insafının azlığından, kendisine muvafakat etmeyişinden şikayetçi oldu ve halifeye bol miktarda para, erzak ve hediyeler sunduğunu ifade etti. Halife bundan haberdar olup Sultan Tuğrul Bey'in kendi valilerine mektuplar göndererek halifenin mallarına el koymalarını emrettiğini duyunca Sultan Tuğrul Bey'e bir mektup yazarak kızıyla evlenme isteğine olumlu cevap verdi. Sultan Tuğrul Bey bu mektubu alınca çok sevindi ve valilerine haber salarak halifenin mallarına el sürmemelerini, şayet mallarına el koymuş iseler serbest bırakmalarını istedi. Halifeyle Tuğrul Bey arasında fikir ayrılığı baş gösterdikten sonra tekrar anlaşmaya vardılar. Halife, kızının nikâh akdini yapması için bir başkasına vekâlet verdi. Nikâh akdi, Sultan Tuğrul Bey'in huzurunda Tebriz'de yapıldı. Büyük bir ziyafet

verildi. Vekaletname oraya geldiğinde Sultan Tuğrul Bey kalkıp saygı duruşunda bulundu. Vekaletnameyi görünce de yer öptü ve halifeye çok dualar yaptı. Sonra nikah akdi 400.000 dinar mehir üzerine akdedildi. Nikah akdi bu senenin şaban ayının onüçünde perşembe günü yapıldı. Sonra Sultan Tuğrul Bey kardeşi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi Hatun'u şevval ayında halifeye birçok armağan, bol miktarda altın ve mücevher çok kıymetli cevherler ile gönderdi. Ve Sultan Tuğrul Bey halka açıkça «ben yaşadığım müddetçe artık halifenin kölesiyim. Üzerimdeki elbiselerden başka hiç bir şeye de sahip değilim» dedi.

Bu senede halife, vezirini azletti. Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr'i, Silvan'dan getirterek vezirliğe tayin etti.

Bu senede ülkenin her tarafında bolluk ve refah görüldü. Ucuzluk meydana geldi. Öyleki Basra şehrinde 1.000 rıtl (460 kg.) hurma sekiz kırata satılır oldu.

Bu senede hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SÜMAL B. SALİH

Lakabı Muizzü'd-Devle idi. Halep valisiydi. Yumuşak huylu, âli cenan, vakarlı bir kimseydi. İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre hizmetçisi elini yıkaması için yanına geldiğinde İbriğin ağzını Sümal'in dişine çarptı ve Sümal'in ön dişlerinden biri leğene düştü, ama Sümal onu affetti.

HASAN B. ALİ B. MUHAMMED

Künyesi Ebu Muhammed el-Cevherî idi. Hicretin 363. senesinin şaban ayında doğdu. Bir cemaattan hadis dinledi. Birçok hadis meşayihinden ferdi rivayetlerde bulundu. Üstadları olan hadis meşayihleri arasında Ebu Bekir b. Malik el-Katî de vardır ki, en son olarak ondan hadis rivayet eden kişi kendisi olmuştur. Hasan b. Ali bu senenin zilkade ayında vefat etti.

HÜSEYİN B. EBU YEZİD

Künyesi Ebu Ali ed-Debbağ'dır. Şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm kendisine «Yâ Rasûlallah beni İslâm üzere vefat ettirmesi için Allah'a dua et» dedim. O da şöyle cevap verdi: «Ve de sünnet üzere vefat ettirmesi için.....»

SA'D B. MUHAMMED B. MANSUR

Künyesi Ebü'l-Mehasin'dir. Cürcanlıdır. Eski bir reistir. Melik Mahmud b. Sebüktekin'e hicretin 410. senesi sınırlarında bir elçi göndermişti. Âlim ve fakih kimselerdendir. Bir cemaat ondan fıkıh öğrendi. Kendisi de bir cemaatten hadis rivayet etti. Birçok beldelerde onun için münazara meclisleri düzenlendi. Bu senenin receb ayında Asterabaz'da haksız yere öldürüldü. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Tuğrul Bey Bağdat'a girdi. Halife onu karşılamaya niyetlendi. Sonra bundan vazgeçti. Kendisinin yerine veziri Ebu Nasr'ı karşılamaya gönderdi. Askerler yolda insanlara çok eziyetler vermişler, insanların ırzlarına musallat olmuşlar, hatta hamamlarda kadınlara hücum etmişlerdi. Halk büyük bir çabadan sonra onlardan kurtulabilmişti. İnnâ lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

TUĞRUL BEY'İN HALİFE'NİN KIZIYLA GERDEĞE GİRİŞİ

Sultan Tuğrul Bey, Bağdat'a yerleşince veziri Amidü'l-Mülk'ü halifeye göndererek gelini kendi hükümet konağına getirmesini istedi. Ancak halife bunu kabul etmeyip şöyle dedi:

«Siz sadece şereflenesiniz diye kızımı Tuğrul Bey'le nikahlamak istemiştiniz ama görüyorum ki şimdi onu alıp gerdeğe sokmak istiyorsunuz.» Problemi çözmek için insanlar halifeyle sultan arasında mekik dokudular. Sultan Tuğrul Bey daha önce verdiği paralara ek olarak 100.000 dinar ve 150.000 dirhem para, ayrıca bir çok armağanlar ve kıymetli eşyalar da gönderdi. Safer ayının onbeşinde pazartesi gecesi Sultan Tuğrul Bey, halifenin kızıyla hükümet konağında gerdeğe girdi. Dicle'den hükümet konağına kadar olan yerlere çadırlar kuruldu. Davullar ve zurnalar çaldı. Gelinin hükümet konağına gelişi esnasında şenlikler düzenlendi. İçeriye girdiğinde altın işlemeli bir tahta oturtuldu. Yüzünde duvağı vardı. Sultan Tuğrul Bey içeriye girdi. Gelinin önünde durdu yeri öptü ancak gelin onun için ayağa kalkmadı ve duvağını da açmadı. Bunun üzerine Sultan Tuğrul Bey dönüp sarayın sahnına vardı. Hacıpler ve Türkler sevinç ve sürurlarından oynuyorlardı. Tuğrul Bey, kendi kardeşi Davud'un kızı ve aynı zamanda halifenin hanımı ile geline iki kıymetli gerdanlık ve cidden çok büyük bir kırmızı yakut parçası gönderdi. Ertesi gün yine gelinin yanına gelip yeri öptü ve gelinin oturmakta olduğu tahtın yanında gümüşten bir taht üzerine oturdu. Bir süre bekledi, sonra yine odadan çıkıp gitti ve geline kıymetli ve çok sayıda

mücevher parçası, altınla işlenmiş bir de ferace gönderdi. Bir kaç gün böyle devam etti. Her gün gelinin yanına gidip yeri öpüyor ve karşısında taht üzerinde oturup bekliyor, sonra odadan çıkıp gidiyor ve geline yeni armağan ve hediyeler gönderiyordu. Ancak geline ilişmemişti. Yedi gün böyle devam etti. Bu yedi gün zarfında her gün büyük ziyafetler veriyordu. Yedinci günde bütün ümeraya hil'atler giydirdi. Sonra bir sefere çıkması icap etti. Hastalandı. Gelinle birlikte sefer yerine gitmek ve sonra gelini tekrar Bağdat'a getirmek hususunda halifeden izin istedi. Halife önce şiddetle karşı koyduysa da sonra buna izin verdi. Ama çok üzüldü. Tuğrul Bey de yeni gelinle birlikte sefere çıktı. Beraberinde hilafet sarayından sadece hizmetini gören üç kadın vardı. Gelin Bağdat'tan ayrıldığı için annesi çok üzülmüştü. Şiddetli elemlere maruz kalmıştı. Sultan Tuğrul Bey, hastalığından ümid kesilmiş ve ölümle yüzyüze gelmiş olarak bu sefere çıktı.

Tuğrul Bey'in ramazan ayının sekizinde vefat etmiş olduğuna dair haber, ramazan ayının yirmidördünde pazar gecesi, Bağdat'a ulaştı. Hırsızlar, yankesiciler, çapulcular harekete geçtiler. Amidî'yi ve 700 kadar adamını öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Gündüz cesetler üzerinde yeyip içmeye başladılar. Nihayet bu ay böyle devam etti ve sona erdi. Tuğrul Bey'in vefatından sonra kardeşinin oğlu Süleyman b. Davud için bey'at alındı. Tuğrul Bey hayattayken onun kendi yerine geçmesini açıkça ifade etmiş ve vasiyette bulunmuştu. Çünkü Tuğrul Bey onun annesiyle evlenmişti. Herkes Süleyman b. Davud'a bey'at hususunda ittifak etti. Artık Süleyman'ın kardeşinden başka kimseden korkusu kalmamıştı. Kardeşi de Adüdü'd-Devle Alparslan idi. Askerler Adüdü'd-Devle Alparslan Muhammed b. Davud'a meyilliydiler. Cebel muntıkasında onun adına hutbe okundu. Alparslan'ın yanında veziri Nizamü'l-Mülk Ebu Ali Hasan b. Ali b. İshak vardı. Kündürî, Alparslan'ın kuvvetli olduğunu görünce Rey şehrinde onun için hutbe okuttu. Ondan sonra da Alparslan'ın kardeşi Süleyman b. Davud için hutbe okuttu.

Sultan Tuğrul Bey, yumuşak huylu, çok tahammüllü, sırrı çok gizleyen bir kimseydi. Namazlarına çok dikkat ederdi. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutar, hep beyaz elbiseler giyerdi. Vefat ettiğinde yetmiş yaşındaydı. Geride çocuk bırakmadı. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın zamanında yedi sene onbir ay ve oniki gün süreyle hüküm sürdü. Tuğrul Bey vefat ettikten sonra düzen bozuldu. İşler alt-üst oldu. Bedeviler Bağdat sevadında ve Irak diyarında fesat çıkardılar. Etrafı talan ettiler. Ziraat, ancak çeşitli tehlikeleri göze alarak yapılabildi. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular.

Bu senede Vâsit'ta ve Şam diyarında büyük bir zelzele meydana geldi. Trablus şehrinin surlarının bir kısmı yıkıldı.

Bu senede çiçek hastalığı yüzünden birçok insan öldü. Ani ölümler de görüldü. Mısır'da şiddetli bir veba hastalığı görüldü. Her gün oradan 1.000 cenaze çıkıyordu.

Bu senede Yemen hükümdarı Sulayhî, Mekke'yi ele geçirdi. Erzakları oraya getirtti. Mekkelilere ihsanda bulundu.

Bu sene başında halifenin zevcesi Arslan Hatun Bağdat'tan ayrılıp amcasının yanına taşınma talebinde bulundu. Çünkü halife onu yalnız bırakmış ve itibarını düşürmüştü. Bu talebine karşı halife onu vezir Kündürî refakatinde amcasının yanına gönderdi. Arslan Hatun amcasının yanına vardığında ölmek üzere olan bir hastaydı. Amcası da halifeye onun için yaptığı yardımları hatırlatarak kınayıcı bir mektup gönderdi. Halife de buna karşı irticalen şu cevabı yazmıştı:

«Zindeliğim ve gençliğim gitti. Aşk benden yüz çevirdi.

Gençliği geri getirmek makul bir amaç değildir, böyle bir şey istenilemez.

Geceler, bendeki her şeyi geri götürdüler.

Geceler ve gündüzler insanı zayıflatırlar.

Gençliğimde alıştığım şeylere âh ediyorum.

Şarkıcı cariyelere benden selam olsun.»

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZÜHEYR B. ALİ

Züheyr b. Ali b. Hasan b. Hüsam. Künyesi Ebu Nasr el-Hüsamî'dir. Bağdat'a geldi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den fıkıh öğrendi. Basra'da Kadı Ebu Ömer'den, Ebu Davud'un Sünen'ini dinledi. Çok hadis rivayet etti. Fetva da kendisine başvurulurdu. Müşkülli hallederdi. Bu senede Serahs şehrinde vefat etti.

SAİD B. MERVAN

Amid valisi idi. Zehirlendiği söylenir. Silvan hükümdarı onu zehirleyeni parçalayarak intikamını almıştı.

MELİK EBU TALİB TUĞRUL BEY

Muhammed b. Mikâil b. Selçuk Tuğrul Bey, ilk Selçuklu hükümdarıdır. Hayırlı bir kişi olup namazını vaktinin evvelinde kılar, namazlarını kaçırmazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmayı sürdürürdü. Kendisine kötülük yapanları bağışlardı. Yumuşak huyluydu. Sırrı sağlamdı. Yaşantısında mutlu bir kimseydi. Mesud b. Mahmud zamanında

Horasan diyarının tamamına hükmetti. Öz kardeşi Davud'u, ana bir kardeşi İbrahim b. İnal'ı ve kardeşinin oğullarını bir çok beldelere naip olarak tayin etti. Sonra halife onu Bağdat'a çağırdı. Nitekim bu hususları önceki sayfalarda detaylı olarak anlatmıştık.

Sultan Tuğrul Bey bu senenin ramazan ayının sekizinde yetmiş yaşında vefat etti. Otuz sene hüküm sürdü. Hükümdarlığının sekiz sene-den onsekiz gün eksik bir kısmını Irak'ta yaptı.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Alparslan amcasının veziri Amidü'l-Mülk el-Kündürî'yi tutukladı ve onu kendi evinde hapsetti. Sonra onu öldürecek celladı üzerine sevketti. Vezirlikte Nizamülmülk'e itimad etti. Nizamülmülk, sadık bir vezir olup alimlere ve fakirlere ikramda bulunurdu.

Melik Şihabü'd-Devle Kutalmış isyan edip itaatın dışına çıktığında ve Alparslan'ı ele geçirmek istediğinde, Alparslan ondan korktu. Veziri Nizamülmülk ona şöyle dedi:

— Ey hükümdar! Korkma. Çünkü ben senin için öyle bir ordu hazırladım ki bu ordu hangi askerle savaştıkça olursa onu mutlaka kırıp geçer.

— Bu ordunun askerleri kimlerdir?

— Bu ordunun askerleri öyle kimselerdir ki senin için dua ederler, namazlarında ve halvetlerinde teveccühte bulunarak senin muzaffer olmanı dilerler. Onlar alimler, fakirler ve salih kimselerdir.»

Alparslan'ın böylece gönlü rahatladı. Kutalmış'ın askerleriyle karşılaşta onları hemen kırıp geçirdi. Kutalmış'ı hezimete uğrattı. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Kutalmış da bu savaşta öldürüldü. Böylece Alparslan tek otorite oldu. Herkes onun etrafında toplandı.

Bu senede Alparslan, oğlu Melikşah ile veziri Nizamülmülk'ü büyük bir ordunun başında Kerh mıntıkasına gönderdi. Bunlar oralarda birçok kaleleri fethettiler. Bol miktarda malları ganimet edindiler. Müslümanlar bunların zaferiyle sevindiler.

Oğlunun, Maveraünnehir hükümdarı Büyük Han'ın kızıyla evlenmesi için mektup yazdı ve oğluyla Büyük Han'ın kızı gerdeğe girdi. Diğer oğlunu da Gazne hükümdarının kızıyla evlendirdi. Böylece Selçuklu hükümdarıyla Gazneli hükümdarının arası düzeldi. Aralarında ittifak meydana geldi.

Bu senede Alparslan, halifenin kızına, babasının yanına dönmesi için izin verdi ve onu bazı kadı ve ümera refakatinde Bağdat'a gönderdi. Halife'nin kızı da büyük bir alayla Bağdat'a girdi. İnsanlar onu görmek için yollara döküldüler. O gece şehire girdi. Halife ve ailesi bu duruma çok sevindiler. Halife, minberler üzerinde hutbelerde Alparslan'a

dua edilmesini emretti. Duada şöyle denildi:

«Allah'ım! Muazzam Sultan Adüdü'd-Devle Tâcü'l-Mille Alparslan Ebu Şüca Muhammed b. Davud'u islah et, durumunu düzelt.»

Sonra halife, Sultan Alparslan'a Nakibü'n-Nükaba Şerif, Tarrad b. Muhammed, Ebu Muhammed et-Temimî ve Hadım Muvaffak'la birlikte hil'atler ve nişanlar gönderdi. Böylece Sultan Alparslan, Irak üzerindeki hakimiyetini tam olarak kurmuş oldu.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ta ortaya atılan bir dedikoduya göre bir grup Kürt avlanmak için çöle çıktıklarında siyah bir çadır görmüşler, bu çadırda tokat sesleri ve çağlıklar duymuşlardı. Ayrıca birinin de; «Cinlerin hükümdarı Seydok öldü. Var mı onun için kendisini tokatlamayan bir belde halkı? Var mı onun için yas tutulmayan bir belde?» dediğini de duydular. Kötü kadınlar, Bağdat'ın içinden çıkıp mezarlıklara gittiler ve oralarda kendilerini üç gün süreyle tokatladılar. Elbiselerini parçaladılar. Saçlarını dağıttılar. Bazı fasık erkekler de oralara gidip böyle yaparak matem tuttular. Bu matem Vasıt, Huzistan ve diğer beldelerde de tutuldu. Bu, misli duyulmamış bir ahmaklıktır.»

Yine İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin şaban ayının onikisinde cuma günü Abdüssamed'in taraftarlarından bir grup, Mutezile müderrisi Ebu Ali b. Velid'e hücum ettiler. Ona sövdüler. Küfürler sarf ettiler. Çünkü o, camide namaz kıldırıktan ve insanlara Mutezile mezhebini öğretmekten geri duruyordu. Bu sebeple Abdüssamed'in taraftarları onu tahkir ettiler. Yerde sürüklediler. Mutezile mezhebi, Mansur Camii'nde lanetlendi. Ebu Said b. Ebi İmame de orada oturdu ve bunların yanında Mutezileyi lanetlemeye başladı.

Bu senenin şevval ayında Sultan Alparslan'ın büyük bir beldeye gaza yaptığına dair haber Bağdat'a geldi. Gaza yaptığı beldede 600.000 dehliz, 1.000 kilise ve manastır bulunuyormuş. O belde halkından çok sayıda insanı öldürmüştü ve 500.000 kişiyi de esir almıştı.

Bu senenin zilkade ayında Bağdat'ta ve Irak'ın diğer beldelerinde şiddetli bir veba salgını meydana geldi. İlaçların fiyatı çok yükseldi. Temr hindi azaldı. Ekim ve kasım aylarında sıcaklık fazlaştı. İklim bozuldu. Bu ayda Ebü'l-Ganaim Muammer b. Muhammed b. Ubeydullah el-Alevî Talibilerin nakipliğine atandı. Ayrıca hac ve mezalim işlerine bakmakla da görevlendirildi. Kendisine Zahir Zü'l-Menakıp lakabı da takıldı. Atanma fermanı büyük bir cemaatin huzurunda okudu.

Bu senede Iraklılar hacca gittiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBN HAZM EZ-ZAHİRÎ

Allame, İmam ve hadis hafızıdır. Soy kütüğü şöyledir: Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Ahmed b. Said b. Hazm b. Galib b. Salih b. Halef b. Maad b. Süfyan b. Yezid. Yezid b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb el-Ümevî'nin azatlısıdır. Dedesi aslen Farıslıdır. Müslüman olmuş ve Mağrib diyarına girmiştir. Bunların asıl beldeleri Kurtuba idi. İbn Hazm, hicretin 384. senesinin ramazan ayının sonunda Kurtuba'da doğdu. Kur'an okudu. Faydalı ve şer'i ilimler öğrendi. Bu ilimlerde büyük aşama kaydetti. Kendi zamanındaki alimlerin fevkine çıktı. Meşhur kitaplar tasnif etti. Anlatıldığına göre o, 80.000 varaka yaklaşan 400 cilt kitap tasnif etmiştir. Edip, şair ve fesahatli bir kimseydi. Tıbbı ve mantıkla dair kitapları vardı. Vezirlik ve reislik ailesinden geliyordu. Ailesi itibarlı, zengin ve servet sahibiydi. İbn Hazm, Şeyh Ebu Ömer b. Abdilber en-Nemrî ile arkadaşlık etti. Şeyh Ebü'l-Velid Süleyman b. Halef el-Bacî'ye karşı cephe aldı. Aralarında anlatımı burada uzun sürecektir münazaralar cereyan etti. İbn Hazm, dili ve kalemi ile alimlere çok tesir ederdi. Bu da zamanının insanlarında ona karşı kalplerde bir kin meydana getirdi. Onunla uğraşmaya devam ettiler. Nihayet onu hükümdarlarının nazarında sevimsiz bir insan haline getirip hükümdarlarının gazabına maruz bıraktılar. Ve beldesinden kovdular. Bu senenin şaban ayında doksan yaşını aşmış olarak köyünde vefat etti. Tuhaftır ki teferruatta yolunu şaşıran bir Zahirî olduğu halde ne celi ne de hafi kıyası kabul etmezdi. Alimlerin nazarında onu düşüren de bu olmuştur. Bakışında ve tasarrufunda onu büyük hatalara sürekleyen şey kıyası kabul etmeyişi idi. Bununla beraber usul babında çok sağlam tevilleri vardı. Sıfat ayetlerini ve hadislerini güzel tevil ederdi. Çünkü o, ilk zamanlarda mantık ilminde büyük aşamalar kaydetmişti. Mantık ilmini Muhammed b. Hasan el-Mezheci el-Kinani el-Kurtubî'den öğrenmişti. İbn Makûla ve İbn Hallikan onu böyle anlatmışlardır. Ama bu sebeple o sıfatlar babında yalnız görüşlere sahip olmuştur.

ABDÜLVAHİD B. ALİ B. BURHAN

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Nahivcidir. Cidden ahlakı çok bozuk bir kimseydi. Asla don giymedi. Başını örtmedi ve hiç kimsenin de bağışını kabul etmedi. Anlatıldığına göre o tüysüz oğlanları öpermiş ki, bunda asla şüphe yoktur.

İbn Ukayl dedi ki: «Abdülvahid, Mutezilî ve Mürciî idi. Kâfirlerin Cehennem'de ebedi kalacaklarını kabul etmez ve şöyle derdi: «Kendi-

sinden intikam alınması caiz olmayan bir kimseyi sürekli azapta tutmak anlamsızdır. Kaldı ki Allah, kendini merhametli olmakla nitelemiştir.»

Cenâb-ı Allah'ın şu kavli celilini: «İçinde temelli ve ebedi kalacaklardır.» (et-Tevbe: 100) şöyle yorumlardı: «Yani orada ebedi zamanın bir diliminde kalacaklardır.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Abdülvahid b. Ali b. Burhan, Rasûlullah'ın ashabını eleştirir, onların aleyhinde konuşur ve müslümanların itikadına muhalefet ederdi. Çünkü o, icmaa muhalefet etmiştir.» Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî onun bu konuda ve diğer konulardaki sözlerini nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Irak'tan bir topluluk güvenlik görevlileri nezaretinde hacca gittiler. Ancak Kûfe'ye varınca daha ileri gidemediler ve geri döndüler.

Bu senenin zilhicce ayında Nizamiye Medresesi'nin yapımına başlandı. İnşaat alanını temin etmek için Meşraatü'z-Zevaya mıntıkasında ve Babü'l-Basra civarındaki bir çok evler yıkıldı.

Bu senede Temim b. Aziz ile Badis, Hammadoğulları, Araplarla Magribliler arasında Sinhace ve Zinate'de çok savaşlar cereyan etti.

Bu senede Bağdatlılara nakip Ebü'l-Ğanaim haccettirdi.

Bu senede Amidü'l-Mülk Mansur b. Muhammed Ebu Nasr el-Kündürî öldürüldü. Bu, Tuğrul Bey'in veziriydi. Bir seneden beri zindanda idi. Öldürüldüğünde cenazesi alınıp Taxisis şehrinin kasabalara-
rından Kendere'ye götürülerek babasının mezarının yanına defnedildi. Kendere, Kazvin yakınındaki Kendere olmayıp Taxisis'e bağlı bir kasabanın adıdır.

Sultan Alparslan onun mallarına, ürünlerine ve eşyalarına el koydu. Amidü'l-Mülk el-Kündürî, zeki, fasih ve şair bir kimseydi. Bir çok faziletleri vardı. Hazırcevapdı. Tuğrul Bey onu, kızını istemek üzere halife feye gönderip de halife kızını vermek istemediğinde Amidü'l-Mülk el-Kündürî'ye şu şiiri okumuştı:

«Kişi her arzuladığı şeyi ele geçiremez.»

Vezir Amidü'l-Mülk el-Kündürî de ona bu şiirin devamını okumuştı:

«Rüzgarlar gemilerin arzulamadığı istikametlerde eserler.»

Onun bu cevabı karşısında halife susmuş ve başını önüne eğmişti.

Vezir Amidü'l-Mülk el-Kündürî bu sende kırk küsur yaşında öldürüldü. Şiirlerinden biri şudur:

«İnsanlarda benimle yarışma hususunda bir sıkıntı var ise, Biline ki ölüm dünyayı insanlara genişletir.

Ben geçip gidiyorum ama benim ölümüme sevinen ve bu yüzden aldanan kişi de peşimden gelecektir.

Herkes ölüm şarabını zevkle içecektir.»

Sultan Tuğrul Bey, veziri Amidü'l-Mülk'ü Harzem Şah'ın dul karısını kendisine istemesi için göndermişti, ama Amidü'l-Mülk'ün kendisi o kadınla evlenmişti. Sultan Tuğrul Bey de onun testislerini burdu (hadımlaştırdı) ve görevlilere emrederek penisini kestirip Harezm'de toprağa gömdürdü. Mervi Ruz'da öldürüp kanını akıttı. Cesedini Kendere kasabasına gönderip defnettirdi. Başı alınıp Nisabur'a götürüldü. Orada defnedildi. Kafatası da Kirman'a götürüldü.¹ Ben şahadet ediyorum ki Cenâb-ı Allah, cesetlerin parçaları her nerede olurlarsa olsunlar haşır gününde bunları bir araya getirecektir. Her ne halde olurlarsa olsunlar, bu parçalar birleşecektir. Çünkü Allah, noksanlıklardan münezze ve yücedir.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin aşura gününde Kerh mahallesi sakinleri dükkanlarını kapattılar. Kadınlar Hz. Hüseyin'e ağıt yakıp matemini tututlar. Nitekim öteden beri devam edegelen çirkin ve aykırı bidatlerini devam ettirdiler. Bu matemi tuttuklarında halk durumu protesto etti. Halife, bunların liderleri Ebu'l-Ganaim'i çağırarak onu azarladı. Ebu'l-Ganaim de durumdan haberi olmadığını söyleyerek mazeret beyanında bulundu. Şayet bilgisi olsaydı buna müsaade etmeyeceğini ifade etti. Kerh mahallesi sakinleri de divana akın akın gelerek özür dilediler. Sahabilere söven ve bidatleri ortaya koyan kimselerin kâfir sayılacağına dair bir ferman yayınlandı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Babü'l-Ezec mıntakasında bir kız çocuğu doğdu. Bunun iki başı, iki yüzü, iki boynu ve dört eli vardı. Ama bedeni tamdı. Sonra vefat etti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Horasan'da günlerce devam eden bir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle dağlar parçalandı. Bir topluluk öldü. Birçok köy ve kasaba yere battı. İnsanlar çöle çıktılar ve orada ikamete başladılar. Yale nehrinde bir yangın meydana geldi. Bu yüzden 100 dükkân ve üç ev yandı. İnsanların malları telef oldu. Herkes

(1) Amidü'l-Mülk'ün ölümü ve organlarının kesilmesi ile ilgili bilgi doğru değildir. Zira, bütün kaynakların ittifak ettikleri gibi Amidü'l-Mülk, Sultan Alparslan tarafından önce hapis, sonra da öldürülmüştür. Bu da yeni vezir Nizamülmülk vasıtası ile olmuştur. (Z. Kazıcı).

birbirlerinin eşyasını yağmaladı.

Bu senenin şaban ayında Dımaşk'ta bir savaş meydana geldi. Dımaşk Camii'nin yakınındaki bir evi yaktılar. Bu yangının büyümesi yüzünden Dımaşk camii de yandı.»

İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Meşhur ve sahih rivayete göre Dımaşk Camii'ndeki yangın bundan üç sene sonra hicretin 461. senesinin şaban ayının ortasında geceleyin meydana gelmiştir. Fatimî köleleri ile Abbasi köleleri savaşmışlar ve bu savaş esnasında hükümet konağına (Hadra sarayına) ateş bırakılmış ve konak yanmaya başlamıştı. Yangın büyümüş ve Dımaşk Camii'ne sirayet etmiş caminin tavanları çökmüş, süsleri, zinetleri yok olmuş, mermerleri telef olmuş, harabeye dönmüştü. Daha önce son derece muhkem ve sağlam yapılmış, avlusu güzel, meclisleri hoş, manzarası güzel bir yapı olan Hadra Sarayı adeta bir toprak yığınına dönüşmüştü. Zamanımıza kadar burada ancak sefil ve düşkün kimseler ikamet ederler, oysa daha önceleri orası hilafet merkezi ve hükümet sarayı idi. Orayı Ebu Süfyan oğlu Muaviye tesis etmişti. Ümeye Camii'ne yani Dımaşk Camii'ne gelince yeryüzünde ondan daha güzel ve ondan daha hoş manzaralı bir bina yoktu. Nihayet yandı. Uzun süre harap halde kaldı. Sonra hükümdarlar onu onarıp yenilemeye başladılar. Adil Ebu Bekir b. Eyyub zamanında tabanı döşendi. Duvarları onarıldı. Hükümdarlar zamanımıza kadar hep güzelleştirmeye çalışmışlardır, ama şimdiki durumu önceki haline göre hiçbir şey gibidir. Emir Seyfettin Betkenz'in Abdullah en-Nasrî zamanına kadar bu caminin güzelleştirilmesine devam edildi. Yani onarım ve güzelleştirme çalışmaları hicretin 703. senesi sınırlarına kadar devam etti.

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar çok düştü. Ucuzluk meydana geldi. Diclennin suyu göze görünür şekilde eksildi.

Bu senede Sultan Alparslan kendisinden sonraki dönem için oğlu Melikşah'ı tayin etti. Onun için bey'at aldı. Melikşah'ın önünde bayrak ve ümera yürümeye başladı. Cidden o bey'at gününde muazzam bir merasim yapılmıştı. O gün görülmeye değer bir gündü.

Bu senede Nurü'l-Hüda Ebu Talib Hüseyin b. Nizam el-Hazretn ez-Zeynebî insanlara haccettirdi ve Mekke'de mücavir olarak kaldı.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ EBUBEKİR EL BEYHAKÎ

Büyük hadis hafızıdır. Asıl adı ve şeceresi şöyledir: Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Abdullah b. Musa Ebu Bekir el-Beyhakî. Kervanların başka şehirlere taşıdığı tasnif eserleri vardır. Hicretin 384. senesinde doğdu.

Fıkhta, hadiste, Kur'an ilimlerinde ve eser tasnif etmede zamanının parmakla gösterilen meşhur şahsiyetlerindendi. Fakih, muhaddis ve usulcüydü. Hakim Ebu Abdillah en-Nisaburî'den ilim tahsil etti. Başkalarından da çok sayıda hadis dinledi. Çok faydalı bilgiler topladı ki, onun kadar başkaları o zamana kadar ilimde zirveye ulaşamamışlardı. Onun katettiği ilmî mesafeyi hiç kimse katedememişti. Eserleri şunlardır:

- * Sünen-i Kebir
- * Nususü's-Şafî (Bu iki eser on ciltte toplanmıştır.)
- * Sünen-i Sağır
- * el-Asar
- * el-Medhal
- * el-Adab ve Şuabü'l-İman
- * el-Hilafiyat
- * Delâilu'n-Nübüvve
- * el-Ba's ve'n-Nüşûr

Zahid bir kimse olup dünyahı çok azdı. İbadetli ve takvalıydı. Nisabur'da vefat etti. Tabutu bu senenin cemaziyelevvel ayında Beyhak'a taşındı.

HASAN B. GALİB

Hasan b. Galib b. Ali b. Galib b. Mansur b. Sa'lûk Ebu Ali et-Temimî. İbn Mübarek adıyla meşhur olmuştur. Kurrâ idi. Ebu Semun ile arkadaşlık etti. Kendisine karşı reddedilen şekillerde ve tarzlarda Kur'an kıraatında bulundu. Yalanı tesbit edildi. Bunu ya kasten ya da hataen yapmıştı. Birçok rivayetlerinde itham edildi. Ebu Bekir el-Kazvinî de onu reddedenlerdendi. İhzarcıbaşı, münker tarzlarda kıraatlerde bulunmaması için ona bir mektup yazmıştı. İbn Muhammed es-Semer-kandî, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Bu senede sekseniki yaşında vefat etti. İbrahim el-Harbî'nin yanına defnedildi. İbn Hallikan dedi ki:

«Fıkhu Ebü'l-Feth Nasr b. Muhammed el-Ömeri el-Mervezî'den öğrendi. Sonra Hadis ilmine daha fazla merak sardı ve bu ilimde meşhur oldu. Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu.»

KADI EBU YA'LÂ B. FERRA EL-HANBELÎ

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Halef b. Ahmed el-Ferra. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Ya'la'dır. Hanbelî alimidir. Furuat-hususunda Hanbelî mezhebini yerleştirmiş ve esaslara bağlamıştır. Hicretin 380. senesinin muharrem ayında doğdu. Çok hadis dinledi. İbn Habbabe'den hadis rivayet etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ebu Ya'lâ, güvenilir alimlerin öncülerindendi.

İbn Makûla ve İbn Damigani'nin huzurunda şahitlik yaptı. Onlar da şahitliğini kabul ettiler. Hilafet haremünde kadılık yaptı. Fıkıhta imamdı. Hanbelî mezhebine dair çok ve güzel eserleri vardır. Senelerce ders ve fetva verdi. Hanbelî mezhebinin reîslîği kendisine verildi. Kendisinin ve arkadaşlarının tasnif eserleri yazıldı. Şahsında imameti, fıkıhı, sadakati, güzel ahlakı, ibadeti, zühdü, huşuu, güzel davranışı ve kendisini ilgilendirmeyen şeyleri ağzına almayışı gibi meziyetleri topladı. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde yetmişsekiz yaşında vefat etti, kadılar ve ayan onun cenaze merasimine katıldılar. O gün cidden çok sıcak bir gündü. Cenazesine katılanlardan bazıları oruçlarını bozmuşlardı.

Kadı Ebu Ya'lâ vefat ederken geride, Ubeydullah Ebû'l-Kasım, Ebû'l-Hüseyn ve Ebu Hazim adında üç erkek evlat bıraktı. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da parmaklarıyla sayarak şu cevabı vermişti: «Bana rahmet etti, beni bağışladı, bana ikramda bulundu, mertebemi yükseltti. Bunu ilminle mi yaptı? Hayır sadakatimle yaptı.»

İBN SEYYİDİH

Lügatte el-Muhkem adlı eserin sahibidir. Künyesi Ebû'l-Hüseyn'dir. Asıl adı Ali b. İsmail el-Mersi'dir. Lügatte imam ve hafızdı. Âmaydı. Arapçayı ve lügatı kendisi gibi âma olan babasından öğrendi. Ebu Alâ Said el-Bağdadî'den ders aldı. Bir kaç ciltlik "Muhkem" adlı lügat kitabı vardır. Altı ciltlik "Şerhü'l-Hamase" adlı eseri ve başka eserleri de vardır. Şeyh Ebu Ömer et-Temlenkî'ye Ebu Ubeyd'in Kitabü'l-Garib'ini ezbere okudu. İnsanlar buna şaşılar. Şeyh Ebu Ömer de onun ezbere okuyuşunu kitabı açıp takip etti. İnsanlar onun bu kitabı ezbere okuyuşunu dinlediler. Bu senenin rebiyülevvel ayında altmış yaşında vefat etti. Hicretin 448. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet varsa da sahih olan rivayete göre bu senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede, Şerefü'l-Mülk lakabını taşıyan Ebu Said el-Müstevfi Bağdat'ta İmam Ebu Hanife'nin türbesini inşa ettirdi. Üzerine bir kubbe yaptırdı. Karşısında da bir medrese inşa ettirdi. Ebu Cafer b. Beyazî Ebu Hanife'nin türbesini ziyarete geldi ve ziyareti esnasında şu şiiri okudu:

«Görmez misin ki ilim daha önceleri zayı olmuştu

Şu mezarda medfun olan zat ilmi topladı

Aynı şekilde bu diyarlar da ölüydü

Ama bu diyarları Amid Ebu Sa'd'ın cömertliği diriltti.»

Bu senede çok şiddetli derecede sıcak bir rüzgar esti. Bu yüzden çok

insan öldü. Anlatıldığına göre Bağdat'ta bu yüzden birçok limon ve turunc ağacı telef oldu.

Bu senede, Maruf Kerhî'nin mezarı yandı. Bunun sebebi de şuydu: Bu mezara kayyumluk yapan adam hastalandığı için kendisine arpa suyu kaynatılmış ve kaynatma esnasında ateş, mezarlığın ahşap kısımlarına sirayet etmiş ve bütün şehitlik yanmıştı.

Bu senede Dımaşk'ta, Halep'te Harran'da, Hırasan'da ve oraya bağlı mıntikalarda kıtlık meydana geldi. Bir çok hayvan öldü. Hayvanların başları ve gözleri şişiyordu. Öyle ki insanlar yabani eşekleri yakalayabiliyorlardı. Onları yemekten tiksiniyorlardı.

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin zilkade ayının onunda cumartesi günü Amid Ebu Sa'd, Bağdat'taki Nizamiye medresesinde verilecek dersi dinlemeleri için insanları topladı. Bu dersi vermek ve medresenin şeyhliğine (hocalığına) bakmak için Ebu İshak eş-Şirazî'yi tayin etti. İnsanlar tamamen toplanıp ders vermek üzere de Ebu İshak geldiğinde genç bir fakih onu karşılayıp «Ey efendim! Gasbedilmiş bir yerde ders vermeye mi geliyorsun?» dedi. Ebu İshak da oraya gelmekten vazgeçti ve evine döndü. Ondan sonra Şeyh Ebu Nasr ed-Dabbağ bu göreve atandı. O, bu medresede ders verdi. Nizamülmülk bu durumdan haberdar olunca Amid Ebu Sa'd'a öfkelenildi ve Şeyh Ebu İshak'a haber göndererek onu Nizamiye'deki müderrisliğe tayin etti. Bu hadise bu senenin zilhicce ayında cereyan etti. Ancak Şeyh Ebu İshak, Nizamiye medresesinde farz namazları kılmıyordu. Aksine, vakti geldiğinde oradan çıkıp başka bir mescide gidip namazını kılıyordu. Çünkü orasının gasbedilmiş olduğunu duymuştu. İbn Sabbağ ise Nizamiye medresesinde sadece yirmi gün süreyle ders vermiş, sonra Ebu İshak oraya geri gelmişti. Bu senenin zilkade ayında Yemen emiri ve aynı zamanda Mekke sahibi Süleyhî, Yemenli bir emir tarafından öldürüldü. Öldürülmesinden sonra Abbasi halifesi Kaim Bi-Emrillah adına orada hutbe okundu.

Bu senede nakib Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZELLİDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. İSMAİL B. MUHAMMED

Künyesi Ebu Ali et-Tarsusî idi. Irak'ta uzun süre ikamet ettiği için kendisine Irakî denilmiştir. Ebu Tahir el-Muhlis'ten hadis dinledi. Ebu Muhammed el-Bakî'den sonra da Ebu Hamid el-İsferayinî'den fıkıh öğrendi. Tarsus kadılığı yaptı. Parmakla gösterilecek faziletli ve fakih kimselerdendi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞİNCİ SENESİ

İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin cemaziyevvel ayında Filistin diyarında bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Remle şehri harap oldu. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin bazı çıkıntıları yıkıldı. Depremin etkisi Vadi's-Sefer ve Hayber'de görüldü. Yer yarıldı. Alttaki bir çok defineler ortaya çıktı. Deprem, Rahbe ve Kûfe'de de hissedildi. Buralardaki tüccarlardan bazılarının gönderdiği mektuplarda anlatıldığına göre Remle şehri tamamen yere batmış, orada sadece iki ev hasardan kurtulmuştu. Deprem sebebiyle 15.000 kişi ölmüştü. Kudüs'teki kayalık (sahra) yarılmış tekrar eski haline gelip birleşmişti. Deniz ise bir günlük yol mesafesince suyunu çekmiş, kara görünmüştü. Suyun çekilip karanın ortaya çıktığı yerlerde birçok mücevher ve diğer şeyler görünmüştü. İnsanlar inip mücevheratı ve diğer eşyaları toplamaya başlamış iken sular eski yerine dönüp oradaki insanların çoğunu boğmuştu.

Bu senenin cemaziyelahir ayının ortasında Kadirî itikadı okundu. Bu kitapta ehli sünnetin mezhebi anlatılıyor bidatçiler reddediliyordu.

Buhara'lı muhaddis Ebu Müslim el-Keccî ise İbn Huzeyme'nin Kitabü't-Tevhid adlı eserini orada hazır bulunan cemaata okudu. Dinleyiciler arasında vezir İbn Cüheyr ile fıkıhçılar ve kelamcılardan oluşan bir cemaat de vardı. Bunlar bu eserlerde anlatılan hususlara muvafakat ettiklerini söylediler, sonra Kadirî itikadı, Şerif Ebu Cafer b. Muktedi Billah'a Babü'l-Basra'da okundu. Çünkü o, bu kitabı musannifi olan Halife Kadir Billah'tan dinlemişti.

Bu senede halife, Fahrü'd-Devle lakabını taşıyan veziri Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr'i azletti. Bir çok sebepten ötürü kendisini kınadığını belirten mektubunu gönderdi. Vezir de özür dileyip boyun eğerek halifeden merhamet diledi. Halife ona verdiği cevapta Bağdat'tan ayrılıp dilediği başka bir yere gidebileceğini söyledi. Vezir de İbn Mezyed'in yanına gitmeyi tercih etti. Adamları emlâkini sattılar. Karılarını boşadılar. Vezir ise çoluk çocuğunu ve ailesini yanına alıp Hille'ye gitmek üzere gemiye binmeye geldi. İnsanlar ağladığını görünce çevresinde ağlaşmaya başladılar. Hilafet sarayının önünden geçmekteyken defalarca yer öptü. Halife de pencerede onu seyrediyordu.

Vezir ise ona «Ey mü'minlerin emiri! İhtiyarlığıma, garipliğime ve çocuklarıma acı» diyordu. Bunun üzerine tekrar Debis b. Mezyed'in aracılığı ile ertesi senede vezirliğe iade edildi. Şairler onu medhettiler. Vezirliğe iade edilişinden dolayı insanlar sevindiler. Göreve iadesi cidden görülmeye değer muazam bir günde olmuştü.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLMELİK B. MUHAMMED B. YUSUF B. MANSUR

Şeyhül-Ecel lakabını taşıyordu. Kendi zamanında iyiliği emredip kötülüğü nehyetmede, hayırlı fiilleri hemen işlemede layıkı olan kimse-
lere iyilik yapmada, ehli sünnete iyi davranmada, buna karşı bidatçilere karşı şiddetle protestoda bulunup onları lanetlemede, iffetlerinden ötürü kendilerini izleyen yoksullara iyilikte bulunup sadaka vermede, bunu olanca gücüyle gizli yapmada parmakla gösterilecek yegane şahsi-yetti. Onun garip hallerinden biri şuydu.

İbn Rıdvan'a mektup yazarak bir adama her gün on dinar vermesini emretmişti. Kendisi vefat ettiği zaman o yoksul kişi İbn Rıdvan'a gidip «Şeyhin bana tahsis ettiği parayı ver» demiş, İbn Rıdvan ise ona şu cevabı vermişti: «Şeyh vefat etti, artık sana para veremem.» Yoksul kişi Şeyhül-Ecel'in mezarının başına gitmiş, biraz Kur'an okuyup dua etmiş ve ona rahmet dilemişti. Mezardan ayrılıp evine döneceği esnada yerde bir kağıt parçası görmüştü. Kağıdı kaldırıp baktığında üzerinde on dinar yazılı olduğunu görmüş, kağıdı alıp İbn Rıdvan'a götürmüştü ve olayı baştan sona anlatmıştı. İbn Rıdvan da «Bu kağıt bu gün şeyhin mezarını ziyarete gittiğim esnada üzerimden düşmüştür. Ama al senin olsun. Her gün sana artık onar dinar vereceğim» demişti.

Şeyhül-Ecel Abdülmelik b. Muhammed bu senenin muharrem ayının ortasında altmışbeş yaşında vefat etti. Vefat edince cenazesine sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği derecede büyük bir kalabalık insan topluluğu katılmıştı. O gün cidden görülmeye değer bir gündü. Yüce Allah rahmet etsin.

EBU CAFER MUHAMMED B. HASAN ET-TUSÎ

Şia fakihi idi. Meşhed-i Ali'ye defnedildi. Kerh mahallesindeki evi yakıldığında kitapları da yanmıştı. Hicretin 448. senesinden bu senenin muharrem ayına kadar Kerh mahallesinde ikamet etmişti. Bu senede orada vefat etti ve yine oraya defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin şaban ayının ortasında Dımaşk Camii'nde yangın çıktı. Bunun sebebi şuydu: Fatimi köleleriyle Abbasi köleleri kavgaya tutuşmuşlar, kavga esnasında Dımaşk Camii'nin kible cihetinden komşusu olan Hadra sarayına ateş bırakılmış, saray yanmış, yangın camiye sirayet etmiş, caminin tavanları çökmüş, altın işlemeli taşları yerlerinden düşmüş, işaret ve semboller değişmiş, yerde ve duvarlarında bulunan mozaikler düşmüş, tam zıt bir manzara ortaya çıkmıştı. Tavanın tamamı altın işlemeliydi ve damın üstünde kubbemsi tümsekler halindeydi. Duvarlar renkli resimli ve altın işlemeliydi ve duvarlara bütün dünya beldeleri işlenmişti. Öyle ki bir insan bir iklim veya bir beldeye gezmek amacıyla gitmek isterse o camiye geldiğinde gitmek istediği ülkenin veya beldenin resmini olduğu gibi orada görürdü. Artık oraya gitmeye ihtiyaç duymazdı. Ka'be'nin, Mekke'nin yakınındaki bütün yerlerin, mihrabın ve ülkelerin doğuda ve batıdakilerin bütün beldelerini duvardaki münasip bir yerde görürdü. Duvarlarda bütün ağaçların, meyveli ve meyvesizinin resmi yapılmıştı. Her ürün, kendi beldesinde ve vatanındaki kısma işlenmiş ve resmi yapılmıştı. Caminin sahn tarafına açılan kısımlarına perdeler sarkıtılmıştı. Duvarların üçte birine kadar perde bırakılmış, duvarların diğer açık kalan kısımları ise renkli taşlarla süslenmişti. Tabanın bütününü renkli taşlarla süslenmişti. Döşeme taşlar yoktu. Öyleki dünyada Dımaşk Camii'nden daha güzel bir bina yoktu. Hiçbir hükümdarın sarayı dahi o kadar güzel değildi. Ama bu yangın çıkınca bu güzelim manzara tam tersi bir hale döndü. Artık caminin avlusunda ve tabanında kışın çamur, yazın toz toprak meydana geliyordu. Her taraf kazılmış, kendi haline terkedilmiş, çukurlar meydana gelmişti. Bu hal Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un hüküm sürdüğü hicri 600. yıl sonralarına kadar devam etti. Her taraftan mermerler, taşlar, ahşap ve benzeri malzemeler düşmüş, birikintiler meydana gelmişti. Caminin dört bir yanında bu nahoş manzaralar görülüyordu. Nihayet Adil Nureddin Mahmud b. Zengi zamanında Kemaleddin eş-Şehrezorî buraları düzene soktu. Çünkü Adil onu kadılıkla birlikte bütün vakıfların nazırlığına ve darphane reisliğine tayin etmişti. Bütün hükümdarlar bu camii yenilemeye ve güzelleştirmeye çalıştılar. Bu çalışmalar zamanımıza kadar devam etmiştir. Şam naibi Tengiz'in zamanında cami eski haline yakın bir görünüme kavuşturulmuştur. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi İbnü'l-Cevzî hicretin 458. senesi olaylarından bahsedişimiz esnasında bu duruma değinmiştir. İbn Saide o sene olaylarından bahsederken İbnü'l-Cevzî'ye uyararak böyle demiştir. İslâm tarihçisi şeyhimiz Zehebî ve bir kaç tarihçi de böyle demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Hanbelîler kendi büyüklerinden olan Şeyh Ebü'l-Vefa b. Ukayl'i, mutezili kelmacı Ebu Ali b. Velid'in yanına gidip gelişi sebebiyle Mutezililikle itham ederek cezalandırdılar. Oysa Ebü'l-Vefa, mezhebi ile ilgili bilgileri elde etmek için Ebu Ali'nin yanına gidip geliyordu, ama bu hevesi onu öyle bir belaya uğrattı ki neredeyse canından olacaktı. Onunla Hanbelîler arasında uzun süren bir fitne meydana geldi. Bu yüzden Hanbelîlerden bir cemaat de eziyet gördü. Aralarındaki bu fitne hicretin 465. senesine kadar dinmedi. Ancak büyük bir husumetten ve kavgadan sonra kendi aralarında barıştılar.

Bu senede Dicle'nin suyu yirmibir ziradan daha yüksek seviyeye çıktı. Öyleki su Ebu Hanife'nin türbesine kadar girdi.

Bu senede Afşin'in Bizans'a girdiği ve Goriye'ye kadar ulaştığı, birçok adam öldürüp çok miktarda ganimet elde ettiğine dair haber Bağdat'a ulaştı.

Bu senede Kûfe'de büyük bir ucuzluk ve ürün bolluğu meydana geldi. Öyle ki kırk rıtl (18 kg 400 gr.) balık bir habbeye satılır oldu.

Bu senede Alevi nakibi Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

FORANİ

el-İbâne adlı eserin sahibidir. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Şeceresi şöyledir: Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Foran el-Forani el-Mervezî. Şafîî imamlarındandır. Garip nakiller içeren el-İbâne adlı eserin musannifidir. Ancak bu kitapta benzersiz kavi ve rivayetler mevcuttur. Usul-ü fıkha ve fûruata dair geniş bilgisi vardı. Fıkıhı Kaffal'dan öğrendi. İmamü'l-Harameyn'in yanına küçük yaşta gidip ders aldı. İmamü'l-Harameyn ona pek iltifat etmedi. en-Nihaye'de onun çok hatalı yanlarını gördü. Ona kırgındı.

İbn Hallikan dedi ki: İmamü'l-Harameyn her ne zaman en-Nihaye adlı kitaptan bahsederse şöyle derdi: «Bazı musannifler böyle dediler. Bu hususta yanıldılar.» Böyle derken o aslında Ebü'l-Kasım el-Foranî'yi kastediyor, onu eleştirmek istiyordu.

Foranî bu senenin ramazan ayında yetmişüç yaşında Merv şehrinde vefat etti. Öğrencisi Ebu Sa'd Abdurrahman b. Muhammed el-Me'mun el-Mearrî, el-İbane adlı kitabının üzerine bir şerh yazarak buna Tetimetü'l-İbane adını verdi. Bu öğrencisi Ebu İshak'tan sonra ve İbn Sabbağ'dan önce Nizamiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştı. Bu şerhini Kitabü'l-Hudud kısmına kadar yazmış ve tamamlamadan vefat etmişti. Daha sonra Es'ad el-Cilî ve diğerleri bunu tamamladılar. Ancak bunun

yazdığı kadar âlimâne yazamadılar. Hatta yakınına kadar yaklaşamadılar ve yazdıklarına da Tetimmetü't-Temimme adını verdiler.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞİKİNCİ SENESİ

İbnü'l-Cevzi dedi ki: Bu senenin cemaziyelevvel ayının onbirinde salı günü (onsekiz mart) Remle'de ve oraya bağlı mıntikalarda üç saat içinde büyük bir deprem meydana geldi. Bu mıntikaların çoğu yere battı. Surları yıkıldı. Deprem, Kudüs ve Nablus'ta da görüldü. İlya yere battı. Deniz suları çekildi. Kara görüldü. İnsanlar, suların çekildiği yerde yürümeye başladılar. Sonra sular tekrar eski yerlerine döndüler. Mısır Camii'nin zaviyelerinden biri yıkıldı. Bundan sonra iki deprem daha meydana geldi.

Bu senede, Bizans imparatoru 300.000 savaşıyla Konstantiniye'den Şam'a geldi. Menbic'te konakladı. Menbic ile Bizans sınırı arasındaki köyleri yaktı. Erkekleri öldürdü. Kadınları ve çocukları esir aldı. Halep'te ve diğer yerlerdeki müslümanlar büyük bir paniğe kapıldılar. İmparator buralarda onaltı gün kaldı. Sonra kayıp ve ziyan içinde Allah onu geri çevirdi. Çünkü yanında az miktarda azık vardı. Askerlerinin çoğu da açlık yüzünden ölmüşlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Mekke emirinin nafakası azaldı. Sıkıntıya düştü. Kâbe'nin örtüsü, oluğu ve kapısı üzerindeki altınları aldı. Bunları dirhem ve dinar olarak bastırdı. Aynı şekilde Medine emiri de Mescid-i Nebeviye'deki kandiller üzerinde bulunan altınları aldı.

Bu senede Mısır'da da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Halk, leşleri, ölüleri ve köpekleri yemek mecburiyetinde kaldı. Öyleki bir köpek beş dinara satılır oldu. Filler öldü. Leşleri yenildi. Binek hayvanları öldü. Mısır hükümdarının daha önce çok sayıda atları ve binekleri varken hepsi öldü. Sadece üç atı kaldı. Vezir bir gün katırından inip bir işe daldı. Kölesi açlıktan ötürü zayıf kaldığı için katırla ilgilenemedi. Üç kişi gelip katırı aldılar. Kesip etini yediler. Yakalanıp idam edildiler. Sabaha kadar sehpada asılı kaldıklarından, insanlar etlerini yediler, bundan dolayı kemikleri açığa çıkmıştı. Çocukları ve kadınları öldürüp etlerini satan, kafataslarını ve kemiklerini yere gömen bir adam yakalandı. Kendisi de öldürülüp eti yenildi.

Bedeviler şehir dışından gıda maddeleri getirip satıyorlardı, ancak ellerindeki mallar yağmalanmasın diye geceleyin şehre giriyorlardı. Gündüz şehre girmeye cesaret edemiyorlardı. Hiç kimse, ölüsünü gündüz defnetmeye cesaret edemiyordu. Korkusundan geceleyin gizlice defnediyordu ki mezarı açılıp eti yenilmesin.

Mısır hükümdarı da muhtaç hale gelmişti. Yanındaki kıymetli eşyaları satmak mecburiyetinde kalmıştı. 11.000 zırhını, zinetlenmiş

20.000 kılıcını, 8.000 parça büyük billurunu, 75.000 parça eski ipekisini satmak mecburiyetinde kaldı. Kadınların ve erkeklerin elbiseleri çok ucuza satıldı. Emlak ve diğer şeyler de yok pahasına satılır oldu. Satılan bu kıymetli şeylerin bir kısmı Besasirî savaşında Bağdat'ta ganimet olarak ele geçirilmiş olup halifeye ait idi.

Bu senede Sultan Alparslan'dan halifeye bir teklif geldi. Bunda halifenin oğlu veliahdın adının dinar ve dirhemler üzerine basılması isteniliyordu. Böyle yapıldı. Başka dinar ve dirhemler tedavülden kaldırıldı. Bunlara da Emirî dinar ve dirhemleri denildi.

Bu senede Mekke valisi, Horasan'da bulunan Sultan Alparslan'a bir mektup göndererek Mekke'de Kaim Bi-Emrillah ile Alparslan adına hutbe okunduğunu, artık Mısırlılar adına hutbe okunmadığını bildirdi. Sultan Alparslan da ona 30.000 dinar ve kıymetli hil'atler gönderdi. Ayrıca her sene ona 10.000 dinar vereceğini de beyan etti.

Bu senede Amidü'd-Devle ibn Cüheyr, Rey şehrinde Nizamül-mülk'ün kızıyla evlendi.

Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ALİ

Hasan b. Ali b. Muhammed Ebü'l-Cevaiz, Vâsıtlıydı. Uzun süre Bağdat'ta yaşadı. Şair, edip ve zarif bir kimseydi. Hicretin 352. senesinde doğdu ve bu senede 110 yaşında vefat etti. Güzel şiirlerinden biri şudur:

«Eyvah, onun bana söylediklerine bakın
Ahdine ihanet etti ve eğlenceye daldı.

Beni ona vakfedenin hakkı için yemin ederim ki o, oyun ve eğlenceye daldı.

Hatırımdan her geçtikçe o beni varlığıyla bürüdü ve eğlenceye daldı.»

MUHAMMED B. AHMED B. SEHL

İbn Büşran adıyla meşhur olmuştur. Vâsıtlıdır. Nahivcidir. Hicretin 380. senesinde doğdu. Edebiyat bilginiydi. Lügatta kendisinden bilgi almak için insanlar uzak yerlerden yanına gelirlerdi. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerine şu örnekleri verebiliriz:

«Ey saraylar inşa eden kişi, yavaş ol bakalım,
Biraz geri dur. Çünkü yiğidin sarayı ölümdür.

Saray inşa edenlerin düzeni sağlanmadı. Bütün işlerini tamamlamamışlar.

Bütün sarayları darmadağın oldu.

Yaşam bir gölge gibidir.

Oradan oraya göçer, sabitliği yoktur.»

«Onlarla vedalaştım. Dünya da benimle vedalaşıyor.

Göçüp gittim. Onların beni hatırlamalarından başka ihtiyacım yoktur.

Dedim ki: Ey benimle onlar arasında bulunan lezzet!

Onları kaybettikten sonra hayatımın saflığı bozuldu.

Kalbimin onlara karşı ümitle tesellisi olmasaydı.

Onlar develerle giderlerken kalbimin çatladığını görürdüm.

Keşke onları götüren develer, ayrılış gününde boğazlansalardı.

O develerin etlerini çölde aç kimselere ziyafet olarak verirdim.

Ey ayrılık saati, artık yaklaştın.

Ey gurbet ateşi, sen alevlenen çılgın bir ateşsin.»

«Bütün mahlukat arasında bir dost aradım.

Samimi bir dost bulmaktan aciz kaldım.

Evet dost olarak adlandırılan kimseye bu ad mecazen verilir.

Gerçek dost diye bir mana bulunamaz.

Alemlerin dostluğunu üç talakla boşadım.

Dostluğu muhafaza hususunda ben serbest kaldım.»

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Bizans İmparatoru Romanos, dağları andıran Rumlarla Kerhlilerden ve Franklardan oluşan büyük bir orduyla İslâm ülkesine yöneldi. Yanında çok sayıda askeri teçhizatı, 35.000 komutanı, (her komutanın maiyyetinde 200.000 stivari vardı), 35.000 Frank askeri, Konstantiniyye'de ikamet eden 15.000 şövalye, 100.000 gedik delici, 1.000 levazımcı, 400 tane at nalı ve çivi taşıyan arabası, silah, eğer arrade ve mancınık taşıyan 1.000 arabası vardı. Mancınıklardan herbiri 1.200 savaşçıya bedeldi. Onu bu savaşa azmettireni Allah kahretsin. İslâm'ı ve müslümanları hezimete uğratmaya onu kışkırtanı Allah lanetlesin.

Romanos ve askerleri yola koyuldular. Nihayet Bağdat'a ulaştılar. Naibi, halifeye iyi davranmasını tavsiye etti ve ona «Bu yaşlı adama merhamet et. Bu bizim dostumuzdur» dedi. Sonra Irak ve Horasan muntıkasını ele geçirdiler Şam'a, Şamlılara aniden hücum ettiler. Orayı müslümanların ellerinden aldılar. Kader şöyle diyor:

«Ey Muhammed! Senin hayatına andolsun ki onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.» (el-Hicr, 72).

Sultan Alparslan 20.000'e yakın askeriyle Ahlat yakınlarındaki Rahva düzlüğünde zilkade ayının bitimine beş gün kala çarşamba günü Romanos'un ordusuyla karşı karşıya geldi. Sultan Alparslan Bizanslı askerlerin çokluğunu görünce ürktü. Fakih Ebu Nasr Muhammed b. Abdülmelik el-Buharî, savaşın cuma günü hatiplerin mücahitlere dua edeceği esnada zeval vaktinden sonra başlatılmasını teklif etti. Belirlenen vakit gelip iki ordu karşı karşıya durduğunda ve savaşçılar yüzyüze geldiklerinde Sultan Alparslan atından inip Aziz ve Celil olan Allah'a secde etti. Yüzünü toprağa sürdü. Allah'a yalvarıp yakardı. Zafer diledi. Cenâb-ı Allah ta müslümanlara zaferini müyesser kıldı. Yapılan savaş neticesinde müslümanlar düşmana saldırarak çok sayıda Bizans askerini öldürdüler. İmparator Romanos'u Rum bir köle esir aldı. Esir alındıktan sonra Sultan Alparslan'ın huzuruna getirildiğinde Alparslan ona elindeki kırbaçla üç kez vurdu ve şöyle sordu:

- Eğer ben senin eline esir düşseydim bana nasıl muamele ederdin?
- Her türlü kötülüğü yapardım.
- Peki benim sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?
- Ya öldürürsün ya da ülkende beni sokak sokak, diyar diyar dolaştırıp teşhir edersin veyahut benden kurtuluş akçesi alıp affeder, beni ülkeme geri gönderirsin.
- Hayır sadece kurtuluş akçesini alıp seni affedeceğim.

Bizans imparatoru kurtuluş akçesi olarak 1.500.000 dinar ödedi. Sultan Alparslan'ın huzurunda ayakta durdu. Sultan ona biraz su içirdi. Sonra Romanos onun huzurunda yeri öptü. Bunu Alparslan'a saygı için yaptı. Alparslan da ihtiyaçlarını karşılaması için ona 10.000 dinar verdi ve onu bir grup komutanla birlikte yola koydu. Kendisi de bir fersah öteye kadar bizzat uğurladı. Muhafaza etmeleri için onu ülkesine kadar ulaştıracak askerleri de refakatine verdi. Muhafız askerlerin ellerinde üzerinde "Lâ ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah" Kelime-i Tevhidi'nin yazılı olduğu bayraklar vardı.

Romanos ülkesine vardığında Bizanslıların onu bırakıp başka birini başlarına geçirdiklerini gördü. Sultan'a haber salarak özür diledi. Ayrıca 300.000 dinara yakın altın ve mücevher gönderdi. Kendini dünyadan kopardı. Zahidane bir hayat yaşadı. Yün hırka giydi. Sonra Ermeni hükümdarından yardım istedi. Ermeni hükümdarı da onu yakalayıp gözlerine mil çekti ve Sultan Alparslan'ın gözüne girmek için Romanos'u ona gönderdi.

Bu senede Mahmud b. Mirdas, halife Kaim ve Sultan Alparslan adına hutbe okuttu. Sultan Alparslan da ona hil'atler, hediyeler, armağanlar gönderdi. Tarrad'la birlikte ona bir ferman da göndermişti.

Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. Mekke'de halife Kaim Bi-Emrillah adına hutbe okundu. 100 seneden beri orada

Fatımîler adına hutbe okutulmaktaydı. Artık onlar adına hutbe okunmasına son verildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALİ

Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi Ebu Bekir el-Hatib el-Bağdadî. Meşhur hadis hafızlarındandır. Tarih-i Bağdat'ın ve diğer bir çok eserin sahibidir ki eserleri altmış'a yaklaşmaktadır. Hatta 100 tasnif eseri bulunduğu da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Künyesi Ebu Bekir Hatib Bağdadî'dir. Evet, Hatib Bağdadî hicretin 391. senesinde doğdu. 392. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. İlk olarak hicretin 403. senesinde hadis dinlemeye başladı. Bağdat'ta yetişti. Ebu Tayyib et-Taberî'den ve Şeyh Ebu Hamid el-İsferainî'nin arkadaşlarının bir çoğundan fıkıh dersleri aldı. Çok hadis dinledi. Basra'ya, Nisabur'a, İsfahan'a, Hemedan'a, Şam'a ve Hicaz'a seyahatlerde bulundu. Kendisine hatib adı verildi. Çünkü o, Derbi Reyhan Camii'nde hutbe irad ederdi. Mekke'de Kadı Ebu Abdullah Muhammed b. Sülame el-Kudai'den hadis dinledi. Sahih-i Buharî'yi İmam Ahmed'in kızı Kerime'nin huzurunda beş günde okudu.

Bağdat'a döndü. Vezir Ebü'l-Kasım b. Mesleme'nin yanında itibar sahibi oldu. Hayber Yahudileri kendilerinden cizye alınmayacağına dair Peygamber mektubu bulunduğunu iddia ettiklerinde Vezir Ebü'l-Kasım b. Mesleme, Hatib Bağdadî'ye bu uydurma mektubu gösterdi. Hatip de şöyle cevap verdi:

- Bu uydurma bir mektuptur.
- Uydurma olduğunu ispatlayacak delilin nedir?
- Çünkü bu mektupta Muaviye b. Ebi Süfyan'ın şahitliğinden söz edilmektedir. Oysa Muaviye, Hayber savaşında henüz Müslüman olmamıştı. Çünkü Hayber savaşı hicretin yedinci senesinde vuku bulmuştu. Muaviye, hicretin sekizinci senesinde Mekke'nin fetni zamanında müslüman olmuştur. Yine bu mektupta Sâ'd b. Muaz'ın şahidliğinden bahsedilmektedir. Oysa Sa'd, Hayber savaşından önce hicretin beşinci senesinde vefat etmiştir.»

İnsanlar, Hatib Bağdadî'nin bu konuşmasını takdirle karşıladılar.

Hicretin 450. senesinde Bağdat'ta Besasirî savaşı meydana geldiğinde Hatib Bağdadî Şam'a gitti. Dımaşk'ta Emevi Camii'nin doğu tarafındaki minaresinin alt tarafında insanlara hadis okumaya başladı. Gür sesliydi. Sesi caminin her tarafından duyuluyordu. Bir gün insanla-

ra Hz. Abbas'ın faziletlerinden bahsederken Fatimî taraftarları olan Rafiziler ona hücum ettiler. Onu öldürmek istediler. O da Şerif ez-Zeynebî'den kendisine eman vermesini diledi. Şerif de onu himayesine aldı. Sonra Dımaşk'tan gitti. Sur şehrinde ikamet etti. Ebu Abdillâh es-Surî'nin birçok tasnifatını zevcesinden emanet alarak kendi el yazısıyla istinsah etti. Sonra Bağdat'a döndü. Dinlediği ve duyduğu bazı şeyleri nakletti. Cenâb-ı Allah'tan kendisine 1.000 dinar vermesini ve Mansur Camii'nde tarih okutmasını dilemişti. 1.000 dinara yahut o miktara yakın altına sahip oldu. Can çekişirken yanında 200 kadar dinar vardı. Bu paraların hadisçilere verilmesini vasiyet etti. Sultandan da bunu onaylamasını rica etti. Çünkü geride mirasçı bırakmayacağını ifade etti. Sultan da onun bu isteğini kabul etti.

Hatib Bağdadî'nin faydalı birçok eserleri vardır: Tarih-i Bağdat, Kitabü'l-Kifaye, el-Câmi, Şerefu Ashabi'l-Hadis, el-Müttafak ve'l-Müfterak, es-Sabit ve'l-Lahid, Telhîsü'l-Müteşabih fi'r-Resm, Fadlû'l-Vasıl, Rivayetü'l-Abâ Anî'l-Ebnâ, Rivayetü's-Sahabe anî't-Tabiin, İktizâü'l-İlm li'l-Amel. el-Fakih ve'l-Mütefakkih.

İbnü'l-Cevzî, onun eserlerini el-Muntazam adlı kitabında sıralamış ve şöyle demiştir: «Denilir ki bu eserlerin çoğu Ebu Abdullâh es-Surî'ye aittir. Yahut Ebu Abdullâh es-Surî bunları yazmaya başlamış, Ancak Hatib Bağdadî bunları tamamlamış ve kendisine ait olduklarını söylemiştir.»

Hatib Bağdadî'nin kıraatı güzel lafızları fasihti. Edebiyatı bilir, şiir söylerdi. Önceleri Hanbelî mezhebine mensub olup bu mezhebin savunuculuğunu yapardı. Daha sonra Şafîliğe intikal etti. Ardından da Hanbelî mezhebinin taraftarlarını elden geldiğince eleştirmeye ve İmam Ahmed b. Hanbel'in adamlarının aleyhinde konuşmaya başladı. Onları kötülemekte acaip desiseleri vardı.

Sonra İbnü'l-Cevzî, İmam Ahmed'in arkadaşlarını savunmaya ve Hatib Bağdadî'nin bu hususda işlediği ayıpları ve yaptığı desiseleri anlatmaya başladı. Onun dünya muhabbeti beslediğini, dünya ehline meyilli olduğunu uzun uzadıya açıkladı ve onun güzel anlamlı sağlam ve zinli bir kasidesini şiirlerine örnek olarak nakletmiştir:

«Ömrüne yemin ederim ki bir evin resmi beni hüzünlendirmedi.

Ki o evde durup baktım; şarkıcıların resimleri de beni hüzünlendirmedi.

Sevgilinin kaldığı çadırın izi de gözlerimden yaş akıtmadı.

Orada şarkı okuyanların hatırası beni hiç de hüzünlendirmedi.

Aşk hiçbir gün bana hakim olamadı.

Ben de ona karşı koymadım. O benim yularımı salıverdi.

Aşkı kendime tamahlandırmadım.

Aşkın öldürdüğü nice kimseler vardır. Bunların sayısı belirsizdir.
 Aşk beni serbest bıraktı.
 Onun aşıklara ne gibi kötülükler yaptığını,
 Onların ne kadar alçaldıklarını bilirim.
 Samimi ve menfaat beklemeden dostluk gösterecek bir kardeş aradım.

Ayıpsız kusursuz ve dilini de tutan birini istedim.
 Ama karşılaştığım her kardeşte mutlaka uzaklıkta ve yakınlıkta nifak gördüm.
 Zamanımızdaki insanlarda hayır yoktur.
 Onlarda anlam ifade etmeyen suretler görürsün.
 Hepsi bu niteliktedirler.
 Sadece bir iki kişi gösterebilirim. Falan samimidir, falan samimidir diyebilirim.

Zamanın felaketleri karşısında bana muvafakat edecek hiç bir kimse göremeyince zamanımın boşluğundan dolayı kendim feragatte bulunarak sabrettim.

Karşılaştığım musibetlerden ötürü sızlanmadım.
 Zorlu hallerde miskinlik göstermedim.
 Yeter artık benden vazgeçmez misin? demedim.
 Aksine ben yürekli, kalbi metin, direniş gösteren biri oldum.
 İffetimi korudum. Kılıcımın ve mızrağımın ucuyla gelen rızıktan başka bir rızkı tercih etmedim.

Alevler içinde aranan bir izzet,
 Cennetler içindeki zilletten daha lezzetlidir benim için.»

İbn Asâkir, kendi tarihinde Hatib Bağdadî'nin biyografisini kendi adeti üzere güzelce nakletmiş ve onun şu şürini de bize örnek olarak göstermiştir:

«Ey Dünya kardeşi, dünyanın aldatıcı süsüne aldanma.
 Sevinci burada peşin olarak verilen yaşamın lezzetlerine de heveslenme.

Zaman o kadar çabuk dönmektedir ki,
 Onun yaptıkları, insanlara apaçık görünmektedir.
 Nice bal içen var ki onun ölümü o baldadır.
 Nice kılıç kuşanan var ki, o kılıcıyla boğazlanmıştır.»

Hatib Bağdadî bu senenin zilhicce ayında pazartesi günü kuşluk vaktinde öldü. Vefat ederken yetmişiki yaşındaydı. Bağdat'ın Nizamiye medresesi civarında Derbû's-Silsile'deki evinde ruhunu teslim etti. İnsanlar onun cenazesine katıldılar. Naaşı taşındı. Naaşını taşıyanlar arasında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de vardı. Hatib'in cenazesi Bişr-i

Hafî'nin mezarının yanına defnedildi. O mezarı daha önce bir başkası kendi şahsı için hazırlatmıştı. Ona bu mezarını Hatib'e bırakmasını söylediler. Adam cimrilik yaptı. Kabul etmeyince orada hazır bulunanlardan biri kendisine şöyle sordu:

— Allah aşkına söyle. Sen ve Hatib, Bişr'in yanında oturacak olursanız Bişr hanginizi kendi yanına oturtur?

— Hatib'i oturtur.

— Öyleyse bu mezarı Hatib'e bağışla.

Adam da mezarını Hatib'e bıraktı. Hatib oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın.

Hatib, kendisi ve emsalleri hakkında şöyle denen bir kimsedir:

«Her tarih üzerinde çalıştın.

Nihayet adının tarihe yazıldığını gördün.»

HASSAN B. SAİD

Hassan b. Said b. Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Meni b. Halid b. Abdurrahman b. Halid b. Velid el-Mahzumî el-Meniî. Gençliğinde ticaretle zühdü bir arada yürütürdü. Öyle ki kendi zamanının insanlarının fevkine çıktı. Sonra ticareti bıraktı. İbadete, zühde, iyiliğe, sadaka vermeye, insanlarla güzel ilişkiler kurmaya ve diğer hayrata yöneldi. Mescidler ve hanlar yaptırdı. Sultan yanına gelir, ondan uğur ve bereket ümid ederdi. Kıtık meydana geldiğinde her gün bol miktarda yemek ve ekmek dağıtır, fakirlere sadaka verirdi. Her sene 1.000 kadar yoksula elbise ve cübbe giydirdi. Aynı şekilde dullara ve diğer yoksul kadınlara da elbise giydirdi. Öksüz kızlara ve yoksul kimselerin kızlarına da çeyiz hazırlardı. Nisabur'daki bir çok harçları, vergileri, sultani rüsumları kaldırdı. Kendisi de son derece eski püskü elbiseler içinde dolaşırdı. Arzu ve emellerini terketti. Şehvetlerin peşine düşmedi. Nihayet bu halinde bu senede Mervi Ruz şehrinde vefat etti. Allah onu kendi rahmetiyle örtsün derecesini yükseltsin, emeğini boşa götürmesin.

EMİN B. MUHAMMED B. HASAN B. HAMZA

Künyesi Ebu Ali el-Caferî'dir. Kendi zamanında şia fakihî idi. Asıl adı Muhammed b. Vişah b. Abdullah Ebu Ali'dir. Ebu Temmam Muhammed b. Ali b. Hasan ez-Zeynebî'nin azatlısıdır. Hadis dinledi. Edebiyatçı ve şairdi. Mutezile'ye ve Rafiziliğe mensub olduğu söylenir. Şiirlerinden biri şudur:

«Baston taşımaya başladım. Zayıflık beni bu bastonu taşımaya zorlamış değildir. Yaşlılıktan ötürü zayıfladığım için de bu bastonu taşımaya başlamış değilim.

Ama ben mukim kimsenin sefere çıkmak üzere olduğunu bildirmek için baston taşımayı kendime zorunlu kıldım.

ŞEYHÜ'L-ECELL EBU ÖMER ABDU'L-BERR EN-NEMİRÎ

Muazzam ve güzel tasnif eserlerin sahibidir. et-Temhid, el-İstizkâr, el-İstiab ve diğer eserler ona aittir.

İBN ZEYDUN

Şairdi. Asıl adı Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. Galip b. Zeydun Ebu'l-Velid'dir. Usta şairdir. Endülüs'ün Kurtuba şehrinde doğdu. İşbiliye valisi Mutemed b. Abbad ile irtibat kurdu. Onun yanında itibar sahibi oldu. Vezir rütbesinde müşavirlik yaptı. Hem ona hem oğlu Ebu Bekir b. Ebu'l-Velid'e vezirlik yaptı. İbn Zeydun, Kaside-i Firakiye'nin sahibidir. Kasidesinde şöyle der:

«Birbirimizden ayrıldık ayrıla, göğüslerimiz gözyaşlarına doymadı.

Size olan özlemimizden ötürü gözlerimizin yaşı kurumadı.

Sizinle fısıldaşırken gönüllerimiz üzüntüden nerdeyse duracak hale gelmişti eğer sabretmeseydik.

Bizden uzak oluştunuzdan ötürü günlerimiz karardı.

Daha önce sizinle beraberken gecelerimiz bembeyazdı aydınlıktı.

Dün bir aradayken ayrılmaktan endişe etmiyorduk. Ama bu gün buluşmayı dahi ümid edemiyoruz.»

Uzun bir kaside olan Firakiye kasidesinde insanı ağlamaya teşvik eden kuvvetli bir sanat vardır. Bunu okuyan veya dinleyen herkes ağlamaya karşı kendini tutamaz. Zira mutlaka herkesin başından; dostundan, akrabasından veya sevgilisinden ayrılıp vedalaşma gibi bir olay geçer.

Şu şiir de İbn Zeydun'a aittir:

«Eğer istersen benimle senin aranda hiçbir sır kaybolmaz.

Bütün sırlar etrafa yayılsa da bizimki yayılmaz.

Ey payını bana satan kişi!

Hayatını dahi bana peşkeş çeksen.

Ben ortak sırdaki payımı satmam.

Bütün insanların kalplerinin taşımaya güç yetiremeyeceğini,

Benim kalbime yüklesen o taşımaya güç yetirir.

Bu da senin için yeterlidir.

Sen aciz kalsan ben taşırım.

Sen dayanamazsan ben dayanıp sabrederim.

Sen yücel, ben küçüleyim.
 Sen dönersen ben yönelirim.
 Sen söyle, ben dinleyeyim.
 Sen emret, ben itaat edeyim.»

İbn Zeydun bu senenin receb ayında vefat etti. Oğlu Ebu Bekir, Mu-temid b. Abbâd'a vezirlik yapmaya devam etti. Nihayet İbn Yasin, hicretin 484. senesinde Kurtuba'yı onun ehinden aldı ve o da o savaşta öldürüldü. İbn Hallikan böyle demiştir.

KERİME BİNTİ AHMED

Kerime binti Ahmed b. Muhammed b. Ebi Hatim el-Merveziye. Alim ve Saliha bir kadındı. Keşhinî'den Sahih-i Buhari'yi dinledi. Hatib Bağdadî, Ebu Muzaffer es-Semanî ve diğer alim imamlar da bu hanımın huzurunda Sahih-i Buhari'yi okudular.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, Hanbelîlerle elbirliği yaparak fesatçılara ve içki satanlara karşı ayaklandı. Fahişe kadınların icrai sanat yapmalarına engel olunmasını istedi. O ve taraftarları sultana bu hususta mektup yazdılar. Sultan ise aksi cevaplar gönderdi.

Bu senede Bağdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Yer, altı kez sarsıldı.

Bu senede şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Buna bağlı olarak ta çok sayıda hayvan öldü. Öyle ki Horasan'da çobanın biri sabahleyin sürüsünü otlatmaya götürmek için kalktığı anda sürüdeki bütün hayvanların öldüğünü görmüştü. Büyük bir sel baskını ve yağan iri taneli dolular sebebiyle Horasan'da çok miktarda ekin ve ürün yok oldu.

Bu senede halifenin oğlu Emir Uddetü'd-Din, Sultan Alparslan'ın kızı Sefra Hatun'la Nisabur'da evlendi. Sultan Alparslan'ın vekili Nizamülmülk, Emir Uddetü'd-Din'in vekili de Amidü'd-Devle b. Cüheyr idi. Nikâh akdi yapıldığında davetlilerin üzerine kıymetli mücevher taneleri saçıldı.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZEKERİYA B. MUHAMMED B. HAYDE

Künyesi Ebu Mansur'dur. Nisaburludur. Kendisinin Hz. Osman sülalesinden geldiğini iddia ederdi. Ebu Bekir b. Zeheb'den hadis rivayet

etti. Sika bir ravi idi. Bu senenin muharrem ayında seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Haşimi soyundandır. Mansur Camii'nin hatibi idi. Uzun kalensuve giyenlerdendi. İbn Rızka-veyh'ten ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Hatib Bağdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sika ve adil bir ravi idi. Kadı İbn Damiganî ile İbn Makûla'nın huzurunda şahitlik yaptı. Bunlar da onun şahitliğini kabul ettiler. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Bişr-i Hafî'nin mezarının yanına defnedildi.

MUHAMMED B. AHMED B. ŞARE

Muhammed b. Ahmed b. Şare b. Cafer Ebu Abdullah. İsfahanlıdır. Düceyl şehrinde kadılık yaptı. Şafiî mezhebine mensubtu. Ebu Amr b. Mehdi'den hadis rivayet etti. Bağdat'ta vefat etti. Vâsıt'a bağlı Düceyl kasabasına cenazesi nakledildi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının onbirinde perşembe günü Ebü'l-Vefa b. Muhammed b. Ukayl el-Ukaylî el-Hanbelî divana getirildi. Bu, Mutezililikten tevbe ettiğini, Hallac-ı Mansur'un hak ve hayır ehli kimselerden olduğuna dair inancından vazgeçtiğini, bu hususta yazdığı cüzden vazgeçtiğini, Hallac-ı Mansur'un, kendi çağının alimlerinin zındıklığına dair icma sebebiyle öldürüldüğünü, bu icma yapan alimlerin onu öldürmek ve onu zındıklıkla suçlama hususunda isabetli olduklarını, Hallac'ın hatalı olduğunu beyan eden bir yazı yazdı. Oradaki katiplerden bir topluluğu bu yazıya şahit tuttu. Sonra divandan ayrılarak Şerif Ebu Cafer'in evine gitti. Ona selam verdi. Barıştı. Özür diledi. Şerif te ona saygı gösterdi.

ALPARSLAN'IN VEFATI, YERİNE OĞLU MELİKŞAH'IN GEÇMESİ

Bu senenin başında Sultan Alparslan Maverâünnehir'e gaza yapmaya giderken bir konakta Yusuf el-Harezmî adındaki bir adama gazaplandı. Onu huzuruna getirtti. Yaptığı bazı işlerden ötürü onu azarladı. Sonra da yere dört kazık çakılmasını ve bu kazıklar arasında çarpmı-

ha gerilmesini emretti. Yusuf da «Ey Muhannes! Benim gibi biri böyle mi öldürülür?» deyince Sultan Alparslan ona çok hiddetlendi onun ileriye götürülmesini emretti. Yerden ok ve yay alarak ona bir ok attı. Fakat oku ona isabet ettiremeyince Yusuf dönüp ona doğru gelmeye başladı. Sultan da tahtından kalkıp yere indi. Ondan korktuğu için yere inerken ayağı tükezedi. Yere düştü. Yusuf yan tarafına sakladığı bir hançeri çekip sultana sapladı. Askerler yetişip Yusufu öldürdüler, ama sultan çok ağır yaralanmıştı. Bu senenin rebiyülevvel ayının ında cumartesi günü vefat etti.

Anlatıldığına göre Sultan Alparslan Buhara'dan geçmekteyken askerleri Buharalıların pek çok eşyalarını yağmalamışlar, bu yüzden Buharalılar ona beddua etmişler ve o da ölmüştü.

Alparslan vefat edince oğlu Melikşah babasının saltanat tahtına oturdu. Ümerâ onun huzurunda durdular. Vezir Nizamülmülk ona «Konuş Ey sultan!» deyince Melikşah şöyle dedi:

« Yaşlılarınız babamdır. Orta yaşlılarınız kardeşimdir. Küçükleriniz oğlumdur. Daha önce yapmadığım iyilikleri size yapacak ve daha önce göstermediğim faaliyetleri sizinle beraber göstereceğim.»

Ümera ve heyet sustular. Melikşah sözünü tekrarlayınca onlar emir dinleyip itaat edeceklerini söylediler. Yönetim işini Vezir Nizamülmülk üstlendi. Askerlerin maaşına 700.000 dinar ekledi. Merv şehrine doğru yürüdü. Sultan Alparslan'ı orada defnettiler. Alparslan'ın ölüm haberi Bağdat'a ulaşınca halk onun için yas tuttu. Çarşı ve pazarlardaki işyerleri kapandı. Halife de üzüldüğünü belirtti. Sultan Alparslan'ın kızı ve halifenin zevcesi, elbiselerini çıkararak toprak üzerine oturdu. Melikşah'ın mektubu halifeye ulaştı. Mektubunda babasının ölümü sebebiyle üzüldüğünü belirtiyordu. Irak'ta ve diğer yerlerde kendisi adına hutbe okutulmasını istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.

Melikşah, Vezir Nizamülmülk'e kıymetli hil'atler giydirdi. Ona çok armağanlar verdi. Verdiği armağanlar arasında 20.000 dinar para da vardı ve Nizamülmülk'e büyük komutan, Ata anlamına gelen Atabekül-Cüyüş lakabını taktı. Güzel bir yönetimde bulundu.

Alparslan'ın kardeşi Kavurt, kardeşi Alparslan'ın ölüm haberini duyunca kardeşi oğlu Melikşah'la savaşmak üzere büyük bir orduyla harekete geçti. İki taraf karşı karşıya gelip savaşa tutuştular. Kavurt'un askerleri hezimete uğradılar. Kendisi de esir düştü. Kardeşioğlu Melikşah onu azarladı. Sonra onu tutukladı ve onu öldürmeleri için cellatları harekete geçirdi.

Bu senede Kerh mahallesi sakinleriyle Babül-Basra ve Kalayın mahallesi sakinleri arasında büyük bir kavga meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Kerh mahallesinin büyük bir kısmı yandı. Kerh mahallesinin mütevellisi, Babül-Basra mahallesinin sakinle-

rinden intikam aldı. Bu yaptıklarından ötürü ceza olarak onlardan çok miktarda mal ve para aldı.

Bu senede Beyt-i Makdis'te Abbasiler adına propaganda yapıldı. Onlara bey'ate davette bulunuldu.

Bu senede Semerkand valisi Muhammed Tekin, Tirmiz şehrinin ele geçirdi. Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN ALPARSLAN

Sultan-ı Alem lakabını taşırdı. Babası Davud Çağrı Bey'dir. Çağrı Bey de Mikâil b. Selçuk et-Türkî'nin oğludur. Sultan Alparslan geniş bir memleketin hükümdarıydı. Amcası Tuğrul Bey'den sonra yedi sene, altı ay ve bir kaç gün süreyle hüküm sürdü. Adil bir hükümdardı. İnsanlara güzel muamele ederdi. Âlicenâb, merhametli ve şefkatliydi. Yoksullara karşı yufka yürekliydi. Aile efradına, arkadaşlarına ve emri altında çalışan herkese ihsanda bulunurdu. Nimetler kendisine devamlı ve kesintisiz geldiğinden çok dua ederdi. Çok sadaka verirdi. Her ramazan ayında yoksullara 15.000 dinar para yardımında bulunurdu. Kendisinin zamanında cinayet işlendiği, kimsenin malının gasbedildiği bilinmemektedir. Kimsenin malına el koymadı. Reayadan haracı iki taksitte alırdı. Bunu da onlara karşı yufka yürekli olduğundan yapardı. Jurnalcinin biri, veziri Nizamülmülk'ün aleyhinde ona bir mektup yazdı. Kölelere kötü davrandığını söyledi. Halka eziyet ettiğini bildirdi. Alparslan, Nizamülmülk'ü huzuruna çağırıp ona şöyle dedi: «Bu adamın dediği eğer doğruysa ahlakını düzelt ve kendini toparla, eğer yalan söylemişse de hatasını affet.»

Alparslan, halkın malını muhafaza etmeye çok özen gösterir, bu hususta titiz davranırdı. Kölelerinden birinin, adamlarından birinin izarnı aldığını duyunca köleyi idam etti. Diğerleri sultanın bu konuda acımasız olduğunu anlayınca başkalarının malına göz dikmekten sakındılar.

Sultan Alparslan vefat ederken geride Melikşah, Ayaz, Nekşer, Böribars, Arslan, Argu, Sara, Aişe ve adını bilmediğimiz bir kız çocuğu bıraktı.

Sultan Alparslan bu senede kırkbir yaşında vefat etti. Rey şehrinde babasının mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin.

EBÜ'L-KASIM EL-KUŞEYRÎ

Risale-i Kuşeyriye adlı eserin sahibidir. Asıl adı Abdülkerim b.

Hevazin b. Abdülmuttalib b. Talha'dır. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Anne-si Beni Süleym kabilesindendir. Kendisi küçük yaşta babası vefat etmişti. Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Şeyh Ebu Ali ed-Dakkak'ın sohbetinde bulundu. Ebu Bekir b. Muhammed et-Tusi'den fıkıh öğrendi. Ebu Bekir b. Furek'ten kalam öğrendi. Çok tasnif eser yazdı. Tefsir, risale gibi eserleri vardır. Risalesinde salih meşayıhten bir grubun biyografisini verdi. İmamü'l-Harameyn ve Ebu Bekir el-Beyhakî ile birlikte hacca gitti. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. Bu senede yetmiş yaşında Nisabur'da vefat etti. Şeyhi Ebu Ali ed-Dakkak'ın mezarının yanına defnedildi. Aile efradından herhangi biri onun kütüphanesine ancak bir kaç sene sonra girebildi. Ona olan saygılarından ötürü vefatından sonra kütüphanesine hemen girmemişlerdi. Bir kaç sene geçtikten sonra girmişlerdi. Kendisine hediye edilen bir ata binerdi. Vefat ettiğinde o atı üzüntüsünden ötürü yem yemedi. Bir kaç gün böylece yaşadıktan sonra o at da öldü. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. İbn Hallikan da onu çok övmüş, onun şiirlerinden bazı örnekler sunmuştur:

«Allah o vakte rahmet suyunu içirsin ki sizinle başbaşıydım.

O esnada ünsiyet bahçesinde aşkın ağzındaki dişler gülümsemekten ötürü görünüyordı.

Bir zaman öyle kaldı. Gözler aydınlanıp rahatladılar. Ama öyle bir güne düştüm ki şimdi gözlerden yaşlar akıyor.»

«Aramızda bir ayrılış saatinde görseydin ki ne halde vedalaşıyorduk.

O zaman anlardın ki gözyaşlarının da dili vardır.

İnsanların gözyaşlarıyla da konuşabildiklerini görürdün.»

«Uzun aşka müptela olan kimse teselliye tadar.

Leyla'dan başka onun tadacağı bir şey yoktur.

Onun vuslatında en çok elde ettiğim şey, kuruntulardır.

Asılsız olan bu kuruntular bir ışık gibi çarpıp geçerler.»

İBN SURRUBA'R

Şairdir, asıl adı Ali b. Hüseyin b. Ali b. Fadl'dır. Künyesi Ebu Mansur'dur. İbn Surruba'r lakabıyla meşhur bir katiptir. Nizamülmülk ona «Sen Surruba'r değil Surrudür'sün» derdi (Surruba'r dışkı kesesi, Surrudür ise inci kesesi demektir). Şairin biri İbn Surruba'r'ı hicvederek şöyle demişti:

«Önceleri insanlar senin babana lakap takmış.

Cimriliğinden ötürü ona Surruba'r adını takmış iseler.

Onun tuttuğu dışkıları yerden toplayarak ona eziyet ediyor.

Ve topladığın bu dışkıları şiir diyorsun.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu şiir, İbn Surruba'r'a karşı aşırı bir haksızlıktır. Çünkü onun şiirleri son derece güzeldir». Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî, Surruba'r'a ait güzel şiirler nakletmiştir. Biz de onun naklettiği şiirlerden birini örnek olarak sunuyoruz:

«Ey Numan'ın mıntıkasında yaşayan ve konuşanlar
Dostlardan bahsetmek, eğlence ve zevktir.
Sizden taraf estikçe bütün rüzgarları kontrol ediyorum.
Onlardan misk kokusu alıyorum.
Sizin diyarınız misk ve ıtırdir.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İbn Surruba'r, Kur'an'ı ezberledi. İbn Şıran'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Çok sayıda hadis rivayet etti. Günün birinde annesiyle birlikte bir bineğe bindiler. Şoniziye'de bu binekten düşüp bir kuyuya yuvarlandılar ve öldüler. Berer mıntıkasında defnedildiler. Bu hadise bu senenin safer ayında vuku bulmuştu. Ben, İbn Akil'in el yazısından okuduğuma göre İbn Akil, "Surruba'r bizim Rusafe'de komşumuzdu» demiştir. İbn Surruba'r mühlidlikle itham edilirdi. İbn Hallikan onun şiirlerinden çok örnekler sunmuş, sanatında onu övmüştür. Onun durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir.

MUHAMMED B. ALİ

Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Muhtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hüseyn'di. İbn Arif diye meşhur olmuştur. Hicretin 370. senesinde doğdu. Darekutnî'den hadis dinledi. Dünyada en son ondan hadis rivayet eden, kendisi olmuştur. İbn Şahin'den de rivayette bulundu. Başka bir çok hadis alimini de dinledi. Sıkı, dindar çok namaz kılan, çok oruç tutan bir kimseydi. Kendisine Haşimoğullarının rahibi denilirdi. Derin bir ilmi ve büyük bir aklı vardı. Çok Kur'an okurdu. Yufka yürekliydi. Çok gözü yaşlıydı. Talebeler bir çok memleketten yanına geldiler. Sonra kulakları ağır duymaya başladı. İnsanlara Kur'an ve hadis okurdu. Gözlerinden birini de kaybetti. Onaltı yaşındayken hutbe okumaya başladı. Hicretin 406. senesinde hakimler nezdinde şahitlik yaptı. Hicretin 409. senesinde hakimlik görevine başladı. Yetmişaltı sene müddetle Mansur Camii'nde ve Rusafe Camii'nde hatiplik yaptı. Elli altı sene hakimlik yaptı. Bu senenin zilkade ayının sonunda doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Vefatından sonra onun hakkında güzel rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin, Bağışlasın. Bizi de onu da merhametiyle ortsün. Günahlarımızı yarlıgasın. Yüce Allah, kullara yakındır. Dualara icabet edendir. Merhametlidir. Çok sevendir.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞALTINCI SENESİ

Bu senenin safer ayında halife, halkın karşısında cülus yaptı. Yanıbaşında torunu Emir Uddetü'd-Din Ebü'l-Kasım Abdullah b. Mühtedi Billah da duruyordu. O günde Uddetü'd-Din onsekiz yaşındaydı. Son derece yakışıklıydı. Bu cülus merasimine ümera, büyükler ve ileri gelenler de gelmişlerdi. Halife kendi eliyle Sultan Melikşah'ın sancağını hazırladı. Bu merasim çok kalabalık olmuştu. İnsanlar birbirlerine selâmet ve iyi dileklerini sundular.

BAĞDAT'IN SULAR ALTINDA KALMASI

Bu senenin cemaziyelahir ayında çok miktarda yağmur yağdı. Kuvvetli ve peşpeşe gelen sel baskınları oldu. Dicle'nin suyu kabardı. Öyleki Bağdat'ın büyük bir kısmı sular altında kaldı. Sel, hilafet sarayına ulaştı. Cariyeler saçlarını başlarını yolarak saraydan dışarı fırladılar. Bağdat'ın batı yakasına gittiler. Halife de meclisinden kaçtı. Gidecek bir yol bulamadı. Hizmetçilerden biri onu tahtın üzerine koydu. O gün büyük bir belâ ve korkunç bir durumla karşılaşmıştı. Halkın çok malı telef olmuştu. Yıkıntılar altında Bağdatlılardan ve gariplerden çok sayıda adam ölmüştü. Sular üzerinde tahtalar, ağaçlar, vahşi hayvanlar, yılanlar çok miktarda gelmişti. Bağdat'ın iki tarafında da çok sayıda ev çökmüş, bir çok mezar sular altında kalmıştı. Hayzuran Mezarlığı ile Ahmed b. Hanbel Mezarlığı tamamen su altında kalmıştı. Adudi hastanesinin pencerelerinden içeriye sular akmış, Musul'da da sel bir çok eşyayı yok etmişti. Sincar surları yıkılmış ve sur kapısı dört fersahlık öteye süreklenmişti.

Bu senenin zilhicce ayında Basra'da şiddetli bir fıına kopmuş, bu yüzden 10.000 kadar hurma ağacı kökünden sökülüştü.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞALTINCI SENESİNDE
VEFAT DEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. HASAN ES-SEMNANÎ

Hanefî mezhebine mensuptur. İtikadda da Eş'arî mezhebine mensubtur. İbnü'l-Cevzî «bu cidden garip bir durumdur» demişti. Kadilkudat İbn Damigani'nin kızı ile evlenmiş, kadilkudat da onu kadı vekilliğine atamıştı. Ahmed b. Muhammed güvenilir, asil ve itibarlı bir kimseydi. Seksen yaşını aşmış iken bu senede vefat etti.

ABDÜLAZİZ B. AHMED

Abdülaziz b. Ahmed b. Ali b. Süleyman. Künyesi Ebu Muhammed el-Kenanî'dir. Hadis hafızıdır. Dımaşklıdır. Çok sayıda hadis dinledi. Ezbere hadis yazdırır, imla ettirirdi. Hatib Bağdadî, ondan sadece bir hadis dinleyip yazmıştır. Kendi beldesinde itibarlı ve saygın bir kimseydi. Sıka, asil ve kadri yüce bir ravi idi.

EL-MAVERDİYE

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre bu kadın Basralıdır. Salih ve çok yaşlı bir kadındı. Kadınlar ondan öğüt alırlardı. Yazar ve okurdu. Ömrünün elli senesinde gündüzlcri hiç birşey yemez, geceleri de uyumazdı. Bakla ekmeğiyle geçimini sağlardı. Biraz kuru incir yerd, tazesini yemezdi. Biraz da üzüm ve zeytin yağı yerd. Az miktarda et yediğı de vaki-dir. Vefat ettiğinde şehir halkı cenazesine katılmıştı. Salihler mezarlığına defnedilmişti.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayında halife Kaim Bi-Emrillah şiddetli bir hastalığa yakalandı. Boğazı şişti. Kan aldırmaya yanaşmadı. Veziri Fahrü'd-Devle bu hususta ona ısrar edince kan aldırdı. Durumu düzeldi. İnsanlar onun hastalığı yüzünden tedirgin olmuşlardı. Durumu düzelince sevinmişlerdi.

Bu senede büyük bir sel baskını görüldü. Bu sebepten insanlar büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Önceki sel baskınında yıkılan Bağdat evlerinin çoğı henüz onarılmamışken bu defa ikinci bir sel baskınına maruz kaldılar ve sahraya çıkıp tepebaşlarında, yağmur altında oturdular. Rahbe'de de büyük bir veba salgını görüldü. Bu yüzden Rahbelilerin 10.000 kadarı öldü. Aynı şekilde Vâsıt, Basra, Huzistan, Horasan ve diğer yerlerde de veba salgını görülmüştü. Doğrusunu Allah bilir.

HALİFE KAİM Bİ-EMRİLLAH'IN VEFATI

Bu senenin receb ayının yirmisekizinde perşembe günü basur yüzünden halifenin vücudundan kan aldırdı. Bunu öteden beri yaptır-maktaydı. Kan aldırdıktan sonra uykuya daldı. Kan aldırdığı yer patladı. Uyandı. Gücünü kaybetmişti. Artık iyileşmesinden ümid kesilmişti. Torunu ve veliahdı Uddetü'd-Din Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed b. Kaim'i yanına çağırıldı. Kadıları ve fakihleri huzura davet etti. Onu kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin ettiğine onları ikinci kez şahid tuttu. Onlar da şahitlik yaptılar. Bundan sonra şaban ayının onü-

çünde perşembe gecesı vefat etti. Vefat ederken kırkdokuz sene, sekiz ay, sekiz günlük ömrünü noktaladı. kırkdört sene, sekiz ay, yirmibeş gün süreyle halifelik yapmıştı. Ondan önce hiç bir Abbasi halifesi bu kadar uzun süre hilafette kalmış değildi. Kendisinden önce halifelik yapan babasına göre dört sene fazla halifelik yaptı. İkisinin toplam süresi seksenbeş sene altı aydı. Bu da bütün Emevi hakimiyeti kadardı.

Kaim Bi-Emrillah, yakışıklı, güzel yüzlü, beyaz tenli, pembemsi bir renge sahip, fesahatli, takvalı, zahid, edip, belağatli, şair ve yazardı. Nitekim onun şiirlerinden bir kısmını önceki sayfalarda nakletmişizdir. Hicretin 450. senesinde Hadisetü Ane'de ikamete mecbur tutulmuştu. Adaletli olup insanlara çok ihsanda bulunurdu. Allah rahmet etsin.

Vefat edince vasiyeti üzere Şerif Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbeli onu yıkadı. yıkadığında ona çok miktarda mal ve para teklif edildi. Ama o bunları kabul etmedi. Mezkur perşembe sabahında namazını kıldırdı. Halife Kaim, dedesinin mezarlarının yanına defnedildi. Sonra Rusafe'ye nakledildi. Mezarı şu ana kadar ziyaret edilmektedir. Vefatı sebebiyle bütün çarşı ve pazardaki işyerleri kapatıldı. Dükkanların üzerine bornozlar asıldı. Haşimi kadınları ve diğer kadınlar ona ağıt yaktılar. Vezir İbn Cüheyr ve oğlu, taziye için oturdular. İnsanlar matem tutarak elbiselerini parçaladılar. O gün çok zorlu bir gündü. Yas üç gün sürdü. Kaim Bi-Emrillah, Abbasoğulları arasında diyaneti, itikadı ve devlet yönetimi bakımından seçkin bir kimseydi. Besasiri fitnesine maruz kaldı. Bu yüzden evinden çıkıp gitti. Ailesinden, çocuklarından ve vatanından uzakta yaşadı. Tam bir sene müddetle Hadisetü Ane'de ikamet etti. Sonra Cenâb-ı Allah onu tekrar hilafete ve nimete kavuşturdu. Şair şöyle demiştir:

«Cenâb-ı Allah onları tekrar nimetlerine kavuşturdu.

Çünkü onlar Kureyşidirler. Onlar gibi kimse yoktur.»

Onun yaşantısından güzel örnekler önceki sayfalarda anlatılmıştı. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«Andolsun ki Süleyman'ı denedik hükümdarlığını zayıf düşürdük. Sonra eski haline döndü» (es-Sâd, 34).

Müfessirlerin, es-Sâd sûresinde anlattıklarını özetledik: Bu, Abbasi kıssasında ve hicretin 450. ve 451. senelerinde cereyan eden Besasiri fitnesinde de detaylı açıklamalarda bulunduk.

MUKTEDİ Bİ-EMRİLLAH'IN HİLAFETİ

Ebü'l-Kasım Uddetü'd-Din Abdullah b. Emir Zahiretü'd-Din Ebü'l-Kasım Muhammed b. Halife Kaim Bi-Emrillah b. Kadir el-Abbasi. Annesi Arcuvan adında Ermeni bir kadındı. Ona Kurratü'l-Ayn denirdi. Bu oğlunun ve bundan sonra Müstazhir ve Müstershid adındaki iki oğlu-

nun halifeliklerini gördü.

Muktedi'nin kendisi ana rahminde iken babası vefat etmişti. Anne-si bir erkek çocuğu doğurduğunda dedesi ve Müslümanlar çok sevinmişlerdi. Çünkü Cenâb-ı Allah hilafeti Kadiri hanedanında bırakarak muhafaza altına almış bulunuyordu. Bunlardan başkaları ise çarşı pazarlarda müptezel hareketlerde bulunuyor, halk arasına karışıyorlardı. İnsanların kalpleri bu gibi kimselerin hilafete geçmelerine razı değildi. Muktedi Bi-Emrillah, dedesi Kaim Bi-Emrillah'ın gözetiminde büyüdü. Onu layık olduğu şekilde eğitip büyüttü. Onu en güzel karakterlere sahip kılarak yetiştirdi. Allah'a hamd olsun.

Muktedi hilafete geçtiğinde yirmi yaşındaydı. Son derece yakışıklıydı. Yaratılışı ve ahlakı güzeldi. Bu senenin şaban ayının onüçünde cuma günü kendisine bey'at edildi. Sarayın Darü's-Şecere kısmında oturdu. Beyaz gömlek giydi. Başına beyaz ve güzel bir sarık taktı. Elinde bir kırbaç vardı. Vezirler, emirler, eşraf ve önde gelen kimseler ona gelip bey'atlerini sundular. Ona ilk bey'atini sunan kişi Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbelî oldu. bey'atini sunduğunda ona şu şiiri okudu:

«Bir efendi göçüp gidince yerine bir başka efendi gelir.»

Sonra gürültü koptu. Bu şiirin ardından neler söylediği anlaşılamadı. Halife'de şöyle dedi:

«Seçkin ve yüksek şahsiyetlerin söylediklerini söyleyip yapar.» Meşhur şeyhlerden Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, Şeyh Ebu Nasr b. Sabbağ (bu ikisi Şafii idiler), Şeyh Ebu Muhammed et-Temimi el-Hanbelî ona bey'at ettiler. Sonra Muktedi Bi-Emrillah çıkıp halka ikinci namazını kıldırdı. Bir saat sonra da dedesinin tabutu sukûn ve vakar ile ortaya çıkarıldı. Çağrışıp bağrışma olmadı. Dedesinin cenaze namazını kıldırdı. Cenaze mezarlığa taşındı.

Muktedi Bi-Emrillah, yürekli ve şecaatli bir kimseydi. Zamanı rahat ve sükûn içinde geçti, rızık bollaşdı. Hilafet otoritesi kuvvetlendi. Bütün hükümdarlar, ona bey'at ettiler. Karşısında zayıf ve cılız kaldılar. Mekke'de, Medine'de, Şam'da, Kudüs'te ve bütün İslâm beldelerinde onun adına hutbe okundu. Urfa'da ve Antakya'daki müslümanlar düşman elinden kurtarıldılar. Bağdat ve diğer İslâm şehirleri onarıldı. İbn Cüheyr, sonra da Ebu Şüca vezirliğe atandı. Ebu Şüca'dan sonra İbn Cübeyr yeniden vezirliğe getirildi. Kadısı da Damiganî idi. Sonra Ebu Bekir eş-Şaşı kadılığa getirildi. Bunlar, seçkin vezir ve kadılardı. Allah'a hamdolsun.

Bu senenin şaban ayında Bağdat'taki fesatçılar, kötülük yapanlar sürgün edildiler. Bunların, kötülük yaptıkları, rezalet irtikâb ettikleri hususunda ikrarda bulunmaları emredildi. Meyhaneler, fuhuş yerleri ve gazinolar tahrip edildi. Bu kötü işleri irtikâb edenler alçaltılıp tahkir

edilerek Bağdat'ın batı yakasına yerleştirildiler. Hamamların burçları tahrip edildi. Buralarda oynamak men edildi. Hamama giden insanların avretlerini muhafaza etmeleri emredildi. Hamamcılarının artık suları Dicle'ye dökmeleri yasaklandı. İçme suları kirletilmesin diye hamamların artık sularının kazılan çukurlara dökülmesi yükümlülüğü getirildi.

Bu senenin şevval ayında Bağdat'ın müteaddid mahallelerinde yangın çıktı. Hilafet sarayına da yangın düşmüş, Bağdat'ın birçok evleri ve dükkânları yanmıştı. Vâsıt'ın da dokuz mıntıkasında yangın çıkmış, bu nedenle seksendört ev ve altı han ile bir çok eşya yanmıştı. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede sultan Melikşah için büyük bir rasathane yaptırıldı. Burada astronomlardan bir cemaat toplandı. Bu rasathane için çok para sarfedildi. Rasathane, Sultan Melikşah'ın ölümüne kadar faaliyet gösterdi. Sonra iptal edildi.

Bu senenin zilhicce ayında Mısır hükümdarı daha önce memleketindeki kıtlık sebebiyle zayıflamış, otoritesini kaybetmiş iken kuvvetini toparlayınca artık Mısır'da Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verildi ve Mısır hükümdarı adına hutbe okutuldu. Mısır'daki kıtlık sebebiyle hükümdarın otoritesi zayıflamıştı, ama ürün bollasıp ucuzluk meydana geldiğinde insanlar tekrar onun etrafında toplandılar. Mısır'da yaşam güzelleşti. Mekke'de de kırk sene ve beş aylık bir süreden beri Abbasiler adına hutbe okutulmaktaydı. Yeri gelince tekrar bu konuya değinilecektir.

Yine bu senenin zilhicce ayında Sevad mıntıkasında şiddetli bir veba görüldüğünden, Dicle suyunun azalmasından ötürü halk oradan kaçışmaya başladı.

Bu senede Şerif Ebu Talib el-Hüseyni b. Muhammed ez-Zeynebî insanlara haccettirdi. Mekke'de ve Medine'de halife Muktedi adına bey'at aldı.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HALİFE KAİM Bİ EMRİLLAH

Asıl adı Abdullah'tır. Biyografisini vefatından bahsederken anlatmıştık. Bu senede vefat etti.

DAVUDÎ

Sahih-i Buhari'nin ravisi olan bu zatın şeceresi şöyledir: Abdurrahman b. Muhammed b. Muzaffer b. Muhammed b. Davud b. Ebi'l-Hasan b. Ebi Talha ed-Davudî. Hicretin 374. senesinde doğdu. Çok hadis dinle-

di. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den ve Ebu Bekir el-Kaffal'dan fıkıh öğrendi. Ebu Ali Ed-Dakkak ile Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin sohbetinde bulundu. Çok hadis yazdı. Ders verdi. Fetva verdi. Eser tasnif etti. İnsanlara va'zu nasihatlerde bulundu. Nazımda ve nesirde otorite idi. Bununla beraber çokça zikrederdi. Dili yüce Allah'ı zikretmekten ayrı durmazdı. Bir gün vezir Nizamülmülk yanına geldi. Önünde oturdu. Şeyh Davudî ona şöyle dedi:

«Allah seni kullarının başına hakim kıldı. Yarın kıyamet gününde bu hususta Allah sana soru yönelttiğinde ne cevap vereceğini şimdiden düşün.»

Davudî, bu senede doksan yaşını aşmış iken Yûşah'ta vefat etti. Onun güçlü ve güzel şiirlerinden biri şudur:

«İnsanlarla bir araya gelip toplanmakta nur vardı.
Ama şimdi nur gitti. Karanlık bastırdı.
İnsanlar da, zaman da bozuldu.
İnsanlara ve zamana selam olsun.»

EBU'L HASAN ALİ B. HASAN

Ebü'l-Hasan Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi't-Tıyb el-Bahrezzî. Meşhur şairdir. Önceleri Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den ders aldı. Sonra onu terkedip yazarlığa ve şairliğe yöneldi. Akranlarını geride bıraktı. Yükseldi. Meşhur şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Akrepleri yanaklarında yıldız gibi duran,
Şakaklarının ısırtışından şikayetçiyim ben.
Ön dişlerini görünce ağlıyordum ben babam varken,
Şimdi ben yetimken nasıl gülmeye devam ederiz?»

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin şaban ayında kum ve çakıl fırtınasından sonra çekirge sürüsü Bağdat'ı istila edip ürünleri yedi. İnsanlar eziyetlere maruz kalıp acıktılar. Açlık yüzünden keçi boynuzunu darı unuyla karıştırarak yediler. Veba salgını meydana geldi. Sonra Cenâb-ı Allah çekirgelerin etrafı istila etmelerine, ekin tahrip etmelerine mani oldu. Çekirgeler bundan sonra zarar vermeksizin oralardan geçip gidiyorlardı. Neticede bolluk meydana geldi. Fiyatlar ucuzladı. Dımaşk'ta da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık üç sene devam etti.

Bu senede Melik Nasr Mahmud b. Salih b. Mirdas Menbic şehrini ele geçirdi. Oradaki Rumları kovdu. Bu hadise zilkade ayında cereyan etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Aksis, Dımaşk şehrini ele geçirdi. Orada Mustansır el-Ubeydî'nin naibi olarak bulunan Mualla b. Haydar kaçıp Banyas şehrine gitti. Dımaşk'ta artık halife Muktedî adına hutbe okunmaya başlandı. Mısırlılar adına hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Mısır hükümdarı Mustansır, naibini yanına çağırdı ve bu senede zindanda vefat edinceye kadar onu hapsedti.

Ben derim ki: Aksis, Atsız b. Of el-Harezmi'dir. Kendisine Melikü'l-Muazzam lakabı verilmişti. O, Şam mıntikasını Fatimilerin elinden kurtaran ilk kişidir. Orada ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesinin okunmasına engel oldu. Daha önce Dımaşk'ın ve sair Şam mıntikasının minberlerinde de 106 sene müddetle ezanda "Hayye ala hayril amel" ibaresi okunuyordu. Ayrıca camilerin ve mescitlerin kapılarının üzerinde sahabilere lanet içeren ibareler yazılıydı. Sultan, müezzinlere ve hatiplere, sahabilerden razı olduklarını bildiren ifadeler kullanmalarını emretti. Adaleti yaydı. Sünneti kuvvetlendirdi. O, Dımaşk'ta ilk kale inşa eden zattır. Daha önceleri orada müslümanların düşmanlardan kaçıp sığınacakları bir kale yoktu. O, bu gün Babü'l-Hadid denilen yerde kaleyi inşa ettirdi. Bu kale Rıdvan Sarayının karşısında bulunuyordu. Hicrî 469. senede bu kalenin inşasına başlandı. Kendisinden sonra Selçuklu sultanı Alparslan'ın oğlu Muzaffer hükümdar Tutuş bu kalenin inşaatını tamamladı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu senede Kûfe şehrinin kendisine ikta olarak verildiği, Emir Sekini Cenfel et-Türkî, insanlara haccettirdi. Bu hükümdara Tavil lakabı verilmişti. Haface'yi hezimete uğratarak kaçmasına sebep olmuştu. Haface kaçmakta iken beraberinde sadece onaltı Türk vardı. Kaçıp salimen Mekke'ye ulaştı. Mekke'nin varoşlarına vardığında kölelerinden bazıları evlere baskın yaptılar. Mekkelilerden çok sayıda adam öldürdüler. Onları çirkin ve feci bir hezimete uğrattılar. Bundan sonra Haface, Zahir'de konakladı. İbn Sâi, Tarih'inde böyle demiştir.

Bu senenin zilhicce ayında tekrar Abbasiler adına hutbe okunmaya başlandı. Mısırlılar adına hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. ALİ

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. İsa b. Musa Ebu Temmam b. Ebi'l-Kasım b. Kadi Ebu Ali el-Haşimî. Haşimîlerin nakibi idi. Şerif Ebu Cafer b. Ebu Musa'nın amcası oğludur. Şerif Ebu Cafer, Hanbelî fakihî idi.

Muhammed b. Ali hadis rivayet etti. Ebu Bekir b. Abdülbaki kendi-

sinden hadis dinledi. Muhammed b. Ali bu senede vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

MUHAMMED B. KASIM

Muhammed b. Kasım b. Habip b. Abdus Ebu Bekir es-Seffar. Nisaburludur. Hakim'den, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den ve başka hadis şeyhlerinden hadis dinledi. Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fıkıh öğrendi. Onun yokluğunda ders verirdi.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Muhammed b. Muhammed b. Abdullah Ebü'l-Hüseyin el-Beydavî eş-Şafîî. Ebu Tayyib et-Taberî'nin damadıdır. Hadis dinledi. Hayırlı, güvenilir ve sıkı bir ravi idi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Cenaze namazını Şeyh Ebu Nasr b. Sabbağ kıldırdı. Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun cenaze namazını kıldı ve Muhammed b. Muhammed, Bağdat'ın Katiatü'l-Kerh mıntıkasında ki evine defnedildi.

MUHAMMED B. NASR B. SALİH

Halep emirinin oğludur. Hicretin 459. senesinde oraya hakim oldu. Suret ve davranış bakımından insanların en güzeliydi.

MESUD B. MUHSİN

Mesud b. Muhsin b. Hasan b. Abdürrezzak b. Cafer el-Beyadî. Şair-di. Şiirlerinden bazıları şunlardır:

«Yardımcı bir arkadaşım yoktur geceden başka,
Aksine o, hicranla üzerime uzandığında da arkadaşımıdır.
Sevgiliden sonra şikayetimi ona yaparım.
O da bana sabahtan sonra şikayetini söyler.»

«Ey beni terkedişinden ötürü uzun süre hastalığa maruz kaldığım sevgili.

Nihayet ziyaretçilerden de kendimi gizledim.
Uzun süre geceleri uykusuzlukla arkadaşlık kurdum.
Gözlerimin kirpiklerini unuttum. Artık nasıl uyurum.
Yusuf Peygamber, güzelliğiyle başkalarının ellerinin kesilmesine sebep oluyordusa,
Sen de güzelliğin sebebiyle ciğerleri parçalıyorsun.»

TEFSİRCİ VAHİDİ

Asıl adı Ali b. Hasan b. Ahmed b. Ali b. Büveyh el-Vahidî'dir. İbn

Hallikan dedi ki: «Kendisine Vahidî nisbetinin takılmasının sebebini bilmiyorum.» Vahidî'nin el-Basit, el-Vasit ve el-Veciz adında üç tefsiri vardır. Gazalî de kitaplarının adını ondan almıştır. Vahidî'nin Esbabü'n-Nüzul, et-Tahbir fî Şerhi'l-Esmâ'il-Hüsnâ adlı eserleri de vardır. Mütenebbî'nin divanını şerhetmiştir: Bu divan çokları tarafından şerhedilmişse de onun bu şerhi kadar muazam bir şerh yoktur. Tasnifatında saadete nail olmuştu. İnsanlar onun eserlerinin güzelliği hususunda ittifak etmişler, müderrisler derslerinde onun eserlerini okutmuşlardır. Tefsiri, Saalibî'den öğrendi. Bir süre hastalandı. Sonra bu senenin cemaziyelahir ayında Nisabur'da vefat etti.

NASIR B. MUHAMMED

Nasır b. Muhammed b. Ali Ebu Mansur et-Türki es-Safirî. Hafız Muhammed b. Nasır'ın babasıdır. Kur'an okumuş, çok hadis dinlemiştir. Mansur Camii'nde Hatib Bağdadî'nin yanında tarih okumuştur. Zerafetli, güleç yüzlü bir kimseydi. Bu senenin zilkade ayında otuz yaşına varmadan genç yaşta vefat etti. Şairin biri ona uzun bir kaside ile ağıt yakmıştı ki İbnü'l-Cevzî bu ağıdın tamamını el-Muntazam adlı eserinde nakletmiştir.

YUSUF B. MUHAMMED B. HASAN

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Hemedanlıdır. Hadis dinlemiş, hadis derlemiş, hadis eserleri tasnif etmiştir. Rivayetler kendisinden yayılmıştır. Bu senede doksan yaşına yaklaşmış iken vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Dımaşk kalesinin onarımına başlandı. Melikü'l-Muaz-
zam Atsız b. Of el-Harezmi Dımaşk şehrini geçen senede Ubeydilerin
elinden alınca bu müstahkem kalenin inşasına başladı. Kalenin yerinde
şehrin bu günkü giriş kapılarından biri vardı ki, buna Babü'l-Hadid de-
niliyordu. Bu kapı Rıdvan Sarayının karşısında idi ve Berranî denen su
sarıncının yanındaydı. Burçlarından bazıları yükseldi. Ama tamamlan-
madı. Nihayet Alparslan'ın oğlu muzaffer hükümdar Tutuş, şehire ha-
kim olunca bu kalenin inşasını tamamladı. Güzelleştirdi. Orada hü-
kümdar için Rıdvan sarayını yaptırdı ve bu sarayın inşası Nureddin
Mahmud b. Zengi'nin zamanına kadar sürdü. Selahattin b. Yusuf b. Ey-
yub oralara hakim olunca kalede yeni bir şeyler yaptırdı. Bu inşaat işle-
rine naibi İbn Mukaddem baktı ve oraya hükümet için muazzam bir ko-
nak da ekledi. Sonra Selahaddin-i Eyyübî'nin kardeşi Melik Adil'de bu
kaleyi çocuklarıyla paylaştı. Bunlardan her biri orada bir burç yaptırdı.

Burçu sağlamlaştırıp yükseltti. Sonra Melik Zahir Baybars, ön taraftaki batı burcunu yeniledi. Daha sonra Eşref Halil b. Mansur'un zamanında da şimal tarafındaki kısımlar mavi kubbe ve çevresi kaleye eklendi.

Bu senenin muharrem ayında halife şiddetli bir hastalığa yakalandı. İnsanlar tedirgin oldular. Halife de bineğine binip halkın karşısına çıktı. Halk onu ayan beyan görünce sakinleşti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Dicle'nin suyu fazlalaştı. Yirmibir buçuk zira' kadar yükseldi. İnsanlar mallarını taşıdılar. Telef olmasından korktular. Bu yüzden mallarını hilafet sarayına götürdüler. Kaim Bi-Emrillah'ın tabutu geceleyin Rusafe'deki türbesine taşındı.

Bu senenin şevval ayında Hanbelîlerle Eş'arîler arasında çatışma meydana geldi. Şöyle ki: İbn Kuşeyrî Bağdat'a gelmiş, Nizamiye medresesinde oturarak Hanbelîleri eleştirmeye, aleyhlerinde konuşmaya başlamış, onları Mücessime mezhebine mensup olmakla itham etmişti. Ebu Sa'd es-Sufi de bu hususta ona destek vermişti. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de onunla aynı görüşleri paylaşmıştı. Nizamülmülk'e bir mektup yazarak Hanbelîlerden şikâyetçi olmuş, onlara karşı kendilerine yardımcı olmalarını istemişti. Bir cemaatle Hanbelîlerin şeyhi Şerif Ebu Cafer b. Ebu Musa'nın mescidine giderek onunla görüşmüş, başkaları da onu müdafaa etmişlerdi. Bu sebeple iki taraf çatışmış ve bu çatışma esnasında Suku't-Tıbn (saman çarşısı)daki bir terzi öldürülmüş, başkaları da yaralanmıştı. Fitne alevlenmişti. Şeyh Ebu İshak ve Ebu Bekir eş-Şaşı, Nizamülmülk'e bir mektup yazarak olanları protesto etmişlerdi. Kendisinin inşa ettirdiği Nizamiye Medresesinde bu gibi şeylerin meydana gelmesinden rahatsız olan Nizamülmülk bu gibi durumların kendisine nisbet edilmesinden hoşlanmadı. Şeyh Ebu İshak bu fitnelerden ötürü öfkelenerek Bağdat'tan göç etmeye karar verdi. Halife haber salarak onu yatıştırdı. Sonra onu ve Şerif Ebu Cafer ile Ebu Sa'd es-Sufi ve Ebu Nasr b. Kuşayrî'yi vezirin yanında toplantıya çağırdı. Yapılan toplantı esnasında vezir, Ebu Cafer'in sözlerini ve fiillerini övgüyle anlattı. Şeyh Ebu İshak da kalkıp Ebu Cafer'in yanına gitti ve ona şöyle dedi: «Ben tanıdığın bir gencim. Usul hakkında yazdığım kitaplar da şunlardır. Ben bu kitaplarımda Eş'arîlere muhalif bir şey söyleyemiyorum.» Böyle dedikten sonra Ebu Cafer'in başını öptü. Ebu Cafer de ona şöyle karşılık verdi:

«Doğru söylüyorsun. Yalnız daha önce sen yoksul bir kimseydin. İçindekileri bize açıklamamıştın. Yardımcılar, sultan ve büyük efendi Nizamülmülk gelince karnın doydu karnın doyunca da içinde gizlediğin şeyleri açığa vurdun.»

Şeyh Ebu Sa'd es-Sufi kalkıp Şerif Ebu Cafer'in başını öptü. Ona iltifat etti. Şerif Ebu Cafer de gazablanarak ona dönüp şöyle dedi:

«Ey şeyh! Fakihler, usul meseleleri hakkında konuşurlarsa onların bu konuda konuşmaya hakları vardır. Sana gelince sen oyun ve eğlence ehli bir kimsesin. Dinlersin, ama şüpheleri ortaya sürersin. Bu batıl fikirlerin hususunda kim bize karşı sana destek verir? Ey vezir, nasıl aramızı bulacak ve bizi anlaştıracaksın? Aramızda nasıl bir sulh meydana gelecek? Biz inandığımız şeylere uyulması gerektiğini söylüyoruz. Onlarsa inandığımız şeyleri haram sayıyor ve bizi tekfir ediyorlar. Bu olacak şey midir? İşte halifenin dedesi Kadir ve kendisi şahitler huzurunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebine bağlı olduklarını, Selef-i Salihin'in yolunda gittiklerini halka açıklamışlardır. Iraklılarla Hırsanlıların da muvafakat ettikleri gibi biz de bu itikada sahibiz ve onların bu açıklamaları bütün divanlarda halkın önünde yapılmıştı.»

Vezir bu toplantıda geçen konuşmaları halifeye bildirdi. Halife de gönderdiği cevapta toplantıya katılanlara, özellikle Şerif Ebu Cafer'e teşekkür ettiğini bildirdi. Sonra Ebu Cafer'i tebrik etmek ve duasını almak üzere hilafet sarayına davet etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayında Bağdat, Vâsıt ve Irak sevadında çok sayıda insan hastalandı. Şam'ın da aynı durumda olduğu yolunda haberler geldi.»

Bu ayda Bağdat'ta münkerat, çirkinlikler, fuhuş ve rezaletler yok edildi. Fâsıklar Bağdat'tan kaçıp gittiler.

Bu senede babasının vefatından sonra Nasr b. Mahmud b. Mirdas Halep şehrine hakim oldu.

Bu senede Emir Ali b. Ebi Mansur b. Feramis b. Alaü'd-Devle b. Kaveyyh, Sultan Alparslan'ın amcası Davud'un kızı Arslan Hatun'la evlendi. Bu hatun daha önce halife Kaim Bi-Emrillah'ın zevcesiydi.

Bu senede Atsız, Mısır'a bağlı Dımaşk'ı muhasara altına aldı. Vali Mustansır Lillah'ı sıkıştırdı. Sonra Dımaşk'a dönerek hücumla geçti.

Bu senede Kûfe şehrini ikta olarak almış olan Emir Cenfel et-Türkî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSFAHDOST B. MUHAMMED

İsfahdost b. Muhammed b. Hasan Ebu Mansur ed-Deylemî. Şairdi. Ebu Abdillâh b. Haccac, Abdülaziz b. Nebate ve diğer şairlerle karşılaşmıştı. Şiî idi ama sonra tevbe etti. Bu husustaki inancıyla ilgili şöyle bir kaside inşad etmişti:

«İtikadımın ne olduğu sorulduğunda derim ki: Ben iyi kimselerin ve hayırlıların mezhebi üzereyim. Muhammed (s.a.v.)'den sonra insanla-

rın en hayırhsı,

Onun samimi dostu ve mağaradaki arkadaşıdır, derim.

Ondan sonraki üç kişi ise yaratıkların en hayırlısıdır.

Onlar çok alicenap ve kıymetli kimselerdir.

Temiz efendilerdir.

İtikadım işte budur.

Bu sayede Cehennem azabından azad olup kurtulacağımı umuyorum.»

TAHİR B. AHMED B. BABŞAZ

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Basralıdır. Nahivcidir. Mısır'da Amr b. As Camii'nin damından düşmüş ve o saatte vefat etmiştir. Bu hadise bu senenin receb ayında vuku bulmuştu. İbn Hallikan dedi ki: «Mısır'da kendi zamanının nahiv üstadı idi. Faydalı eserleri vardır. Eserlerinden biri Mukaddime'dir ve Zeccacî'ye ait el-Cümel adlı eseri de şerh etmiştir. Mısır'daki görevi, inşa divanında yazılan mektupları tashih etmektir. Yazılan mektuplar kendisine getirilir, gözden geçirilir. O, eksiklikleri ve yanlışlıkları düzeltir, sonra gönderileceği yere gönderirdi. Bu iş için kendisine dolgun bir maaş verilirdi.

Bir gün arkadaşlarıyla birlikte yemek yemekte iken bir kedi geldi. Ona birşeyler verdiler. Kedi, verileni alıp hep götürdü. Tekrar geldi. Yine birşeyler verdiler. Yine çabucak alıp götürdü. Üçüncü kez geldi. Yine birşey verdiler. Kedinin bu verilenleri yemediğini anladılar. Onu takip ettiler. Oradaki bir evin damındaki başka bir kör kediye götürüp yedirdiğini gördüler. Ve buna hayret ettiler. Şeyh Tahir b. Ahmed dedi ki:

«Ey noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allahım bu dilsiz bir hayvandır. Sen bunun rızkını başka bir hayvan vasıtasıyla kendisine getiriyorsun. Ben, senin kulun olup sana ibadet ettiğim halde elbetteki rızkımı vereceksin.» Böyle dedikten sonra görevini bıraktı. Eşyalarını toplayıp ibadete yöneldi. Amr b. Âs Camii'nin bir hücreğine kapandı ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Orada onbeş ciltlik nahivle ilgili Talik adlı eserini hazırladı. İbn Berrî gibi arkadaşları yanına geliyorlar, ondan ilmî istifadede bulunuyorlardı. Bu eserine de hücrede yazılan Talik anlamına gelen Talikulğurfe adını verdiler.

ABDULLAH B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Abdullah b. Muhamed b. Abdullah b. Ömer b. Ahmed b. Mücmi b. Muhammed b. Yahya b. Mabed b. Hazarmerd Ebu Muhammed es-Sarifi'nî. İbn Muallim adıyla tanınmıştır. Meşhur hadis ulemasındandır. Ömrü uzun olduğundan birçok hadis aliminden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Hibbane tarikiyle Ebu Kasım el-Bagavî ve onun tarikiyle de

Ali b. Ca'd'dan hadis rivayet etmiştir ki, biz de kendisinden hadis dinle-
mişizdir. Bu vasfı sebebiyle insanlar başka ülkelerden, şehirlerden ge-
lip kendisinden hadis dinliyorlardı. Aralarında Hatib Bağdadî'nin de
bulunduğu birçok hadis hafızı ondan hadis dinledi. Güvenilir, gidişatı
övgüye layık, kalbi saf bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında
seksenbeş yaşında Sarifinde vefat etti.

HAYYAN B. HALEF

Hayyan b. Halef b. Hüseyin b. Hayyan b. Muhammed b. Hayyan b.
Vehb b. Hayyan Ebu Mervan el-Kurtubî. Ümeyye oğulları ile vela bağı
vardır. Altmış ciltlik Mağrip Tarihi'ni yazmıştır. Hafız Ebu Ali el-
Gassanî; fesahatı, doğru sözlülüğü ve belağatı hususunda onu övmüş ve
şöyle demiştir: «Hayyan b. Halef'in şöyle dediğini işittim:

«Üç günden sonra tebrikte bulunmak, dostluğu hafife almaktır. Üç
günden sonra baş sağlığı dilemekse musibeti tazelemektir.»

İbn Hallikan dedi ki: «Hayyan b. Halef, bu senenin rebiyülevvel
ayında vefat etti. tanıyanlardan biri vefatından sonra onu rüyasında
görmüş, ona «Rabbin sana nasıl muamele etti, durumun nice-dir?» diye
sormuş o da şu cevabı vermişti:

«Allah beni bağışladı. Tarihe gelince ona pişman oldum ama Cenâb-
ı Allah kendi lutfuyla beni affetti ve bağışladı.»

EBU NASR ES-SECEZÎ EL-VABİLÎ

Sicistan'a bağlı Vabil köyündendir. Çok hadis dinledi. Eser tasnif et-
ti. Hadis rivayet etti. Haremde ikamet etti. el-İbane fi'l-Usûl ve el-İbane
fi'l-Füru adlı eserleri vardır. Bazı kimseler hafızası hususunda onun
Surî'den daha üstün olduğunu söylemişlerdir.

MUHAMMED B. ALÎ B. HÜSEYİN

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Enmathıdır. İbn Sekine adıyla tanınmış-
tır. Hicretin 390. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Yetmişdokuz ya-
şında bu senede vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan
yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞİNCİ SENESİ

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın batı yakasının Nûbe mahallesine yıldırım düştü. Bu yıldırım bir mescidin avlusundaki iki hurma ağacına isabet etti. Ağaçların tepe kısımlarını yaktı. İnsanlar ağaca tırmanarak ateşi söndürdüler. İndiklerinde hurma ağacı yine yanmaya devam ediyordu.

Bu senede Nizamülmülk'den, Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'ye daha önce kendisine Hanbelîlerle ilgili olarak yazılan bir mektubun cevabı geldi.»

Böyle dedikten sonra İbn Cevzî mektubun özetini nakletmiş ve şöyle demiştir: «Mezhepleri değiştirmek, bir mezhepten başka bir mezhebe intikal etmek mümkün değildir. Bu mıntikalarda İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin taraftarları diğer mezheplere nisbetle daha fazladır. Hanbelî mezhebi, imamlar ve halk nazarında büyük kıymeti haizdir. Sünnetteki payı da bilinmektedir.

İbn Cevzî bu mektuptan uzun uzadıya bahsederek neticede sözünü şöyle sürdürmüştür:

«Bu senenin şevval ayında Hanbelîlerle Nizamiye fakihleri arasında kavga çıktı. İki taraf için halk birbirine düştü. Kimi Hanbelîleri, kimi Nizamiye fakihlerini tuttu. Bu yüzden yirmi kadar adam öldürüldü. Diğerleri yaralandılar. Sonra fitne dindi.

Bu senenin şevval ayının ondokuzunda halife Muktedî'nin, Müstazhar Ebu'l-Abbas Ahmed adındaki oğlu doğdu. Ülkenin her tarafı süslendi. Vezir, tebrikleri kabul etmek için makamında oturdu.

Sonra yine şevval ayının yirmi altısında pazar günü halife Muktedî'nin Ebu Muhammed Harun adındaki diğer oğlu da doğdu.

Bu senede Tâcü'd-Devle Arslan, Şam'ı ele geçirdi. Haleb'i de kuşatma altına aldı.

Bu senede Kufe şehri kendisine ikta olarak verilen Cenfel, insanlara hac ettirdi.»

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre vezir İbn Cüheyr Mekke'de üzerinde hutbe okunması için muazzam bir minber inşa ettirmişti. Mekke'ye vardığında hutbenin orada Mısırlılar adına yeniden okutulmaya başlandığını görünce o minberi kırıp yaktı.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. AHMED

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Ahmed Ebu Bekir el-Yerbuî, Kur râ idi. Ebü'l-Hüseyn b. Sem'un'dan en son hadis rivayet eden kişiydi. Rivayaette güvenilir, abid ve gidişatı güzel bir kimseydi. Hatib Bağdadî ondan hadis dinleyip yazmış ve «O doğru sözlü bir kimseydi» demiştir. Ahmed b. Muhammed bu senede seksenyedi yaşında vefat etti.

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah Ebü'l-Hasan İbn Nakur el-Bezzaz. Uzun bir ömür yaşayan müsned sahiplerindendir. İbn Hayyan tariki ile Bağavî'den ve dolayısıyla onun üstadlarından çok hadis nüshalarını rivayet etmiştir. Mesela Hedbe'nin, Kamil b. Talha'nın, Amr b. Zürrare'nin ve Ebu Seken el-Bekrî'nin nüshalarını yalnız kendisi nakletmiştir. Çok hadis rivayet eden derya misali bir kimseydi. Talut , Ubade'ye her bir hadis okuması karşılığında ondan bir dinar alırdı. İşini gücünü bırakıp hadisle iştigal ettiğinden ötürü Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî ona, hadis okuması karşılığında ücret almasının caiz olacağı yolunda fetva vermişti. Ahmed b. Muhammed bu senede seksendokuz yaşında vefat etti.

AHMED B. ABDÜLMELİK

Ahmed b. Abdülmelik b. Ali b. Ahmed. Künyesi Ebu Salih'ti. Müez-zindi. Nisaburluydu. Hadis hafızı idi. Çok kitaplar yazdı, derledi ve tas-nif etti. Bin şeyhten hadis yazdı. Va'zû nasihat verir, müezzinlik yapardı. Seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

ABDULLAH B. HASAN B. ALİ

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebi Muhammed el-Hellalî. Ebu Hafs el-Kenanî'den en son hadis rivayet eden kişidir. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Hatibi Bağdadî ondan rivayetlerde bulundu ve onun rivayette güvenilir bir şahsiyet olduğunu söyledi. Bu senede seksenbeş yaşında vefat etti ve Babü'l-harp mezarlığına defnedildi.

ABDURRAHMAN B. MENDEH

Abdurrahman b. Mendeh b. Muhammed b. İshak b. Muhammed b.

Yahya b. İbrahim Ebü'l-Kasım b. Ebu Abdullah. Hadis'te imamdı. Babasından, İbn Merdeveyh'ten ve çeşitli ülkelerdeki hadis alimlerinden hadis dinledi. Kendisi de birçok beldelere seyahatlerde bulunarak çok miktarda hadis topladı. Vakarlı, ağır başlı, tavrı güzel bir kimseydi. Sünnete tabi idi. Güzel bir hafızası ve sağlam bir zekâsı vardı. Çokça iyiliği emreder, kötülüğü menederdi. Allah yolunda insanların kendisini kınamasından korkmazdı. Mes'ad b. Muhammed er-Reyhanî onun hakkındaki şöyle demiştir:

«Cenâb-ı Allah İslâmiyeti onun ve Abdullah el-Ensari el-Herevî vasiyetiyle muhafaza etmiştir.»

Abdurrahman b. Mendeh bu senede seksenyedi yaşında İsfahan'da vefat etti. Çok sayıda insan onun cenazesine katıldı. Katılanların sayısını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir.

ABDÜLMELİK B. MUHAMMED

Abdûlmelik b. Muhammed b. Abdülaziz b. Muzaffer b. Ali Ebü'l-Kasım el-Hemedanî. Velî, fakih ve hadis hafızlarındandır. Büceyr lakabını taşırdı. Çok miktarda hadis dinledi. Talebelere çok hadis okurdu. Bu senenin muharrem ayında Rey şehrinde vefat etti ve İbrahim el-Havas'ın mezarının yanına defnedildi.

ŞERİF EBU CAFER EL-HANBELÎ

Soy kütüğü şöyledir: Abdülhalik b. İsa b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Abdillâh b. Mâbed b. Abbas b. Abdilmuttalib el-Haşimi b. Ebi Musa el-Hanbelî el-Abbâsî. Fakih, alim, abid, zahid, diyaneti, fazileti, ibadeti, Allah yolunda emri bi'l-ma'ruf ve nehyi anil münker vazifesini yapması ile şöhret bulmuş ve Allah yolunda kınayıcıların kınamasından korkmayan bir kimse idi. Hicretin 411. senesinde doğdu. Kadı Ebu Ya'la b. Ferra'dan ders aldı. Şeyhi onu, kadı İbn Damiganî'nin yanında tezkiye etti, o da onu kabul etti. Ama daha sonra şahidliği terketti. Salihliliği ve dindarlığıyla meşhur olmuştu. Halife Kaim Bi-Emrillah can çekişirken kendisini Şerif Ebu Cafer'in yıkamasını ve ona çok şeyler verilmesini, bol miktarda para ödenmesini vasiyet etmişti. Ancak Şerif bunları kabul etmemişti.

Hanbelîlerle Eş'arîler arasında İbn Kuşeyrî yüzünden kavga çıktığı zaman Şerif Ebu Cafer, kendisine saygıda kusur etmeksizin hilafet sarayında gözaltında tutuldu. Fakihler ve diğerleri yanına gelip elini ve başını öpüyorlardı. Sarayda bir müddet kaldı. Nihayet hastalanınca ailesinin yanına gitmesine izin verildi. Bu senenin safer ayının ortasında Perşembe gecesi ailesinin yanında vefat etti ve imam Ahmed b. Hanbelî'nin mezarının yanına defnedildi. Halk her çarşamba gecesi mezarına

gelip Kur'an okuyor ve hatim indiriyordu. Kış mevsimine kadar bu hal böylece devam etti. Kendisine hediye edilen hatimlerin sayısı onbini buldu. Doğrusunu Allah bilir.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. ABDİLLAH

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Beydavî'dir. Rubu'l-Kerh mıntıkasındaki Şafîî fukahasıdır. Bu senede vefat etti ve babasının mezarının yanına defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu senede muzaffer hükümdar ve Tâcü'l-Müluk Tutuş b. Alparslan es-Selçukî Dımaşk şehrini zaptetti. Dımaşk hükümdarı Atsız'ı öldürdü. Atsız Mısırlılara karşı kendisine yardım etmesi için ona haber salmıştı. Tutuş oraya vardığında Atsız onu karşılamak için yola çıkmamıştı. Bu sebeple Tutuş, Atsız'ın öldürülmesini emretti ve Atsız hemen öldürüldü. Hazinesinde onyedi miskal ağırlığında kızıl bir yakut, altmış tane inci (incilerin her biri bir miskalden daha ağırdı), 10.000 dinâr, ikiyüz altın, eğer ve diğer eşyalar bulundu. Sözüünü ettiğimiz Atsız, Harezmi Off'un oğlu olup Muazzam lakabını taşımaktaydı. Hayırlı ve sakın hükümdarlardan biri olup gidişatı çok güzeldi. Kalbi temiz, itikadı sağlamdı. Şamlılar arasında Rafiziliği yoketti. Ezanda "Hayya ala hayril amel" cümlesini kaldırdı. Bütün sahabilere rahmet okunmasını, onlar için Allah onlardan razı olsun anlamına gelen (Radiyallahü anhüm) duasının okunmasını emretti. Allah tarafından korunmakta olan ve müslümanların sığınağı olan Şam'daki kaleyi onardı. Allah ona rahmet etsin. Toprağını rahmetle ıslatsın. Makamını Firdevs Cenneti yapsın.

Bu senede vezir İbn Cüheyr, Nizamülmülk'ün önerisi üzerine görevden azledildi. Azil sebebi olarak da Şafîîlerle işbirliği içinde olduğu gösterildi. Sonra halife Muktedî, onu vezirliğe iadesi hususunda Nizamülmülk'e mektup yazdı. Nizamülmülk de onu serbest bıraktı. Ancak oğlunu vezirliğe tayin etti.

Bu senede Sa'dü'd-Devle Gevherayin, emir olarak Bağdat'a geldi. Namaz vakitlerinde kapısında davul çalındı. Halifeye karşı edepsizlik etti. Atının yularını Firdevs kapısına bağladı. Sultana onun emriyle mektup yazıldı. Sultandan da ona karşı protesto mahiyetinde cevap geldi.

Bu senede Kufe şehri kendisine ıkta olarak verilmiş olan Türk emir Cenfel, insanlara hac ettirdi. Allah sevabını ve mükâfatını versin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SA'D B. ALİ

SA'd b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin Ebü'l-Kasım ez-Zencanî, Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. İmam, hafız ve abid bir kimseydi. Ahir ömründe Mekke'de kötürüm oldu. İnsanlar gidip ondan hayır ve bereket elde etmeye çalışıyorlardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hacer-i Esvedi öper gibi elini öpüyorlardı.»

SÜLEYM B. EL-CEVZÎ

Cevz, Düceyl'e bağlı köylerden birinin adıdır. Süleym, abid ve zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o her gün bir kuru üzüm tanesi yiyerek yaşamını uzun bir süre böylece devam ettirmiştir. Hadis dinledi, kendisine hadis okundu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin.

ABDULLAH B. ŞEM'UN

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Kayravanlıdır. Malikî fakihidir. Bağdat'ta vefat etti. Babü'l-Harp mezarlığına defnedildi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİ

Bu senede Gazne hükümdarı Mahmud b. Mes'ud b. Mahmud b. Sebüktekin Hindistan'da birçok kaleyi fethetti. Sonra ganimet elde ederek salimen ülkesine döndü.

Bu senede halife Muktedi Billah'ın oğlu Emir Ebu Cafer doğdu. Onun doğumu şerefine Bağdat şehri süslendi.

Bu senede babasının vefatından sonra Musul hükümdarı Emir Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureşş b. Bedran el-Ukaylî hakimiyeti ele aldı.

Bu senede Mansur b. Mervan, babasının vefatından sonra Bekir diyarına hakim oldu.

Bu senede sultan, Basra mültezimi Yahudi İbn Alla'nın boğulmasını emretti. Zahirelerinden 400.000 dinar aldı. Basra şehrini yıllık 100.000 dinar ve 100 at karşılığında Humartekin iltizam olarak aldı.

Bu senede Nizamulmülk'ün oğlu Ubeydullah Tikrit'i fethetti.

Bu senede Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi. Mekke'de Mısırlılar adına hutbe okutulmasına son verdi ve Muktedî ile Selçuklu Sultan, Melikşah adına hutbe okutmaya başladı.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLMELİK B. HASAN

Abdûlmelik b. Hasan b. Ahmed b. Hayrun. Künyesi Ebu Nasırdır. Çok sayıda hadis dinledi. Zahid ve âbid bir kimseydi. Sürekli oruç tutardı. Her gece bir hatim indirirdi. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. Abdülaziz b. Mehran el-Akberî. Hilal el-Haffar'dan, İbn Rızkaveyh'ten, Hammamî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, güzel ve şiir yazan bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Eskiden göçüp gitmiş olanlarla zamanımızda yaşayan bazı kimse-
leri düşünüyorum. Bunlar hakkında uzun uzadıya kafa yoruyorum.

Bunlar ölümlerinden sonra da hatıralarıyla yaşıyorlar.

Bizlerse pasiflik ve pısırlıklığımızdan dolayı hayatta iken ölü gibi-
yiz.»

Muhammed b. Muhammed, bu senenin ramazan ayında yetmiş ya-
şında vefat etti.

HEYYAC B. ABDULLAH

Şam'lı hatiptir. Hadis dinlemiştir. Zühd, fıkıh ve çokça ibadet husu-
sunda zamanının tek şahsiyeti idi. Bir süre Mekke'de ikamet etti. Mek-
kelilere fetva veriyordu. Her gün yaya olarak üç kez umre yapıyordu.
Mekke'de ikamet ettiği süre zarfında ayakkabı giymedi. Mekkelilerle
birlikte yaya olarak Peygamber (s.a.v.)'in mezarını ziyarete giderdi. Ay-
nı şekilde Taif'te bulunan İbn Abbas'ın mezarını da ziyaret ederdi. Mal
biriktirmezdi. Sadece bir gömlek giyerdi. Rafizilerin çıkardıkları savaşı-
lardan biri esnasında Mekke emirlerinden biri onu dövdü. Birkaç gün
hasta yattı. Sonra da vefat etti. Vefat ederken seksen küsur yaşındaydı.
Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce
Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Sultan Melikşah'ın kardeşi Tekiş, Horasan'ın bir kısmını
istilâ etti.

Bu senede vaizlerin vaaz vermek için oturmalarına izin verildi. Da-
ha önce İbn Kuşeyrî fitnesi esnasında vaaz etmekten men edilmişlerdi.

Bu senede başlarına Abdülkadir el-Haşimî'yi reis olarak geçiren bir gurup genç tutuklandı. Bunlar, çeşitli yerlerden Abdülkadir'le mektuplaşarak bir örgüt meydana getirmişlerdi. Bunları jurnalleyen kişi İbn Rasul adında biri idi. Bunlar Barasa Camii'nde toplanmaya başlamışlardı. Durumlarından korkuldu. Mısırlılarla işbirliği yapmalarından endişe edildi. Tutuklanmaları emredildi.

Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ÖMER

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah b. Ahdar. Muhaddisti. İbn Şazan'dan hadis dinledi. Zahirî mezhebine mensuptu. Çok Kur'an okurdu. yaşantısı güzeldi. Dünya malı hususunda çok kanaatkârdı. Az şeyle yetinirdi. Allah rahmet etsin

SULEYHÎ

Yemen'i istila eden kişidir. Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Ali'dir. Suleyhî onun lakabıdır. Babası Yemen'de kadıydı. Sünniydi. Kendisi büyüüp ilim öğrendi. Birçok ilimde yükseldi. Karmatî mezhebine mensup bir şiiydi. Sonra onbeş sene müddette hacılara delillik yaptı. İnsanlar arasında onun Yemen'e hakim olacağı söylenmeye başlandı. Yemen mıntakasında nâmı yayıldı. Tihame hükümdarı Necah'ı öldürdükten sonra şöhreti daha da fazlalaştı. Kısa sürede Yemen'in tamamını eline geçirdi. Hicret'in 455. senesinde otoritesi tam olarak yerleşti. Yemen'de Mısır hükümdarı Müstansır el-Ubeydî adına hutbe okuttu. İşte bu senede 2.000 süvari ile hacca gelmek üzere yola çıktı. Said b. Necah hac mevsiminde az sayıdaki adamıyla karşısına çıktı. Suleyhî onlarla savaştı. Hem kendisi hem kardeşi öldürüldü. Said b. Necah da onun memleketine ve malına el koydu. Suleyhî'nin şiiplerinden biri şudur:

«Hindi kılıçlarının beyazlığını hindi mızrakların siyahılığıyla nikâhladım.

Onların başları enli olup kesicidirler.

Aynı şekilde süngü uçlarının da ancak ömürler serbest bırakıldığı yerde nikâhlanmaları mubah olur.»

MUHAMMED B. HÜSEYİN

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed b. Yusuf b. Şibli. Kün-

yesi Ebu Ali'dir. Şairdir. Bağdatlıdır. Hadisleri senedleriyle rivayet etmiştir. Yüksek seviyede şiirleri vardır. Şiirlerinden bazılarını örnek olarak sunuyorum:

«Özür beyan edene de kınayıcıya da sevinç ve sıkıntı anlarında durumunu belli etme.

Acıyanların merhameti için tıpkı düşmanca sevinen kimselerinki gibi kalpte bir acılık vardır.»

«Cimri kişi mal toplamakla ömrünü tüketir.

Oysa olaylara ve varislere malını bırakır.

Tıpkı ipek böceği gibi ki, ürettiği şey kendisini boğar

Ama başkaları onun ürettiğinden yararlanır.»

YUSUF B. HASAN

Yusuf b. Hasan b. Muhammed b. Hasan. Künyesi Ebü'l-Kasım el-Askeri'dir. Horasan'ın Zencan şehrinde doğdu. Hicretin 395. senesinde doğdu. Ebu İshak eş-Şirazi'den fıkıh öğrendi. Ebu İshak'ın en büyük öğrencilerindendi. Abid, takvalı huşulu, zikir esnasında çok ağlayan, kendini ibadete veren bir kimseydi. Bu senede seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Ebu Kamil Mansur b. Nuru'd-Devle Debis, babasının sahip olduğu mıntıkalara sahip oldu. Sultan ve halife ona hilât giydirdiler.

Bu senede Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş Harran'ı zaptetti. Urfa emiri ile barış anlaşması yaptı.

Bu senede Dımaşk valisi Tutuş b. Alparslan Antartus şehrini fethetti.

Bu senede halife, İbn Cüheyri Sultan Melikşah'a göndererek kızıyla evlenmek istediğini bildirdi. Kızın annesi bu evliliğe olumlu cevap verdi. Yalnız halifenin ondan başka bir kadınının veya cariyesinin bulunmamasını halifenin onun yanında yedi gün müddetle kalmasını şart koştu. Bu şarta uyuldu.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

DAVUD B. SULTAN B. MELİKŞAH

Babası vefatına çok üzüldü. Neredeyse kendini öldürecekti. Emirler onu intihardan men ettiler. Bulunduğu şehirden başka bir şehire

göçtü. Kadınlar ona ağıt yaktılar. Bu haber Bağdat'a ulaşınca halifenin veziri, taziyetleri kabul etmek için bir meclis kurup oturdu.

KADI EBÜ'L-VELİD EL-BACÛ

Soy kütüğü şöyledir: Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyub et-Tecibi el-Endülüsî el-Baccî. Malikî fakihî idi. Fıkıhta ve hadiste çok eser veren hafızlardan biriydi. Hadis dinledi. Hadis toplamak için hicretin 426. senesinde mısır diyarına seyahatte bulundu. Orada çok hadis dinledi ve zamanın hadis imamlarıyla buluştu. Mesela kadı Ebu Tayyip et-Taberî ve Ebu İshak eş-Şirazi ile görüştü. Üç sene müddetle Şeyh Ebu Zer el-Herevî ile birlikte Mekke'de mücavir olarak kaldı. Üç sene de Bağdat'ta ikamet etti. Musul'da da kadı Ebu Cafer es-Semmanî'nin yanında bir sene kaldı. Ondan fıkıh ve usul öğrendi. Hatib Bağdadî'den hadis dinledi. Hatib de ondan hadis dinlemiştir. Kendisinden şu iki güzel beyti rivayet etmiştir:

«Bütün ömrümün bir saat kadar olduğunu
Kesin olarak anladığıma göre
Ne diye bu dünyada bir misafir gibi olmayayım
Ve ömrümü salah ve itaatle geçirmiyeyim?»

Onüç seneden sonra kendi beldesine döndü ve orada kadılık yaptı. Anlatıldığına göre Halep kadılığı da yapmıştır. İbn Hallikan böyle demiştir. Yine İbn Hallikan dediki:

«Onun çeşitli eserleri vardır. Muvatta'ın şerhi olan el-Münteka, İhkâmü'l-Fusûl fî Ahkâmîl Usul, el-Cerh ve't-Ta'dîl gibi eserleri ve daha başka eserleri de vardır.»

Kadı Ebu Velid, hicretin 403. senesinde doğdu. Bu senenin yani hicretin 474. senesinin receb ayının yirmi dokuzunda Perşembe gecesi akşamla yatsı arasında vefat etti.

EBÜ'L-AĞAR DEBİS B. ALİ B. MEZYED

Nurü'd-Devle lakabını taşırdı. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Altmış küsur sene emirlik yaptı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Kamil geçti. Ona da Behaü'd-Devle lakabı verildi.

ABDULLAH B. AHMED B. RIDVAN

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Bağdatlıdır. Reislerdendi. Şakika'da üç sene hastalık çekti. Karanlık bir odada kaldı. Ne ışık görebiliyor, ne de ses duyabiliyordu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Müeyyedü'l-Mülk Bağdat'a gelip babasının medresesine konakladı. Üç namaz vaktinde kapısında davullar çalındı.

Bu senede şeyh Ebu İshak eş-Şirazi, Sultan Melikşah ile Vezir Nizamülmülk'e elçi olarak gitti. Ebu İshak hangi şehirden geçerse mutlaka o şehir halkı çoluk çocukları ve kadınlarıyla onu karşılamaya çıkarlar, ondan uğur ve bereket beklerler, yüzlerini ve ellerini üzengisine sürerlerdi. Bazan da katırının toyuğunun bastığı yerin toprağını teberrükten alırlardı. Savâ'ya ulaştığında şehir halkı onu karşılamaya çıktı. Kunduracı pazarından geçmekte iken esnaf dükkanlarındaki çocuk ayakkabılarını onun ve etrafındakilerin üzerine saçtı. Şeyh Ebu İshak bu duruma hayretle baktı.

Bu senede Sultan Melikşah'ın kızına halife yeniden talip oldu. Kızın annesi de 400.000 dinar mehir istedi. Sonra 50.000 dinar üzerinden anlaştılar.

Bu senede Sultan Melikşah, kardeşi Tutuş'la savaştı. Onu esir aldı. Sonra salıverdi. Dımaşk'a ve oraya bağlı mıntıkalara otoritesini yerleştirdi.

Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLVEHHAB B. MUHAMMED

Abdülvehhab b. Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Mendeh. Künyesi Ebu Ömerdi. Hadis hafızıydı. Hadis dinlemek ve toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Bu senede İsfahanda vefat etti.

İBN MAKÛLA

Emir Ebu Nasır Ali b. Vezir Ebü'l-Kasım Hibetullah b. Ali b. Cafer b. Alkan b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef et-Temimî el-Emir Sa'dü'l-Mülk Ebu Nasr İbn Makûla. Hadis imamlarından ve önde gelen ümerâdandı. Hadis derlemek için çeşitli yerleri dolaştı. Birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Çok sayıda hadis dinledi. el-İkmal fî'l-Müştebeh min Esmaî'r-Rical adlı eseri tasnif etti. Bu, daha önce misli yazılmamış daha sonra da derecesine ulaşılammış kıymetli bir kitaptır. Ancak İbn Nokta, el-İstidrâk adlı bir kitap yazarak bunun atladığı bazı kısımları tamamlamıştır. İbn Makûla, bu senede Kirman şehrinde kölelerinden biri tarafından öldürüldü. Hicretin 420. senesinde doğmuş, ellibeş sene yaşamıştı.

İbn Hallikan dediki: İbn Makûla'nın hicri 479. senede, 487. senede öldürüldüğüne dair çeşitli zayıf rivayetler vardır. Babası, halife Kaim Bi Emrillah'ın veziriydi. Amcası Abdullah b. Hüseyin, Bağdat kadılığı yaptı. İbn Makûla'ya niçin emir adı verildiğini bilemiyorum. Yalnız dedesi emir Ebu Dülefe mensubiyeti sebebiyle kendisine bu ad verilmiş olabilir. Aslı Cerbazkan şehrinde dir. Hicretin 421. senesinin şaban ayında Akbera'da doğdu. Hatib Bağdadî "el-Mü'feneş" adlı bir kitap tasnif etmiş. Bu kitabında Darekutnî ile Abdülgani b. Said'in el-Mu'tenef vel-Muhtef adlı eserini bir araya getirmişti. İbn Makûla geldi. Hatibin eserine ilaveler yaptı ve bu kitabına el-İkmal adını verdi. Bu kitabında kullandığı ifadeler son derece açık seçikti. Karışıklıkları ve kelimelerin baş ve orta kısımlarının okunuşu hususundaki şüpheleri izale etti. Bunun gibi bir eser daha önce yazılmış değildi. Emir b. Makûla bu eseri vermekten başka bir fazilet ve üstünlüğe muhtaç değildir. Bu eserinde geniş ilimlere sahip olduğu, zaptının sağlam olduğu, imlasının güzel olduğu, sanatında muhkem olduğu ispatlanmaktadır. Şu şiir kendisine nisbet edilmiştir:

«Horlandığın bir yerden, çadırını yıkıp göç
Zilletten uzak dur. Çünkü zillet, kendisinden uzak durulması gereken bir şeydir.
Bulunduğun vatanda küçük düşürülürsen başka bir yere göç
Çünkü taze öd ağacı kendi vatanında odun sayılmaktadır.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞALTINCI SENESİ

Bu senede Amidü'd-Devle b. Cüheyr, halifenin vezirliğinden azledildi. O da ailesi ve çoluk çocuğuyla sultan Melikşah'ın yanına gitti. Sultanın veziri Nizamülmülk'le görüştü. Nizamülmülk de onun oğlu Fahrü'd-Devle'yi Diyarbakır valiliğine tayin etti. Fahrü'd-Devle de hilatlar, davullar ve askerlerle Diyarbakır yoluna koyuldu. Nizamülmülk ona, Diyarbakır'ı İbn Mervan'ın elinden almasını ve orada kendi adına hutbe okutmasını, adını sikkeler üzerine yazdırmasını emretti. Fahrü'd-Devle gidip Diyarbakır'ı İbn Mervan'ın elinden aldı. Oradaki hakimiyetlerine son verdi. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Amidü'd-Devle b. Cüheyr'den boşalan hilafet vezirliğine Ebü'l-Fetih Muzaffer b. Reissü'r-Rüesa atandı. Sonra o da bu senenin şaban ayında bu görevden azledildi. Yerine Ebu Şüca Muhammed b. Hüseyin atandı. Ona Zahirü'd-Din lakabı takıldı.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin vefatından sonra Müeyyedü'l-Mülk Ebu Said Abdurrahman b. Me'mun Nizamiye medresesi müderrisliğine atandı.

Bu senede Harranlılar Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş'e isyan ettiler. O da gelip şehri kuşatma altına aldı. Fethetti. Surlarını yıktı. Harran kadısı İbn Halbe ile iki oğlunu sur üzerinde astı.

Bu senenin şevval ayında Ebü'l-Mehasin b. Ebi Rıza öldürüldü. Bu olay şöyle gelişmişti: Ebü'l-Mehasin, Nizamülmülk'ü Sultan Melikşah'a jurnallemiş ve «Onları bana teslim et ki onlardan bir milyon dinar alıp sana vereyim» demişti. Derken Nizamülmülk büyük bir ziyafet hazırlamış, binlerce Türkten oluşan kölelerini ziyafette hazır bulundurmuş, ziyafete gelen Melikşah'a şöyle demeye başlamıştı:

«Bütün bunlar senin malların, paraların, vakfettiğin medreselerle kervansarayların gelirlerinden elde edilmiştir. Bunların dünyada sana şükran borcu, ahirette de sevab ve mükâfatı vardır. Malların, paraların ve bütün sahip olduğun şeyler senin önündedir. Senin olsun. Ben bir hırka ve zaviye ile yetineceğim.»

Nizamülmülk'ün böyle demesi üzerine Sultan Melikşah, Ebü'l-Mehasin'in öldürülmesini emretti. Çünkü Nizamülmülk onun nazarında büyük, itibarlı ve gözde bir şahsiyetti. Ebu'l-Mehasin öldürüldükten sonra babasını da Tuğra katipliğinden azletti ve bu göreve Müeyyedülmülk'ü atadı.

Bu senede Kûfe şehri kendisine ikta olarak verilmiş olan Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBU İSHAK EŞ-ŞİRAZÎ

Asıl adı İbrahim b. Ali b. Yusuf el-Firuzabadîdir. Firuzabad, Fars eyaletinin köylerden biridir. Başka bir rivayete göre burası Harezm şehrinin başka bir adıdır. Ebu İshak, Şaffilerin şeyhi ve Bağdat'taki Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Hicretin 393. senesinde, zayıf bir riyasete göre ise 396. senesinde doğdu. Fars eyaletinde Ebu Abdullah el-Beydavî'den fıkıh öğrendi. Kadı Ebu Tayyip et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. İbn Şazan'dan ve Berkanî'den hadis dinledi. Zahid, abid, takvalı, kadri yüce, saygın, fıkıh ve usul ile hadiste imam idi. Bir çok ilimden haberdardı. Faydalı birçok tasnif eserleri vardır. Mesela el-Mühezzeb fil Müzehheb, et-Tenbih, en-Nuket fi'l-Hilaf, el-Lüma' fi Usul'il-Fıkıh, et-Tabrıs, Tabakatü's-Şafiye gibi eserler ve daha bir çok eserler ona aittir.

Ben derim ki; onun biyografisini Şerhü't-Tenbih adlı eserin baş tarafında uzun uzadıya anlatmışımdır. Şeyh Ebu İshak bu senenin cema-ziyelaahir ayının yirmibirinde pazar gecesi Ebü'l-Muzaffer b. Reisü'r-Rüesa'nın evinde vefat etti. Ebu'l-Vefa b. Ukayl el-Hanbelî, cenazesini yi-

kadı. Namazını da hilafet sarayının Babü'l-Firdevs kısmını da kıldırdı. Cenaze namazına Muktedi Bi Emrillah da katıldı. Cenaze namazını kıldırarak için Ebu'l-Feth Muzaffer b. Reisü'r-Rüesa öne geçti. O gün vezirlik elbisesi giymişti. Camiü'l-Kasır'da ikinci kez cenaze namazı kılındı. Bab-ı İbriz'de mezarlığın köşesinde bir türbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Sağlığında ve ölümünden sonra şairler onu övdüler. Yüksek ve güzel manalar içeren şiirleri vardır. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletmiştir:

«İnsanlara vefalı bir dost sordum.
Bunu bulmana imkân yok dediler.
Eğer bulursan hür kimsenin eteğine tutun.
Çünkü dünyada hür kimse gerçekten azdır.»

İbn Hallikan dedi ki: Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî vefat edince fakihler Nizamiye medresesinde onun için taziye kabul ettiler. Müeyyedü'l-Mülk Ebu Sa'd el-Mütevellî onun yerine müderrisliğe atandı. Nizamül-mülk bu durumdan haberdar olunca şöyle yazdı: «Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî için medresesinin bir sene kapatılması vacip oldu.» Böyle dedikten sonra onun yerine Şeyh Ebu Nasr b. Sebbağ'ın ders vermesini emretti.

TAHİR B. HÜSEYİN

Tahir b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah el-Kavvaf. Kur'an okudu, hadis dinledi. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Mansur Camii'nde münazara ve fetva için teşkil ettiği bir meclisi ve halkası vardı. Takvalı ve zahid bir kimseydi. Elli sene müddetle mescidine kapandı. Bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin.

MUHAMMED B. AHMED B. İSMAİL

Künyesi Ebu Tahir'dir. Enbarlıdır. Hatipti. İbn Ebi Sefer adıyla meşhur olmuştur. Birçok beldeleri dolaştı. Çok hadis dinledi. Güvenilir, salih, faziletli ve abid bir kimseydi. Hatib Bağdadî ondan hadis dinledi. Tasnifatını ondan rivayet etti. Muhammed b. Ahmed bu senenin cema-ziyelahir ayında Enbar şehrinde yüz yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. AHMED B. HÜSEYİN B. CERRADE

Bağdat'taki reislerdendi. Servet sahibi, mürüvvetli bir kimseydi. Serveti 300.000 dinar olarak tahmin edilirdi. Aslen Akberalıydı. Bağ-

dat'ta ikamet etti. Bağdat'ta müstakil otuz mesken içeren büyük bir evi (çiftliği) vardı. Evinde hamamı ve bostanı da vardı. Evi iki kapılıydı. Her kapısında bir mescid vardı. Evi o kadar genişti ki bir mescitteki müezzin ezan okurken diğer mescidler o ezanı duymazlardı. Hicretin 450. senesinde Besasirî savaşı esnasında halife Kaim'in zevcesi saraydan çıkıp o eve yerleşmişti. Emir Kureyş b. Bedran'a, kendi evini himaye etmesi için onbin dinar para göndermişti. Muhammed b. Ahmed Bağdat'ta kendi adıyla bilinen mescidi inşa ettirmiş, orada binlerce insan Kur'an'ı hatm etmiştir. Bu büyük servete sahip olmakla birlikte tüccar kılığını üzerinden çıkarmazdı. Bu senenin zilkade ayının sonunda vefat etti ve Kazvinî'nin türbesinin yanına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu senede halifenin veziri Fahrü'd-Devle b. Cüheyr ile Diyarbakır valisi İbn Mervan arasında savaş vuku buldu. İbn Cüheyr Arap mülkünü istila etti. Kadınlarını, çocuklarını esir aldı. Ülkeyi ele geçirdi. Beraberinde Seyfû'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed el-Esedî de vardı. Esir aldığı araplardan bazısını salıverdi. İnsanlar bu iyiliğinden ötürü ona teşekkür ettiler. Şairler onu övdüler.

Bu senede Sultan Melikşah, Amidü'd-Devle b. Cüheyr'i büyük bir ordunun başında Musul'a sevk etti. Beraberinde Şam ve Musul Atabeglerinin dedesi Kasîmü'd-Devle Aksungur da vardı. Bunlar gidip Musul'u ele geçirdiler.

Bu senenin şaban ayında Süleyman b. Kutalmış Antakya'yı zaptetti. Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş şehri ondan kurtarmak istedi. Ancak Süleyman onu hezimete uğratıp öldürdü. Müslim b. Kureyş, halkına çok iyi davranan hayırlı ve seçkin hükümdarlardan idi. Her şehrinde ve kasabasında bir vali, kadı ve haber sahibi vardı. Sindiye'den Menbic'e kadar hükmederdi. Öldürülmesinden sonra yerine kardeşi İbrahim b. Kureyş geçti. İbrahim, senelerden beri zindandaydı. Salıverildi ve tahta geçti.

Bu senenin receb ayının yirmisinde Sancar'da Sultan Sencer b. Melikşah dünyaya geldi.

Bu senede Sultan Melikşah'ın kardeşi Tekiş isyan etti. Sultan Melikşah onu yakalayıp gözlerine mil çektirdi ve onu zindana attırdı.

Bu senede Emir Humartekin el-Hasnânî insanlara hac ettirdi. Çünkü insanlar emir Cenfel'in yolda kendilerini çok zorladığını söyleyerek şikâyetçi oldular. Kendilerinden haraç aldığını ifade ettiler. Bir defasında Kufe'den yola koyduğu hacıları zorla onyedi günde Mekke'ye ulaştırmıştı.

HICRETİN DORTYUZYETMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. DUBEST

Künyesi Ebu Sa'd en-Nisaburî'dir. Sofilerin şeyhiydi. Nisabur şehrinde fakir sofilerin sığındıkları bir tekkesi vardı. Bu tekkenin kapısından bir deve, binicisiyle birlikte girebiliyordu. Kapı çok yüksekti. Mekke yolu kesildiğinde Tecrit ve Bahreyn üzerinden defalarca hacca gitti. Fakir bir cemaatı etrafına topladı. Arap kabilelerinden yardım toplayarak Mekke'ye ulaştı. Bu senede doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin. Vefatından önce yerine oğlu İsmail'in geçmesini vasiyet etti. O da babasının yerine tekkenin şeyhliğine geçti.

İBN SABBAG

eş-Şamil adlı eserin sahibidir. Asıl adı Abdüsseyid b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ahmed b. Cafer'dir. İmamdı. Künyesi Ebu Nasr b. Sabbag'dı. Hicretin 400. senesinde doğdu. Bağdat'ta Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Nihayet Irak'ta bütün Şafililerin reisi oldu. Faydalı eserler tasnif etti. "eş-Şamil fi'l-Mezheb" bu eserlerden biridir. Nizamiyede ilk ders veren odur. Bu senede vefat etti ve Kerh mahallesindeki evinde defnedildi. Sonra Bab-ı harb mezarlığına nakledildi. Allah rahmet etsin.

İbn Hallikan dedi ki: «İbn Sabbag Iraklıların fakihî idi. Ebu İshak'a benzerdi.»

İbn Sabbag, mezhebi Ebu İshak'tan daha iyi bilirdi. Bu hususta insanlar uzak diyarlardan yanına gelirler, ondan ders alır, fetva sorarlardı.

İbn Sebbag; eş-Şamil fi'l-Fıkıh, el-Umde fi Usulî'l-Fıkıh adlı eserleri tasnif etti. Nizamiyede ilk müderrislik yaptı. Yirmi gün sonra azledilerek yerine Şeyh Ebu İshak getirildi. Şeyh Ebu İshak vefat edince yerine Ebu Sa'd el-Mütevellî getirildi. Ondan sonra da İbn Sabbag yerine müderris olarak atandı. Güvenilir, hüccet ve salih bir kimseydi. Hicretin 400. senesinde doğdu. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Allah ona da bize de rahmet etsin.

MES'UD B. NASİR

Mes'ud b. Nasır b. Abdullah b. Ahmed b. İsmail. Künyesi Ebu Sa'd es-Secerîdir. Hadis hafızıydı. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis âliminden ders aldı. Hadis dinledi. Kıymetli kitaplar derledi. Yazısı düzgündü. Nakli sahihti. Hafızası sağlamdı. Bu senede vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Ercan'da deprem oldu. Çok sayıda Rum ve bunların davarları öldü.

Bu senede Irak, Hicaz ve Şam'da humma ve taun gibi hastalıklar çoğaldı. Bu hastalıkların ardı sıra ani ölümler meydana geldi. Sonra çöllerdeki vahşi hayvanlar öldü. Bunun ardı sıra davarlar da öldü. Bu yüzden süt ve et çok pahalandı. Bulunamaz oldu. Bununla birlikte Bağdat'ta Rafizilerle Sünniler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu çatışma yüzünden çok sayıda insan öldürüldü.

Bu senenin rebiyülevvel ayında ortalığı karartan, kumları savuran şiddetli bir fırtına çıktı. Hurma ağaçları ve diğer çok sayıda ağaç kökünden söküldü. Ülkenin birçok yerine yıldırım düştü. Öyleki bazı kimseler kıyamet koptuğunu sandılar. Sonra ortalık aydınlandı. Etraf sakinleşti. Allah'a hamd olsun.

Bu senede halifenin oğlu Ebu Abdillâh el-Hüseyn doğdu. Bu doğum sebebiyle Bağdat şehrinin her tarafı süslendi. Davullar ve zurnalar çalındı. Çokça sadaka verildi.

Bu senede Fahrû'd-Devle b. Cûheyir, Amid, Meyyafarikin, Ceziretû İbn Ömer ve daha birçok beldeleri istila etti. Bu senede Mervani hakimiyetine son verildi.

Bu senenin ramazan ayının onikisinde Ebu Bekir Muhammed b. Muzaffer eş-Şamî, Bağdat kadilkudatı Ebu Abdillâh ed-Damigani'nin vefatından sonra kadilkudatlığa atandı. Divanda kendisine hilât giydirdi.

Bu senede Cenfel insanlara hac ettirdi. Gidişinde de dönüşünde de Peygamber (s.a.v.)'in mezarını ziyaret etti ve «Öyle sanıyorum ki bu benim son haccım olacaktır» dedi ve öyle de oldu.

Bu senede halife Muktedî'nin, her mahallede emri bil maruf ve nehyi anilmünker görevinin yenilenmesine dair fermanı çıktı. Zımmilerin de değişik elbiseler giymeleri, oyun ve eğlence aletlerinin kırılması, içki küplerinin boşaltılması, fesatçıların ülkeden kovulması bu fermanla emrediliyordu. Allah mükâfatını versin ve ona rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE
VEFAT EDEN ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. HASAN

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. İbrahim b. Eyyub Ebu Bekir el-Furekî. Üstad Ebu Bekir b. Furek'in torunudur. Bağdat'ı vatan edindi. Nizamiye medresesinde insanlara vaaz verirdi. Onun se-

bebiyle mezhepler arasında fitne meydana geldi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed dünyayı tercih ederdi. İpekli elbiseler giyinmekten sakınmazdı. Kömür vergisi alırdı. Hanbelîlerle Eş'arîler arasına düşmanlık bıraktı. Altmış küsur yaşında iken bu senede vefat etti ve Meşraatü Zaviye de Eş'ari'nin mezarının yanına defnedildi.»

HASAN B. ALİ

Künyesi Ebu Abdullah el-Merduşî'dir. Kendi zamanının insanlarının reisiydi. Mürüvvet bakımından onların en mükemmeliydi. Büveyhiler zamanında hizmet etti ve bu zamana kadar yaşadı. Hükümdarlar ona saygı gösterirler, ona gönderdikleri mektupların altını «kulu ve hizmetkârı» diyerek imzalarlardı. Çokça sadaka verir, namaz kılar, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Doksanbeş yaşına varmıştı. Vefatından beş sene önce kendi şahsı için bir mezar ve kefen hazırlamıştı.

EBU SA'D EL-MÜTEVELLÎ

Abdurrahman b. Me'mun b. Ali Ebu Sa'd el-Mütevellî. et-Tetimme adlı eserin musannifidir. Ebu İshak eş-Şirazî'den sonra Nizamiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Fesahat ve belagat sahibi olup birçok ilimde üstad idi. Bu senenin şevval ayında ellialtı yaşında iken vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin. Cenaze namazını kadı Ebu Bekir eş-Şaşî kıldırdı.

İMAMÜ'L-HAREMEYN

Abdûlmelik b. Şeyh Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayaveyh Ebü'l-Meali el-Cüveynî. Cüveyn, Nisabur'un kasabalarından birinin adıdır. Abdûlmelik'e İmamü'l-Haremeyn lakabının verilmesinin sebebi, onun dört sene müddetle Mekke'de mücavir olarak yaşamış olmasıdır.

İmamü'l-Haremeyn hicretin 419. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Babası şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fıkıh dersleri aldı. Babasından sonra onun yerinde ders vermeye başladı. Kadı Hüseyin'den fıkıh öğrendi. Bağdat'a geldi. Orada da fıkıh dersleri aldı. Hadis rivayet etti. Mekke'ye gitti. Dört sene müddetle orada mücavir olarak kaldı. Sonra Nisabur'a döndüğünde müderrislik, hatiplik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. el-Matlab fi Dirayeti'l-Mezheb, el-Burhan fi Usul'il-Fıkıh ve diğer birçok ilme dair eserler verdi. Talebeler yanına gelip ders aldılar. Çeşitli şehirlerden, beldelerden öğrenciler yanına geldiler. Meclisine üçyüz fıkıh öğrencisi gelirdi. Onun biyografisini Tabakat adlı

eserde detaylı olarak anlatmışımıdır. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmibeşinde elli yedi yaşında vefat etti. Kendi evinde defnedildi. Sonra babasının mezarının yanına nakledilerek oraya gömüldü.

İbn Hallikan dedi ki: İmamü'l-Harameyn'in annesi bir cariye idi. Babası onu, kitap istinsahı yaparak sağladığı parayla satın almıştı ve ona, kendisinden başka bir kadının İmamü'l-Harameyn'i emziremeyeceğini söyledi. Bir defasında kadının biri gelip İmamü'l-Harameyn'i emzirdi. Babası bunu farkedince gelip İmamü'l-Harameyn'i başaşağı çevirdi. Elini karnının üzerine koydu. Diğer elinin de parmağıyla boğazına bastırды ve o kadından emdiği sütü kusturdu. İmamü'l-Harameyn'in meclisinde münazara yaptığı esnada bazan durakladığı olurdu ve «bu o kadından emdiğim ama sonradan kusmuş olduğum süt sebebiyle oluyor» derdi.

Hicazdan kendi memleketi Nisabur'a döndüğünde imam-hatiplik müderrislik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. Otuz sene müddetle hiç kimseyle tartışmadı. Münazara yapmadı. Bütün ilimlere dair eserler tasnif etti. en-Nihaye adlı eserinin bir benzeri İslâm tarihinde yazılmış değildir.

Hafız Ebu Cafer dedi ki: Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin İmamü'l-Harameyn'e şöyle dediğini işittim: «Ey mağrık ve mağripte yaşayan insanlara fayda veren kişi! Sen bugün imamlar imamısın.»

Eserlerinden bazıları şunlardır:

eş-Şamil fi Usulî'd-Din
el-Burhan fi Usulî'l-Fıkh
Telhisü't-Takrib
el-İnşâd
el-Akidetü'n-Nizamiye
Ğıyasü'l-Ümüm.

Bunlar ve bunlardan başka adlarını verdiği ama tamamlayamadığı bazı eserleri de vardır. Vefat edince cenaze namazını oğlu Ebü'l-Kasım kıldırdı. Cenazesi sebebiyle çarşı pazardaki işyerleri kapatıldı. 400 kadar olan öğrencileri de kalemelerini ve okkalarını kırdılar ve bir sene öylece kaldılar. İmamü'l-Harameyn için birçok ağıt yakıldı. Onun için yakılan ağıtlardan biri şudur:

«Alemlerin kalpleri ateş üzerindedir.

Halkın günleri artık geceleri andırmaktadır.

İmam Ebü'l-Mealî artık ölmüştür.

Bundan sonra birgün dahi ilim ehlinin dalları hiç meyve verir mi?»

MUHAMMED B. AHMED B. ABDULLAH B. AHMED

Künyesi Ebu Ali b. Velid'dir. Mutezile şeyhi idi. Onlara müderrislik

yapardı. Ehl-i Sünnet mensupları onu protesto ettiler. Bunun üzerine o elli sene müddetle evine kapanıp kaldı ve nihayet bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Şoniziye mezarlığına defn edildi. Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden cinsel ilişki kurmanın mübah olduğu hususunda Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî ile tartışan ve münazara yapan bu kişidir. Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî Mutezili olup tefsirciydi. İbn Ukayl onların bu konuda tartıştıklarını söylemiştir. Yanlarında bizzat kendisinin de bulunduğunu söylemiştir. İbn Ukayl'ın naklettiğine göre Muhammed b. Ahmed b. Abdullah Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden ilişki kurmanın mübah olduğunu, orada bir kötülük ve mefsedetin söz konusu olamayacağını söylemiş, Ebu Yusuf el-Kazvinî ise ona şu karşılığı vermiştir:

— Böyle bir şey ne dünyada ne de ahirette mübah olamaz. Hem Cennet'teki çocukların dübürlerinin olacağını nereden çıkarıyorsun? Dübür yani mak'at dünyada defî hacette bulunmak için yaratılmış bir organdır. Bu, insandaki sıkıntıyı ve pisliği giderir. Ama Cennet'te böyle bir durum söz konusu değildir. Cennetliklerin yedikleri şeylerin artıkları ter olarak cildlerinden dışarıya çıkar. Onlar zayıf kimselerdir. Karınları şişkin değildir. Dolayısıyla mak'atlarının olmasına da ihtiyaçları yoktur. Bu sebeple senin bu söylemiş olduğun mesele Cennet'te söz konusu değildir.»

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah, şeyhi Ebu Hüseyin el-Basrî'den sadece bir hadis rivayet etmiştir ki o da şudur: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Utanmadığın takdirde dilediğini yap.»

Ka'nebî bunu Şube'den rivayet etmiş, ondan, bundan başkada bir hadis rivayet etmemiştir. Rivayet olunduğuna göre hadis ilmiyle iştigal etmeden önce Ka'nebî içki içen bir kimseydi. Abdest bozmakta olan Şube'nin yanına gitmiş, ona kendisine bir hadis nakletmesini söylemiş, o da bu durumda hadis nakletmekten imtina edince Ka'nebî ona bıçak çekmiş ve «eğer bana bir hadis okumazsan seni mutlaka öldürürüm.» demiş. Şube de ona yukarıdaki hadisi rivayet etmişti. Bu hadisi duyan Ka'nebî tevbe edip Allah'a yönelmiş ve İmam Malik'in sohbet meclislerine devam etmişti. Sonra da Şube'den bu hadisten başka bir hadis dinleme imkânını bulamamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

KADI EBU ABDULLAH ED-DAMİĞANÎ

Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Abdülmelik b. Abdülvehhab b. Hammeveyh ed-Damiganî. Bağdat kadilkudatı idi. Hicretin 418. senesinde doğdu. Bağdat'ta Ebu Abdullah es-Saymerî'den, Ebü'l-Hasan el-Kudürî'den fıkıh öğrendi. Bu ikisinden, İbn Nakur'dan, Hatib Bağdadî'den ve

diğerlerinden hadis dinledi, fıkıhta yükseldi. Çok akıllı ve aşırı derecede alçak gönüllü idi. Fakihlerin reisliği kendisine verildi. Fesahatlı ve çok ibadet eden bir kimseydi. Talebeliğinin ilk zamanlarında fakirdi. Üzerinde eski püskü elbiseler vardı. Hicretin 449. senesinde İbn Makûla'dan sonra kadılık ve reislik görevlerine atandı. Halife Kaim Bi Emrillah ona ikramda bulunur, Sultan Tuğrul Bey de ona saygı ve tazim gösterirdi. Otuz sene müddetle kadılık yaptı ve bu görevi çok güzelce adaletli olarak yürüttü. Görevinde gayet güvenilir ve dindar bir kimseydi. Kısa bir süre hasta yattı. Sonra bu senenin receb ayının yirmidördünde seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Derbû'l-Allabin'deki evine defnedildi. Sonra Ebu Hanife şehidliğine nakledildi. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. ALİ B. MUTTALİB

Künyesi Ebu Said idi. Edebiyatçıydı. Nahiv, edebiyat, lügat, siyer ve tarih okudu. Sonra bütün bunları bırakarak kendini namaza oruca ve sadaka dağıtmaya verdi. Nihayet bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. TAHİR EL-ABBASÎ

İbn Recihî adıyla tanınmıştır. İbn Sabbağ'dan fıkıh öğrendi. Kadı naibliği yaptı. İyi yoldaydı. İbn Damigan'ın huzurunda şahidlik yaptı. İbn Damigan'ı de şahidliğini kabul etti.

MANSUR B. DEBİS

Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed. Künyesi Ebu Kamil'di. Seyfû'd-Devle'den sonra emirlik yaptı. Çokça namaz kılar, sadaka dağıtırdı. Bu senenin receb ayında vefat etti. Şair ve yazardı. Edebiyatçıydı. Bu alanda çok üstünlükler gösterdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Büyük işlerin sorumluluğunu taşımadan büyük şeref sahibi olmadan, büyük orduları sevk ve idare etmeden, bütün musibetlere sabretmeden,

Caniyi suçundan caydırıp zulmüne engel olmadan,

Yarın övünerek yüksek neseplerden geldiğimi çağırarak olursam,

O zaman benim Arap şerefine yükselmeye himmetim olamaz.

Ki ancak o himmet sayesinde bütün saygınlığın zirvesine yükselebirim.»

HİBETULLAH B. AHMED B. SEYBÎ

Nehri Maulla'da harem kadılığı yaptı. Halife Muktedi Bi-Emrillah'ın vekil harcı idi. Hadis dinledi. Bu senenin muharrem ayında sek-

sen yaşını aşmış iken vefat etti. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Mustafa peygamberin müjdesine dayanarak Rabbimden beni seksen yaşına ulaştıracağını ümid ettim.

Ona şükranlarımı arzettim ve o da seksene üç yaş ekleyerek vefakârlık gösterdi.

Ben vaadini yerine getireceğini bekliyorum ve vefakârlar gibi davranmasını ümid ediyorum.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Dımaşk valisi Tutuş ile Haleb, Antakya ve yöresinin valisi Süleyman b. Kutalmış arasında bir savaş meydana geldi. Süleyman'ın askerleri bozguna uğradı. Kendisi de yanındaki bir hançerle kendini öldürüp intihar etti. Sultan Melikşah, İsfahan'dan gelerek Haleb'i zaptetti ve o yörelerde geçtiği her mıntıkeyi, mesela Harran, Urfa ve Ca'ber kalesini ele geçirdi. Ca'ber, gözlerini kaybetmiş yaşlı bir adamdı. İki oğlu vardı. Yol kesiciler gidip ona sığınır, onun yanında korunurlardı. Sultan Melikşah, Ca'ber'in oğlu Sabık'la mektuplaşarak kaleyi kendisine teslim etmesini istedi. Ancak Sabık, Ca'ber kalesini ona teslim etmedi. Bunun üzerine Sultan Melikşah oraya mancınıklar ve arradeler dikerek şehri taşlattı ve fethetti. Sonra da Sadık'ın öldürülmesini emretti. Sadık'ın zevcesi, Sultan Melikşah'a «beni de kendisiyle birlikte öldürmedikçe, kocamı öldürme» dedi. Sadık kaleden tepe üstü düşerek öldü. Sonra sultan, düşman askerlerinin ortasına gidilmesini emretti. Sadık'ın karısı da kocasının peşisıra kendini burçlardan atarak ölmek istedi, ama ölümden kurtuldu. Bazıları onu bu hareketinden ötürü kınadıklarında şöyle cevap verdi: «Bir Türk'ün bana ulaşmasını istemedim. Bu benim üzerimde bir utanç lekesi olarak kahrıldı.» Bu cevabı hoş karşılandı.

Sultan Melikşah, Haleb üzerine Kasimü'd-Devle Aksungur et-Türkî'yi naib olarak bıraktı. Aksungur, Şehid Nureddin'in dedesiydi. Sultan Melikşah, Rahbe, Harran, Rakka, Suruç ve Habur'a da Muhammed b. Şerefü'd-Devle Müslim'i naib olarak bıraktı ve onu kızkardeşi Züleyha Hatun'la evlendirdi. Fahrü'd-Devle b. Cüheyr'i Diyarbakır valiliğinden azletti ve orayı Amid Ebu Ali el-Belhî'ye teslim etti. Seyfü'd-Devle Sadaka b. Debis el-Esedî'ye hil'at giydirdi ve onu babasının hüküm sürdüğü yerlerde naib olarak bıraktı. Bu senenin zilkade ayında Bağdat'a girdi. O ilk defa Bağdat'a giriyordu. Şehitlikleri ve mezarları ziyaret ettikten sonra halifenin huzuruna girdi. Elini öpüp alına götürdü. Halife de ona kıymetli hil'atler giydirdi ve insanların idaresini ona verdi. Halife de karşısında Nizamülmülk durduğu halde diğer emirleri

birer birer onunla tanıştırdı. Adlarını ve askerlerinin miktarı ile ikta' arazilerini bildirdi. Sonra halife onun üzerine kıymetli hil'atler giydirdi. Bundan sonra Sultan Melikşah halifenin huzurundan çıkıp Nizamiye medresesine gitti. Orayı daha önce görmüş değildi. Görünce çok beğendi. Yalnız küçük olduğunu söyledi. Medrese hocalarını, öğrencilerini ve orada bulunanları beğendi. Allah'a hamdetti ve bunu kendi rızası için yapılan halisane bir iş kılmasını diledi. Sonra medresenin kütüphanesine indi. Orada kendi duyduğu hadisleri yazdırarak bir cüz meydana getirdi. Muhaddisler onu dinlediler.

Şeyh Ebü'l-Kasım Ali b. Hüseyin el-Haseni ed-Debusî büyük bir alâyişle Bağdat'a geldi. Şeyhi, Ebu Sa'd el-Mütevellî'den sonra Nizamiye medresesi müderrisliğine tayin edildi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Camiü'l-Kasır'daki minarenin onarımı tamamlandı ve orada ezan okundu. Bu senede Irak, Cezire ve Şam'da korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok bina yıkıldı. İnsanların çoğu çöle çıktılar. Sonra yerlerine döndüler.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi. Mekke ve Medine'de Mısırlılar adına hutbe okutulmasına son verildi. Mısır halifesinin adının yazılı olduğu levhalar Ka'be'nin kapısından söküldü. Yerine yeni levhalar konuldu ve üzerine Muktedî'nin adı yazıldı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Sindiyye ile Vâsıt arasında sol eli kesik bir adam ortaya çıktı. Yol kesmeye başladı. Asma kilitleri kısa bir sürede açıyor, iki dalışta Diclenin dibine dalıyor ve atlarken yirmibeş zira yüksekliğinde atlıyordu. Düz duvarlara tırmanıyor ve hiç kimse ona güç yetiremiyordu. Salimen Irak'tan çıktı.

Bu senede Mansur Camii'ndeki bir fakir vefat etti. Çıkınında altıyüz mağribi dinarı bulundu. Bu dinarlar büyük ve sağlamdı. En güzel ve en katıksız altından yapılmışlardı.

Bu senede Seyfü'd-Devle, Sultan Celalü'd-Devle Ebu'l-Feth, Melikşah için büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet için 1.000 koyun ve yüz deve ve diğer hayvanları kesti. 20.000 men şeker sarfetti (bir men 920 gram) ayrıca çeşitli türden kuşlar ve diğer hayvanlar da kesti. Tatlılar yaptırdı. Sultan bundan çok az birşeyi alıp yedi. Sonra davetlilere işaret etti. Hepsi yemeye başladılar. Yemek tüketildi. Buradan da kalkıp bir çardağa geçti ki o büyük çardağın eşi ve benzeri görülmemişti. Orada emsalsiz ipekler serilmiş, perde olarak kullanılmıştı. Orada beşyüz gümüş ve çeşitli heykellerde anber, misk ve öd ağacı vardı. Diğer güzel şeyler de o çardağa konulmuştu. Seyfü'd-Devle orada özel bir sofraya hazırlattı. Sultan Melikşah orada da yemek yedi. Kendisine yirmibin dinar para verildi. O çardak ve içindeki herşey tümüyle sultana arzedildi. Sultan oradan kalkıp gitti. Doğrusunu Allah bilir.»

HİCRETİN DÖRTYÜZYETMİŞDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİR CA'BER B. SABİK EL-KUŞEYRÎ

Sabiku'd-Din lakabını almıştı. Ca'ber kalesini uzun süre elinde tuttu. Kale ona nisbet edildi. Kendisinden önce o kaleye Devşiriye kalesi deniliyordu. Devşiriye adı da Numan b. Munzir'in bir kölesine nisbetle o kaleye verilmişti. Daha sonra Emir Ca'ber yaşlandı. Gözlerini kaybetti. Yol kesicilik yapan iki oğlu vardı. Sultan Melikşah b. Alparslan es-Selçukî, Halep'e gitmekteyken oradan geçti. Kaleyi aldı ve emir Ca'ber'i öldürdü. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmıştı.

EMİR CENFEL KUTLUĞ

Hac emirliği yapmıştır. Kûfe mültezimi idi. Araplarla birkaç kez savaştı. Bu savaşta şecaatini gösterdi. Arapların kalplerine korku saldı. Onları çeşitli beldelere çil yavrusu gibi dağıttı. Topluluklarını darma dağın etti. İdareci güzeldi. Namazlarına devam ederdi. Çokça Kur'an okurdu. Mekke yolunda güzel eserleri vardır. Atölyeleri ve hacılarla diğer yolcuların ihtiyaç duyduğu mekanları ıslah etti. Kûfe'deki Yunus şehidliğinde Haneî mezhebine göre ders okutulan bir medresesi vardı. Bağdat'ın batı yakasında Dicle kıyısında bir mescit yaptırdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. Nizamülmülk vefatını duyunca, «1.000 adam öldü» demişti. Doğrusunu Allah bilir.

ALİ B. FEDDAL EL MUŞACÎ

Künyesi Ebu Ali idi. Mağribliydi. Nahivciydi. Alimliğini ve derin zekasını ispatlayan eserleri vardır. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Müsned hazırladı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-ı İbriz mezarlığında defnedildi.

ALİ B. AHMED ET-TÜSTERÎ

Mal, zenginlik ve itibar hususunda Basralıların önde geleniydi. Denizde çalıştırdığı gemileri vardı. Kur'an okudu. Hadis dinledi. Ebu Davud'un sünenini rivayet etti. Bu senenin receb ayında vefat etti.

YAHYA B. İSMAİL EL-HÜSEYNÎ

Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in mezhebine göre fıkıh öğrenmiş fakih bir kişiydi. Usul ve hadis bilgisi vardı.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Sultan Melikşah'ın kızının çeyizi 130 deve ile hilafet sarayına getirildi. Develerin çulları Rum ipeğinden dokunmuştu. Bu develerin üzerindeki çeyizlerin çoğu altın ve gümüş kaplardı. Ayrıca çeyizleri yetmişdört katır taşımaktaydı ki bunların da çulları melikî ipeğinden dokunmuştu. Çanları ve yularları da altın ve gümüşten yapılmıştı. Altı katırın üzerinde oniki gümüş sandık vardı. Bu sandıklarda çeşitli mücevherler ve ziynet eşyaları vardı. Katırların önünde de otuzüç at vardı ki, bunların eğerleri murassa mücevher ve altından yapılmıştı. Çeyizler arasında meliki ipeğiyle örtülü bir beşik vardı. Halife bu çeyizleri getirenleri karşılamak üzere veziri Ebu Şüca'yı yola çıkardı. Vezirin yanında da üçyüz asker vardı. Bunlar ellerinde meşalelerle yola çıkmışlardı. Sultan Melikşah'ın karısı Türkan Hatun'a, yani halifenin kayın validesine hizmet edeceklerdi. Vezir Ebu Şüca, Türkan Hatun'dan şerefli emaneti hilafet sarayına getirmesini istedi. O da bu isteği kabul etti. Vezir Nizamülmülk, önde gelen komutanlar ellerinde meşaleler ve mumlarla geldiler. Ayrıca emirlerin kadınları da geldiler. Her birinin beraberinde maiyet erkânı ve cariyeleri vardı. Elleri mumlar ve meşaleler vardı. Sonra Sultan Melikşah'ın kızı ve halifenin yeni karısı herkesten sonra muazzam bir mahfe içinde geldi. Üzerinde altınlar ve mücevherler vardı ki kıymeti takdir edilemez. Mahfenin çevresinde de 200 Türk cariye vardı. Bu cariyeler de acayip derecede süslenmiş ve göz kamaştırıcı bineklere binmişlerdi. Gelin bu halde hilafet sarayına girdi. Sarayın haremi süslenmiş ve mumlar yakılmıştı. O gece halife için cidden göz alıcı muazzam bir geceydi. Ertesi sabah halife, sultanın emirlerini davet etti. Misli görülmemiş büyük bir sofra kurdurdu. Hazırda bulunanlara ve bulunmayanlara armağanlar verdi. Sultan Melikşah'ın karısı ve gelinin annesi Hatun'a hil'atler giydirdi. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Sultan Melikşah ise ava çıkmıştı. Ama birkaç gün sonra geldi. Sene başında Bağdat'a girdi. Halife'nin zilkade ayında bir erkek çocuğu doğdu. Bu doğum sebebiyle Bağdat şehri süslendi.

Yine bu senede Sultan Melikşah'ın da bir oğlu doğdu. Ona Mahmud adını verdi ki o, babasından sonra hükümdar oldu. Bu senede Sultan

Melikşah, oğlu Ebu Şüca Ahmed'i kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Melikü'l-Mülûk, Adüdü'd-Devle, Tâcü'l-Mille Uddetü Emirü'l-Mü'minin lakabını verdi ve bu lakabıyla onun için minberler üzerinde hutbe okuttu. Oğlunun adı zikredildiği esnada hatiplerin üzerine altın saçtırdı.

Bu senede Babü İbriz'de Taciye binasının yapımına başlandı. Bahçe (bostan) hazırlandı. Ağaçlar, hurma ağaçları dikildi. Meyveler ekildi. Sultanın emri üzerine oraya bir sur yapıldı. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. İBRAHİM

İsmail b. İbrahim b. Musa b. Said Ebü'l-Kasım en-Nisaburî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Nihayet Maveraünnehir'in ötesine geçti. Edebiyatta da büyük bilgi sahibiydi. Arapça ile ilgili çok ilim tahsil etti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Nisabur'da vefat etti.

TAHİR B. HÜSEYİN EL-BENDENİCİ

Künyesi Ebü'l-Vefa idi. Şairdi. Nizamülmülk'ü metheden iki kaside vardır. Bunlardan biri noktalı, diğeri noktasızdır. Noktasız olan methiyesi şöyle başlar:

«Kınadılar kınamanın ne olduğunu bilselerdi kınamazlardı. Keder ve elemeler kınamalarını reddederdi»

Tahir b. Hüseyin bu senenin ramazan ayında yetmiş küsur yaşında iken kendi beldesinde vefat etti.

MUKTEDİ'NİN OĞLU MUHAMMED

Çiçek hastalığına yakalandı, Dokuz yaşında vefat etti. Babası ve halk onun ölümüne çok üzüldüler. Taziyet için oturdular. Muktedî taziyet için oturanlara şu haberi gönderdi:

«Doğrusu Rasûlullah (s.a.v.) de, oğlu İbrahim'in vefatı esnasında bizler için güzel bir örnek vardır. Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: «Onlara bir musibet geldiğinde: "Biz Allah'ınız ve elbette O'na döneceğiz." derler.» (el-Bakara, 156).

Böyle dedikten sonra dağulmalarını istedi. İnsanlar da taziyet meclisinden kalkıp gittiler.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. ZEYD

Muhammed b. Muhammed b. Zeyd b. Ali b. Musâ b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebü'l-Hasan el-Hüseyinî. Murtaza Zu-Şerefeyn lakabını almıştı. Hicretin 405. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis şeyhlerinin huzurunda hadis okudu. Hafız Ebu Bekir el-Hatib'in sohbetinde bulundu. Hadis konusunda güzel bir bilgiye sahip oldu. Hatip onun rivayet ettiği bazı hadisleri dinledi. Muhammed b. Muhammed daha sonra Semerkand'a göçtü. İsfahan'da ve diğer yerlerde hadis yazdırdı.

Olgun bir aklı, fazilet ve mürüvveti vardı. Büyük bir servete, geniş emlâke ve çok nimete sahipti. Anlatıldığına göre o kırk köy sahibiymiş. Çokça sadaka verir, ihsanda bulunur, alimlere ve yoksullara yardım elini uzatmış. Altın ve gümüşlerinin zekâtı 1.000 dinarı bulurmuş. Ayrıca Öşür de vermiş. Sultanın sahip olamayacağı derecede muazzam bir bahçesi vardı. Maveratünnehir sultanı Hızır b. İbrahim bahçede eğlenmek amacıyla bahçeyi ondan emanet olarak istedi. Ancak Muhammed ona bahçesini vermeyip şöyle dedi: «Daha önce alimlerin, hadisçilerin ve dindarların uğrak yeri olan bu bahçeyi, içinde içki içilmesi için mi sultana vereceğim?» Bahçeyi vermeyince sultan ondan yüz çevirdi. Ona öfkelendi. Kin gütmeye başladı. Sonra adet üzere bazı hususlarda fikrini almak bahanesiyle onu sarayına davet etti. Saraya gidince sultan onu yakalatıp kendi kalesinde zindana attı. Bütün emlâkine, eşyalarına, mal ve parasına el koydu.

Muhammed b. Muhammed şöyle derdi: «Ancak bu müsadere esnasında nesebimin sahihliği tahakkuk etti. Ben nimetler içinde büyüdüm. Daha önce şöyle derdim: «Benim gibi birisi mutlaka mihnete uğramalıdır.»

Onu kaledeki zindana attıktan sonra yiyecek ve içecek vermediler. Nihayet vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. HİLAL B. HASAN

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Sabî'dir. Garsü'n-Nimet lâkabını taşırdı. Babasından ve İbn Şazan'dan hadis dinledi. Çokça sadaka verir, iyilikte bulunurdu. Babasının tarihi üzerine bir zeyil yazdı. Babası da Sabit b. Sina'nın tarihi üzerine zeyil yazmıştı. Sabit b. Sinan'sa İbn Cerir et-Taberî'nin tarihinin üzerine zeyil yazmıştı.

Muhammed b. Hilal Bağdat'ta bir ilim yuvası yaptırdı ve oraya dört b. cilt kitap vakfetti. Bu kitaplar çeşitli ilimlere dairdi. Vefat ettiğinde 70.000 dinar para bıraktı. Meşhed-i Ali'ye defnedildi.

HİBETULLAH B. ALİ

Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Mücella Ebu Nasır. Hutbe ve vaazlar derledi. Birkaç hadis aliminden hadis dinledi. Rivayet çağına ulaşamadan genç yaşta vefat etti.

EBUBEKİR B. ÖMER

Mulessiminlerin emiriydi. Fergana diyarındaydı. Başka hükümdarlarda görülmemiş derecede namusluydu. Düşmanla savaşmaya giderken beraberinde 500.000 savaşçısı vardı. Bu askerlerin hepsi ona itaat etmeyi bir akide sayarlardı. Ayrıca hadleri uygular, İslâm yasaklarına riayet eder, dini muhafaza altına alırdı. Halka şeriata uygun bir yönetim tarzı tatbik ederdi. İtikadı ve dinî görüşleri sağlamdı. Abbasi devletine dost ve müttefikti. Savaşlarından birinde boğazına bir ok isabet etti ve bu senede vefat etti.

FATİMA BİNTİ ALİ

Edebiyatçı ve yazardı. Binti Akra' adıyla tanınmıştır. Ebu Ömer b. Mehdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Bevvab metoduna göre yazardı. İnsanlar da yazıda onu örnek alırlardı. Divanda onun yazısıyla Bizans imparatoruna bir barış metni yazılıp gönderildi. Bir defasında Amidülmülk el-Kündürî'ye bir yazı yazdı. Amidü'l-Mülk de ona 1.000 dinar verdi. Fatıma bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı İbriz mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİ

Bu senede Bağdat'ta Rafizilerle Sünniler arasında büyük bir çarpışma meydana geldi. Olaylar cereyan etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Türkler hilafet sarayından çıkarıldılar. Böylece hilafet otoritesi sağlamlaştı. Halifenin gücü arttı.

Bu senede Melik Mes'ud b. Melik Müeyyed b. İbrahim b. Mes'ud b. Mahmud b. Sebuktekin, babasından sonra Gazne diyarına hakim oldu.

Bu senede Sultan Melikşah Semerkant şehrini zaptetti.

Bu senede Emir Humartekin insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. SULTAN MELİKŞAH

Babasının veliahdı idi. Onbir yaşında vefat etti. İnsanlar yedi gün süreyle onun taziyesi için oturdular. O esnada hiç kimse Ata binmedi.

İnsanlar çarşılarda, pazarlarda, sokaklarda ona ağıt yakıyorlardı. Babasının hüküm sürdüğü yerlerde yaşayan insanlar, kendi kapılarını matem sebebiyle siyaha boyadılar.

ABDULLAH B. MUHAMMED

Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Muhammed Ebu İsmail el-Ensari el-Herevî. Hadis rivayet etti. Tasnif etti. Geceleri çok uykusuz kalırdı. Bu senenin zilhicce ayında seksenaltı yaşındayken Herat şehrinde vefat etti.

Bu senede vezir Ebu Ahmed insanlara haccettirdi. Yerine oğlu Ebu Mansur'u naib tayin etti. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî'yi de naki-bünnukabalığa atadı.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Ebu Bekir eş-Şâfi, Babu İbriz'deki Taciye medresesinde ders vermeye başladı. Bu medreseyi Sahip Tactüddin Ebûlğanaîm Şafîler için yaptırmıştı. Burada Şafî fıkhnın dersleri veriliyordu. Bu senede Rafizîlerle Sünnîler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Mushafları kaldırıp mızraklarının ucuna geçirdiler. Böylece uzun süren savaşlar cereyan etti. Bu savaşlarda çok sayıda insan öldürüldü. İbn Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde İbn Ukayl'ın kendi el yazısıyla bu senede ikiyüze yakın kişinin öldürüldüğünü beyan ettiğini rivayet etmiştir. Yine onun dediğine göre Kerh mahallesi sakinleri sahabilere ve Peygamber (s.a.v.)'in eşlerine sövmüşlerdi. Böyle yapan Kerhlilere Allah lanet etsin. Ben, Rafizilerin içlerindeki kötülüğü, murdarlığı, İslâm'a ve Müslümanlara olan düşmanlıklarını, Allah'a, resulüne ve şeriatına kalplerinde gizledikleri düşmanlığı bildirmek için bunları anlattım.

Bu senede Sultan Melikşah Maverayunnehir ve o yörelerdeki birçok şehirleri, kaleleri uzun süren savaşlardan, büyük çarpışmalardan ve dehşetli taarruzlardan sonra ele geçirdi. Bu senede Mısır ordusu Şam'a bağlı birkaç beldeyi istila etti. Bu senede Haleb Camii'nin minaresi onarıldı.

Bu senede Sultan Melikşah'ın kızı Hatun, kocası halifenin kendisinden yüz çevirdiğinden şikâyetçi olarak babasına haber gönderdi. Babası da ona Tavaşi Sevap ile Emir Meran'ı gönderdi ki onu alıp yanına getirsinler. Halife de bu isteği kabul etti ve onunla birlikte nakibi, önde gelen komutanlardan bir grubu gönderdi. Halife'nin oğlu Ebü Fadl ile veziri de onu Nehrevan'a kadar yolcu ettiler. Bu hadise bu senenin rebi-yülevvel ayında cereyan etmişti. Hatun, babası Sultan Melikşah'ın ya-

nına vardığında bu senenin şevval ayında İsfahan'da vefat etti. Vefatı sebebiyle Bağdat'ta yedi gün süreyle taziyetler kabul edildi. Halife de Sultan Melikşah'a taziyetlerini sunmaları için iki komutan gönderdi. Bu senede Humartekin insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜSSAMED B. AHMED B. ALİ

Tahir adıyla meşhur olmuştur. Nisaburludur. Hadis hafızıdır. Hadis toplamak amacıyla birçok beldelere seyahatlerde bulundu. Birçok hadis alimini dinledi. Hadis rivayet etti. Bu senede genç yaşta iken Hemdan şehrinde ölüm onu çabuk yakaladı.

ALİ B. EBİ YA'LÂ

Künyesi Ebü'l-Kasım ed-Debusî'dir. Mütevellî'den sonra Nizamiye medresesinde muderrislik yaptı. Biraz hadis dinledi. Uzman bir fıkıhçıydı. Gözleri kamaştıracak derecede usta bir cedelci idi.

ASIM B. HASAN

Asım b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Asım b. Mehran Ebü'l-Hüseyn el-Asımî. Kerh mahallesi sâkilerindendir. Babu's-Şair'de yaşadı. Hicretin 397. senesinde doğdu. Fazilet ve edep ehli kimselerdendi. Hatibi Bağdadî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güvenilir bir hadis hafızıydı. Şiirlerinden biri şudur:

«Kâzime'deki bir topluluğa üzülüyorum.
Onlarla vedalaştığımda kervan yola koyulmak üzereydi.
Onlar benden uzaklaştıktan sonra gözlerimde yaş kalmadı.
Artık gözlerim ne kapanabildi ne de uyuyabildi.
Göçtüler. Gözlerimden yaşlar boşaldı, hep aktı.
Kalbimin içi ise hep hastadır.
Göçtüler. Yerlerine başkaları geldi.
Onların yerine başkaları beni avutamazlar.
Güvenip kalbimi onlara ödünç vermiştim.
Ama benden ödünç aldıkları kalbimi geri vermediler.»

MUHAMMED B. AHMED B. HAMİD B. UBEYD

Künyesi Ebu Cafer el-Buharî'dir. Kelamcıdır. Mutezile mezhebine mensuptur. Bağdat'ta ikamet etti. Haleb kadısı ile tanıştı. Furuatta Hanefî mezhebine mensuptu. Usulde Mutezili idi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

MUHAMMED B. AHMED B. ABDULLAH

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. İsmail el-İsfahanî. Musarife adıyla meşhurdur. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan hadis hafızlarından. Çok hadis alimi dinledi. Kitaplar derledi. Herat'ta ikamet etti. Salih bir kimse olup çokça ibadet ederdi. Bu senenin zilhicce ayında Nisabur'da vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Fakih Ebu Abdullah et-Taberî, Nizamiye müderrisliğine atandığına dair Nizamülmülk'ün fermanı geldi. O da bu fermana dayanarak gidip Nizamiye'deki müderrislik görevine başladı. Sonra bu senenin rebiyülahir ayında başka bir fermanla Ebu Muhammed Abdülvehhap eş-Şirazî de aynı medresenin müderrisliğine atandı. Bu iki müderris birer gün nöbetleşe ders veriyorlardı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Belya adında biri Basralıların başına bela oldu. Bu yıldız falına bakan ve astroloji ile uğraşan biriydi. Basralılardan bir kısmını aldattı. Halka kendisinin mehdi olduğunu söyledi. Basrada çok şeyi yaktı. Yaktığı yerler arasında bir kütüphane vardı ki, kütüphane, Müslümanlara vakfedilmişti. İslâm tarihinde bunun gibi muazzam bir kütüphane görülmemişti. Ayrıca birçok dolabı, işyerini atölye ve benzeri yerleri de telef etti. Bu senede Ebü'l-Kasım Tarad ez-Zeynebî'ye babasından sonra Abbasi nakibliğine atanması sebebiyle hil'at giydirildi.

Bu senede çocuk öğretmenlerinin öğrencileriyle birlikte mescitlere girmelerinin yasaklanması yolunda fetva istenildi. Bu yolda fetva verildi. Yalnız Şafîî fıkıhçısı olan bir öğretmen bundan müstesna tutuldu. Bu öğretmen, küçük öğrencileriyle birlikte mescitlerin nasıl korunabileceğini biliyordu. Fetvayı veren müftü, Peygamber (s.a.v.) efendimizin şu hadisine dayandı: «Mescide açılan bütün kapıları kapatın. Sadece Ebu Bekir'in ki kalsın.»

Bu senede adet üzere Humartekin insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

VEZİR EBU NASR B. CÜHEYR

Ebu Nasr b. Cühey b. Muhammed b. Muhammed b. Cühey Amîdü'd-Devle. Meşhur vezirlerdendi. Halife Kaim'e vezirlik yaptı. Ondan sonra da oğlu Muktedî'nin vezirliğini yaptı. Sonra Sultan Melikşah onu azletti. Oğlu Fahrü'd-Devleyi Diyarbakır ve başka yerlere vali olarak tayin etti. Ebu Nasr, kendi doğum yeri olan Musul'da bu senede vefat etti.

Bu senede Yemen hükümdarı Süleyhî de öldürüldü. Bununla ilgili açıklama önceki kısımlarda verilmiştir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Basra şehrini yakmış olan astrolog Belya, Vâsıtlılara haber salarak onları kendisine itaate davet etti. Bir mektup yazdı. Mektubunda kendisinin halkı hakka ileten iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan Sahibüzzaman el-Mehdî olduğunu, şayet itaat ederlerse azaptan kurtulacaklarını, çağrıya icabet etmezlerse yere batacaklarını bildiriyordu. Ve mektubunun sonunu şöyle getiriyordu: «Allah'a ve İmam Mehdî'ye iman edin.»

Bu senede zımmîler değişik elbise giymek ve bellerine zünnar bağlamakla yükümlü kılındılar. Kadınları da hamamlarda ve diğer yerlerde değişik elbiseler giyinmekle yükümlü kılındılar.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında şeyh Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. el-Gazzali et-Tusî, Nizamiye'de müderrislik yapmak üzere İsfahan'dan Bağdat'a geldi. Nizamülmülk ona Zeynüddin Şerefü'l-Eimme lakabını taktı.

İbn Cevzî dedi ki: «Gazzalî'nin sözü makbul, zekâsı kuvvetliydi»

Bu senenin ramazan ayında Ebu-Şüca, hilafet vezirliğinden azledildi. Azledilirken şu şiiri okudu:

«Vezirliğe atandığında düşmanı yoktu
Vezirlikten ayrıldığında da dostu yoktu.»

Sonra Bağdat'tan çıkması için Nizamülmülk ona bir mektup gönderdi. Mektubu alınca birçok yere gitti, ama gönlü hiçbir yerde kalmaya razı olmadı. Hacca gitmeye karar verdi. Sonra Nizamülmülk ona karşı yumuşadı. Haber salarak vezarette yardımcısı olmasını istedi. İbn Muslaya'yı vezirlikte vekil olarak görevlendirdi. İbn Muslaya bu göreve atanmadan önce sene başında Müslüman olmuştu.

Bu senenin ramazan ayında Sultan Melikşah beraberinde Vezir Nizamülmülk de olarak Bağdat'a girdi. Kadilkudat Ebu Bekir eş-Şaşi ve İbn Muslaya onu karşılamaya çıktılar. Etraftaki melikler de selam vermek ve onunla görüşmek için Bağdat'a geldiler. Gelenler arasında kardeşi Tacü'd-Devle Tutuş da vardı. Tacü'd-Devle Dımaşk valisiydi. Beraberinde Atabeğ Kasımü'd-Devle Aksungur da vardığı, o da Haleb valisiydi.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Melikşah, oğlu ve halifenin zevcesi olan kızından doğma erkek torunu ve kalabalık maiyetiyle Kûfe'den çıktı.

Bu senede Ebu Mansur b. Cüheyr ikinci kez Muktedî'nin vezirliğine atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Vezir Nizamülmülk gelip onu Babülâmme'deki evinde tebrik etti.

Bu senede zilhicce ayında Sultan Melikşah, Dicle'de büyük bir doğum günü kutlaması yaptırdı. Çok miktarda ateş ve meşale yaktırdı. Çok mum diktirdi. Şarkıcılar ve çalgıcılar gelip geceleyip eğlence yaptılar. Bu cidden görülmesi gereken muazzam bir geceydi. Bu gecede şairler de şiir okudular. Sabah olunca Murdar Münecim Belya gelip Mehdi olduğunu iddia etti. Deveye binmişti. Bağdat şehrinde dolaşarak insanlara sövmeye başladı. İnsanlar da onu lanetlediler. Başında uzun ve sivri bir külah vardı. Her taraftan kırbaçlandı. Onu Bağdat'ta dolaştırdılar. Sonra da idam edildi.

Bu senede Sultan Melikşah, Celalü'd-Devle'ye emir vererek sur dışında kendi adı ile bilinen caminin onarılmasını istedi.

Bu senede Emirü'l-Müslimin Yusuf b. Tafşin, Endülüs'ün birçok yerlerini zaptetti. Endülüs valisi Mutemid b. Abbad'ı esir aldı. Onu ve çoluk çocuğunu zindana attırdı. Mutemid kerem sahibi, edepli, yumuşak huylu bir kimseydi. İdaresi güzel, geçimi hoş olup halkına iyilik ve ihsanda bulunur, onlara merhametle muamele ederdi. Zindana atılması sebebiyle halk çok üzüldü. Bu hususta şairler üzüntülerini belirten çok şiirler yazmışlardı.

Bu senede Franklar Sicilya'yı ele geçirdiler. Hükümdarları öldü. Yerine oğlu geçti. O da Müslüman hükümdarlar gibi halkına iyi muamele etti. Onu Müslüman hükümdarlardan ayırd etmek adeta imkânsız olmuştu. Çünkü Müslümanlara da iyilik ve ihsanda bulunuyordu.

Bu senede Şam'da ve diğer yerlerde çok depremler meydana geldi. Birçok bina yıkıldı. Antakya surlarından doksan burç yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan çok insan öldü.

Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDURRAHMAN B. AHMED

Künyesi Ebu Tahir'di. İsfahan'da doğdu. Semerkant'ta fıkıh öğrendi. Semerkant'ın Sultan Melikşah eliyle fethedilmesine o sebep olmuştu. Şafiî ulemasının reislerindendi. Çok hadis dinledi. Abdülvehhab b. Mendeş dedi ki: «Kendi zamanımızda ondan daha insafı, ondan daha bilgili bir fakih görmedik.»

Abdurrahman, lehçesi fasih, mürüvveti çok, nimeti bol bir kimseydi. Bağdat'ta vefat etti. Vezirler ve devlet büyükleri cenaze merasimine yaya olarak geldiler. Yalnız Nizamülmülk, yaşlılığını mazeret olarak belirtip bineğine binmiş olarak geldi.

Abdurrahman, Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. Sultan Melikşah türbeye geldi.

İbn Akil dedi ki: «Taziye sabahında Nizamülmülk'ün yanına oturdum. Hükümdarlar da onun karşısında ayakta durmaktaydılar. Onun yanında oturmaya alimliğim sebebiyle cesaret gösterebilmişim.» İbn Cevzî böyle demiştir.

MUHAMMED B. AHMED B. ALÎ

Künyesi Ebu Nasr el-Mervezî'dir. Kur'an kıraatında imamdı. Kıraat ilmine dair eserler tasnif etmiştir. Bu ilimleri derlemek için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bir yolculuğunda denizde suya battı. Boğulmak üzereydi. Dalgalar onu gah kaldırıyor, gah indiriyordu. O esnada güneşin zeval noktasına geldiğini gördü. Abdest almaya niyetlenerek suya daldı. Sonra su üstüne çıkarken bir tahta parçası gördü. Tahtanın üstüne çıkıp namaz kıldı. İlahi emre uyması bereketiyle Cenâb-ı Allah da ona bu beladan kurtulmayı nasib etti. Bundan sonra uzun bir süre yaşadı ve bu senede doksan küsur yaşındayken vefat etti.

MUHAMMED B. ABDULLAH B. HASAN

Künyesi Ebu Bekir'dir. Öğüt veren bir vaizdi. Hanefî fakihî idi. Münazaracı ve kalamcı bir kimseydi, Mutezile mezhebine mensuptu. Nisabur'da kadılık yaptı. Delirmesi, kalamcı olması ve rüşvet alması yüzünden bu görevden azledildi. Sonra Rey kadılığına atandı. Hadis dinledi. Alimlerin büyüklerindendi. Bu senenin receb ayında vefat etti.

ARTUK B. ALP ET-TÜRKMANÎ

Mardin hükümdarı olan Artukluların dedesidir. Şehametli, şecaat-

li, himmeti yüksek bir kimseydi. Birçok beldeleri istila etti. İbn Hallikan, onun biyografisini anlatmış ve bu senede vefat ettiğini bildirmiştir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Melikşah, Tuğrul Bey adıyla bilinen şehrin surlarının yapılmasını emretti. Burası hükümet sarayının bitişiğindeydi. Hanlarını, sokaklarını, evlerini yeniledi. Bilahare hicretin 524. senesinde Harun el-Hadim tarafından tamamlanacak olan caminin yenilenmesini de emretti. Bu caminin kubesini bizzat kendisi belirledi. Yanında da müneccimi İbrahim hazır bulunmaktaydı. Samarra Camii'nin ahşaplarını buraya taşıttı.

Nizamülmülk de kendisi için muazzam bir sarayın inşasına başladı. Aynı şekilde Tacü'l-Mülûk Ebu'l-Ganaim de kendi şahsı için muazzam bir saray inşasına başladı. Bunlar Bağdat'ı yurt edindiler.

Bu senenin cemaziyevvel ayında Bağdat'ın çeşitli yerlerinde büyük yangınlar meydana geldi. Halkın çok miktardaki eşyası telef olmadan bu yangın söndürülemedi. Yangında yanan şeyler kadar tamiratta ve onarımda bulunamadılar. Bütün bunları yapacak parayı bulamadılar.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Melikşah beraberinde halifenin oğlu Ebü'l-Fadl Cafer de bulunarak İsfahan'a gitti. Sonra ramazan ayında yine Bağdat'a döndü. Yolda iken aşura gününde Deylemli bir çocuk iftardan sonra vezir Nizamülmülk'e bıçaklı saldırıda bulundu ve Nizamülmülk bir saat sonra öldü. Deylemli çocuk yakalanıp öldürüldü. Vezir Nizamülmülk büyük vezirlerden seçkin ve hayırlı emirlerdendi. Onun biyografisinin anlatımı esnasında yaşantısından bir nebze bahsedebiliriz.

Sultan Melikşah hiç de iyi olmayan bir niyetle ramazan ayında Bağdat'a geldi. Düşmanları için temenni ettiği şeyi kendi canında buldu. Şöyle ki: Bağdat'a indikten sonra insanlar gelip ona selam verdiler. Hoşgeldin dediler. Halife de ona iyi dileklerini gönderdi. Kendisi de halifeye şu haberi gönderdi:

«Mutlaka benim için Bağdat'tan feragat edeceksin ve dilediğin bir memlekete gideceksin.» Halife haber göndererek ondan bir ay süre istedi. Fakat bu isteği kabul etmedi. Bir saat dahi süre vermeyeceğini bildirdi. Halife kendisine on günlük süre tanıması için ricada bulundu. Şiddetlice karşı koyduktan sonra bunu kabul etti. On günlük süre dolmadan Sultan Melikşah ramazan bayramında ava çıktı. Avda iken şiddetli bir hummaya yakalandı. Vücudundan kan aldırıldı. Yerinden kalkamadan ve bu on günlük süre dolmadan öldü. Hamd ve minnet Allah'adır.

Zevcesi Zübeyde Hatun askerleri kontrolüne aldı. Maliyeyi, ekonomiyi ve durumları cidden güzel bir şekilde idare etti. Halife'ye de haber göndererek kocasının vefatından sonra oğlu Mahmud'un melik olmasını istedi ve minberlerde onun adına hutbe okutulmasını diledi. Halife de onun bu isteğini kabul etti. Oğlu Mahmud'a saltanat hil'atı gönderdi. Ayrıca kocasının ölümü sebebiyle veziri Arıdü'd-Devle b. Cüheyr'le birlikte ona taziyet dileklerini gönderdi. O gün Melik Mahmud beş yaşındaydı. Sonra annesi onu askerlerle birlikte alıp İsfahan'a götürdü ki, hakimiyeti, güçlensin. İsfahan'a girdiler ve muradlarına nail oldular. Bu küçük çocuk için ülkenin beldelerinde hatta Hameyn'de hutbe okutuldu. Buna Tacü'l-Mülûk Ebu'l-Ganaim Merzuban b. Hüsrev vezir tayin edildi. Sonra annesi halifeye haber salarak valilerin oğlunun idaresine bırakılmasını istedi. Halife buna yanaşmadı. Gazzâlî de bu hususta halifeye muvafakat etti. Ancak alimler bunun caiz olabileceği yolunda fetva verdiler. Fetva verenler arasında Muttatabbîb b. Muhammed el-Hanefî de bulunuyordu. Ancak Gazzâlî'nin kavliyle amel edildi. Sultan Melikşah'ın askerlerinin çoğu onun diğer oğlu Berkıyaruk'un saflarına katıldılar. Ona bey'at ettiler. Rey şehrinde onun adına hutbe okuttular. Zübeyde Hatun ile oğlu Mahmud ve beraberinde az sayıdaki askerlerle hasekiler yalnız kaldılar. Zübeyde Hatun Berkıyaruk'la savaşmaları için bu askerlere 30.000.000 dinar sarfetti. Neticede iki taraf zilhicce ayında karşılaştılar. Zübeyde Hatun oğluyla birlikte hezimete uğradı. Sahihî Buharî'de yer alan bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

«İdarelerini bir kadına veren bir millet asla iflah olmaz.»

Bu senenin zilkade ayında Haface oğulları hacılara saldırdılar. Hac emiri Humartekin, maiyetinde bulunan ve hacıları korumakla görevli olan askerler Haface oğullarıyla savaşılar. Onları hezimete uğrattılar. Bedevi olan Haface oğullarının malları yağmalandı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede, Basra'da şiddetli dolular yağdı. Bunlardan herbirinin ağırlığı beş ile onüç rıtıl kadardı. (bir rıtıl 460 gramdır). Dolular çok miktarda hurmaları ve diğer ağaçları telef ettiler. Sonra bir kasırga çıktı ve onbinlerce hurma ağacını kökünden söktü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'ımız ve O'na dönücüleriz)

«Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder» (eş-Şûrâ, 30).

Bu senede Dimaşk valisi Melik Tacü'd-Devle Tutuş, Humus şehrini, Arka ve Famiye kalelerini ele geçirdi. Beraberinde Kasimü'd-Devle Ak-sungur da bulunuyordu.

Sultan, Sa'd Gevherayinü'd-Devle ve Türklerden başka bir komutanın komutasında bir müfrezeyi Yemen'e gönderdi. Bunlar Yemen'e gittiler. Orada halka kötü muamelede bulundular. Sa'd Gevherayin

Yemen'e girdiği günde Aden şehrinde vefat etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CAFER B. YAHYA B. ABDULLAH

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Mutemmimî'dir. Hakkâk el-Mekkî adıyla meşhur olmuştur. Hadis toplamak amacıyla Şam'a, Irak'a, İsfahan'a ve diğer beldelere seyahatlerde bulunmuş, çok sayıda hadis alimini dinlemiş, hadis cüzleri rivayet etmiştir. Rivayeti sağlam bir hadis hafızıydı. Zaptı mükemmel, edip bir insandı. Güvenilir, doğru sözlü bir ravi idi. Mekke valisi ile mektuplaşırdı. Mürevvet ve itibar sahibi kimselerdendi. Bu senede seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin.

VEZİR NİZAMÜLMÜLK

Hasan b. Ali b. İshak. Künyesi Ebu Ali idi. Sultan Alparslan ile oğlu Melikşah'a yirmidokuz sene müddetle vezirlik yaptı. Hayırlı ve seçkin vezirlerdendi. Hicretin 408. senesinde Tus şehrinde doğdu. Dedesi Mahmud b. Sebüktekin'in adamlarındandı. Dihkanlık yapmıştı. Oğlu Nizamülmülk'ü, ilim tahsil etmeye yönlendirdi. Onbir yaşındayken Kur'an okuttu. İlimle meşgul etti. Kıraat ve Şafî fikhını öğretti. Hadis dinletti. Lügat, Arap edebiyatı ve nahvi okumasını sağladı. Himmeti yüksekti. Bu ilimlerden biraz öğrendikten sonra mertebesi yükseldi. Nihayet Alp Arslan'ın, ondan sonra da oğlu Melikşah'ın vezirliğini yaptı. Toplam yirmidokuz sene vezirlik yaptı. Bu süre zarfında vezirlikten hiç düşmedi. Bağdat'ta, Nisabur'da ve diğer beldelerde Nizamiye medreseleri yaptı. Meclisi fakih ve alimlerle dolup taşardı. Öyle ki gününün çoğunu onlarla geçirirdi. Kendisine «Bunlar seni bir çok işlerinden alıkoyuyorlar» denildiğinde şu cevabı vermişti.

«Bunlar dünya ve ahiretin güzellikleridirler. Bunları başımın üzerine oturtsam bile yine de kendileri için çok şey yapmış sayılmam.»

Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî ve Ebü'l-Meali el-Cüveynî yanına geldiklerinde ayağa kalkar ve onları kendi oturduğu tahtın yanına oturturdu. Ebu'l-Ali el-Farendî de yanına geldiğinde saygı için ayağa kalkar onu kendi yerine oturtur sonra da kendisi geçip karşısında otururdu. Böyle yapmasından dolayı ayıplandığında şu cevabı vermişti:

«O ikisi yanıma geldiklerinde bana "sen, sen" diyorlar. Beni şımartıyorlar kendimi çok büyük biri olarak görüyorum. Bende mevcut olmayan iyilikleri bende varmış gibi söylüyorlar. Böyle demelerinden ötürü

de beşerin nefsinde gizli bulunan kendini beğenmişlik duygum daha da artıyor. Ama Ebu Ali el-Farendî yanıma geldiğinde ayıplarımı, zulümlerimi bana hatırlatıyor. Kırılıyorum. Nefsimin boynu bükülüyor. Yaptığım kötülüklerin çoğundan geri dönüyorum.»

Nizamülmülk, namazları vakitlerinde kılmaya itina gösterirdi. Ezan okunduktan sonra hiçbir şey onu namazı kılmaktan alıkoymazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruçlarını devamlı tutardı. Geliri devam eden vakıfları, iyi yolda sarfedilen sadakaları vardı. Sofilere aşırı bir saygı gösterirdi. Bu sebeple kınandığında şöyle demişti: Bir ara hükümdarlardan birine hizmet etmekte iken günün birinde adamın biri gelip bana şöyle dedi:

«Yarın kendisini köpeklerin yiyeceği birine daha ne zamana kadar hizmet edeceksin? Hizmeti sana fayda verecek kimselere hizmet et. Köpeklerin kendisini yarın yiyecek olduğu bir kimseye hizmet etme.»

Adamın söylediklerini anlamadım. Ama kendisine hizmet ettiğim hükümdar o akşam içki içip sarhoş oldu. Sarhoş halde geceleyin saraydan dışarı çıktı. Köpekleri vardı. Yabancıları parçalıyorlardı. Geceleyin kendisini tanımadıkları için köpekler onu da parçaladılar. Sabah olduğunda köpeklerin onu yemiş olduklarını gördüm. İşte ben o uyarıda bulunan şeyh gibi insanları arıyorum.»

Bağdat'ın çeşitli yerlerinde ve diğer beldelerde hadis dinledi. Şöyle derdi: «Rivayete ehil olmadığımı ben de biliyorum. Ama Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadislerini nakledenlerin kafilesi ile bağlantılı olmak istiyorum.»

Nizamülmülk, bir defasında da şöyle demişti: Bir gece rüyada İblis'i gördüm. Dedim ki: «Yazıklar olsun sana, Allah seni yarattı. Kendisine secde etmeni şifahen emretti. Ama sen bu emri yerine getirmedin. Kendisine secde etmemi bana şifahen emretmediği halde hergün defalarca ona secde ediyorum» ben böyle dedikten sonra İblis şu şiiri okudu:

«Visale ehil olmayan kimsenin.

Bütün ihsanları günahtır.»

Halife Muktedî, bir defasında onu önüne oturtmuş ve ona şöyle demişti: «Ey Hasan! Müminlerin emiri senden ne kadar razı ise Allah da o kadar senden razı olsun.»

Muktedî böyle demekle ondan çok razı olduğunu bildirmek istemişti. Nizamülmülk binlerce Türk köleye sahipti. Çok oğulları vardı. Oğullarından beşi vezirlik yaptı. Oğullarından Ahmed, Sultan Melikşah'ın oğlu Muhammed'e ve halife Müstersîd Billah'a vezirlik yapmıştı.

Nizamülmülk, sultanla birlikte bu senenin ramazan ayı başında İsfahan'dan Bağdat'a gelmek üzere yola koyulmuştu. Ramazanın onuncu gününde Nihavend'e yakın bir köyün yanından geçmekte iken mafhesi-

ne binmiş olup sultanla beraber yan yana gidiyorlardı. Sultana «Hz. Ömer'in zamanında burada bir grup sahabi öldürülmüştü. Bunların yanında olan kişiye ne mutlu» dedi.

İftardan sonra yardım istercesine bir çocuk gelip bir meselesi olduğunu ve bu meseleyi anlatmak istediğini söyledi. Nizamülmülk'ün yanına vardığında elindeki bıçakla kalbine vurdu ve kaçtı. Kaçarken çadırların ipine ayakları takılıp düştü. Yakalanıp öldürüldü. Bir saat sonra Nizamülmülk de can verdi. Sultan onu ziyarete geldiğinde Nizamülmülk ruhunu teslim etti. Bu suikastı ona tertipleyenin sultan olduğu söylendi, ama sultan da bundan ancak otuzbeş gün sonrasına kadar yaşayabildi. Bunda akıl sahibi kimseler için ibret vardır.

Sultan, halifeyi Bağdat'tan çıkarmaya karar vermişti, ama bu kararını da yerine getiremedi, ömrü vefa etmedi.

Bağdatlılar, Nizamülmülk'ün ölüm haberini alınca çok üzüldüler. Vezir ve reisler taziyet için üçgün oturdular. Şairler kasidelerle ona ağıtlar yaktılar. Ona ağıt yakan şairlerden biri Mukatil bin Atiye'dir. Ağığında Mukatil şöyle demişti:

«Vezir Nizamülmülk eşsiz bir inciye.

Rahman onu şeref kalıbına dökmüştü.

Vefat etti. Kıymetliydi. Zaman onun kıymetini bilemedi.

Onu tekrar sedefine geri döndürdü»

Birçok şair onu övdü. Hatta İbn Ukayl ve İbn Cevzî ile diğerleri de ona medhiyeler yazmışlardı. Allah rahmet etsin.

ABDÜLBAKİ B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Abdülbaki b. Muhammed b. Hüseyin b. Davud b. Yakiya. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Şairdi. Bağdatlıydı. Zahiri mezhebine mensuptu. Hicretin 410. senesinde doğdu. Usta ve merhametli bir şairdi. Bazıları onu şeriat aleyhine konuşmakla itham etmişlerdir. Gökte su, süt, şarap yahut bal ırmağının bulunacağına inanmazdı. Yani Cennet'te böyle nehirlerin olmadığını söylerdi. Bu ırmaklardan yere bir damla düşecek olursa evleri ve duvarları ve tavanları tahrip eder, sözüne inanmazdı. Böyle söyleyen kâfirdir. İbnü'l-Cevzî onun böyle dediğini el-Muntazam adlı eserinde nakletmiştir. Rivayet olunduğuna göre o vefat ettiğinde kefeninde üzerinde şu beyitlerin yazılı olduğu bir kağıt parçası görmüşler:

«Öyle bir komşuya misafir oldum ki, O, misafirin umduğunu boşa çıkarmaz.

Cehennem azabından kurtulacağımı ümid ediyorum.

Çünkü ben, Allah'ın azabından korkuyor ve nimetlerine güveniyorum.

O, nimet verenlerin en cömerdidir.»

MALİK B. AHMED B. ALİ

Malik b. Ahmed b. Ali b. İbrahim Ebu Abdullah el-Banyasi eş-Şamî. Annesi de ona Ali Ebü'l-Hasan adını takmıştı. Ancak babasının verdiği isimle meşhur oldu. Babasının ona taktığı künye çok kullanıldı. Malik b. Ahmed, birçok alimden hadis dinledi. O, Ebü'l-Hasan b. Salt'tan en son hadis rivayet eden kişi olmuştur. Reyhaniyin pazarında meydana gelen bir yangında öldü. Ölüirken seksen yaşındaydı. Muhaddisler nezdinde güvenilir bir kimseydi.

SULTAN MELİKŞAH

Celalü'd-Din ve'd-Devle Ebü'l-Feth Melikşah b. Ebu Şüca Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk Dukak et-Türkî. Babasının vefatından sonra tahta geçti. Memleketinin sınırları Türk illerinin uç kısmından Yemen'in uç kısmına kadar uzadı. Diğer ülkelerin hükümdarları onunla mektuplaştılar. Hatta Rum, Hazar, Vellan ülkelerinin hükümdarları da onunla mektuplaşmışlardı. Güçlü bir devleti vardı. Zamanında yollar güvenli idi. Azametine rağmen düşkün zayıf kimselerle kadınlar için yolda durup ihtiyaçlarını dinlerdi ve isteklerini karşılardı. Muazzam binalar yaptırdı. Köprüler inşâ ettirdi. Yol bacını, vergileri kaldırdı. Büyük nehir yataklarını açtırdı. Ebu Hanife ve Suk (çarşı) medreselerini yaptırdı. Bağdat'ta Sultan Camii'ni, avlanma esnasında Kufe'de Kurun minaresini yaptırdı. Maveraünnehir'de de bunlar gibi büyük eserler inşâ ettirdi. Av partilerinde bizzat kendi avladıklarını hesapladı ve onbinlerce av hayvanını avladığı tesbit edildi. 10.000 dirhem sadaka verdi ve şöyle dedi: «Bir hayvanın canını, yemek amacı dışında almış olduğumdan ötürü Allah'tan korkuyorum.» Güzel fiilleri, salih amelleri ve davranışları vardı. Mesela bir defasında çiftçinin biri yanına gelerek sultanın kölelerinin kendisine ait bir yük karpuzu ahıp götürdüklerini söyleyip şikâyetçi oldu. Yapılan araştırmada hacibinin çadırında bir karpuz görüldü. Karpuzu ahıp Sultan Melikşah'ın huzuruna getirdiler. Sonra o da hacib'i çağırttı ve ona sordu:

- Şu karpuzu nereden buldun?
- Köleler bana getirdiler.
- Köleleri buraya getir.

Hacib gidip köleleri sultanın huzuruna gönderdi. Kölelere kaçıp gitmelerini söyledi. Sonra Hacib'i huzura getirtip karpuzların sahibi çiftçiye teslim etti ve ona şöyle dedi: «Şunun elinden tut. Bu, benim ve babamın kölesidir. Sakın elinden kaçırmayasın» dedikten sonra karpuz yükünü de çiftçiye geri verdi. Çiftçi, hacibin elinden tutmuş vaziyette huzurdan çıkıp gitti. Hacib 300 dinar vererek kendini çiftçiden kurtardı.

Sultan Melikşah, kardeşi Tutuş'la savaşmak üzere sefere çıkmış iken Tus şehrine yaklaştığında şehire Ali b. Musa er-Rıza'nın mezarını ziyaret etmek amacıyla girdi. Beraberinde Nizamülmülk de vardı. Şehirden çıktıklarında Nizamülmülk'e şöyle dedi:

— Allah'a dua ederken neler söyledin?

— Seni kardeşine muzaffer kılması için Allah'a dua ettim.

— Ama ben dua ederken şöyle demiştim: Allah'ım eğer kardeşim müslümanlar için daha faydalı ise onu bana muzaffer kıl, ama ben onlar için daha faydalı isem beni kardeşime muzaffer kıl.»

Askerleri ile birlikte İsfahan'dan Antakya'ya doğru yürüdü. Askerleri ikiyüz b. kadar oldukları halde reayadan hiç kimseye haksızlık etmediler.

Bir defasında bir Türkmen gelip ona şöyle bir şikâyetle bulundu:

— Adamın biri kızımın bekâretini giderdi. Onu öldürmeni istiyorum.

— Ey adam eğer kızının da gönlü olmasaydı o adam kızının bekâretini gideremezdi ama mutlaka o adamı öldürmek istiyorsan onunla birlikte kızını da öldürmelisin.

—

— Ama istersen bundan daha hayırlı bir iş var, onu yapmaz mısın?

— Nedir o iş?

— Kızının bekâreti zaten giderilmiş durumdadır. Bari onu o adamla evlendir. Ben de ikisine yetecek kadar parayı beytûlmalden mehir olarak kızına vereceğim.

Adam bu teklifi kabul etti.

Vaizlerden biri, Sultan Melikşah'a şöyle bir hikâye anlatmıştı:

Kisrâ, seferlerinden birinde bir köyün yakınından geçmekteydi. Askerlerinden uzaktaydı. Bir kapıya geldi. Kapıyı vurdu ve karşısına çıkan ev sahibesinden içecek bir şey istedi. Cariye ona karlı şeker kamışı şerbeti getirdi. İçti çok hoşuna gitti ve «bu şerbeti nasıl yapıyorsunuz?» diye sordu. Cariye de «Bunu elimizle sıkmamız çok kolay» dedi. Bir daha getirmesini istedi. Cariye şerbet ezmek için içeriye gidince kisra o mekânı sahiplerinin elinden alıp başkalarına vermeyi kafasında planladı. Ne var ki cariye şerbeti getirmekte gecikti. Bir süre sonra elinde şerbet olmadan geldi. Kisra «Neyin var? Niçin getirmedi?» diye sorunca cariye «öyle sanıyorum ki kisramızın bize karşı niyeti değişti. Onun için şerbet ezmek zorlaştı» dedi. Karşısında duranın kisra olduğunu bilmiyordu. Kisra, «haydi git. Şimdi sen şerbet ezebilirsin» dedi ve kafasında kurduğu kötü planlardan vazgeçti. Cariye de gidip çabucak şerbet ezerek getirdi. Kisra içip yoluna devam etti.

Sultan Melikşah bu hikâyeyi anlatan vaize «Bu bana yarar, ancak kisranın bir başka hikâyesi de var. Onu da halka anlat» dedi ve sözlerini

şöyle sürdürdü:

«Kısra bir bahçenin yanından geçmekteyken kendisini safra tuttu. Susadı bekçiden bir salkım koruk istedi. Bekçi ona «sultan bu bahçedeki hakkını henüz almamıştır. Sana buradan birşey veremem» diye cevap verdi.

İnsanlar, Sultan Melikşah'ın zekasını ve önceki hikayeye karşı hemen böyle bir hikaye ile mukabelede bulunmasını takdirle karşıladılar.

İki çiftçi Sultan Melikşah'a gelip Humartekin'den şikayetçi oldular. Emir Humartekin'in kendilerinden bol miktarda parayı zorla aldığını ve dişlerini kırdığını söylediler ve «alemden senin adaletli bir kimse olduğunu duyduk. Allah'ın sana emrettiği şekilde bizim hakkımızı ondan alırsan ne ala. Aksi takdirde kıyamet gününde seni Allah'a şikâyet ederiz.» Böyle dediler ve üzengisine yapıştılar. O da atından inip onlara «Yenimden tutun ve beni Nizamülmülk'ün evine kadar sürükleyin.» dedi. Çiftçiler bunu yapmaktan korktular. Ama mutlaka böyle yapmalarını ısrarla emredince onlar da emre uydular. Nizamülmülk, Sultan Melikşah'ın gelmekte olduğunu duyunca acelece konaktan çıkıp onu karşılamaya gitti. Sultan ona «Ben seni mazlumun hakkını zalimden alman için vezirliğe tayin ettim» dedi ve hemen bir ferman yazarak Humartekin'i görevden azletti. İktâ' arazilerini elinden aldı. Bu çiftçilerin mallarının geri verilmesini, şayet beyyine ile ispatlanırsa onun da ön dişlerinin çekilmesini, bu iki çiftçiye de kendi hazinesinden yüz dinar verilmesini emretti. Bir defasında bir vergiyi kaldırmıştı. Vergi tahsildarlarından biri ona şöyle demişti:

— Ey Sultan-ı alem! Şu kaldırdığın vergi 600.000 dinar veya daha fazla paradır. Bunu nasıl kaldırırsın?

— Yazıklar olsun sana. Mal, Allah'ın malıdır. Kullar, Allah'ın kullarıdır. Beldeler, Allah'ın beldesidir. Allah katında benim için bir sevap olsun diye böyle yaptım. Bu hususta benimle tartışanın boynunu vururum.

Bir defasında güzel bir kadın onun yanında şarkı okudu. Neşelendi. Kendinden geçti. O kadınla beraber olmak istedi. Onunla kâm almak isteyince kadın ona «Ey hükümdar şu güzel yüzünün Cehennem ateşinde yanmasına gönlüm razı gelmiyor. Helal ile haram arasında sadece bir kelime vardır ki (o da nikâhtır)» deyince Sultan Melikşah kadını çağırdı ve o kadınla evlendi.

İbnü'l-Cevzi'nin İbn Ukayl'den naklen anlattığına göre Sultan Melikşah bazı batınilerle oturup kalktığından ötürü akidesi bozulmuştu, ama bilahare bu akideden vazgeçip hakka dönmüştü. Yine İbn Ukayl'in anlattığına göre kendisi, yaratıcının isbatına dair Sultan Melikşah'a bir risale yazmıştır.

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Melikşah, Bağdat'a son gelişinde halifeye, oradan çıkmasını bildirmiş, halife de ondan on günlük bir süre istemiş, ancak bu on günlük süre dolmadan hastalanıp vefat etmişti. Sultan Melikşah bu senenin şevval ayının ortasında cuma gecesi otuzyedi yaşından beş ay almış olduğu halde vefat etti. Ömrünün ondokuz sene ve birkaç aylık kısmını saltanatta geçirdi. Vefat edince Şonizi mezarlığına defnedildi. İş gizli tutmak için kimse cenaze namazını kılmadı. Humma hastalığına yakalanmıştı. Zehirlenerek öldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

BAĞDAT'TAKİ TACİYE MEDRESESİNİN KURUCUSU

Merzûban b. Hüsrev Tacü'l-Mülk el-Vezir Ebü'l-Ğanaim. Taciye medresesinin banisidir. Bu medresenin müderrisi de Ebu Bekir eş-Şaşî'ydı. Bu medresenin avlusunda Şeyh Ebu İshak'ın türbesi de yapıldı. Sultan Melikşah, Nizamülmülk'ten sonra Taciye medresesinin banisi Tacü'l-Mülk'ü vezirliğe tayin etmek istedi. Ama Tacü'l-Mülk hemen o esnada vefat etti. Ondan sonra oğlu Mahmud vezirliğe geçti. Kardeşi Berkıyaruk onu mağlup ettiği zaman Tacü'l-Mülk'ü Nizamü'l-Mülk'ün köleleri öldürdüler. Onu paramparça ettiler. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında cereyan etmişti.

HİBETULLAH B. ABDÜLVARİS

Hibetullah b. Abdülvaris b. Ali b. Ahmed Nuri. Künyesi Ebu'l-Kasım'dı. Şirazlıydı. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahat edenlerdendi. Güvenilir, dindar, takvalı, itikadlı ve yaşantısı güzel bir hadis hafızıydı. Güzel bir tarihi vardır. Bağdat'tan ve diğer yerlerden talebeler yanına gelmişler, ondan ders almışlardı. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENALTINCI SENESİ

Bu senede Erdeşir b. Mansur Ebu Hüseyin el-Abbadî, hac dönüşünde Bağdat'a geldi. Nizamiye'de konakladı. İnsanlara vaaz vermeye başladı. Vaaz meclisine Nizamiye müderrisi Gazzalî de geliyordu. İnsanlar bu mecliste kalabalıktan ötürü sıkıştılar. Daha sonra düzenlenen vaaz meclislerine de çok sayıda insan katıldı. Halk işini gücünü bırakıp bu vaazları dinlemeye geliyordu. Bazı kereler vaaz meclisine kadınlı erkekli 30.000 kişiden fazla insan geliyordu. Çok insanlar bu vaaz meclislerinde dinledikleri nasihatlerden ötürü tevbe ettiler. Mescidlere bağlandılar. İçkiler döküldü. Oyun ve eğlence aletleri kırıldı. Erdeşir, salih bir kişi olup çokça ibadet ederdi. Aşırı derecede zahidti. Salih halleri vardı. İnsanlar onun abdest suyundan artanı ele geçirmek için izdi-

ham meydana getiriyorlardı. Bazan onun abdest aldığı sarnıçtan bereket ve uğur elde etmek amacıyla su alıyorlardı.

İbnu'l-Cevzi'nin naklettiğine göre Erdeşir bir defasında arkadaşlarından birine Şam dutu ve kar yemek istediğini söyledi. Arkadaşı şehri baştan sona dolaştığı halde Şam dutu ve kar bulamadı. Medreseye geri geldiğinde Şeyh Erdeşir'in halvette olduğunu gördü. Oradakilere o gün kimsenin şeyh'in yanına gelip gelmediğini sorduğunda ona cevaben dediler ki: «Evet bu gün bir kadın geldi, «Elimle örgü ördüm, sattım bir miktar para elde ettim. Bu parayla şeyhe turfanda bir meyve almak istiyorum» dedi. Şeyh kabul etmedi. Kadın ağlayınca şeyh ona acıdı. «Haydi git birşeyler satın al» dedi. Kadın da «Canın ne çekiyor?» diye sorunca şeyh «dilediğin şeyi al» diye cevap verdi. Kadın gidip ona Şam dutu ve kar getirdi. Şeyh de onları yedi.»

Ravinin biri dedi ki: Şeyh Erdeşir'in yanına gittim, çorba içiyordu. Kendi kendime dedim ki: "Keşke artığını bana verse de içsem. O artığın bereketiyle Kur'an'ı ezberleyebilsem". Artığını bana verdi ve "Bunu o niyetle iç dedi... İçtim. Allah, o sayede Kur'an ezberlemeyi bana nasib etti."

Şeyh Erdeşir çokça ibadet eder, kendini ibadete vakfederdi. Ancak bir defasında altın kırıntılarının sağlam altınla değiştirilmesinin caiz olmayacağını söyleyince vaaz vermekten menedildi ve şehir dışına çıkarıldı.

Bu senede Alparslan'ın oğlu Tutuş mustakil sultan olarak kendi adına hutbe okuttu ve halifeden de Irak'ta kendisi adına hutbe okuması talebinde bulundu. Ancak kardeşinin oğlu Berkýaruk b. Melikşah sebebiyle bu iş askıda kaldı. Beraberinde ve itaatinde Haleb valisi Aksungur ile Urfa valisi Bozan da olmak üzere Rahbe'ye gitti. Orayı fethetti sonra Musul'a gitti. Orayı da vali İbrahim b. Kureyş b. Bedran'ın elinden aldı. Askerleri, Beni Ukayl'ı hezimete uğrattı. Bir kısım ümerayı huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Aynı şekilde Diyarbakır'ı zaptetti. Kafi b. Fahrü'd-Devle b. Cüheyri vezirliğe atadı. Yine aynı şekilde Hemedan ve Ahlat şehirlerini zaptetti. Azerbaycan'ı fethetti. Böylece durumu kuvvetlendi. Sonra Aksungur ile Bozan ondan ayrılıp Melik Berkýaruk'un yanına gittiler. Böylece Tutuş yalnız kaldı. Kardeşi Berkýaruk onu mağlup etmeyi ümid etti. Tutuş geri döndü. Kasimü'd-Devle Aksungur ve Bozan Haleb kapısında ona yetiştirtiler. Yapılan muharebe neticesinde Tutuş bu ikisini mağlup etti. Esir aldı. İkisini de idam etti. Bozan'ın başını Harran ve Urfa'da dolaştırıp teşhir etti. Sonra da Harran ve Urfa'yı zaptetti.

Bu senede Rafizîlerle Sünniler arasında çarpışma meydana geldi. İki taraf arasında çok şerler cereyan etti.

Bu senenin şaban ayının ikisinde halifenin oğlu Müstersid Billah Ebu Mansur Fadl b. Ebi Abbas Ahmed el-Müstazhır dünyaya geldi.

Halife buna çok sevindi.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Berkyaruk Bağdat'a girdi. Vezir Ebu Mansur b. Cüheyr onu karşılamaya çıktı. Halife adına onu gelişinden ötürü tebrik etti.

Bu senede Müstansır el-Ubeydî Şam diyarına bağlı Sûr şehrini ele geçirdi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CAFER B. MUKTEDİ BİLLAH

Annesi, Sultan Melikşah'ın kızı olan hatundur. Cafer bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Vezir ve devlet erkânı üç gün müddetle onun için taziyet meclisinde oturdular.

SÜLEYMAN B. İBRAHİM

Süleyman b. İbrahim b. Muhammed b. Süleyman Ebu Mesud el-İsfahanî. Çok hadis dinledi. Tasnif etti. Rivayet etti. Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde çok rivayetleri vardır. Güzel bir hadis bilgisi vardı. İbn Merdeveyh'ten, Ebu Nuaym ve el-Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bağdadî'den ve diğerlerinden de hadis dinleyip yazdı. Bu senenin zilkade ayında seksendokuz yaşında vefat etti.

ABDÜLVAHİD B. AHMED B. MUHSİN

Deşkerlidir. Künyesi Ebu Said'dir. Şafîî fıkıhçısıdır. Ebu İshak eş-Şirazî'nin sohbetinde bulunmuş, çok hadis rivayet etmiştir. İlim ehli ile oturup kalkardı ve «Şu ayaklarım asla lezzet uğruna yürümüş değildir» derdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

ALİ B. AHMED B. YUSUF

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Hakkarilidir. Bağdat'a geldi ve Duri Ribatı'na yerleşti. Kendisi de ribatlar yapmıştı. Hadis dinledi. Birden fazla hadis hafızı da kendisinden rivayetlerde bulundu. Şöyle derdi:

«Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i Ravza'da gördüm. Kendisine «Ya Resûlallah bana tavsiyede bulun» deyince bana şöyle karşılık verdi:

«Ahmed b. Hanbel'in itikadına ve Şafîî'nin mezhebine sarıl. Bid'at ehli kimselerle oturmaktan sakın.

Ali b. Ahmed bu senenin muharrem ayında vefat etti.

ALİ B. MUHAMMED B. MUHAMMED

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Enbarlıdır. Hatiplik yapmıştır. İbn Ah-der adıyla tanınmıştır. Ebu Muhammed Er-Rızâ'dan hadis dinledi. On-
dan hadis rivayet eden en son kişi kendisidir. Ali b. Muhammed bu sene-
nin şevval ayında doksanbeş yaşında vefat etti.

EBU NASR B. HİBETULLAH

İbn Makûla diye bilinir. Hicretin 402. senesinde doğdu. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Hadis hafızlarındandı. el-İkmal fil Mü'telef ve'l-Muhtelef adlı kitabı vardır. Bu eserinde Abdülganî'nin kitabıyla Darekutnî'nin kitabını ve bunlardan başka alimlerin kitaplarını bir araya getirdi. Ve bunlara birçok şeyler de ekledi. Bunu güzel ve faydalı bir himmetle başardı. Yüksek derecede bir nahivciydi. İbaresı fasih, şiiri güzeldi. İbn Cevzî dedi ki: Şeyhimiz Abdülvehhab'ın, Ebu Nasr'ın dini yönünü eleştirdiğini ve şöyle dediğini işittim: «Muallim, dindar olmaya muhtaçtır. Dine ihtiyacı vardır.»

Ebu Nasr bu senede veya bundan sonraki senede Huzistan'da öldü-rüldü. Öldürüldüğünde seksen yaşını aşmıştı. Nitekim İbnü'l-Cevzî de böyle demiştir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİ

Bu senede halife Muktedî vefat etti. Yerine oğlu Mustazhir Billah halifelîğe geçti.

MUKTEDÎ'NİN VEFATI

Sultan Berkyaruk Bağdat'a geldiğinde halifeden kendisi için bir sultanlık fermanı yazdırmasını istedi. Bu ferman yazıldı. Hil'atler ha-zırlandı ve ferman, tasdik için halifeye arz edildi. Halife bu fermanı mu-harrem ayının ondördünde cuma günü imzaladı. Sonra yemeği getirildi. Adet üzere yemeğini yedi son derece sağlıklıydı. Sonra ellerini yıkadı. Oturup imzaladıktan sonra fermana baktı. Yanında da saray işlerinin ve cariyelerin idarecisi olan kadın oturmaktaydı. Kadın diyor ki: «Halife bana baktı ve «İzinsiz olarak yanıma gelen şu şahıslar da kim oluyor-lar?» dedi. Dönüp baktığımda hiç kimseyi göremedim. Halifenin duru-munun değiştiğini gördüm. Ellerini, ayaklarını salıverdi. Gücü kuvveti çözüldü. Yere düştü. Onun bayıldığını zannettim. Elbiselerinin düğme-lerini çözdüm. Çağrıya cevap vermediğini gördüm. Kapıyı üzerine kilit-leyip dışarı çıktım. Durumu veliahde bildirdim. Emirler ve devlet bü-yükleri veliahde gelerek babasının vefatı sebebiyle onu teselli edip baş

sağlığı dilediler. Kendisine de hilafet tebriklerini sunup bey'atte bulundular.»

MUKTEDÎ Bİ EMRİLLAH

Halife Muktedî Billah Ebu Abdullah b. ez-Zahire. Ebu'l-Abbas Ahmed'in veliahdıydı. Muktedî Bi Emrillah Kaim Bi Emrillah'ın oğluydu. Kaim Bi Emrillah'da Kadir Billah el-Abbasi'nin oğluydu. Muktedî Bi Emrillah'ın annesi Ercuvan adında Ermeni bir cariyeydi. Bu kadın, oğlunun ve torunu Müstazhir'in sonra da Muktedî'nin torunu Müsterşid'in halifeliklerini gördü. Muktedî Bi Emrillah beyaz tenli, yakışıklı, vücut ölçüleri düzgün bir kimseydi. zamanında Bağdat'ın birçok mahal-leleri şenlendirilip onarıldı. Şarkıcılar, kadınlar oyun ve masiyet ehli kimseler Bağdat'tan sürgün edildiler. İnsanların ırzının korunmasına çok düşküdü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklardı. İdaresi güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu senenin muharrem ayının ondördünde cuma günü vefat etti. Vefat ederken otuzsekiz sene sekiz ay dokuz günlük ömrünü noktaladı. Ömrünün ondokuz sene yedi ay yirmisekiz gününü halifelikte geçirdi. Vefatı oğlu Müstazhir'e bey'at işi tamamlanuncaya yani üç güne kadar gizlendi. Sonra cenaze namazı kılındı ve türbesine defnedildi. Doğrusunu Allah bilir.

MÜSTAZHİR Bİ EMRİLLAH EBÜ'L-ABBAS'IN HALİFELİĞİ

Babası cuma günü vefat edince Müstazhir'i onyediyi yaşından iki ay almış olduğu halde getirip halife olarak kendisine bey'at ettiler. Kendisine bey'at eden ilk kişi vezir Ebu Mansur b. Cüheyr'di. Daha sonra Melik Rüknu'd-Devle Berkıyruk b. Melikşah'tan, onun ardı sırada diğer emir ve reislerden onun için bey'at alındı. Üçgüne kadar bey'at işi tamamlandı. Sonra muharrem ayının onsekizinde salı günü babasının tabutu ortaya çıkarıldı. Cenaze namazını oğlu halife Müstazhir kıldırdı. Halk da cenaze merasimine katıldı. Ancak sultan bu merasime katılmadı. Sultanın emirlerinin çoğu merasime katıldılar. Gazzalî, Şaşı ve İbn Ükayl de bu merasime katıldılar. Cenaze merasimi yapıldığı günde de yeni halifeye bey'atlerini sundular.

Müstazhir Bi Emrillah güzel ahlaklı, Kur'an hafızı, fesahatlı, belagatlı, şair ve mantıkçı bir kimseydi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

«İçimdeki hastalığın harareti kalpte donan şeyleri eritti.

Bir gün artık veda resmine elimi uzattım.

Sabretme yoluna nasıl koyulacağım?

Çünkü aşka düşen kimselerin yollarının çok kısımlara ayrılmış,

Muhtelif yollar olduklarını görüyorum.

Bedir, vaadine muhalefet etti.
 Oysa bir süre vaadine uymuş iken ben,
 Kalbime onun sevgisini doldurmuştum,
 Eğer bundan sonra ben kendi nefsimde,
 Aşk ahdini bozacak olursam.
 Onu gözlerim hiç görmesin.»

Halife Müstazhir, hilafet işlerini veziri Ebu Mansur Amidü'd-Devle b. Cüheyr'e bıraktı. Vezir Ebu Mansur da işleri çok güzel bir şekilde yürüttü. İdareyi sağlam esaslara oturttu. Halka güzel muamelede bulundu. Seçkin ve hayırlı vezirlerdendi.

Bu senenin şaban ayının onüçünde halife, Ebu Bekir eş-Şaşı'yi kadılıktan azlederek bu görevi Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî'ye verdi.

Bu senede Sünnilerle Rafizîler arasında çarpışma meydana geldi. Bağdat'ın bir çok yeri yakıldı. Birçok insan öldürüldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sultanların ihtilafı yüzünden bu senede hiç kimse hacca gidemedi.

Muharrem ayının ondördünde cuma günü hutbe, Sultan Berkýaruk Rükü'd-Devle adına okundu. Bu günde halife Muktedî onu sultanlığa atadığına dair fermanı imzaladıktan sonra vefat etmişti.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ATABEG AKSUNGUR

Kasimü'd-Devle lakabını taşırdı. Selçukluydu. Hacıp adıyla bilinirdi. Haleb, Diyarbakır ve Cezire valisiydi. Melik Nureddin Şehid b. Zengi b. Aksungur'un dedesidir. Önceleri Sultan Melikşah b. Alparslan es-Selçukî'nin en has adamlarındandı. Sonra onun yanında derecesi yükseldi. Nihayet Sultan Melikşah Haleb ve kazalarının idaresini Nizamül-mülk'ün tavsiyesi üzerine ona bıraktı. Atabeg Aksungur idare, yaşantı ve niyet bakımından hükümdarların en iyisiydi. Halkı onun zamanında güvenlik, adalet, bolluk, ucuzluk içinde yaşıyordu. Sonra Dımaşk valisi Tâcü'd-Devle Tutuş tarafından öldürüldü. Bu olay şöyle gelişmişti: Sultan Tacü'd-Devle Tutuş, kardeşinin oğlu Berkýarukla savaşmak için Atabeg Aksungur'dan ve Harran ile Urfa valisinden yardım istemişti. Ancak Atabeg Aksungur ve Harran ile Urfa'nın valisi onu bırakıp kaçmışlardı. Tâcü'd-Devle Tutuş da yalnız kalınca Dımaşk'a kaçtı. Bilahare gücünü topladığında bu ikisi yanına döndüler. Ancak bu defa Tacü'd-Devle Tutuş, Haleb kapısında bunlarla savaştı. İkisini de öldürüp Haleb dışında ellerinde bulunan bütün beldeleri zaptetti. Sadece Haleb şehri Aksungur Zengi'nin oğlunun elinde kaldı. Bu hadise hicretin 523. sene-

sinde vuku buldu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Atabeg Aksungur, Sultan Melikşah'ın kölesiydi. Onunla birlikte Urfa valisi Bozan da aynı sultanın kölesiydi. Tutuş Haleb şehrini zaptettiğinde onu orada naib olarak bıraktı. Ancak daha sonra Atabeg Aksungur ona isyan etti. Tutuş Dimaşk şehrini de ele geçirmişti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında kendisiyle savaştı ve Atabeg Aksungur'u öldürdü. Atabeg Aksungur öldürülünce oğlu İmadüddin Zengi onu defnetti. İmadüddin, Nureddin Zengi'nin babasıydı. İmadüddin babasını surların üzerinden Haleb şehrine sokarak defnetti.

EMİRÜ'L-CÜYUŞ BEDR EL-CEMALÎ

Mısır ordularının komutanı, Fatımî ülkesinin idarecisiydi. Akıllı, alicenap ve alimleri seven bir kimseydi. Alimlere devamlı tahsisat bağlamıştı. Müstansır zamanında büyük güç kazandı. İşler onun direktifleri doğrultusunda yürüyordu. Herşey onun görüşüne bağlıydı. Birçok beldeleri fethetti. İktidar süresi uzadı. Namı yayıldı. Şairler kendisini övdüler. Sonra bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Efdal geçti.

HALİFE MUKTEDÎ

Bu zatın biyografisi önceki sayfalarda anlatılmıştır.

HALİFE MÜSTANSİR EL-FATİMÎ

Ebu Temim Maad b. Ebi'l-Hasan Ali b. Hakim. Altmış sene tahtta kaldı. Ondan önce ondan sonra hiçbir halife bu kadar uzun süre tahtta kalmış değildi. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Nizar'ı veliahd tayin etti. Ancak babasının vefatından sonra Efdal b. Bedr el-Cemalî, Nizar'ı halifelikten hal'etti. İnsanlara, Ahmed b. Müstansır'a, yani Nizar'ın kardeşine bey'at etmelerini emretti. Ahmed'e de Müstalî lakabını taktı. Bu durumda Nizar, İskenderiye'ye kaçtı. Halk etrafında toplanıp kendisine bey'at etti. İşlerini İskenderiye kadısı Celalü'd-Devle b. Ammar idare etti. Ancak Efdal onun üzerine geldi. Onu kuşatma altına aldı. Nizar onlarla savaştıysa da Efdal Nizar'ı ve taraftarlarını hezimete uğratıp kadı Celalü'd-Devle ile Nizar'ı esir aldı. Kadıyı öldürdü. Nizar'ı da dört duvar arasına hapsedti. Nizar ölünceye kadar o kapısız hücrede kaldı. Müstalî hilafette mustakil oldu. Yirmibir yaşındayken çekişmesiz bir halife olarak tahta oturdu.

MUHAMMED B. EBİ HAŞİM

Mekke emiri idi. Bu senede doksan küsur yaşındayken Mekke'de vefat etti.

SULTAN MELİKŞAH'IN OĞLU MAHMUD

Annesi hükümdarlığı ona vermiş, bu sebeple çok para sarfetmişti. Berkıyaruk onunla savaşmış, onu hezimete uğratmıştı. Bunun üzerine Mahmud kendi beldesi olan İsfahan'a kapanıp kalmış ve bu sene orada vefat etmişti. Cenazesi Bağdat'a getirildi ve Nizamiye türbesine defnedildi. Mahmud, çok güzel yüzlü, endamı hoş bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Annesi Terken Hatun ramazan ayında vefat etmiş, düzeni bozulmuş olduğundan ötürü askerler gelip Mahmud'un etrafında toplanmışlardı. Memleket idaresi artık onun elinde kalmıştı. Onbin Türk köleye sahipti. Bu işler için yaklaşık 3.000.000 dinar hacamıştı. Düzen bozulmuştu. Hiç bir nimet ve faydalı sonuç elde edilememişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Yusuf b. Abak et-Türkmanî, Dımaşk valisi Tutuş'un elçisi olarak Bağdat'a geldi ki, orada Tutuş adına propaganda yapsın. Tutuş da Rey taraflarında bulunan kardeşinin oğluyla savaşmaya gitmişti. Tutuş'un elçisi Bağdat'a geldiğinde ondan ürküp korktu. Halife de onu sarayına davet etti. Yakınına oturttu. Elçi, halifenin huzurunda yer öptü. Bağdat halkı onu öldürmeye hazırlanmıştı. Çünkü onun, Bağdatlıların mallarını yağmalamasından korkmuşlardı. Berkıyaruk bu haldeyken kardeşi oğlunun elçisi gelip kendisine Tutuş'un savaşının ilk safhasında öldürüldüğünü haber verdi. Tutuş bu senenin safer ayının onyedisinde vefat etti. Berkıyaruk'un gücü arttı. Yönetimde yalnız başına söz sahibi oldu. Babası öldürüldüğünde Tutuş'un oğlu Dukak da yanındaydı. Dukak Dımaşk'a giderek şehri ele geçirdi. Dımaşk'ta babasının naibi Emir Savtekin bulunuyordu. Dukak, Ebü'l-Kasım el-Harezmi'yi kendine vezir tayin etti. Tutuş'un oğlu Abdullah Haleb şehrini ele geçirdi. Memleket işlerini de Cenahü'd-Devle b. Aytakin yürüttü. O esnada Hama şehrinin valisi Rıdvan b. Tutuş idi. Rıdvan oğulları bu zata nisbet edilirler.

Bu senenin rebiyülevvel ayının ondokuzunda cuma günü veliahd Ebu Mansur Fadl b. Müstazhir adına hutbe okundu. Kendisine Zahiretü'd-Din lakabı verildi. Bu senenin rebiulahir ayında vezir İbn Cüheyr Bağdat'ın etrafına sur yaptırılmasına karar verdi. Halkın gelip orada

dolaşmalarına ve çalışmalarına izin verdi. Oraya gelenler çok rezaletler, akılsızlıklar ve ahmaklıklarda bulundular. Çok çirkin işler yaptılar. İbn Ukayl ona çok ağır sözler içeren bir pusula yazdı. Onu öfkeyle protesto etti.

Bu senenin ramazan ayında Sultan Berkıyaruk sarayından dışarı çıktığında kendisine suikastta bulunuldu. Ancak kurtuldu. Yarası tedavi edildi. Suikastçı yakalanıp işkence edildiğinde bu işte kendisine iki kişinin daha destek olduklarını söyleyince onlar da sorguya alındılar. Ancak suçlarını itiraf etmediler. Fakat neticede her üçü de öldürüldü.

Halife, Tevaşi'yi Sultan Berkıyaruk'a göndererek kurtuluşunu tebrik etti.

Bu senenin zilkade ayında İmam Gazzalî Nizâmiye'deki müderrislik görevini bırakıp Bağdat'tan Kudüs'e gitti. Dünyadan el etek çekti. Kendini zühde verdi. Lüks elbiseleri bırakıp kaba ve ucuz elbiseler giymeye başladı. Müderrislikte kardeşi ona vekalet etti. Ertesi sene İmam Gazzalî hacca gitti. Sonra beldesine döndü. Bu süre zarfında İhyau Ulu-middin kitabını tasnif etti. Hergün büyük bir kalabalık, bulunduğu dergâha giderek onun va'z'ü nasihatlerini dinliyordu.

Bu senenin arefe gününde Kadı Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Hibetüllah b. el-Bistî'ye hil'at giydirildi ve Şerefü'l-Kudad lakabı verildi. Bağdat'ta ve diğer yerlerde kadılık görevlerine atandı.

Bu senede Kerh mahallesindeki Rafizîlerle Sünniler barış yaptılar. Ama yine de arada bir kapışmaya, birbirlerinin aleyhinde bulunmaya devam ettiler. Bu da çok tuhaf hallerdendir.

Bu senede Semerkand valisi Ahmed b. Hakan öldürüldü. Öldürülmesinin sebebi şuydu: Zındık olduğu hususunda aleyhinde şahidlik yapıncâ boğularak öldürüldü yerine amcasının oğlu Mes'ud geçti.

Bu senede Türkler İfrikiye'ye girdiler. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis'e ihanet edip onu yakaladılar. Ülkesini ele geçirdiler. Halkın bir kısmını öldürdüler. İki taraf arasında uzun ve şiddetli savaşlar cereyan ettikten sonra ülkeye hakim oldular. Türklerin öncüleri Şahmelik adında biriydi. Maşrık ümerâsından birinin oğluydu. Mısır'a geldi. orada hizmet etti. Ancak sonra Mağrib'e, İfrikiye'ye kaçtı. Beraberinde bir grup Türk de vardı ve yukarıda olan olayları meydana getirdi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. AHMED B. HAYRÛN

Künyesi Ebu'l-Fadl'dır. İbn Bakillanî adıyla meşhur olmuştur. Çok

hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî de kendisinden dinlediği hadisleri yazmıştır. Hadis konusunda güzel bilgisi vardı. Güvenilir ravilerdendir. Damiganî onun şahidliğini kabul etmiştir. Sonra Damiganî'nin emni (sekreteri) olmuştu. Daha sonra gelirler divanının başına getirildi.

Bu senenin receb ayında sekseniki yaşında vefat etti.

TUTUŞ EBÜ'L-MUZAFFER

Alparslan'ın oğludur. Lakabı Tâcü'd-Devle'dir. Dımaşk'ın ve başka bazı beldelerin hükümdarıydı. Kardeşinin oğlu Berkyyaruk'un evlenmek istediği bir kadınla kendisi evlendi. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği evlenmeden o kadın vefat etti. Şair Mütenebbî şöyle demiştir:

«Senin yükselişinde Allah'ın bir sırrı vardır.

Düşmanların sözleri, saçmadan başka bir şey değildir»

İbn Hallikan dediki: Tutuş şark illerinin valisi idi. Atsız, Mısır hükümdarının gönderdiği Emirü'l-Cüyuş'la yaptığı savaşta kendisinden yardım istedi. Atsız yardım etmek için Dımaşk'a geldiğinde Atsız kendisini karşılamaya gelmişti. O esnada Atsız'ın yakalanmasını ve öldürülmesini emretti. Kendisi hicretin 471. senesinde Dımaşk'a ve kazalarına sahip oldu. Sonra Atsız'la savaştı ve Atsız'ı öldürdü. Bundan sonra da Rey şehrinde kardeşinin oğlu Berkyyaruk'la savaştı. Berkyyaruk onu bu savaşta mağlup edip öldürdü. Oğlu Rıdvan Haleb'e hakim oldu. Haleb'teki Rıdvan oğulları bu zata nisbet edilirler. Rıdvan, hicretin 557. senesine kadar Haleb'te hüküm sürdü. Annesi, zehirlediği bir üzüm salkımını kendisine yedirerek onu öldürdü. Rıdvan'dan sonra yerine oğlu Tacülmülk Böri dört sene müddetle hükümdarlık yaptı. Ondan sonra Rıdvan'ın diğer oğlu Şemsü'l-Mülk İsmail üç sene müddetle hüküm sürdü. Sonra annesi onu da öldürdü. Annesi Çavlu'nun kızı Zümrüt Hatun'du. Bundan sonra Zümrüt Hatun Şihabüddin Mahmud b. Böri'yi tahta geçirdi. O da dört sene müddetle hüküm sürdü. Sonra Muhammed b. Böri Tuğtekin bir sene hüküm sürdü. Bundan sonra Muciruddin Abak hükümdarlığa geçti. İleride de anlatılacağı gibi Nureddin Mahmud Zengi hükümdarlığı elinden alıncaya kadar tahtta kaldı. Abak'ın zamanında Dımaşk'ta askerlerin Atabegi, Muinüddin'di ki, Gur mıntıkasındaki Muiniler ile Dımaşk'taki Medresetü'l-Muiniye ona nisbet edilir.

RIZKULLAH ABDÜLVEHHAB

Rızkullah Abdülvehhab b. Abdülaziz Ebu Muhammed et-Temimî. Kurraların, Hanebeli fakihlerinin, hadis alimlerinin imamıydı. Vaaz meclisi ve önce Mansur Camii'nde daha sonra Kasır Camii'nde fetva halkası vardı. Endamı güzel bir kimse olup halk tarafından çok sevilir-

di. Güzel şiirleri vardı. Çokça ibadet ederdi. İbaresı fasih, münazarası güzeldi. Atalarından zincirleme yoluyla gelen bir rivayete göre Ebu Talib oğlu Ali hazretlerinin şöyle dediğini nakletmiştir:

«İlim amelden yardım istedi. Amel eğer onun yardımına giderse ilim yerinde kalır. Aksi halde göçüp gider.» Rızkullah, halife nezdinde itibarlı bir kimseydi. Önemli meselelerde elçi olarak sultana giderdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında salı günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yaşındaydı. Halifenin izniyle Babü'l -Meratip'teki kendi evinde defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu'l-Fadl kıldırdı.

EBU SEYF EL-KAZVİNÎ

Abdüsselam b. Muhammed b. Yusuf b. Bendar. Mutezile şeyhi idi. Abdülcebbar b. Amed el-Hemedanî'den ders aldı. Mısır'a göçtü. Orada kırk sene müddetle ikamet etti. Çok sayıda kitap yazdı. Yediyüz ciltlik bir tefsir tasnif etti. İbnü'l-Cevzî «O tefsirinde gurur ve kibri topladı» demiştir.

«Şeytanların, Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında söylediklerine uydular.» (el-Bakara: 102) ayet-i kerimesini tam bir ciltte tefsir etti.

İbn Ukayl dedi ki: «Ebu Seyf el-Kazvinî bazan ilimle bazan da şiirle dili uzun bir kimseydi. Ebu Ömer b. Mehdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi».

Bu senede doksanalı yaşındayken Bağdat'ta vefat etti. Ahir ömründe evlendi.

VEZİR EBU ŞÜCA

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. İbrahim. Künyesi Ebu Şüca. Lakabı da Zahirü'd-Din idi. Aslen Ravzeraverli olup Ahvaz da doğmuştu. Seçkin ve hayırlı vezirlerden olup çokça sadaka verir, alimlere ve fakihlere ihsanda bulunurdu. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kitaplar tasnif etti. Tecaribü'l-Ümem adlı kitabın üzerine 'bir zeyil yazdı. Halife Muktedî'ye vezirlik yaptı. 600.000 dinarı vardı. Bu parayı hayır ve sadaka yolunda sarfetti. Güzel vakıflar te'sis etti. Muazzam binalar yaptırdı. Dullara ve öksüzlere çokça yardımda bulundu. Adamın biri ona «Yanımızda bir dul var. Bu dul kadının dört çocuğu var. Hepsi de aç ve çıplaktırlar» deyince kendi has adamlarından biriyle o dula ve çocuklarına nafaka, elbise ve yiyecek gönderdi. Hava şiddetli soğuk olmasına rağmen elbisesini üzerinden çıkarıp soyundu ve «Allah'a yemin ederim ki bu dul ve öksüzlerinin iyi haberleri ile bana dönmediğin sürece elbiselerimi giymeyeceğim» dedi. Adam kendisine

verilen nafaka, giyecek ve yiyecekleri çabucak onlara götürdü. Sonra iyi haberlerini vezir Ebu Şüca'ya getirdi. Onların sevinip kendisine duacı olduklarını söyledi. Vezir Ebu Şüca da bu habere sevinip elbiselerini giydi.

Bir defasında kendisine kadayıf getirilip önüne bırakıldığında bu kadayıfı bulamayanlar için üzüldü. Lokmalar boğazından geçmeyince hepsini mescidlere gönderdi. Çok miktardaki bu kadayıfı yoksullara ve mescidlerde dilenen körlere yedirdi.

Divanda otururken mutlaka fakihleri de bulundururdu. Dini bir problemle karşılaştığında o fakihlerin fetvalarına göre hüküm verirdi. İnsanlara çok mütevazî davranırdı. Avam ve havası ayırd etmez, hepsine karşı alçak gönüllülük gösterirdi. Sonra vezirlikten azledildi. Hacca gitti. Medine'de mücavir olarak çalıştı. Daha sonra hastalandı. Hastalığı ağırlaşınca Hücre-i Nebevî'ye gelip şöyle dedi:

Ya Resûlallah! Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:

«Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfi-ret dileseler ve peygamberler de onlara mağfi-ret dileseydi, Allah'ın tev-beleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi.» (en-Nisâ, 64).

İşte ben sana geldim günahlarımdan ötürü Allah'tan mağfi-ret dili-yorum. Kıyamet gününde de bana şefa'atçı olacağını umuyorum»

Böyle dedikten sonra aynı günde vefat etti. Allah rahmet etsin. Bakî mezarlığına defnedildi.

KADI EBU BEKİR EŞ-ŞAŞÎ

Muhammed b. Muzaffer b. Bekran el-Hamevi Ebu Bekir eş-Şaşı. Hicretin 400. senesinde doğdu. Kendi beldesin de fıkıh öğrendi. Sonra hicretin 417. senesinde hac etti. Bağdat'a geldi. Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh öğrendi. Orada hadis öğrendi. İbn ed-Damiganî'nin meclisinde şahidlik yaptı. İbn ed-Damiganî de şahidliğini kabul etti. Ka-dı Ebu Bekir, ellibeş sene müddetle kendi mescidine kapandı. Orada in-sanlara Kur'an okuyor, öğretiyor ve fıkıh okutuyordu. ed-Damiganî ve-fat ettiğinde vezir Ebu Şüca' onun için tavsiyede bulununca halife Muktedî onu kadılığa tayin etti. İnsanların en nezihi ve en iffetlisi idi. Sultandan bağış ve diğer kimselerden de hediye kabul etmezdi. Elbisesi-ni ve yiyeceklerini hiç değiştirmede. Kadılık görevi karşılığında ücret al-madı. Yerine vekil bırakmadı. Bizzat davaları kendisi hallederdi. Hiçbir mahluka iltimasta bulunmadı. Beyyine bulunmadığı, ama ithamları haklı çıkarıcı karineleri bulunduğu zaman bazı inkârcıları döverdi ki suçlarını ikrar etsinler. İmam Şafiî'nin de buna delalet eden sözleri bu-lundüğunu kendisi söylerdi. Bu hususta bir de kitap tasnif etti. Karine-

lere dayanarak hüküm verişini İbn Ukayl de desteklerdi ve delil olarak da şu ayet-i kerimeyi ileri sürerdi:

«Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, erkek yalancılardandır.» (Yusuf, 26).

Büyük fakihlerden ve münazaracılarından Muşattep b. Ahmed b. Üsame el-Ferganî ipekli elbiseler giyinip altın yüzükler taktığından dolayı şahidliğini kabul etmemişti. Davacı ise «Sultan ile veziri Nizamül-mülk de ipekli elbiseler giyinip altın yüzük takıyorlar» deyince kadı Ebu Bekir eş-Şaşı ona şu karşılığı vermişti:

«Allah'a yemin ederim ki sultan ile veziri benim huzurumda bir bakla demeti için şahidlik yapacak olsalar, onların da şahidliklerini reddederim.»

Bir defasında kendi mezhebinden olan faziletli bir fakih onun huzurunda şahidlik yapmış ancak şahidliğini kabul etmeyince fakih ona şöyle sormuştu:

— Şahidliğim bütün hakimler nezdinde makbul olduğu halde sen ne diye kabul etmiyorsun?

— Senin şahidliğini kabul etmem. Çünkü seni, hamamda avretini örtmeksizin çıplak olarak yıkanırken gördüm. Bu yüzden kabul etmeyeceğim.»

Kadı Ebu Bekir eş-Şaşı bu senenin şaban ayının onunda salı günü seksensekiz yaşında vefat etti. İbn Şüreyh'in mezarının yakınına defnedildi.

EBU ABDULLAH EL-HUMEYDÎ

Muhammed b. Ebu Nasr Fütuh b. Abdullah b. Humejd el-Endelüsî, Endülüs'e yakın Berka adasındandır. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi. Çok hadis rivayet eden, usta, mahir, ifetli, nezih bir edebiyatçı ve hadis hafızıydı. Buhari ve Müslim'in Sahih'lerini cem etmiştir. Başka tasnif eserleri de vardır. İbn Hazm ile Hatib Bağdatî'nin musanneflerini yazmıştır. Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde salı gecesini doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Mezarı Bağdat'ta Bişr el-Hafî'nin mezarının yakınındadır.

HİBETULLAH B. ŞEYH EBÜ'L-VEFA B. UKAYL

Kur'an'ı hıfz etti. Fıkıhı öğrendi. Asaletli biri olduğu ortaya çıktı. Sonra hastalandı. Babası tedavisi için çok para harcadıysa da bunun bir yararı olmadı. Birgün oğlu ona şöyle demişti:

— Ey babacığım çok ilaç getirdin. Çok tedavi ettin. Çok dualar ettin. Ama benim hakkımda Cenâb-ı Allah'ın tercih ettiği bir hüküm vardır.

Onun benim için tercih ettiği hükümle beni başbaşa bırak artık. Benden el çek.

Babası da şöyle demişti: «Anladım ki, o bu sözü boşuna söylemiş değildir. Allah katında yüksek makamlar için seçildiğinden dolayı böyle bir sözü söyleyebilmiştir.»

Doğrusunu noksanlıklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİ

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede cahil astrologlar Nuh tufanına yakın büyüklükte bir tufan olacağını söylediler. Bu haber halk arasında yayılınca herkes korkuya kapıldı. Halife Müstazhir de astrolog İbn Aşbun'u çağırarak bu durumu ona sordu. O da şöyle dedi:

— Nuh tufanı zamanında balık burcunda yedi gezegen bir araya gelmişti. Şimdi ise Zuhâl dışında altı gezegen aynı burçta bir araya gelmiştir. Şu halde bazı beldelerde tufan meydana geleceği muhakkaktır, ama en yakın tahmine göre bu Bağdat'ta olacaktır.

Halife, vezirine sel yataklarını ve suların patlak vermesinden korkulan yerleri onarmasını emretti. Halk da artık tufanı beklemeye başladı. Hacıların Nahle'den sonraki Menakip vadisinde iken büyük bir sele maruz kaldıkları, ancak dağ başına tırmanan hacıların boğulmaktan kurtuldukları; suların develeri, adamları ve yükleri sürükleyip götürdükleri haberi Bağdat'a geldi. Bunun üzerine halife, astrolog İbn Aşbun'a hil'at giydirdi ve aylık bağladı.

Bu senede emir Kıvamü'd-Devle Ebu Said Kürboğa, Musul şehrini ele geçirdi. Şerefü'd-Devle Muhammed b. Müslim b. Kureys'i öldürdü. Şehri dokuz aylık kuşatmadan sonra sular altında bıraktı.

Bu senede Temim b. Muiz el-Mağribî, Kabis şehrini zaptetti. Orada bulunan kardeşi Ömer'i şehir dışına çıkardı. Suse hatibi de bu hususta şu beyitleri okudu:

«Zaman güldü. Sen kılıcının ağzıyla Kabis'i fethettiğin zaman o sana asık suratla mukabele etti.

Sen sabahleyin erkenden oraya geldin. O şehri elde etmek için,
Mehir olarak sadece keskin kılıçlarla mızrakları verdin,
Allah bilir ki sen oranın meyvelerini ancak,
Daha önce baban dikmiş olduğu için devşirebildin.
Mızrakların gölgesinde talepte bulunan kişi,
Reislik yerleri olan beldeleri gelin olarak elde eder.»

Bu senenin safer ayında şeyh Ebu Abdullah et-Taberî Nizamiye'de ders vermeye başladı. Onu bu medresenin müderrisliğine Berkya-ruk'un veziri Fahrülmülk b. Nizamülmülk tayin etti.

Bu senede Haface oğulları, Seyfü'd-Devle Sadaka b. Mezyed b. Mansur b. Debis'in beldelerine hücum ettiler. Hz. Hüseyin'in Hair'deki şehidliğine de baskın yaptılar. Orada çokça rezalet ve mefsedetler icra ettiler. Orada mezkur vali Sadaka onlara baskın yaptı. Hz. Hüseyin'in mezarının yanında onlardan çok kimseyi öldürdü. Onlardan biri kendi-ni surların üstünden ata binmiş vaziyette aşağıya attığı halde kendisi ve atı salimen kurtulmuştu bu da çok hayret verici bir durumdur.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MÊŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDULLAH B. İBRAHİM B. ABDULLAH

Ebu Hakim el-Hayrî'nin kardeşidir. Hayr, Fars illerinden birinin adıdır. Abdullah, hadis dinledi. Rivayet etti. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Feraiz, edebiyat ve lügata dair bilgisi var-dı. Tasnif eserler verdi. Gidişatı güzel bir kimseydi. Ücret karşılığında mushaf yazardı. Bir gün yazmaktayken kalem elinden düştü. O da du-vara yaslandı. Sonra da şöyle dedi: «Vallahi eğer bu ölüm ise çok hoştur.» Böyle dedikten sonra da vefat etti.

ABDULMUHSİN B. AHMED EŞ-ŞENCÎ

Tacirdi. İbn Şüheda-i Mekke (Mekke şehidlerinin oğlu) diye bilinir-di. Bağdatlıdır. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla birçok bel-delere seyahatlerde bulundu. Sur'da iken Hatib Bağdadî'den çok hadis dinledi. Hatib onu Irak'a göndermişti. Bu sebeple Hatib, kendi elyazısı-yla Tarihi Bağdat adlı eserini ona hediye etmiştir ve bazı tasnif eserlerin-de de ondan rivayetlerde bulunmuştur. Hatib ona Abdullah adını ver-mişti. Abdülmuhsin b. Ahmed, güvenilir ravilerdendi.

ABDÜLMELİK B. İBRAHİM

Abdülmelik b. İbrahim b. Ahmed Ebu'l-Fadl. Hemedanî diye bili-nirdi. Maverdî'den fıkıh dersleri aldı. Şer'i ilimlerde, hesapta ve diğer ilimlerde, ustaydı. Ebu Ubeyd'in Garibu'l-Hadis'ini ve İbn Faris'in de Mücmel'ini ezberlemişti. İffetli ve zahid bir kimseydi. Halife Muktedî onu kadilkudatlığa atamak istedi, ancak o buna şiddetle karşı koydu. Acizliğini ve yaşlılığını ileri sürerek özür diledi. Zarif ve latif bir kimsey-

di şöyle derdi:

«Babam beni terbiye etmek istediği zaman değneği eline alır sonra da «Allah'ın emrettiği şekilde oğlumu terbiye etmek için onu dövmeyle niyet ettim» der, sonra da beni dövmeyle gelirdi. Ancak o bu şekilde niyetini yaptıktan sonra niyetini tatbik etmeye başlayacağı ana kadar aradan geçen zaman içinde ben de fırsatını bulup kaçır ve böylece dayaktan kurtulurdum.»

Abdülmelik, bu senenin receb ayında vefat etti. İbn Şüreyh'in mezarının yanına defnedildi.

MUHAMMED B. AHMED B. ABDÜLBAKİ

Muhammed b. Ahmed b. Abdülbaki b. Mansur.

Künyesi Ebu Bekir ed-Dekkak'tı. İbn Hadine diye tanınırdı. İfade-sinin güzelliği ve okuyuşunun nefaseti ile meşhur olmuştu. Güzel yazısı ve sahih nakli ile ün salmıştı. Hem kıraat hem hadis ilmini öğrendi. Hatibi Bağdadî'den ve ihlaslı arkadaşlarından çokça hadis dinledi. Şöyle demişti:

«Bağdat sular altında kaldığı zaman evim ve kitaplarımda sel afeti-ne maruz kalmış ve hiç bir şeyim kalmamıştı. Artık kitap istinsahı yapmak mecburiyetinde kaldım. O senede Sahih-i Müslim'i yedi kez yazdım. Uykuya daldım. Bir gece rüyada kıyametin koptuğunu gördüm. O esnada adamın biri İbn Hadine nerede?» diye soruyordu. Yanına gittim. Cennet'e girdim. Cennet'e girerken sırt üstü uzandım. Ayaklarımı üst üste koyup artık «Kitap istinsahı yapmaktan kurtulup rahata erdim» dedim. Sonra uyandığımda elimde kalem, önümde de istihsahını yapmakta olduğum kitap vardı.»

EBU MUZAFFER ES-SEM'ANİ

Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muzaffer es-Sem'anî. Hadis hafızıydı. Merv şehrinde doğdu. Önceleri Ebu Hanife mezhebinin fıkhnı öğrendi. Sonra Şafî mezhebine geçti. Ebu İshak'tan ve İbn Sabbag'dan Şafî fıkhnı öğrendi. Birçok ilimlerde bilgisi vadi. Tefsir tasnif etti. Hadise dair Kitabü'l-İntisar adlı eseri de tasnif etti. Eserleri arasında el-Bürhan ve'l-Kavati fi Usulil-Fıkh, ve el-İstılâm da vardır. Nisabur şehrinde vaizlik yapardı. Şöyle derdi:

«Ezberlediğim her şeyi unuttum.»

Kendisine Cenâb-ı Allah'ın sıfatı sorulduğunda şu cevabı vermişti:

«Acuzelerin (koca karıların) ve mektep çocuklarının inancı gibi bir inançla dine bağlanın.

Cenab-ı Allah'ın, Arş-ı Ala üzerindeki istivası sorulduğunda da şöy-

le cevap vermişti:

«Su'da'nın sırrını öğrenmek için bana geldiniz.

Oysa ben Su'da'nın sırrını açıklama hususunda cimri bir kimseyimdir.

Beni bu hususta cimri biri olarak görürsünüz.

Doğrusu Su'dâ, temenni edenin arzu ve emelidir.

O, hem iffeti ve hem güleç hem de güzel yüzü elde etmiştir.»

Ebu Muzaffer, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Merv mezarlığına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin. Amin.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANINCI SENESİ

Bu senede Harezmîler hakimiyeti teessüs etmeye başladı. Şöyle ki: Sultan Berkyaruk bu senede amcası Arslan Argun b. Alp Arslanı öldürdükten sonra Horasan şehrini ele geçirdi ve orayı Melik Sencer adıyla meşhur olan kardeşine teslim etti. Emir Kamacı da onu Atabeg olarak tayin etti. Veziri, Ebü'l-Feth Ali b. Hüseyin et-Tuğraî idi. Habeşi b. Berşak adındaki emiri de Horasan'a tayin etti. Harezm şehrine Muhammed b. Enuştekin adındaki bir genci vali olarak tayin etti. Bunun babası Selçuklu emirlerindendi. Edep, fazilet, güzel ahlak ve mazbut bir hayat tarzı benimsetilerek yetiştirilmişti. Harezm şehrine tayin edildiğinde Harezmşah lakabını aldı. bu, Harezmîlerin ilk hükümdarıydı. Halka güzel muamelede bulundu. Kendisinden sonra oğlu Atsız da babasının yolunu takip etti. Halka adil davrandı. Sultan Sencer'in nezdinde kıymetlenip itibar sahibi oldu. Mertebesi yükseldi. Halk da onu sevdi.

Bu senede Melik Rıdvan b. Tacü'l-Mülk Tutuş, Fatımî halifesi Müstâlî adına hutbe okudu.

Bu senenin şevval ayında Nûbe kapısı yanında Batınîlerden bir adam öldürüldü. Bunun aleyhinde iki kişi şahidlik yapmıştı ki, adil olan bu iki şahitten biri İbn Ukayl idi. Şahidler onun kendilerini mezhebine davet ettiğini ifade etmişlerdi. Öldürüldüğünde «Ben lailahe ilallah dediğim halde mi beni öldürüyorsunuz?» demiş, şahid İbn Ukayl de ona şu karşılığı vermişti: Ama yüce Allah da şöyle buyurmuştur: «Şiddetli azabımızı gördüklerinde: «Yalnız Allah'a inandık, O'na koştığımız eşleri inkâr ettik, dediler.» (el-Mü'min, 84).

Bu senenin ramazan ayında büyük komutanlardan Porsuk öldürüldü. Bu, Bağdat emniyet müdürlüğüne atanan ilk şahıstı.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi.

Bu senenin aşure gününde kadı nezdinde aleyhine sabit olan bazı suçlardan ötürü Bahau'd-Devle Ebu Nasr b. Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Büveyh'in evine baskın yapıldı. Yakalandı. Öldürülüp kanı akıtıldı. Evi yıkıldı. Evinin yerinde Hanefîlerle Şafîîler için iki mescid yapıldı. Sultan Melikşah ona Medain ile Deyru Akul ve diğer bazı mıntıkları iktâ olarak vermişti.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. HASAN

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Zekeriya b. Dinar Ebu Ya'lâ el-Abdi el-Basrî. İbn Savvaf adıyla tanınmıştır. Hicretin 400. senesinde doğdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Zahid ve mutasavvıf aynı zamanda fakih ve müderris bir kimseydi. Ağırbaşlı, hareketleri ölçülü, dindar bir kimseydi. On ilimde allame idi. Bu senenin ramazan ayında doksan yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUAMMER B. MUHAMMED

Muammer b. Muhammed b. Muammer b. Ahmed b. Muhammed Ebu'l-Gana'im el-Hüseynî. Hadis dinleyip rivayet etti. Sureti güzel, ahlakı yüce, ibadeti çok bir kimseydi. Herhangi bir Müslümana eza ve cefa ettiği, herhangi bir arkadaşına sövdüğü duyulmamıştır. Altmış küsur yaşında bu senede vefat etti. Otuziki sene müddetle nakiplik yaptı. Kureyşin önde gelen efendi şahsiyetlerindendi. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebü'l-Fütuh Haydere geçti. Ona da Rızâ zü'l-Fahreyn lakabı takıldı. Muammer b. Muhammed'e, vefatı nedeniyle şairler ağıt yaktılar. İbnü'l-Cevzî bu ağıtları nakletmiştir.

YAHYA B. AHMED B. MUHAMMED EL-BESTÎ

Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Güvenilir, salih, doğru sözlü, edepli bir kimseydi. 112 sene üç ay yaşadı. Yaşı büyük olmakla birlikte duyu organları sağlamdı. Kur'an okur hadis naklederdi. Allah ona da bize de rahmet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Franklar şiddetli bir kuşatmadan sonra burçlardaki bazı muhafızlarla anlaşarak Antakya şehrini ele geçirdiler. Antakya valisi Bagisyan, az sayıdaki askerleriyle oradan kaçtı. Ailesini ve malını Antakya'da bıraktı. Sonra kaçmakta iken yolda bu yaptığına çok pişman oldu. Öyle ki, bayıldı. Atından yere düştü. Adamları onu terk edip gittiler. Bir koyun çobanı gelip başını kopardı ve Frankların hükümdarına götürdü. Musul valisi Emir Kürboğa bu durumdan haberdar olunca çok sayıda asker topladı. Dımaşk valisi Dukak ile Humus valisi Cenahü'd-Devle ve diğerleri de onun etrafında toplandılar. Kürboğa bu birleşik orduyla Frankların üzerine gitti. Antakya'da

Franklarla savaştılar. Franklar onları mağlup ettiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Bol miktarda mallarını da ganimet olarak elde ettiler. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Sonra Franklar Marretü'n-Numan'a gidip orayı da kuşattıktan sonra zaptettiler. La havle vela kuvete illa billah (güç ve kuvvet ancak Allahındır). Bu feci durumdan Melik Berkyaruk haberdar olunca çok üzüldü ve Bağdat'taki komutanlara mektup yazarak vezir İbn Cüheyr'le birlikte hazırlığa başlamalarını emretti. Franklarla savaşılacağını bidirdi. Bazı askerler Bağdat'ın batı yakasından şehir dışına çıkıp karargah kurdular. Sonra Frankların bir milyon savaşçıları olduğunu haber alınca bu kesin karar gevşedi. Güç ve kuvvet ancak Allah ileidir.

Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

TARRAD B. MUHAMMED B. ALİ

Tarrad b. Muhammed b. Ali b. Hasan b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Süleyman b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim İmam b. Muhammed b. Ali b. Abbas Ebü'l-Fevaris b. Ebu'l-Hasan b. Ebi'l-Kasım b. Ebu Temmam. Zeyd b. binti Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas evlâdındandır. Bu şecerede geçen bintü Süleyman, Ümmü veled bir cariye-dir. Tarrad b. Muhammed çok sayıda hadis dinledi. Büyük kitaplar yazdı. Bir cemaatten yalnız rivayetlerde bulundu. Hadis derlemek amacıyla birçok beldelelere seyahatlerde bulundu. Değişik beldelelerde hadis yazdırdı. Meclisine alimler ve seyidler gelirlerdi. Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun meclisine katılmıştı. Tarrad, uzun bir süre Talibilerin nakipliğini yaptı. Bu senede doksan küsur yaşında vefat etti ve Bağdat şehidler mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

MUZAFFER EBÜ'L-FETH

Müzaffer Ebü'l-Feth b. Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasım b. Mesleme. Evi ilim, diyanet ve ebediyat ehli kimselerin toplantı yeri-ydi. Bu senede Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de vefat etmişti. Muzaffer Ebü'l-Feth bu senede vefat ettiğinde şeyh Ebu İshak'ın türbesine defnedildi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİ

Bu senede Franklar Kudüs'ü zaptettiler. Hicri 492. senenin şaban ayının bitimine yedi gün kala cuma günü kuşluk vakti olunca Franklar

-Allah onlara lanet etsin- Kudüs'ü, -Allah orayı şereflendirsin- zaptettiller. 1.000.000 kadar Frank savaşçısı Kudüs'e girdi. Şehrin ortasında 60.000'den fazla Müslüman öldürdüler. «Onlar memleketlerinizde her köşeyi kontrollerine alacaklar. Ele geçirdikleri yerleri harap etmeleri için onları tekrar göndereceğiz.» (el-İsra, 5-7).

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Kudüs'teki kutsal kayanın (Sahre'nin) çevresinde bulunan kırkiki gümüş kandili aldılar. Bu kandillerden her birinin ağırlığı 3.600 dirhemdi. Franklar ayrıca orada bulunan ve ağırlığı kırk şami rıtlı olan gümüş bir tandırı da aldılar. Yirmiüç altın kandili de ele geçirmişlerdi. Kudüslüler Şam'dan Irak'a kaçtılar. Frankların zulmünden korkup halife ve sultandan yardım dilediler. Kaçanlar arasında kadı Ebu Sa'd el-Herevî de bulunuyordu. Bağdat halkı bu feci durumdan haberdar olunca korkup ağlaşmaya başladılar. Ebu Sa'd el-Herevî bir manzume yazdı. Bu manzumesi divanda ve minberde okundu. Halk yüksek sesle ağlaşmaya başladı. Halife de şehir şehir dolaşıp hükümdarları cihada teşvik etmeleri için fakihlere çağrıda bulundu. İbn Akil ve diğer bazı meşhur fakihler bu amaçla dolaşmaya başladılar. Ancak bunun bir yararı olmadı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî bu konuda şöyle bir şiir yazmıştı:

«Göz yaşlarımıza kan kattık.
Artık taşlanacak yerimiz kalmadı.
Savaş ateşi keskin kılıçlarla alevlendiğinde,
İnsanın en kötü silahı akıttığı gözyaşındır.
Ey İslâm evladları! Arkanızda bazı olaylar vardır.
Bunlar develerin tabanlarıyla insanları zirvelere ulaştırırlar.
Her uykudaki kişiyi uyandıran yardım çağrıları yapılmaktayken,
Kişi nasıl gözlerini uykuya verip uyur?
Şam'daki kardeşlerinizin boyunları vurulmakta,
Davar sırtı veya kartal karnı gibi darbeler yemektedirler,
Sizlerse barışçı insanlar gibi zillet ve alçaklık eteğini yerden sürüklemektesiniz»

Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî şu şiiri de yazmıştı:

«Kılıç ve mızrak darbelerinin süratle vuruluşu esnasında bir duraksama vardır ki,

O duraksama esnasında küçük çocukların dahi saçları ağarıp yaşlanırlar.

Bunlar öyle savaşlardır ki, bunların hengamesinden uzakta olanlar.

Barışı elde etmek için kaçanlar.

Pişmanlık mızrağının darbesine maruz kalırlar.
Müşriklerin elleriyle kınlarından çıkarılan keskin kılıçlar.
Böğürlere ve enselere vurulurlar.

Tibe mintikasında bu kılıçlar karşısında aman dileyenler,
Olanca sesleriyle "Ey Haşim ailesi!" diye bağırırlar.

Görüyorum ki, ümmetim düşmanlara karşı hücumla geçmiyor,
Mızrakları ve dini desteksiz gevşek bırakıyorlar.

Vartaya yuvarlanmaktan korktukları için ateşten uzak duruyorlar,
Oysa düşmanın vuracağı ağır darbenin utanç sebebi olacağını hesaba katmıyorlar.

Arapların önde gelen bahadırları eza ve cefaya razı mı oluyorlar?

Acemlerin kumandan ve yiğitleri her zillate boyun mu eğiyorlar?

Irzlarını korumadıkları, dinlerini savunmadıkları takdirde namusları için de gayrete gelmeyeceklerdir.

Savaş ateşi alevlendiğinde sevap kazanmaya rağbet etmeseler bile
Bari ganimet elde etmek için düşmana hücum etselerdi.»

Bu senede Sultan Muhammed b. Melikşah'ın hakimiyeti güçlendi.
Bu, Sultan Sencer'in özkardeşi idi. Kuvveti arttı. Nihayet bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta onun adına hutbe okundu.

Yine bu senede Rey şehrine gitti. Kardeşi Berkayaruk'ın annesi Zübeyde Hatun'u orada buldu ve boğulmasını emretti. Zübeyde Hatun o esnada kırk iki yaşındaydı. Sultan Muhammed'le Berkayaruk beş kez savaşmışlardı.

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar aşırı derecede yükseldi. Kıtık meydana gedi. İnsanların çoğu açlıktan öldü. Şiddetli bir vebaya maruz kaldılar. Öyle ki ölümlerin çokluğundan dolayı cenazeleri defnetmekten aciz kaldılar.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN İBRAHİM B. SULTAN MAHMUD

Sultan İbrahim b. Sultan Mahmud b. Mes'ud b. Sultan Mahmut b. Sebüktekin. Gazne'nin ve Hindistan'ın sınırındaki yerlerin hükümdarıydı. Buralardan başka bazı yerler de onun hakimiyeti altındaydı. Büyük bir saygınlığı, heybeti ve debdebesi vardı. Keyya el-Heraşi, Sultan Berkayaruk tarafından kendisine elçi olarak gönderildiğinde Sultan İbrahim'in makamındaki saltanat alametlerini, elbiselerini ve meclisinin muazzamlığını, dünyevi seadeti ve ne kadar çok zengin olduğunu anlatırken «Çok acaip şeyler gördüm» demişti. Sultan İbrahim'e, makamın-

daki azameti ve debdebeyi gördüğünde şu hadisi okuyarak öğüt vermişti: «Sa'd b. Muaz'ın Cennet'teki mendilleri bundan daha hayırlıdır.» Bu hadisi dinleyen Sultan İbrahim ağlamıştır.

Ravi nin anlattığına göre Sultan İbrahim, kendisi için bir köşk bina ederken mutlaka önce orada bir mescid veya medrese veya hankâh yaptırmış.

Sultan İbrahim bu senenin receb ayında doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Kırk iki sene müddetle hüküm sürmüştü.

ABDÜLBAKİ B. YUSUF

Abdülbaki b. Yusuf b. Ali b. Salih Ebu Türeb el-Beraî. Hicretin 401. senesinde doğdu. Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Ondan ve başkalarından da hadis dinledi. Sonra Nisabur'a gidip ikamet etti. Birçok hikaye ve efsaneyi ezbere bilirdi. Selef yolundan giderek çok az bir dünyalıkla geçinen sabırlı bir kimseydi. Hemedan kadılığına atandığına dair ferman geldiğinde şöyle demişti: «Ben Azrail vasıtasıyla gelecek olan ilahi fermanı bekliyorum. Allah'a yemin ederim ki şurada gönül rahatlığıyla bir saat oturmak, İrakeyn'in mülküne sahip olmaktan çok daha hoşuma gider. Bir öğrenciye bir meseleyi öğretmek, benim için yeryüzündeki bütün şeylere sahip olmaktan daha hoştur. Allah'a yemin ederim ki dünyaya ve dünya ehline bağlantılı olan bir kalp asla iflah olmaz. İlim sadece bir delildir. İlmî, kendisini dünyaya ve dünya ehline karşı zahid kılmayan kimse her ne kadar tahsil yapmış olursa olsun gerçekte ilim tahsil etmiş değildir. Onun tahsil ettiği sadece zahiri ilimdir. Oysa bunun gerisinde başka faydalı bir ilim vardır. Allah'a yemin ederim ki ellerim ve ayaklarım kesilse, gözlerim çıkarılsa beni Allah'tan ve ahiretten koparacak olan bir dünya makamına sahip olmaktan daha çok hoşuma gider. Çünkü dünya makamı takva sahibi kimselerin kurtuluşuna ve mü'minlerin mutluluğuna vesile olamaz.»

Abdülbaki bu senenin zilkade ayında doksanüç yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin

EBÜ'L-KASIM B. İMAMÜ'L-HAREMEYN

Batınilerden biri onu Nisabur şehrinde öldürdü. Allah ona da, babasına da rahmet etsin, amin.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin safer ayında Sultan Berkyaruk Bağdat'a geldi. Hükümet sarayında konakladı. Tekrar kendisi adına hutbe okundu. Kardeşi Muhammed adına hutbe okunmasına son verildi. Halife de kendisine

çok hediyeler gönderdi. Halk ve kadınlar bu duruma çok sevindiler. Ancak Berkyaruk, kardeşi Muhammed'den dolayı sıkıntı içindeydi. Zira devlet ona meyilli olup askerler de onun etrafında toplanmaktaydılar. Ayrıca Berkyaruk'un çok az miktarda parası kalmıştı. Askerler de kendisinden erzak ve maaşlarını ısrarla istiyorlardı. Bunun üzerine Berkyaruk, vezir İbn Cüheyr'in malına el koymak istedi. O da halifeye sığınınca halife, Berkyaruk'u bundan menetti. Sonra vezir İbn Cüheyr ona 160.000 dinar para vererek anlaştılar. Bundan sonra Berkyaruk sefere çıktı. Hemedan'a yakın bir yerde kardeşi Muhammed'le karşılaşp savaşımaya başladı. Muhammed onu hezimete uğrattı. Berkyaruk da elli süvari ile birlikte kaçıp kurtuldu. Bu savaşta Hadım Sa'dü'd-Devle Gevherain öldürüldü. Devlette kıdemliydi. Bağdad emniyet müdürlüğü görevini yürütmekteydi. Yumuşak huylu, muamelesi güzel bir kimseydi. Hiç kimseye kasten zulmetmedi. Hiçbir hadim onun gördüğü iltişim, saygınlık ve çok sayıda hizmetkarı görememişti. Geceleri çokça namaz kılardı. Abdestsiz oturmazdı. Hayatı boyunca hastalanmadı. Baş bile ağrımadı. Bu savaşta olup bitenlerle karşılaşıldığında sultan Berkyaruk'un otoritesi ve gücü zayıfladı. Sonra askerleri kendisine geri döndüler. Emir Davud da 20.000 askerle ona katıldı. O ve kardeşi, kardeşi Sencer'le savaştı. Sencer de onları mağlup etti. Berkyaruk az sayıdaki bir toplulukla kaçtı. Emir Davud esir alındı. Sencer'in komutanlarından Berguş, Davud'u öldürdü. Berkyaruk'un gücü azaldı. Adamları dağıldı. Receb ayının ondördünde Bağdat'ta artık onun adına hutbe okunmaz oldu. Sultan Muhammed adına yeniden hutbe okunmaya başlandı.

Bu senenin ramazan ayında vezir Amidü'd-Devle b. Cüheyr ile kardeşleri Zaimü'r-Rüesa Ebül-Kasım ve Kâfi lakabını taşıyan Ebu'l-Berekat yakalandılar. Kendilerinden çok miktarda para alındı. Amidü'd-Devle hilafet sarayına hapsedildi. Bu senenin şevval ayında ölünceye kadar orada mahpus kaldı.

Yine bu senenin şevval ayının yirmi yedinci gecesinde İsfahan emniyet müdürü emir Belkâbek Sermez öldürüldü. Bir Batını böğürüne bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Sermez öteden beri batınilerden çekinir ve tedbirini alırdı. Zırhla dolaşırdı. Ancak o gece elbisesinin altına zırh giymemişti. Aynı gecede birkaç oğluda öldürüldü. Sabahleyin evinden beş cenaze çıkarıldı.

Bu senede Frankların hükümdarı 300.000 savaşçıyla hücumla geçti. Gümüştekin b. Danişmend Taylu onunla savaştı. Gümüştekin, Emînü'd-Devle lakabını alan Dimaşk atabegi idi. Baalbek de değilse Dimaşk ve Basra'daki eminiye vakıflarının kurucusuydu. Frankları hezimete uğrattı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öyleki Franklardan geride sadece 3.000 kişi kalmıştı ki, bunların da çoğu yaralıydı. Bu hadise bu senenin zilkade ayında cereyan etmişti. Gümüştekin, yaralı

Frankları kovaladı. Malatya'ya kadar onları takip etti. Sonra Malatya'yı da ele geçirdi. Malatya valisini esir aldı. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Şafî mezhebine mensup bir Türk olan Emir Altuntaş insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

SOFİ ABDÜRREZZAK EL-GAZNEVÎ

Attap Tekkesi'nin şeyhi idi. Defalarca yanına hiçbir şey almadan hacca gitti. Yüz yaş civarında iken vefat etti. Geride kefen alacak kadar dahi para bırakmadı. Can çekişirken karısı ona şöyle demişti:

— İşte bugün rezil rûsvay olacağız.

— Neden

— Çünkü kefenin dahi yok.

— Eğer geride kefen alacak kadar para bırakacak olsaydım asıl o zaman rezil rûsvay olurum.»

Onun aksine İbn Muhalleban Tekkesi'nin şeyhi Ebû'l-Hasan el-Bistamî yazın ve kışın sadece yünlü elbiseler giyer, insanlara zahid olduğunu gösterirdi. Ama vefat ettiğinde yere gömülü 4.000 dinarı bulundu. İnsanlar bu iki şeyhin durumunu hayretle seyrettiler. Allah, birincisine rahmet etsin. İkincisini de affetsin.

VEZİR AMİDÜ'D-DEVLE B. CÜHEYR

Asıl adı Muhammed b. Ebu Nasr b. Muhammed b. Cüheyr'dir. Künyesi Ebu Mansur'du. Vezirlerin reislerindendi. Üç halifeye hizmet etti. Bunlardan ikisine de vezirlik yaptı. Yumuşak huylu, aceleci olmayan bir kimseydi. Yalnız kibirli olduğu söylenerek eleştirilmiştir. Defalarca vezirlik yaptı. Azledildi. Tekrar göreve getirildi. Son vezirliğinde de hilafet sarayında hapsedildi. Zindandan ancak ölü olarak çıkabildi. Bu senenin şevval ayında vefat etti.

TABİP İBN CEZLE

Yahya b. İsa b. Cezle. el-Minhac fi't-Tıb adlı eserin sahibidir. Hristiyandı. Sonraları Şeyh Ebu Ali b. Velid el-Mağribî'nin yanına gelerek ondan mantık dersleri aldı. Babası onu İslâm'a davet eder ve delilleri ona açıklardı. Nihayet Müslüman oldu. İslamiyeti güzelce yaşadı. Damiğanî onu sicilleri yazma hususunda vekil tayin etti. Sonra da kendisi insanları ücretsiz olarak tedavi etmeye başladı. Bazan hastalar için teberu olarak kendi parasıyla ilaçları terkip edip hazırlardı. Kitaplarının

Ebu Hanife şehidliğine vakfedilmesini vasiyet etti. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede İsfahan ve çevresinde Batınîler yüzünden büyük hadiseler meydana geldi. Sultan, birçok batıniyi öldürdü. Evlerini, yurtlarını, mallarını halka yağmalattı ve «Ele geçirebildiğiniz batıniyi öldürün, malını da alın» diye duyuru yaptırdı. Batıniler birçok kaleleri istila etmişlerdi. Ele geçirdikleri ilk kale hicretin 483. senesinde Hasan b. Sabbah tarafından ele geçirilmişti. Hasan, batını propagandacılarından biriydi. Mısır'a gitmiş, oradaki zındıklardan ilim tahsil etmiş, sonra İsfahan taraflarına gelmişti. Halktan geri zekâlı, cahil, sağını solunu ayırd edemeyen kimseleri kendine davet ediyor, sonra ona bal, ceviz ve şonizi ekmeği yedirerek mizacını yakıyor, dimağını bozuyordu. Sonunda da ehli beyte ait bazı haberleri ona anlatıyor, sapık Rafizîleri ve yalanlarını ona naklediyor, Ehl-i Beytin haksızlığa uğratıldıklarını Allah ve Rasûlû tarafından kendilerine tanınan haklarından yoksun bırakıldıklarını söylüyordu. Hariciler Hz. Ali için Emevîlerle savaştıklarına göre senin kendi imamın Hz. Ali için savaşman elbetteki daha öncelikli görevin olmalıdır, diyerek sözünü sürdürüyordu. Propagandacısına bal ve benzeri şeyleri içirmeye devam ediyor, ona telkinlerde bulunuyor, nihayet propgandacısı onun emrine giriyor, anasına babasına göstermediği itaatı ona gösteriyordu. Hasan Sabbah bazı gözboyama, hile ve benzeri göstermelik hareketlerde bulunuyordu. Bu gibi şeylere ancak cahil kimse kanar. Böylece etrafında çok sayıda kalabalık oluştu. Sultan Melikşah haber gönderip onu bu harekettten men edip tehdit etti. Alimlerin fetvalarını gönderdi. Hasan Sabbah, sultanın gönderdiği mektubu elçinin huzurunda okuyunca çevresinde bulunan gençlere şöyle dedi:

«Sizlerden birini mevlasına elçi olarak göndermek istiyorum.» Böyle deyince oradakilerin yüzü kendisine döndü. Emrini beklemeye koyuldular. Sonra gençlerden birine «Kendini öldür» dedi. Genç bıçağı alıp gırtlığını kesti ve ölüp yere düştü. Bir başkasına da «Kendini şuraya at» dedi. O da kendini kalenin tepesinden hendeğin dibine attı. Paramparça oldu. Sonra Sultan Melikşah'ın elçisine «Cevabım işte budur,» dedi. Ondan sonra Sultan Melikşah onunla mektuplaşmadı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî ile eyvan sahibi Sinan arasında da buna benzer bir hadise geçtiğini inşaallah ileride anlatacağız.

Bu senenin ramazan ayında halife Müstazhir Billah Kasır Camii'nin açılmasını emretti. Orada duvarların beyazlatılmasını istemedi. Camide teravîh kılınmasını ve besmelenin açıkça okunmasını istedi. Kadınların da geceleyin gezintiye çıkmalarının yasaklanmasını ferman etti.

Bu sene başında Sultan Berkyaruk, Bağdat'a geldi. Şehirde onun adına hutbe okundu. Sonra kardeşleri Muhammed ile Sencer de Bağdat'a geldiler. O esnada Berkyaruk hastaydı. Bağdat'ın batı yakasına geçtiler. Berkyaruk adına hutbe okunmasına son verildi. Muhammed ile Sencer adına hutbe okunmaya başladı. Berkyaruk da Vâsıt şehrine kaçtı. Askerleri, geçtikleri beldelerin ahalisinin mal ve arazilerini yağmaladılar. Bazı alimler onları böyle yapmaktan menedip öğüt verdilerse de bunun bir yararı olmadı.

Bu senede Franklar Kisariye ve Suruç gibi bir takım kaleleri zaptettiler. Kudüs'ü ele geçiren Frank hükümdarı Kunder Akka'ya gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Boğazına isabet eden bir mızrak sebebiyle hemen öldü. Allah lanet etsin.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Abdülvahid b. Sabbah. Künyesi Ebu Mansur'du. Hadis dinledi. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den sonra amcasının oğlu Ebu Nasr b. Sabbah'tan fıkıh öğrendi. Faziletli, çokça namaz kılan, senenin bütün günlerini oruçla geçiren bir fakihti. Bağdat'ın batı yakasının emniyet müdürlüğüne ve Kerh mahallesi kadılığına atandı.

ABDULLAH B. HASAN

Abdullah b. Hasan b. Ebu Mansur Ebu Muhammed et-Taberî. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulundu. Hadis derleyip tasnif etti. Çokça hadis rivayet eden, güvenilir, doğru sözlü hafızlardandı. Hadis bilgisi muazzamdı. Takvalı ve güzel ahlaklı idi.

ABDURRAHMAN B. AHMED

Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muhammed er-Razaz es-Serahsî. Merv şehrine gelip yerleşti. Hadis dinledi. Yazdırdı. Çeşitli beldelerdeki alimler ziyaretine geldiler. Şafî mezhebine bağlı bir hadis hafızı olup dindar ve takvalıydı. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin.

AZİZ B. ABDÜ'L-MELİK

Aziz b. Abdü'l-Melik Mansur Ebü'l-Meâli el-Cilî. Kadı idi. Seyyid Leh lakabını taşırdı. Fıkhi fûruatta Şafî mezhebine, itikadda Eş'ari mezhebine mensuptu. Babü'l-Ezec'de hakimlik yaptı. Onunla Babü'l-Ezecli Hanbelîler arasında büyük bir düşmanlık vardı. Bir gün eşeği

kaybolan bir adamın duyuru yaptırdığını işitince şöyle dedi: «Bu adam Babü'l-Ezec mıntıkasına gelsin. Ahaliden karşılaştığı birinin elini tutup (eşegi niyetiyle) götürsün.»

Bir gün Nakip Tarrad ez-Zeynebî'ye şöyle demişti:

«Bir kişi insan görmemeye yemin ederde sonra Babü'l-Ezec mıntıkasındaki birini görürse yemini bozulmuş olmaz (Çünkü onlar insan değildirler)».

Bunun üzerine Nakip Tarrad da ona şu cevabı vermişti: «Bir kimse bir toplulukla kırk gün bir arada kalırsa o da onlardan biri olur.»

Bu sebeptendir ki Aziz b. Abdülmelik vefat ettiğinde ölümüne çok sevinmişlerdi.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Abdülbaki b. Hasan b. Muhammed b. Tavk Ebu'l-Fezail er-Ribî el-Musulî. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve salih bir ravi idi. Çok hadis yazdı.

MUHAMMED B. HASAN

Künyesi Ebu Abdullah el-Muradî idi. Evan'a yerleşti. Kurra, fakih ve salih bir kimseydi. Keramet ve mükâşefeleri vardı. Kadı Ebu Ya'la b. Ferra'dan hadis öğrendi. Başka üstadlardan da ders aldı. İnbü'l-Cevzi dedi ki:

«Duyduğuma göre Muhammed b. Hasan'ın küçük oğlu kendisinden bir ceylan istemiş, bu hususta ısrar etmişti. Muhammed b. Hasan da o küçük oğluna «Ey yavrucuğum yarın sana bir ceylan gelecek» demişti. Ertesi sabah bir ceylan gelip boynuzuyla kapıya vurmuş, nihayet kapıyı açmış, içeriye girmiş, Muhammed b. Hasan da o küçük oğluna «Ey yavrucuğum işte sana ceylan geldi» demişti.

MUHAMMED B. ALİ B. UBEYDULLAH

Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Salih b. Süleyman b. Ved'an. Künyesi Ebu Nasr'dı. Musulluydu. Kadılık yaptı. Hicretin 493. senesinde Bağdat'a geldi. Amcasından Erbain el-Ved'aniye hadislerini rivayet etti. Amcası Ebü'l-Feth b. Vedan bu risaleyi Zeyd b. Rüfa'a el-Haşimî'den çalmıştı. Zeyd b. Rufaa'dan sonraki ravilerin senedlerini buna eklemişti. Ama her ne kadar bir kısmında sahih manalar varsa da bu hadislerin tamamı mevzudur. Doğrusunu Allah bilir.

MUHAMMED B. MANSUR

Künyesi Ebu Sa'd el-Müstevfi'dir. Lakabı Şerefü'l-Mülk el-Harezmi'dir. Kadri yüce bir kimseydi. Ebu Hanife ashabının mutaasıp bir taraftarıydı. Onlar için Merv şehrinde bir medrese vakfetmiş, oraya çok kitapları da vakıf olarak bırakmıştır. Bağdat'ta Babü't-Tak yanında da medrese yaptırmış, ayrıca Ebu Hanife'nin mezarının üzerine kubbe yaptırmıştı. Çöllerde de kervansaraylar inşâ ettirmiş, birçok hayırlarda bulunmuştu. Çokça yeyip içer, güzel elbiseler giyinirdi. Zenginlikte de ileri derecede olan bir kimseydi. Bütün bunlardan sonra amelelik yapmaya, kendini ibadete vermeye, ölünceye kadar da kendi nefsiyle meşgul olmaya başladı.

MUHAMMED B. MANSUR EL-KUSERÎ

Amidü Horasan diye bilinir. Tuğrul Bey' zamanında Bağdat'a geldi. Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Mesrur'dan hadis rivayet etti. Çok hayır yapmak isteyen, hayra rağbeti olan bir kimseydi. Merv şehrinde Ebu Bekir b. Ebi Muzaffer es-Sem'anî ve varislerine bir medrese vakfetti. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Ebu Bekir'in varisleri şu ana kadar o medresenin mutevelliliğini yürütmektedirler. Muhammed b. Mansur, Nisabur'da da bir medrese yaptırmıştı. Türbesi oradadır. Bu senenin şevval ayında vefat etti.

NASR B. AHMED

Nasr b. Ahmed b. Abdullah b. Batran el-Hattabi el-Bezzar. Kurra idi. Hicretin 398. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. İbn Rızkaveyh'ten ve diğerlerinden yalnız başına rivayetlerde bulundu. Uzun bir ömür yaşadı. Hadis derlemek amacıyla bir çok beldelere seyahatlerde bulundu. Dinleyişi sahih ve sağlam olan bir kimseydi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Keyya el-Herasî adıyla meşhur olan Ali Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed tutuklandı. Nizamiye muderrisliğinden azledildi. Çünkü bazıları sultan nezdinde onun Batınî olduğunu söyleyerek ithamda bulunmuşlardı. Aralarında İbn Ukayl'ın da bulunduğu bir grup alim onun Batınîlikle alakası olmadığına dair tanıklıkta bulundular. Salı günü hilafet sarayından bir tezkere geldi bu tezkerede suçsuz olduğu belirtilerek, salıverilmesi emrediliyordu.

Bu senenin muharrem ayının onbirinde salı günü halife Mustazhir hilafet sarayında meclis kurdu. Omuzunda abası, elinde de kırbacı var-

dı. Sultan Melikşah'ın oğulları Melik Muhammed ile Melik Sencer geldiler. Halifenin huzurunda yer öptüler. Halife de onlara saltanat hil'atı giydirdi. Muhammed'e kılıç, göğüs nişanı, inci bilezik ve kendi has tavalasından atlar verdi. Sencer'e bundan daha az armağanlar vermişti. Muhammed'i de sultanlığa tayin etti. Hilafet işleriyle ilgili olarak onu tam yetkili naib kıldı. Sadece haremının kapısını ona açmamış, bunun dışında herşeyi ona havale etmişti. Sonra muharrem ayının on dokuzunda Sultan Muhammed çıktı. Halk tedirgin oldu. Berkyaruk da çıktı. Sultan Muhammed, Berkyaruk'un üzerine yürüdü. İkisi arasında çok savaşlar cereyan etti. Muhammed bozguna uğradı. Büyük belalara ve musibetlere maruz kaldı. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.

Bu senenin receb ayında Kadı Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî, kadı Ebu Ya'lâ b. Ferrâ'nın oğulları Ebu Hüseyin ile Ebu Hazim'in şahitliklerini kabul etti.

Bu senede İsa b. Abdullah el-Konevî Bağdat'a geldi. Halka vaaz verdi. Fıkıhta Şafîî; itikadta Eş'ari mezhebine mensuptu.

Bu yüzden Bağdat'taki Hanbelîlerle Eş'arîler arasında kavgalar ve fitneler meydana geldi.

Bu senede Bağdat'ta büyük bir yangın çıktı.

Hulle valisi ve Seyfû'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis'in arkadaşı Hamid el-Ömerî bu senede insanlara hacettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MISIR HÜKÜMDARI EBÜ'L-KASIM

Müstalî lakabını taşıyan bu halife bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine dokuz yaşındaki oğlu geçti ve Amir Bi Ahkâmillah lakabını aldı.

MUHAMMED B. HİBETÜLLAH

Künyesi Ebu Nasr'dı. Kadılık yaptı. Bendeniclidir. Gözleri amâ idi. Şafîî fakihi idi. Şeyh Ebu İshak'tan fıkıh dersleri aldı. Sonra hicretin 440. senesinde Mekke'ye yerleşerek mücavir olarak yaşadı. Orada fetva ve ders verdi. Hadis rivayet etti. Hac vazifesini ifa etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Seni mahrum bıraktım ey nefsim. İşsizliğimden güçsüzlüğümden bıkmıyor musun?

Arkadaşlarım, dostlarım geçip gittiler.

Rabbime söz veriyorum, Sonrada sözümü bozuyorum.
Şehvetlerime maruz kaldığımda azmimi bırakıyorum.
Aziğım azdır. Beni doyuracağını ve menzilime ulaştıracağını sanmıyorum.

Aziğımın azlığına mı ağlıyayım yoksa yolumun uzaklığına mı?»

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Berkyaruk İsfahan'da kardeşi Muhammed'i kuşatma altına aldı. İsfahanlılar erzak sıkıntısı çekmeye başladılar. Şiddetli bir kıtlıkla karşı karşıya geldiler. Sultan Muhammed halkı para cezasına çarptırıyor, mallarına el koyuyorken dışardan da Sultan Berkyaruk onları kuşatma altında tutuyordu. Halk korku ve açlıkla pençeleşmeye başladı. Malları, canları, ve ürünleri azaldı. Sonra Sultan Muhammed İsfahan'dan çıkıp gitti. Kardeşi Berkyaruk onu yakalaması için kölesi İyaz'ı peşine taktı, ancak İyaz onu yakalayamadı. Sultan Muhammed kendini kurtarıp kaçtı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin safer ayında Kadilkudat Ebü'l-Hasan b. ed-Damigani'nin lakabına Tâcü'l-İslâm lakabı da eklendi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ta hutbelerde sultanların adlarının anılmasına son verildi. Sadece halifenin adının anılması ve ona dua edilmesiyle yetinildi. Sonra Berkyaruk ile kardeşi Muhammed karşı karşıya gelip savaştılar. Muhammed yine bozguna uğradı. Sonra barıştılar.

Bu senede Dımaşk valisi Dukak b. Tutuş, Rahbe şehrini zaptetti.

Bu senede Rey şehrinde çıkan çatışmalarda vaiz Ebü'l-Muzaffer el-Hocendî öldürüldü. Bu, Şafîî fakihi olan bir müderristi. Çarpışmalar esnasında Alevi bir Rafîzi onu öldürmüştü. Alim ve faziletli bir kimseydi. Nizamülmülk onu ziyaret eder, ona saygı gösterirdi.

Bu senede Humartekin insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALİ

Ahmed b. Ali b. Abdullah b. Süvvar. Künyesi Ebu Tahir'di. Kurrâ idi. Kur'an ilimlerine dair tasnif eserleri vardır. Güvenilir, sebatkâr, bilgili bir kimseydi. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

EBÜ'L-MEALÎ

Salih, zahid, keramet ve mükâfeşe sahibi, çokça ibadet eden, azıcık

dünyalıkla geçinen, yazın ve kışın sadece bir gömlek giyen, soğuklar şiddetlendiğinde omuzuna bir peştimal atan bir kimseydi. Kendi ifadesiyle anlattığına göre ramazan ayında şiddetli bir yoksulluğa maruz kalmış, mali sıkıntıya düşmüş, borç para almak için arkadaşlarından birinin yanına gitmeye niyetlenmişti. Olayın bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:

«Ben ona gitmeyi düşünürken bir de baktım ki bir kuş omuzlarımın üzerine kondu ve «Ey Ebül Mealî ben, falan meleğim. O arkadaşının yanına gitme. Onu biz sana getiririz» dedi ve gerçekten de o arkadaşım yanıma geldi.» İbnü'l-Cevzî bu hikâyeyi el-Muntazam adlı eserinde çeşitli yollarla rivayet etmiştir.

Ebü'l-Meali bu senede vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi.

KAİM Bİ EMRİLLAH'IN KIZI SEYYİDE

Seyyide, halife Kaim Bi Emrillah'ın kızı olup Tuğrul Bey'le evlenmişti. Bu senede vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. Çokça sadaka veren bir kadındı. Vefatı sebebiyle vezir, Beytû'n-Nube'de onun taziyelerini kabul etmek için meclis kurdu. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİ

Bu senede haçlılar -Allah onlara lanet etsin- Şam'a hücum ettiler. Müslümanlar onlarla savaştılar. Haçlılardan 12.000 kişiyi öldürdüler.

«Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi bir hayra ulaşamadılar.» (el-Ahzab, 25).

Bu savaşta Urfa valisi Brodil de esir alındı.

Bu senede Vâsıt minaresi yıkıldı. Bu en güzel minarelerdendi. Vâsıtlılar bu minareyle ve bir de Haccac kubbesiyle iftihar ederlerdi. Minare yıkıldığında Vâsıt halkı ağlaşıp feryadü figan etmeye başladı, ama minarenin yıkılması dolayısıyla halktan hiç kimse ölmemişti. Bu minare halife Muktedir zamanında hicretin 304. senesinde yapılmıştı.

Bu senede Sultan Berkyaruk ile kardeşi Sultan Muhammed arasındaki barış kuvvetlendi. Muhammed, Berkyaruk'a ve emir ayaz'a hil'atler gönderdi.

Bu senede Akka şehri ve diğer sahil şehirleri zaptedildi.

Bu senede Hille valisi Seyfû'd-Devle Sadaka b. Mansur, Vâsıt şehri ni istila etti.

Bu senede Dımaşk valisi Melik Dukak b. Tutuş, vefat etti.

Tuğtekin onun yerine küçük oğlunu geçirdi. Onun adına bey'at aldı.

Kendisi de Dımaşk'ta bir süre memleketi idare etmek üzere onun atabeg'i oldu.

Bu senede Sultan Sencer, veziri Ebu'l-Feth et-Tuğraî'yi azletti ve Gazne'ye sürdü.

Bu senede Ebu Nasr Nizamü'l-Hazriyyin, inşa divanının başına getirildi.

Bu senede usta bir hekim olan Ebu Nuaym öldürüldü. Bunun çok hayret verici isabetli teşhisleri vardı.

Bu senede emir Humartekin insanlara haccettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ERDEŞİR B. MANSUR

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Abbadî idi. Vaizlik yaptı, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi. Bağdat'a gelmiş, orada vaazlar vermiş, halk onu çok esvmişti. Bağdat'a gelişi hicretin 486. senesinde idi. Görünürde güzel halleri vardı. Doğrusunu Allah bilir.

İSMAİL B. MUHAMMED

İsmail b. Muhammed b. Ahmed b. Osman Ebu Ferec el-Komsanî. Hemedan halkındandır. Babasından ve dedesinden hadis dinledi. Hadis hafızıydı. Hadis ricaline ve çeşitli ilimlere dair güzel bilgisi vardı. Güvenilir bir hadis ravisi idi.

ALÂ B. HASAN B. VEHB

Alâ b. Hasan b. Vehb b. Muslaya Saddü'd-Devle. Bağdat'ta inşa kاتبıydı. Hiristiyandı. Hicretin 484. senesinde müslüman oldu. Altmış-beş sene gibi uzun bir süre reislikte kaldı. İbaresı fasihti. Çokça sadaka verirdi. Uzun bir ömür yaşadktan sonra vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. ÖMER

Künyesi Ebu Ömer'di. Nihavendli idi. Uzun süre Basra kadılığı yaptı. Fakihti. Ebu'l-Hasan ve Maverdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Hicretin 407. senesinde doğdu. 409. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede vefat etti.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Berkyaruk vefat etti. Küçük oğlu Melikşah'ı veli-ahd tayin etmişti. Vefat ederken oğlu Melikşah dört yaş ve birkaç aylıktı. Babasının vefatından sonra Melikşah adına Bağdat'ta hutbe okundu. Hutbede adı zikredilirken dinarlar ve dirhemler saçıldı. Atabeği de emir İyaz oldu. Emir İyaz'a Celalü'd-Devle lakabı verildi. Sonra Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Devlet erkânı onunla sulh yapmak için şehir dışında onu karşıladılar. Sulh bey'atını alan, Keyya el-Herasî oldu. Bağdatın batı yakasında Sultan Muhammed için, doğu yakasında da kardeşi oğlu Melikşah için hutbe okundu. Sonda emir İyaz öldürüldü. Melikşah'a hil'atler, devlet alametleri ve vezaret mansıbı verildi. Vezir Sa'dü'd-Devle Keyya el-Herasî'nin Nizamiye'de verdiği derste hazır bulundu ki insanlar ilme rağbet etsinler.

Bu senenin receb ayının sekizinde zimmilerin, hicri 484. senesinde değişik elbise giymekle emrolunduklarına dair karar iptal edildi. Bunun sebebinin ne olduğu da bilinemedi.

Bu senede Mısırlılarla Haçlılar arasında çok savaşlar cereyan etti. Mısırlılar çok sayıda haçlıyı öldürdüler. Ama bundan sonra da Haçlılar Mısırlılara galib oldular.. Çok sayıda Mısırlıyı öldürdüler.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

SULTAN BERKYARUK B. MELİKŞAH

Lakabı Rüknu'd-Devle idi. Selçukluydu. Çok savaşlar yaptı. Büyük işler gerçekleştirdi. Bağdat'ta altı kez onun adına hutbe okundu. Hutbe onun adına okunuyor, sonra kesiliyor, tekrar onun adına okunuyordu. Yirmidört sene birkaç aylık ömrünü bu senede tamamlayarak vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Melikşah yerine geçti. Ancak amcası Muhammed yüzünden Melikşah iktidarı elde edemedi.

İSA B. ABDULLAH

İsa b. Abdullah el-Kasım Ebü'l-Velid el-Gaznevi el-Eş'arî. Mutaassıp bir Eş'ari taraftarıydı. Kendi beldesine gitmek üzere bu sene Bağdat'tan çıktı. Ancak İsfereyan şehrinde iken vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. İBRAHİM

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Selefe el-İsfahanî. Künyesi Ebu Ahmed idi. Güvenilir ve iffetli bir şeyhti. Çok sayıda hadis dinledi. Hafız Ebu Tahir es-Selefi'nin babası idi. Kendisi de bir hadis hafızıydı.

EBU ALİ EL-HAYALİ

Ebu Ali el-Hayalî Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Gassanî. En-düslüydü. Takyidü'l-Mühmel ale'l-Elfaz adlı eserin musannifi idi. Bu çok yararlı bir kitaptır. Ebu Ali'nin hattı güzeldi. Arap dili ve edebiyatını iyi bilen bir şairdi. Kurtuba Camii'nde hadis rivayet ederdi. Bu senenin şaban ayının onikisinde cuma günü gecesi yetmişbir yaşındayken vefat etti.

MUHAMMED B. ALİ B. HASAN

Muhammed b. Ali b. Hasan b. Ebu's-Sakr Ebü'l-Hasan el-Vâsitî. Hadis dinledi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Edebiyat okudu. Şiir söyledi. Şiirlerinden biri şudur:

«Bir kimse, benim itibarım, ihtişamım ve efendim nezdinde de hüs-nü kabulüm vardır derse:

Bu sözün -her kim olursa olsun- arkadaşına ve dostuna bir yararı olmaz.»

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Nihavend tarafından bir adam peygamberlik iddiasında bulundu. Adamlarından dört kişiye de dört halifenin adını verdi. Onun bu sapıklığına ayak takımından bazı cahil kimse-ler de uydular. Mallarını mülklerini satarak ona verdiler. Kendisi de cömert bir kimseydi. Yanına gelenlere elinde avucunda ne varsa hepsini verirdi. Sonra o bu mıntikalarda öldürüldü.

Alparslan'ın evladından bir adam yine o mıntikalarda hükümdarlık iddiasında bulundu. Uğraştı, fakat başaramayınca iki aydan kısa bir süre zarfında yakalandı. O yörenin insanları «Bir adam peygamberliği, bir başkası da hükümdarlığı dava ettiler, ancak çok kısa bir sürede hakimiyetleri zeval buldu» diyorlardı.

Bu senenin receb ayında Dicle'nin suyu aşırı derecede fazlalaştı, çok miktarda ürünü telef etti. Bağdad'ın birçok evleri sular altında kaldı.

Bu senede Dımaşk askerlerinin atabeği Tuğtekin, Haçlıları bozguna uğrattı. Kendisi de güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a döndü. Frankları mağlup etmesi sebebiyle sevinen halk, Dımaşk şehrini göz kamaştırarak şekilde süslediler.

Bu senenin ramazan ayında Halep valisi Melik Rıdvan b. Tutuş Nusaybin şehrini kuşatma altına aldı.

Bu senede Bağdad'a hükümdarlardan biri geldi. Beraberinde ken-

disine fakih denen bir adam da vardı. Bu, Kasr Camii'nde halka vaaz verdi.

Bu senede Emir Seyfû'd-Devle Sadaka'nın akrabalarından biri insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN DÖRTYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAKİM EBU'İ-FETH

Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kadıdan da, güzel gidişatı ve şükranla karşılanacak davranışları öğrendi. Önceleri Şeyh Ebu Ali es-Sencî'den, fıkıh dersleri aldı. Sonra da usul derslerini İmamü'l-Harameyn'den aldı. Güzel bilgiler edindi. Kendi beldesinde uzun süre hakimlik yaptı, münazaralarda bulundu. Sonra bütün bunları bırakarak kendini Kur'an okumaya verdi.

İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Feth kendi parasıyla sofiler için bir hankâh yaptırdı. Bu senenin muharrem ayının başında vefat edinceye dek kendini ibadete verdi. Başka şeylerle ilgilenmedi.»

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Abdürrezzak. Ebu Mansur el-Hannat. Kurralardan ve salih kimselerdendi. Binlerce insana Kur'an'ı hatmettirdi. Çok sayıda hadis dinledi. Vefat ettiğinde daha önce hiç kimsenin cenazesinde görülmemiş derecede çok sayıda alim onun cenaze merasimine katıldı. O zamanlarda kendisinin dengi görülmemişti. Vefat ettiği günde doksanyedi yaşındaydı. Allah rahmet etsin. Şairler onun için mersiyele yazdılar. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da şu cevabı vermişti: «Çocuklara fatiha öğretmemden dolayı Rabbin beni bağışladı.»

MUHAMMED B. UBEYDULLAH B. HASAN

Muhammed b. Ubeydullah b. Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebü'l-Ferrec'ti. Basralıydı. Basra kadılığı yapmıştı. Ebu Tayyib et-Taberî'den, Maverdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Zikir esnasında huşua kapılan âbid bir kimseydi.

MUHARİŞ B. MÜCELLA

Hadisü Gane'deki arap emiri idi. Halife Kaim Bi-Emrillah göz altında tutulmak amacıyla onun yanına bırakılmıştı. Bu hadise Besasirî

fitnesinde cereyan etmişti. O da yanına getirildiği esnada halifeye ikramda bulunmuştu. Halife otoritesine kavuştuktan sonra ona büyük mükafatlar vermişti. Emir Muhariş çokça sadaka veren ve çokça namaz kılan bir kimseydi. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZÜNCÜ SENESİ

Sünen adlı eserinde Ebu Davud, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Cenâb-ı Allah ümmetimi Rabbinin yanında yarım gün kadar erteleyerek aciz bırakmayacaktır» Sa'd'a, «Yarım gün ne kadardır?» diye sorulduğunda «500 senedir» diye cevap verdi. Bu da peygamberlik delillerindendir. Hadis-i şerifte yarım günden bahsedilmiş olması daha fazla bir zamanın yaşanabileceğine engel değildir. Çünkü realite de böyledir. Zira Peygamber (s.a.v.), vukûu muhakkak olan bazı kıyamet alametlerini sayarken bu hadisi irad buyurmuştur. Bu alametler mutlaka harfi harfine gerçekleşeceklerdir. Bunlarla ilgili açıklama ileride gelecektir. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.

Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de şudur: Sultan Muhammed b. Melikşah, Batınîlerin kalelerinden birini kuşatma altına aldı. O mntıkalarda bir çok yerleri fethetti. Batınîlerden bir kısmını öldürdü. Ele geçirdiği kalelerden biri babasının İsfahan yakınlarında geçit vermez bir dağın tepesinde yaptırmış olduğu bir kale idi. Bu kalenin yapılış sebebi şuydu: Babası bir avda iken köpeği kaçmıştı. Köpeğini kovalamış, nihayet bir dağ başında yakalamıştı. Beraberinde Rum elçilerinden biri de vardı. Elçi ona «Şu dağ bizim ülkemizde olsa üzerinde mutlaka kale yaptırırdık» dedi. Elçinin bu sözleri sultanı bu dağ başında bir kale yaptıрмаğa sevk etti. Kalenin yapımı için 1.200.000 dinar sarfetti. Sonra Batınîlerden Ahmed b. Abdullah Ata adında biri bu kaleyi istila etti. Bu sebeple Müslümanlar çok zahmet çektiler. Melikşahın oğlu Sultan Muhammed gelip bu kaleyi bir sene müddetle kuşatma altında tuttu. Sonra fethetti. Kaleyi istila etmiş olan Batınînin derisini yüzdü. İçine saman doldurdu. Başını kesti ve memleketin her tarafında dolaştırıp teşhir etti. Sonra bu kalenin taşları birer birer sökülerek yıkıldı. Batınînin karısı da kendini kalenin üzerinden aşağıya atıp öldü. Beraberindeki nefis mücevherler de telef oldu. İnsanlara «Kalenin yerini gösteren bir köpekti. İnşa edilmesini öneren bir kafırdı. Kaleye sığınan ve kendini koruma altına alan da bir zındıktı» diyerek bu kalenin uğursuz olduğunu söylüyorlardı.

Bu senede Haface oğullarıyla Ubade oğulları arasında çok savaşlar cerayan etti. Ubadeliler Hafacelileri mağlup ederek eski öclerini onlardan aldılar.

Bu senede Seyfü'd-Devle Sadaka, uzun süren savaşlardan sonra Tikrit şehrini istila etti.

Bu senede Sultan Muhammed, Emir Çavlı Sakavu'yu Musul'a gönderdi. Şehri ona ikta' olarak verdi. Çavlu da gidip, orayı kendisiyle savaştıktan, adamlarını bozguna uğratıp esir aldıktan sonra Çökermiş'in elinden aldı. Sonra da Çökermiş'i öldürdü. Çökermiş, idare, adalet ve ih-san bakımından hayırlı ve seçkin emirlerden biriydi. Sonra Kutalmış'ın oğlu Kılıçarslan gelip Musul'u kuşatma altına aldı ve orayı Çavlı'nın elinden aldı. Çavlı da Rahbe'ye gitti. Orayı ele geçirdi. Sonra tekrar dönüp Kılıçarslan'la savaştı. Kılıçarslan mağlup olduktan sonra kendini Habur nehrine attı ve öldü.

Bu senede Rumlarla Franklar arasında savaş cereyan etti. Uzun süre savaştılar. Allah'a hamdolsun. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Franklar hezimete uğradılar. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

FAHRÜ'L-MÜLK EBU MUZAFFER'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Bu senenin aşure gününde Nizamülk'ün oğlu Fahrü'l-Mülk Ebu Muzaffer, Nisabur'da oruçluyken bir batını tarafından öldürüldü. Fahrü'l-Mülk Ebu Muzaffer Sultan Sencer'in veziri idi. Babası Nizamül-mülk'ün de en büyük oğluydu. Oruçlu iken öldürülen Fahrü'l-Mülk o gecede Hz. Ali'nin oğlu Huseyin'i rüyasında görmüş, Hz. Hüseyin ona «Çabuk ol, öntümüzdeki akşam iftarını yanımızda yap» demişti. O da Sabahleyin hayretler içinde uyanmış ve o gün oruç tutmaya niyet etmişti. Adamlarından bazıları o gün evden çıkmamasını kendisine tavsiye ettiler. O da akşama doğru evden çıktı. Bir gencin kendisine şikâyetini bildirmek istediğini gördü. Gencin elinde yazılı bir kağıt vardı. Gence «Ne-yin var?» diye sordu. Genç de elindeki yazılı kağıdı ona uzattı. Kağıdı alıp okumaya başladı. Okurken genç adam elindeki bir hançerle vurup onu öldürdü. Batını genç yakalanıp sultanın huzuruna götürüldü. Sultan onu sorguya çekti. O da vezirin adamlarından bir kaçının kendisine bu emri verdiklerini söyledi. Ama yalan söylüyorlardı. Fakat ifadesi yüzünden hem kendisi hem de ona emri verdiklerini söylediği kimseler öldürdüler.

Bu senenin safer ayının ondördünde halife, Vezir Ebü'l-Kasım Ali b. Cüheyr'i azletti evini de yıktırdı, babası evini, insanların yıkık evlerinin enkazıyla yaptırmıştı. Bunda da akıl ve basiret sahibi kimseler için öğüd ve ibretler vardır. Vezirliğe Kadı Ebü'l-Hasan ed-Damiganî niya-

beten atandı. Beraberinde bir başkası da vardı.

Bu senede Emir Muhammed b. Melikşah tarafından atanan Türkmen emiri Elyeren, insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. MUZAFFER

Künyesi Ebu'l-Muzaffer el-Havafî idi. Şafî fıkıhçısı idi. İbn Hallikan dedi ki: «Kendi zamanındaki insanların en dikkatlisi ve münazara da en usta olanıydı. İmamül-Harameyn'den fıkıh öğrendi. Onun en gözde talebelerindendi. Tus ve oraya bağlı mıntikalarda kadılık yaptı. Güzel münazara yapmak ve hasımlarını susturmakla meşhur olmuştu. Mensup olduğu Havaf, Nisabur'a bağlı bir mıntikanın adıdır.

CAFER B. MUHAMMED

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Cafer es-Serrac Ebu Muhammed. Kurrâ idi. Bağdadlıdır. Hicretin 416. senesinde doğdu. Kur'an'ı kıraat rivayetlerine göre okudu. Çok hadis dinledi. Hafız Ebu Bekir el-Hatib ondan dinlediği hadis cüzlerini nakletti. Sahih, sebatkâr, zihni sağlam, edip, şair, nazmı güzel bir ravi idi. Kıraat ilmine dair kitaplar nazmetti Kitabu't-Tenbih ve'l-Hareki ve diğer eserlerin yanısıra Mesariü'l-Uşşak ve diğer bazı kitapları da vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Cahilliklerine bakmayıp büyük âlimleri ayıplayanlar kahrolsunlar. Bileklerini kaldırarak böylelerine alkış tutanlar da kahrolsunlar. Büyük âlimler, kalem sahipleri, yazarlar, sahife ve defterler olmasalardı.

Peygamberin şeriatini hayırlı topluluklarda naklederek muhafaza edenler olmasalardı.

Sağlam ve sebatkâr ravilerden aktararak onun hadisini nakledenler olmasalardı, cahilce konuşan askerlerin peşpeşe geldiklerini görürdün. Çirkin bir sapıklık içinde olurlardı.

«Allah, mazlumun yardımcısıdır.» Onlara da hadis ehli, akıllı, basiretli kimseler derdim.

Onlar nimet cennetlerinin içinde minberlerde ve tahtlardadırlar.

Hepsi de Hz. Ahmed'in arkadaşlarıdır.

Kevser havuzundan kana kana su içip dönmüşlerdir.»

İbn Hallikan, onun çok güzel ve parlak manalar içeren başka şiirlerini de nakletmiştir. Şiirlerinden biri de şudur:

«Saçı sakalı ağarmış bir kimse gençlik zindeliğini iddia ediyor.

Çenesinin altına dövme yaptırarak karartıyor. Onun, çenesini karartarak genç olduğunu söylemeye çalışması, onun için yalan olarak yeter.»

ABDÜLVEHHAB B. MUHAMMED

Abdülvehhab b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdülvahid b. Muhammed eş-Şirazî el-Farisî. Çokça hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Nizamülmülk onu Bağdat'taki Nizamiye Medresesi hocalığına hicretin 483. senesinde tayin etti. Orada bir süre müderrislik yaptı. Hadis yazdırırdı. Çokça yazdırmıştı. Bir defasında "Peşpeşe namaz kılmak, cennetin illiyîn tabakasına yazılacaktır" mealindeki hadisi rivayet etti. Sonra da «Gilse (karanlığa) yazılacaktır» diyerek bunu tefsir etmeye başladı. Yani karanlığa yazılan bir ışık orayı nasıl aydınlatırsa peşpeşe kılınan namaz da insanın cennetteki yerini daha fazla aydınlatacaktır, demek istedi.

MUHAMMED B. İBRAHİM

Muhammed b. İbrahim b. Ubeyd el-Esedî. Şairdi. Huneysî et-Tihamî ile karşılaştı. Şiirlerinde hep aşk temasını işlerdi. Yemen'de ve Irak'ta ikamet etti. Sonra Hicaz ve Horasan'da da bir müddet ikamet etti. Şiirlerden biri şudur:

«Dedim ki: defalarca geldiğimden ötürü herhalde ağırlık verdim size
Dedi ki: Ellerinle omuzlarımın üzerine çöküp ağırlık verdin.
Dedim ki: Uzattım. Dedi ki: Bilakis ayrılışın uzadı.
Dedim ki: Parçaladım. Dedi ki: Sevgi iplerimi parçaladın.»

YUSUF B. ALİ

Yusuf b. Kasım ez-Zencanî. Fakihti. Diyanet ehli kimselerdendi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den ve Kadı Ebu Tayyip'ten rivayet olunduğuna göre Yusuf b. Ali şöyle demiştir: «Birgün Mansur Camii'nde ders hal-kasında oturmaktayken Horasanlı bir genç geldi. Ebu Hüreyre'nin yağ-murla ilgili hadisi orada okunduğunda o genç «Bu makbul değildir» dedi. Sözünü tamamlamadan mescidin tavanından bir yılan düştü. İnsan-lar kalkıp kaçışmaya başladılar. Düşen yılan, topluluğu bırakıp o Hora-sanlı gencin peşine düştü. Genç adama «tevbe et, tevbe et» dediklerinde o da «tevbe ettim» dedi. Sonra yılan çekip gitti. Nereye gittiğini anlaya-madık.» İbnü'l-Cevzî bu hikayeyi şeyhi Ebü'l-Muammer el-Ensarî tari-kiyle sözünü ettiğimiz Yusuf b. Ali Ebü'l-Kasım'dan rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZBİRİNCİ SENESİ

Bu senede halife yeni veziri Ebülmeali Hibetullah b. Muhammed b. Muttalib'e yeniden hil'at giydirdi. Ona ikramda bulunup saygı gösterdi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Vezir ve Ayân onu karşıladılar. O da halka ihsanda bulundu. Askerlerinden hiçbiri hiçbir şeye sataşmadı.

Sultan da Hille ve Tikrit beldelerinin sahibi Sadaka b. Mansur b. el-Esedî'ye gazaplandı. Çünkü Sadaka, sultanın düşmanlarından Sava sahibi Ebu Dülef Sarhan ed-Deylemî 'yi yanında barındırmıştı. Sultan, Ebu Dülef'i kendisine göndermesi için Sadaka'ya haber saldıysa da o, sultanın bu isteğini yerine getirmede. Sultan da üzerine bir ordu gönderdi. Bu ordu Sadaka'nın ordusunu hezimete uğrattı. Sultanın ordusunda 20.000 süvari ve 30.000 piyade asker vardı. Bu savaşta sadaka öldürüldü. Askerlerinin komutanlarından bir kısmı esir alındı. Sadaka'nın zevcesinden de 500.000 dinar ve nefis mücevherler alındı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede kör bir kız çocuğu ortaya çıktı. İnsanların sırlarını açığa vuruyordu. Kalplerindeki gizli düşünceleri ve niyetlerini de açıklıyordu. İnsanlar onun durumunu öğrenmek için çeşitli yollara başvurdularsa da bunu başaramadılar. İbn Akil dedi ki: «Bu kız çocuğunun durumunu öğrenmek işi ulemaya, havasa ve avama büyük bir problem oldu. Öyleki ona ters çevrilmiş yüzüklerin nakışlarını, kaşlarını, şahısların sıfatlarını, tüfeklerin içindeki muhtelif karışımları soruyorlar, o da bunları harfi harfine haber veriyordu. Dahası adamın bir: elini kendi penisinin üzerine koyarak «Şu anda elim neyin üzerinde-dir?» diye sormuş o da «Tuttuğun şeyi alıp karına götür» diye cevap vermişti.

Bu senede Trablus sahibi Kadı Fahrü'l-Mülk Ebu Ubeyd Bağdat'a gelerek Müslümanları Haçlılara karşı seferber olmaya davet etti. Sultan Gıyasüddin Muhammed ona çok ikramda bulunup hilat giydirdi ve Haçlılarla savaşması için onun maiyetine büyük bir ordu verip harekete geçti.

HİCRETİN BEŞYÜZBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

TEMİM B. MUİZ B. BADİS

İfrikiye hükümdarıydı. Yumuşak huyluluk, çömertlik ve ihsan bakımından hükümdarların en seçkinlerindendi. Kırkaltı yıl süreyle hükümdarlık yaptı. Doksandokuz yıl yaşadı. Yüzden fazla erkek, altmış kadar da kız çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Yahya geçti. Temim b. Muiz'i, şair şu sözleriyle en güzel şekilde övmüştü.

«Öteden beri çok eskilerden gelen çağrılarda rivayet edilen haberlerde duyduğumuz en üstün ve en doğru şey; sellerin yağmurdan, denizden ve Emir Temim'in avucundan nakledip rivayet ettikleri sözlerdir.»

SADAKA B. MANSUR

Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed el-Esedî el-Emir Seyfü'd-Devle. Hille, Tikrit, Vâsıt ve o çevredeki bazı beldelerin sahibiydi. Cömert, iffetli, kendine güvenilir bir kimseydi. Beldelerinde korkuya kapılan her kişinin güven bulduğu bir sığınaktı. Onun kanadının altına giren kimse güvene kavuşurdu. Zor kitapları okurdu ama yazısı güzel değildi. Gerçekten nefis kitaplar edinmişti. İrzini korumak için hiçbir kadınla evlenmedi. Hiçbir cariyeyle yatmadı ki kimsenin kalbi kırılmasın cidden çok güzel vasıflarla nitelendirilerek övülmüştü. Savaşlardan birinde Bergüş adındaki bir köle tarafından öldürüldü. öldürüldüğünde ellidokuz yaşındaydı. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZİKİNCİ SENESİ

Bu senenin şaban ayının yirmiikisinde cuma günü halife Müstazhir, Melikşah'ın kızı ve Sultan Muhammed'in kızkardeşi Hatun'la evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi. Üzerine altınlar saçtı. Nikâh akti İsfahan'da yazıldı.

Bu senede Dımaşk valisi Atabeğ Tuğtekin ile Haçlılar arasında çok savaşlar vuku buldu.

Bu senede Said b. Humeyd el-Ömerî Hille-i Seyfiye mıntikasını ele geçirdi.

Bu senede Dicle'nin suyu fazlaca kabardı. Etrafa taşı. Tarım ürünleri telef oldu. Bu yüzden fiyatlar aşırı şekilde yükseldi. Şiddetli bir kıtlıkla karşı karşıya gelindi.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN EL-ALEVÎ

Künyesi Ebu Haşim'di. Hemedan reisinin oğluydu. Büyük bir servete sahipti. Sultan bir zamanlar onu 900.000 dinar para cezasına çarptırmış ve bunu ondan tahsil etmişti. O da bu parayı ödemek için bir akar veya başka bir şey satmak ihtiyacını dahi duymamıştı.

HASAN B. ALİ

Hasan b. Ali Ebü'l-Fevaris b. Hazin. Kendisine nisbet edilen meşhur yazısıyla ün salmış bir katiptir. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «O, kendi eliyle 500 hatme yazdı.» Bu senede aniden vefat etti.

ER-RUBANÎ

Abdülvahid b. İsmail Ebü'l-Mehasin er-Rubanî. Taberistanlıdır. Şafîî imamlarındandır. Hicretin 415. senesinde doğdu. İlim tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Nihayet Maverâünnehir'e kadar gitti. Çok ilimler elde etti. Çok sayıda hadis dinleyip derledi. Şafîî mezhebinin fıkına dair kitaplar tasnif etti. el-Bahr fi'l-Furû, bunlardan biridir. Bu kitabı yüklü bilgilerle dolu olup garip şeyleri kapsamaktadır. « el-Bahr adlı kitaptan konuş. O zaman hiç bir sıkıntın kalmaz» mealinde bir arap atasözü vardır. Rubanî «Bütün Şafîî kitapları yanecek olsa ben onları yeniden ezberimden yazardım» demiştir. Taberistan'da camide aşure gününe denk gelen bir cuma gününde Taberistan'lı bir adam onu haksız yere öldürmüştü. Allah rahmet etsin. İbn Hallikan dedi ki: Rubanî, Nasır el-Mervezî'den fıkıh öğrendi. Onun söylediklerini yorumladı.» Rubanî'nin büyük bir itibarı ve saygınlığı vardı. Usul ve fûrua dair kitaplar tasnif etti. Bahrü'l-Mezhep, Kitabü'l-Menasis fi'l-İmam eş-Şafîî, Kitabü'l-Kâfi, Hilyetü'l-Mümin gibi eserler ona aittir. Kelama dair kitapları da vardır.

YAHYA B. ALİ

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Bestam eş-Şeybanî et-Tebrizî. Künyesi Ebu Zekeriya idi. Arap dili ve edebiyatında, nahivde üstaddı. Ebü'l-Alâ'dan ve diğerlerinden ders aldı. Aralarında Mansur b. Cevalikî'nin de bulunduğu bazı kimseler ondan icazet aldılar. İbn Nasır; «Yahya b. Ali, nakilde güvenilir bir kimseydi» demiştir. Birçok tasnif eserleri vardır. İbn Hayrun ise «Yahya b. Ali gidişatı beğenilen bir kimse değildi» demiştir. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. Babı İbriz mezarlığında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Haçlılar Trablus şehrini ele geçirdiler. Oradaki erkekleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Malları ve eşyaları da ganimet edindiler. Bundan on gece sonra da Cebele şehrini ele geçirdiler. Güç ve kuvvet ancak ulu ve yüce olan Allah'ındır. Fahrü'l-Mülk b.

Ammar, Haçlıların önünden kaçıp Dımaşk valisi Tuğtekin'in yanına gitti. Tuğtekin ona ikramda bulundu. Birçok beldeleri de ona ikta' olarak verdi.

Bu senede batınilerden bir vezir Ebu Nasr b. Nizamülmülk'e saldırıp yaraladı. Sonra batını tutuklanarak kendisine içki içirildi. O da bir batını topluluğun yerini bildirdi. O topluluk yakalanarak öldürüldü.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALİ

Ahmed b. Ali b. Ahmed Ebu Bekir el-Alevî. Duvarları kireçle sıvardı. Ama duvarlar üzerine suret yapmazdı. Yaptığı bu işin karşılığında da hiç kimseden ücret almazdı. Yararlanıp geçimini sağlamaya yetecek kadar emlakı vardı. Kadı Ebu Yalâ'dan hadis dinledi. Ondandır biraz da fıkıh öğrendi. Hac ettiği zaman Mekke'deki mezarları ziyaret ederdi. Fudayl b. İyaz'ın mezarının yanına vardığında elindeki değneğiyle mezarın yanına bir çizgi çizer «yarab şuraya» derdi. Rivayet olunduğuna göre o bu sene hac etmiş, ihramlı olarak Arefe'de vakfesini yapmış ve arefe günü akşam vefat etmiştir. Yıkanıp kefenlenmiş ve Ka'be'nin çevresinde dolaştırılmış, sonrada sağlığında değneğiyle çizip gösterdiği Fudayl b. İyaz'ın mezarının yanına defnedilmişti. Bağdat ahalişi onun vefatını duyunca gıyabî cenaze namazını kılmak için toplandılar. O kadar büyük bir cemaat toplandı ki şayet kendisi Bağdat'ta vefat etmiş olsaydı, daha fazla bir cemaat toplanamazdı. Allah rahmet etsin.

ÖMER B. ABDÜLKERİM

Ömer b. Abdülkerim b. Sa'deveyh el-Fıtyan ed-Dihkarî hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Dünyayı dolaştı. Sahih hadisleri seçip rivayet etti. Bu konuda fikhî bilgisi de vardı. Güvenilir bir ravi idi. İmam Gazzali onun Kitabü's-Sahihyn adlı eserini tas-hih etmiştir. Bu senede Serahs şehrinde vefat etti.

MUHAMMED AHİ HAMMAD (DİYE DE BİLİNİR)

Büyük ve salih şahsiyetlerdendi. Müzmin bir hastalığa yakalanmıştı. Rüyasında Peygamber (s.a.v.)'i görünce şifa buldu. Kendisine ait bir mescide kapandı. Kırk sene orada kaldı. Sadece cuma namazını kılmak amacıyla dışarı çıkıyordu. İnsanlarla bir araya gelmiyor, onlarla ilişki kurmuyordu. Bu senede vefat etti. İmam Ebu Hanife'nin mezarının yakınında bir zaviyeye defnedildi. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene başında fıkıhçılardan ve diğerlerinden oluşan, aralarında İbn Zağunî'nin de bulunduğu Bağdatlı bir cemaat cihad etmek ve Haçlılarla savaşmak için Şam'a gitmek üzere hazırlığa başladı. Bunlar, Haçlıların birçok şehri fethettiklerini mesela rebiyülevvel ayında Sayda şehrini ve aynı şekilde diğer şehirleri ele geçirdiklerini duydukları zaman hazırlığa başlamışlardı. Ancak daha sonra Haçlıların çok olduklarını duyunca çokları geri döndü.

Bu senede Melikşah'ın kızı ve halifenin zevcesi Bağdat'a geldi. Kardeşi Sultan Muhammed'in evine konuk oldu. Sonra çeyizi 162 deve, yirmiyedi katır üzerinde taşındı. Gelişi sebebiyle Bağdat şehri süslendi. Ramazan ayının onuncu gecesinde halifenin yanına girdi. Bu, cidden muazzam ve muhteşem bir geceydi.

Bu senede Ebu Bekir eş-Şaşı, Tâciye ile birlikte Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Yanında vezir ve ayanda hazır bulundu.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. Su azlığından ve susuzluktan dolayı Horasanlılar hacca gitme imkânını bulamadılar.

HİCRETİN BEŞYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İDRİS B. HAMZA

İdris b. Hamza Ebü'l-Hasan eş-Şaşı er-Remli el-Osmanî. Şafî mezhebini savunan meşhur münazaracılardandı. Önceleri Nasır b. İbrahim'den, sonra Bağdat'ta Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Horasan'a gitti. Maveraünnehir'e kadar uzandı. Bu senede vefat edinceye dek Semerkand medresesinde ikamet etti.

ALİ B. MUHAMMED

Ali b. Muhammed b. Ali b. İmadüddin Ebü'l-Hasan et-Taberî. Keyya el-Herasî diye bilinir. Büyük fıkıhçılardan, Şafî reislerinden biridir. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den ders aldı. O ve Gazzali, İmamü'l-Haremeyn'nin en büyük öğrencileriydiler. Bunların ikisi de Bağdat'ta Nizamiye'de müderrisliğe tayin edildiler. Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed, fesahatlı konuşan, gür ve güzel sesli bir kimseydi. Nisabur'daki Nizamiye medresesinin yetmiş ayaklık merdivenlerini tırmanırken her merdivenin basamağında İblis'e yedişer kez lânet okurdu. Çok miktarda hadis dinledi. Fetva verdi. Ders okuttu. Büyük ve faziletli kimselerden olup fakihlerin de önderlerindendi. İmam Ahmed b. Hanbel'in münferiden rivayet ettiği ve bir ciltte toplanan hadislere

reddiye babında bir kitap yazmıştır. Başka tasnif eserleri de vardır. Bir zamanlar Batınilerle işbirliği içinde olmakla itham edilmiş; bu yüzden müderrislikten alınmıştı. Sonra aralarında İbn Ukayl'ın da bulunduğu bir grup alim onun suçsuzluğu yolunda tanıklık yapınca tekrar müderrisliğe iade edildi. Bu senenin muharrem ayının başında perşembe günü ellidört yaşında vefat etti. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. İbn Hallikan'ın ifadesine göre Ali b. Muhammed hadis ezberler ve ezberlediği hadislerle karşısına çıkan kimselerle münazara yapardı. O şöyle demişti:

«Hadis kahramanları savaş meydanlarında dolaştıklarında ve firtınalar estiğinde, kıyasçaların kelleleri uçar.»

Seleften birinin rivayetine göre kendisine hadis kitaplarının fakihler için vasiyet kapsamına girip girmeyeceği hususunda fetva sorulmuş, o da bunun vasiyet kapsamına gireceğini söylemiş ve şu hadisi delil olarak ileri sürmüştü:

«Ümmetimden kırk hadis ezberleyen bir kimseyi Cenâb-ı Allah kıyamet gününde alim olarak diriltip haşreder.»

Kendisine Muaviye oğlu Yezid hakkında soru sorulmuş, o da onun oyunla meşgul olan asık bir kimse olduğunu, bu sebeple ona sövülebileceğini söylemişti. Gazzalî'ye gelince o bu hususta Ali b. Muhammed'e muhalefet etmiş, Yezid'e sövüp lânet okumanın caiz olmadığını, çünkü onun müslüman bir kişi olduğunu ve Hz. Hüseyin'in öldürülüşüne razı olduğunun tesbit edilemediğini; tesbit edilse bile bunun ona lanet okumayı caiz kılamayacağını, çünkü katilin lanetlenmesinin doğru olmadığını, özellikle de tevbe kapısının açık olduğunu, kullarından tevbeleri kabul eden zatın bağışlayan ve esirgeyen bir zat olduğunu ifade etmişti. Gazzalî sözüne devamla şöyle demişti: «Yezid'e rahmet okumaya gelince, bu caiz, hatta müstahaptır. Biz de ona diğer Müslümanlar ve mü'minlerle birlikte genel olarak namazlarda rahmet dileriz.»

İbn Hallikan bütün bunları Keyya el-Herasî'nin yani Ali b. Muhammed'in biyografisini anlatırken detaylı olarak nakletmiştir. Keyya el-Herasî yani Ali b. Muhammed; kadri yüce, önder, saygın bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Gıyaseddin, Musul sahibi Mevdud b. Zengi komutasında Şam'daki Haçlılarla savaşmak üzere büyük bir orduyu harekete geçirdi. Emir Mevdud'un maiyetinde Tebriz valisi Sökmen el-Kurtubî, Merağa valisi Ahmed Yel, Mardin valisi Emiru'l-Gazi de vardı. Emir Mevdud bunların başı idi. Bu ordu Şam'a gidip Haçlıların elindeki bir çok kaleleri geri aldı. Birçok Haçlı'yı da öldürdüler. Hamd Allah'a mahsustur.

Bunlar, Şam'a girdiklerinde Emir Mevdud, Dımaşk Camii'ne girdi ki, orada namaz kılsın. Ancak o esnada dilenci kılığına bürünmüş bir Batınî gelip ondan birşeyler dilendi. O da birşeyler çıkarıp verdi. Fakat Batınî dilenci, Emir Mevdud'a yaklaştığında elindeki bıçakla kalbine bir darbe vurdu ve o anda Emir Mevdud düşüp öldü. Caminin damında elinde zehirli bıçak bulunan amâ bir kişiye rastladı bunun halifeye kasdettiği söylendi.

Bu senede halifenin, sultanın kızı olan karısından bir oğlu dünyaya geldi. Davullar, zurnalar çalındı. Ama öte yandan halifenin bir oğlu da öldü. Dünya işte böyledir. Çocuğunun vefatına razı oldu. Vezir de hem tebriklerini hem de başsağlığı dileklerini sunmak için halifeyi ziyaret etti.

Bu senenin ramazan ayında Vezir Ahmed b. Nizam azledildi. Bu, dört sene onbir ay müddetle vezirlik yapmıştı.

Bu senede Haçlılar Sur şehrini kuşatma altına aldılar. Burası Mısırlıların elinde bulunuyordu. Yönetimi de Mısır tarafından atanan İzzü'l-Mülk el-Eazz'ın elindeydi. İzzü'l-Mülk Haçlılarla şiddetlice savaştı. Şehri onlara karşı güzelce savundu. Nihayet yanındaki oklar ve teçhizat tükendi. Dımaşk valisi Tuğtekin ona yardım etti. Asker ve teçhizat gönderdi. Böylece İzzü'l-Mülk'ün kuvveti arttı. Tekrar hücumla geçti. Şevval ayında Haçlılar Sur şehrinden vaz geçip geri döndüler.

Bu senede Emirü'l-Cüyüş Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Bu sene bol verimli bir seneydi.

HİCRETİN BEŞYÜZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İMAM GAZZALÎ

Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ebu Hamid el-Gazzalî. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Birçok ilimlerde yükseldi. Çeşitli ilimlere dair yayınlanmış tasnif eserleri vardır. Konuştuğu her hususta dünyanın en zeki alimlerden biri haline geldi. Gençliğinde ilimde öne geçti. Nihayet otuzdört yaşındayken hicretin 404. senesinde Bağdat'ta Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Ders verirken alimlerin ileri gelenleri de yanında hazır bulundular. Hazır bulunanlar arasında Ebü'l-Hattab ile İbn Ukayl de vardı ki, bunlar Hanbelîlerin reislerinden idiler. Gazzalî'nin fesahatini ve ilimlere derince vukufunu takdirle gördüler.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bunlar onun sözlerini kendi eserlerine naklettiler.»

Sonra İmam Gazzalî dünyadan tamamen el çekip kendini ibadete ve ahiret amellerine verdi. Geçimini kitap istinsahı yaparak sağladı.

Şam'a göçtü. Bir müddet Dımaşk'ta, bir müddet Kudüs'te ikamet etti. Bu süre zarfında "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı kitabını yazdı. Bu, cidden hayret verici, takdire şayan bir kitaptır. Şeri ilimlerin bir çoğunu kapsama alır. Tasavvufa ve kalbi amellere dair latif olan şeylerle adeta bir karışım halindedir. Lâkin bu kitapta garip, münker ve mevzu olan birçok hadis vardır. Nitekim helal ve harama delil olarak dayanak edinilen fûruatla ilgili diğer kitaplarda da bu tür hadislerle rastlanmaktadır. el-Mevdu li'r-Rekaik, et-Terğib ve't-Terhib adlı kitaplardaki bu tür hadisler diğerlerine göre daha azdırlar. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, sonrada İbn Salah bu hususta İmam Gazzalî'yi çok eleştirmişler ve ona çatmışlardır. Mazirî, İmam Gazzalî'nin İhyaü Ulumiddin adlı kitabını yakmak istemiş, diğer Mağriplilerde böyle yapmışlar ve şöyle demişlerdir:

«Bu kitap bizim dinimizin değil, Gazzalî'nin dininin ihyasıdır. dinimizin ilimlerinin ihyası, Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetiyle olur.»

Nitekim ben bu hususları Tabakatüşşafiye adlı eserde Gazzalî'nin biyografisini verirken nakletmişimdir. İbn Şükur de İhyau Ulûmi'd-Din adlı eserin bazı yerlerinin gerçekleri yansıtmadığını ve buralardaki çürüklükleri faydalı bir eserde açıklamıştır.

Gazzalî şöyle derdi:

«Ben, hadisteki ticareti revaçlandırıcıyım.»

Anlatıldığına göre ömrünün son zamanlarında hadis dinlemeye, Buhari ve Müslim'in Sahih'lerini ezberlemeye yönelmiştir. İbnü'l-Cevzî, İhyau Ulûmi'd-Din üzerine bir eser yazmış ve bu eserine "Diri kimseler ihyadaki yanlışlıkları bilmeli" adını vermişti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Sonra bazı vezirler onu Nisabur'a gitmeye zorladılar. O da Nisabur'daki Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Sonra kendi beldesi Tus'a dönüp orada ikamet etti. Orada bir tekke yaptırdı. Güzel bir ev edindi. Evinin bahçesine ağaçlar dikti. Kur'an okumaya ve sahih hadisler ezberlemeye yöneldi.»

İmam Gazzalî bu senenin cemaziyelahir ayının ondördünde pazarı günü vefat etti ve Tus şehrine defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Can çektiği esnada arkadaşlarından biri ona «Bana vasiyette bulun» deyince o da "İhlash olmaya bak" diye vasiyette bulundu. Ruhunu teslim edinceye kadar bu cümleyi tekrarlardı. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZALTINCI SENESİ

Bu senenin cemaziyelahir ayında Şaşı, Nizamiye müderrisliğinden azledildi. Oraya müderris olarak İbn Taberî geçti.

Bu senede abidlerden biri olan Şeyh Salih Yusuf b. Davud Bağdat'a geldi. Vaaz verdi. Hüsn-ü kabulle karşılandı. Şafî idi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh öğrendi. Sonra ibadetle uğraştı. Zahidane bir hayat

yaşadı. Güzel ve salihane halleri vardı. İbn Seka adında bir adam bir meselede onunla tartıştı. İleri geri konuştu. Şeyh Salih Yusuf ona «Sus. Senin sözlerinden küfür kokusu geliyor. Korkarım ki İslâm dininden başka bir din üzere öleceksin» dedi. Gerçekten de kısa bir süre sonra İbn Seka bir iş için Bizansa gitti. Orada Hristiyanlığa geçti. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bir defasında vaaz vermekteyken Ebu Bekir eş-Şaşı'nın iki oğlu ayağa kalkıp ona «Konuşacaksan Eş'arî mezhebine göre konuş. Ya da sus,» dediler. O da «Gençliğinizden hayır görmeyin!» diye cevap verdi. Gerçekten onlar genç yaşta öldüler. İhtiyarlık çağına ulaşmadan bu dünyadan göçüp gittiler.

Bu senede Emirü'l-Cüyüş Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Fakat hacılar yolda susuzluğa maruz kaldılar.

HİCRETİN BEŞYÜZALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SÂİD B. MANSUR

Sâid b. Mansur b. İsmail b. Sâid Ebü'l-Alâ. Nisaburlu idi. Hatipti. Çokça hadis dinledi. Babasından sonra hatipliğe, müderrisliğe ve vaizliğe atandı. Ebü'l-Meali el-Cüveynî onu överdi. Harezmi kadılığına tayin edildi.

MUHAMMED B. MUSA B. ABDULLAH

Muhammed b. Musa b. Abdullah Ebu Abdillâh el-Balasaguni et-Türkî el-Hanefî el-Lamşî diye tanınmıştır. Hafız İbn Asâkir ondan bir hadis nakletmiş ve onun Kudüs kadılığına atandığını, halkın ondan şikâyetçi olması üzerine de bu görevden azledildiğini, sonra da Dımaşk kadılığına atandığını söylemiştir. Muhammed b. Musa aşırı derecede Hanefî mezhebi taraflarıydı. Kamet esnasında tekbirden sonraki cümleleri ikişerli olarak okutan odur. Nihayet Cenâb-ı Allah Selahaddin-i Eyyubî devletinin zamanında bunu ortadan kaldırttı. Yine İbn Asâkir'in ifadesine göre Muhammed b. Musa el-Balasaguni Dımaşk Camii'ne Hanefî mezhebine mensup bir imam tayin etmeye niyetlenmiş, ancak Dımaşklılar buna karşı çıkmışlar, Hanefî imamının arkasında namaz kılmaya yanaşmayarak topluca Dârü'l-Hayl'de namaz kılmışlardı ki, orası Dımaşk Camii'nin kubesinde el-Eminiye medresesinin yerinde bulunuyordu. Burası, dört yol kavşağında bulunan cami bitişiğindeki bir yerdi. Muhammed b. Musa el-Balasaguni «Eğer yetkim olsaydı Şafîîlerden cizye alırdım» derdi. Malikilere de öfkeliydi. Kadılıkta güzel bir gidişatı yoktu. Bu senenin cemaziyelahir ayının onüçünde cuma gü-

nü vefat etti. Ben de yaşıam küçük olduğu halde Dımaşk Camii'nde onun cenaze namazını kıldım»

MUAMMER B. MUAMMER

Muammer b Muammer Ebu Sa'd b. Ebi Ammar. Vaizdi. Fesahat ve belagat sahibi, şakacı, zerafetli, zeki bir kimseydi. Vaazla ilgili güzel sözleri ve kendisinden dinlenen hoş risaleleri vardır. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi

EBU ALİ EL-MEARRÎ

Abid ve zahid bir kimse olup çok az şeyle geçinirdi. Sonra kimya ilmiyle meşgul oldu. Hilafet sarayına alındı. Daha sonraki durumu hakkında hiçbir bilgi edinilemedi.

NEZİHE

Halife Müstazhir Billah'ın ümmü veledi (cariyesi) idi. Siyahî bir cariye olup ihtişamlı ve âlicenâbtı. Bu senenin şevval ayının onikisinde cuma günü vefat etti.

EBU SA'D ES-SEM'ANÎ

el-Ensab adlı eserin ve diğer eserlerin musannıfıdır. Şeceresi şöyledir: Tâcü'l-İslâm Abdülkerim Muhammed b. Ebu'l-Muzaffer el-Mansur Abdülcebbar es-Semânî el-Mervezî. Şafîî fıkıhçısı ve muhaddis bir hafızdı. Dinin kıvamı ve umdelerinden biri olup tasnif eser veren ulemadandı. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. 4.000 hadis alimini dinleyerek hadis yazdı. Tefsir, tarih, ensab ve Hatib Bağdadî'nin tarihinin üzerine bir zeyil yazdı. İbn Hallikan ona ait cidden çok sayıda tasnif eserden bahsetmiştir. Eserlerinden biri, içinde 1.000 hadisi derlemiş olduğu kitabıdır. Bu kitabın da senetlerden ve metinlerden bahsetmiştir. Cidden faydalı bir kitaptır. Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Taberiye'de Müslümanlarla Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaşta İslam ordusunun komutanı Dımaşk atabegî Tuğtekin idi. Maiyetinde Sincar valisi, Mardin valisi ve Musul valisi de bulunuyordu. Bunlar Haçlıları büyük bir bozguna uğrattılar. Çok sayıda Haçlıyı öldürdüler. Onlardan bol miktarda malı ganimet olarak elde ettiler. O yörenin tamamına hakim oldular. Hamd ve minnet

Allah'adır. Bundan sonra müslümanlar Dımaşk'a döndüler. İbn Saî'nin tarihinde anlattığına göre Melik Mevdud bu senede öldürülmüştü. Şöyle ki: Melik Mevdud ile Melik Tuğtekin cuma günü Dımaşk Camii'nde namazlarını kıldılar. Sonra el ele tutuşarak caminin sahanlığına çıktılar. O esnada bir batını ileri atılarak Mevdud'u öldürdü. Allah rahmet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre Mevdud'a suikastı düzenlettiren kişi, Tuğtekin'in kendisidir. Doğrusunu Allah bilir. O zaman Haçlılar müslümanlara şu mealde bir mektup göndermişlerdi:

«Ordu komutanlarını bayram gününde Rablerinin evinde öldüren bir ümmeti Allah'ın helak etmesi haktır.»

Bu senede Alparslan b. Rıdvan b. Tutuş, babasından sonra Haleb'e hakim oldu. Saltanat işlerini Hadim Lü'lü yürüttü. Alparslan sadece sembolik bir hükümdar olarak kaldı.

Bu senede Hadim Gümüştekin'in Bağdat'ta yaptırdığı hastahane-nin açılışı yapıldı.

Bu senede Porsuk'un oğlu Zengi insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. HAFİZ EBUBEKİR EL-BEYHAKÎ

İsmail b. Hafız Ebu Bekir b. Hüseyin el-Beyhakî. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Bu amaçla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Harezm şehrinde ders verdi. Hadis ehlinden olup faziletli bir kimseydi. Gidişatı güzeldi bu senede kendi beldesi Beyhak'ta vefat etti.

ŞÜCA B. EBİ ŞÜCA'

Faris b. Hüseyin b. Faris Ebu Galib ez-Zühelî. Hadis hafızıydı. Çok sayıda hadis aliminden hadis dinledi. Bu konuda üstün bir kimseydi. Hatib Bağdadî'nin tarihini tamamlamaya başladı. İbn Haccac'ın şiirini yedi kez yazmış olduğu için çokça tevbe ve istiğfar ederdi. Bu senede yetmişyedi yaşında vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İshak b. Hüseyin b. Mansur b. Muaviye b. Muhammed b. Osman b. Utbe b. Abse b. Muaviye b. Ebi Süfyan b. Sahr b. Harb el-Ümevî Ebü'l-Muzaffer b. Ebi'l-Abbas el-Ebyurdî. Şairdi. Arap dili ve edebiyatını, neseb ilmini çok iyi bilirdi. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Ebu Verd'in Tarih'ini ve Ensabu'l-Arab adlı eserleri tasnif etti. el-Mü'telef ve'l-Mühtelef adlı kitabı ve başka

eserleri de vardır. Aşırı derecede gurur ve kibir sahibi olduğu, hatta namazında şöyle dua ettiği söylenir «Allahım, beni yeryüzünün doğularına ve batılarına sahip kıl.»

Bir defasında halifeye yazmış olduğu mektubunun altında imza yerine Hadim el-Muavî lakabını yazmıştı. Halife de mektubu okuduğunda el-muavi kelimesinin başındaki mim harfini silmiş geride «uluyan kişi» anlamına gelen el-Avî kelimesi kalmıştı.

Muhammed b. Ahmed'in şiirlerinden biri şudur:

«Zaman beni tanımadı ve benim çok kıymetli olduğumu,
Zamanın hadiselerininse önemsiz olduğunu anlayamadı.
Zaman nasıl aldandığını bana göstermeye başladı.
Bense sabrın nasıl olacağını ona gösterdim.»

MUHAMMED B. TAHİR

Muhammed b. Tahir b. Ali Ahmed Ebü'l-Fadl el-Makdisî. Hadis hafızıydı. Hicretin 448. senesinde doğdu. İlk olarak hicretin 466. senesinde hadis dinlemeye başladı. Hadis derlemek amacıyla bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Bu konuda güzel bilgisi vardı. Yine bu konuda faydalı kitaplar yazdı. Yalnız o, semain mübahlığına ve tasavvufa dair bir kitap yazmıştır ki, bu kitabında cidden münker hadisler nakletmiştir. Ama başka eserlerinde sahih hadisler nakletmiştir. Birçok hadis imamı, hafızasının sağlamlığı sebebiyle onu övmüşlerdir. İbnü'l-Cevzî onun «Sıfatü't-Tasavvuf» adını verdiği kitabıyla ilgili olarak «O kitabı gören kimse güler» demiştir. Muhammed b. Tahir, Davud ez-Zahirî mezhebine mensuptu. Onu öven kimse, hadisi sağlamca hıfz ettiğinden ötürü övmüştür. Yoksa onu itham etmek daha uygun olur. Ebu Sa'd es-Sem'anî ondan bahsetmiş ve hiçbir delil ileri sürmeden onu desteklemiştir. Ebu Sa'd onu desteklediğini ifade etmeden önce şöyle demişti: «Muhammed b. Tahir'i şeyhimiz İsmail b. Ahmed et-Tulehî'ye sorduğumda şeyhimiz onu çok övdü. Oysa daha önce onun hakkında hiç de iyi düşünmüyorduk.» İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ebü'l-Fadl b. Nasır'ın «Muhammed b. Tahir'e güvenilmez, o hüccet sayılmaz» dediğini işittim. Muhammed b. Tahir tüysüz oğlanlara bakmanın caiz olduğuna dair bir eser tasnif etmiştir. O, İbahiye mezhebine tabi olmuştur.» Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî ona ait şu beytleri nakletmiştir:

«Zühd ve tasavvufu bıraktı, cemiyet dışındaki bazı insanlar bunlarla meşgul olmuşlardır.

Dariye kilisesine git. Orada papazlar ve rahipler vardır.

Kafir güzelin elinden yıllanmış şarabı iç.

O, hem göz ucuyla hem de kâseyle sana iki şarap içirecektir.

Sonra da ince belli ceylanın tellere vuruşuna kulak ver.
Onun bakışları elmaştan daha parlak ve keskindir.
Halk arasında meşhur bir adamın şiirini şarkı olarak okur.
O şarkı halk arasında kağıtların baş tarafına yazılıdır.
Sizden gelen nesim rüzgarı beni rahatlatmasaydı.
Nefesimin sıcaklığından neredeyse yanacaktım.»

Sonra Sem'anî dedi ki: «belki de Muhammed b. Tahir bütün bunlardan ötürü tevbe etmiştir»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bir hadisçiye cerh edip eleştirmek sonrada bu suçlarından ve günahlarından tevbe etmiş olduğu ihtimalini söyleyerek mazeret beyan etmek, hiç de hoş karşılanacak bir üslup değildir. Muhammed b. Tahir can çekişirken şu beyitleri okuyordu:

«Siz cefanın ne olduğunu bilmiyorsunuz.
Bunu kimden öğrendiğinizi sanıyorsunuz?»

Muhammed b. Tahir bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın batı yakasında vefat etti.

EBUBEKİR EŞ-ŞÂSÎ

Halife Mustazhir'in arkadaşlığını yapmıştır. Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin eş-Şaşı'dır. Kendi zamanında Şafîî imamlarından-
dı. Hicretin 427. senesinin muharrem ayında doğdu. Ebu Ya'lâ b. Ferra'-
dan, Ebu Bekir el-Hatip'ten ve Ebu İshak eş-Şirazî'den hadis dinledi.
Ebu İshak eş-Şirazî'den ve başkalarından fıkıh dersleri aldı. eş-Şamil
adlı eseri, musannifi olan İbn Sabbag'ın yanında okudu. Bunu Müstaz-
hir Billah için derlediği kitabında özetledi ve bu kitabına Hilyetü'l-Ule-
ma bi Marifeti Mezahibi'l-Fukaha adını verdi. Bu kitap el-Müstazhiri
adıyla meşhur oldu. Ebu Bekir eş-Şaşı Bağdat Nizamiye medresesinde
müderrislik yaptı. Sonra bu görevden azledildi Şu şiiri okurdu:

«Ey genç! Dal yaş iken, çamurun yumuşak iken yaratılışın da öğ-
renmeyi kabul etmekteyken ilim öğren.

Sen konuşmaktayken mecliste bulunanların susmaları,
Senin için şeref ve övünç olarak yeter ey genç.»

Ebu Bekir eş-Şaşı bu senenin şevval ayının onaltısında cumartesi
günü seher vakti vefat etti. Babı İbriz'de Ebu İshak eş-Şirazî'nin meza-
rının yanına defnedildi.

MÜ'TEMEN B. AHMED

Mü'temen b. Ahmed b. Ali b. Hüseyin b. Ubeydullah Ebu Nasr es-

Sâcî el-Makdisî. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Hadis rivayet etti. Nakli sahihti. Yazısı güzeldi. Bu hususta şanslı bir insandı. Yaşantısı takdire layık bir kimse olup letafetliydi. Bir süre Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Sonra İsfahan ve diğer beldelere seyahatlerde bulundu. Hadis hafızlarından sayılmaktadır. Özellikle hadislerin metinlerini sağlamca ezberlemişti. İbn Tahir onu eleştirmiştir. İbnü'l-Cevzî ise «Onu eleştiren İbn Tahir'in kendisi eleştirilmeye müstahaktır. Toprak nerede süreyya nerede?» demiştir.

Mütemen b. Ahmed bu senenin safer ayının onikisinde cumartesi günü vefat etti. Babı harp mezarlığına defnedildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Pağdat'ta büyük bir yangın çıktı. Bu senede Cezire diyarında korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Cezire'deki kale-nin onüç burcu Urfa'da da bir çok ev, Horasan'ın bazı evleri yıkıldı. Çeşitli beldelelerde çok sayıda ev yıkıldı. Bu beldelerin 100.000 kadar ahali si öldü. Harran kalesinin yarısı yere battı. Yarısı sağlam kaldı. Sumeysat (Samsat) şehri yere battı. Yıkıntılar altında kalan çok sayıda insan öldü.

Bu senede Haleb valisi Tacü'd-Devle Alparslan b. Rıdvan b. Tutuş, kölelerinden biri tarafından öldürüldü. Kendisinden sonra yerine kardeşi Sultan Şah b. Rıdvan geçti.

Bu senede Melikşah'ın oğlu Sencer, Gazne ülkesine hakim oldu. Büyük savaşlardan sonra orada onun adına hutbe okundu. Gazneden misli görülmemiş derecede mal ve para aldı. Ganimet edindiği mallar arasında beş tac vardı ki, bunlardan herbirinin değeri 1.000.000 dinardı. Onyediy altın ve gümüş taht ele geçirdi. 1.300 parça murassa mücevheri de ganimet edindi. Gazne'de kırkgün süreyle ikamet etti. Ayrılışında Gazne'nin başına Behramşah'ı hükümdar tayin etti ki Behramşah, Sebüktekin hanedanındandı. Gazne'de o zamana kadar Sultan Sencer'den başka hiçbir Selçuklu adına hutbe okunmuş değildi. Oranın cihad ve sünnet ehli hükümdarları vardı ki, başka hükümdarlar onlara karşı cür'etkârlıkta bulunamaz ve hiç kimse onlara karşı direnemez. Çünkü onlar Sebüktekin oğullarıydılar.

Bu senede Sultan Muhammed, Emir Aksungur el-Porsukî'yi Mısır ve kazalarının başına vali olarak tayin etti. Franklarla (Haçlılarla) savaşmasını emretti. O da bu sene sonlarında Haçlılarla savaştı. Urfa, Suruç ve Sumeysat'ı (Samsat) Haçlılardan geri aldı. Mardin'i yağmaladı. Mardin hükümdarı İlgazi'nin oğlu Ayaz'ı da esir aldı. Derken Sultan Muhammed ona elçi aracılığıyla tehdit gönderdi. O da Dımaşk valisi Tuğtekin'in yanına kaçtı. İkisi birlikte Sultan Muhammed'e isyan et-

mek hususunda anlaşıp ittifak kurdular. Onlarla Humus valisi Karacam b. Karaca arasında çok savaşlar cereyan etti. Sonra barış yaptılar.

Bu senede Maraş el-İfrençîye'nin karısı, kocasının ölümünden sonra hakimiyeti ele geçirdi. Allah ikisine de lânet etsin.

Bu senede Emirü'l-Cüyüş Ebül-Hayr Hadim Yümn insanlara hac ettirdi. Hacılar bu hizmetinden dolayı ona teşekkür ettiler.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Irak hükümdarı Sultan Gıyaseddin Muhammed b. Melikşah, kendisine isyan edip adına hutbe okunmasına son verdiklerinden ötürü onlarla savaşmak üzere Dımaşk valisi Tuğtekin ile Aksungur el-Porsuki'nin üzerine Mardin hükümdarı Emir Porsuk b. İlgazi komutasında büyük bir orduyu sevketti.

Porsuk b. İlgazi bunlarla savaştıktan sonra bu defada Haçlılarla savaşmak üzere harekete geçti, ama daha önce Tuğtekin ile Aksungur, emir Porsuk b. İlgazi ordusunun Şam'a yaklaştığını duyunca kaçıp Haçlıların saflarına katıldılar. Emir Porsuk da Kefertab'a gelerek orayı şiddet kullanarak ele geçirdi. Oradaki kadınları ve çoluk çocuğu esir aldı.

Öte yandan Antakya hükümdarı Roger 500 süvari ve 2.000 piyade gelip Müslümanlara baskın yaptı. Çok sayıda Müslümanı öldürdü. Onlardan bol miktarda ganimet aldı. Porsuk da maiyetindeki az sayıdaki askerle kaçtı. Beraberindeki askerler hezimete uğradılar ve her biri bir tarafa kaçtı. İna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndüçüleriz).

Bu senenin zilkade ayında Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Dımaşk valisi Tuğtekin de gelip ondan özür diledi. Sultan Muhammed ona hilât giydirdi. Ondan memnun oldu ve onu tekrar işinin başına iade etti.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. MUHAMMED

İsmail b. Muhammed b. Ali Ebu Osman el-İsfahanî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan kimselerdendir. Mansur Camii'nde otuz kez vaaz verdi. Muhammed b. Nasır ondan hadis dinleyip yazdı. İsmail b. Muhammed bu senede İsfahan'da vefat etti.

MENCEB B. ABDİLLAH EL-MÜSTAZHİRÎ

Künyesi Ebül-Hasan el-Hadim'dir. Çokça ibadet ederdi. Muhammed b. Nasır onu överek şöyle demişti: «Menceb, hadis ashabı üzerinde çok durdu».

ABDULLAH B. MÜBAREK

Abdullah b. Mübarek b. Musa Ebül-Berekât es-Sakatî. Çok alimden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Faziletli ve lügat bilen bir kimseydi. Bu senede vefat etti ve Babıharp mezarlığına defnedildi.

YAHYA B. TEMİM B. MUIZ B. BADİS

İfrikiye hükümdarıydı. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardandı. Arif-ti, yaşantısı ve idaresi güzeldi, yoksulları ve alimleri severdi. Onlara erzak ve para verirdi. Elliiki yaşındayken bu senede vefat etti. Geride otuz çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ali geçti.

HİCRETİN BEŞYÜZONUNCU SENESİ

Bu senede Bağdat'ta yangın çıktı. -Yangın dolayısıyla birçok ev yandı. Yanan evler arasında Nurü'l-Hüda ez-Zeynebî'nin evi, Nehrizor hankâhı ve Nizamiye kütüphanesi de vardı. Ancak kitaplara zarar gelmedi. Çünkü fakihler kitapları başka yerlere taşımışlardı.

Bu senede Sultan Muhammed'in meclisinde iken Merağa hükümdarı Batıniler tarafından öldürüldü.

Bu senenin aşure gününde Tus şehrinde Ali b. Musa er-Rıza'nın türbesinin yanında Rafizîlerle Sünniler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.

Bu senede valisinin ölümünden sonra Sultan Muhammed Fars eyaletine gitti. Kirman valisinin oraya baskın yapmasından ve orayı ele geçirmesinden korkuyordu.

Bu senede Hadim Kutus insanlara hac ettirdi. Bu sene, güvenli ve bol verimli bir sene olmuştu. Allah'a hamd olsun.

HİCRETİN BEŞYÜZONUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

UKAYL B. İMAM EBÜ'L-VEFA

Ukayl b. İmam Ebü'l-Vefa Ali b. Ukayl el-Hanbelî. Genç bir kimse iken ilimde yükseldi. Kur'ân'ı ezberledi. Eserler yazdı. Kur'ân'ın manalarını güzelce kavradı. Vefat ettiğinde babası sabredip Allah'a şükretti. Metanet gösterdi. Ancak taziyet esnasında okuyucunun biri «Kardeşleri «Ey vezir! onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al.....» (Yusuf, 28) mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca babası hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı.

ALİ B. AHMED B. MUHAMMED

Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Rezzaz. Hasan b. Arafe'nin cüz'ü ile İbn Muhalled'den en son hadis rivayet eden kişidir. Başka hadisleri de münferid olarak rivayet etmiştir. Bu senede doksanyedi yaşındayken vefat etti.

MUHAMMED B. MANSUR

Muhammed b. Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar Ebu Bekir es-Sem'ânî. Çokça hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Bağdat'ın Nizamiye medresesinde vaizlik yaptı. Merv şehrinde 140 meclis kurup hadis yazdırdı. Hadise dair tam bilgisi vardı. Edip, şair ve faziletli bir kimseydi. İnsanların kalplerinde ona karşı büyük bir sevgi ve kabul vardı. Bu senede kırküş yaşındayken Merv şehrinde vefat etti.

MUHAMMED B. AHMED B. TAHİR

Muhammed b. Ahmed b. Tahir b. Ahmed b. Mansur el-Hazîn. İma-miye mezhebi mensuplarının fakihî ve müftüsü idi. Kerh mıntıkasında ikamet ederdi. Tenuhî'den ve İbn Gaylan'dan hadis dinledi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti.

MUHAMMED B. ALÎ B. MUHAMMED

Künyesi Ebu Bekir en-Nesevî'dir. Şafîî fıkıhçısı idi. Hadis dinledi. Bağdat'ta şahidlik yapacak kimseler onun tarafından tezkiye edilirdi. Faziletli, edip ve takvalı bir kimseydi.

MAHFUZ B. AHMED

Mahfuz b. Ahmed b. Hasan Ebül-Hattab el-Kelvezanî. Hanbelîlerin imamlarından ve musannıflarındandı. Çokça hadis dinledi. Ebu Ya'lâ'dan fıkıh dersleri aldı. Ali el-Venî'den feraiz öğrendi. Ders verdi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Usul ve furûa dair eserler tasnif etti. Güzel şiirleri vardır. İtikadını ve mezhebini anlattığı bir kasidesi vardır ki, o kasidesinde şöyle der:

«Aşiretinin, yakınlarının ve eşlerinin yanısıra bekarlarla ünsiyet kurmaya olan arzuyu bırak.

Suda (sevgilinin adı)nın yad edilmesini ve ona ağlamayı da bırak.

Çünkü Suda'yı yad etmek mutlu olmayan kimselerin işidir.

Eğer hesap gününde kurtulmayı istiyorsan manaları dinle ve sözü-mü tut ki, doğru yolu bulasın.»

Bu kaside uzundur. Ravi bunun tamamını zikretmiştir.

Mahfuz b. Ahmed bu senenin cemaziyelahir ayında yetmişsekiz ya-şında vefat etti. Cenaze namazı Camiu'l-Kasır ile Camiu'l-Mansur'da kılındı ve İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınına defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZONBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayının dördünde ay tamamıyla tutuldu. O gecede Haçlılar Hama şehrinin banliyölerine saldırdılar, çok sayıda adamları öldürüp ülkelerine döndüler.

Bu senede Bağdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Şehrin batı yakasındaki birçok ev çöktü. Tarladaki ürünler telef oldu ve bu yüzden kıtlık meydana geldi.

Bu senede üstadı Rıdvan b. Tutuş'tan sonra Haleb'i istila eden Hadim Lü'lü bir grup Türk tarafından öldürüldü. Hadim Lü'lü Haleb'ten Caber tarafına gitmekteydi. Yoldayken kölelerinden ve başkalarından oluşan bir topluluğa ernep ernep (tavşan) diye seslendi. Türkler de onların tavşan avlamakta olduklarını sanarak o tarafa ok attılar ve onu öldürdüler.

Bu senede Irak, Horasan ve o çevredeki geniş beldelerin ve iklimlerin hükümdarı Gıyasüddin Sultan Muhammed b. Melikşah b. Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk vefat etti. Gıyasüddin Sultan Muhammed hayırlı ve seçkin hükümdarlarlandı. Çok güzel adil bir yönetimi vardı. Merhametliydi. Yumuşak huyluydu. İyi geçimli bir kimseydi. Can çekişirken oğlu Mahmud'u çağırıp bağrına bastı. İkisi de ağlamaya başladılar. Sonra oğlu Mahmud'a, hükümdarlık tahtına oturmasını emretti. Oğlu Mahmud o zaman ondört yaşındaydı. Tahta oturduğunda başında tacı, elinde iki bileziği ve hükümdarlık alametleri vardı. Babası vefat edince hazinelerdeki paraları askerlere dağıttı. Hazinelerde 11.000.000 dinar vardı. Hakimiyeti sağlamlaştı. Otoritesi kuruldu. Bağdat'ta ve diğer beldelerde adına hutbe okundu. Sultan Muhammed, kırk yaşından dört ay ve bir kaç gün almış iken vefat etti.

Bu senede adil hükümdar Nureddin Mahmud b. Zengi b. Aksungur dünyaya geldi. O, Dımaşk'a bağlı Haleb'in valisiydi.

HİCRETİN BEŞYÜZONBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADI MURTAZA

Ebu Muhammed Abdullah b. Kasım b. Muzaffer b. Ali b. Kasım eş-Şehrezorî. Kadı Cemaleddin Abdullah eş-Şehrezorî'nin babasıdır. Nureddin zamanında Dımaşk kadılığı yapmıştır. Bağdatta ilimle uğraştı. Fıkıh öğrendi. Şafî mezhebine mensuptu. İlimde yüksek ve dindar bir şahsiyetti. Nazmı güzeldi. Tasavvuf ilmine dair bir kasidesi vardır. Kalpler üzerine konuşurdu. İbn Hallikan, fasih ve güzel olduğundan ötürü kasidesini tamamıyla nakletmiştir ki baş kısmı şöyledir:

«Gece kararıp deve sürücüsü usandığında ve kılavuz şaşırduğunda ateşleri parladı.

Ben, hep sevgiliyi düşündüm. Uzaklık yüzünden düşüncem hastalandı. Gözlerimin bakışları da zayıfladı.

Gönlüm hep o kastedilen ve acı çeken gönüldür.

Aşkın ise hep o dışardan gelen hastalıklar gibi çaresiz bir aşktır.»

Şu şiir de Kadı Murtaza'ya aittir:

«Ey gece size her ne zaman ziyarete geldiysem,

Yerlerin hep ona doğru dürülüğünü gördüm.

Kapınızdan başka tarafa asla yönelmedim.

Mutlaka onun eteklerine tutunurken ayaklarım tökezledi.»

Şu şiir de ona aittir:

«Ey kalp daha ne zamana kadar nasihatler sana fayda vermeyecek?

Şakayı bırak. Şaka sana karşı ne kadar da cinayet işledi:

Seni yaralayanın gıdası yaradır.

Sen ayılmadıkça sarhoşluğun farkında olamazsın.»

Kadı Murtaza bu senede vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «İmadüddin'in el-Haride adlı eserindeki iddiasına göre Kadı Murtaza hicrî 520. seneden sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.»

MUHAMMED B. SA'D

Muhammed b. Sa'd b. Nebhan. Künyesi Ebu Ali idi. Katiplik yaptı. Hadis dinledi ve rivayet etti. Yüz sene yaşadı. Vefatından önce durumunda değişiklik meydana geldi. Güzel şiirleri vardır. Mesela şu kaside ona aittir:

«Allah'ın benim için takdir ettiği bir rızık vardır.

Evet bir de benim arzuladığım rızık vardır.

Benim için takdir ettiği rızık elde ettikten sonra artık ben ötesine gidemem.

Yanlarında bulunduğum alicenap kimseler bir mecliste dediler ki:

«İbn Nebhan Rabbine gitti. Allah ona da bize de rahmet etsin.»

HAC EMİRİ

Yümn b. Abdullah Ebü'l-Hayr el-Müstazhirî, cömert, âlicenap, övgüye layık, doğru görüşlü, zeki bir kimseydi. Ebu Abdullah Hüseyin b. Talha en-Nâalî'den, Ebu-Nasr el-İsfahanî'nin ifadesiyle hadis nakletti. İmamlık yapardı. İsfahan'a geldiğinde hadis rivayet etti. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti ve İsfahan'a defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZONİKİNCİ SENESİ

Bu senede halife Müstazhir Billah'ın emriyle Sultan Muhammed b. Melikşah adına hutbe okundu.

Bu senede Debis b. Sadaka el-Esedî, Sultan Mahmud'tan kendisini Hille'ye ve babasının hüküm sürdüğü diğer yerlere vali olarak atamasını istedi. Sultan da bu isteğini kabul etti. Böylece Debis'in şânı yüceldi, namı yayıldı.

HALİFE MÜSTAZHİR BILLAH'IN VEFATI

Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedî. Hayırlı, faziletli, zeki ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Onun zamanındaki Bağdat'ta hergün bayram gibiydi. İyiliğe ve hayra rağbet gösterir, bu işte tez davranırdı. Kendisinden bir şey isteyen kimseyi boş çevirmezdi. Geçimi güzeldi. Jurnalıların sözlerine kulak vermez, yanına girip çıkan fesatçılara güvenmezdi. Hilafet otoritesini iyice yerleştirmişti. Hakimiyeti sağlam ve bilgiye dayanırdı. Çok bilgiliydi. Güzel şiirler yazardı. Halifeliliğinden bahsederken bunları anlatmıştık. Vefat ettiğinde İbn Ukayl ile İbn Sünnî onu yıkadılar. Oğlu Ebül-Mansur el-Fadl cenaze namazını dört tekbirle kıldırdı. Halife Müstazhir oturmakta olduğu hücreye defnedildi. Garip tesadüflerdendir ki, Sultan Alparslan vefat ettiğinde kendisinden sonra halife Kaim vefat etmişti. Sonra Sultan Melikşah vefat ettiğinde kendisinden sonra Muktedî vefat etmişti. Sonra Sultan Muhammed vefat ettiğinde kendisinden sonra Müstazhir Billah bu senenin rebiyülahir ayının onaltısında kırkbir yaşında vefat etmişti. Vefat ederken kırkiki yaşından üç ay onbir gün almıştı.

MÜSTERŞİD'İN HILAFETE GEÇİŞİ

Müsterşid Ebül-Mansur Fadl b. Müstazhir. Babası vefat ettiğinde kendisinin halifeliliğine beyat edildi ve minberlerde kendisinin adına hutbe okundu. Babasından sonra yirmiüç sene müddetle halifelik yaptı. Hilafet beyatını onun adına Kadilkudat Ebül-Hasan ed-Damiganî almıştı. Kendisine yapılan beyat tamamlanınca kardeşi Ebül-Hasan beraberinde üç kişiyle birlikte bir gemiye binerek Debis b. Sadaka b. Mansur b. Debir b. Ali b. Mezyed el-Esedî'nin yanına Hille'ye kaçmıştı. Debis de ona ikram ve ihsanda bulunmuştu. Bu yüzden kardeşi Halife Müsterşid tedirgin olmuş, Nakibü'n-Nukaba ez-Zeynebî'yi bu konuda Debis'e elçi olarak göndermişti. Bunu duyan halifenin kardeşi Ebül-Hasan da Debis'in yanından kaçmıştı. Debis onu yakalatmak için asker çıkarmış, ancak o da çöle kaçmıştı. Çölde şiddetli bir susuzluğa maruz kalmış, iki bedeviyle karşılaşmış, Bedeviler ona su içirmişler ve onu Bağdat'a

götürmüşlerdi. Sonra kardeşi onu huzuruna almış, ikisi kucaklaşıp ağlamışlardı. Halife onu hilafetinden önce ikamet etmekte olduğu konağına yerleştirdi. İhsanda bulundu. Gönlünü hoş tuttu. Ebü'l-Hasan'ın Bağdat'tan uzak kalışı onbir ay sürmüştü. Bundan sonra halifelik çekişmesiz olarak Müstersid'in elinde kaldı.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Yağmur yağmadı. Azıklar yok oldu. Hırsızlar ve yankesiciler Bağdat'ta büyük bir belâ haline geldiler. Gündüz açıktan açığa evleri yağmaladılar. Güvenlik kuvvetleri bunları menedemedi.

Bu senede Hadim Yümn insanlara haccettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZONİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HALİFE MÜSTAZHİR

Halife Müstazhir Billah'ın vefatını önceki sayfalarda anlatmıştık. Ondan sonra babaannesi de vefat etti.

ERMENİ ARGUVAN

Ona Kurretü'n-Ayn denilirdi. Çok iyilikleri ve hayırları vardı. Üç kez hac etti. Oğlu Muktedir'in, Müstazhir'in ve Müstersid'in halifeliklerini gördü. Ayrıca Müstersid'in bir oğlunun doğduğunu da gördü.

BEKİR B. MUHAMMED B. ALİ

Bekir b. Muhammed b. Ali b. Fadl Ebü'l-Fadl el-Ensari. Hadis rivayet etti. Ebu Hanife mezhebinde örnek gösterilirdi. Abdülaziz b. Muhammed el-Hulvani'den fıkıh dersleri aldı. Hangi konuda olursa olsun mütalaa ve karşılaştırma yapmaksızın, kitaplara göz atmaksızın ders verirdi. Talebeliğinin ilk zamanlarında öğrendiği bir meseleyi 400 kez tekrarlardı. Bu senenin şaban ayında vefat etti.

HÜSEYİN B. MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab ez-Zeynebî. Kur'ân okudu, hadis dinledi. Ebu Abdillah ed-Damigani'den fıkıh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Fetva verdi. Ebu Hanife şehidliğinde ders verdi. Onun evkafının nazırlığını yaptı. Ebu Hanife mezhebinin reisliği kendisine verildi. Nurü'l-Hüda lakabını aldı. Elçi olarak hükümdarlara gönderildi. Talibilerin ve Abbasilerin nakibliğini yaptı. Birkaç ay sonra bu görevden istifa etti, yerine kardeşi Tarrad atandı. Hüseyin b. Muhammed, bu senenin safer ayının onbirinde pazartesi günü doksansekiz yaşında iken

vefat etti. Cenaze namazını oğlu Ebü'l-Kasım Ali kıldırdı. Ayan ve ulema, cenaze merasimine katıldılar. Ebu Hanife'nin mezarının yanına, kubbe dahiline defnedildi.

YUSUF B. AHMED EBU TAHİR

İbn Cezerî diye tanınır. Müstazhir'in zamanında hazinedarlık yaptı. Müstersid veliahd iken Yusuf b. Ahmed ona gereken ilgiyi göstermiyordu. Hilafete geçtiğinde Yusuf'u 100.000 dinar para cezasına çarptırdı. Sonra Yusuf bir köleyle anlaştı ve onu bir eve gönderdi. Köle evde 400.000 dinar buldu. Halife bu parayı ondan aldı. Yusuf da bundan kısa bir süre sonra bu senede vefat etti.

EBÜ'L-FADL B. HAZİN

Edebiyatçı, letafetli, faziletli, şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Evine vardım. Sahibini göremedim. Köle beni güler yüzle karşıladı.

Kölenin yüzündeki güleçlik, ev sahibinin yüzünün aydınlığının öncüsü olan bir müjdedir.

Cennetine gittim. Cehennemini ziyaret ettim.

Rıdvana (cennetin amirine) şükrettim. Mâlikin (cehennem amirinin) merhametinden de memnun oldum.»

HİCRETİN BEŞYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed ile amcası Sultan Sencer b. Melikşah arasında şiddetli savaşlar cereyan etti. Sencer muzaffer oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının onaltısında Bağdat şehrinde onun adına hutbe okundu. Bağdat'ta ve oraya bağlı kazalarda kardeşinin oğlu adına hutbe okunmasına son verildi.

Bu senede Haçlılar Haleb'e saldırdılar. Orayı zor kullanarak ele geçirdiler. Ahaliden bir kısmını öldürdüler. Mardin hükümdarı İlgazi b. Artuk büyük bir orduyla üzerlerine yürüdü. Onları hezimete uğratarak Cebel'e sığınmak mecburiyetinde bıraktı. Onlardan çok sayıda askeri de öldürdü. Allah'a hamd olsun. Haçlılardan çok az sayıda adam kurtulabildi. Öncülerinden de doksan kişiyi esir aldı. öldürdüğü Haçlılar arasında Antakya valisi Sirgal da vardı. Başını koparıp Bağdat'a gönderdi. Şairlerden biri, bu yararlılığı gösteren İlgazi b. Artuğ'a abartılı övgülerde bulunup şöyle demişti:

«De, ne dersen de sözün makbuldur.
Yaratıcıdan sonra dayanak sensin.
Onu mağlup ettiğin zaman Kur'an sevindi.
Onun adamları öldürüldüğünde ise İncil ağladı.»

Bu senede Bağdat emniyet müdürü Mengübers öldürüldü. Bu çok zalim, zorba ve idaresi kötü bir kimseydi. Bazı suçlarından ötürü Sultan Mahmud b. Muhammed onu huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürdü. Mengübers'in, işlediği suçlardan biri iddeti tamamlanmadan önce babasına ait bir cariyeye ile evlenmiş olmasıydı. Sultan Mahmud onu öldürmekle ne güzel yapmıştı. Böylece Allah, Müslümanları ondan kurtardı. O ne kadar zalim ve zorba idi.

Bu senede Ebü'l-Hasan ed-Damiganî'nin ölümünden sonra Bağdad kadilkudatlığına Ekmel Ebü'l-Kasım b. Ali b. Ebi Talib b. Muhammed ez-Zeynebî atadı. Kendisine hilat giydirildi.

Bu senede Hz. İbrahim ile oğulları İshak ve Yakub'un mezarları bulundu. İnsanlar bunların cesetlerini seyrettiler. Cesetleri henüz çürümemişti. Yanlarında altın ve gümüş kandiller vardı. İbn Hazin Tarih'inde bunu anlatmıştır ve İbnü'l-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinden bunu uzun uzadıya nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBN UKAYL

İbn Ukayl İbn Muhammed Ebü'l-Vefa. Bağdat'ta Hanbelîlerin şeyhi idi. Çeşitli ilimlere vakıf olup faydalı eserler vermiştir. Hicretin 431. senesinde doğdu. İbn Sebta'dan Kur'an okudu. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Ebu Yâ'lâ b. Ferra'dan fıkıh öğrendi. İbn Burhan'dan edebiyat, Abdülmelik el-Hemedanî'den feraiz, İbn Sem'un'un arkadaşı Ebu Tahir b. Allaftan vaaz, Ebu Velid el-Mutezilî'den de usul dersleri aldı. Her mezhepten bütün alimlerle toplantı yapıp görüşürdü. Bu yüzden bazı arkadaşları kendisini ayıpladıysa da onlara aldırış etmedi. İşte bundan ötürü akranlarının fevkine çıktı. Birçok ilimlerde kendi zamanının ehline üstün geldi. Ayrıca iffetini korudu. Dindarca yaşadı. Güzel suretli bir kimse olup ilimle çokça iştigal etti. Bir defasında vaaz verirken fitne meydana geldi. Artık vaaz vermekten de vazgeçti. Ruhunu Allah'a güzelce teslim edene kadar Cenâb-ı Allah onu bütün duyu organlarından yararlanmak bahtiyarlığına erdirdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ikisinde cuma sabahı seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınında Hadim Muhlis'in de mezarının yanı başında defnedildi. Allah rahmet etsin.

EBÜ'L-HASAN ALİ B. MUHAMMED ED-DAMİĞANÎ

Kendisi kadilkudat olduğu gibi babası da kadilkudatlık yapmıştı. Hicretin 446. senesinin receb ayında doğdu. Bağdat'ın Babü't-Tak semtinde yirmialtı yaşındayken kadılığa atandı. Ondan ve Şüreyh'ten başka dört halifeye kadılık yapan başka bir kadı bilinmemektedir. Onun ilimde önderliğine, dindarlığına, iffetini koruduğuna, kuvvetine, azametine, üstünlüğüne delalet eden hususiyetleri anlatılmıştır. Yirmi-dört sene altı ay müddetle kadılık yaptı. Mezarı Ebu Hanife'nin şehitliğindedir.

MÜBAREK B. ALİ

Mübarek b. Ali b. Hüseyin Ebu Sa'd el-Mahremî. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebinin fıkhnı okudu. Münazara yaptı. Fetva ve ders verdi. Daha önce misli görülmemiş derecede çok kitap topladı. Kadı naibliği yaptı. Kararları doğru, muamelesi güzel, gidişatı hoş bir kimseydi. Babül Ezzec'de bir medrese yaptırdı ki, bu medrese Abdülkadir el-Cilî el-Hanbelî'ye mensuptur. Sonra Mübarek b. Ali kadılıktan azledilip büyük miktarda para cezasına çarptırıldı. Bu hadise, hicretin 511. senesinde olmuştu. Sonra kendisi bu senenin muharrem ayında vefat etti. Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanında Ebu Bekir el-Hallal'ın mezarının bitişiğine defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Esedabad boğazının yanında Muhammed b. Melikşah'ın oğulları Sultan Mahmud ile Mesud arasında büyük bir savaş meydana geldi. Mes'ud'un askerleri bozguna uğradılar, veziri Üstad Ebu İsmail ve bir grup komutanı esir aldılar. Sultan Mahmud, Vezir Ebu İsmail'in öldürülmesini emretti. Altmış küsur yaşında olan Vezir Ebu İsmail öldürüldü. Onun kimya ilmine dair yazdığı eserleri vardı. Bundan sonra Sultan Mahmud, kardeşi Mes'uda eman verdi. Onu yanına çağırdı. Karşılaştıklarında ağlayıp barıştılar.

Bu senede Hille valisi Debis, çevredeki beldeleri yağmaladı. Bizzat Bağdat'a gitti. Çadırını hilafet sarayının karşısına kurdu. İçindeki kinleri ortaya döktü. Babasının kesik başının ülkede nasıl dolaştırılıp teşhir edildiğini hatırladı. Bunu dile getirerek Müstersid'i tehdit etti. Halife Müstersid de ona sakin olması için haber saldı. Onunla Sultan Mahmud'u barıştıracaklarını bildirdi. Sultan Mahmud Bağdat'a geldiğinde Debis ona, emin olabileceğine dair haber gönderdi. Eman verdi. Adeti üzere onu Bağdat'a kabul etti. Sonra da Sultan köprüsünü yağmaladı. Sultan da onunla savaşmak üzere harekete geçti. Beraberinde 1.000

gemi vardı. Dehis kaçtı. İlgazi'ye sığındı, yanında bir sene kaldı. Sonra Hille'ye dönüp halifeye ve sultana haber salarak özür diledi. Fakat bunlar onun özrünü kabul etmediler. Sultan onun üzerine sevk etmek üzere bir ordu hazırladı. Harekete geçen bu ordunun üzerine giderek bir seneye yakın bir süre onu kuşatma altında tutup sıkıştırdı. Ama o kendi ülkesinde korunma tedbirlerini almıştı. Askerler ona ulaşamıyorlardı.

Bu senede Tiflis yakınlarında Müslümanlarla Gürcüler arasında büyük bir savaş vuku buldu. Gürcülerle beraber Kıpçak kâfirleri de vardı. Bunlar Müslümanlardan çok sayıda asker öldürdüler. Bol miktarda malı ganimet edindiler. 4.000'e yakın esir aldılar. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Gürcüler o tarafı yağmaladılar. Çok çirkin işler yaptılar. Tiflis'i bir süre kuşatma altında tuttular. Sonra kendilerinden eman dilemek üzere yanlarına giden kadı ve hatibi de yaktılar. Bunun ardı sıra da zor kullanılarak Tiflis'i ele geçirdiler. Ahalisinin çoğunu öldürdüler. Çoluk çocuğu ve kadınları esir aldılar. Malları ganimet edindiler. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Bu senede Urfa kontu Coskin bir kısım Arap ve Türklere hücum ederek onları öldürdü. Mallarını ganimet edindi.

Bu senede hırsızlar ve yankesiciler Bağdat'ta işi azıttılar. Gece ve gündüz açıkça evlere baskın yapıp yağmaladılar. Allah bize kâfidir. O ne güzel vekildir.

Bu senede Muhammed b. Tumert, Mağrib ülkesine hakim olmaya başladı. Bu adam ilk zamanlarında gençliğinde Mağrib'ten Bağdat'a gelmiş ve Nizamiye medresesine yerleşip ilimle iştigal etmeye başlamıştı. Usul ve fûrua dair Gazzalî'den ve diğerlerinden epey bilgi elde etmişti. Abidlik ve zahidlik görünümünü veren takvalı bir insan gibi yaşıyordu. Bazan güzel elbise giyinen, özellikle Nizamiye'de müderrislik hilâtı giydiği zaman Gazzalî'yi protesto etmişti. Diğer müderrislere karşı da aynı tavrı sergilemişti. Sonra hac edip kendi ülkesine döndü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklar, insanlara Kur'an okutur, onlara fıkıh öğretirdi. Böylece halk arasında ünü yayıldı. Meşhur oldu. İfrikiye hükümdarı Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis onunla görüştü. Ona saygı göstererek ikramda bulundu. Kendisine duacı olmasını istedi. Bunun üzerine meşhur oldu. Şöhreti her tarafa yayıldı. Beraberinde sadece bir asası, bir de kırba-sı vardı. Yalnızca mescidlerde oturup kalkardı. Sonra şehir şehir dolaşmaya başladı. Nihayet beraberinde öğrencisi Abdülmü'min b. Ali de olmak üzere Merakeş'e gitti. Kendisinde necabet ve şehamet açıktan açığa görünüyordu. Merakeş şehrinde başka yerlerde gördüğünün kat kat fazla çirkinlikler ve bid'atler gördü. Mesela erkeklerin peçe takıp dolaştıklarını, kadınlarınsa saçlarını, başlarını açarak dolaştıklarını gördü. Nihayet günün birinde Merakeş hükümdarı Yusuf'un kızkardeşini

birkaç kadınla birlikte bineklere binip çarşı pazarda saçlarını başlarını açmış vaziyette dolaştıklarını gördü. Arkadaşı Abdülmü'minle birlikte bunları ayıpladı. Binmiş oldukları bineklerin suratlarını tokatlamaya başladı. Neticede hükümdarın kızkardeşi bineğinden yere düştü. Hükümdar onu huzuruna çağırttı. Fakihleri de orada hazır bulundurdu. Konuyu onunla tartışan fakihleri Muhammed b. Tumert, delil gösterek mağlup etti. Hükümdara da kendi yaşantısındaki hata ve yanlışlıklarını gösterip öğüt verdi, nihayet onu ağılattı. Ama bununla birlikte hükümdar onu kendi beldesinden sürgün etti. Muhammed b. Tumert de halkı hükümdara karşı kışkırtmaya ve onunla savaşmaya çağırmaya başladı. Çok sayıda insan onun bu çağrısına icabet etti. Hükümdar Yusuf da onun üzerine büyük bir ordu sevk etti. Önce Muhammed b. Tumert, hükümdar ordusunu bozguna uğrattı. Şanı yüceldi. Kuvveti arttı. Kendisine Mehdi, askerlerine de Muvahhidler ordusu denildi. Tevhide ve akideye dair bir kitap yazdı. Buna "Mürşide" adını verdi. Sonra Mera-keş hükümdarının ordusuyla defalarca savaştı. Savaşlardan birinde bu ordudan 70.000'e yakın askeri öldürdü. Bunu da Ebu Abdillâh et-Tumertî'nin tavsiyesi ve işareti üzerine yaptı. Kendisine bir meleğin gökten inip Kur'ân'ı ve Muvatta'ı öğrettiğini, falanca kuyuda bulunan meleklerin de bu hususta şahidlik edebileceklerini söylerdi. Bunu anlattığı kimseleri inandırmak için de daha önce o kuyuya bazı adamlar yerleştirmiş, sonra da kuyunun yanına vardığında bu konuyu anlatmış, beraberindeki halk da dinlemiş, kuyunun içindeki adamlar buna içeriden tanıklık etmişlerdi. Bundan sonra Muhammed b. Tumert o kuyunun kapatılmasını emretmiş, içerdeki bütün adamlar ölmüşlerdi. Bu sebeple «Zalime yardım eden kimseye o zalim musallat olur» denilmiştir.

Sonra Muhammed b. Tumert, kendine Mehdi lakabını vermiş, Ebu Abdillâh et-Tumertî ile Abdülmü'min komutasında bir ordu, Mera-keş'i kuşatmak üzere harekete geçmişti. Mera-keşliler bu orduya karşı çıkmışlar, iki taraf şiddetlice savaşmış, öldürülenler arasında meleklerin kendisi ile konuştuğunu iddia eden Ebu Abdillâh et-Tumertî de vardı. Adamları onu ölümler arasında aramışlar, ama bulamamışlar «Melekler onun cenazesini kaldırdılar» demişlerdi. Oysa insanlar savaşla meşgul olmalarırken Abdülmü'min onu gizlice defnetmişti. beraberinde bulunan Mehdi'nin (Muhammed b. Tumert'in) adamlarından da çoğu öldürülmüştü. Muhammed b. Tumert bu orduyu hazırlarken ağır hastaydı. Mağlubiyet haberi kendisine ulaştığında hastalığı daha da şiddetlendi. Ebu Abdillâh et-Tumertî'nin ölüm haberi onu daha da üzdü. Kendisinden sonra yönetimi Abdülmü'min b. Ali'ye bıraktı. Ona Emirülmü'minin lakabını taktı. Abdülmü'min yakışıklı, akıllı, tedbirli bir gençti. Bundan sonra Muhammed b. Tumert öldü. O ellibir sene yaşamış ve ömrünün on senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Abdülmü'min b. Ali tahta geçtiğin-

de halka güzel davranmış, iyi muamelede bulunmuş idi. Bu sebeple halk onu çok sevmişti. Dolayısıyla kuvvet bulan hakimiyeti sayesinde ülke sınırları genişlemiş, askerleri ve reayası çoğalmıştı. Merakeş hükümdarı Tafşin'i baş düşman ilan etmişti. Hicretin 535. senesine kadar aralarında savaş cereyan etti. Nihayet Tafşin öldü. Kendisinden sonra yerine oğlu geçti. O da hicretin 539. senesinin ramazan ayının yirmiyedinci gecesinde vefat etti. Yerine kardeşi İshak b. Ali b. Yusuf b. Tafşin geçti. Abdülmü'min onun üzerine yürüdü ve o mıntıkaları ele geçirdi. Merakeş şehrini fethetti orada sayılarını ancak aziz ve celil olan Allah'ın bildiği kadar çok insanı öldürdü. Hicretin 542. senesinde küçük yaştaki Merakeş hükümdarı İshak'ı da öldürdü. İshak oradaki Murabıtların en son hükümdarı olmuştu. Murabıtlar yetmiş sene hüküm sürmüşlerdi. Bu süre dört hükümdarın zamanını kapsamaktadır ki onlar da şunlardı: Ali, oğlu Yusuf, Yusuf'un da oğulları Ebu Süfyan ve İshak.

Abdülmü'min, Merakeş şehrini yurt edindi. O yöredeki hakimiyeti sağlamlaştı. Hicretin 543. senesinde Dekkâle kabilesini mağlup etti ki, bunların yaklaşık 200.000 piyade, 20.000 de süvari savaşçısı vardı. Bunlar bahadır ve yiğit askerlerdi. Bunlardan çoğunu öldürdü. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Mallarını ganimet edindi. Öyle ki bunlardan ele geçirilen güzel bir cariye birkaç dirheme satılır oldu.

Yazarın biri Muhammed b. Tumert hakkında bir ciltlik bir biyografi yazmış, bu eserde onun yönetimini liderliğini, zamanında geçen hadiseleri, Mağrib diyarının ele geçirilişini, iyi işler olduğu iddia edilen ama sadece facirler tarafından yapılabilen şeyleri ve öldürdüğü insanları anlatmıştır.

HİCRETİN BEŞYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ABDÜLVAHHAB B. SÜNÂ

Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Hadisleri senedleriyle beraber rivayet ederdi. Halife Müstazhir'in çocuklarının hocasıydı. Müstergid hilafete geçince onu ambar memurluğuna atadı. Serveti çok olup bolca sadaka verirdi. İlim ehlini gözetirdi. Geride tahminen 200.000 dinar para bıraktı. Bunun 30.000 dinarını Mekke ve Medine'ye sarfetmeleri için varislerine vasiyette bulundu. Hicretin 514. senesinde ellialtı sene ve üç aylık ömrünü noktalayarak vefat etti. Cenaze namazını Vezir Ebu Ali b. Sadaka kıldırdı ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi.

ABDÜRRAHİM B. ABDULKEBİR

Ebu Hevazin, Ebu Nasr el-Kuşeyrî. Babasından ve İmamü'l-Haremeyn'den Kur'an ilimlerini okudu. Bir cemaatten hadis rivayet etti. Keskin zekâ sahibiydi. Hazırcevap, cesaretli, usta bir lisanı olan fasih bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Vaazı sebebiyle Hanbelîlerle Şafîîler arasında kavga çıktı. Bu yüzden Şerif Ebu Cafer b. Ebi Musa hapsedildi. Fitneyi teskin etmek amacıyla kendisi Bağdat'tan çıkarıldı. Memleketine döndü ve bu senede vefat etti.

ABDÜLAZİZ B. ALİ

Abdülaziz b. Ali b. Hamid Ebu Hamid ed-Dineverî. Büyük serveti vardı. Çokça sadaka verirdi. İhtişam, servet ve halife nezdinde itibar sahibi bir kimseydi. Hadis rivayet etti. Vaaz verdi. Hitabeti güzel, konuşması tatlıydı. Bu senede Rey şehrinde vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZONBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Mahmud, Meyafarikin (Silvan) şehrini Emir Gazi'ye iktâ olarak verdi. Burası Emir İlgazi'nin evladının elinde kaldı. Nihayet Selahaddin Yusuf b. Eyyub, hicretin 580. senesinde burayı ellerinden aldı.

Bu senede Sultan Mahmud, Franklar (Haçlılar)la savaşması için Musul şehrini Aksungur el-Porsukî'ye iktâ olarak verdi.

Bu senede İlgazi'nin kardeşi oğlu Melik b. Behram, Urfa şehrini kuşatma altına aldı. Haçlı kontu Coskin'i esir aldı. Adamlarının önde gelenlerinden bir grubu da esirler arasına kattı. Onları Harput (?) kalesinin zindanlarına attı.

Bu senede ortalığı siyaha bürüyen şiddetli bir fırtına esti. Üçgün sürdü. Birçok hayvanı ve insanı telef etti.

Bu senede Hicaz'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Ka'be'nin rüknü yemani taşı çatladı. Bir kısmı yere düştü. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin de bir tarafı yıkıldı.

Bu senede Nizamiye medresesinde fıkıh ve diğer ilimlerle meşgul olmuş Alevi bir adam Mekke'de ortaya çıkarak iyiliği emredip kötülüğü yasaklamaya başladı. Birçok kimse ona tabi oldu. Nihayet Mekke valisi İbn Ebi Haşim onu Bahreyn'e sürgün etti.

Bu senede İsfahan'da sultanın sarayı yandı. Saraydaki kıymetli eşyalardan, kumaşlardan, mücevherlerden altın ve gümüşten hiçbirşey kalmadı. Sadece Yakut-u Ahmer'e zarar gelmedi. Bundan bir hafta önce de İsfahan Camii yandı. Orası büyük bir cami idi. Onda 1.000 dinar değerinde ahşap süslemeler vardı. Yanan şeyler arasında 500 adet Mushaf-ı

Şerif de vardı. Bu mushaflar arasında Übey b. Ka'b'ın elyazması bir mushaf da vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede halife Müstersid hilafet alametlerini takınıp elbiselerini giyerek hilafet sarayında oturdu. Sultan Mahmud ve Sultan Mes'ud kardeşler gelip huzurda yer öptüler. Sonra huzurunda ayakta beklediler. Halife Müstersid de Sultan Mahmud'a yedi hil'at, bir gerdanlık, iki bilezik ve bir taç taktı. Kürsüye oturttu. Ona öğüt verdi ve şu ayet-i kerimeyi de okudu:

«Kimki zerre kadar iyilik yapmışsa görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.» (ez-Zilzâl, 7-8).

Halka iyi davranmasını emretti. Kendi eliyle iki sancak hazırlayıp ona verdi. Hükümdarlık alametlerini üzerine taktı. Sultan Mahmud ile Sultan Mes'ud itaat etmiş, itaat edilmiş ve saygı görmüş iki kimse olarak halifenin huzurundan çıktılar. Önlerinde muhafızlar ve askerler büyük bir saltanatla gitmekteydiler.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZONBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

LÜGATÇİ İBNU'L-KATTA EBÜ'L-KASIM

İbnu'l-Katta Ebü'l-Kasım Ali b. Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Ziyadetullah b. Muhammed b. Ağlep es-Sa'dî es-Sıkkîlî (Sicilyalı) el-Mısırî. Lügatçıydı. el-Efal adlı kitabın musannıfıdır. Bu eserinde İbn Katiye'den üstün olduğunu ispatlamıştır. Başka birçok tasnif eserleri daha vardır. Hicretin 500. senesinde Mısır'a geldi, o esnada Haçlılar Sicilya'yı almak üzereydiler. Mısırlılar kendisine ikramda bulundular. Fazla derecede saygı gösterdiler. Dinde müsama-hakâr olduğu söylenirdi. Cidden güzel ve kuvvetli şiirleri vardı. Seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

ŞAHİNŞAH EBÜ'L-KASIM

Şehinşah Ebü'l-Kasım el-Efdal, Mısır Emirülcüyuşunun oğludur. Fatimi devletinin temsilcisi ve idarecisiydi. Mısır'daki Kaysariyetü Emirü'l-Cüyüş ona nisbet edilir, halk tabakası ona Mercuş derler. Babası İskenderiye'deki Aktarlar çarşısının camiini yaptıran kişidir. Ayrıca Askalan'da da Meşhedürre'si yaptırmıştır. Babası Sur şehrinde Müstansır'ın naibiydi. Akka'da naiblik yaptığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Sonra Müstansır kış mevsiminde onu yanına çağırdı. O da deniz yoluyla Müstansır'ın yanına gitti. Müstansır onu Mısır diyarının naibli-

ğine atadı. O da bozulmuş olan işleri düzelitti. Yoluna koydu. Hicretin 488. senesinde vefat etti. Babasının vefatından sonra vezirliğe işte bahsetmekte olduğumuz Ebü'l-Kasım el-Efdal geçti. Bu da şehamette, aklıllık ve idarecilikte babası gibiydi. Müstansır vefat ettiğinde yerine Müstâlî geçti o da Ebü'l-Kasım Şehinşah'ı görevde bıraktı. İşler onun eliyle idare edildi. Âdil, gidişatı güzel muamelesi hoş bir kimse olup içinin temizliğiyle nitelenen bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir. Hastalandı. Tedavi gördü. Bu senenin ramazan ayında bineğine binmiş gitmekteyken öldürüldü. Öldürülürken elliyece yaşındaydı. Babasından sonra yirmisekiz sene müddetle emirlik yaptı. Evi bugün Mısır'da Dârülvekâle diye bilinen evdir. Vefatından sonra sayılamayacak derecede birçok altın ve gümüş paraları, binekleri, davarları kıymetli mücevherleri olduğu görüldü. Bütün bunlar, Fatımî halifesine intikal edip hazinesine konuldu. Bu malları toplayan kişi de ahirette zorlu hesaba maruz kalacak, hurma çekirdeğinin üzerindeki ince çizgi kadar malının dahi hesabını vermekte yükümlü kılınacaktır. Vefatından sonra halife onun yerine Ebu Abdullah el-Betaihî'yi tayin etti ve ona Me'mun lakabını taktı. İbn Hallikan dedi ki: Ebü'l-Kasım Şehinşah vefat ettiğinde 600.000.000 dinar, 17.520 kilogram gümüş dirhem, yetmiş ipek ve atlas elbise, otuz yük Irak altını, 12.000 dinar değerinde mücevher ve altından yapılmış bir mürekkep hokkası, herbiri 100 miskal ağırlığında olan 100 altın çivi, her çivinin üzerinde altınla bağlanmış mendiller, (bu mendillerden herbiri de onun elbisesinin rengine göre uyum sağlayan renklerden), 500 sandık giyecek bıraktı. Ayrıca miktarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bilebildiği köle, at, katır, binek, misk, esans ve elbise ile mücevher bıraktı. Bunlara ilaveten insanın söylemekten utandığı sığır, manda ve koyun da bırakmıştı. Bunların senelik süt iltizamı 30.000 dinar kadardı. Vefat ederken geride kadın resmi ile dolu iki büyük sandık içinde altın iğneler de bırakmıştı.

ABDÜRREZZAK B. ABDULLAH

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ali b. İshak et-Tûsî. Nizamülmülk'ün kardeşinin oğluydu. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Melik Sencer'e vezirlik yaptı. Bu senede vefat etti.

SÜFRIYYE HATUN

Sultan Melikşah'ın gözdesi idi. Sultan Muhammed ile Sultan Sencer'in anneleridir. Çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Her sene hacılarla birlikte Mekke'ye fakirlere dağıtılmak üzere erzak gönderirdi. Dindar hayır sever ve hayırlı bir kadındı. Yaptığı araştırma-

lar neticesinde kayb olan annesini ve aile efradının yerini tesbit etti. Bol miktarda para göndererek onları yanına getirtti. Annesi yanına geldiğinde -kırk seneden beri birbirlerini görmemişlerdi- annesinin zekâsını ölçmek istemişti. Bu sebeple kendini belli etmeyerek cariyelerinin arasında oturmuştu. Annesi konuşmasını duyunca onu tanıdı. Kendisi de kalkıp annesini kucakladı. İkisi ağlaştılar. Sonra da annesi onun vasıtasıyla İslâm'a girdi. Allah ona hayır mükâfatlar versin. Türklerin ve Acemlerin devletinde iki müslüman hükümdara annelik yapmış tek kadın Süfriyye Hatun'dur. Onun benzeri kadın çok azdır. Ancak Vellade binti Abbas ona denk gösterilebilir. Vellade, Abdülmelik'in karısı olup Velid ile Süleyman'ı doğurmuştu. Şahvend Hatun da Velid'in karısı olup Yezid ve İbrahim'i doğurmuştu. Yezid ve İbrahim de halifelige geçmişlerdi. Hayzuran Hatun da Mehdî'nin karısı olup ona Hadi ve Reşid adında iki erkek evlad doğurmuştu. Tabii bunlarda hilafete geçmişlerdi.

TUĞRAÎ

Lamiyetü'l-Acem adlı kasidenin sahibidir. Asıl adı Hüseyin b. Ali b. Abdüssamed Müeyyedüddin el-İsfahanî el-Amid Fahrü'l-Küttâb el-Leyisî'dir. Şairdi. Tuğraî mahlesiyle tanınırdı. Her ilde bir süre vezirlik yaptı. Hicretin 505. senesinde Bağdat'ta yazdığı Lamiye kasidesini İbn Hallikan nakletmiştir. Tuğraî bu kasidesinde hallerini ve durumlarını açıklamıştır. Lamiyetü'l-Acem diye bilinen kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Fikir asaleti, görüş bozukluğundan korudu beni. Fazilet süsü, mücevher süsüne gerek kalmaksızın süsledi beni.

Önceleri sonraları da şerefim, şeriattır. Kuşluk vaktindeki güneş, guruba yakın demdeki güneş gibidir.

Meskenim, erkek veya dişi bir devem orada bulunmadığına göre Bağdat'ta ne diye ikamet edeceğim ben.»

İbn Hallikan bu kasidenin tamamını ve Tuğraî'nin başka şiirlerini de nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZONALTINCI SENESİ

«Daha önce kardeşi Mahmud'a isyan edip Azerbaycan'ı zaptetmiş iken Sultan Tuğrul Bey bu senenin muharrem ayında ona itaat etti.

Bu senede Sultan Mahmud, Musul'a ek olarak Vasit şehrinin de Aksungur'a ikta olarak verdi. İmadüddin Zengi b. Aksungur oraya gönderildi. O da halka güzel muamelede bulundu. Akıllı ve yetenekli olduğunu gösterdi.

Bu senenin safer ayında Vezir Sultan Mahmud Ebu Talib es-Semiremî, bir batını tarafından öldürüldü. O, Hemedan'a sefer yapmak üzere harekete geçmiş idi. O esnada bir batını gelip kendisini öldürdü. Karısı da yüz cariyesi ile birlikte altın eşerlere binerek yola koyulmuştu. Bunlar onun öldürüldüğünü duyunca yalın ayak, saç baş açık vaziyette geri döndüler. Aziz iken zelil oldular. Sultan, öldürülen Vezir Mahmud'un yerine Şemseddin Melik Osman b. Nizamülmülk'ü tayin etti.

Bu senede Aksungur ile Debis b. Sadaka savaştılar. Debis onu hezimele uğrattı. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Sultan Mansur b. Sadaka da Debis'in kardeşini ve oğlunu zincire vurup kaleye hapsetti. O esnada da Debis, bulunduğu mıntıkaları yağmaladı. Oraların halkına eziyet verdi. Kendisi de saçını kesip siyahlar giyindi. Halifenin mallarını da yağmaladı. Bağdat'ta onunla savaşılacağına dair ilanlar yapıldı. Halife de ordunun başında yola çıktı. Siyah bir kaban giyinmiş, üzerine bir şal atmıştı. Üzerinde Peygamber efendimizin hırkası, elinde de kamçısı vardı. Beline Çin ipeğinden bir kuşak bağlamıştı. Beraberinde veziri Nizamüddin Ahmed b. Nizamülmülk, Nakibünnükaba Ali b. Tarrad ez-Zeynebî, şeyhler şeyhi Sadreddin b. İsmail de vardı. Aksungur el-Porsukî askerleriyle onun karşısına çıktı. Yeri öpüp esas vaziyeti aldılar. Porsukî askerleri düzene soktu. Kurralar halifenin önünde durdular. Debis de karşılarına geldi. Debis'in ön tarafında def çalan cariyeler, oyun oynayan dansözler vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Halife kılıcını çekip tekbir aldı. Savaş alanına doğru ilerledi. Anter b. Ebi'l-Asker halife ordusunun sağ cenahına saldırdı. Sağ cenahtaki askerleri kırıp bozguna uğrattı. Sağ cenah komutanını öldürdü. Sonra ikinci kez oraya hamle yaptı. Önceki hamle gibi yine onları bozguna uğrattı. İmamuddin Zengi b. Aksungur ona karşı hücumla geçti. Anter'i esir aldı. Onunla birlikte Büdeyl b. Zaide'yi de esir aldı. Sonra Debis'in askerleri hezimele uğradılar. Kendilerini suya attılar. Çokları boğuldu. Halife, esirlerin elleri bağlı vaziyette huzuruna getirilerek öldürülmelerini emretti. Debis'in karıları ve cariyeleri de esaret altına alındılar. Halife, Bağdat'a döndü. Hicretin 517. senesinin aşura günü oraya ulaştı. Toplam olarak Bağdat'tan onaltı gün süreyle uzakta kalmıştı.

Debis'e gelince o kurtuldu. Gaziye'ye gitti. Oradan da Müntefek'e geçti. Müntefek ahalisi ile birlikte Basra'ya hücum etti. Şehri yağmaladı. Valiyi öldürdü. Sonra Porsukî'nin kendisine hücum etmesinden korktuğu için şehirden çıkıp çöle gitti. Haçlılara katıldı. Onlarla birlikte halkı kuşatma altına aldı. Sonra onlardan ayrılarak Sultan Mahmud'un kardeşi Melik Tuğrul'a iltihak etti.

Bu senede Sultan Sihamüddin Tamraş b. İlğazi b. Artuk babasının ölümünden sonra Mardin kalesini ele geçirdi. Kardeşi Süleyman da Silvan'ı ele geçirdi.

Bu senede Diyarbakır'da Zülkarneyn kalesi yakınlarında bakır madeni bulundu.

Bu senede bir grup vaiz Bağdat'a giderek orada vaaz verdiler. Halk tarafından hüsnü kabul gördüler. Bu senede Kutuz el-Hadim insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZONALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDULLAH B. AHMED

Abdullah b. Ahmed b. Ömer b. Ebi'l-Eş'as Ebü'l-Muhammed es-Semerkindî. Ebü'l-Kasım'ın kardeşidir. Hadis hafızlarındandır. Kendisinin bildiği hadisleri Ebu Zür'a er-Razî'nin bilmediğini iddia ederdi. Bir müddet Hatib Bağdatî ile arkadaşlık etti. Hadis derleyip topladı. Tasnif etti. Bu amaçla birçok beldelerde seyahatlerde bulundu. Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü seksen yaşında vefat etti.

ALİ B. AHMED ES-SÜMEYREMÎ

Sümeylem, İsfahan'a bağlı bir köydür. Ali b. Ahmed, Sultan Mahmud'un veziri idi. Alenen zulm edip günah işlerdi. İnsanlara yeni vergiler tarh etti. Bir süre sonra yürürlükten kalkan bu vergileri yeniden tarh etti, şöyle diyordu: «Yardımcısı olmayan kimselere çokça zulüm etmekten ve kötü çığırılar açmaktan ötürü utanıyorum.»

Hemedan'a sefere gitmeye karar verdiği zaman astrologlar onun için çıkışı anında remil attılar ki, Hemedan'a dönüşü çabuk olsun. Astrologların remil attığı anda Hemedan'dan çıktı. Önünde kınından sıyrılmış kılıçlar, göz kamaştıracak derecede çok köleler vardı. Ama bunların hiçbir yararı olmadı. Aksine bir Batınî gelip onu öldürdü. Sonra o Batınî de öldü. Kadınları, önünde altın eğerler üzerinde bineklerine binmiş gitmekteken bu defa saçlarını başlarını yüzlerini açarak, aziz iken zelil olarak, güvende iken korkuya kapılarak, sevinçli iken hüznlenerek geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Bu da onun yaptıklarının tam karşılığı olan bir ceza idi. Öldürülmesi bu senenin safer ayının son günü olan salı günü olmuştu. Ali b. Ahmed'in durumu; Mehdi ölürken Ebu'l-Utahiye'nin Hayzuran Hatun ile çarİYeleri hakkında söylediği şu şiirindeki duruma çok benzemektedir:

«Nakışlı elbiseler giyinerek üzerlerine bornozları geçirerek yola koyulup gittiler.

Her güçlü insan mutlaka birgün ölür.

Nuh peygamber kadar yaşasan bile mutlaka ölürsün. Eğer ağıt yacacaksan kendin için yak.»

HARİRÎ

Kasım b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Osman Fahrü'd-Devle Ebu Muhammed el-Harirî. Yolcuların develerine hitaben okuyarak develerini şevke getirdikleri el-Makamat adlı fasih eserin sahibidir. Bu eserinde o, Şahban'dan daha üstün bir müellif olduğunu göstermiştir. Daha önce kendisinin bu eseri kadar muazzam bir eser yazan olmadığı gibi, kendisinden sonra da böyle bir eser yazan görülmemiştir. Hicretin 446. senesinde doğdu. Hadis dinledi, lügat ve nahivle iştigal etti. Bütün bu ilimlere dair eserler yazdı. Kendi zamanının alimlerinin fevkine çıktı. Akranlarını geride bıraktı. Bağdat'ta ikamet etti. İnşa sanatıyla uğraştı. Ayrıca halifenin kapısında katiplik yaptı. Düşüncesini, teşebbüs kabiliyetini ve hazır cevaplığını inkar eden çıkmamıştır.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Harirî eser tasnif etti, edebiyat ve lügat ilimlerini okudu. Zeka fesahat ve güzel ibare hususunda kendi zamanının insanlarının üstüne çıktı. Meşhur el-Makamat adlı eseri tasnif etti. Bu eseri okuyup düşünenler onun zekasının yüksekliğini anlarlar. Kadırını ve fesahatı ile ilmini takdir ederler.» el-Harirî bu senede Basra'da vefat etti.

Denildi ki: Ebu Zeyd ile Haris b. Hümam el-Mutahhar, aslında hayali iki kişinin adıdır. Ama el-Makamat adlı bu eserde Harirî bunları misal olarak zikretmişti. Başkaları derler ki; Ebu Zeyd b. Selam es-Süru'î gerçek kişidir, faziletli bir insandır. İlim ve lügat bilgisi vardır. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Zeyd'in asıl adı Mutahhar b. Selam'dır. O da nahiv ve lügatta Basralıların ekolüne mensuptur. Harirî, Basra şehrinde ondan ilim tahsil etmiştir. Haris b. Hümam'a gelince Harirî onunla kendini kasdetmiştir. Zira bir hadis-i şerifte Peygamber (s,a,v.) efendimiz buyurmuşlar ki: «Hepiniz harissiniz hepiniz hümaam-sınız.»

İbn Hallikan da böyle demiştir. Aslında hafızalarda sağlam olarak muhafaza edilen hadisin lafzı şöyledir:

«Adların en doğrusu Haris ve Hümamdır.» Çünkü her şahıs ya Haristir, yani ekin ekendir ki bu da faildir, yahud Humam'dır ki, bu da himmetten gelir, bu da azimli ve hatırlı kişidir. Anlatıldığına göre Harirî'nin eserinde kırksekizinci makam, haramilerden bahseder. Bu makamın yazılışının sebebi şudur: Basra Mescidi'nde iken Harirî'nin ve etrafındaki cemaatin yanına iki eski elbise giyinmiş ama, lisanı fasih bir adam gitmiş; adını sormuşlar, adının Ebu Zeyd es-Süru'î olduğunu söy-

lemişti. Harirî de onun için bu kırksekizinci makamı yazmıştı. Halife Müstersîd, Celalüddin Amidü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan b. Ebi'l-Muiz b. Sadaka'ya talimat vererek Harirî'nin bu kırksekizinci makamdaki son-
ra iki makam daha yazarak eserini elli makamda tamamlamasını iste-
mişti.

İbn Hallikan dedi ki: Ben bunu musannifin eserinde kendi el yazı-
sıyla bu şekilde okudum. Haşiyesinde bu ifadeler vardı. Bunlar, Hari-
rî'nin Vezir Şerefüddin Ebu Nasr Enuşîrvan b. Muhammed b. Halid b.
Muhammed el-Kâşanî olduğunu söyleyenlerin sözünden daha sahihtir.
Harirî, Müstersîd'in de veziriydi. Anlatıldığına göre Harirî bu eserini
kırk makam olarak tanzim etmiştir. Bağdat'a geldiğinde insanlar onun
eseri gibi bir eser yazmaktan aciz oldukları için onu doğrulamamışlar,
sözünü tasdik etmemişlerdi. Vezirlerden biri eserlerdeki makamlardan
birine benzer bir makam yazmasını isteyerek onu imtihan etti. Harirî de
eline kâğıt kalem alıp bir tarafta oturdu. Ama bir şeyler yazamadı.
Memleketine döndüğünde on makam daha yazdı ve kırk makamlık ese-
rini elli makama çıkardı. Bu hususta şair Ebü'l-Kasım Ali b. Eflah -ki o,
Harirî'yi yalanlayanlardandı- şöyle bir şiir söylemişti:

«Rebiatü'l-Fürs diyarındaki bir şeyhimiz
Hevesten ötürü çenesindeki kılları yoluyor
Divan ortasında Cenâb-ı Allah onu dilsiz hale getirdiği gibi
Memleketi olan Mûşan'da onu konuşturdu.»

Mûşan, Basra'daki bir mekândır. Harirî, Mûşan'da divan başı idi.
Anlatıldığına göre o, çirkin suratlı bir kimseymiş. Adamın biri uzak di-
yarlardan yanına gelmiş, onu görünce çirkinliğinden ötürü onu küçüm-
sermişti. Harirî bu durumu farkedince şu şiiri okumuştur:

«Sen ayın kendisini aldattığı ilk gece yolcusu değilsin
Çürümüş resimlerin ve köşklerin yeşilliğine ilk kılavuz da değilsin.
Kendin için benden başka birini seç. Çünkü ben, Muaydî gibi bir ada-
mım. Benim sesimi duy, ama şahsımı görme.»

Anlatıldığına göre Muaydî, Araplar arasında meşhur olan rahvan
bir atın adıdır. Bu at ne kadar rahvan ve iyi koşan bir atsa da görünüşü
çok çirkinmiş. Doğrusunu Allah bilir. Başka bir rivayette anlatıldığına
göre Muaydî, yüzü çirkin ama davranışları ve filleri iyi ve güzel olan bir
kimseymiş.

TEFSİRCİ EL-BAĞAVÎ

Hasan b. Mes'ud b. Muhammed el-Bağavî. Tefsir ve Şerhu's-Sünne
ile Tehzib'in müellifidir. Et-Tehzib, fıkha dair bir eserdir. el-Cem' bey-

ne's-Sahihayn ve'l-Mesabih fi's-Sihah ve'l-Hisan gibi eserleri de vardır. Kadı Hüseyin'den ders aldı. Fıkhta yükseldi. Kendi zamanının allamesi oldu. Dindar, takvalı, zahid, âbid ve salih bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Hicretin 510. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince Talikan'da şeyhi Kadı Hüseyin'in yanında defnedildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZONYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin aşure gününde halife, Debis'le yaptığı savaştan muzaffer, mansur ve güçlenmiş olarak Hille'den Bağdat'a döndü. Bu senede halife, kardeşinin çocuklarını sünnet ettirmeye karar verdi. Sünnet edilecek çocuk sayısı oniki idi. Bu amaçla Bağdat şehri daha önce misli görülmemiş bir şekilde yedi gün süreyle süslendi.

Bu senenin şaban ayında Es'ad el-Müheytî, Bağdat Nizamiye medresesine hoca olarak geldi. Buranın nazırlığını da üstlendi. Müderris Bakırcı oradan uzaklaştırıldı. Öğrencilerden bir grubu kendilerinden kopardığından dolayı Bakırcı ile diğer fıkıhçılar arasında fitne meydana geldi. Kendisi 200 öğrenciyle yetindi. Ama bu, onlardan çoğunun hoşuna gitmedi.

Bu senede Sultan Mahmud, Gürcistan'a sefer düzenledi. Gürcülerle Kıpçaklar arasında ihtilaf meydana gelmişti. Sultan Mahmud da Gürcülerle savaştı. Onları hezimete uğrattı. Sonra Hemedan'a döndü.

Bu senede Dımaşk valisi Tuğtekin, Hama valisi Karaca'nın ölümünden sonra Hama şehrini zaptetti. O çok zalim ve zorba bir hükümdardı.

Bu senede Alevilerin nakibi Ali b. Eflah, Debis'in casusluğunu yaptığından görevden atıldı. Evi yıkıldı. Bu görev, Abbasilerin nakibliği yanı sıra Ali b. Tarrad'a verildi.

HİCRETİN BEŞYÜZONYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Sadaka et-Tağlibî. İbn Hayyat adıyla meşhur olmuştur. Dımaşklıdır. Şairdir, yazardır. Meşhur şiir divanı vardır. İbn Asâkir «Dımaşk'ta onunla şairler son buldu» demiştir. Şiiri sağlam ve güzeldi. Geçmişlerin birçok şiirlerini ve haberlerini ezberlemişti. İbn Hallikan onun bir kasidesinden şu kısımları nakletmiştir ki onun bu kasidesinden başka kasidesi olmasaydı bu bile onun için yeterdi. Ahmed b. Muhammed bu kasidesinde şöyle diyor:

«Necdin sabah rüzgarından onun kalbi için bir eman alın. Onun esintisindeki güzel kokular neredeyse aklını başından alıp götürecekti.

O nesim rüzgarından sakının.

Zira o rüzgar ne zaman eserse,

Onun en hafif darbesi, vird ve aşk olur.

Ey dostlarım eğer sevmiş olsaydınız bilirdiniz ki,

Aşka mübtela olan kalbin içinde aşk nerededir.

Anar mısın? Anmak, özlem duymak demektir.

Aşk mübtelası, tutkun olur sevdiğine,

Bir kimsenin içine aşk ve sevgi girerse o kişi aşık olur.

Hevesin ümitsizliğinde ve ümidinde de o, sevgilisine aşıktır.

Sevgilisi uzağında da olsa yakınında da olsa ona özlem duyar.

Sevgiliye giden yolcunun yüreği aşk ile ve sevgi ile dopdoludur.

Aşkın sebepleri onu çağırdığında hemen buyrun, der.

Remel tarafından bir rüzgar esintisi gelirse,

Bu esinti onu sevgiliyle buluşturmadan hasta eder.

Süngüler arasında o perdelenmiştir. Ortaya çıkar.

Ama kalbinde sevgiliden yüz çevirmesi sebebiyle perdeler vardır.

Kabilede bir inilti duyulduğunda o hücum eder.

Bu iniltinin maşukasından geldiğinden dolayı korkup tedbir alır.»

Ahmed b. Muhammed bu senenin ramazan ayında doksanyedi yaşında Dımaşk'ta vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZONSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Amid taraflarında Batınîler ortaya çıktılar. Amidliler onlarla savaştılar ve onlardan 700 kişiyi öldürdüler.

Bu senede Bağdat şahneliği Sadü'd-Devle Barankuş ez-Zekevî'ye verildi. Hilafet sarayına teslim edilmesi için Debis'in kardeşi Mansur b. Sadaka ona teslim edildi. Debis'in Tuğrul Bey'e iltica edip Bağdat'ı ele geçirmek hususunda onunla ittifak kurduğuna dair haber Bağdat'a geldi. Halk da bunlarla savaşma hazırlığına başladı. Aksungur Musul'a dönme emrini aldı. O da Basra'da İmadüddin Zengi b. Aksungur'u naib olarak bırakarak Musul'a doğru yola çıktı.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Hüssam Timurtaş b. İlgazi b. Artuk Haleb'e vali oldu. Hüsam Timurtaş burayı Haleb valisi Belek b. Behram'dan sonra elde etmişti. Belek b. Behram Menbiç kalesini kuşatma altına aldığı esnada bir ok gelip boğazına isabet etmiş ve ölmüştü. Ölürken de Timurtaş'ı Haleb'e naib tayin etmiş, Timurtaş Mardin'e döndükten sonra Haleb'i teslim almıştı. Daha sonra Aksungur Musul'a ek olarak Haleb'i de elde etmişti.

Bu senede halife, Kadı Ebu Sa'd el-Herevî'yi, Sultan Sencer'in kızını kendisine istemek üzere gönderdi. Halife de gelin için Dicle kıyısında bir saray yaptırmaya başladı.

Bu senede Cemalü'd-Devle İkbâl el-Müstevşid insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZONSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALİ B. BURHAN

Künyesi Ebü'l-Feth idi. İbn Hemmamî diye de tanınır. Ebu Vefa b. Ukayl'den fıkıh dersleri aldı. Hanbelî mezhebinde büyük bir alim oldu. Sonra Hanbelî uleması onun aleyhinde bulundular. Onların bu hareketi de Ahmed b. Ali'nin Şafîî mezhebine intikal etmesine sebep oldu. Gazzalî'den ve Şaşî'den ilim tahsil etti. İlimde yükseldi. Önde gelen bir şahsiyet oldu. Zeynebî'nin yanında şahidlik yaptı. Zeynebî de onun şahidliğini kabul etti. Ahmed b. Ali Nizamiye medresesinde bir ay ders verdi. Bu senenin Cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Bab-ı İbriz mezarlığına defnedildi.

ABDULLAH B. MUHAMMED B. CAFER

Künyesi Ebu Ali ed-Demiganî'dir. Hadis dinledi. Babasının yanında şahidlik yaptı. Kerh mıntıkasında kardeşine naiblik yaptı. Bütün bu görevleri bıraktı. Nobe kapısının hacipliğini üstlendi. Sonra bu görevden azledildi. Ama bir süre geçtikten sonra tekrar bu hacipliğe iade edildi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Ebü'l-Fadl el-Meydanî. el-Emsal adlı kitabı vardır. Konusunda bunun benzeri başka bir kitap yoktur. Güzel şiirleri vardı. Bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde çarşamba günü vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZONDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Debis ile Sultan Tuğrul, halifenin elinden almak üzere Bağdat'a doğru yürüdüler. Şehre yaklaştıklarında halife büyük bir orduyla karşılarına çıktı. İnsanlar yaya olarak halifenin önünde yürümekteydiler. Bundan sonra da bineklerine bindiler. Sabahında savaş-

maya niyetlendikleri gece bastırdığında -ki o gecede de Bağdat'ı yağmalamaya karar vermişlerdi- Cenâb-ı Allah şiddetli yağmurlar yağdırdı. Sultan Tuğrul o gecede hastalandı. O topluluk dağıldı. Zıyan ve hüsrân içinde gerisin geriye döndüler. Debis ile Sultan Tuğrul, Sultan Sencer'e sığınarak halifeye ve Sultan Mahmud'a karşı ondan eman dilediler. Sultan Sencer, Debis'i bir kaleye hapsetti. Ama öte yandan bir jurnalcı, halifenin bu yaptığı işten ötürü Sultan Sencer'den öç almaya niyetlendiğini, düşmanlarla savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Lan tarafına gittiğini bildirdi. Bu, Sencer'in hoşuna gitmedi. Kızını halifeyle evlendirmiş olmasına rağmen halifeye karşı kötü niyetler beslemeye başladı.

Bu senede Kadı Ebu Sa'd b. Nasr b. Mansur el-Herevî Hemedan şehrinde batıniler tarafınan öldürüldü. Halife, kızını kendisine istemesi için Sultan Sencer'e onu göndermişti. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZONDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AKSUNGUR EL-PORSUKÎ

Haleb valisiydi. Batıniler tarafından bir cuma günü kendi camiinin maksuresinde öldürüldü. Aksungur, yaşantısı ve muamelesi güzel olan, namazları vaktinde kılmaya itina gösteren, çok iyilikleri olan, yoksullara bolca sadaka veren, halka çokça ihsanda bulunan bir Türk emiri idi. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultan İzzeddin geçti. Sultan Mahmud da onun bu görevini onayladı.

BİLAL B. ABDURRAHMAN

Bilal b. Abdurrahman b. Şüreyh b. Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Süleyman b. Bilal b. Rebah. Bilindiği üzere Bilal b. Abdurrahman'ın şeceresinin dayandığı son halkada bulunan Bilal b. Rebah, Resûlullah (s.a.v.)'in müezzini idi.

Bilal b. Abdurrahman ilim tahsil etmek, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldeleri dolaştı. Gür sesli bir kurraydı. Güzel Kur'an okurdu. Nağmesi hoştu. Bu senede Semerkand'da vefat etti. Allah rahmet etsin.

KADI EBU SA'D EL-HEREVÎ

Asıl adı Ahmed b. Nasr'dır. Meşhur fakihlerden, önde gelen büyük şahsiyetlerdendi. Batıniler bu senede onu Hemedan'da öldürdüler.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Mahmud, Sultan Sencer'e karşı birlik olmak için halifeyle haberleşti. Sultan Sencer bu durumdan haberdar olunca kardeşi oğlu Mahmud'a mektup yazarak onu böyle yapmaktan men etti. Kendisine meyilli olmasını istedi. Onu halifeden sakındırarak «Halifenin belasına karşı emin olunamaz. O zaman benim işimi tamamlarsa senin üzerine gelcektir» dedi. Sultan Mahmud da amcası Sultan Sencer'in sözünü dinledi ve bu kararından vaz geçti. O senede Bağdat'a girmeye niyetlendi. Halife de Bağdat'ta azıkların azlığını ileri sürerek onu Bağdat'a gelmekten menetti. Ancak Sultan Mahmud bunu kabul etmeyip Bağdat'a doğru yola koyuldu. Şehre yaklaştığında halife sarayından dışarı çıktı. Bağdat'ın batı yakasına geçti. Bu durum hem onun hem halkın çok ağrına gitti. Kurban bayramı başladı. Bayramın birinci günü namazdan sonra halife halka tebliğ, fesih ve tesirli bir hutbe irad etti. Hutbeden sonra onun arkasından bütün camilerin hatipleri tekbir aldılar o gün, görülmesi gereken muazzam bir gündü. İbnü'l-Cevzî, halifenin mezkur hutbesini uzun uzadıya nakletmiş, onu dinleyenlerden rivayet etmiştir. Kadilkudat ez-Zeynebî ve adil olan bir cemaat bu hutbeyi nakletmiştir. Halife minberden indikten sonra deve veya sığır kesmiş, sonra çardağına girmişti. Halk ağlaşmaya başlamış, muzaffer ve muvaffak olması için dua etmişti. Sonra Sultan Mahmud zilhicce ayının onsekizinde salı günü Bağdat'a girdi. Askerleri halkın evlerine yerleşti. Halkın ailesi, kadınları, çoluk çocuğu onlardan çok eziyet gördüler. Sonra Sultan Mahmud, barış yapmak için Halife'ye haber saldı. Ancak halife bunu kabul etmedi. Askerleriyle harekete geçti. Türklerle savaştı. Beraberinde az sayıda savaşçı vardı. Ama halkın tamamı kendisiyle beraberdi. Türklerden bir kısmını öldürdü. Sonra İmadüddin Zengi büyük bir orduyla Vâsıt'tan gemilere binerek Sultan Mahmud'un yardımına geldi. Halife bu durumdan haberdar olunca Sultan Mahmud'u barışa çağırdı. Sultan Mahmud ile halife arasında barış yapıldı. İmadüddin de bu duruma çok sevindi. Olup bitenlerden ötürü halifeden özür diledi. Sultan Mahmud ertesi senenin başında hastalandığı için Hemedan'a gitti.

Bu senede ilk olarak İbnü'l-Cevzî onüç yaşında iken minbere çıkıp halka vaaz verdi. Meclisinde Şeyh Ebü'l-Kasım Ali b. Ya'lâ el-Alevî el-

Belhî de vardı. O, sarayın damadıydı. Şeyh Ebü'l-Kasım, İbn Cevzîye birkaç kelime öğretmiş sonra onu minbere çıkartıp konuşturmuştu. O gün görülmesi gereken muazzam bir gündü.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre o gün kendisini tahminen 50.000 kişi dinlemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Dımaşk valisi Tuğtekin ile düşmanları olan Haçlılar arasında savaş cereyan etti. Tuğtekin onlardan çoğunu öldürdü. Bol miktarda malı ganimet olarak elde etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Muhammed Ebü'l-Feth et-Tûsî el-Gazzalî. İmam Gazzalî'nin kardeşidir. Çok güzel konuşan bir vaizdi. Zahiddi. Ağır başlıydı. Güzel nükteleri vardı. Bir defasında Melik Mahmud'un sarayında vaaz verdi. Melik Mahmud da ona 1.000 dinar para verdi. Saraydan çıktığında kapıda vezirin altın eğerli atını gördü. Atın üzerinde silahlar ve ziynet eşyaları vardı. Ata binip gitti. Vezir bunu duyunca «Bırakın gitsin. Atım artık bana geri gelmesin» dedi. Böylece Gazzalî de ata ve üzerindeki eşyalara sahip oldu.

Ahmed b. Muhammed bir defasında inlemekte olan bir kediye gördü. Abasını üzerine attı. Ama kedi abayı param parça etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî'nin nükteleri vardı. Ancak sözünün çoğu uydurma hadisler ve boş hikayeler, sözleri fasit manalarla doluydu.»

Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî onun birçok çirkin sözlerini nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Mesela İbnü'l-Cevzî der ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî müşkül bir durumla karşılaştığında Rasûlullah (s.a.v.)'i uyanık halde baş gözüyle görür, müşkülünü ona arzeder, Rasûlullah (s.a.v.) de doğruyu ona gösterirmiş. Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî İblis'e karşı katı davranır, ama sonra ondan özür dilermiş.»

İbnü'l-Cevzî onun hakkında uzun uzadıya konuşmuş, onun tüysüz oğlanlara sevgi duyduğunu, vahdeti şühuda kail olduğunu söylemiştir. Bunu Allah bilir.

İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî, va'zı güzel, görünüşü hoş, kerametleri ve işaretleri olan bir vaizdi. Fakihlerdendi. Yalnız o vaaza daha çok meyletmişti. Nizamiye medresesinde kardeşi Ebu Hamid el-Gazzalî'ye vekâleten ders vermişti. Çünkü o esnada kardeşi Ebu Hamid el-Gazzalî kendini zühde vermişti. Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî, İhyau Ulûmi'd-Din adlı eseri Lübabü'l-İhya adını verdi-

ği bir ciltte özetlemiştir. Onun ez-Zahire fi İlmi'l-Basire adlı eseri de vardır. Çeşitli beldeleri dolaştı sofilere bizzat hizmet etti. Uzlete meyilli idi. Yalnız başına yaşamak isterdi. Onun durumunu Cenâb-ı Allah daha iyi bilir.

AHMED B. ALİ

Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Vekil. İbn Burhan adıyla tanınmıştır. Künyesi Ebü'l-Feth'tir. Şafiî fıkıhçısıdır. Gazzalî'den, Keyya el-Herasî'den ve Şaşı'den fıkıh dersleri aldı. Usul-ü Fıkıhta da büyük bir alimdi. ez-Zahire fi Usulî'l -Fıkıh adlı eseri vardır. Birçok ilimleri iyi bildirdi. Bağdat Nizamiye medresesinde bir aydan kısa bir süre müderrislik yaptı.

BEHRAM B. BEHRAM

Künyesi Ebu Şüca Elbey'dir. Hadis dinledi. Ahmed b. Hanbel'in aşhabı için Kelvazi'de bir medrese yaptırdı. Emlâkinin bir kısmını o medresedeki fakihler için vakfetti.

SAİD B. SEYYAR

Said b. Seyyar b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim Ebü'l-Alâ el-İshakî el-Herevî, hadis hafızıdır. Rivayeti sağlam olan ravilerdendir. Hadis dinledi. Babıherat'ta bir köy olan Aturec'de vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİ

Bu sene başında halife ile Sultan Mahmud savaşmaktaydılar. Halife Bağdat'ın batı yakasında bahçeli evindeydi. Muharrem'in dördünde çarşamba günü sultanın askerlerinden bir grup hilafet sarayına geldiler. 1.000 kişiden oluşan bu silahlı savaşçılar saraydaki malı yağmaladılar. Cariyeler saçlarını başlarını yolarak dışarı çıkıp imdat dilediler ve nihayet hatunun sarayına girdiler.

İbnü'l-Cevzî «Ben onları bu halde gördüm» demiştir. Bu hadisenin meydana gelmesi üzerine halife, askerleriyle harekete geçti. Gemiler getirildi. Bağdat'ta feryadü figan sesleri her tarafı alt üst etti. Dünya sanki bir zelzeleye tutulmuş gibiydi. Halk da halife ordusuyla birlikte ayaklandı. Sultan Mahmud'un askerlerini kırıp geçirdiler. Komutanlardan bir kısmını öldürdüler. Gerisini esir aldılar. Sultanın, vezirin, sultan tabibi Ebu Berekat'ın evlerini yağmaladılar. Sultanın konağındaki emanetleri gasb ettiler. Büyük bir kargaşa yaşandı. Öyleki askerler Nehricür hankâhındaki sofilerin mallarını da yağmaladılar. Çok

uzun işler cereyan etti. Halk, sultanın aleyhinde konuşmaya başladı ve ona «Ey Batınî! Frankları, Haçlıları, Rumları bırakıyorsun, halifeyle mi savaşıyorsun?» demeye başladılar. Sonra halife muharremin yedisinde sarayına döndü. Aşure günü durum sâkinleşti. Sultan Mahmud halifeden eman ve barış diledi. Halife buna meyilli olup yumuşadı. İnsanlar da barış nedeniyle sevindiler. Halife, Sultan Mahmud'a nakibünnüka-bayı kadilkudatı şeyhler şeyhini ve otuz küsur şahidi gönderdi. Fakat Sultan Mahmud onları kendi yanında altı gün alıkoydu. Halk bundan huzursuz ve tedirgin oldu. Öncekinden daha şiddetli bir fitne meydana gelmesinden korkuldu. Bağdat emniyet müdürü (şahnesi) Barankuş ez-Zekvî, Sultan Mahmud'u Bağdatlıların mallarını yağmalamaya teşvik etti. Ancak Sultan Mahmud onun bu önerisini kabul etmedi. Sonra barış cemaatinin huzura girmesine müsaade verdi. Bunlar da akşam namazı vaktinde huzuruna girdiler. Kadı onlara namaz kıldırdı. Halifenin mektubunu Sultan Mahmud'a okudular. O da mektubu ayakta dinledi ve halifenin bütün önerilerini kabul etti. Böylece barış ve pakt imzalanmış oldu. Sultan Mahmud'un askerleri gayet, bitkin yorgun ve aç haldeydi. Eğer barış olmasaydı hepimiz açlıktan ölecektik, dediler. Sultan Mahmud Bağdatlılara çok yumuşak davrandı. Halife de askerlerin yağmaladıkları şeyleri sahiplerine geri vermelerini emretti. Yağmaladığı şeyi yanında gizlediği anlaşılan kimsenin öldürüleceğini bildirdi ve nakip Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi, yanında duran Debis'i kovması için Sultan Sencer'e gönderdi. Ali b. Tarrad'la birlikte Sultan Sencer'e hilatler ve ikram sayılacak eşyalar da gönderdi. Sultan Sencer, halifenin elçisi Ali b. Tarrad'a saygı gösterdi. İkramda bulundu. Kapısında üç namaz vaktinde davul çalınmasını emretti. Halifeye çok itaat etti.

Sonra Sultan Mahmud Bağdat'ta hastalandı. Tabib ona Hemedan'a taşınmasını tavsiye etti. O da bu senenin rebiyülahir ayında Hemedan'a gitti. Bağdat şahneliğini İmadüddin Zengi'ye bıraktı. Sultan Mahmud Hemedan'a vardığında Bağdat şahneliğine Mücahidüddin Behruz'u gönderdi. Hille'yi ona bıraktı İmadüddin Zengi'yi de Musul ve kazalarının emirliğine tayin edip gönderdi.

Bu senede Hasan b. Süleyman Bağdat Nizamiye medresesinde ders verdi.

Bu senede Ebu'l-Fütuh el-İsferainî Bağdat'a gelip vaaz verdi. Ciddetli münker olan bir çok hadis nakletti. Bu yaptığından ötürü tevbe etmesi istendi. Bağdat'tan başka bir yere taşınması emredildi. Ekâbirden bir cemaat de onunla birlikte yol hazırlığına başladı. Onu tekrar eski yerine götürdüler. Onun yüzünden halk arasında birçok fitne meydana geldi. Hatta halktan bazı kimseler onu çarşıda taşladılar. Zira o, söylenmesine gerek duyulmayan bazı sözler sarfediyordu. Halk bu yüzden ondan nefret edip ona düşman oldu. Şeyh Abdülkadir el-Cilî, oturup halka

güzel nasihatlerde bulundu. Halk da onu beğenip takdir etti ve Ebu Hamid el-İsferainî'yi bıraktı.

Bu senede Sultan Sencer Batınilerden 12.000 kişiyi öldürdü.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. ABDÜLMELİK

Muhammed b. Abdülmelik b. İbrahim b. Ahmed Ebü'l-Hasan b. Ebi'l-Fadl el-Hemedanî el-Ferezî. Hadisçiler ailesinden olup tarih yazarıdır. İbnü'l-Cevzî onun şeyhi Abdülvehhab'ın kendisine taanda bulunduğunu ve eleştirdiğini anlatmıştır.

Muhammed b. Abdülmelik bu senenin şevval ayında ani bir ölümle vefat etti ve İbn Şureyh'in mezarının yanına defnedildi.

FATIMA BİNTİ HÜSEYİN B. HASAN B. FADLEVEYH

Hatib Bağdadî'den ve İbn Mesleme'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Vaizeydi. Bir hankâhı vardı ki orada zahide kadınlar toplanırlardı. İbnü'l-Cevzî ve diğerleri ondan Şafî'nin Müsned'ini dinlediler.

EBU MUHAMMED ABDULLAH B. MUHAMMED

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Seyyid el-Batleyevsî et-Tenîsî. Lügate ve diğer ilimlere dair musannef eserlerin sahibidir. el-Müselles adlı eseri iki ciltte meydana getirdi. Onda, Kutrub'un yazdıklarına çok şeyler ekledi. Ebü'l-Alâ'nın Sakatu'z-Zend adlı eserini şerh etmiştir. Bu şerhi müsannefin metninden daha güzeldir. İbn Kuteybe'ye ait Edebü'l-Kâtib adlı eseri de şerh etmiştir. İbn Hallikan onun şu şiirini bize nakletmiştir:

«İlmin kardeşi (alim kişi) öldükten sonra da ebedi olarak diridir.

Onun eklemleri toprak altında çürümüş olsa bile. Cahile gelince o toprak üzerinde yürüse bile yine de ölüdür.

Kendini dirilerden zannedenler vardır ama o aslında yoktur.»

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİİKİNCİ SENESİ

Bu senenin başında Sultan Sencer'in elçisi halifeye gelerek Bağdat minberlerinde Sultan Sencer adına hutbe okunmasını istedi. Daha önce her cuma günü Mansur Camii'nde zaten Sultan Sencer adına hutbe

okunmaktaydı.

Bu senede halifenin veziri İbn Sadaka vefat etti. Yerine Nakibün-nükaba geçti.

Bu senede Sultan Mahmud, amcası Sultan Sencer ile görüştü. Daha önce araları bozuk iken barıştılar. Halife kendisinden memnun kalsın, İmadüddin Zengi'yi Musul valiliğinden azletsin ve orayı Debis'e versin diye Sultan Sencer, yanında duran Sultan Mahmud'a teslim etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Debis'in büyük bir orduyla Bağdat üzerine gelmekte olduğu haberi etrafa yayıldı, Halife de Sultan Mahmud'a bir mektup yazarak şöyle dedi: «Eğer Debis'in Bağdat'a gelmesi ne engel olamazsan biz ona karşı çıkar, onunla savaşırız. Seninle aramızdaki barışı da bozarız.»

Bu senede Atabeg Zengi b. Aksungur Haleb şehrini ve çevresindeki beldeleri ele geçirdi.

Bu senede Tâcü'l-Mülûk Böri Tuğtekin, babasının vefatından sonra Dımaşk şehrini ele geçirdi. Babası, Alparslan'ın kölelerindendi. Akıllı, tedbirli, adil, hayırlı ve iyilik sever bir kimseydi. Çokça cihad eder, Haçlılarla savaşırdı. Allah rahmet etsin.

Bu senede Bağdat'ta bayram namazını kılmak için Babu'l-Hilye dışında bir namazgah inşâ edildi. Çevresine ihata duvarı çekildi ve kible yeri tesbit edildi.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ALİ B. SADAKA

Ebu Ali künyesini taşırdı. Halife Müsterşid'in veziriydi. Bu senenin receb ayında vefat etti. İbnü'l-Cevzî'nin naklettiği şu aşağıdaki şiirinde halifeyi aşırı bir şekilde methetmiş ve hatâ etmişti.

«Mahlukatı tad ve berraklık bakımından su gibi gördüm.
Müminlerin emiri ise çok berrak olan bir sudur.
Aklın manasını bir şahıs olarak tasavvur ettim.
Müminlerin emiri işte o tasavvur edilen şahıstır.
Eğer şeriatın, dinin ve takvanın engelleyici hükmü olmasaydı.
Halifeyi tazim ederken «Celle Celâluhu» derdim.

HASAN B. ALİ

Hasan b. Ali b. Ebi'l-Kasım el-Lamitenî. Semerkantlıdır. Hadis rivayet etti. Fıkıh okudu. Münazaralarda örnek gösterilirdi. Hayırlı, din-

dar ve Selef yolunda olan bir kimseydi. Tekellüf kabul etmezdi. İyiliği emrederdi. Maveraünnehir hükümdarı Hakan'dan Bağdat hilafet sarayına bir mektubu elçi olarak getirdi. Kendisine «Bu sene hac etmez misin?» dediklerinde «Hükümdarların elçiliklerine hacı tabi kılmayacağım» dedi. Memleketine döndü ve bu senenin ramazan ayında seksenbir yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin.

ATABEG TUĞTEKİN

Türktür. Dımaşk valisiydi. Tutuş'un kölelerindendi. Hayırlı ve adil hükümdarlardan olup Haçlılarla çok savaşmıştı. Kendisinden sonra yerine oğlu Tâcül-Mülûk Böri geçti.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Sultan Mahmud Bağdat'a geldi. Halife'nin Debis'ten hoşnut olması için gerekli çabaları gösterdi. Halife'den Musul'u Debis'e teslim etmesini diledi. Ancak halife bunu kabul etmedi ve şiddetle karşı koydu. Şunu da belirtelim ki o esnada Debis, Bağdat'a gelişini ertelemişti. Ama bundan sonra Bağdat'a geldi. Halk arasında dolaşmaya başladı. Halk onu lanetledi. Yüzüne karşı kendisine sövdüler. İmadüddin Zengi Bağdat'a geldi ve Sultan Mahmud'a yıllık 100.000 dinar, ayrıca hediye ve armağanlar verdi. Aynı miktarda para, hediye ve armağanları halifeye vereceğini de taahhüd etti. Yalnız şu şartla ki, halife, Debis'i hiçbir göreve atamayacak, Zengi de Musul'daki görevine devam edecekti. Halife onu Musul'daki görevinde bıraktı ve ona hil'at giydirdi. Böylece İmadüddin Zengi görevinin başına döndü. Ayrıca Haleb ve Hama'yı da zaptetti. Haleb'in ve Hama'nın valisi Sevinç b. Tacülmülûk'u esir aldı. Sevinç de 50.000 dinar kurtuluş akçesi ödeyerek esaretten kurtuldu.

Bu senenin rebiyülahir ayının son günü olan pazartesi günü Sultan Mahmud, Nakibünnükabaya istiklal hil'atı giydirdi. Abbasiler'de ondan başka vezirlik yapan biri bilinmemektedir.

Bu senenin ramazan ayında Debis, ordusuyla Hille'ye geldi. Şehri zaptetti. Adamlarıyla birlikte şehre girdi. Adamları 300 suvariden ibaretti. Sonra mal ve ürünleri toplamaya başladı. Köylerden topladığı mallar ve paralar 500.000 dinar tutarındaydı. Bu hücumda 10.000 savaşçı kullanmıştı. Durumu kuvvetlendi. Halife'ye, kendisinden hoşnut olması için haber gönderdi. Ancak halife ondan hoşnut olmadı. Halifeye mal ve para teklif etti. Halife bunu da kabul etmedi. Sultan Mahmud, Debis'in üzerine asker sevk edince Debis çöle kaçtı. Hezimete uğradı. Sonra Basra'ya hücum etti. Orada Sultan Mahmud'a ve halifeye ait malları ve ürünleri gasp etti. Sonra çöle gitti. Haberleri kesildi.

Bu senede Dımaşk valisi Batınîlerden 6.000 kişiyi öldürdü. Liderlerinin başını kale kapısına astırdı. Böylece Cenâb-ı Allah Şamhları onlardan kurtarmış oldu.

Bu senede Haçlılar Dımaşk şehrini kuşatma altına aldılar. Halk onlara karşı koydu. Şiddetlice savaştılar Dımaşklı halk, tüccarlardan bir grupla birlikte vaiz Abdullah'ı halifeden yardım istemeye gönderdiler. Bu heyet -anlayışla karşılanmayınca- caminin minberini kırmaya yeltendi. Nihayet halife, sultana mektup yazarak Haçlılarla savaşıcak takviye askerleri, sultanın kendilerine göndermesini isteyeceğine söz verdi. Böylece kargaşa dindi. Ama halife yine onlara takviye askerler göndertmedi. Nihayet Cenâb-ı Allah, kendi katından onlara zafer ihsan etti. Müslümanlar Haçlıları hezimete uğrattılar. Onlardan 10.000 kişiyi öldürdüler. Sadece kırk Haçlı kurtulabildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu arada Antakya valisi Haçlı Bohanon da öldürüldü.

Bu senede hacda, Debis'in fitnesi nedeniyle insanlar arasında kargaşa meydana geldi. Nihayet vakit daraldı. Sonunda asıl adı Boğacak olan Barankuş ez-Zekevî insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ES'AD B. EBİ NASR

Es'ad b. Ebi Nasr el-Mihenî. Künyesi Ebü'l-Feth idi. Kendi zamanında Şafîî imamlarındandı. Ebü'l-Muzaffer es-Sem'anî'den fıkıh dersleri aldı. Kendi zamanının alimlerinin fevküne çıktı. İlimde yükseldi. Akranları arasında temayüz etti. Bağdat Nizamiye medresesinde ders verdi. Avam ve havas nezdinde itibarlı oldu. İlm-i hilafa dair bir talik eseri vardır. Sonra Nizamiye müderrisliğinden azledilince Hemedan'a gitti ve bu senede orada vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Irak'ta büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Bağdat'ta birçok ev yıkıldı.

Musul'da da şiddetli yağmurlar yağdı. Bu arada gökten alevli ateşler düştü. Birçok ev yandı. Yağan yağmurlar yüzünden birçok insan da öldü. Diğerleri sağa sola kaçıştılar.

Bu senede Bağdat'ta iki iğneli ve uçan akrepler görüldü. İnsanlar bunlardan çok korktular.

Bu senede Sultan Sencer, Muhammed b. Hakan'ın elinde bulunan Semerkand'ı ele geçirdi.

Bu senede İmadüddin Zengi, Haçlıların elinde bulunan bir çok cezi-re beldesini fethetti. Haçlılarla uzun süren savaşlar yaptı. Bütün bu savaşlarda onlara karşı muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Şam'a gelişleri esnasında Rum askerlerinden bir kısmını da öldürdü. Bundan ötürü şairler onu övdüler.

MISIR HALİFESİNİN ÖLDÜRÜLMESİ

Bu senenin zilkade ayının ikisinde Fatimî halifesi Âmir Bi Ahkâmillah b. Müstâlî, bir batını tarafından öldürüldü. Öldürüldüğünde otuzdört yaşındaydı. Yirmidokuz sene beş buçuk ay müddetle halifelik yapmıştı. Ubeydullah el-Mehdî'nin onuncu oğluydu. Öldürüldüğünde Mısır diyarına Ermeni bir kölesi hakim oldu. Üç gün süreyle Mısırı yönetti. Nihayet Ebu Ali Ahmed b. Efdal b. Bedir el-Cemâlî gelip Hafız Ebu Meymun Abdülmecid b. Emir Ebü'l-Kasım el-Müstansır'ı hilafete geçirdi. O esnada Hafız Ebu Meymun el-Müstansır, ellisekiz yaşındaydı. Hilafete geçtiğinde Ebu Ali Ahmed onu makamında göz hapsinde tuttu. Yönetimi kendisi eline aldı. İstemediği kimseyi yanına bırakmıyordu. Malları ve paraları saraydan kendi evine taşıttı. Hafız Ebu Meymun el-Müstansır'ın hilafette sadece ismi vardı.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. YAHYA B. OSMAN

İbrahim b. Yahya b. Osman b. Muhammed Ebu İshak el-Kelbî. Gazzelidir. Vefat ederken seksen yaşını aşmıştı. Türkler hakkında güzel şiirleri vardır. Nitekim bir şiirinde şöyle der:

«Türk bahadırlarının hamleleri,
Yıldırım gibi ılık ve ses verir.

Onlar öyle bir millettir ki kendilerine güzel yüzle mukabelede bulursan, melek gibi olurlar.

Kendileriyle savaşılınca da ifrit kesilirler.

Keşke aşkta seni bırakıp beni tutan zalim,

Sevgi ve muhabbeti de aramızda paylaştırsaydı.

Arsırlarla karşılaşırım, onun üzerime atılmasından korkmam.

Ama bana yaklaştığında ceylanın bakışı beni ürkütür.»

Şu şiir de İbrahim b. Yahya'ya aittir:

«Şu dünya hayatı geçici bir yaşamdır.

Yolunu kaybetmiş beysinsiz, ancak bu hayatı benimser.

Geçen gitmiştir. Bıkılan ve usanılan şey kaybolmuştur.
 Senin için varolan dem,
 İçinde yaşamakta olduğun şu andır.»

Şu şiir de ona aittir:

«Dediler ki şiiri terketmişsin.
 Dedim ki; zarurettten ötürü terk ettim. Çünkü:
 Sebepler ve itici faktörlerin kapıları artık kilitlenmiştir.
 Yurtta azık vermesi umulan bir cömert,
 Veya kendisine aşık olunacak bir güzel kalmadı ki.
 Hayret birşey ki, o satın alınmıyor.
 Ama parasızlıkla birlikte ona ihanet ediliyor ve çalınıyor.»

İbrahim b. Yahya bu senede Belh şehrinde vefat etti ve orada defnedildi. İbn Hallikan onun için şu şiiri okumuştur:

«Senden gelecek bir işaret bizim için yeterlidir.
 Ayrılığın yarınında en güzel selam, hanım eliyle yapılacak olan selamdır.
 Nihayet o sevgili dehşetten ötürü omuzundaki abasını yere düşürdü.
 Karanlıklarda kucaklaşıldığında gerdanlığın ipleri çözülür.
 Gülümseyince gece karanlığı aydınlandı.
 Ben de gerdanlığın yere düşen parçalarını o ışıktaki toplayıp ipe geçirdim.»

HÜSEYİN B. MUHAMMED

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Ahmed b. Muhammed b. Huseyin b. Ubeydullah b. Kasım b. Abdillan b. Süleyman b. Hib ed-Debbas Ebu Abdillan. Barî mahlasıyla tanınan şairdir. Kıraat ilmi tahsil etti. Hadis dinledi. Nahiv, lügat ve edebiyat bilgisi vardı. Güzel şiirler yazdı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

MUHAMMED B. SADUN B. MİRCA

Ebu Âmir el-Abderi el-Kureşî künyesini taşırdı. Hadis hafızıdır. Aslen Mağrip ülkesinin Beyruka şehrendendir. Aynı zamanda Bağdatlıdır da. Bağdat'ta Tarrad ez-Zeynebî'den, Humeydî'den ve başkalarından hadis dinledi. Hadise dair güzel bilgisi vardı. Fıkıhta Zahirî mezhebine mensuptu. Bu senenin rebiyülahir ayında Bağdat'ta vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Debis çölde yolunu kaybetti. Bedevi ümerasından biri onu esir alıp Dımaşk hükümdarı Tuğtekin oğlu Böri'ye götürdü. Böri de onu Musul valisi Aksungur oğlu ez-Zengi'ye 50.000 dinara sattı. Debis, Zengi'nin eline düşünce aralarında düşmanlık bulunduğundan ötürü Zengi'nin kendisini mutlaka öldüreceğini düşündü, ama Zengi ona ikramda bulundu. Bol miktarda mal ve para verdi. Saygı gösterip öne çıkardı. Sonra halifenin elçileri gelip onu almak istediler. O da onu elçilere teslim edip halifeye gönderdi. Musul'a vardığında kaleye hapsedildi.

«Bu senede Mahmud ve Mes'ud kardeşler arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savaşmak için karşı karşıya geldiler. Sonra barıştılar.

Bu senede Sultan Melikşah'ın oğlu Sultan Mahmud vefat etti. Yeri-ne oğlu Davud geçti. Davud, babasının vezirini kendine atabeg tayin etti. Memleketin bir çok yerinde, kendisinin adına hutbe okundu.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ABDÜLKAHİR ES-SOFÎ

Hadis dinledi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Letafetli bir şeyhti. Üzerinde ibadet ve ilim nuru vardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana şu şiiri okudu:

«Her halükârda aklı kendin için azık yap.
Bunu musibetler ve felaketlerde öne çıkar.
Eğer bir hayra kavuşursan kendi azminle elde etmişsindir.
Ama başarısız durumlara düşersen bu da sendeki bir özürdendir.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana şu şiiri de okudu:

«İnsanlar uykudayken ben ümid elbisesini giydim.
Çektiğim aşk derdini mevlama şikâyet ettim.
Dedim ki ey her musibette benim dayanağım. Yardım getirmesi hususunda kendisine güvendiğim rabbim!
Hastalık ve sıkıntı her tarafımı kaplamış iken elimi sana uzattım.
Ey kendisine ellerin uzatıldığı varlıkların en hayırlısı!
Ya Rab elimi boş çevirme.
Senin cömertlik denizinin var ya,
İçmeye gelen herkesi rahmet suyuna kandırır.»

HASAN B. SÜLEYMAN

Hasan b. Süleyman b. Abdullah b. Abdülgani Ebu Ali. Nizamiye medresesinin müderrisliğini yapan bir fakihdir. Kasr Camii'nde vaizlik yapmıştır. "Fıkıhta varılacak son aşama yoktur, vaazda da başlangıç yoktur", derdi. Bu senede vefat etti. Kadı Ebü'l-Abbas İbn Rutebî onu yikadı. Ebu İshak'ın mezarının yanına defnedildi.

HAMMAD B. MÜSLİM

Hammad b. Müslim er-Rahbi ed-Debbas. Keramet ve mükâşefe sahibi olup gayba vukufu olduğu söylenir. Bunlardan başka makamları da vardı. İbnü'l-Cevzî'nin onun hakkında pek de iyi olmayan şeyleri söylediğini, «O şer'i ilimlerden iyi anlamazdı. Ancak cahillere bir şeyler söylendi» dediğini gördüm. Yine İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre İbn Ukayl, Hammad'dan nefret eder ve kaçarmış.

Hammad ed-Debbas ise «İbn Ukayl benim düşmanımdır» derdi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İnsanlar adaklarını Hammad b. Müslim'e sunarlar, o da bunu kabul ederdi. Ama daha sonra bunu terk etti. Rüya tabirleri karşılığında ücret alırdı. Bunu da kendi arkadaşlarına harcardı.»

Hammad, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Şoniziye mezarlığına defnedildi.

ALİ B. MÜSTAZHİR BİLLAH

Halife Müstersid'in kardeşidir. Bu senenin receb ayında yirmibir yaşında vefat etti. Davul çalınmasına son verildi. Halk onun taziyesi için günlerce mecliste oturdu.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Ebu'l-Fadl el-Mahanî, Şafîî imamlarından. İmamü'l-Harameyn'den ve diğerlerinden fıkıh dersleri aldı. Talebülhadis uğruna çeşitli geziler yaptı. Ders verdi, fetva verdi. Münazaralarda bulundu. Bu senede doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Merv şehrine bağlı Mahan köyüne defnedildi.

SULTAN MELİKŞAH'IN OĞLU SULTAN MAHMUD

Hayırlı hükümdarlardan. Yumuşak huylu, ağırbaşlı, dirayetli ve metanetli bir kimseydi. Vefatı sebebiyle üç gün taziyet meclisinde oturuldu. Allah onu bağışlasın. Günahlarını affetsin.

HİBETULLAH B. MUHAMMED

Hibetullah b. Muhammed b. Abdulvahid b. Abbas b. Hüseyin Ebü'l-Kasım eş-Şeybanî. Ali b. Mühezzeb, Ebu Bekir b. Malik, Abdullah b. Ahmed ve İmam Ahmed b. Hanbel zincirini takip ederek Müsned'i rivayet etmiştir. Çok önceleri hadis dinlemiştir. Çünkü o, hicretin 432 senesinde doğmuştur. Küçük yaşta babası ona hadis dinletmiştir. Beraberinde kardeşi Abdulvahid de büyük üstadlardan hadis dinlemiştir. İbnü'l-Cevzî ve diğer birkaç kişi kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir, sebatkâr ve hadis dinleyişi sıhhatli olan bir ravi idi. Bu senede çarşamba günü doksanüç yaşında iken ikinci ile öğle arasında vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat tarihini noksanlıklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİALTINCI SENESİ

Bu senede Mes'ud b. Muhammed b. Melikşah Bağdat'a geldi. Karaca es-Sakî de oraya geldi. Sonra Selçukşah b. Muhammed de geldi. Bunlardan herbiri hükümdarlığa talipti. Bunlara katılmak üzere İmadüddin Zengi de Bağdat'a gelmişti. Karaca es-Sakî onun karşısına çıktı. Ama İmadüddin onu bozguna uğrattınca Karaca Tikrit'e kaçtı. Tikrit kalesinin naibi ve Selahaddin Eyyubî'nin babası Necmeddin Eyyub ona hizmet etti. Sonra Karaca kendi memleketine döndü. Bu da Necmeddin Eyyub'un onun yanına yani Haleb'e gitmesine sebep oldu. Gidip orada Karaca'ya hizmet etti. Sonra bazı işler cereyan etti. İnşallah ileride bunlardan bahsedeceğiz.

Bunun ardısıra Sultan Mes'ud ile Sultan Selçukşah bir araya gelip görüştüler ve barıştılar. İkisi birlikte Sultan Sencer'in üzerine gidip onunla savaştılar. Sultan Sencer'in 160.000 askeri vardı. İkisinin askeri ise 30.000'e yakındı. İki taraf arasında öldürülen askerlerin sayısı 40.000 kadardı. Sultan Sencer'in askerlerinden biri Karaca es-Sakî'yi esir aldı. Sultan Sencer, Karaca'yı eli kolu bağlı vaziyette huzurunda öldürttü. Sonra Tuğrul b. Muhammed'i tahta geçirdi. Minberlerde onun adına hutbe okuttu. Bundan sonra Sultan Sencer kendi ülkesine döndü.

Tuğrul, Debis ile Zengi'ye mektup yazarak ele geçirmek üzere Bağdat üzerine gitmelerini teklif etti. Bu ikisi de büyük bir orduyla Bağdat üzerine yürüdüler. Karşılarına halife çıktı. Yapılan savaşta ikisini de bozguna uğrattı. Adamlarından bir kısmını öldürttü. Böylece Cenâb-ı Allah bu ikisinin şerrini halifeden uzaklaştırdı. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Ebu Ali b. Efdal b. Bedir el-Cemalî öldürüldü. Bu, Hafız el-Fatımî'nin veziriydi. Bunun gasp etmiş olduğu malları, eşyaları Hafız el-Fatımî kendi sarayına naklettirdi. Öldürülmesinden sonra

Ebü'l-Feth Yanis el-Hafızî'yi vezirliğe tayin etti ve ona Emirülcüyuş lakabını taktı. Sonra bir fırsatını bulup onu öldürttü. Oğlu Hasan'ı vezirliğe tayin etti. Veliahd olarak adına hutbe okuttu.

Bu senede Müsterşid, veziri Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi görevden alıp yerine Enuşirvan b. Halid'i -Enuşirvan'ın istememesine rağmen- vezirliğe tayin etti. Bu senede Şemsü'l-Müluk İsmail b. Böri b. Tuğtekin babasının vefatından sonra Dımaşk'a hakim oldu. Yusuf b. Feyruz'u vezirliğe atadı. Şemsü'l-Müluk İsmail hayırlı bir kimseydi. Birçok beldelele re sahip oldu. Kardeşleri de kendisine itaat ettiler.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. UBEYDULLAH

Ahmed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hammad b. Ömer b. İsa b. İbrahim b. Gasne b. Zeyd es-Sülemî. İbn Kâdiş el-Akberî diye bilinir. Künyesi Ebü'l-İz'dir. Bağdatlıdır. Çok hadis dinledi. Dinlediği hadisleri iyice anlar ve rivayet ederdi. O, Maverdî'den en son hadis rivayet eden kişidir. Birçok kimse onu övmüştür. Övenler arasında Ebu Muhammed b. Hassab da vardı. Muhammed b. Nasır onu itham eder, hadis uydurduğuna dair itirafta bulunduğunu söylerdi. Doğrusunu Allah bilir. Abdülvehhab el-Enmatî, «O, rivayetleri ve hadisleri karıştırdı» demiştir.

Ahmed b. Ubeydullah bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Kadı Ebu Vâlâ b. Ferra el-Hanbelî. Hicretin 451. senesinin şaban ayında doğdu. Babasından ve başkasından hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Münazara yaptı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. İçinde mal ve parasını biriktirdiği bir evi vardı. Geceleyin yapılan saldırıda öldürüldü ve malı alındı. Sonra Cenâb-ı Allah onun katilini ortaya çıkardı. Katili de öldürüldü.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayında Sultan Mesud Bağdat'a geldi orada kendisi adına hutbe okundu. Halife ona hil'at giydirdi. Ve saltanat makamını verdi. O da halkın üzerine dinar ve dirhemleri saçtı. Halife, Sultan Davud b. Mahmud'a da hil'at giydirdi.

Bu sene Debis, Vâsıt şehrinde çok sayıda asker topladı. Sultan onun üzerine ordu sevk etti. Hezimate uğrattı ve adamlarını darmadağın etti.

Sonra halife, Zengi'nin elinden almak için Musul şehrinin üzerine sefer yapmaya karar verdi. Zengi ona çok miktarda armağanlar ve mal teklif etti ki, geri dönsün. Ama halife bunu kabul etmedi. Sonra Sultan Mes'ud'un Debis'le anlaşıp barıştığını ve ona hil'at giydirdiğini duyunca salimen ve saygı görür vaziyette acelece Bağdat'a döndü.

Bu senede Hanbelî imamlarından İbn Zaganî vefat etti. İbn Cevzî onun yerine ders vermek istedi, ama yaşı genç olduğundan bu görev başkasına verildi. Ama Vezir Enuşirvan ona, vaaz verme izni verdi. O da bu senede Bağdadın bir çok yerinde vaaz verdi. Dinleyicileri çoktu. Dinleyenler arasında izdiham meydana geliyordu.

Bu senede Dımaşk valisi Şemsü'l-Mülûk İsmail, Hama şehrini ele geçirdi. Orası daha önce Zengi'nin elinde bulunuyordu.

Bu senenin zilhicce ayında Türkmenler Trablus şehrini yağmaladılar. Lanetli Haçlı Komes onlara karşı çıktı, ama Türkmenler onu hezimate uğrattılar. Adamlarının bir kısmını öldürdüler. Onu Trablus'ta uzun süre kuşatma altında tuttular. Kuşatma çok uzayınca Türkmenler bırakıp gittiler.

Bu senede Kasım b. Ebi Füleyte, babasından sonra Mekke'ye vali oldu.

Bu senede Şemsü'l-Mülûk, kardeşi Sevinc'i öldürdü.

Bu senede Batıniler Şam'daki Kadmus kalesini satın aldılar. Oraya yerleştiler. Civardaki müslümanlarla savaştılar.

Bu senede Haçlılar kendi aralarında şiddetlice savaştılar. Bu yüzden Cenâb-ı Allah onlardan çoğunu helâk etti. İmadüddin Zengi de üzerlerine yürüyüp onlarla savaştı. Onlardan 1.000 kişiyi öldürdü. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi. Buna Esvar gazvesi denir.

Bu sene, bundan önceki sene ve sonraki sene de Hadım Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. SELAME

Ahmed b. Selame b. Abdullah b. Muhalled b. İbrahim Ebü'l-Abbâs b. er-Rutabî. Ebu İshak'tan ve İbn Sebbağ'dan Bağdat'ta, Muhammed b. Sabit el-Hocendî'den de İsfahan'da fıkıh dersleri aldı. Sonra Bağdat'ta hakimlik ve muhtesiplik yaptı. Halifenin çocuklarının öğretmeni idi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Ebu İshak'ın mezarının yanında defnedildi.

ES'AD B. EBU NASR B. EBİ'L-FADL

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Mihenî'dir. Lakabı Mecdüddin'dir. Şafîî imamlarındandır. el-Hilaf ve el-Matruka adlı eserlerin sahibidir. Hicretin 517. senesinden 523. senesine kadar Nizamiye medresesinde ders verdi. Sonra bu görevden alındı. Arkadaşları orada kalmakta devam ettiler. Önceki kısımlarda, hicretin 517. senesi olaylarından bahsederken Es'ad b. Ebi Nasr'ın Nizamiye medresesi mütevelliliği yaptığı ve kendisinin hicri 523. senede vefat ettiği söylenmişti. Ancak İbn Hallikan onun hicri 527. senede vefat ettiğini söylemiştir.

İBN ZAGUNÎ EL-HANBELÎ

Ali b. Abdullah b. Nasr b. Sırrî ez-Zagunî. Meşhur İmamdır. Kıraat ilmini tahsil etti. Hadis dinledi. Fıkıh ve nahivle iştigal etti. Usul ve fûrua dair birçok tasnif eserleri vardır. Güzel vazederdi. İnsanlar onun cenaze merasimine büyük bir kalabalık halinde katıldılar. Cenaze merasimi epey kalabalıktı.

HASAN B. MUHAMMED

Hasan b. Muhammed b. İbrahim el-Burbarî, İsfahan kurrallarındandır. Hadis dinledi. Hadis için birçok yerlere gezilerde bulundu. Hadis rivayet etti. Tarih adlı bir eseri vardır. Güzel yazar, fasih bir okuyuşla okurdu. Bu senede İsfahan'da vefat etti.

ALİ B. YA'LÂ

Ali b. Ya'lâ b. İvaz Ebü'l-Kasım el-Alevî el-Herevî. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini Ebü'l-Husayn'dan dinledi. Tirmizî'ni Sünen'ini de Ebu Amir el-Ezdî'den dinledi. Nisabur'da halka vaaz verirdi. Sonra Bağdat'a gelip orada vaizlik yaptı. Halk tarafından genel bir kabulle karşılandı. Çok para ve kitap topladı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O beni vaaza sevk eden ilk kişidir. Ben küçük yaşta iken onun huzurunda konuştum. O Bağdat'tan ayrılırken de vaaz verip konuştum.»

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Yahya Ebu Abdillah el-Osmanî ed-Dibacî. Bağdat'ta Makdisî lakabıyla tanınırdı. İtikadda Eş'arî mezhebine mensuptu. Bağdat'ta insanlara vaaz verdi. İbnü'l-Cevzî: «Onun kendi meclisinde şu şiiri okuduğunu işittim» demiştir:

«Bırak, gözlerin yaşları boşaltsın,
 Ağıt yakmak benim için hak olmuştur.
 İşlenen günahlar kalbi sağlam bırakmıyor.
 Ruhumu eskittim, yıprattım, günahlardan geri durdum.
 Yaşlılık açıkça ölümümüzün yaklaştığını söylüyor.
 Kalbimin yarasının sağaldığını her söylediğimde,
 Günahlar sebebiyle kalbim yeniden yaralanıyor.
 Kulun kurtuluşu ve nimete ermesi,
 Ancak haşır meydanında güvenli olup rahatını bulması anında
 mümkün olur.»

MUHAMMED B. MUHAMMED

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Halef b. Hazim b. Ebu Ya'lâ b. Ferra. Hem kendisi hem babası fakihî. Hicretin 457.senesinde doğdu. Hadis derledi. Seçkin ve zahid fıkıhçılardandı. Bu senenin safer ayında vefat etti.

EBU MUHAMMED ABDÜLCEBBAR

Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Ebi Bekir b. Hamdis el-Ezdî es-Sıkkî. Meşhur şairdir. İbn Hallikan onun parlak ve güçlü şiirlerinden şu aşağıdakini nakletmiştir:

«Kalk göğsü nişanlının elinden al.
 Gece, sabahın muştucusunun ölüm haberini vermiştir.
 Lezzetlere erkenden koş ve rahvan atlarla oraya git,
 Eğlen o gidilecek akşam meclislerinde,
 Güneşin kuşluk vaktine sabahleyin gelenlerin tükürüklerini papatya çiçeklerinin dişleri arasından,
 İçirmesinden önce var oraya.»

Ebu Muhammed Abdülcebbar'ın, ender manalar içeren şiirlerinden biri de şudur:

«Kırpıkların sürmesine sürme battı.
 Mızrağın ucunu zehirledi.
 İşte katil odur. O çok öldürendir.»

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede halife ile Zengi barıştılar. Zengi birçok kaleler fethetti ve Haçlılardan çok adam öldürdü. Bu senede Şemsü'l-Mülûk Şakif, Beyrut'u fethetti. Haçlıların beldelerini yağmaladı.

Bu senede Selçukşah Bağdat'a geldi. Hükûmet konağına yerleşti. Halife ona ikramda bulundu ve ona 10.000 dinar gönderdi. Sonra Sultan Mes'ud da Bağdat'a geldi. Atların azlığından ötürü adamları develere bindiler.

Bu senede Süleyman b. Muharris el-Ukaylî'nin oğulları Beni Ukayl diyarının yöneticiliğine atandılar. Bu da dedelerine ikram olsun diye onlara verilmişti.

Bu senede İbn Tarrad'a vezirliği iade edildi.

Bu senede İkbâl el-Müsterşidî'ye hükümdar hilâta giydirildi ve kendisine Melikü'l-Arap Seyfû'd-Devle lakabı takıldı. Hil'atlerini giydikten sonra divanda hazır bulundu.

Bu senede Tuğrul Bey'in kuvveti ve otoritesi büyüdü. Sultan Mes'ud'un hakimiyeti ve gücü zayıfladı.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ALÎ

Ahmed b. Ali b. İbrahim Ebü'l-Vefa el-Firuzabadî. Sofiye meşayihindendir. Zozeni tekkesinde ikamet ederdi. Sözleri tatlıydı. Sofilerin haberlerini ezberler, hayat tarzlarını ve şiirlerini naklederdi.

EBU ALÎ EL-FARİKÎ

Asıl adı Hasan b. İbrahim b. Merhun'dur. Künyesi Ebu Ali el-Farikî'dir. Hicretin 433. senesinde doğdu. Memleketi olan Farik'te Ebu Abdullah Muhammed b. Beyan el-Kâzranî'den fıkıh dersleri aldı. Kâzranî, Mehamilî'nin arkadaşıydı. Ebu Ali el-Farikî daha sonra Şeyh Ebu İshak'tan ve İbn Sebbağ'dan da fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. el-Mühezzeb ve eş-Şamil adlı eserleri tekrar ederdi. Sonra Vâsıt kadılığına atandı. Yaşantısı güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında yetmişaltı yaşında vefat edinceye dek aklı ve duyguları faal ve sağlam halde kaldı.

ABDULLAH B. MUHAMMED

Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hasan Ebu Muhammed b. Ebu Bekir eş-Şaşı. Babasından hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Münazara yaptı. Fetva verdi. Faziletli bir vaiz, fesahatlı ve düzgün konuşan bir kimseydi. Güzelce vaaz verdiğinden İbnü'l-Cevzî ona teşekkür etti. Nazmı, nesri, lafzı güzel ve sağlam bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında elli yaşına varmış iken vefat etti. Babasının mezarının yanına defnedildi.

MUHAMMED B. AHMED

Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ebu Bekir el-Affan. İbn Hallac el-Bağdadî diye de tanınır. Hadis dinledi. Kıraat ilmini öğrendi. Hayırlı, zahid ve abid bir kimseydi. Duasında bereket umulan ve ziyaret edilen bir kimseydi.

MUHAMMED B. ABDÜLVAHİD EŞ-ŞAFİİ

Künyesi Ebu Reşid idi. Taberistan'a bağlı Amil şehrindeydi. Hicre-tin 434. senesinde doğdu. Hacca gitti ve Mekke'de ikamet etti. Az mik-tarda hadis dinledi, zahid bir kimse olup insanlardan kopuk ve kendi nefsiyle meşgul olarak yaşardı. Bir defasında tüccarlarla birlikte deniz yolculuğuna çıktı. Bir adaya vardıklarında «Beni burada bırakın ki yüce Allah'a ibadet edeyim» dedi. İsteğini kabul etmediler. Ama o mutlaka o adada kalmak istedi. Bunun üzerine onu adada bıraktılar. Diğerleri yol-larına devam ettiler. Ancak rüzgar ve fırtına onları tekrar o adaya geri dönmek mecburiyetinde bıraktı. Dediler ki: «Sensiz yola devam etme-miz mümkün olmuyor. Eğer mutlaka bu adada ikamet etmek istiyorsan varacağımız yere kadar bizimle beraber gel. Sonra buraya geri dön.» Çä-resiz arkadaşlarıyla birlikte yola devam etti. Varacakları yere kadar on-larla gitti. Sonra tekrar o adaya geri döndü. Bir süre orada kaldı. Tekrar oradan ayrıldı. Sonra kendi beldesi Amil'e döndü. Orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Anlatıldığına göre Muhammed b. Abdülvahid o adada mevcut olan şeylerle geçinip hayatını sürdürürmüştü. Orada insanları yutan ejderhalar varmış. Ayrıca orada bir su pınarı mevcut olup pınar-dan su içip abdest almış. Mezarı Amil şehrinde meşhur olup ziyaret edilir.

ÜMMÜ HALİFE

Halife Müsterşid'in annesidir. Bu senenin şevval ayının ondoku-zunda yatsı vaktinden sonra pazartesi gecesi vefat etti. Doğrusunu nok-sanlıklardan münezze olan yüce Alah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede halife Müsterşid vefat etti. Yerine oğlu Reşid geçti. Bu-nun sebebi şuydu: Sultan Mes'ud ile halife arasında bir ihtilaf vardı. Ne-ticede halife, Sultan Mes'ud adına Bağdat'ta hutbe okunmasına son ver-di. O esnada Sultan Mes'ud'un kardeşi Tuğrul b. Muhammed b. Melik-şah vefat etti. Sultan Mes'ud Bilad'e gitti. Orayı ele geçirdi. Hakimiyeti güçlendi. Sonra Bağdat'ı halifeden almak amacıyla asker toplamaya

başladı. Halife durumdan haberdar olunca tedirgin oldu. O da karşı hazırlıklara başladı. Önde gelen bazı komutanlar halifenin yanına koştu-
lar. Sultan Mahmud'un satvetinden korkuyorlardı. Halife de büyük br
orduyla Bağdat'tan çıktı. Ordusunda kadılar, devlet erkânı ve her sınıf-
tan yöneticiler vardı. Bunlar, halifenin önu sıra yaya olarak ilk konağa
kadar yürüdüler. Sonra otağa ulaştılar. Halife, öncü olarak bazı birlikle-
ri sevketti. Sultan Mes'ud da halifeye karşı Debis b. Sadaka b. Mansur
komutasında bir öncü birlik gönderdi. Aralarında çok görüşmeler cere-
yan etti. Anlaşamadılar. Sonuçta iki ordu bu senenin ramazan ayının
onunda pazartesi günü karşı karşıya geldi. Şiddetlice savaştılar. İki ta-
raftan sadece beş kişi öldürüldü. Sonra halife, Sultan Mes'ud'un ordusu-
na hamle yaptı. Onları hezimete uğrattı. Ama Sultan Mes'ud'un ordusu
ric'at yapıp halifeye hamle yapınca bu defa halifenin ordusunu hezimete
uğrattılar. Çok sayıda halife askerini öldürerek halifeyi de esir aldılar.
Sonrada mallarını ve eşyalarını yağmaladılar. Yağmaladıkları şeyler
arasında 4.000.000 dinar, ayrıca ev eşyaları, hil'atler, kaplar ve kumaş-
lar vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve
O'na döndüctüleriz) bu haber memleketin her tarafına uçtu. Haber Bağ-
dat'a varınca halk çok tedirgin oldu. Şiddetli bir sarsıntı geçirdiler.
Madden ve manen huzursuz oldular. Halk, camilerdeki minberleri kırdı
ve cemaatle namaz kılmaya yanaşmadılar. Kadınlar, saçlarını başları-
nı yolarak şehirde dolaşıp halifeye ağıt yaktılar. Onun esir edilmesine
yandılar. Diğer beldelelerdeki insanlar da Bağdatlılara uydular. Büyük
bir fitne meydana geldi ve bu hal memleketin her tarafına yayıldı. Bu
hal zilkade ayı boyunca devam etti. Ülkenin her tarafında çirkinler, fe-
caatler yaygın haldeydi. Neticede Sultan Sencer, kardeşinin oğlu Sul-
tan Mes'ud'a mektup yazarak onu bu yaptığı işin sonucundan sakındı-
rıp uyardı ve halifeyi tekrar eski yerine ve hilafet sarayına iade etmesini
emretti. Sultan Mes'ud da amcasının bu emrine uydu. Halife için büyük
bir otağ kurdurdu. O otağın üzerine bir kubbe yaptırdı. Altında da mu-
azzam bir taht vardı. Halife'ye âdeti üzere siyah elbiseler giydirdi. Onu
eski bineklerine bindirdi. Kendisi de bineğinin yularını tuttu ve halife-
nin hizmetinde bulundu. Atının yularını tutup yürüttü. Bütün askerler
de yaya olarak yürümekteydiler. Nihayet halife kendi tahtına oturdu.
Sultan Mes'ud da karşısında esas duruşta bekledi. Sonra önünde yer öp-
tü. Halife de ona hil'at giydirdi. Debis, eli kolu bağlı vaziyette sağında iki
emir solunda da iki emir bulunduğu halde huzura getirildi. Beraberinde
yalın bir kılıç ve beyaz bir kuşak da vardı. Halife'nin önüne atıldı. Hali-
fe'nin gönlünün hoş olması için ne yapacaksa yap, denildi. halife de ona
doğru yöneldi. Debis önünde yerde yatmakta iken «Affet ey müminlerin
emiri ben hata yaptım, güçlüler affederler» diyordu. Halife onun bağla-
rının çözülmesini, serbest bırakılmasını emretti ve şu ayeti okudu:

«Bu gün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar.» (Yusuf; 92).

Debis ayağa kalktı. Halifenin elini öpmek istedi. Halife de öpmesine izin verdi ve onu tekrar işinin başında bıraktı. O da yaptığından ötürü af diledi. Böylece işler yoluna girdi. Bu haber memleketin her tarafına uçuruldu. Halk buna çok sevindi.

Zilhicce ayı başında Sultan Sencer'in elçileri kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'un yanına geldiler. Sultan Sencer ondan, halifeye iyi davranmasını, onu acilen kendi yurduna göndermesini istedi. Elçilerle birlikte Bağdat'a kadar halifeye hizmet edecek adamlar da göndermişti. Halife'yi Bağdat'a götürecek askeri birliğin arasına Batınîlerden de on kişi sızmıştı. Askerler halifeyi götürmekte iken Batınîler hemen halifeye hücum ettiler. Onu çadırında öldürüp lime lime ettiler. Halifeden geride ancak hilafet nişanları kalmıştı. Batınîler onunla birlikte aralarında Ubeydullah b. Sekkine'nin de bulunduğu bazı adamlarını da öldürmüşlerdi. Ama daha sonra bu Batınîler yakalanıp yakıldılar. Allah onları kahretsin. Anlatıldığına göre onlar halifeyi öldürmek için önceden hazırlıklıymışlar. Doğrusunu Allah bilir. Bu haber memleketin her tarafına uçu. İnsanların halife Müstersid'e olan üzüntüleri arttı. Bağdat'ta kadınlar saçlarını başlarını yolarak yollarda halifeye ağtılar yakıldılar. Halife bu senenin zilhicce ayının onyedisinde perşembe günü Merağa kapısında öldürülmüş, vücudunun parçaları Bağdat'a götürülmüştü. Oğlu Raşid'e hilafet beyatı yapıldıktan sonra maktul halife için üç günlük taziyet meclisi kuruldu.

Halife Müstersid, atılgan, cesaretli, himmeti yüksek, fesahatli, belagatli, tatlı sözlü, hitabeti güzel, yazısı güzel, çokça ibadet eden, avam ve havas tarafından sevilen bir kimseydi. Hatip olarak görülen en son halife oydu. Öldürüldüğünde kırkbeş sene üç aylık ömrünü noktaladı. Onyedide sene altı ay yirmi gün süreyle halifelik yapmıştı. Annesi Türk bir cariye idi. Allah rahmet etsin.

RAŞİD BİLLAH'IN HİLAFETİ

Ebu Cafer Mansur b. Müstersid. Babası onu veliahd tayin etmiş, sonra bu görevden almak istemişti. Lakin buna muktedir olamamıştı. O ihanet etmemişti. Babası bu senenin zilhicce ayının onyedisinde perşembe günü Merağa kapısında öldürüldüğünde kendisine ayan ve halk hilafet beyatını sundular. Bağdat'ta minberler üzerinde adına hutbeler okundu. O zaman kendisi çocuk çocuk sahibi bir kimseydi. Beyaz tenli, rengi hoş bir kimseydi. Bu senenin arefe gününde babası Müstersid'in naaşı getirildi. Çok sayıda insan cenazeye katılmış, izdiham meydana gelmişti. Ertesi sabah halk bayram namazını kılmaya şiddetli derecede

hüzünlü olarak çıkmıştı. Raşid'in hilafetinin ilk günlerinde az da olsa Rafizilik ortaya çıkmıştı.

HİCRETİN BEŞYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Amr Ebü'l-Muzaffer b. Ebu Bekir eş-Şaşı. Babasından fıkıh dersleri aldı. Rivayet yaşına varmadan, kardeşinden sonra ölüm onu da yakaladı.

İSMAİL B. ABDULLAH

İsmail b. Abdullah b. Ali Ebü'l-Kasım. Hakimlik yapmıştır. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Gazzalî'nin arkadaşı oldu. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. Yüksek derecede fakih, abid, takvalı bir kimseydi. Tus şehrinde bu senede vefat etti. Gazzalî'nin mezarının yanına defnedildi.

DEBİS B. SADAKA

Debis b. Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed Ebu'l-A'az el-Esedî. Emirlik hanedanından ve Arapların önde gelenlerinden. Şecaatli, kahraman ve bahadır bir kimseydi. Çok yararlılıklar gösterdi. Korktuğundan ötürü Bilad'da halifeye isyan etti. Halife öldürüldüğünde kendisi halifeden sonra sadece otuzdört gün yaşadı. Sonra Sultan Mes'ud nezdinde aleyhinde bulunuldu. Güya onun Zengi ile mektuplaştığı ve Zengi'nin, sultanın yanına gitmesine mani olduğu, onu bu işten sakındığı, kendini kurtarmaya bakmasını öğütlediği söylendi. Sultan da ona Ermeni bir köle gönderdi. Köle onun başını önüne eğmiş ve çadırında tefekkür ettiğini görmüştü. Konuşmadan kılıcını kınından sıyırmış, boynunu vurmuş, başını gövdesinden ayırmıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre sultan onu huzuruna çağırtmış ve önünde eli kolu bağlı vaziyette iken öldürtmüştü. Doğrusunu Allah bilir.

SULTAN MUHAMMED B. MELİKŞAH'IN OĞLU SULTAN TUĞRUL

Bu senenin muharrem ayının üçünde perşembe günü Hemedan'da vefat etti. Allah rahmet etsin.

ALİ B. MUHAMMED EN-NEROCANÎ

Abid ve zahid bir kimseydi. İbnü'l-Cevzî onun «Kudret, imkansız şeylerle alakalıdır» dediğini nakletmiştir. Sonra o bunu inkâr etmiş ve ne dediğini anlamadığını, cahil olduğunu söyleyerek özür dilemiştir.

FADL EBU MANŞUR

Müminlerin emiriydi. Lakabı el-Müstersîd idi. Biyografisinin bir kısmı önceki sayfalarda verilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZUNCU SENESİ

Bu senede halife Raşid ile Sultan Mes'ud'un arası açıldı. Çünkü halife'ye haber göndererek babası Müsterşid'in esaret döneminde kendisine vereceğini taahhüd ettiği şeyi istemişti. Babası Müsterşid, Sultan Mes'ud'a 400.000 dinar vermeyi taahhüd etmişti. Halife Raşid bunu vermeye yanaşmadı ve «Bizimle sizin aranızda ancak kılıç konuşur» demişti. Bu yüzden aralarında ihtilaf meydana geldi. Sultan Mes'ud, askerleriyle harekete geçti. Halife de karşı atağa geçti ve emirleri topladı. İmâdüddin Zengi'ye, yanına gelmesi için haber gönderdi. İmâdüddin geldi. Halifenin etrafında çok asker toplandı. O esnada sultan Davud b. Mahmud b. Muhammed b. Melikşah da geldi. Halife, Bağdat'ta onun adına hutbe okuttu. Ona hil'at giydirdi ve sultan olarak ona beyat etti. Böylece halife ile Sultan Mes'ud arasındaki düşmanlık iyiden iyiye fazlalaştı. Halife, Bağdat dışına çıktı. Askerler önünde yürüyorlardı. Tıpkı babasına muamele ettikleri gibi ona da umamele ediyorlardı. Bağdat'tan çıkışı, bu senenin şaban ayının son günü olan çarşamba gününde olmuştu. Sultan Davud da diğer yandan çıktı. Bunlar Sultan Mahmud'un askerlerinin çokluğunu duyunca İmâdüddin Zengî, halifeye kendisiyle birlikte Musul'a gelmesini önerdi ve bunun uygun olduğunu söyledi. Sultan Mes'ud, halife ile İmâdüddin Zengi'nin yokluğunda şevvalin dördünde pazartesi günü Bağdat'ı aldı. Sonra halifenin zevcelerinden ve gözdelelerinden zinetlerini, takılarını ve süslü elbiselerini gasp etti. Kadıların ve fakihleri topladı. Halife Raşid'in «Ne zaman sultan ile savaşmak üzere Bağdat dışına çıkacak olursam halifelikten düşmüş olacağım» mealindeki elyazısını kadı ve fakihlere gösterdi. Fakihlerden bazıları bu durumda onun hal' olmuş olduğuna fetva verdi. Bu senenin zilkade ayının onaltısında pazartesi günü hakimın hükmü ve fukahanın fetvası ile halife Raşid hal' edilmiş oldu. Halifeliği onbir ay ve onbirgün sürmüştü. Sultan, onun amcası Muktefi b. Müstazhir'i çağırdı ve Muktefi'ye hilafet beyatı yapıldı. Böylece kardeşinin oğlu Raşid Billah halifelikten düşmüş oldu.

MUKTEFİ Lİ EMRİLLAH'IN HİLAFETİ

Muktefi Li Emrillah Ebu Abdillah b. Müstazhir. Annesi Safra Hatun'du. Nesima diye adlandırıldı. Ayrıca ona Sittü's-Saade de denildi. Muktefi hilafete geçtiğinde kırk yaşındaydı. Raşid'in hal'inden iki gün sonra halifelğine beyat edildi. Bu senenin zilkade ayının yirmisinde cuma günü minberlerde onun adına hutbe okundu. Kendisine Muktefi lakabının verilmesinin sebebi şuydu: O, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle buyurmuştu: «Hilafet işi sana ulaşacaktır. Sen bana uy.»

Uymak kelimesi Arapça'da iktifa mastarı ile ifade edilir. Muktefi de uyan kişi anlamına gelir. İşte bu rüyayı görmesinden altı gün sonra halife oldu ve Muktefi lakabını aldı.

DİKKAT ÇEKİLMESİ GEREKEN GÜZEL BİR FAYDA

Muktefi ve Müsterşid halifelik yaptılar. İkisi de kardeşiler. Seffah ile Mansur da halifelik yapan iki kardeştir. Hadi ve Reşid de halifelik yapmış iki kardeş olup ikisi de Mehdi'nin oğullarıdır. Vâsık ve Mütevekkil de kardeş olup babaları Mu'tasım'dır ve halifelik yapmışlardır. Üç kardeşe gelince bunlar; Emin, Me'mun ve Mu'tasım olup üçü de halifelik yapmış olup Harun Reşid'in oğullarıdır. Muntasır, Mu'tez ve Mutemid'e gelince bunlar da halifelik yapmış olup Mütevekkil'in oğullarıdır. Muktefi, Muktedir ve Kahir'e gelince bunlar da Mutedit'in oğulları olup halifelik yapmışlardır. Radi, Muktefi ve Muti'e gelince bunlar da Muktedir'in oğulları olup halifelik yapmışlardır. Dört halife kardeşe gelince, Emevilerde sadece şunlar vardır: Velid, Süleyman, Yezid ve Hişam. Bunlar da Abdülmelik b. Mervan'ın oğullarıdır. Muktefi halifelik tahtına oturduğunda mahlul (hal edilen) halife Raşid, Musul'a Vali İmadüddin Zengi ile birlikte gitmekteydi ve bu senenin zilhicce ayında ikisi birlikte Musul'a vardılar.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZUNÇU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. HAMEVEYH

Muhammed b. Hameveyh b. Muhammed b. Hamaveyh Ebu Abdillah el-Cüveynî. Hadis rivayet etti. Doğru sözlü, ilmiyle meşhur, zahid ve keramet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Ayrılacağı zaman Bağdatlılarla vedalaşırken onlara şu şiiri okumuştı:

«Bundan sonra size tekrar dönecek olursam,
Bu, gönlümün size olan düşkünlüğünden dolayıdır.

Ama size dönemez uzakta kalırsam,
Bu da Allah'ın takdiridir.
Size gelemeyeksem artık size selam olsun.»

MUHAMMED B. ABDULLAH

Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Habib Ebu Bekir el-Amirî. İbn Habbaz adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinledi. Tasavvufi metodla halka vaaz verdi. İbnü'l-Cevzî ondan edep dersi alanlardandır. Onu övmüştür. Ve onun şu şiirini nakletmiştir:

«Çarem nedir, aşkta durumum budur.
Aşk, beni kınayanların kınamasından daha çok etkiliyor.
Nasıl şikâyetçi olayım ki onu sevmek benim için meşguliyettir.
Öyle ki bütün işimi gücümü bırakıp onunla meşgul oluyorum.»

Muhammed b. Abdullah'ın fıkıh ve hadis bilgisi vardı. Kitabı's-Şihab'ı şerhetti. Bir tekke yaptırdı. Yanında abid ve zahidlerden oluşan bir cemaat vardı. Can çekişirken onlara aziz ve celil olan Allah'a karşı takvalı ve ihlaslı, dindar kimseler olmalarını vasiyet etti. Vasiyetini tamamladıktan sonra yine can çekişti. Alnından terler döküldü. Elini uzatıp şu şiiri okudu:

«İşte elimi sana uzattım.
Bunları lütufla doldurarak çevir.
Yoksa düşmanlarımı sevindirerek beni ziyana uğratma.»

Böyle dedikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: «Şeyhlerin, ellerinde tabaklarla beni beklediklerini görüyorum» dedi ve vefat etti. Vefatı, bu senenin ramazan ayının ortasında çarşamba gecesi olmuştu. Kendi hankâhına defnedildi. Sonra tekkesi ve mezarı hicretin 540. senesinde sular altında kaldı.

MUHAMMED B. FADL

Muhammed b. Fadl b. Ahmed b. Muhammed b. Ebu'l-Abbas Ebu Abdullah es-Saidî el-Feravî. Babası Ferave'nin sınırındaki bir mahalde idi. Nisabur'a yerleşti. Muhammed b. Fadl orada doğdu. Muhammed b. Fadl, çok hadis dinledi, çeşitli beldelerdeki hadis alimlerini dinledi. Fıkıh öğrendi. Fetva verdi. Münazaralarda bulundu, vaaz verdi. Zarif, güzel yüzlü, hoş geçimli, çokça tebessüm eden bir kimseydi. 1.000 meclisten ziyade hadis yazdırdı. Memleketin çeşitli yerlerinden talebeler yanına gelip kendisinden hadis dinlediler. Öyle ki «Ferâvî'nin bir ravisi var» denildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu onun yüzüğünün

kaşında yazılıymış. Sahih-i Müslim'i yirmi defaya yakın miktarda rivayet edip dinletti. Bu senenin şevval ayında doksan yaşında vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİ

Bu senede İsfahan'da ani ölümler çoğaldı. Binlerce ikşi öldü. Birçok evin kapısı kilitlendi.

Bu senede halife, Fatıma binti Muhammed b. Melikşah Hatun ile 100.000 dinar mehir vererek evlendi. Nikâh akdinde kardeşi Sultan Mes'ud, devlet erkânından önden gelen bir grup, vezirler ve ümera da hazır bulundular. Davetlilerin üzerine çeşitli para, mücevher ve altınlar saçıldı. Bu senede Bağdatlılar ramazan orucunu otuz gün tuttular. Hava açık olduğu halde hilali göremediler. İbnü'l-Cevzi «Bu benzeri görülmemiş bir durumdu» demiştir.

Bu senede Mısır hükümdarının veziri Tacü'd-Devle Behram en-Nasranî kaçtı. Vezir Tacü'd-Devle ülkede güçlenmiş, söz sahibi olmuş, otoritesini kurmuştu. Ama halka kötü muamelede bulunmuştu. Bunun üzerine halife Hafız onu yakalatmak istedi. Nihayet aramalar neticesinde yakalayıp zindana attı. Sonra serbest bırakınca, kaçtı ve işi bıraktı. Halife Hafız da ondan sonra Rıdvan b. er-Reyhanî'yi vezirliğe tayin etti ve ona el-Melikü'l-Efdal lakabını verdi. Rıdvandan önceki vezirlerin hiçbirine böyle bir lakab takmamıştı. Ancak bilahare Rıdvan'la halife Hafız'ın arası açıldı. Halife onun açığını aramaya devam etti. Nihayet yakaladı. Ülkeyi yalnız başına yönetmeye başladı.

Bu senede İmadüddin Zengi birkaç beldeyi zaptetti.

Bu senede Şam'da dünyayı karartan siyahi bulutlar meydana geldi. Bunların ardı sıra dünyayı ateş gibi aydınlatan kızıl bulutlar görüldü. Bunun da ardı sıra birçok ağaçları kökünden söküp yerinden attıran şiddetli bir fırtına çıktı. Fırtınanın ardı sırada şiddetli yağmurlar yağdı ve büyük miktarda iri taneli dolular yağdı.

Bu senede Bizans imparatoru Şam'a ve çevresine hücum etti. Haçlıların ellerinden birçok beldeleri aldı. Ermeni hükümdarı İbn Elyevm ona itaat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. SABİT

Ahmed b. Muhammed b. Sabit b. Hasan Ebu Sa'd el-Hocendî. Babası İmam Ebu Bekir el-Hocendî el-İsferanî'den fıkıh dersleri aldı. Bağdat Nizamiye medresesinde defalarca müderrislik yaptı. Sonra bu görev-

den azledildi. Hadis dinledi. Vaaz verdi. Bu senenin şaban ayında doksan yaşında iken vefat etti.

HİBETULLAH B. AHMED

Hibetullah b. Ahmed b. Ömer el-Harirî İbn Tayr diye bilinir. Çok hadis dinledi. Ebü'l-Hasan İbn Zevc el-Hürre'den en son hadis rivayet eden kişi kendisidir. Hatib Bağdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sebatkâr ve çokça hadis dinleyen bir kimseydi. Çokça zikreder, Kur'an okurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında doksanaltı yaşında vefat edinceye dek duyu organlarından ve kuvvetlerinden normal şekilde yararlanmıştı.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZİKİNCİ SENESİ

Bu senede mahlu' (hal edilmiş) halife Raşid öldürüldü. Şöyle ki: Melik Davud ve önde gelen ümerâdan bir topluluk onunla bir araya gelerek Merağa'daki Mes'ud ile savaşmaya gitmişler, ancak Mes'ud onları hezimetle uğratıp darmadağın etmiş ve onlardan bazılarını huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüştü. Öldürdüğü kimseler arasında Sadaka b. Debis de vardı. Sadaka'nın yerine kardeşi, Hille valiliğine geçti. Mahlu' halife Raşid de kaçıp İsfahan'a gitti. Orada kendisine hizmet etmekte olan Horasanlı biri onu öldürdü. Oysa öldürüldüğünde hastalıktan daha yeni kurtulup şifa bulmuştu. Bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde öldürülen mahlu' halife Raşid, İsfahan dışında Şehristan'a defnedildi. Güzel tenli, güzel yüzlü, güçlü, heybetli bir adamdı. Annesi cariyeye idi.

Bu senede Kâbe'ye tüccarlardan Rast el-Farisî adında biri 18.000 dinar değerindeki bir örtüyü geçirdi. Bu senede hükümdarlar arasında ihtilaflar olduğundan Kâbe'ye kimse örtü getirmemişti.

Bu senede Şam, Cezire ve Irak taraflarında büyük depremler meydana geldi. Birçok ev yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan birçok kimse canından oldu.

Bu senenin muharrem ayında İmadüddin Zengi, Humus şehrini ele geçirdi. Ramazan ayında Dımaşk valisinin annesi Zümrüt Hatun'la evlendi. Hatuniye el-Berraniye'nin nisbet edildiği kadın budur.

Bu senede Rum hükümdarı Bazaa şehrini ele geçirdi. Burası Haleb'e altı fersah mesafedeki bir yerdir. Öldürülmekten ve esir düşmekten kurtulan bazı Buzaahlılar Bağdat'a gelip müslümanlardan yardım istediler. Bağdat'ta hutbe okunmaz oldu. Uzun süren fitneler cereyan etti.

Bu senede Sultan Mes'ud, Debis b. Sadakâ'nın kızı Süfra ile evlendi. Evlenme şerefine Bağdad şehri yedi gün süreyle süslendi. İbnü'l-

Cevzî dedi ki: «Bu sebeple uzun süren ve her tarafı kapsayan bozgunlar meydana geldi. Daha sonra Sultan Mes'ud, amcasının kızıyla evlendi ve Bağdad şehri bu evlenme şerefine üçgün süreyle süslendi.

Bu senede Selahaddin Eyyubî'nin Tikrit kalesinde bir çocuğu doğdu.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed Ebu Bekir b. Ebu'l-Feth ed-Dineverî el-Hanbelî. Hadis dinledi. Fıkıh derslerini de Ebü'l-Hattab el-Kelvezanî'den aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Es'ad el-Miherî onun hakkında şöyle demiştir: «Ebu Bekir ed-Dineverî herhangi bir kimsenin ileri sürdüğü bir delile itiraz etmeye dursun, mutlaka o delili eksik ve illetli bulurdu.»

İbnü'l-Cevzî onun hakkında şu şiiri okumuştur:

«Zahmet çekmeksizin münazara yapabilen bir fakih olmayı temenni etti.

Delilik türlü türdür.

Yorulmaksızın mal kazanmak mümkün olmadığına göre çaba harcamaksızın nasıl ilim elde edilebilir?»

ABDÜLMÜN'İM B. ABDÜLKERİM

Abdümün'im b. Abdülkerim b. Hevazin. Künyesi Ebü'l-Müzaffer el-Kuşeyrî'dir. Kuşeyrîlerin hayatta kalan en son şahsiyetidir. Babasından, Ebu Bekir el-Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Abdülvehhab el-Enmatî'de kendisinden hadis dinleyip rivayet etti. İbnü'l-Cevzî'ye rivayet hususunda icazet verdi. Doksan yaşına varmış iken bu senede vefat etti.

MUHAMMED B. ABDÜLMELİK

Muhammed b. Abdülmelik b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Hasan el-Kerhî'dir. Çeşitli beldelere gidip hadis dinledi. Fetva veren bir fıkıhçıydı. Ebu İshak'tan ve diğer Şafiîlerden fıkıh dersleri aldı. Fesahatli bir şairdi. Birçok eseri vardır. Mesela büyük imamların itikadına dair el-Fusul adlı eseri vardır. Bu eserinde Seleflerin itikada dair mezhep ve görüşlerini anlatır. Garip ve güzel birçok şeyler nakleder. Ayrıca fıkha dair bir kitabı ve tefsiri de vardır. Sabah namazında kunut okumaz ve bu hususta şöyle derdi: «Bununla ilgili sahih bir hadis varid

olmuş değildir. İmamız Şafî derdi ki: «Hadis sahih olursa işte benim mezhebim odur. Sözümün sahih hadisle çeliştiğini görürseniz benim sözümü duvara çarpın.»

Muhammed b. Abdülmelik güzel suretli, geçimi hoş bir kimseydi. Hoş sohbetli şiirlerinden biri şudur:

«Evi benden uzaklaştı. Lakin güzelliğinin hayali kalbimde duruyor.

Gönül onunla dopdolu olduktan sonra
Etraftaki mekânlarda onun bulunmayışı bana zarar vermez.»

Muhammed b. Abdülmelik bu senede doksan yaşına yaklaşmış iken vefat etti.

HALİFE RAŞİD

Asıl adı Mansur b. Müstersid'dir. Yakalandığı bir hastalıktan kurtulduktan sonra İsfahan'da öldürüldü. Zehirlendiğine veya Batıniler tarafından öldürüldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Ev işlerini düzenleyen, odacılığını yapan bazı kimseler tarafından öldürüldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. İbnü'l-Cevzî, Ebu Bekir es-Sûlî'den rivayet etti ki, halife Raşid şöyle demiştir: «İslamiyetin başlangıcından bu yana gelen yöneticilerin altıncı sırada bulunanların mutlaka hal' edildiklerini gördüm.»

İbnü'l-Cevzî diyor ki: «Ben onun bu sözünün üzerinde düşündüm. Gerçekten de hayret verici bir şekilde doğru olduğunu tesbit ettim. Şöyle ki:

1- Rasûlullah (s.a.v.). 2- Ebu Bekir, 3- Ömer. 4- Osman. 5- Ali. 6- Hasan. Hz. Hasan'ı Muaviye hal'etti.

1- Muaviye. 2- Yezid. 3- Muaviye b. Yezid. 4- Mervan. 5- Abdülmelik. 6- Abdullah b. Zübeyr. Abdullah b. Zübeyr, hal'edildi ve öldürüldü.

1-Velid. 2- Süleyman. 3- Ömer b. Abdülaziz. 4- Yezid. 5- Hişam. 6-Velid b. Yezid. Velid b. Yezid hal'edildi ve öldürüldü. Bundan sonra Emevilerin düzeni bozuldu. Nihayet Abbasilerden Seffah halife oldu. Bunlarda da aynı vakıa görülmüştür. Şöyle ki:

1- Seffah. 2- Seffah'ın kardeşi Mansur. 3- Mehdî. 4- Hadî. 5- Reşid. 6- Emin. Emin hal'edildi ve öldürüldü.

1- Me'mun. 2- Mu'tasım. 3- Vâsık. 4- Mütevekkil. 5- Muntasır. 6- Müstain. Müstain hal'edildi ve öldürüldü.

1- Mu'tez. 2- Muhtedi. 3- Mutemid. 4- Mutedid. 5- Muktefi. 6-Muktedir. Muktedir hal' edildi, tekrar halifelige iade edildi. Sonra da öldürüldü.

1- Kahir. 2- Radi. 3- Muttaki. 4- Muktefi. 5- Muti, 6- Tai'. Tai' de hal' edildi.

1- Kadir. 2- Kaim. 3- Muktedi. 4- Müstazhir. 5-Müstersid. 6- Raşid. Raşid hal'edildi ve öldürüldü.

ENUŞİRVAN B. HALİD

Enuşirvan b. Halid b. Muhammed el-Kaşanî el-Kaynî. Kaşan'a bağlı Kayn kasabasındandır. Künyesi Ebu Nasr'dır. Sultan Mahmud ile halife Müstersid'e vezirlik yapmıştır. Akıllı, heybetli, cüsseli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Ebu Muhammed el-Haricî'ye makamat adlı eseri tamamlaması için görev veren zat kendisidir. Bunun sebebi şuydu: Ebu Muhammed, Basra'nın, Beni Haram mahallesindeki mescidinde otur-maktaydı. Eski püskü bir izarla peştemala bürünmüş yaşlı bir adam o meslise geldi. Kendisine «Sen kimsin?» diye sorduklarında «Ben Suruç-lu bir adamım. Bana Ebu Zeyd derler» diye cevap verdi. Bunun üzerine Harirî de Haramilerin makamatını yazdı ve halk arasında bu makamat meşhur oldu. Vezir Enuşirvan bu makamattan haberdar olunca alıp okudu ve beğendi. Harirî'yi, diğer makamları da buna ekleyerek eseri tamamlamakla görevlendirdi. O da başka makamlar ekleyerek eseri elli makamda tamamladı. Halk arasında meşhur olan makamat işte budur. Vezir Enuşirvan çok cömert bir kimseydi. Makamat adlı eserin sahibi Harirî onu övmüştür. Şöyle ki:

«Sıkıntılı kardeşi rahatlatacak bir temenni ve dilekte bulunuyorum haberiniz olsun.

Diyarınız benden uzaklaştıktan beri,
Sizin geniş ve âlicenap sahilinize yaklaşmaya çalışıyorum.
Hep özlem ve hasret çekiyorum.

Bu özlem ve hasret, geceleyin beni sağa sola döndürüyor. Uykumu kaçırıyor.

Buluşma günlerini arıyorum.
O günleri anarken üzüntüm açığa çıkıyor. Aklım uçuyor.
Her vakitte sizi arzuluyorum.

Susamış kimselerin soğuk suyu arzulayışı gibi.
Allah'a yemin ederim ki size olan düşkünlüğümü gizlesem bile.
Bu düşkünlüğüm ne doğularda, ne batılarda gizlenemez, açığa çı-

kar.

Kalbimi üzen ve inciten şey,
Mektuplarıma cevabı geçiktirmeye göz yummanızdır.
Önceleri suçlu olduğum halde cezadan korkmazdım.
Ama şimdi suçsuz olduğum halde cezadan korkar oldum.
Irak heyeti size doğru geldiğinde,
O gelişleri benim de kendileriyle birlikte,
Size gelmemi bana ilham etti.

İhtiyaç ve zaruretime mektubumu vekil bıraktım.
 Su bulamayan kimse suya vekaleten toprakla teyemmüm eder.
 Organlarımdan bir kısmı da buna yardım eder,
 Gizli halimi size haber verir ve cevap bekler.
 Sizin iyiliğinizden sonra artık başka bir cömertliği anacak değilim.
 Sizden özür delişişim yeter, artık yeter.»

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Cebert şehrinde büyük bir zelzele (deprem) meydana geldi. Bu yüzden 230.000 kişi öldü. Şehrin yerini fersahlarca kara sular kapladı.

Halepliler de bir gecede seksen kez sallandılar.

Bu senede Sultan Mahmud halkın üzerindeki vergilerden çoğunu kaldırdı. Kendisine çokça dua edildi.

Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezşah arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sencer onu bozguna uğrattı. Onu savaş alanında öldürdü. Harezşah oğlunun ölümüne çok üzüldü.

Bu senede Dimaşk valisi Şihabüddin Mahmud b. Tacü'l-Mülûk Börî b. Tuğtekin öldürüldü. Kendi has adamlarından üç kişi geceleyin onu öldürdüler ve kaleden kaçıp gittiler. İkiisi yakalanıp idam edildi. Biri kaçıp kurtuldu.

Bu senede Yahudi ve Hristiyanlar mübaşirliklerden azledildiler. Aradan bir ay geçmeden tekrar bu görevlere iade edildiler.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZAHİR B. TAHİR

Zahir b. Tahir b. Muhammed Ebü'l-Kasım b. Ebi Abdurrahman b. Ebi Bekir es-Sehamî. Çok hadis rivayet eden, hadis toplamak amacıyla birçok yerlere seyahatlerde bulunan bir muhaddistir. Çok hadis dinleyip yazdırdı. hadisleri Nisabur Camii'nde 1.000 kez oturum düzenleyerek yazdırdı. Ebu Sa'd es-Sem'anî onun aleyhinde konuşarak «O, namazları ihlal ederdi» demiştir. İbnü'l-Cevzî de Sem'anî'ye itirazda bulunarak Zahir'in hastalık mazereti yüzünden namazı ihlal ettiğini söylemiştir. Anlatıldığına göre Zahir ağır hasta olduğundan sık sık namazları cem ederek kılarmış, Doğrusunu Allah bilir. Seksenbeş yaşına varmış iken bu senenin rebiyülahir ayında Nisabur'da vefat etti ve Nisabur mezarlığına defnedildi.

YAHYA B. YAHYA B. ALİ

Yahya b. Yahya b. Ali b. Eflah. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Katiplik yaptı. Halife Müsterşid ona hil'at giydirdi ve Cemalülmülk lakabını tak-tı. Ona ayrıca dört ev verdi. Bu dört evinin yanında kendisinin de bir evi vardı. O evlerin hepsini yıkarak yerlerinde muazzam bir konak yaptırdı ki bunun uzunluğu altmış zira, genişliği de kırk zira idi. Konağın ahşap tuğlaları ile nakış ve desen malzemelerini halife karşıladı. Yahya b. Yahya bu konağının çeşitli yerlerine kendisine ve başkasına ait güzel şiirler yazdı. Konağın kapısındaki şiir şuydu:

«Bakanlar dışını görünce şaşırdılar.
Eğer bilseler içim daha da şaşırtıcıdır.
Saraylar onun avucunda yağmur dolu bulutlar gibi oldular.
Yağmur dolu bulutlar onun avucuna karşı mahcup oldular.
Onun ahlak bahçesindeki çiçekler sağa sola salındılar.
Bir diyarda ki, oranın mezhebi nurdur.
Öyle bir gönül ki, içindeki nur ile kalbimi perdeledi.
O nur günler üzerine doğan ve batmayan güneş oldu.»

Sarayın süslemeleri üzerine de şu şiir yazılmıştı:

«Delikanlı kişinin mürüvveti şudur ki:
Yaşadığı müddetçe onun için övülecek bir saray olmalı.
Dünyadaki rızkınla geçinip kanaat et.
Asıl ahiret yurdu için çalış. İşte verdiğin sözü yerine getirdin.
Ve artık bu dünya hayatı kesildi.»

Sarayın bir başka yerinde de şu şiir yazılıydı:

«Öyle bir meclis ki sanki ebediyet cenneti,
Oraya güzelliğinden bir parlaklığı iğreti olarak vermiştir.
Zamanın olayları ona,
Belalardan ve kötülüklerden bıkmaması direncinsi vermiştir.
Yaptırdığı her saray ona,
Gün doğarken gün batarken her haberi vermiştir.
Heyetler oraya boyun eğerek, gönüllü olarak gelirler.
Misafirler orada başları önlerine eğik olarak akşamlar.
Ey hükümdarların yakışıklısı, orada ebedi kal.
Kalmak istediğin sürece orada baki ol, ey lütuf ve üstünlük sahibi,
Zamanın belaları orada sana ilişmesin.
Ve sakınılacak şeylerden korunmuş ol.»

Ama Allah'a yemin ederim ki bu emeller gerçekleşmedi. Aksine kısa bir zaman içinde halife onun Debis'le mektuplaştığını söyleyerek onu

suçladı ve sarayının yıkılmasını emretti. Taş üstünde taş kalmayacak şekilde sarayı tahrip edildi. Daha önce güzel bir makam ve göz doyurucu bir mesken iken orası harabeye döndü. Bu da gecelerin ve gündüzlerin akışı içinde cereyan eden ilahi bir hikmetin ve kaderin gereği idi. Şımarıklık ve taşkınlık içinde inşa edilen her sarayda ilahi hikmet bu şekilde cereyan etmiştir. Gurur, şımarıklık ve büyüklük tasarlayarak giyilen her elbise içinde ilahi takdir böyle gerçekleşmiştir.»

İbnü'l-Cevzî, Yahya b. Yahya'ya aid güzel şiirler ve nesirler nakletmiştir. Mesela şu şiirler de Yahya b. Yahya b. Ali'ye aittir:

Hevesi, bilen kimselere bırak.
Onlar sevgiyi ve aşkı denemişler, hem de en zorunu...
Kendini, denemediğin bir işin içine soktun.
Kişinin denemediği şey kendisine zor gelir.
Tahammül edemediğin şeylerde sabırlı ol.
Nice bir şeye kavuşan kişiler vardır ki onu,
Çok zorluklar sonucunda elde etmişlerdir.
Her günde hareketleri beni yoran bir kalp karşısında beni seçenek
sahibi kılan o kalbe karşı tahammüllü ol,
Rüzgar Necid taraflarından esti. Onu harekete geçirdi,
Şimşegin parıltıları gibi nağmeler onu coştururlar.»
«İşte şurası Hayf'tır, şurası da Mina,
Ey yoldan çıkan ve bize haksızlık eden! Acı bize, bineğini bir süre bizim için durdur.
Gidip o evde yakaralım ve kendimiz için ağlayalım,
Ağlamayı işte şurası için sakladım.
Göz yaşları işte bu günde de ağlamak için bekletilir,
Ey zulme uğradığımız zaman,
Cenabı Allah işte bu zamanı geri getirdi.
O günde ki aramızda uzlaşarak bir araya geliriz,
Birbirimizden hoşnut olmasak ta uzlaşırız.»

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Zengi, Dımaşk'ı kuşatma altına aldı. Atabeğ Muinüddin b. Memluk Tuğtekin orayı koruma altına alıp istihkam tedbirlerini almıştı. O sıralarda Dımaşk valisi Cemaleddin Mahmud b. Böri b. Tuğtekin ölmüştü. Muinü'd-Devle, kardeşi Mücirüddin Abak'a haber salmıştı. Mücirüddin o sıralarda Baalbek'de bulunuyordu. Muinüddin onu Dımaşk'a vali yaptı. Zengi de Baalbek'e giderek orayı zaptetti. Oraya Necmeddin Eyyub Selahaddin'i naib olarak bıraktı.

Bu senede halife, Sultan Mes'ud'un kızı Fatıma Hatun'la gerdeğe girdi. Bağdat şehri günlerce kapalı kaldı.

Bu senede vefat eden salih bir adamın cenaze namazını kılmaları için halk çağrıda bulunuldu. Halk Şeyh Abdülkadir'in medresesinde toplandı. Ama o esnada, vefat ettiği zannedilen adam hapsirarak uyan-
dı. Cenaze merasimine gelen halk, o esnada oraya getirilen başka bir adamın cenaze namazını kıldılar. Bu senede dünyanın birçok yerinde sular eksildi.

Bu senede Hama valisi Takiyyüddin Ömer Şehinşah b. Eyyub b. Şarî'nin bir çocuğu doğdu.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. CAFER

Ahmed b. Cafer b. Ferec Ebü'l-Abbâs el-Harbî. Âbid ve zahid kimse-
lerdendi. Hadis dinledi. Güzel halleri vardı. hatta denilir ki o bazı sene-
lerde Arafat'ta görülmüştür. O, bu senede hacca gitmemişti.

ABDÜSSELAM B. FADL

Künyesi Ebü'l-Kasım el-Cilî'dir. Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Fı-
kâh hocası, Keyya el-Herasî idi. Usul ve fu'ru'da ileri mesafeler katetti.
Başka ilimleri de tahsil etti. Basra kadılığı yaptı. Hayırlı ve seçkin kadı-
lardandı.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hırkası ve kamçısı Bağ-
dat'a ulaştı. Daha önce bu iki emanet, hicretin 529. senesinde kaçan
mahlu, halife Müstersid'in yanında idi. Ancak Sultan Sencer bu iki ema-
neti yanında muhafaza etti. Nihayet bu senede Bağdat'a gönderdi.

Bu senede Kemaleddin Ebü'l-Fütuh Hamza b. Talha'ya mensup
medrese inşası tamamlandı. Bilindiği gibi Kemaleddin, hazinedardı.
Bu medresede Şeyh Ebü'l-Hasan el-Hillî ders verdi. Ayândan bazıları da
yanında hazır bulundular.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. MUHAMMED

İsmail b. Muhammed b. Ali Ebü'l-Kasım et-Talhî el-İsfahanî. Çok
sayıda hadis üstadını dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldeler-

de bulundu. Hadis yazdı ve İsfahanda da yazdırdı. Yaklaşık 3.000 oturma düzenleyerek hadislerini yazdırmıştı. Hadiste, fıkıhta, tefsirde ve lügatta imamdı. Hadis hafızıydı. Rivayeti sağlamdı. Bu senenin kurban bayramı gecesinde seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Cenazesini yıkayan kişi tenasül organının üzerindeki bezi kaldırmak istediğinde - ölü olduğu halde-bezi tutup tekrar tenasül organının üzerine koymuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre tenasül organını, üzerine kendi elini koyarak örtmüştü.

MUHAMMED B. ABDÜLBAKÎ

Muhammed b. Abdülbaki b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Rebi b. Sabit b. Vehb b. Mescea b. Haris b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî. Hadis dinledi. Hadis meşayihinden oluşan bir topluluktan münferiden rivayetlerde bulundu. Kasr Camii'nde hadis yazdırdı. Birçok ilimlere vâkıftı. Küçük yaşta Rumların eline esir düşmüştü. Onu küfür kelimesini telaffuz etmeye zorlamışlarsa da başaramamışlardı. Kendisi Rumlardan Rumca yazı yazmasını öğrenmişti. «Alimlere hizmet edene minberler hizmet eder» derdi. İbnü'l-Cevzî, onun şu şiirlerini nakletmiştir:

«Dilini tut. Sana sorsalar bile üç şeyi söyleme:
Yaşını, malını ve mezhebini,
Bu üç şeyi söylersen üç belâyâ uğrarsın:
Ya tekfir edilirsin, ya kıskanılırsın, ya da yalanlanırsın.»
«Benim varacağım bir ecelim vardır.
Vakit tamam olduğunda ölürüm.
Kükremiş arslanlar bile inatlaşıp hücum etseler.
Ecel gelmedikçe bana zarar veremezler.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Abdülbaki doksanüç yaşına vardığı halde duyu organları değişmemişti. Bu senenin receb ayının ikisinde vefat etti. Cenazesine halkın önde gelenleri ve diğerleri katıldılar. Bişr el-Hafî'nin mezarının yakınına defnedildi.»

YUSUF B. EYYUB

Yusuf b. Eyyub b. Hasan b. Zühre Ebu Yakub el-Hemedanî. Şeyh Ebu İshak'tan fıkıh dersleri aldı. Fıkıhta ve münazarada yükseldi. Sonra bütün bunları bırakıp kendini ibadete verdi. Salih insanlarla arkadaş oldu. Cibal'da ikamet etti. Sonra Bağdat'a döndü. Orada vaaz verdi. Genel bir kabulle karşılandı. Bu senenin rebiyülevvel ayında Herat'ın bir köyünde vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezmşah arasında çok savaşlar cereyan etti. Harezmşah, Sultan Sencer'i hezimete uğrattıktan ve onu helâk ettikten sonra Merv şehrini istila etti. Özellikle oradaki Şafî fakihlerine kötü muamelede bulundu. Harezmşah'ın 300.000 savaşçısı vardı.

Bu senede Nehruz, Şam valiliğini üstlendi. Nehruz, Bağdat şahneliğine (emniyet müdürlüğüne) Habbab Sebbağ el-Harir er-Rumî'yi atadı ve ona hil'at giydirdi. Sonra da Sultan Mes'ud'la birlikte bir gemiye binerek nehirde gezinti yaptı. Sultan Mes'ud buna çok sevindi. Sultan Mes'ud bu nehre 70.000 dinar sarfetmişti.

Bu senede hazine nazırı Kemaleddin Talha hac etti. Hac dönüşünde işini gücünü bıraktı. Evine kapandı ve zahidane bir hayat yaşamaya başladı.

Bu senede halifenin izniyle Abbasiler Mescidi'nde cuma namazı kılınmaya başlandı.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İSMAİL B. AHMED B. ÖMER

İsmail b. Ahmed b. Ömer b. Eş'as Ebü'l-Kasım b. Ebi Bekir es-Semerkandî ed-Dimaşkî el-Bağdadî. Çokça hadis dinledi. Bazı hadis meşayihinden müfred olarak rivayette bulundu. Hadis dinlemesi sağlamdı. Mansur Camii'nde 300 kadar oturum düzenleyerek hadis yazdırdı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

YAHYA B. ALİ

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Ali Ebu Muhammed b. Tarrah el-Müdebber. Hicretin 429. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Rivayet etti. Heybetli, ibadeti çok, güzel bir alimdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZİYEDİNCİ SENESİ

Bu senede İmadüddin Zengi, Hadise'yi zaptetti. Muhariş ailesini oradan Musul'a naklettirdi ve Hadise'de kendi adına naib bıraktı.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Mes'ud, Musul ve Şam'ı İmadüddin Zengi'nin elinden almaya hazırlandı. Ancak İmadüddin Zengi 100.000 dinar ödemek şartıyla barış yaptı ve bu paranın 20.000 dinarını peşin olarak ödeyince Sultan Mes'ud gerisini ona bağışladı. Bunun sebebi de İmadüddin Zengi'nin oğlu Seyfeddin Gazi'nin Sultan Mes'ud'un yanında hizmet etmekte olmasıydı.

Bu senede İmadüddin Zengi, Bekr ülkesinin bir kısmını zaptetti.

Bu senede Sultan Sencer, Harezmşah'ı kuşatma altına aldı. Sonra ondan bir miktar mal ve para alıp serbest bıraktı.

Bu senede bir çocukla livata yapmakta olan bir adam yakalandı. Ceza olarak minarenin tepesinden aşağıya fırlatıldı.

Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde salı gecesi deprem oldu.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLVEHHAB B. MÜBAREK

Abdülvehhab b. Mübarek b. Ahmed. Künyesi Ebü'l-Berekat el-Enmatî'dir. Büyük hadis hafızıdır. Sağlam, dindar, takvalı, güler yüzlü, yumuşak huylu bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında doksanaltı yaşında iken vefat etti.

ALİ B. TARRAD

Ali b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebi. Abbasilerin veziriydi. Künyesi Ebü'l-Kavm'dır. Halife Müstazhir zamanında hem alevilerin hem de Abbasilerin nakibünnukabalığını yaptı. Halife Müstergid'e vezirlik yaptı. Bu senenin ramazan ayında yetmişaltı yaşında iken vefat etti.

ZEMAŞERİ MAHMUD

Zemahşerî. Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Kasım ez-Zemahşerî'dir. Keşşaf tefsirinin sahibidir. Arıca nahiv ilmine dair el-Muffassal ve diğer bazı faydalı eserlerin de sahibidir. Hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldeleri dolaştı. Mekke'de mücavir olarak bir süre ikamet etti. Mutezile mezhebine mensuptu ve bunu tefsirinde açıkça ifade etmiş olup bu hususta münazaralar yapmıştır. Bu senede yetmişaltı yaşındayken arefe gecesi Harezm şehrinde vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede İmadüddin Zengi, Urfa şehrini ve diğer Cezire kalelerini Haçlıların elinden aldı. Onlardan çok sayıda adam öldürüp çok sayıda kadını esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edindi. Müslümanların üzerindeki şiddetli sıkıntıyı giderdi. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. O ve Mekke emiri rekabete giriştiler. Bu yüzden tavaf etmekte olan hacıların malları yağmalandı.

HİCRETİN BEŞYÜZOTUZDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. MUHAMMED B. MANSUR

İbrahim b. Muhammed b. Mansur b. Ömer Ebu'l-Velid el-Kerhî. Ebu İshak'tan ve Ebu Mütevellî'den fıkıh dersleri aldı. Nihayet kendi zamanının parmakla gösterilen yegane fakihî ve salih kişisi oldu. Bu senede vefat etti.

SA'D B. MUHAMMED

Sa'd b. Muhammed b. Ömer Ebu Mansur el-Bezzar. Hadis dinledi. Gazzalî'den, Şaşı'den, Mütevellî'den, Keyya el-Herasî'den fıkıh dersleri aldı. Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Davranışı hoştu. Ağırbaşlı ve sükûnetli bir kimseydi. Vefat ettiği günde cenazesine büyük bir kalabalık iştirâk etti. Ebu İshak'ın mezarının yanına defnedildi.

ÖMER B. İBRAHİM

Ömer b. İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Ali Hüseyin b. Ali b. Hamza b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kureysî el-Alevî. Künyesi Ebu Berekât idi. Kufelidir. Sonra Bağdat'a taşınmıştır. Çok hadis dinledi. Çok kitap yazdı. Bir süre Dımaşk'ta ikamet etti. Fıkıh, hadis, tefsir, lügat ve edebiyat'a dair güzel bilgisi vardı. Nahve dair eserleri vardır. Kıt kanaat geçirirdi. Sabreder, sevabını Allah'tan beklerdi. Bu senenin şaban ayında doksanyedi yaşında iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKINCI SENESİ

Bu senede Ali b. Debis, kardeşi Muhammed'i kuşatma altına aldı. Kuşatmayı sürdürdü. Nihayet Hille şehrini elinden aldı.

Bu senenin receb ayında Sultan Mes'ud, Rey valisi Abbas ile Muhammed Şah b. Mahmud'un bir araya gelmesinden korktuğu için Bağdat'a geldi. Sonra ramazan ayında oradan çıkıp gitti.

Bu senede Emirü'l-Cüyuş'un kölesi Arguvan, Hadim Kutuz ile Mekke valisi arasında geçen sene meydana gelen ihtilaf sebebiyle hac emirliği yaptı.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Ahmed b. Süleyman. Künyesi Ebu Sa'd'dır. İsfahanlıdır. Sonra Bağdat'a taşınmıştır. Hadis dinledi. Selefilerin yolundaydı. Tath bir yaradılışı ve huyu vardı. Külfetten ve tekellüften uzak dururdu. Bazan bir gömlek ve bornoz giyinerek çarşıya çıkardı. Onbir kez hacca gitti. hadis yazdırırdı. Çokça oruç tutardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında seksen yaşına yaklaşmış iken Nihavend şehrinde vefat etti.

ALİ B. AHMED

Ali b. Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed Ebü'l-Hasan el-Yezdi. Ebu Bekir eş-Şaşı'den fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinin ve kardeşinin sadece bir gömleği vardı. Biri sokağa çıkarken giyer, diğeri evde çıplak olarak otururdu. Gömleği nöbetleşe giyerlerdi.

MEVHUB B. AHMED

Mevhub b. Ahmed b. Muhammed b. Hıdır Ebu Mansur el-Cevalikî. Kendi zamanında lügat alimiydi. Hocası Ebu Zekeriya et-Tebrizî'den sonra Nizamiye medresesinde lügat ilminin kürsü başkanlığını yaptı.

Halife Muktefi'nin imamlığını yapardı. Halife Muktefi ondan bazı kitapları da okumuştı. Akıllı, giyiminde mütevazı, uzun süre susan, çokça tefekkür eden bir kimseydi. Kasır Camii'nde cuma günleri vaaz verirdi. Yalnız dilinde biraz tutukluk vardı. Yanında Mağribli bir rüya yorumcusu vardı. O da faziletli bir kimseydi. Ama mecliste otururken çokca uyuklardı. Şairin biri bu ikisi hakkında şöyle demiştir:

«Bence Bağdat'ın suçu asla affedilmeyecektir.

Ayıbı da örtülemeyecek kadar açıktır.

Çünkü Mevhub Bağdat'ta hadis yazdırıyor, lügatçılık yapıyor.

Mağribli de rüya yorumluyor.

Onun dilinin tutukluğu meşhurdur ama fasih konuşuyor

Mağribli de uyanık olduğu günde rüya yorumları yapıyor.»

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayının ilk gecesinde halife Müstergid'in yaptırdığı saray yandı. Burası son derece güzel bir binaydı. Halife Muktefi, içinde üç gün kalmak üzere cariye ve gözdeleleriyle oraya gelmişti, ama uykuya dalar dalmaz saray yanmaya başlamıştı. Bunun sebebi de bir cariyenin elinde taşımakta olduğu yanar vaziyetteki mumun alevinin sarayın ahşap kısımlarına isabet etmiş olmasıydı. Nihayet saray yandı. Ama Cenâb-ı Allah halifeyi ve ailesini korudu. Sabah olunca da halife çok miktarda sadaka dağıttı ve bir kısım mahpusları serbest bıraktı.

Bu senenin receb ayında halife ile Sultan Mes'ud arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savaş durumuna geldiler. Halife, cami ve mes-cidlere (görevlilere) emir gönderdi. Camiler üçgün müddetle kapalı kaldı. Nihayet ikisi barıştılar.

Bu senenin zilkade ayının ortasında cuma günü vaiz İbn Abbadi oturup Sultan Mes'ud'un da hazır bulunduğu bir mecliste vaaz vermeye başladı. Sultan Mes'ud halka çok ağır vergiler yüklemişti. İbn Abbadi, vaaz esnasında ona şöyle demişti:

«Ey âlemin sultanı! Bazen sen şevke gelip coştığında şarkıcıya, halka yüklediğin bu vergiler kadar para ihsan ediyorsun. Beni de bir şarkıcı say. Şarkılarımla şevke gelip coştüğünü düşün ve Cenâb-ı Allah'ın sana bahsettiği nimetler için bir şükran ifadesi olarak bu vergileri halkın üzerinden benim için kaldır.»

Sultan Mes'ud «Kaldırdım anlamına gelecek ekilde eliyle işaret etti. Bunun üzerine halk ona dua etmeye başladı. Dua sesleriyle ortalık gürültüye boğuldu. Onun bu emri sicillere yazıldı ve şehirde, vergilerin

kaldırıldığına dair duyuru yapıldı. Halk buna çok sevindi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede yağmurlar çok azaldı. Nehir suları azaldı. Etrafa çekirge yayıldı. İnsanların boğazlarına bir hastalık isabet etti. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Musul'un, Haleb'in Şam ve Cezire beldelerinin valisi İmadüddin Zengi b. Kayyimü'd-Devle et-Türkî öldürüldü. İmadüddin, Şihabüddin Salim b. Malik el-Ukaylî'nin hakimiyetindeki Caber kalesini kuşatmıştı. Ancak Şihabüddin, İmadüddin Zengi'nin kölelerine rüşvet verdi ve neticede onu bu senenin rebiyülevvel ayının beşinci gecesinde kölelerine öldürttü. Katip İmad, «İmadüddin Zengi öldürüldüğünde sarhoştur» demıştır. Doğrusunu Allah bilir. İmadüddin Zengi hayırlı ve seçkin hükümdarlardan olup muamele ve eşkâl bakımından da hükümdarların en güzeliydi. Şecaatli, atılgan, akıllı ve iyi bir idareciydi. Reayasının kadınlarına karşı çok gayretli olup onların ırzı konusunda çok titizdi. Muamele bakımından hükümdarların en sağlamı, halka da en merhametlisi idi. Kendisinden sonra Musul'da yerine oğlu Seyfû'd-Devle, Halep Valiliğine de Nureddin Mahmud geçtiler. Nureddin, Urfa şehrini geri aldı. İmadüddin Zengi orayı daha önce fethetmişti. Ancak vefat edince Urfalılar isyan ettiler. Nureddin de isyanı bastırdı.

Bu senede Mağrib hükümdarı ve İbn Tumert'in hadımı Abdülmü'min, uzun süren savaşımlardan sonra Endülüs adasını zaptetti.

Bu senede Haçlılar Trablusgarb'ı ele geçirdiler. Bu senede Dımaşk valisi Baalbek şehrini geri aldı. Bu senede Necmeddin Eyyub, Dımaşk valisine geldi. Vali ona kaleyi teslim etti. Dımaşk'ta yanında bulunan altın oluklarını da ona verdi.

Bu senede Sultan Mes'ud, hacibi Abdurrahman b. Tuğrul Bey'i öldürdü. Ayrıca Rey valisi Abbas'ı da öldürdü. Kesik başını adamlarının üzerine fırlattı. Halk bu durumdan tedirgin oldu ve Abbas'ın evini yağmaladı. Abbas meşhur bahadırlardandı. Oğlu Cevher'le birlikte Batınîleri öldürmüştü. O kadar çok Batınî öldürmüştü ki, onların kesik başları ile Rey Şehrinde bir minare yapmıştı.

Bu senede Bağdat'ta nakibunnukeba Muhammed b. Tarrad ez-Zeynebî vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ali b. Talha ez-Zeynebî atandı.

Bu senede halifenin kızının üzerine duvar yıkıldı. Kızı kadınlık çağına gelmişti. Yıkıntı altında kalınca canını verdi. Ayan ve ileri gelenler cenaze merasimine katıldılar.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZENGİ B. AKSURGUR

Bu zatın biyografisinin bir kısmı önceki satırlarda anlatılmıştır. Şehid Nureddin'in babasıdır. Şeyh Ebu Şâme bu zatın biyografisini er-Ravzeteyn adlı eserde uzun uzadıya anlatmış, onun hakkında söylenen manzum ve mensur eserleri nakletmiştir. Allah rahmet etsin.

SA'D EL-HAYR

Asıl adı Muhammed b. Sehl b. Sa'd'dır. Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Mağribli ve Endülüslü olup Ensarî soyundan gelir. Çeşitli beldeleri dolaştı. Kıymetli kitaplar meydana getirdi. İbnü'l-Cevzî ve diğerleri ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Vefat ederken cenaze namazını Gaznevî'nin kıldırmasını ve İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın mezarının yanına defnedilmesini vasiyet etti. Cenaze merasimine halktan birçok kimseler katıldı.

ŞAFİ B. ABDÜRREŞİD

Şafi b. Abdürreşid b. Kasım Ebu Abdillah el-Cilî. Şafî mezhebine mensuptu. Keyya ve Gazzalî'den fıkıh dersleri aldı. Kerh mıntıkasında yaşardı. Revak'ta Camiü'l-Mansur'da ders halkası vardı. İbnü'l-Cevzî: «Onun ders halkasında hazır bulundum» demiştir.

ABDULLAH B. ALİ

Abdullah b. Ali b. Ahmed b. Abdullah Ebu Muhammed. Ebu Mansur ez-Zahid'in torunudur. Kıraat ilimlerini okudu. Bu ilimlere dair tasnif eserler verdi. Çok miktarda hadis dinledi. Güzel kitaplar edindi. Kendi mescidinde elli küsur sene imamlık yaptı. Çok kimselere Kur'an öğretti. İbnü'l-Cevzî «Ondan daha güzel kıraatlı bir kimes duymadım» demiştir. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı.

REY ŞAHNESİ ABBAS

Mertebesi yükselmeye devam etti. Nihayet Rey şehrine vali oldu. Sonra Mes'ud onu öldürdü. Halka çokça sadaka verir ve ihsanda bulunurdu. Batınîlerden o kadar çok adam öldürdü ki, onların kesik başlarıyla Rey şehrinde bir minare meydana getirdi. Öldürülmesine halk çok üzülmüştü.

MUHAMMED B. TARRAD

Muhammed b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî. Künyesi Ebu Hasan'dı. Nakibunnukaba idi. Vezir Ali b. Tarrad'ın kardeşidir. Babasından, amcası Ebu Nasır'dan ve diğerlerinden çok miktarda hadis dinledi. Yetmiş yaşına yaklaşmış iken bu senede vefat etti.

VECİH B. TAHİR

Vecih b. Tahir b. Muhammed b. Muhammed. Künyesi Ebu Bekir eş-Şihamî'dir. Zahir'in kardeşidir. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis bilgisi vardı. Güzel yüzlü, çabuk ağlayan, çokça zikreden bir alim ve yaşlı bir kişiydi. Dinlediği hadisleri kendi yaşantısından pratiğe dönüştürür, doğru sözler sarfederdi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKİKİNCİ SENESİ

Bu senede haçlılar, Endülüs adasındaki bir kaç kaleyi ele geçirdiler.

Bu senede Nureddin b. Mahmud Zengi sahillerde Haçlıların ellerinde bulunan bir kaleyi ele geçirdi.

Bu senede babası Muktefi'nin ölümünden sonra Müstencid Billah'ın veliahdlığı sebebiyle adına hutbe okundu. Bu senede Avn b. Yahya b. Hübeyre Zimam divanının katipliğine atandı.

Zaimüddin Yahya b. Cafer de Mamure hazinesinin nazırlığına atandı.

Bu senede İfrikiye'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden çok insan öldü. Öyle ki evlerin içi boşaldı hapishanelerinde kapılarına kilit vuruldu.

Bu senede Seyfeddin Gazi, Mardin valisi Hüsameddin Timurtaş b. Artuk'un kızıyla evlendi. Seyfeddin Gazi önce Mardin'i kuşatmış, sonra Mardin valisi Hüsameddin'in kızıyla evlenme karşılığında onunla barış yaptı. Evlendikten iki sene sonra Hüsameddin'in kızı Musul'a gelin gitti, ama o esnada Seyfeddin Gazi hasta olup ölmek üzereydi. Gelin Musul'a girmeden Seyfeddin vefat etti. Kendisinden sonra Musul valiliğine kardeşi Kutub b. Mevdud geçti ve gelinle o evlendi İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin safer ayında bir adam rüyasında birinin kendisine şöyle dediğini görmüştü: «Ahmed b. Hanbel'i ziyaret eden kimsenin günahları bağışlanır.» Bu rüya üzerine avamdan ve havastan Ahmed b. Hanbel'in mezarını ziyaret etmeyen bir kimse kalmadı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O gün Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanında oturdum. Binlerce kişi orayı rizayete geldi.»

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ES'AD B. ABDULLAH

Es'ad b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebu Mansur'du. Çok miktarda hadis dinledi. Hayırlı, barışa yönelik işler yapan, salih amellerde bulunan ve vefat edinceye dek duyu organlarından ve gücünden yararlanabilen bir kimseydi. Yaklaşık 107 yaşında iken bu senede vefat etti

EBU MUHAMMED ABDULLAH B. MUHAMMED

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Halef b. Ahmed b. Ömer el-Lahmî el-Endelüsî er-Ribatî. Hadis hafızıydı. İktibasü'l-Envar ve İltimasü'l-Ezhar fî Ensabi's-Sahabe ve Rûvatî'l-Asal adlı kitabın mu-sannıfıdır. Bu büyük tasnifatın en iyisidir. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmisinde cuma sabahı çölde şehid edildi.

NASRULLAH B. MUHAMMED

Nasrullah b. Muhammed b. Abdülkavî. Ebü'l-Feth el-Lazikî el-Misîfî. Şafîî mezhebine mensuptu. Şeyh Nasır b. İbrahim el-Makdi-sî'den sur şehrinde fıkıh dersleri aldı. Orada hocasından hadis dinledi. Ayrıca Ebu Bekir el-Hatîp'ten de hadis dinleyip rivayet etti. Bağdat'ta ve Enbar'da da hadis dinledi. Şam meşayihinden biridir. Usul ve fûruda fakihîti. Bu senede doksandört yaşında iken vefat etti.

HİBETULLAH B. ALİ

Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Hamza Ebü's-Saadat İbn Şecerî. Nahivciydi. Hicretin 450. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Nahivcilerin reisi oldu. Demişti ki, «Hicve dair bir beyit işittim. O kadar çok belîğ ve tesirli idi ki iki insanı dağlayacak türdendi.»:

«Ben, sizin yanınızda zayı olan bir misk kokusuyum. Çok kimsele-rin yanında kokum etrafa saçılır, ama sizin yanınızda zayı olur.»

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Dımaşk atabeginin oğlu Mücirüddin, Haçlılara karşı Halep valisi Melik Nureddin'den yardım istedi. Melik Nureddin de he-men ona yardıma geldi. Basra'da Haçlılarla karşılaştı ve onları bozguna uğratarak geri döndü. Kesve'de konakladı. Dımaşk valisi Mücirüddin Ar-tuk gelip ona saygı gösterdi. Hizmette bulundu. Dımaşklılar, Nured-

din'in ona gösterdiği saygıyı müşahade ettiler. Nihayet onun kendi valileri olmasını temenni ettiler.

Bu senede Haçlılar, Mehdiye şehrini ele geçirdiler. Vali Hasan b. Ali b. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis b. Mansur b. Yusuf b. Belikin aile efradıyla oradan kaçtı. Malının telef olmasından korktu. Mah gerçekten de çeşitli yerlerde ve beldelerde dağıldı. Kendisi de oraya buraya gitti ve gücünü kaybetti. Nihayet şehirler ve beldeler onu yeyip tükettiler. O, Badis oğullarının son meliki idi. Badis oğullarının hakimiyeti, hicretin 335. senesinde başlamıştı. Haçlılar Mehdiye şehrine girdiler. Şehrin hazineleri çeşitli mal, para ve teçhizatla dopdoluydu. Ama hepsi yağmalandı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede 70.000 kadar savaşçıları ile yanlarında sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadar askerle birlikte Alman imparatoru da kendileriyle birlikte olmak üzere Haçlılar, Dimaşk şehrini kuşatma altına aldılar. Dimaşk'ın o zamanki valisi Mücireddin Artuk, atabegi de (memleketin idarecisi) Muinüddin idi. Kuşatma, bu senenin rebiyülevvel ayının altısında cumartesi günü başlamıştı. Dimaşklılar 130.000 savaşçılarıyla onlara karşı koymuştu. İki taraf şiddetlice savaştılar. İlk günde müslümanlardan 200 kadar savaşçı öldürüldü. Haçlılardan ise sayılamayacak çok asker öldürüldü. Savaş bir süre devam etti. Hz. Osman'ın mushafı Dimaşk Camii'nin sahnına getirildi. İnsanlar mushafın etrafında çevrelenip toplandılar. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp yalvarmaya başladılar. Kadınlar ve çocuklar başlarını açıp dua etmeye ve ağlamaya başladılar. Şehrin her tarafına kül savrulmuştu. Artuk, Haleb valisi Nureddin Mahmud ile kardeşi ve Musul valisi Seyfeddin Gazi'den yardım istedi. İkisi de kendilerine katılan hükümdarlar ve diğerleriyle birlikte 70.000 kadar askerle hemen imdadına geldiler. Haçlılar bu takviye askerlerinin gelmekte olduklarını duyunca Şam'ı bırakıp döndüler. Ancak askerler onları yakalayıp çok sayıda adamlarını öldürdüler. Beraberlerinde bulunan ve Dimaşk şehrini almaya onları teşvik eden İlyas adındaki bir keşişi de öldürdüler. O keşiş güya rüyasında Mesih'i görmüş, kendisine Dimaşk'ın Haçlılar tarafından fethedileceğini vaad ettiğini ifade etmişti. Keşiş öldürüldü. Allah lanet etsin. Haçlılar neredeyse Dimaşk'ı ele geçirecekti. Ama Cenâb-ı Allah kendi güç ve kuvvetiyle orayı korudu. Yüce Allah bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

«Allah, insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi.» (el-Hacc; 40).

Dimaşk şehrini kâfir düşmanlar ele geçiremezler. Çünkü orası Rasûlullah (s.a.v.)'in «Dimaşk şehri savaşlar ve fitneler esnasında

İslâm'ın sığınağıdır. Meryem oğlu İsa oraya inecektir» mealindeki müjdesine mazhar olmuştur.

Kuşatma esnasında Haçlılar, Dimaşklılardan çok sayıda adam öldürmüşlerdi. Öldürdükleri kimseler arasında büyük fakih ve Hücetü'd-Din lakabını taşıyan Malikî mezhebinin büyük alimi, şeyhi Ebü'l-Haccac Yusuf b. Dernas el-Findelavî de vardı. Bu zatı Neyreb mıntıkasında öldürmüşlerdi. Babü's-Sağır Mezarlığına defnedildi.

Mücirüddin, Banyas'ı kendilerine vermek karşılığında Dimaşk'a ilişmemeleri için Haçlılarla barış andlaşması yapmıştı. Bunun üzerine Haçlılar orayı bırakıp gittiler ve Banyas şehrini teslim aldılar. Bu senede Sultan Mes'ud ile emirleri arasında anlaşmazlık meydana geldi. Emirleri onu bırakıp terkettiler. Bağdat'a hücum ettiler. Ahahiye savaştılar. Bağdatlıların büyük küçük bir çok insanını öldürdüler. Sonra halife sarayının karşısında toplanıp yer öptüler ve olup bitenlerden ötürü halifeden özür dilediler. Sonra da Nehrevan taraflarına gittiler. Çeşitli yerlere dağıldılar. Ahalinin mallarını yağmaladılar. Bu yüzden Irak'ta kıtlık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.

Bu senede, Zeynebî'nin vefatından sonra Bağdat kadilkudatlığına Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Ali b. ed-Damiganî atandı.

Bu senede Gur hükümdarı Sulî b. Hüseyin, Gazne şehrini ele geçirdi. Gazne hükümdarı Behramşah b. Mes'ud da -ki o Sebüktekin evladındandı- Fergana'ya gitti ve Fergana melikinden yardım istedi. O da büyük bir orduyla yardımına geldi ve Gazne şehrini Sulî'nin elinden aldı. Sulî'yi de yakalayıp idam etti. Gerçekten Sulî cömert, alicenab ve çokça sadaka veren bir kimseydi.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. MUHAMMED

İbrahim b. Muhammed b. Nehar b. Muharrir el-Ganevî, Rakkalıydı. Hadis dinledi. Şaşı'den ve Gazzalî'den fıkıh dersleri aldı. Gazzalî'nin birçok musennafatını kitap olarak hazırladı ve Gazzalî'ye okudu. Onun yanında çokça bulundu. Heybetli ve çok susan bir kimseydi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti.

ŞAHANŞAH B. EYYUB

Şahanşah b. Eyyub b. Şadi. Nureddin'le beraber şehid oldu. Sit Azar'ın babasıdır. Sit Azar, Azariye vakfının sahibesi olan bir hatundur. Şahanşah aynı zamanda Takaviye vakfının kurucusu Takiyyüddin Ömer'in de babasıdır.

ALİ B. HÜSEYİN

Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî. Ebü'l-Kasım el-Ek-mel Ebi Talib Nurü'l-Hüda b. Ebi'l-Hasan Nizamü'l-Hazreteyn b. Naki-bünnükaba Ebü'l-Kasım b. Kadi Ebü't-Temmâm el-Abbasi. Bağdat şehrinde ve diğer beldelerde kadilkudatlık yapmıştır. Çok miktarda hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Reis mertebesindeki bir fakihti. Vakarlıydı. Güzel görünümlü, davranışları güzel bir kimseydi. Çok az konuşurdu. Halife Raşid'le birlikte Musul'a gitmişti. Başından birçok haller geçmiş sonra Bağdat'a dönmüş ve bu senede orada vefat etmişti. Vefat ederken altmış yaşını aşmıştı. Cenaze merasimine büyük bir halk kitlesi iştirak etmişti.

EBÜ'L-HAC YUSUF B. DERBAS

Ebü'l-Hac Yusuf b. Derbas el-Findelavî. Dımaşk'ta Malikilerin şeyhi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayının altısında cumartesi günü Neyreb mıntıkasında Rebve veya oraya yakın bir yerde Abdurrahman el-Celculî ile birlikte öldürüldü. Ebül-Hac, zahidlerdendi. Allah, ikisine de rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Kadı İyaz b. Musa b. İyaz b. Amr b. Musa b. İyaz b. Muhammed b. Musa b. İyaz el-Yahsubî vefat etti. Bu zat Septe kadısı idi. Malikî ulemasındandı. Çok faydalı eserleri vardır. Mesela eş-Şifa, Şerhi Müslim, Meşarikü'l-Envar gibi eserleri vardır. Güzel şiirler yazardı. Birçok ilimlere, lügate, hadise, edebiyata, tarihe dair bilgisi vardı. İlimlerde önderdi. Hicretin 446. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelahir ayında cuma günü vefat etti. Bu senenin ramazan ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Tabii ki vefat yeri Septe şehri idi.

Bu senede Halep valisi Nureddin Mahmud b. Zengi, Haçlıların bel-delerine gaza yaptı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öldürdükleri arasında Antakya valisi prens de vardı. Haçlıların birçok kalelerini fet-hetti. Allah'a hamd olsun. Bu gazasında Dımaşk atabegi Muinüddin'den yardım istemişti. Muineddin de Serhat naibi emir Mücahidüddin b. Mervan b. Mas komutasında ona bir askeri birliği takviye olarak gönderdi. Bunlar çok yararlılıklar gösterdiler. Şairler bu gazayla ilgili şiirler dile getirdiler. Bu şairlerden biri de İbn Kayseranî'dir. Şairlerin bu gazayla ilgili söyledikleri şiirleri Ebu Şame, er-Ravzeteyn adlı eserde nakletmiştir.

Bu senenin rebiyülahir ayının üçünde çarşamba günü Müzaffer Yahya b. Hübeyre halifeye vezir oldu. Avnü'd-Din lakabını aldı. Kendisine hil'at giydirildi.

Bu senenin receb ayında Melikşah b. Mahmud, beraberinde bir grup ümerayle birlikte Bağdat'a baskın düzenledi. Yanında Ali b. Debis ile Türkmenlerden ve diğerlerden oluşan bir topluluk da vardı. Bunlar halifeden Melikşah Mahmud adına Bağdat'ta hutbe okutmasını istediler. Halife bunu kabul etmedi. Aralarında defalarca yazışma oldu. Halife bunun üzerine Sultan Mes'ud'a haber göndererek hemen Bağdat'a gelmesini istedi. Sultan Mes'ud işi ağırdan alınca durum vehamet kesbetti. Delik, yamanamayacak kadar büyüdü. Sonra Melik Sencer, kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'a haber göndererek hemen halifenin yanına gitmesini istedi. Gitmemesi durumunda ona tehditte bulundu. Bunun üzerine Sultan Mes'ud ancak sene sonunda Bağdat'a gidebildi ve bütün bu şerhler ortadan kalktı. Sıkıntıların yerini tümüyle sevinç aldı.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir deprem meydana geldi. Yer on kez sallandı. Hulvan'da bir dağ paramparça oldu. Nehricur tekkesi yıkıldı. Zattü'l-Cenp hastalığı nedeniyle çok sayıda insan öldü. Bu hastalığa yakalanan kimseler konuşmadan ölüyorlardı.

Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Zengi vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Kutbeddin Mevdud b. Zengi geçti. Kutbeddin, kardeşinin henüz gerdeğe girmediği karısıyla evlendi. Bu kadın, Mardin valisi Tımurtaş b. İlğazi b. Artuk'un kızıydı. Bu hatun, Kutbeddin'le yaptığı evlilik neticesinde birkaç erkek evlad doğurdu ki bunların tamamı sırasıyla Musul valiliği yaptılar. Bu hanım onbeş hükümdarın yanında bile baş örtüsünü çıkarırdı.

Bu senede Nureddin, Sincar üzerine yürüdü ve orayı fethetti. Kardeşi Kutbeddin Mevdud da onu Sincar'dan geri çevirmek için karşısına asker çıkardı. Sonra ikisi barışıp anlaştılar. Rahbe ve Humus'u Nureddin'e bırakan Kutbeddin, Sincar şehrine sahipliğini devam ettirdi. Nureddin de kendi beldesine geri döndü. Sonra Haçlıların üzerine sefer düzenledi. Onlardan bir kısmını öldürdü. Antakya valisi prensi de esir aldı. Aralarında Fetih el-Kayseranî'nin de bulunduğu bazı şairler onu övdüler. Kayseranî şu beyitlerle başlayan kasidesinde onu şöyle övmüştü:

«Bu kesin azimler ve kararlardır. Kılıç sallayarak yapılan çığırtkanlıklar değildir.

Bu cömertlik ve keremlerdir. Kitapların yazdığı değildir.

Bu himmetlerdir ne zaman konuşacak olursa,

Peşisıra şairler ve hatipler artık sürçülisan ederler.

Ey İmadüddin'in oğlu, palalarında,

Emek harcayarak bu işin zirvesine çıktın.

Deden hep şahikalar yaratırdı.

Nihayet kazıkları yıldızlar olan bir kubbe yaptı.»

Bu senede Nureddin, Hama şehrine yakın Famiya kalesini fethetti. Bu senede Mısır hükümdarı Hafız Lidinillah Abdülmecid b. Ebil-Kasım b. Müstansır vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Zafir İsmail geçti. Ahmed b. Afdal b. Emirü'l-Cüyüş, Hafız'ın hilafeti esnasında Mısır'ı İstila etmiş ve Mısır'da kendi adına hutbe okutmuş. Sonra da ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesini okutmuştu. Sözüünü etmekte olduğumuz Hafız Lidinillah, kulunç ağrısına yakalanan kimseler için kulunç tablası icat etmiş, bunu çalıp kılıncına vurduran kimseden kulunç ağrısı ve romatizma çıkıp gidermiş.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Kûfe'de hastalandı geri döndü, yerine hac emirliğine kölesi Kaymaz'ı vekil tayin etti. Bağdat'a vardıkdan birkaç gün sonra da vefat etti. Araplar hacdan dönmekte olan hacılara saldırmak, mallarını yağmalamak amacıyla yollarını kestiler. Hac emiri Kaymaz saldırganlara direnemedi. Saldırganlardan kendi şahsı için aman alıp hacıları onlara teslim etti ve kendisi de kaçıp gitti. Saldırganlar hacıların çocuklarını öldürüp mallarını yağmaladılar. Çok az sayıda hacı bu musibetten salimen kurtulabildi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndücüleriz).

Bu senede Muinüddin b. Atabek Dimaşk'ta vefat etti. Bu zat Tuğtekin'in kölelerindendi. Nureddin'in zevcesinin babasıydı. Nureddin ki Babü'l-Ferec'te Muiniye medresesinin vâkıfıdır. Mezarı Daru'l-Bettih'te avniye mahallesinde Katla Şamiye el-Berraniye kubbesindedir. Muineddin vefat edince Vezir Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofi'nin kuvveti arttı. Onunla birlikte Zeynü'd-Devle Hayder de kuvvetlendi. Bu ikisi ve Melik Mücireddin Artuk arasında düşmanlık meydana geldi. Neticede iki taraf da halktan asker topladılar. Savaşmaya başladılar. İki taraftan da çok sayıda asker öldürüldü. Daha sonra barış andlaşması yapıldı.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. NİZAMÜLMÜLK

Ahmed b. Nizamülmülk Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr, Müstersid'in ve Sultan Mahmud'un vezirliklerini yaptı. Hadis dinleyip rivayet etti. Hayırlı ve seçkin vezirlerdendi.

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Ercanî. Tüster kadısı idi.

Hadis rivayet etti. Parlak lafızlar ve güzel manalar içeren şiirleri vardı. Mesela şu şiir ona aittir:

«İnsanları denediğimde onlardan,
Sıkıntılarla karşılaştığım anda güvenilir bir kardeş istedim.
Sıkıntı ve genişlik hallerinde yine onları denedim.
Canlı ve diri kimselere «Bana yardımcı biri yok mu?» diye seslendim.

Üzüntülü hallerimde bana karşı sevenlerden,
Sevinçli hallerimde de beni kıskananlardan başkasını görmedim.
Artık bütün âlemlerin sevgi ve dostluğunu boşladım.
Yolumda yalnız başıma gidiyorum. Hiç kimseye dönüp bakmıyorum.

Ey bana dönüp bakan kimseler geçinip gittiniz.
Ama kalbimi en acılı hallere maruz bıraktınız
Ey gözlerim! kalbime sataşmaktan vazgeç,
Çünkü iki kişinin bir kişiyi öldürmeye çabalaması zorbalıktır.»

KADI İYAZ

Kadı İyaz b. Musa es-Sebtî. Faydalı eserlerin sahibidir. Şiirlerinden biri şudur:

«Allah biliyor ki sizi görmediğimden bu yana ben,
Kanatlarının tüyleri kendisine ihanet eden bir kuş gibiyim.
Eğer size doğru gelmek için rüzgara binebilseydim,
Bunu yapardım. Ama bana olan uzaklığınız,
Doğrusu ölümümü yaklaştırmıştır.»

İbn Hallikan, onun biyografisini güzelce anlatmıştır.

İSA B. HİBETULLAH

İsa b. Hibetullah b. İsa. Künyesi Ebu Abdillah en-Nakkaş'tır. Hadis dinledi. Hicretin 457. senesinde doğdu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İsa, zarif, hafif ruhlı, güzel nükteleri olan biriydi. Akıllı kimselerle oturup kalktı. Benim meclisime de gelir, benimle mektuplaşırdı. Ben de ona cevap yazardım. Bir defasında ona yazdığım cevabi mektubu çok belagatli yazdım. Bana gönderdiği cevabi mektubunda da şöyle demişti: «Bana fazlaca hitapta bulundun. Öyleki bu fazlalıktan ötürü noksanlığın meydana gelmesinden korktum.»

Şu şiir ona aittir:

«Yaşlı kişi kendinde bir zindelik görürse,
Bu onun gizli ölümü demektir.
Görmez misin ki kandilin ışığı,
Sönmeden önce fazlaca alevlenir.»

AKSUNGUR OĞLU GAZİ

Asıl adı Seyfeddin'dir. Musul valisiydi. Nureddin Mahmud'un kardeşidir. Nureddin, önceleri Haleb'in, sonrada Dımaşk'ın valiliğini yapmıştır. Seyfeddin seçkin ve hayırlı hükümdarlardan olup kalbi temiz, mualemesi güzel, sureti parlak, bahadır, cömert bir kimseydi. Askerleri için hergün 100 koyun, köleleri içinde otuz koyun keserdi. Bayram gününde sığır ve tavuklardan ayrı olarak 1000 koyun keserdi. Bu, çevre hükümdarları arasında yanı başında sancak taşıyan ilk hükümdardır. Askerlerine, gazaya giderken yanlarında mutlaka kılıç ve gürz bulundurmalarını emretti. Musul'da bir medrese ve Sofiye hankâhı yaptırdı. Şair Haysebeyse (Sa'd b. Muhammed b. Sa'd b. Sayfî et-Temimî) onu övdü. O da Haysebeyse'ye 1000 dinar ve bir de hil'at verdi. Cemaziyelahir ayında Hama'da mezkur medresesinde vefat etti. Vefat ederken kırk yaşındaydı. Babasının vefatından sonra üç yıl elli gün süreyle hükümdarlık yapmıştı. Allah rahmet etsin.

HADİM KUTUZ

Yirmi sene veya daha fazla bir süre Hac emirliği yaptı. Hadis dinledi. İbn Zağunî'den kıraat dersleri aldı. İlim tahsil etmeyi, sadaka vermeyi çok severdi. Onun maiyetinde hacca giden kimseler son derece huzurlu, rahat ve güvenli idiler. Çünkü o şecaatlı bir kimse olup halifeler ve hükümdarlar nezdinde itibarlıydı. Bu senenin zilkade ayının onbirinde salı gecesini vefat etti ve Rusafe mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Nureddin Mahmud, Famiya kalesini fethetti. Bu, kalelerin en müstahkemi idi. Bu kalenin bir sene önce fethedilmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.

Bu senede Nureddin Mahmud zaptetmek amacıyla Dımaşk üzerine yürüdü. Ancak bunu başaramadı. Dımaşk valisi Mücirüddin Artuk'a hil'at giydirdi. Veziri İbn Sofî'ye de hil'at giydirdi. Halifeden ve sultandan sonra Nureddin'in adına Dımaşk'ta hutbe okundu. Sikkelere de aynı şekilde halife ve sultandan sonra onun adı yazıldı.

Nureddin, bu senede İzaz (Azaz?) kalesini fethetti. Kale hakimi İbn Joscelin'i esir aldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Bundan sonra kale hakiminin babası Haçlı Joscelin'i de esir aldı. Müslümanların sevinci daha da arttı. Nureddin oradaki birçok beldeleri de fethetti.

Bu senenin muharrem ayında Yusuf ed-Dımaşkî, Nizamiye'de ders vermeye başladı. Kendisine hil'at giydirdi. Ancak buraya atanması halifenin onayı olmaksızın sadece sultanın ve İbn Nezzam'ın kararnamesi

ile olduğu için bu görevden alındı. O da evine kapandı. Artık medreseye hiç dönmedi. Nizamiye müderrisliğine Şeyh Ebü'n-Necib, sultanın karnamesi ve halifenin onayı ile atandı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Yemen'de tamamı kan olan yağmur yağdı. Öyle ki insanların elbiselerini kırmızıya boyadı.»

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ZİNNUN

Hasan b. Zinnun b. Ebi'l-Kasım b. Ebi'l-Hasan. Künyesi Ebü'l-Mefahir'di. Nisaburludur. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Eş'arîlerin aleyhinde konuştu. Hanbelîler onu sevdiler. Sonra onu denediklerinde Mutezili olduğunu anladılar. Bu defa itibarı düştü. Gücü azaldı. Bu yüzden Bağdat'ta fitne meydana geldi. İbnü'l-Cevzî' onun bazı şiirlerini dinlemişti. Şiirlerinden biri şudur:

«İyiler ölüp gittiler. Ecelleri tükenince çekip gittiler. Onlardan sonra artık kerametler ve cömertlikler de öldü. Beni sefih bir millet içinde bıraktılar.

Misafirin binek bulmak için kiracılara gidip gelişini ve dolaştığını görseydiler ölürlerdî.»

ABDÜLMELİK B. ABDÜLVEHHAB

Hanbelî mezhebine mensup bir kadı idi. Bahaüddin lakabını taşırdı. Haneî ve Hanbelî mezhebini bilir. Bu konuda münazaralar yapardı. Şehidler mezarına, babasının ve dedesinin yanına defnedildi.

ABDÜLMELİK B. EBİ NASR B. ÖMER

Künyesi Ebü'l-Mealî el-Cilî'dir. Fakih, salih, abid ve fakir bir kimseydi. Barınacak bir evi yoktu. Terk edilmiş mescidlerde gecelerdi. Hacılarla birlikte hac yoluna koyuldu. Mekke'ye gidip orada ikamete başladı. Orada Rabbine ibadet etti. Faydalı ilimler neşretti. Mekkeliler onu över ve hayırla yad ederlerdi.

FAKİH İBN BEKİR B. ARABÎ

Malikî mezhebine mensuptu. Tirmizî'nin şarihidir. Fakih, alim, zahid, âbid bir kimseydi. Fıkıhla uğraştıktan sonra hadis dinlemeye ve rivayet etmeye başladı. Gazzalî'yle arkadaşlık etti. Ondan ilim tahsil etti. Felsefecilerin görüşüne kail oluşu sebebiyle Gazzalî'yi suçlardı.

«Gazzalî felsefecilerin midelerine girmiş, ama dışarı çıkamamıştır» derdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKALTINCI SENESİ

Bu senede sultan, İsmaililerin beldelerine hücum etti. Çok sayıda İsmailî'yi öldürüp salimen geri döndü.

Bu senede, Nureddin, Dımaşk şehrini aylarca kuşatma altında tuttu. Sonra bırakıp Haleb'e gitti. Sulh, Burhan el-Belhî vasıtasıyla yapıldı.

Bu senede Haçlılarla Nureddin'in askerleri arasında çarpışma meydana geldi. Müslümanlar bozguna uğradılar. Bir kısmı öldürüldü. İna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndücüleriz.) Bu savaş meydana geldiğinde Nureddin çok üzülmüş, lüks hayatı terketmiş, lezzetlerden ayrı kalmış, intikamını alıncaya kadar bu halini devam ettirmişti.

Sonra Türkmenler, beraberinde yardımcılarından oluşan bir toplulukla birlikte Haçlı hükümdar Joscelin'i gözetmişler, nihayet onu bir av partisinde esir almışlardı. Nureddin de haber salarak kendi adamlarını harekete geçirmiş ve Türkmenlere baskın yaparak Joscelin'i onlardan alıp tutsak etmişti. Joscelin, kafirlerin meşhurlarından ve facirlerin büyüklerinden idi. Onu çok alçak ve zelil bir halde huzurunda durdurmuş, sonra onu zindana atmıştı. Daha sonra Nureddin, Joscelin'in beldelerine hücum etmiş, oraları bütünüyle ele geçirmişti.

Bu senenin zilhicce ayında İbn Abbâdî, Mansur Camii'nde kürsiye oturup vaaz vermeye başlamıştı. Dinleyicileri arasında ayandan bir grup da vardı. Hanbelîler, o günde neredeyse fitne kaynatacaklardı, ama Cenâb-ı Allah lutfetti. Bir zarar meydana gelmedi.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH BURHANEDDİN

Şeyh Burhaneddin Ebü'l-Hasan b. Ali el-Belhî. Dımaşk'ta Hanefîlerin şeyhi idi. Belhiye'den sonra Hatuniye el-Berraniye'de ders verdi. Alim ve ilmiyle amel eden bir kimseydi. Takvalı ve zahiddi. Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Mes'ud vefat etti. Kendisinden sonra yönetimin başına kardeşi Melikşah b. Mahmud geçti. Sonra Sultan, Muhammed gelip ülkeyi ele geçirdi. Tahta oturdu ve otoritesini kurdu. Emir Hasbeg'i öldürdü. Mallarını aldı ve cesedini köpeklere attı.

Halife, Vâsıt şehrinin de karıştığını duyunca büyük bir orduyla oraya gitti. Durumu düzeltti. Kufe ve Hille'ye hücum etti. Sonra Bağdat'a döndü. Şehir onun için süslendi.

Bu senede Mağrip hükümdarı Abdülmü'min, Bicaye şehrini zaptetti. Burası Beni Hammad'ın ülkesinin toprağıydı. Beni Hammad'ın son hükümdarları Yahya b. Abdülaziz b. Hammad idi. Sonra Abdülmü'min, Sinhaca üzerine asker sevketti. Orayı kuşatma altına aldı. Şehirdeki malları yağmaladı.

Bu senede Nureddin eş-Şehid ile Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Haçlıları bozguna uğrattı. Onlardan bir kısmını öldürdü. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Sultan Sencer ile Gur hükümdarı Alaeddin Hüseyin b. Hüseyin arasında savaş meydana geldi. Alaeddin, Gurluların ilk hükümdarıydı. Sultan Sencer onu mağlup etti. Esir aldı. Huzuruna getirip ifadesi alındığında ona «Eğer sen beni esir alsaydın bana ne yapardın?» diye sordu. Alaeddin de gümüş bir bukağı çıkarıp «Seni bununla bukağıldım» dedi. Sultan Sencer onu affetti. Ülkesine gönderdi. Sonra Sultan Sencer Gazne üzerine yürüdü. Orayı hükümdar Behramşah es-Sebüktekin'in elinden aldı. Oraya kardeşi Seyfeddin'i vekil bıraktı. Ancak Gazze halkı Seyfeddin'e ihanet etti. Onu Behramşah'a teslim ettiler. Behramşah da onu idam etti. Alaeddin Gazne üzerine yürüdü. Orada vali olarak bulunan Behramşah'ın oğlu Hüsrev kaçtı. Alaeddin şehire girdi ve üçgün süreyle orayı yağmaladı. Ahaliden çoğunu öldürdü. Şehir halkının geride kalanlarını angaryada çalıştırdı. Torbalarla toprak taşıttı. Şehrin uzak bir yerinde yığdığını bu topraklarla bugüne kadar bilinen bir kale meydana getirdiler. Böylece Gazne'de ve çevresinde Sebüktekin oğullarının hakimiyeti sona ermiş oldu. Sebüktekin'in oğulları hicretin 366. senesi ile 547. senesi arasında hakimiyet sürmüşlerdi. Bu sülaleden gelen hükümdarlar seçkin ve hayırlı hükümdarlardı. Kâfirlerle en fazla cihad eden bu hükümdarlar olduğu gibi diğer hükümdarlara nisbetle bunların malları, kadınları, askerleri ve teçhizatları daha fazlaydı. Putları kırmışlar, kâfirleri helak etmişlerdi. Başka hükümdarların yığamıyacakları derecede mal ve para yığmışlardı. Bunun yanı sıra beldelerin en güzeli, en verimli, ve en sulu olanıydı, ama hepsi yok oldu. İzleri kayboldu.

«Ey Muhammed, dedi: «Mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın. İyilik elindedir. Doğrusu sen herşeye kadırsın». (Âl-i İmrân, 26).

Daha sonra Alaeddin, Gur'a Hindistan'a ve Horasan'a hakim oldu. Gurluların hakimiyet alanı genişledi. Esir düştükten sonra kurtulan Sultan Alaeddin'in otoritesi büyüdü.

İbnu'l-Cevzi'nin anlattığına göre bu senede bir horoz bir yumurta yumurtlamış, sonra bir doğan iki yumurta yumurtlamıştı. Bir deve kuşu da erkek olmaksızın yumurtlamıştı ki, bu çok tuhaf bir durumdu.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUZAFFER B. ERDEŞİR

Künyesi Ebü'l-Mansur el-Badî'dir. Vaizdi. Hadis dinledi. Bağdat'a geldi. Orada hadis yazdırdı. Vaaz verdi. İnsanlar onun vaazlarında anlattığı şeyleri yazarlardı. Böylece onun birkaç ciltlik vaazları derlenmiş oldu. İbnu'l-Cevzi dedi ki: «Ancak onun bu birkaç ciltlik vaazlarında beş güzel kelime bulunamaz» demiş, onun aleyhinde konuşmuş, yerden yere vurmuştu. Sadece şu sözünü beğenmişti: Muzaffer b. Erdeşir vaaz verirken yağmur yağmış. İnsanlar da vaaz meclisini bırakıp duvarların altına kaçmışlardı. O esnada Müzaffer b. Erdeşir cemaata şöyle demişti: «Nimet bulutlarından damlayan rahmet sularının serpintisinden kaçmayın, aksine öfke çakmağından çıkan ateşin kıvılcımlarından kaçın».

Muzaffer b. Erdeşir elli yaşını kısa bir müddet geride bıraktıktan sonra bu senede vefat etti.

SULTAN MES'UD

Irak'ın ve diğer beldelerin hakimi idi. Başka hükümdarlara nasip olmayacak derecede otoriteye ve mutluluğa nail oldu. Birçok savaşlar ve büyük olaylarla karşılaştı. Nitekim bunların bir kısmı önceki sayfalarda anlatılmıştı. Savaşlarından birinde halife Mustersid'i esir almıştı. Bu senenin cemaziyelahir ayının sonunda çarşamba günü vefat etti.

HATTAT VE KÂTİP YAKUP

Nizamiye'de vefat etti. Maliye divanının memurları onun mirasını almak için geldiklerinde Nizamiye'deki fakihler memurlara engel olmuşlar, bu yüzden büyük bir fitne meydana gelmişti. Neticede Nizamiye müderrisi Şeyh Ebu'n-Necib görevden azledildi ve ceza olarak da divanda dövüldü.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Sencer ile Türkler arasında savaş meydana geldi. Türkler onun askerlerinden çoğunu öldürdüler. Öyleki Sultan Sencer'in askerlerinin cesetlerinden büyük tepeler meydana geldi. Sultanın kendisini de esir aldılar. Beraberinde bulunan emirleri, elleri kolları bağlı vaziyette öldürdüler. Onu meclise getirdiklerinde karşısında kıyam edip yer öptüler ve ona «Biz senin kullarınız» dediler. Bazı büyük Türk komutanları onun köleleri idiler. Sultan Sencer iki ay kadar yanlarında kaldı. Sonra onu alıp Merv'e gittiler. Orası Horasan ülkesinin başkentiydi. Türk emirlerinden biri Merv'i kendisine ikta olarak vermesini isteyince Sultan Sencer «Bu mümkün değildir. Çünkü burası ülkenin başkentidir» dedi. Türk emirleri de ona güldüler ve alaya aldılar. O da tahttan inip hankâha gitti. Hankâhtaki yoksul sofilerden biri haline geldi. Artık bir daha hükümdar olmayacağını söyleyerek tevbe etti. O Türk emirleri de Horasan'ı istila edip halkın malını yağmaladılar. Horasan'da hayat izi dahi kalmayacak şekilde her yeri talan ettiler. Memlekette büyük bir bozgun meydana getirdiler. Süleymanşah'ı tahta geçirdiler. Çok geçmeden onu da azlettiler. Sultan Sencer'in kızkardeşinin oğlu Hakan Mahmud b. Kûhan'ı tahta oturtular. İşler bozuldu. İdarenin çivileri söküldü. Herkes ülkenin bir tarafına gitti. Tek devlet, devletçiklere döndü.

Bu senede Abdülmü'min ile Araplar arasında Mağrip diyarında çok savaşlar cereyan etti.

Bu senede Haçlılar Gazze sahillerindeki Askalan şehrini zaptettiler.

Bu senede halife, büyük bir orduyla Vâsıt şehrine gitti. Durumu düzeltti ve Bağdat'a döndü.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hec ettirdi.

Bu senenin sonlarında meşhur ve birbirinin akramı olan iki şair vefat ettiler:

FEREZDAK VE CERİR

Ferezdak Ebü'l-Hasan Ahmed b. Münir el-Cevnî. Bu, Haleb'de vefat etti. Cerir Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Sağır el-Kayseranî el-Halebî. Bu da Dımaşk'ta vefat etti.

Bu senede Mısır hükümdarı Zafir'in veziri adil lakabını taşımakta olan Ali b. Sellar vefat etti. Bu, İskenderiye'de Hafız Ebu Tahir es-Selefi için bir medrese inşa ettirmişti. Buraya Şafî talebeler gelip ilim tahsil ederlerdi. Adil, ismiyle müsemma olmayan yıkıcı, zalim ve sert bir kimseydi. İbn Hallikan onun biyografisini anlatmıştır.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede halife Muktefi, büyük bir orduyla Tikrit'e gitti. Tikrit kallesini kuşatma altına aldı. Orada Türkmen ve Türklerden oluşan bir toplulukla karşılaştı. Cenâb-ı Allah onu onlara karşı muzaffer kıldı. Sonra Bağdat'a döndü.

SULTAN NUREDDİN EŞ-ŞEHİD'İN DİMAŞK'I ZAPTETMESİ

Bu senede Mısır halifesi Zafir'in öldürüldüğü haberi Bağdat'a ulaştı. Mısırlıların hilafet hanedanında sadece beş aylık bir erkek çocuk kalmıştı. Onu başlarına halife yaptılar ve Faiz lakabını taktılar. Halife, Nureddin Mahmud b. Zengi'ye, Şam ve Mısır diyarının valiliğine atandığına dair bir ferman yazıp gönderdi.

Bu senede Bağdat'ta yatsıdan sonra şiddetli bir fırtına çıktı. Esintiler arasında ateş parçaları da vardı.

İnsanlar kıyametin kopmasından korktular. Yer salsıldı. Dicle suyunun rengi kırmızıya büründü. Vâsıt şehrinde de sebebi bilinmeyen bir kan fışkırmaya başladı. Melik Sencer'in de Türklere esir düştüğü, son derece tahkir edilip zillate maruz bırakıldığı, her vakit kendi durumuna ağladığı haberi de Bağdat'a ulaştı.

Bu senede Nureddin Mahmud, Dimaşk şehrini vali Mücirüddin Artuk'un elinden aldı. Çünkü Mücirüddin kötü bir idare sürüyordu. Devleti zayıflamıştı. Halk, onu veziri Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofi ile birlikte kalede kuşatma altına almıştı. Hadim Ata, son derece zalim ve sert bir kimse olup memleket idaresini ele almıştı. İnsanlar gece gündüz Allah'a dua ederek Nureddin Artuk'un yerine Nureddin Mahmud eş-Şehid'in kendilerine hükümdar olmasını istiyorlardı. Tam o esnada Haçlılar, Askalan şehrini zapt etmişlerdi. Nureddin Mahmud eş-Şehid, bu duruma çok üzülmüştü. Çünkü Askalanlıların imdadına kavuşma imkânını bulamıyordu. Zira onunla Askalanlılar arasına Dimaşk şehri engel olarak girmişti. Haçlıların Dimaşk'ı da kuşatma altına alıp ahaliye baskı yapmalarından ve Mücirüddin'in Haçlılara haber vermesinden ve defalarca cereyan ettiği şekilde Haçlılar onu yalnız ve yarımsız bırakmalarından endişe ediyordu. Çünkü Haçlılar Nureddin Mahmud eş-Şehid'in Dimaşk'ı ele geçirmesini ve bu nedenle kendilerine karşı direnebilecek güçlü biri haline gelmesini istemiyorlardı.

Nureddin Mahmud eş-Şehid, kendisi gitmeden önce Emir Esedüddin Şirkuh'u, 1.000 süvari ile barış isteyen biri sıfatıyla Dimaşk'a Mücirüddin'e göndermişti. Ancak Mücirüddin ona iltifat etmemiş ve onu adam yerine koymamıştı. Şehrin önde gelenlerinden hiç biri onu karşılamaya çıkmamıştı. Durumu Nureddin Mahmud eş-Şehid'e bir mek-

tupla bildirince Nureddin askerleriyle birlikte yola koyuldu. Dımaşk'a bağlı Uyûnü'l-Fasırya'da mola verdi. Sonra Dımaşk'ın doğu kapısının yanına kadar gitti. Şehri zor kullanarak fethetti. On günlük bir kuşatmadan sonra doğu kapısından içeriye girdi. Şehire girişi, bu senenin safar ayının onunda pazar günü olmuştu. Müciruddin kaleye sığınmıştı. Nureddin onu kaleden indirmiş ve ona Dımaşk şehrine bedel olarak Humus şehrini vermişti. Bundan sonra Nureddin kaleye girdi. Dımaşk üzerinde hakimiyet kurdu. Allah'a hamd olsun. Şehirde duyuru yaptırarak herkesin güvende, hayır ve rahatlıkta olacağını bildirdi. Sonra halk üzerindeki haksız vergileri kaldırdı. Fermanları minberler üzerinde okunup ilan edildi. Halk buna çok sevindi. Ona çokça duâ ettiler. Haçlı hükümdarları ona mektup yazarak Dımaşk şehrini ele geçirdiğinden ötürü tebriklerini sundular ve ona yakın olmaya çalıştılar. Boyun eğip teslimiyet arz ettiler.

HİCRETİN BEŞYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

REİS MÜEYYEDÜ'D-DEVLE

Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Soff. Dımaşk'da Müciruddin'in vezirliğini yaptı. Birkaç kez tahta geçmeye yeltendi. Durumu kuvvetlendi. Sonra Mücirüddin ile aralarında barış antlaşması yapıldı. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda anlatılmıştı.

HADİM ATA

Dımaşk emirlerindendi. Mücirüddin'in emri ile yönetime el koydu. Bir süre Baalbek şehrinde naiplik yaptı. Zalim, zorba ve sert bir kimseydi. Dımaşk şehrinin doğu kapısı dışındaki Ata Mescidi'ni kendisinin yaptırdığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİNCİ SENESİ

Bu senede halife, Demuka'ya gitti, orayı kuşatma altına aldı. Ahali, halifenin yanına gelerek kendilerinden vazgeçip geri dönmesini istedi ve iki ordunun baskısı yüzünden neredeyse canlarından olacaklarını söylediler. Halife de isteklerini kabul edip geri döndü. İki buçuk aylık kuşatmadan sonra Bağdat'a döndü. Sonra Hille'ye ve Kûfe'ye ordusuyla birlikte gitti. Süleymanşah ona «Ben, Sultan Sencer'in veliahdıyım, eğer beni burada vali bırakırsan iyi olur. Yoksa ben de diğer emirlerden biri gibi olurum» dedi. Halifeye iyi vaadlerde bulundu. Halife'nin önünde kılıç kınlarını omuzuna alarak taşıyordu. İşleri yoluna koydu. İdareyi sağlamlaştırdı. Hz. Ali'nin şehidliğine parmağıyla işaret ederek selam verdi. Böyle yapmakla sanki rafizilerin ailesinden korktuğunu veya o mezardan kendisine bir tesir geleceğine inandığını veya başka bir durumun mevcut olduğunu anlatmak istiyordu. Doğrusunu Allah bilir.

NUREDDİN EŞ-ŞEHİD'İN BAALBEK ŞEHRİNİ FETHETMESİ

Bu senede Nureddin, Baalbek şehrini yeniden fethetti. Şöyle ki Necmeddin Eyyub orada hem şehrin hem de kalenin naibi olarak bulunuyordu. Fakat orayı Dahhâk el-Bikaî adında bir adama teslim etmişti. Nureddin de Baalbek'i istila etti. Necmeddin de Nureddin'le mektuplaştı. Nureddin ona yumuşak ifadeler kullanarak gönlünü almaya çalışıyordu. Nihayet böylelikle kaleyi de teslim aldı. Necmeddin Eyyub'u Dimaşk'a yanına çağırdı. Güzel arazileri ikta olarak verdi. Kardeşi Esedüddin hatırına ona ikramda bulundu. Çünkü Esedüddin, Dimaşk'ın fethinde ona çok faydalı olmuştu. Emir Şemsü'd-Devle Boranşah b. Şemseddin'i de Dimaşk şahnesi (emniyet müdürü) olarak tayin etti. Ondan sonra kardeşi Selahaddin Yusufu şahneliğe tayin etti. Onu hazarda ve seferde yanından ayrılmayan has adamı kıldı. Çünkü o, endamı güzel, şekli hoş bir kimse olup güzel top oynamasını bilirdi. Nureddin, atlara idman ve hücum edip geri kaçmak gibi hususlarda beceriklilik kazandırmak amacıyla atlarla oynamayı severdi.

Selahaddin Yusufun şahneliği hakkında Şair Arkala, yani Hasan b. Nümejr el-Kelbî şöyle bir şiir söylemiştir:

«Ey Şam hırsızları, yavaş olun bakalım,
Ben bu sözlerimle size öğüt veriyorum:
Yusuf peygamberin adaşından sakının.
Çünkü o adaş, akıl ve kemal sahibidir.
Yusuf peygamber kadınların ellerini kesiyordu.
Bu ise erkeklerin ellerini kesiyor.»

Bundan sonra Şahne Selahaddin Yusuf'un kardeşi Boranşah, Yemen ülkesini ele geçirdi. Ona Şemsü'd-Devle lakabı verildi.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. NASİR

Muhammed b. Nasır b. Muhammed b. Ali el-Hafız. Künyesi Ebü'l-Fadl olup Bağdatlıdır. Hicretin 460. senesinin şaban ayının ortasında Berat gecesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Bazı hadis şeyhlerinden hadis rivayetlerinde bulundu. Hadis hafızı olup zaptı sağladı. çokça zikreder, gözleri sıkça yaşardı. Çok rivayetlerde bulundu. Aralarında Ebü'l-Ferec İbn Cevzi'nin de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzi onun, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile diğer büyük hadis kitaplarını okuyup rivayet ettiğini dinlemiştir. Onu çokça övmüştür. Ebu Sa'd es-Sem'anî'nin «Muhammed b. Nasır, insanların aleyhinde konuşmayı severdi» deyişini duyan İbnü'l-Cevzi şu cevabı vermiştir: «İnsanları hadis rivayeti hususunda bu şekilde cerh ve tadil etmek doğru değildir. İbn Sem'anî, İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarına karşı cephe almayı severdi. Kötü niyetten ve taassuptan Allah'a sığınırız.»

Muhammed b. Nasır bu senenin şaban ayının onsekizinde salı gecesi seksentüç yaşında vefat etti. Cenaze namazı defalarca kılındı. Babı Harp mezarlığına defnedildi.

MÜCELLA B. CEMİ EBÜ'L-MEALİ

Mahzumî kabilesine mensup olup Ersufludur. Sonra Mısır'a gidip yerleşmiş ve orada kadılık yapmıştır. Şafiî fakihidir. ez-Zehair adlı eserinin müellifidir. Bu eserde çok garip şeyler vardır. Ama yine de faydalı kitaplardandır.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Sultan Süleymanşah b. Muhammed b. Malikşah, başında şemsiye olarak Bağdat'a geldi. Vezir İbn Hübeyre onu karşıladı ve halifenin yanına götürdü o da halifenin karşısında yer

öptü. Halifeye itaat edeceğine, kalbinin temiz olduğuna, iyilikten ve dostluktan yana olduğuna dair yemin etti. Halife de ona, hükümdarlara özgü kaftan giydirdi. O da Irak'ın halifeye, Horasan'da fethedilecek yerlerinse Süleyman'a (yani kendisine) ait olacağını ikrar etti. Sonra Bağdat'ta Melik Sencer'in peşisıra onun adına hutbe okundu. rebiyülevvel ayında Bağdat'tan çıktı. Sultan Muhammed b. Mahmud b. Melikşah'la savaştı. Sultan Muhammed onu ve askerlerini bozguna uğrattı. O da yenik düşerek gitti. Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi onu yakalayıp esir aldı. Musul kalesine hapsedti. Hapiste olduğu sürece ona ikram edip hizmette bulundu. Bu çok garip rastlantılardandır.

Bu senede Haçlılar şiddetli bir kuşatmadan sonra Mağrib'teki Mehdiye şehrini zaptettiler.

Bu senede Nureddin Mahmud b. Zengi, Telharim kalesini fethetti. Burayı Haçlıların elinden aldı. Burası kalelerin en müstehkemi ve mıntıkaların da en korunaklısı idi. Tabi büyük bir savaştan ve korkulu hallerden sonra bu fetih gerçekleşmişti ki bu en büyük fetihlerden biriydi. Bu fetih sebebiyle şairler Nureddin Mahmud b. Zengi'yi övmüşlerdi.

Bu senede Sultan Sencer esaretten kaçıp Merv şehrine döndü. Tahına oturdu. Sultan Sencer dört senelik bir süre kadar düşmanlarının elinde esir kalmıştı.

Bu senede Mağrip diyarının hükümdarı Abdülmü'min, oğullarını kendi ülkesinin beldelerine naib olarak tayin etti. Bunlardan her birini büyük bir beldeye ve geniş bir alana naib olarak tayin etti.

BAĞDAT KUŞATMASI

Bunun sebebi şuydu: Sultan Muhammed b. Mahmud b. Melikşah, halife Muktefi'ye haber göndererek Bağdat şehrinde kendisi adına hutbe okunmasını istemiş, ancak halife onun bu isteğine olumlu cevap vermeyince o da kuşatmak amacıyla hemedan'dan yola çıkıp Bağdat'a gelmişti. İnsanlar, halifenin etrafında toplanmışlar, halife de Bağdat'ın istihkâm tedbirlerini almıştı. Sonra Sultan Muhammed gelip Bağdat'ı kuşattı ve hilafet sarayının taç kısmının karşısında büyük bir orduyla durdu. Halifenin taraftarları ona ok yağdırmaya başladılar. Halk da halifeyle birlikte omuz omuza vererek Sultan Muhammed'e karşı nef ve benzeri şeyleri atarak şiddetlice savaştılar. Savaş bir süre devam etti. Onlar bu halde iken Sultan Muhammed'in kardeşinin Hemedan'da işleri karıştırdığı haberi gelince Sultan Muhammed kuşatmayı bırakıp bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'tan Hemedan'a döndü. Beraberindeki askerlerle çeşitli beldelere dağılıp gittiler. Bu savaştan sonra insanlar şiddetli hastalığa yakalandılar. Çok sayıda insan öldü. Bağdat'ın birçok yerleri yandı. Bu hal iki ay kadar devam etti.

Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu Ebu Velid Bedir, Tikrit kalesinde tutuklu iken salıverildi. Orada üç seneden beri tutuklu bulunuyordu. Bağdat'a gelişinde insanlar yolda onu karşıladılar. Şairler de onu övdüler. Onu öven şairler arasında Ebleh de vardı. Ebleh, kasidesinde vezire şöyle hitap etmişti:

«Jurnalçileri hangi dil ile kınayayım. Onlar biliyorlarki ben geceleri uykusuz kaldım.

Ama kendileri uyudular.

....

Geceleyin yanıma sıklık gelirler.

Ama birkaç sene benden yüz çevirmiş halde iken gelip geçti.»

Bu esnada vezir coştı ve Şair Ebleh'e kendi elbisesini giydirdi. Ona elli dinar ödül verdi.

Bu senede Kaymaz hac emirliği yaptı.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ALİ B. HÜSEYİN

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Gaznelidir. Vaizdir. Halk tarafından hüsnü kabul görmüştü. Halife Müstazhir'in zevcesi Hatun onun için Babü'l-Ezec'de bir hankâh yaptırmış ve o hankâh için çok vakıflar tesis etmişti. Ali b. Hüseyin, büyük bir itibar elde etmiş sultan onun ziyaretine gitmişti. Hitabeti güzel, vaazı hoştu. Vaaz meclisine her sınıftan insanlar gelirdi. İbnü'l-Cevzi onun vaazından bazı parçalar nakletmiş ve şöyle demiştir: Birgün onun şöyle dediğini işittim:

«Bir demet hüznün, çuvallar dolusu amelden daha hayırlıdır» böyle dedikten sonra da şu şiiri okumuştı:

«İçimde o kadar hasret var ki,

Yetişen oğlumdan dolayı,

Ben, onun doğru yolu bulmasını arzulaştım.

Ama benim dilediğim gibi olmuyor ki.»

Bir gün de şu şiiri okuduğunu işittim:

«Sanatımdan ötürü kavmim beni kuskanıyor.

Çünkü ben sanatımda çok ileri aşamalardaım,

Geceleri uykusuz kaldım, onlar uyukladılar.

Uykusuz kalan ile uyuklayan bir olur mu hiç?»

Ali b. Hüseyin el-Gaznevî şöyle derdi: «Yahudilerle Hristiyanları dost ediniyorsunuz. Onlar da bayram gününüzde peygamberinize sövü-

yorlar sonra ertesi sabah gelip yanınızda oturuyorlar bu nasıl şeydir? Dikkat edin ben bunu size tebliğ ettim.»

Kendisinde Şiiliğe meyil vardı. Sonra vaazdan menedildi. Bir süre sonra yine vaaz etmesi için kendisine izin verildi. Ama artık Abbadi adındaki vaiz ortaya çıkınca insanlar ona meyletmeye başladılar. Sultan da ona çok saygı gösterip vaaz ve meclisine gidiyordu. Sultan Mes'ud vefat edince Abbadi'den sonra Gaznevî, tekrar vaizliğe atandı. Sonraları çokça hakaret gördü. Hastalandı ve bu senede vefat etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduğuma göre o can çekişirken terliyor, sonra kendine gelip «rıza ve teslim» diyormuş. Vefat ettiğinde ikamet ettiği hankâhına defnedildi.

MAHMUD B. İSMAİL B. KADÛS

Künyesi Ebu Fetih'tir. Dimyathıdır. Mısırdaki inşâ kâtipliği yapmıştır. Kadı Fadıl'ın şeyhidir. Kadı Fadıl ona el-Belağateyn adını verirdi. Katip İmad, el-Ceride adlı eserde ondan bahsetmiştir. Mahmud b. İsmail'in namaza niyetle vesvese eden ve tekbiri tekrarlayan hakkında söylediği şöyle bir şiiri vardır:

«Niyeti zayıf olan kişi kaş göz yapmada ve kükremede şiddetli olsa bile,

O iktidarsızdır, hiç birşey beceremez.

Bir defada doksan kez tekbir alır.

Sanki o ateş közü üzerinde namaz kılıyor.»

ŞEYH EBÜ'L-BEYAN

Şeyh Ebü'l-Beyan Bena b. Muhammed. İbn Havranî adıyla meşhur olmuştur. Fakih, zahid, abid, faziletli, Allah'a teslim olmuş bir kişiydi. Kıraat ilimlerini tahsil etti. Kitabü't-Tenbih adlı eseri yazdı ki bu kitapta Şafii mezhebinin fıkhnı anlatır. Lüğatı güzelce bitirdi. Çokça mütalalarda bulundu. Nakledilen güzel sözleri vardır. Kendi el yazısıyla yazdığı bir kitabını gördüm. Bu kitabında manzumeler vardır ki bu manzumeleri arkadaşları ve kendisine tabi olmuş kimseler garip lehçeler yazmışlardı. Vefat edinceye kadar mazbut ve mütedeyyin bir hayat yaşadı. Derbülhırc dahilindeki hankâhında Melik Nureddin Mahmud onu ziyaret etmiş, hankâhına birşeyler vakfetmişti. Bu senenin rebiyülevvel ayının üçünde salı günü vefat etti. Babü's-Sağır Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimi dillere destandı. Ben onun biyografisini Tabakatü's-Şafiiye adlı eserde anlatmışımdır. Allah rahmet etsin.

ABDÜLGAFİR B. İSMAIL

Abdülğafır b. İsmail b. Abdülkadir b. Muhammed b. Abdülğafır b. Ahmed b. Sa'd el-Harisî. Hadis hafızıdır. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Annesinin babası Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî'den çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hadis rivayet etti. el-Müfhem fi Garib-i Müslim adlı eseri ve başka eserleri tasnif etti. Nisabur'da hatiplik yaptı. Faziletli, dindar bir kimse olup hadis hafızıydı.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİKİNCİ SENESİ

Bu senenin başında Muhammedşah b. Mahmud, Bağdat'ı kuşatmaya devam etmekteydi. Bağdatlılar ve Bağdat askerleri de Halife Muktefi'nin yanında yer alıp Muhammedşah'a karşı şiddetlice savaşa devam ediyorlardı. Savaş yüzünden Bağdat'da Cuma namazları kılınılmıyordu. Fitne her tarafı kaplamıştı. Sonra Cenâb-ı Allah, Sultan Muhammedşah'ın Bağdat'ı bırakıp geri dönmesini müyesser kıldı. Nitekim bu husus önceki sene olaylarından bahsedilirken anlatılmıştı. İbnü'l-Cevzî bu hadiseyi bu senenin olaylarından bahsederken detaylı olarak anlatmıştır.

Bu senede Şam'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bileceği kadar insan öldü. Haleb, Hama, Şeyzer, Humus, Kefertap, Hısnü'l-Ekrad, Lazkiye, Maarra, Famiye, Antakya ve Trablus şehirlerinin birçok yerleri yıkıldı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Şeyzer şehrine gelince orada sadece bir kadın ve hizmetçisi kurtulabildi. Diğerleri helâk oldular. Kefertap'a gelince oradaki ahaliden bir kişi dahi kurtulamadı. Famiye kalesine gelince oranın kalesi yerle bir oldu. Telharran ise ikiye bölündü. Yer yarıkları arasında mezarlar, lahitler ve birçok evler ortaya çıktı. Haçlı beldelerinden çoğu da yıkılıp yok oldu. Şam muntıkasındaki beldelerin çoğunun surları yıkıldı. Öyle ki Hama şehrindeki bir mektep, içinde bulunan çocukların üzerine çöktü. Bütün çocuklar öldüler. Gelip o ölen çocukların durumunu soran bir kimse dahi olmadı.»

Bu bahsi Şeyh Ebu Şâme, er-Ravzateyn adlı kitapta teferruatlı olarak anlatmıştır. Şairlerin bu konuda söyledikleri kasideleri de nakletmiştir.

Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed, dayısı Sencer'den sonra onun beldelerinin tamamını ele geçirdi.

Bu senede Sultan Mahmud b. Zengi, kuşatmadan sonra Şeyzer kalesini fethetti. Baalbek şehrini ele geçirdi. Orada Dahhâk el-Bukaî

bulunmaktaydı. Bu hadisenin hicri 550. senede vuku bulduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatıldı.

Bu senede Nureddin hastalandı. Bütün Şam halkı onun için üzüлüp hastalandılar. Sonra şifa buldu. Müslümanlar da onun şifa bulmasına çok sevindiler. Kardeşi ve Musul valisi Kutbeddin Mevdud, Ceziretü İbn Ömer'i istila etti.

Bu senede halife, Kâbe'ye altın kaplamalı bir kapı yaptırdı. Önceki kapıyı alıp kendisi için tabut yaptırdı.

Bu senede İsmaililer, Horasan hacılarına hücum ettiler. Onlardan zahid, alim hiçbirini hayatta bırakmadılar.

Bu senede Horasan'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki insanlar, haşereleri yemek mecburiyetinde kaldılar. İnsanlardan biri Ale-vi bir adamı boğazlayıp etini pişirdi. Ve pazarda sattı. Bu yaptığı açığa çıkınca kendisi de öldürüldü.

Ebu Şâme'nin anlattığına göre Banyas şehri bu senede Nureddin tarafından fethedilmiştir. Muinüddin burayı daha önce Dımaşk'ı kuşatma altına aldıklarında Dımaşk'a karşılık olarak Haçlılara vermişti. Anlatıldığına göre Nureddin bu senede Banyas şehrini ele geçirdi. Orada birçok ganimetler elde etti.

Bu senede Şeyh Ebü'l-Vakt Abdülevvel b. İsa b. Şuayb es-Secazî Bağdat'a geldi. Orada vezirin evinde kendisine Buhari'yi okudular. O da dinledi. Bu senede Kaymaz, Hac emirliği yaptı.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail Ebü'l-Leys en-Neseî. Semerkantlıdır. Hadis dinledi. Fıkah öğrendi. Vazaz verdi. Davranışı güzel bir kimseydi. Bağdat'a geldi. İnsanlara vazü nasihatlerde bulundu. Yol kesiciler onu öldürdüler. Yüce Allah rahmet etsin.

AHMED B. BAHTİYAR

Ahmed b. Bahtiyar b. Ali b. Muhammed Ebü'l-Abas el-Mardinî. Vâsthydı. Vâst kadılığı yaptı. Hadis dinledi. Edebiyata ve lügata dair tam bilgisi vardı. Tarihe ve diğer ilimlere dair kitaplar tasnif etti. Güvenilir, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Nizamiye medresesinde cenaze namazı kılındı.

SULTAN SENCER

Sencer b. Melikşah b. Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk. Künyesi Ebü'l-Haris'ti. Asıl adı Ahmed'dir. Sencer, onun lakabıdır. Hicretin 479. senesinin receb ayında doğdu. Altmış küsur sene hükümdarlık yaptı. Bu sürenin kırkbir senesinde bağımsız hükümdardı. Oğuzlar onu beş yıl süreyle esir tuttular. Sonra onlardan kaçıp kendi ülkesi olan Merv'e döndü ve bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Darü'l-Ahire adını verdiği ve kendi yaptırdığı bir kubbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin.

MUHAMMED B. ABDÜLLATİF

Muhammed b. Abdüllatif b. Muhammed b. Sabit Ebu Bekir el-Hocendî. Şafiî fakihi idi. Bağdat Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Münazaralarda bulunur, insanlara vaaz verirdi. Vaaz verirken etrafında kınından sıyrılmış kılıçlar vardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O vaazlikte becerikli değildi. Durumu alimlerden çok vezirlere benzerdi. Sultanların nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki sultanlar onun görüşüne başvuruurlardı.»

Bu senede İsfahan'da ani bir ölümle vefat etti..

MUHAMMED B. MÜBAREK

Muhammed b. Mübarek b. Muhammed b. Hall Ebü'l-Hasan b. Ebu'l-Beka. Hadis dinledi. Şaşı'den fıkıh dersleri aldı. Ders verdi, fetva verdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Kardeşi Şeyh Ebü'l-Hüseyin b. Hall da bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kardeşi şairdi.

YAHYA B. İSA

Yahya b. İsa b. İdris. Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Enbarlıdır. Vaizdi. Kur'an kıraatlerini öğrendi, dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Salihler yolunda olup insanlara vaaz verdi. Vaaz kürsüsüne çıktığı andan inişine kadar hep ağlardı. Zahid, abid, takvalı, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan, kendisine salih evlatlar kısmen olan bir kimseydi. Oğullarına dört halifenin adlarını vermişti ve hepsine bizzat kendisi Kur'ân-ı Kerim'i ezberletmişti. Birçok kimselere de Kur'ân-ı Kerim'i hatmettirmişti. Kendisi ve zevcesi senenin bütün günlerini oruçlu geçirirler, namaz kılarlardı. İftarlarını ancak yatsıdan sonra açarlardı. Kendisinin kerametleri ve salih rüyaları vardı. Vefat ettiğinde zevcesi «Allah'ım beni kocamdan sonra artık yaşatma» demiş ve kocasından onbeş gün sonra kendisi de vefat etmişti. Saliha hatunlardandı. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Amin.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede İbn Bercem el-Eyvânî'nin adamları olan Türkmenler bozgunculuk yaptılar. Ülkeyi fesada boğdular. Halife de Menkurs el-Müstersîdî'yi büyük bir orduyla üzerlerine sevk etti. İki taraf karşı karşıya gelip savaştılar. Menkurs onları çok feci bir hezimete uğrattı. Onlardan ele geçirdiği esirleri ve öldürdüğü kimselerin de kesik başlarını Bağdat'a getirdi.

Bu senede Sultan Mahmud ile Oğuzlar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Oğuzlar onu mağlup ettiler. Ülkeyi yağmaladılar. Merv şehrinde ikamet ettiler. Sonra Sultan Mahmud'u yanlarına çağırdılar. Sultan Mahmud oraya gitmekten korktu. Önce oğlunu onlara gönderdi. Oğuzlar, oğluna ikramda bulundular. Sonra kendisi de yanlarına gitti ve etrafına toplandılar ve ona saygı gösterdiler.

Bu senede Merv şehrinde Şafîî fıkıhçısı Müeyyed b. Hüseyin ile Merv Alevilerinin nakibi Ebü'l-Kasım Zeyd b. Hasan arasında savaş meydana geldi. Müeyyed'in taraftarlarından çok sayıda adam öldürüldü. Medreseler, mescidler ve pazarlar ateşe verildi. Müeyyed kaçıp bir kaleye sığındı.

Bu senede Nasır Lidinillah Ebu Abbas Ahmed b. Müstadi Bi-Emrillah doğdu.

Bu senede halife Muktefi av maksadıyla Enbar taraflarına gitti. Fırat'ı geçti. Hz. Hüseyin'in mezarını ziyaret etti. Sonra Vâsıt'a kadar uzandı ve Bağdat'a döndü. Beraberinde veziri yoktu.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hac ettirdi.

Bu senede Musul ordusu Askalan'da Haçlıları mağlup etti. Görülmemiş bir hezimete uğrattı. Mısır ordusunun bu savaştaki komutanı Salih Ebu'l-Garat Farisüddin Talai b. Rezik idi. Bu başarısından ötürü şairler onu övdüler.

Bu senede Melik Nureddin Haleb'ten Dımaşk'a geldi. Hastalıktan kurtulup şifa bulmuştu. Müslümanlar bu duruma sevindiler. Sonra Nureddin Haçlılarla savaşmak üzere Dımaşk'tan çıkıp gitti. Ancak askerleri bozguna uğradılar. Kendisi düşman karşısında az sayıda askerle kalamadı. Düşmanlar onun tarafına çok miktarda ok yağdırdılar. Sonra Haçlılar onun az sayıda adamıyla karşılarında beklemesinin pusesinde beklenen takviye kuvvetlerinin gelişi için bir tuzak olduğunu sanarak hezimete uğrayıp kaçtılar. Allah'a hamd olsun.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLEVVEL B. İSA

Abdülevvel b. İsa b. Şuayb b. İbrahim b. İshak. Künyesi Ebu'l-Vakt

idi. Secezlîdir. Sofidir. Sonra Herat'a gitmiştir. Ve orada ikamete devam etmiştir. Buharî'nin Sahih'ini, Darimî'nin Müsned'ini, Abd b. Hamid'in Müsned'inden seçmelerini rivayet etmiştir. Bağdat'a gelmiş, insanlar ondan bu kitapları dinlemişlerdir. Hayırlı ve seçkin alimlerden olup davranışları çok güzeldi. Hadis okuma hususunda çok sabırlı ve metanetli idi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin et-Tikritî es-Sofi bana dedi ki: Ben, Abdülevvel b. İsa'yı hastalığı ve can çekişmesi esnasında kaldırıp kendime yasladım. Öylece vefat etti. Can verirken en son söylediği söz şu ayet-i kerime oldu:

«Keşki milletim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikama mazhar olanlardan kıldığını bilseydi,» demişti. (Yasin; 27).

NASR B. MANSUR

Nasr b. Mansur b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdülhalik el-Attar. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Harranlıdır. Çok malı ve serveti vardı. Bol miktarda sadaka verir, hayırlar yapar, kendini Allah'a yaklaştırmaya vesile olacak türlü iyiliklerde bulunur, çokça Kur'an okur, namazlarını özellikle cemaatle kılmaya devam ederdi. Vefatından sonra kendisi hakkındaki güzel rüyalar görülmüştür. Seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin.

YAHYA B. SELÂME

Yahya b. Selame b. Hüseyin. Künyesi Ebu Fadl'dır. Şafî mezhebine mensuptur. Hasankeyflidir. Fıkıh ve edebiyatın çeşitli kollarında önder bir alimdi. Nazımda ve nesirde usta idi. Yalnız aşırı derecede Şif olduğu söylenir. İbnü'l-Cevzî onun nazımlarından birkaç parça nakletmiştir. Şöyle ki:

«Veda gününde ciğerimi paylaştılar.
Onlar gittikten bu yana artık ciğerim yoktur.
Kirpiklerimin üzerinde yollarına gittiler.
İç organlarımin üzerinde mola verdiler.
Gözlerimin suyunu içtiler.
Göz yaşlarım akıp tükendi.
Ciğerim yaralandı.
Hastalığım da onlar tarafından açığa vuruldu.
Aşk ateşim devamlı yanıyor.
Gözlerim kan ağlıyor.
Gözlerimin uykuyla alakası kalmamış,
Onlardan salınarak yürüyen bir ceylan bana doğru geldi.
Salınarak gelen o ceylan ne güzeldir.

Kılıcı kınından sıyrılmıştır.
 Köşkü parlak ve cilalıdır.
 Yanakları gül pembedir.
 Şafaklarına gelince onlarda yanaklarının kızarıklığı üzerine dö-
 külmüştür.

Saçları kıvrıcık olup akrep iğnesi gibi ve terden ıslaktır.
 Nefesi ve tükürüğü misk ve şarap gibidir.
 Ön dişleri de dolu tanecikleri andırır.
 Ayakta iken gerisi onu düğümler.
 İç organlarının da bir kısmı ayakta bir kısmı oturmaktadır.
 Boyu ve endamı ban ağacının dalı gibidir.
 Doğruca ve eğiklik olmaksızın salınır.»

Bu şiir gerçekten çok uzundur. Yahya b. Selâme bu şiiri tamamladıktan sonra bu defa da Ehl-i Beyt'i ve oniki imamı övmeye başlıyor. Şöyle ki:

«Bana Ehl-i Beyt sevgisini soran kişi!
 Ben bu sevgiyi ilan ederek mi açıklayayım yoksa inkâr mı edeyim?
 Heyhat! Onların sevgisi benim etime ve kanıma karışmıştır.
 Bu sevgi hidayet ve doğru yoldur.
 Haydar (Hz. Ali) ondan sonra Hasan ve Hüseyin,
 Sonra Ali ve oğlu Muhammed,
 Cafer Sadık ve onun oğlu Musa,
 Musa'dan sonra Seyyid Ali.
 Mirzayı kastediyorum.
 Sonra Rıza'nın oğlu Muhammed'i,
 Sonra Ali ve oğlu Müsedded,
 İkinci Hasan, Peşisıra Muhammed b. Hasan el-Müftekid,
 Bunlar benim imamlarım ve seyyidlerimdir.
 Bütün topluluklar beni kınasalar ve fikrimin yalnız olduğunu söyle-
 leseler de,
 Bunlar çok yüce ve kerem sahibi imamlardır.
 Adları öteden beri sıralanıp gelmektedir.
 Bunlar, Allah'ın kullarına karşı hüccetleridir.
 Bunlar, Allah'a giden yoldur.
 Bunlar, öyle bir kavimdir ki, yüksek şeref ve fazilet sahibidirler.
 Müşrikler de, tevhid erbabı da bunları tanır.
 Bunlar, öyle bir kavimdir ki her yerde şehitlikleri vardır.
 Hatta bütün yüreklerde şehitlikleri vardır.
 Bunlar Mina'nın Meş'a-i Haram'ın, Müzdelife'nin Safa ve Mer-
 ve'nin, Mescid-i Haram'ın,
 Sahipleri olan bir kavimdirler.

Mekke, Abtah, Hayf,
Mescidi Cum'a ve Baki-i Gerkad,
Kendilerine aittir hep.»

Bundan sonra da Hz. Hüseyin'in şehid edilmesini yumuşak ifadelerle anlatmaya başlar:

«Ey Mustafa'nın Ehl-i Beyti, Ey benim dayanaklarım, Ey sevgilerine yanıp itimad ettiğim kimseler!

Yarın beni Allah'a ulaştıracak vesilelersiniz.
Artık nasıl korkarım? Ben size dayanırım.
Dostunuz ebediyet cennetinde sürekli diridir.
Size zıt olanlarsa çılgın alevli ateşte ebedi kalacaktır.
Ben başkalarına öfke duyarak sizi seven değilim.
Aksi takdirde sizin yüzünüzden bahtsız olurum mutlu olamam,
Bir Rafizî, ya da fesatçı Haricî,
Sanmasın ki ben kendisine muvafakat edeceğim.
Muhammed (s.a.v.), ondan sonraki halifeler,
Gördüğüm kadarıyla Allah'ın yaratıklarının en üstünleridirler.
Onlar, bizim için dinin kurallarını koydular,
Onlar, dinin temellerini kurup sağlamlaştırdılar,
Ahmed'in ashabına hiyanet edenler,
Ahiret gününde hasım olarak Ahmed'i karşılarında bulurlar.
Benim itikadım budur. Buna sarılın ki kurtuluşa eresiniz.
Benim yolum budur. Bu yola girin ki doğru yola eresiniz.
İmam Şafî'nin mezhebi, mezhebimdir.
Çünkü onun kavilleri sağlamdır.
Usulde ve fûruda ona uydum.
Mürşid olan öğrenci ve talip bu hususta bana uysun.
Allah'ın izniyle ben yarışı kazanan ve kurtuluşa eren kimseyim.
Zalim, sonrada fesatçı başa gelse de ben kurtuluşa ererim.»

Şu şiirde Yahya b. Selâme'ye aittir:

«Malım azaldığında beni sabırsız, çok üzülen,
Öfkesinden parmağını ısırarak biri olarak göremezsin.

Cenâb-ı Allah bana yeniden nimet verdiğinde hatta bütün insanlara verileni bana verdiğinde de beni şımarmış olarak göremezsin.»

HİCRETİN BEŞYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede halife Muktefi, ağır bir hastalığa yakalandı. Sonra iyileşip şifa buldu. Bu sebeple Bağdat şehri günlerce süslendi. Halifenin kendisi de çok miktarda sadaka dağıttı.

Bu senede Abdülmü'min, Mehdiye şehrini Haçlıların elinden geri aldı. Bunlar, Mehdiye şehrini müslümanların elinden hicretin 403. senesinde almışlardı.

Bu senede Abdülmü'min, Mağriplilerden çok sayıda adam öldürdü. Öyleki öldürülenlerin kemikleri büyük bir tepe meydana getirdi.

Bu senenin safer ayında Irak'ta iri taneli dolu yağdı. Her bir dolu tanesi yaklaşık beş rıtl ağırlığındaydı. (bir rıtl 462 gramdır), bazı dolu taneleri de dokuz Bağdat rıtlı ağırlığındaydı. Bu yüzden çok miktarda ürünler ve ekinler telef oldu.

Halife, Vâsit şehrine gitti. Çarşığı dolaştı. Camiini gördü. Dolaşma esnasında atından düştü, alını yaralandı, sonra iyileşti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok fazlalaştı. Bu yüzden Bağdat'ın birçok yerleri sular altında kaldı. Öyle ki evlerin çoğu bu sular içinde tepelikler görünümünü verdiler. Ahmed b. Hanbel'in türbesi sular altında kaldı. O mıntıkadaki mezarlar sular altında kaldılar. Ölüler su üzerinde yüzer oldular. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.

Bu senede hastalık ve ölümler çoğaldı

Bu senede Bizans imparatoru büyük bir orduyla Şam üzerine hücum etti. Cenâb-ı Allah onu kayıp ve ziyan içinde geri çevirdi. Çünkü askerlerinin azıkları azalmıştı. Müslümanlar onun kızkardeşinin oğlunu esir aldılar. Allah'a hamd olsun. Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MEALÎ

Ahmed b. Mealî Bereke el-Harbî. Ebü'l-Hattab el-Kelvezanî el-Hanbelî'den fıkıh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Münazara yaptı. Ders ve fetva verdi. Bundan sonra da Şafî mezhebine geçti. Fakat bir süre sonra tekrar Hanbelî mezhebine geri döndü. Bağdat'ta vaizlik yaptı. Bu senede vefat etti. Deve üzerinde dolaşmaktayken devesi dar bir mekâna girdi. Eğinin kavisli tümsek kısmı göğsüne saplandı ve bu yüzden öldü.

SULTAN MUHAMMED B. MAHMUD B. MUHAMMED B. MELİKŞAH

Sultan Muhammed, Bağdat'ı kuşattıktan sonra Hemedan'a döndüğünde vereme yakalandı ve kurtulamadı. Bu senenin zilhicce ayında bu hastalıktan vefat etti. Vefat etmeden birkaç gün önce bütün mal ve mülkünün kendisine gösterilmesini emretti. Kendisi de balkonda oturmaktaydı. Ayrıca bütün askerler de önünden geçip resmi geçit yaptılar.

Bütün malları, köleleri, cariyeleri, gözdeleri kendisine arzedildi. Ağlamaya ve şöyle demeye başladı.

«Bu askerler Rabbimin emrine karşı bana bir miskal ağırlığınca fayda veremiyorlar. Ölümü benden savamıyorlar. Ömrümü bir an dahi uzatamıyorlar». Sonra halife Muktefi'ye ve Bağdathlılara yaptığı haksızlıkları, onları kuşatma altına alışını, onlara eziyet edişini hatırlayıp pişman oldu. Bütün bunlara teessüf edip şöyle dedi: «Bu hazineler, mallar, mücevherler eğer benim için fidye olarak ölüm meleği tarafından kabul edilecek olsa tamamını ona veririm bu cariyeler, bu güzel gözdelere, kölelere eğer benim için fidye olarak kabul edilecek olsaydı, bunları da Azra'il'e bağışlardım.» Böyle dedikten sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:

«Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı.» (el-Hâkka, 28).

Bundan sonra mallarının mülklerinin çoğunu sadaka olarak dağıttı. Vefat etti. Geride küçük yaşta bir erkek evlat bıraktı. Askerler ve emirler gidip Musul'da zindan da bulunan amcası Süleymanşah b. Muhammed b. Melikşah'ı zindandan çıkardılar. Tahta oturtup sultan yaptılar. Bağdat ve Irak dışında o yörelerde minberlerde onun adına hutbe okundu. Doğrusunu noksanlıklardan münezzehtir olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede halife Muktefi Bi-Emrillah vefat etti. Halife Muktefi'nin asıl adı Ebu Abdillah b. Müstazhir Billah'tır. Bu zat teraki hastalığı denen ve gerdan ile omuz kemiği arasında meydana gelen bir ağrıdan veya başka bir rivayete göre boğazından çıkan bir çıbandan ötürü bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde pazar gecesi altmışaltı yaşını tamamlamaya yirmisekiz gün kala vefat etti. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra türbesine nakledildi. Yirmidört sene üç ay yirmialtı gün süreyle halifelik yapmıştı. Şehametli, şecaatli, atılgan, işleri bizzat kendisi yürüten, savaşlara da para veren bir kimse idi. Irak'ta sultanlardan bağımsız olarak Deylemlilerin iktidara gelişinden kendi zamanına kadar yalnız başına hüküm süren halife odur. Hilafet otoritesini kurdu. Askerlere ve ümeraya hakim oldu. Babası ile şu müşterek özelliklere sahip oldu: O da babası gibi teraki hastalığı yüzünden vefat etti. O da rebiyülevvel ayında vefat etti. Sultan Muhammedşah onun ölümünden üç ay önce vefat etmişti. Sultan Mahmud da babası Müstazhir'den üç ay önce vefat etmişti. Babası Bağdat'ın sular altında kalmasından bir sene sonra vefat etmişti. Kendisi de aynı olayın ikinci yıldönümünde vefat etmişti.

Afif en-Nasih dedi ki: Rüyada birinin şöyle dediğini gördüm: «Üç tane (hı) harfi bir araya geldiğinde Muktefi ölecektir (yani beşin arapçası olan hams kelimesinin hı harfi, ellinin arapçası olan hamsin kelimesi-

nin hı harfı ve 500'ün arapçası olan hamsemie kelimesinin hı harfı) rüyadaki adam Muktefî'nin hicri 555. senede vefat edeceğini söylemişti.

MÜSTENCİD BİLLAH EBÜ'L-MUZAFFER YUSUF B. MUKTEFÎ'NİN HALİFELİĞİ

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi babası vefat edince bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde pazar sabahı halifelğine bey'at edildi. Önce Abbasilerin eşrafı, sonra vezir, kadılar, alimler, ümerâ ona beyatlerini sundular. O zaman kendisi kırkbeş yaşındaydı. Salih bir adamdı. Uzun süreden beri babasının veliahdı idi. Sonra babasının vefatı sebebiyle taziyetleri kabul etmeye başladı. Cuma günü hutbede halife olarak kendisinin adı anılınca dirhemler ve dinarlar, dinleyicilerin üzerine saçıldı. Babasının vefatından sonra onun hilafete geçmesine müslümanlar sevindiler.

Müstencid Billah, Vezir İbn Hübeyre'yi makamında bıraktı ve ölünceye kadar bu görevde kalacağını ona vaad etti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî'yi azledip yerine Ebu Cafer b. Abdülvahid'i atadı. Ebu Cafer yaşlı bir alim olup hadis dinlemesi ve rivayeti vardı. Kûfe'de hakimlik görevine başladı. Sonra bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

Bu senenin şevval ayında Bab-ı Hemedan'da Türkler, Süleyman Paşa'ya karşı ittifak kurdular ve Arslanşah b. Tuğrul adına hutbe okutular.

Bu senede Mısır Fatimî halifesi Faiz de vefat etti.

MISIR FATİMÎ HALİFESİ FAİZ

Ebü'l-Kasım İsa b. İsmail ez-Zafir. Bu senenin safer ayında onbir yaşında vefat etti. Ömrünün altı sene iki aylık kısmını halifelikte geçirmişti. Kendisi küçük olduğu için devlet idaresini Ebü'l-Ğarat yürütmüştü. Faiz'in vefatından sonra Fatimîlerin son halifesi Adid Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Hafız hilafete geçti. Bunun babası halife değildi. Adid, hilafete geçtiği günde henüz buluga ermişti. Memleket idaresini salih bir melik olan, Talaî b. Rezik adındaki vezir yürüttü. Talaî onun adına bey'at aldı ve onu kendi kızıyla evlendirdi. Kızına anlatılamayacak derecede muazzam bir çeyiz verdi. Bu hatun, kocası Adid'in vefatından sonra da yaşadı ve Fatimî devletinin Selahaddin Eyyubî tarafından yıkılışını gördü. İleride de anlatılacağı gibi Fatimî devletinin yıkılışı, hicretin 564. senesinde vuku bulmuştur. Bu senede Gazne hükümdarı büyük sultan da vefat etti.

HÜSREVŞAH B. MELİKŞAH

Hüsrevşah b. Melikşah b. Behramşah b. Mes'ud b. İbrahim b. Mahmud b. Sebüktekin. Büyük bir hanedandan ve yüksek bir riyasetten gelmekteydi. Bunlar, hükümdarlığı atadan oğula miras olarak devralmışlardı. Hüsrevşah hayırlı ve seçkin hükümdarlardan olup halka en güzel muamelede bulunanlardandı. İlmi ve ilim erbabını severdi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Melikşah geçti. Bir süre sonra Alaaddin Hüseyin b. Gur, Melikşah'ın üzerine hücum etti. Gazne'yi kuşatma altına aldı. Ama fethedemedi. Zıyan içinde geri döndü.

Bu senede Melikşah b. Sultan Mahmud da vefat etti.

MELİKŞAH B. SULTAN MAHMUD B. MUHAMMED B. MELİKŞAH

Selçukludur. İsfahan'da zehirlenerek öldürüldü. Bir rivayette anlatıldığına göre Vezir Aynuddin b. Hübeyre, ona zehir içirecek birini bulmuş ve bu işi ona yaptırmıştı. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede hac emiri de vefat etti.

KAYMAZ B. ABDULLAH EL-ERGUVANİ

Halife meydanında at üzerinde top oynamakta iken yere düştü. Beyni kulağından aktı ve o anda öldü. Hayırlı ve seçkin emirlerdendi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. Bu senenin şevval ayında vefat etti.

Bu senede Kûfe multezimi Emir Berguş insanlara hac ettirdi. Büyük emir Şirkuh b. Şadi de hac emirliği yapmıştı. Bu, Nureddin'in askerlerinin komutanı idi. Bol miktarda sadaka dağıttı.

Bu senede Kadı Zekiyüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Yahya Ebü'l-Hasan el-Kureysî, Dımaşk kadılığından istifa etti. Nureddin onun istifasını kabul edip yerine Kadı Kemaleddin Muhammed b. Abdullah eş-Şehrezorî'yi atadı. Seçkin ve hayırlı kadılardan olup çokça sadaka verirdi. Kendisinden sonra devam eden cari sadakaları da vardı. Alim bir kimseydi. Emevi Camii'nde batı tarafında cuma günleri hakimlerin oturmakta olduğu Eyvan-ı Kemalî ona aittir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN DİĞER MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİR MÜCAHİDÜDDİN

Asıl adı Nizar b. Mamin el-Kürdî'dir. Şam ordularının komutanla-

rındandır. Bu görevini Nureddin'den önce devralmış ondan sonra da sürdürmüştü. Serhad şehrinde naiblik yaptı. Şehametli, şecaatli çok iyilik ve hayır yapan, bolca sadaka veren bir kimseydi. Haymeyn civarında Guriye yakınındaki Mücahidiye medresesini vakfedendir. Ayrıca Babü'l-Feradis el-Berranî dahilindeki Mücahidiye medresesi de ona aittir ve mezarında oradadır. Emevi Camii'nin Babü'z-Ziyada dahilindeki Maksuretü'l-Hıdır da Esseb'ül-Mucahid evinde ona aittir. Bu senenin safer ayında kendi evinde vefat etti. Emevi Camii'ne götürülüp orada cenaze namazı kılındıktan sonra medresesine götürüldü ve Babü'l-Feradis dahilindeki medresesine defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler.

ŞEYH ADİY B. MÜSAFİR

Şeyh Adiy b. Müsafir b. İsmail b. Musa b. Mervan b. Hasan b. Mervan el-Hakkârî. Adevi taifesinin şeyhidir. Aslı Dimaşk'ın batısındaki Beytünar kasabasındandır. Sonra Bağdat'a gelmiş, Şeyh Abdülkadir, Şeyh Hammad ed-Debbas, Şeyh Ukayl el-Münbicî, Ebü'l-Vefa el-Hulvanî, Ebü'n-Necib es-Sühreverdi ve diğer zatlarda görüşmüştür. Sonra insanlardan ayrılıp Hakkârî dağlarında inzivaya çekildi. Orada kendisi için bir zaviye yaptırdı. O yörelerin insanları ona çokça bağlanıp inandılar. Hatta bazıları aşırı derecede ona bağlandılar. Bir kısmı onu ilah veya ilah ortağı olarak kabul ettiler ki, bu fahiş bir itikad olup insanı tümüyle dinden çıkarır.

Şeyh Adiy b. Müsafir bu senede yetmiş yaşında iken kendi zaviyesinde vefat etti. Allah rahmet etsin

ABDÜLVAHİD B. AHMED

Abdülvahid b. Ahmed b. Muhammed b. Hamza Ebu Cafer es-Sekafi. Bağdat kadilkudatı idi. Bu göreve bu sene başında Ebü'l-Hasan ed-Damiganî'den sonra atandı. Daha önce Kûfe kadısı idi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Cafer geçti.

MUHAMMED B. YAHYA

Muhammed b. Yahya b. Ali b. Müslim Ebu Abdullah ez-Zebidî. Takriben hicretin 480. senesinde Yemen'e bağlı Zebid şehrinde dünyaya geldi. Hicretin 509. senesinde Bağdat'a geldi. Orada vaizlik yaptı. Nahiv ve edebiyata dair bilgisi vardı. Yoksulluğa katlanan, sabreden ve durumunu hiç kimseye şikâyet etmeyen bir kimseydi. Salih halleri vardı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Süleymanşah b. Muhammed b. Melikşah öldürüldü. Bu, alaycı bir kişi olup dinle az ilgilenirdi. Ramazan'da bile içki içmeye devam ederdi. Memleket idarecisi (vezir) Hadım Yazdiyar onun aleyhine döndü ve onu öldürdü. Sonra da Sultan Arslanşah b. Tuğrul b. Muhammed b. Melikşah'a bey'at etti.

Bu senede salih hükümdar Farisüddin Ebu'l-Garat Talaf b. Rezik el-Ermenî öldürüldü. Bu, Mısır hükümdarı Adid'in vezir ve kayınpederi idi. Yaşı küçük olan Adid'i kısıtlılık altına almış, işleri kendisi idare etmişti. Öldürülmesinden sonra yerine oğlu Rezik vezirliğe atandı ve Adil lakabını aldı. Babası, salih, cömert, âlicenab, edepli bir kimse olup ilim ehlini sever, onlara ihsanda bulunurdu. Hayırlı hükümdarlardan ve seçkin vezirlerdendi. Birden fazla şair onu methetmiştir.

İbn Hallikan dedi ki: Önceleri Ebu Salih Tabii Münyetü Beni Hasipte müteveli idi. Sonra yükseldi. Nihayet Adid'in, ondan önce de Faiz'in vezirliklerini yaptı. Kendisinden sonra da oğlu Adil Rezik b. Talaf vezirliğe geçti. Bu görevi, Şâver tarafından elinden alınıncaya kadar sürdürdü.

Salih Ebu Talaf Kahire dışında Züveyle kapısı yanındaki camii yaptıran kişidir. Tuhaftır ki o, bir ayın yirmidokuzunda vezirliğe atanmış, vezirlik konağından Kurafe'ye yine bir ayın yirmidokuzunda nakledilmiş, iktidarları da yine bir ayın yirmidokuzunda sona ermişti. Zeynüddin Ali b. Neca el-Hanbelî onun şu şiirlerini nakletmiştir:

«İhtiyarlığın, gençliğin yaptığı şeyleri silip yok etti.

Doğan, karga yuvasına kondu.

Sen uyuyorsun ama gece ve gündüzün gözleri uyanıktır.

Musibetlerin ağırlığı senin üzerinden uzaklaşacak değildir.

Bir hazine olan ömrünü nasıl tükettin?

Sen o ömrü hesapsızca harcadın.»

Şu şiir de onu aittir:

«Zaman bize musibetlerini ve olaylarını ne kadar çok gösteriyor.

Bu olaylarda ibretler vardır ama biz bunlardan yüz çeviriyoruz.

Ölümü unutuyoruz, onu hatırlamıyoruz.

Hastalıklar ancak bize ölümü hatırlatıyor.»

Şu şiir de ona aittir:

«Cenâb-ı Allah, zamanın bizim için devam etmesine mutlak olarak hüküm verdi.

Ki hakimiyetimize izzet ve zafer olguları hizmet etsinler.

Anladık ki malın binlercesi tükenir.

Bu maldan sonra bizim için sevap ve hatıra baki kalır.
 Rahmet ile azabı birbirine karıştırdık.
 Sanki biz bulutlar gibiyiz de,
 O bulutlardan şimşek, yıldırım ve yağmur gelir.»

Ölümünden üçgün önce nazmetmiş olduğu şu şiir de ona aittir:

«Biz gaflet ve uykuya dalmışız.
 Oysa ki ölümün gözleri, uyku tutmayan casusları var.
 Senelerdir ölüme doğru yol alıyoruz.
 Keşke ne zaman öleceğimi bilseydim.»

Sonra halife Adid'in köleleri gündüz bir suikast nitcesinde onu öldürdüler. Öldürüldüğünde altmış bir yaşındaydı. Kendisinden sonra yerine oğlu Adil vezirliğe atandı ve hil'at giydirildi. Öldürülmesi sebebiyle Ammare et-Temimî güzel kasidelerle onun için ağıt yaktı. Kurafe'deki türbesine nakledildiğinde halife Adid de onunla beraber yürüdü. Mezarına kadar gitti ve onu tabut içinde mezara defnetti.

İbn Hallikan dedi ki: Fakih Ammare et-Temimî onun tabutu ile ilgili bir kaside yazdı. Ancak bu kasidesinde haddi aştı. Şöyle ki:

«Sanki onun tabutu Musa'nın tabutudur. İki tarafına sekinet (huzur) ve vekar bırakmıştır.»

Bu senede Haface oğulları ile Küfeliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Haface oğulları Küfelilerden bir kısmını öldürdüler. Öldürdükleri Küfeliler arasında Emir Kayser'i de yaraladılar. Hilafet veziri Avnüddin b. Hübeyre onlara karşı direnişe geçti. Nihayet onları çöle kadar büyük bir orduyla kovaladı. Onlar da kendilerini affetmesi için ona haber saldılar.

Bu senede Şerif İsa b. Kasım b. Ebi Haşim (veya Haşim yerine Kasım adı kullanılmıştır) b. Ebi Fuleyte b. Kasım b. Ebi Haşim Mekke valiliğine atandı.

Bu senede halife, yolları daraltan dükkânların yıkılmasını, satıcılardan herhangi birinin yol üzerinde oturmamasını emretti ki, gelip geçenler zarar görmesinler.

Bu senede Bağdat'ta cidden büyük bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi.

Bu senede İbn Şemhal'ın Me'muniye'de yaptırdığı medresenin açılışı yapıldı. Orada Ebu Hakim İbrahim b. Dinar en-Nehrevanî el-Hanbelî ders verdi. O da bu sene sonunda vefat etti. Kendisinden sonra orada Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî müderrislik yaptı. Ebu'l-Ferec daha önce onun yanında kalfa idi. Ölürken Babü'l-Ezec'deki medresesindeki görevinden ayrılmıştı.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAMZA B. ALİ B. TALHA

Künyesi Ebu'l-Futuh'tu. Hacıplik yapmıştır. Müstersid'in ve Muktefi'nin yanında itibarlı ve has adamlardandı. Kendi evinin yanında bir medrese yaptırmıştı. Hacca gitti. Döndüğünde zahidane bir hayat yaşamaya başladı. Yirmi küsur sene evine kapandı. Şairler onu övdüler. Şairlerden biri onun hakkında şöyle bir methiye yazmıştı:

«Ey İslâm'ın pazusu, ey şerefli, ey himmeti zirveye çıkan.

Dünyaya sahip oldun. Fakat ona itibar etmeyip ebedi ahireti tercih ettin.»

HİCRETİN BEŞYÜZELLİYEDİNCİ SENESİ

Bu senede Gürcüler, İslâm ülkesine girdiler. Bir kısım Müslüman erkekleri öldürdüler. Kadınları, çoluk çocukları esir aldılar. Bunun üzerine yöre hükümdarları bir araya gelip onlara karşı ittifak kurdular. Azerbaycan hükümdarı İldeniz, Ahlat hükümdarı İbn Sekman, Merağa hükümdarı İbn Aksungur birleşerek bir sene sonra Gürcistan'a sefer düzenlediler. Orayı yağmaladılar. Çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir aldılar. Gürcülerle savaştılar. Onları misli görülmemiş bir hezimete uğrattılar. Orada üç gün kaldılar. Kimini öldürdüler. Kimini de esir aldılar.

Bu senenin receb ayında Yusuf ed-Dımaşkî, İbn Nizamülmülk'ün azlinden sonra Nizamiye müderrisliğine yeniden atandı. Çünkü kadının biri, İbn Nizamülmülk'ün kendisiyle evlendiğini iddia etmiş, ancak o önce bunu inkâr etmiş sonra itiraf etmişti. Bunun üzerine müderrislikten azledilmişti.

Bu senede Babü'l-Basra'da Vezir İbn Hübeyre'nin yaptırdığı medresenin inşaatı tamamlandı. Oraya bir müderris ve bir fakih tayin edildi. Bu senede Kûfe emiri insanlara haccettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HANEFİLERİN ŞEYHİ ŞÜCA

Şehidliğe defnedildi. Ebu Hanife türbesinin yanında Hanefilerin şeyhliğini yapmaktaydı. Münazaralarda güzel konuşurdu. Hanefiler münazarayı ondan öğrendiler.

VAİZ SADAĞA B. VEZİR

Bağdat'a geldi, Orada vaaz verdi. Zâhidane bir hayat yaşadığı görüntüsünü verdi. Şiiliğe ve ilm-i kelama meyyaldi. Bütün bunlara rağmen halk nazarında ve bazı ümera nezdinde yükselip itibar sahibi oldu. Birçok gelirleri oldu. Bu gelirleri ile bir hankâh yaptırdı. Vefat edince oraya defnedildi. Allah günahlarını bağışlasın.

ZÜMRÜT HATUN

Çavlı'nın kızıdır. Melik Dokmak b. Tutuş'un anne bir kızkardeşi-
dir. Zümrüt, Dımaşk dışında San'a kasabasında Tellû's-Salip denen
mekândaki Hatuniye Medresesi'nin banisidir. Burası Dımaşk'ın batı
tarafına düşer ve Şam San'asının da güneydoğu tarafına düşer. Burası
öteden beri meşhur olan bir kasabadır. Bu medreseyi Şeyh Burhaned-
din Ali b. Muhammed el-Belhî el-Haneffî'ye vakfetmişti. Zümrüt Hatun,
Melik Böri b. Tuğtekin'in zevcesi idi. Ona Şemsü'l-Mülûk İsmail adında-
ki oğlunu doğurmuştu. Şemsü'l-Mülûk İsmail de babası Böri'den sonra
tahta geçti. Onun gibi halka güzel idare ile muamelede bulundu. Bir ara
Haçlılar müslümanlara saldırdılar. O da şehri ve malları Haçlılara tes-
lim etmeye niyetlendi. Kendisini öldürdüler. Şemsü'l-Mülûk İsmail'in
kardeşi de Zümrüt Hatun'a başvurup onun yardımını aldıktan sonra
Şemsülmüluk yerine tahta geçti.

Zümrüt Hatun, Kur'an ilimlerini tahsil etmiş, hadis dinlemişti.
Haneffî mezhebinden idi. Alimleri ve salih insanları severdi. Haleb valisi
Atabeg Zengi onun sebebiyle Dımaşk'ı elde etmek tamahına kapılarak
onunla evlenmişti. Ancak bu evlilik vesilesiyle Dımaşk'ı ele geçireme-
mişti. Aksine Zümrüt Hatun Dımaşk'da kalmayıp bu evlilik sebebiyle
Atabeg Zengi'nin beldesi olan Haleb'e gitmiş orada ikamete devam et-
mişti. Atabeg Zengi'nin ölümünden sonra da Dımaşk'a dönmüştü. Son-
ra Bağdat'a gitmiş oradan da Hicaz'a gitmiş ve bir sene müddetle Mek-
ke'de mücavir olarak yaşamıştı. Mekke'den gelip Medine-i Nebeviy-
ye'de ikamet etmiş ve bu senede vefat edinceye dek orada kalmıştı. Vefat
edince de Baki mezarlığına defnedilmişti. Çok iyilik yapar, sadaka ve-
rir, namaz kılar, oruç tutardı.

es-Sibt dedi ki: «Zümrüt Hatun serveti azalınca kadar sadaka
vermiş, malını dağıtmış ve az bir mala sahip iken vefat etmişti. Ömrü-
nün sonunda buğday ve arpayı eler ve elemenin ücreti ile azığını temin
edip geçinirdi. Bu da tam bir hayır ve mutluluk olup güzel bir sondur.
Yüce Allah ona rahmet etsin. Onun durumunu noksanlıklardan münez-
zeh olan yüce Allah elbeteki daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Mağrib hükümdarı Abdülmü'min b. Ali et-Tomertî vefat etti. Vefatından sonra yerine oğlu Yusuf geçti. Babasının cenazesini hastaymış gibi Merakeş'e götürdü. Merakeş'e vardığında babasının ölümünü açıkladı. İnsanlar ona başsağlığı dileklerini sunup babasından sonra onun hükümdarlığına beyat ettiler ve ona Emirülmü'minin lakabını taktılar

Abdülmü'min akıllı, tedbirli, şecaatlı, cömert, şeriata saygı gösteren bir kimseydi. Onun zamanında namaza devam etmeyen kimseler öldürüldü. Müezzin ezan okumadan önce ve ezan okurken halk mescidlere dolar. İzdiham meydana gelirdi. Kendisi son derece huşû ve sükûnet içerisinde güzelce namaz kılardı, ama küçük suçlar karşılığında dahi çok kan akıttı. İşi Allah'a kalmıştır. Allah ona dilediği gibi hükmedecektir.

Bu senede Oğuzlardan Seyfeddin Muhammed b. Alaeddin öldürüldü. Oğuzlar onu öldürmüşlerdi. Adil bir kimseydi.

Bu senede Haçlılar, Nureddin'e baskın yaptılar. Askerlerini ansızın yakaladılar. Müslümanlar hezimete uğradılar. Kaçışırken birbirlerine dahi dönüp bakamıyorlardı. Nureddin hemen sıçrayıp atına bindi. Ayağında bağ vardı. Bir Kürt bineğinden inip Nureddin'in ayağındaki bağ kesti. Böylece Nureddin yürüyebildi ve kurtuldu. Ancak Haçlılar o Kürd'ü yakalayıp öldürdüler. Allah rahmet etsin. Fakat Nureddin onun çoluk çocuğuna ihsanda bulundu. Onun bu iyiliğini asla unutmadı.

Bu senede halife, Esed oğulları kabilesinin Hille'den sürgün edilmesini emretti. Onlardan Hille'de kalanları da öldürttü. Çünkü onlar fesat çıkarmışlar ve Sultan Muhammedşah'la mektuplaşarak onu Bağdat şehrini kuşatmağa teşvik etmişlerdir. Halifenin bu emri üzerine Esed oğulları kabilesinden 4.000 kişi öldürüldü. Geri kalanlar Hille'den çıkıp gittiler. Halifenin naibleri Hille şehrini teslim aldılar.

Bu senede büyük emir Berguş insanlara hac ettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU MUHAMMED ABDÜLMÜ'MİN B. ALİ

Ebu Muhammed Abdülmü'min b. Ali el-Kaysî. Küfelidir, İbn Tumert'in öğrencisidir. Babası inşaat işçiliği yapar, çamur içinde çalışırdı. Çamura düştüğünde İbn Tumert ona baktı. Onu beğenip sevdi. Onun saadete layık yürekli bir kimse olduğunu kavradı. Yanına alıp arkadaş edindi. Böylece babasının şanı yüceldi. İbn Tumert'in Mesamidlilerden

ve diğerlerinden topladığı askerler onun emrine verildi. Bunlar, Mera-keş hükümdarı Ali b. Yusuf b. Tafşin'le savaştılar. Ali b. Yusuf b. Tafşin Murabıtların hükümdarıydı. Abdülmü'min, Vehran, Telemsan, Fas, Sela, Sebte şehirlerini istila etti. Sonra Merakeş şehrini kuşatma altına aldı. Onbir aylık kuşatmadan sonra hicretin 542. senesinde orayı fethettiler. Zamanı, hadiselerden yana rahat oldu. Kendisi akıllı, ağır başlı, güzel şekilli, hayrı seven bir kimseydi. Bu senede vefat etti. Otuzüç sene hükümdarlık yaptı. Kendine Emirülmü'minin dendi. Allah rahmet etsin.

TALHA B. ALİ

Talha b. Ali b. Tarrad Ebu Ahmed ez-Zeynebi. Nakibü'n-Nukaba idi. Ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Hasan Ali nakıbliğe atandı. Oğlu tüysüzdü. Görevden azledildi ve bu senede malı müsadere edildi.

MUHAMMED B. ABDÜLKERİM

Muhammed b. Abdülkerim b. İbrahim Ebu Abdillâh. İbnü'l-Enbarî adıyla meşhur olmuştur. Bağdat'ta inşa kâtipliği yapmıştır. Yakışıklı, güzel, zarif bir alimdi. İnşa sanatında eşsizdi. Sultan Sencer'e ve diğer hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Hükümdarlara ve halifelere hizmet etti. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu senede vefat etti. Dünyayı ve suretleri sevenler hakkında şöyle bir şiiri vardır:

«Ey hiç bir şeye aldırış etmeden geçip giden.
Visal devletine dönermisin artık.
Ey kalbimin azabı.
Seni sevmekle aklımın nimetleneceğini umarmıyım artık.
Vuslat anında imkânsızı bana vadetseydin.
Böylece beni teselli etseydin.
Bunun sana ne zararı olurdu.
Seni artık sevmek mi! Sen benden başkasının payısın.
Ey benim katilim!
Kürtuluşuma çare var mıdır?
Önceleri sıkıntılı günlerim kapkaranlıktı.
O günler, gecelere ne de çok benziyorlardı.
Senden ötürü kınandım.
Seni sevdiğim için beni kınıyorlar.
Benimle ne alıp veremedikleri var?
Ey beni doyasıya teselli eden.
Ben ve sen artık rahatız.

Onu terk etmeyi söylemek doğrudur.
 Ne güzel olur eğer o benim için doğru dürüst olsa.
 Sabrı üç talakla boşadım.
 Bundan böyle aşk benim hayalimdedir.»

HİCRETİN BEŞYÜZELLİDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Şâver b. Mücirüddin Ebu Şüca es-Sadî geldi. Bunun lakabı Emirü'l-Cüyüştu. Şâver bu gelişi esnasında Mısır diyarının veziriydi. Nasır, Rezik b. Talai'yi öldürdükten sonra onun yerine vezirliğe Şâver geçmiş ve Mısır'da kuvvetlenmişti. Bir süre önce Dirğam adında bir emir ona karşı hücumla geçmiş, asker toplamış, onu mağlup etmiş, Tayyib ve Süleyman adındaki çocuklarını öldürmüştü, üçüncü oğlu Kamil'i esir almış, zindana atmış, ama babasından görmüş olduğu bir iyilik sebebiyle onu öldürmemişti. Bu kargaşadan sonra Dirgam vezirliğe atanmış, ve kendisine Mansur lakabı verilmişti. Bundan sonra Şâver, Adid'den ve Dirgam'dan, kaçarak Mısır diyarından çıkıp gitti. Nureddin Mahmud'a sığındı. O esnada Nureddin Mahmud da Meydan-ı Ahdar köşkünde (Cavsak'ta) ikamet ediyordu. Nureddin ona ikramda bulundu ve yanında konuk etti. Şâver, ondan asker istedi ki, bu askerler Mısır diyarını fethetme hususunda kendisine yardım etsinler. Kendisine askeri yardımda bulunması durumunda Mısır diyarının gelirlerinin üçte birini Nureddin'e vereceğine dair taahhütte bulundu. Nureddin Mahmud da Esedüddin Şirkuh b. Şadi komutasında ona askeri bir birliği takviye olarak verdi. Bunlar Mısır diyarına girdiklerinde daha önce Şâver'le şiddetlice savaşmış olan Mısır ordusuyla karşılaştılar. Yapılan savaşta Esedüddin Şirkuh Mısır ordusunu hezimete uğrattı, onlardan çok asker öldürdü. Dirgam b. Suvar'ı da öldürdü. Kesik başını ülkenin birçok yerinde dolaştırıp teşhir etti. Böylece Şâver vezirlikte güçlendi. Otoritesini kurdu. Durumu düzeldi. Sonra da halife Adid ve Şâver, Nureddin Mahmud'un takviye askeri birliğinin komutanı Esedüddin Şirkûh'a karşı birleşerek ittifak kurdular ve kendi aralarında barıştılar. Şâver, Nureddin Mahmud'a verdiği sözden caydı. Esedüddin'e de geri dönmesini emretti. Ancak Esedüddin Şirkuh bu emri kabul etmedi. Mısır'da fesat çıkardı çok malları gasp etti. Mısır'ın Şarkiye taraflarında ve diğer yerlerinde birçok beldeleri fethetti. Bunun üzerine Şâver, ona karşı Asakalan'da bulunan Mirri adındaki Haçlı melikinden yardım istedi. Haçlı meliki de büyük bir askeri birlikle Mısır'a doğru geldi. Bu durumdan haberdar olan Esedüddin Şirkuh Belbis'e geçip orada istihkam tedbirleri aldı. Haçlı meliki ve Şâver gelip Belbis'i ve oradaki Esedüddin Şirkuh'u kuşatma altına aldılar. Kuşatma sekiz ay sürdü. Esedüddin Şirkuh ve

adamları şiddetle kendilerini savundular. Kuşatma devam etmekte iken Melik Nureddin'in -Haçlıların yokluğunu fırsat bilerek- Haçlı bel-delerine hücum edip birçok Haçlıyı öldürdüğü haberi oralara ulaştı. Harim şehrini fethettiği, oradaki Haçlıları öldürdüğü, sonra Banyas'a gittiği, Askalan'ın Haçlı valisinin de zayıfladığı haberi de oralara ulaştı. Bunun üzerine Şâver ile Haçlı melik Mirri, Esedüddin'den barış talebinde bulundular. Esedüddin Şirkuh onların bu isteklerini kabul etti. Şâver'den 60.000 dinar para aldı ve askerleriyle birlikte dönüp zilhicce ayında Şam'a vardı.

HARİM SAVAŞI

Bu senenin ramazan ayında Harim kalesi fethedildi. Şöyle ki: Nureddin Mahmud, Müslüman askerlerden yardım istemiş ve her taraftan ona, Haçlılardan öcünü alması için takviye birlikleri gelmişti. Bunlar Harim'de birleştiler ve Harim'deki Haçlıları büyük bir bozguna uğrattılar. Antakya valisi Bayamond, Trablus valisi Komes, Rum valisi Dük ve İbn Joscelin'i esir aldılar. Haçlılardan 10.000 -başka bir rivayete göre ise 20.000 kişi kadar- öldürdüler.

Bu senenin zilhicce ayında Nureddin, Banyas şehrini fethetti. Bu rayı hicretin 560. senesinde fethettiğine dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Fetih esnasında beraberinde Emiri Emiran (Mir Miran) Nasreddin de vardı. Savaş esnasında Nasreddin'in gözüne bir ok isabet etmiş ve gözünü kaybetmişti. Nureddin, kardeşi Nasreddin'e «Eğer bu savaşta ki yararlılığın sebebiyle Cenâb-ı Allah'ın ahirette senin için hazırladığı mükâfatı görebilseydin diğer gözünün de gitmesini isterdin» dedi. Muinüddin'in oğluna da şöyle dedi: «Bugün babanın derisi Cehennem ateşinden kurtulup serinlemiştir.» Çünkü Muinüddin, Dimaşk'ı kurtarmak amacıyla Harim kalesini Haçlılara teslim etmişti.

Bu senenin zilhicce ayında Ciron kasrında büyük bir yangın meydana geldi. Bu yangın gecesinde aralarında Esedüddin Şirkuh da olmak üzere bir grup ümera bir araya geldi. O esnada Esedüddin Mısır'dan yeni dönmüştü. Yangını söndürmek için büyük bir çaba harcadı. Oradaki caminin havzasına yangının sıçramaması için uğraştı. Camiyi koruma altına aldı.

HİCRETİN BEŞYÜZELLİDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

VEZİR CEMALEDİN

Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi'nin veziri idi. Çok iyilik ve hayırları vardı. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Ebi Mansur'dur. Künyesi

Ebu Cafer'dir. İsfahanlıdır. Lakabı Cemaleddin'dir. Çok sadaka verir, yoksullara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Mekke ve Medine'de güzel eserler yaptırmıştı. Nitekim Arafat'ta bir su hattı döşetmiş, orada hacılar için kolaylık tesisleri yaptırmış, Mescid-i Hayf ve merdivenlerini mermerle döşetmiş, Medine şehrinin çevresine sur çektirmiş, Ceziretü İbn Ömer'de Dicle nehrinin üzerine yontma taşlarla bir köprü yaptırmış, köprüyü demir ve kurşunlarla takviye etmiş, bir çok kervansaraylar inşa ettirmişti. Her gün kapısında yüz dinar sadaka dağıtırdı. Her sene esirleri kurtarmak için fidye olarak bin dinar verirdi. Sadakaları devamlı idi. Fakihlere ve yoksullara ister Bağdat'ta olsunlar ister başka yerlerde olsunlar sürekli sadaka gönderirdi. Hicretin 558. senesinde hapsedildi.

İbnu's-Saî'nin, tarihinde bir adamdan naklen anlattığına göre rivayetin sahibi olan kişi hapiste Cemaleddin'le birlikteymiş ölümünden önce beyaz bir kuş, hapisteki odasına gelip konmuş ve hep yanında kalmış, Allah'ı zikretmişti. Bu senenin şaban ayında Cemaleddin vefat edinceye kadar kuş oradan ayrılmamış. Cemaleddin vefat ettikten sonra oradan uçup gitmiş ve Cemaleddin de Musul'da kendi şahsi için yaptırdığı bir hankâha defnedilmiş. Kendisi ile Esedüddin Şirkuh b. Şadi arasında şöyle bir anlaşma varmış: Bunlardan hangisi daha önce ölecek olursa hayatta kalan onu Medine'ye götürecekmış.

Bu anlaşma gereğince Esedüddin onun cenazesini Musul'dan alıp adamların omuzları üzerinde Medine'ye göndermiş, cenazesi hangi beldeye uğrarsa orada mutlaka kendisi için cenaze namazı kılınarak rahmet dilenir ve hayırla yad edilirmiş. Musul'da, Tikrit'te, Bağdat'ta, Hille'de, Kûfe'de, Feyd'de, Mekke'de üzerine cenaze namazı kılınmış, sonra cesedi Ka'be'nin çevresinde dolaştırılarak tavaf ettirilmiş; oradan da Medine'ye gönderilmiş ve orada Mescid-i Nebevi'nin doğusunda yaptırmış olduğu hankâha defnedilmiş. İbnü'l-Cevzi ile İbn Saî'nin anlattıklarına göre defnedildiği yer ile Peygamber (s.a.v.)'in haremi ve kabri arasında sadece onbeş ziralık bir mesafe varmış. İbn Saî dedi ki:

Cenaze namazı Hille'de kılındığında bir genç hemen bir tepeye çıkarak şu şiiri okumuştı:

«Naaşı omuzlar üzerinde yürüyüp gitti.

Onun cömertliği binekler üzerinde bağışlar şeklinde akıp gitmişti.

Bir vadiden geçerken oranın kumları ona meylederler,

Bir mecliste bulunduğu da dullar ona yönelip ihtiyaçlarını arzederlerdi.»

KATİP İBN HAZİN

Ahmed b. Muhammed b. Fadl b. Abdülhalik Ebu'l-Fadıl. Katip İbn Hazin diye meşhur olmuştur. Bağdatlıdır. Şairdir. Yüksek derecede güzel şiirler ve yazılar yazardı. Mühür yazmakla ilgilendi. Oğlu Nasrullah ise makamat türünden yazıları daha çok yazdı. Oğlu için bir şiir divanı derledi. İbn Hallikan, bu divandan büyük bir kıta nakletmiştir.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayında İsfahan'da mezheb ihtilafı yüzünden fıkıhçılar arasında günlerce devam eden bir kavga ve fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.

Bu senede Bağdat'ta büyük bir yangın meydana geldi. Bağdat'ın birçok yerleri yandı. İbn Cevzî'nin anlattığına göre bu senede bir kadın Bağdat'ta bir batında dört kız çocuğu doğurmuştu.

Bu senede büyük emir Berguş insanlara hacettirdi.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ÖMER B. BEHLİKA

Bağdat'taki Akıbe Camii'ni onarıp yenileyen değirmencidir. Bu camide cuma namazı kılınması için halifeden izin istedi. Halife de bu hususta ona izin verdi. Caminin çevresindeki mezarlıkları satın alıp camiye ilave etti. Mezarlardaki ölüleri çıkarıp başka yere naklettirdi. Ama kendisi de ölüp defnedildikten sonra Cenâb-ı Allah, kendisini mezarından çıkarıp başka bir yere nakledecek kimseleri de ona musallat etti. Bu da onun yaptığıнын tam karşılığı olan bir ceza idi.

MUHAMMED B. ABDULLAH B. ABBAS

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Abdülhamid. Künyesi Ebu Abdillâh'tır. Harranlıdır. Kadı Ebu Hasan ed-Demiganî nezdinde şahidliği kabul edilen son kimselerdendir. Hadis dinledi, letafetli ve zerafetli bir kimseydi. Ravzatü'l-Üdebâ adını verdiği bir kitap derledi. Bu kitabında güzel parçalar vardır.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bir gün ziyaretine gittim, yanında uzun süre oturdum. Sonra «Herhalde benden sıkıldın. Artık kalkıp gideyim» dedim. Bana şu şiiri okudu:

«Eğer ağırlık çöktü ve usanç geldi diye bıktıysan,
Bilesin ki bu ziyaretlerinde kadrime yüceltiyorsun.

Sen bu ziyaretlerinle sadece dostluk bağımlı güçlendirdin.
 Böyle demekle de sadece teşekkür bineğimin sırtına ağırlık vermiş
 oldun.»

HADİM MERCAN

Kur'an'ın çeşitli kıraatlerini bilirdi. Şafî mezhebinin fikhını okumuştur. Hanbelîlere karşı amansız bir düşman olup vezir İbn Hübeyre ile İbn Cevzî'ye karşı şiddetli ve inatçı bir düşmandı. İbn Cevzî'ye şöyle derdi: «Amacım mezhebini kökünden söküp atmak ve adınızı ağızlarından düşürüp sizi unutturmakdır.»

İbn Hübeyre bu senede vefat edince düşmanlıkta ağırlığı İbn Cevzî'ye yöneltti. İbn Cevzî ondan korktu. Ancak bu senenin zilkade ayında vefat etmesine İbn Cevzî çok sevinmişti.

İBN TİLMİZ

Mahir ve mütehasşis bir hekimdi. Asıl adı Hibetullah b. Said'dir. Bu senede doksanbeş yaşındayken vefat etti. Dünya malı çoktu. Varlıklı bir kimşeydi. İnsanlar nezdinde çok itibarlıydı. Allah kahretsin İslâm'a girmeden öldü. Eski Kilise'ye defnedildi. Eğer Hristiyan olarak ölmüş ise Allah kahretsin. Kendisi müslüman olduğunu iddia ederdi. Ama Hristiyan olarak öldü.

VEZİR B. HÜBEYRE

Yahya b. Muhammed b. Hübeyre Ebü'l-Muzaffer. Halifeye vezirlik yaptı. Avnüddin lakabını taşırdı. el-İfsah adlı kitabı tasnif etti. Kur'an ilimlerini öğrendi. Hadis dinledi. Nahiv, lügat ve aruza dair güzel bilgisi vardı. Hanbelî mezhebinin fikhını öğrendi. Bu alanda güzel ve faydalı kitaplar tasnif etti. Bu kitaplardan biri birkaç ciltlik el-İfsah adlı eserdir. Bu kitabında hadis şerhetti. Alimlerin mezheplerini anlattı. Kendisi itikatta selefi idi. Yoksul ve serveti olmayan bir kimseydi. Sonra devlet hizmetine girdi, yükseldi. Nihayet halife Muktefi'ye vezirlik yaptı. Ondan sonra da oğlu Müstencid'in vezirliğini yaptı. Seçkin vezirlerden biri olup idaresi çok güzeldi. Zulümden son derece uzaktı. İpek elbiseler giymezdi. Halife Muktefi «Abbasilere İbn Hübeyre gibi biri vezirlik yapmış değildir» derdi. Muktefi'nin oğlu Müstencid de böyle derdi. Müstencid onu çok beğenirdi. Hadim Mercan dedi ki: Mü'minlerin emiri Müstencid'in, İbn Hübeyre'ye ait şu şiiri yine İbn Hübeyre'nin karşısında okuduğunu bizzat dinledim:

«İki nimet sana özgü oldu. Sen bunlarla nitelendin.

Ama bunların yad edilişi kıyamete kadar devam edecek ve umumi olacaktır.

Dünya senin varlığına muhtaçtır.

Sen yaşadığın zamanda iyi şeyler, insanlar tarafından kötü karşılanıyordu.

Ey yaşayan kişi, eğer Cafer el-Bermekî senin yerine kasetseydi.

Yahya da bunu yapsaydı,

Yahya ve Cafer ikisi birlikte buna ulaşamazdı.

Sana kötülük yapmak isteyen bir kimse,

Ey Ebu Muzaffer!

Mutlaka sen ona karşı muzaffer oldun.»

Vezir İbn Hübeyre, Abbasi devletini yaşatmak için çok çaba sarfederdi. Selçuklu hükümdarlarının onlara karşı tasallutlarını engelledi. Nihayet Irak'ın tamamında Abbasi hilafetinin otoritesi sağlandı. Irak'ta Abbasilerin yanı sıra başka bir sultanın hükmü sökmedi. Allah'a hamd olsun.

Vezir İbn Hübeyre kendi konağında münazara için alimlere meclis kurardı. Alimler bu mecliste çeşitli konuları inceler ve münazara yaparlardı. Kendisi de onlardan istifade ederdi. Ama bunun yanı sıra alimler de ondan yararlanırlardı. Bir gün İbn Hübeyre fakihlerden birine çirkin sözler sarfetti. Ona «Ey eşek» dedi. Sonra pişman oldu ve o fakihe «Senden bana aynı şeyi söylemeni istiyorum» dedi. Ancak o fakih kişi bu sözü safretmedi ve İbn Hübeyre 200 dinar vererek onun gönlünü aldı ve onunla barıştı. Kendisi ani bir ölümle vefat etti. Bir rivayette anlatıldığına göre tabibin biri onu zehirlemiştir. Ama o tabib de altı ay sonra başkası tarafından zehirlenmiştir. Ölürken o tabib «Ben İbn Hübeyre'yi zehirledim ama kendim de zehirlendim» demiştir.

Vezir İbn Hübeyre hicretin 560. senesinin cemaziyelevvel ayının onikisinde pazar günü vefat etti. Vefat ederken altmış bir yaşındaydı. İbn Cevzî cenazesini yıkadı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün çarşı pazar her taraf kilitlendi. İnsanlar ona çok ağladılar. Kendisi Babü'l-Basra'da inşa ettirmiş olduğu medreseye defnedildi. Allah rahmet etsin. Vefatı sebebiyle şairler onun için çok mersiye yazdılar.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu senede Nureddin Mahmud Şam'a bağlı Munaytira kalesini fethetti. Bu kaledeki bir çok Haçlı öldürüldü. Bol miktarda ganimet elde edildi.

Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu İzzeddin, beraberinde bir köle ile birlikte zindandan kaçtı. «Onu bulana 100 dinar verilecektir o kimin evinde bulunursa evi başına yıkılır ev sahibi de evin kapısında idam edilir. Çocukları gözlerinin önünde kesilir» diye şehirde duyuru yapıldı. Bunun üzerine arabilerden bir adam onun yerini ilgililere bildirdi. Bu ihbar neticesinde bir bahçede yakalandı. Şiddetle dövülerek zindana atıldı ve çok eziyet gördü.

Bu senede Rafizîler, sahabilere açıkça sövmeye başladılar. Önceki asırlarda İbn Hübeyre'den korktukları için yapamadıkları birçok çirkinlikleri açıkça irtikâb etmeye başladılar. Halk arasında da Kur'an'ın mahluk olduğuna dair konuşmalar görüldü.

Bu senede hac emirliğini Berguş yaptı.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. ABBAS

Ebu Tayyib b. Rüstem'in oğludur. Künyesi Ebu Abdillâh el-İsfahânî'dir. Büyük zatlardan, salihlerden ve Allah korkusundan ağlayan kimselerdendi. Şöyle dedi: «Birgün halka konuşma yapmakta olan Maşade'nin meclisinde hazır bulundum. O günün gecesinde Aziz ve Celil olan Rabbimi rüyamda gördüm. Bana şöyle buyurdu: «Bir bid'atçının meclisinde hazır bulunup onun konuşmasını mı dinledin? Öyleyse seni dünyada gözlerinden yoksun bırakacağım.»

Sabah olunca Hasan b. Abbas görmez oldu. Her ne kadar gözleri, gören bir kimseninki gibi açık idiyse de etrafını göremiyordu.

ABDÜLAZİZ B. HASAN

Abdülaziz b. Hasan b. Habbab el-Ağlebî es-Sa'dî. Kadı idi. Künyesi Ebü'l-Mealî idi. Basralıydı. İbn Celis lakabıyla meşhur olmuştur. Çünkü o Mısır hükümdarının meclisinde otururdu. İmad el-Ceride adlı eserde ondan bahsetmiş ve onun hakkında şöyle demiştir: «Abdülaziz'in meşhur bir fazilet ve üstünlüğü, dilden dile dolaşan şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Hayret ki kılıçlar, erkek oldukları halde onların ellerinde iken hayız kanı gibi kan akıtırılar.

Bundan daha hayret verici olan ise,
Avuçları deniz gibi olduğu halde ateş çakar.»

ABDÜLKADİR EL-CİLÎ

Abdülkadir b. Ebu Salih Ebu Muhammed el-Cilî. Hicretin 470. senesinde doğdu. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi. Ebu Said el-Mahremî el-Hanbelî'den fıkıh dersleri aldı. Ebu Said bir medrese yaptırdı ve oranın müderrisliğini Şeyh Abdülkadir'e verdi. Şeyh Abdülkadir de orada insanlara ders verir, vaizlik yapardı. Halk ondan çok istifade etti. Güzel davranışları vardı. İyiliği emredip kötülüğü yasaklama dışında konuşmazdı. Çok zahidane bir yaşantısı vardı. Salih halleri ve mükaşefeleri vardı. Kendisine tabi olan müridlerine ve arkadaşlarına öğütler verirdi. Ancak ona tabi olan müridler ona dair çok abartılı sözler ve fiiller naklederler. Kendisi salih ve takvalı bir kimseydi. Gunyetü't-Talibin ile Fütuhu'l-Ğayb adlı eserleri tasnif etti. Bu kitaplarda güzel şeyler vardır. Ancak bunlarda zayıf ve mevzu hadisler nakletmiştir. Özetle kendisi meşayihin önde gelenlerinden idi. Doksan yaşında vefat etti ve kendisine ait medreseye defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞİKİNCİ SENESİ

Bu senede Haçlılar büyük bir orduyla Mısır'a hücum ettiler. Mısırlılar da bu konuda onlara destek verdiler. Gelen Haçlılar bazı beldelere hakim oldular. Esedüddin Şirkuh bu durumdan haberdar olunca Melik Nureddin'den oraya dönmek için izin istedi. Esedüddin Şirkuh, Vezir Şâver'e karşı çok öfke duymaktaydı. Melik Nureddin, onun Mısır'a gitmesine izin verdi. O da bu senenin rebiyülahir ayında kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyub ile birlikte Mısır'a doğru harekete geçti. Halk onun Mısır diyarına hakim olacağı zannına kapıldı. Bu konuda Şair Hassan adıyla bilinen Arkale şöyle bir şiir okudu:

«Türk sahipleri Arabilerle savaşmak için Mısır'a yöneldiler.

Ey Rabbim! Nasıl ki önceleri bu diyarı Yakup oğullarından doğru sözlü Yusuf'a vermiş idinse:

Şimdi de çağımızda burasını Eyyub oğullarından Yusuf'a ver.

Çünkü o sürekli düşmanların kellesini yere vurur.

Onların bacaklarının damarlarını keser.»

Vezir Şâver, Esedüddin'in ordusuyla birlikte Mısır'a doğru gelmekte olduğunu duyunca el altından Haçlılara haber gönderdi. Onlar da her taraftan Mısır'a akın etmeye başladılar. Esedüddin de onların bu durumunu haber aldı. Ancak beraberinde 2.000 süvari vardı. Maiyetindeki komutanlarla istişare yaptı. Hepsisi de Nureddin'in yanına geri dönmesini önerdiler. Haçlıların çokluğunu gerekçe olarak ileri sürdüler. Şerefüddin Berguş adındaki komutan buna karşı çıkarak şöyle dedi: «Öldürülmekten ve esir düşmekten korkan kişi evinde karısının yanında otur-

sun. İnsanların vergilerini alan kimse onların beldelerini düşmanlarına teslim edemez.»

Şerefüddin'in kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyup da aynı şeyi söyledi. Allah onlara bir azim verdi. Haçlının üzerine hücum ettiler. İki taraf şiddetlice savaştılar. Haçlılardan çok sayıda adam öldürüldü. Hezimete uğradılar. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadar çok Haçlı öldürüldü. Allah'a hamd olsun.

ESEDÜDDİN ŞİRKUH'UN İSKENDERİYE'Yİ FETHİ

Esedüddin daha sonra İskenderiye üzerine gidilmesini emr etti. Oraya gittiler. Orayı ele geçirdiler. Mallarını ganimet olarak elde ettiler. Esedüddin orada naib olarak kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf'u bırakarak Said'e gitti. Orayı ele geçirdi. Orada da bol miktarda ganimet elde etti. Sonra Haçlılarla Mısırlılar, Selahaddin Yusuf'un elinden almak için üç ay müddetle İskenderiye şehrini kuşatmak hususunda birleştiler. Bu kuşatma, Selahaddin'in amcası Esedüddin'in Said'de bulunduğu zamana denk gelmişti. Ancak Selahaddin, İskenderiye'yi şiddetle savundu. Fakat zaman geçince azıkları azaldı. Sıkıntıya düştüler. Esedüddin oraya geri geldi. Vezir Şâver, İskenderiye'ye karşılık 50.000 dinar vererek onunla barış anlaşması yaptı. Esedüddin bunu kabul etti. Selahaddin de İskenderiye'den çıktı. Şehri Mısırlılara teslim etti. Şevval ayının ortasında Şam'a döndü. Vezir Şâver de yıllık 1.000 dinar vermek şartıyla Haçlılarla anlaşma yaparak Mısır'ı aldı. Ayrıca anlaşma gereğince Haçlıların Kahire'de bir emniyet müdürleri bulunacaktı. Anlaşmadan sonra Haçlılar beldelerine geri döndüler. Çünkü kendileri Mısır'da bulundukları esnada Melik Nureddin arkadan onların beldelerine baskın yapmış, birçok kalelerini fethetmiş, birçok adamlarını öldürmüş, çok sayıda kadın ve çocuklarını esir almış, çok miktarda mallarını ganimet edinmişti. Allah'a hamd olsun. Bu gazada beraberinde kardeşi Kutbeddin Mevdud da bulunmaktaydı. Melik Nureddin, kardeşi Kutbeddin'e Rakka'yı verdi o da gidip Rakka şehrini teslim aldı.

Bu senenin şaban ayında Katib İmad Bağdat'tan Dımaşk'a geldi. Katib İmad dediğimiz zatın asıl adı Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-İsfahanî'dir. el-Fethü'l-Kuddusî, el-Berku's-Şamî. el-Ceride ve diğer eserlerin sahibidir. Kadilkudat Kemaleddin eş-Şehrezorî onu Babülferec dahilindeki Medresetünnuriye eş-Şafîye'ye konuk etti. Katib İmad orada kaldığından dolayı bu medrese onun adıyla yadedildi ve oraya İmadiye medresesi denildi. Sonra Şeyh Fakih İbn Abd'den sonra hicretin 567. senesinde Katip İmad oranın müderrisliğine atandı. Kendisini ilk olarak Necmeddin Eyyub ziyarete geldi. Bunlar daha önce Tikrit şehrinde tanışmışlardı. Katip İmad, Necmeddin Eyyub'u Ebu Şame'nin

zikretmiş olduğu bir kasideyle methetti ve Esedüddin ve Selahaddin de o esnada Mısır'da Selahaddin'in Mısır diyarını ele geçirdiği müjdesini verdi. Müjdeyi şu şiiriyle dile getirdi:

«Mısır'da Yusuf yerleşip otoritesini kurdu.
Onun sayesinde gurbetten sonra Yakub'un gözleri aydınlandı.
Yusuf orada kardeşleriyle buluştu.
Kınama olmaksızın Cenâb-ı Allah onları bir araya getirdi.»

Sonra İmadüddin, Melik Nureddin Mahmud'un inşa katipliğine atandı.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAC EMİRİ BERGUŞ

Birkaç seneden beri Hac emirliği yapmaktaydı. Askerî komutanlardandı. Şemle et-Türkmanî ile savaşmak üzere Bağdat'tan çıktı. Yolda atından düşüp öldü.

KATİP EBÜ'L-MEALÎ

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Hamdun. et-Tezkire-tü'l-Hamduniye adlı eserin sahibidir. Zimmetler divanının başkanlığını bir süre yürüttü. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kureyş mezarlığına defnedildi.

REŞİD ES-SADEFÎ

Abbadî'nin huzurunda kürsüde otururdu. Saçı ağarmış, ağırbaşlı, vakarlı bir kimseydi. Sema yapanların meclisine devam eder, raks ederdi. Bir sema meclisinde raksederken vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin safer ayında Şerefüddin Ebu Cafer b. Beledî, Vâsıt'tan Bağdat'a geldi. Askerler, iki nakib ve kadı onu karşılamaya çıktılar. Karşılayanlar, vezaret makamına kadar öne sıra yaya yürüdüler. Fermanı vezirlik makamında okundu. Kendisine Vezir Şerefüddin Celâlül-İslâm Muizzü'd-Devle Seyyidül-Vüzera Sadrü's-Şark ve'l-Garb lakabı verildi.

Bu senede Hafaceliler ülkede fesat çıkardılar. Köyleri yağmaladılar. Bağdat'tan bir ordu onların üzerine gidince çöle kaçtılar. Askerler

de susuzluktan korktukları için geri çekildiler. Bu defa Hafaceliler askerlere hücum ettiler. Çok sayıda asker öldürdüler. Kalanları esir aldılar. Askerler de onlardan bir kısmını esir almışlardı. Esir alınanlar surlar üzerinde idam edildiler.

Bu senenin şevval ayında Melik Nureddin Mahmud b. Zengi'nin karısı İsmetü'd-Din Hatun binti Muineddin hacca gitmek üzere Bağdat'a geldi. Beraberinde hizmetçileri ve cariyeleri de vardı. Hizmetçiler arasında Hadim Sandal da bulunmaktaydı. Kendisine son derece ikramda bulunuldu.

Bu senede Bağdat kadilkudatı Cafer vefat etti. Şehir yirmüç gün müddetle hakimsiz kaldı. Nihayet Ruh b. Hadsenî'yi receb ayının dördünde kadilkudat olmağa zorladılar.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CAFER B. ABDÜLVAHİD

Ebu'l-Berekat es-Sekafî. Babasından sonra Bağdat kadilkudatlığı yaptı. Hicretin 529. senesinde doğdu. Vefat sebebi şuydu: Kendisinden mal ve para talep edildi. Vezir İbn Beledî kendisine sert ve ağır sözler sarfetti. O da korkuya kapılıp kan kustu ve vefat etti.

EBU SA'D ES-SEMANÎ

Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur Ebu Sa'd es-Sem'anî. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi ve Hatib Bağdadî'nin Tarih-u Bağdad adlı eserine bir zeyil yazdı. el-Muntazam adlı eserde İbnü'l-Cevzî onu eleştirdi ve onun kendi mezhebinden olan kimseleri kayırdığını, onlara aşırı taraftar olduğunu, onlardan bir cemaatı ise eleştirdiğini, biyografileri anlatırken âmiyane ibareler kullandığını, meselâ bir mutasavvıf kadından bahsederken «O iffetli idi» dediğini, meşhur şair Haysebeyse'den bahsederken de «Onun, Dahale Harece (girdi, çıktı) denilen bir kızkardeşi vardı» dediğini ve benzeri sözler sarfettiğini bildirmiştir.

ABDÜLKAHİR B. MUHAMMED

Abdülkadir b. Muhammed b. Abdullah Ebu'n-Neceb es-Sühreverdi. Hz. Ebu Bekir es-Sıddık'ın sülelasından olduğu anlatılır. Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Fetva verdi. Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Kendi şahsı için medrese ve bir de hankah yaptırdı. Bununla birlikte mutasavvıf bir kimse olup halka vaaz verirdi. Vefat ettiğinde kendi medresesine defnedildi.

MUHAMMED B. ABDÜLHAMİD

Muhammed b. Abdülhamid b. Ebu'l-Hüseyn Ebü'l-Feth er-Razî. Alâ el-Alim adıyla meşhur olmuştur. Semerkantlıdır. Münazara hususunda büyük bir otoriteydi. Hilaf ve cedel ilminde kendine has bir yöntemi vardı. Buna et-Talikatü'l-Alemiye denilirdi. İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Muhammed b. Abdülhamid, Bağdat'a geldi. Meclisim de hazır bulundu.»

Ebu Sa'd es-Sem'anî dedi ki: «Muhammed b. Abdülhamid devamlı içki içer ve şöyle derdi: «Dünyada münazara kitabından ve içki içtiğim şarap kabından daha güzel bir şey yoktur.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Sonra duyduğuma göre Muhammed b. Abdülhamid içki içmekten ve münazaralarda bulunmaktan vazgeçmiş, kendini ibadete vermiş ve hayırlı işlerde bulunmuştur.»

YUSUF B. ABDULLAH

Yusuf b. Abdullah b. Bender ed-Dımaşkî. Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Esad el-Mihenî'den fıkıh dersleri aldı. Münazaralarda yükseldi. Eşarîlerin aşırı taraftarıydı. Bu senede yani hicretin 563. senesinde Şemle et-Türkmanî'ye elçi olarak gitti ve Şemle'nin ülkesinde vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Mısır, Emir Esedüddin Şirkuh tarafından fethedildi. Bu senede Haçlılar Mısır diyarında taşkınlık yaptılar. Şöyle ki: Haçlılar Şâver'i orada kendi temsilcileri olarak bırakmışlar. Mısır'ın mallarına, meskenlerine tahakküm etmişler ve her taraftan oraya akın akın gelmişlerdi. El koymadıkları ve sahipleri olan Müslümanları da kovup sürgün etmedikleri bir mesken bırakmamışlardı. Birçok şövalyeleri Mısır'a yerleşmişlerdi. Haçlılar bu durumu duyunca her taraftan hücumla geçerek Askalan hükümdarının maiyetinde büyük bir orduyla Mısır'a geldiler. Ele geçirdikleri ilk yer, Belbis şehri oldu. Belbislilerin bir kısmını öldürdüler. Geride kalanları da esir aldılar. Şehre yerleştiler. Orada ağırlıklarından kurtuldular. Orayı kendileri için bir uğrak yeri ve sığınak yaptılar. Sonra gidip Babu'l-Barkiye tarafından Kahire'ye girdiler. Vezir Şâver halka Mısır'ı yakmalarını, insanların oradan ayrılıp Kahire'ye göçmelerini emretti. Haçlılar şehri yağmaladılar. Halkın cidden birçok malı elden gitti. Mısır, ellidört gün ateşler içinde yandı. O esnada Mısır hükümdarı Adid, haber göndererek Nureddin'den yardım istedi. Nureddin'e kadınlarının saçlarını gönderip «İmdatıma yetiş. Kadınlarımı Haçlıların elinden kurtar» dedi. Esedüddin'in yanlarında ikamet

etmesi şartıyla da Nureddin'e Mısır haracının üçte birini vermeyi taahhüd etti. Bu üçte birlik haraca ek olarak bazı arazileri iktâ olarak vereceğine dair de teahütte bulundu. Nureddin bunun üzerine Mısır'a asker gönderme hazırlığına başladı. Vezir Şâver Müslümanların Mısır'a ulaştıklarını duyunca Haçlı hükümdarına şu mesajı gönderdi: «Sana olan sevgi ve dostluğumu biliyorsun. Ancak Adid ile Müslümanlar şehri size teslim etme fikrime muvafakat etmiyorlar.» Böyle dedikten sonra Mısır'a geri dönmeleri için Haçlılara 1.000.000 dinar verme teahhüdünde bulundu. Bu paranın 800.000 dinarını peşin olarak ödedi. Haçlılar da Nureddin'in askerlerinden korkarak ve ikinci bir kez Mısır'a geri dönmeye ümitlenerek ülkelerine döndüler.

«Fakat hile yaptılar. Allah da onları cezalandırdı. Allah, hile yapanların cezasını en iyi verendir.» (Âli İmrân, 54).

Sonra Vezir Şâver, barış için Haçlılara ödemeyi taahhüd ettiği altınları halktan istemeğe ve uğradıkları sıkıntı, yangın ve korku yetmezmiş gibi bu amaçla onlara baskı yapmağa başladı. Cenâb-ı Allah da İslam askerlerinin Mısır'a gelişi ve vezirin de karşılarında ölmesi üzerine onların musibetlerini kaldırdı. Şöyle ki:

Nureddin, Humus'ta bulunan Esedüddin'i Haleb'e davet etmişti. O da bu uzak mesafeyi bir günde katederek Humus'tan çıkmış, sonra konağına girmiş biraz yol azığı alıp gün doğumu esnasında yola koyulmuş. Aynı günün akşamında Haleb'te bulunan Sultan Nureddin'in yanına varmıştı. Denilir ki bu kadar uzak bir mesafeyi sahabilerden başkasının bu kadar kısa bir sürede katettiği görülmemiştir. Nureddin bu duruma sevindi ve Esedüddin'i ordu komutanlığına tayin etti. 200.000 dinar para vererek ona ikramda bulundu. Önde gelen bazı emirleri onun maiyetine verdi ki, bu emirlerin her biri Esedüddin'in maiyetinde Allah rızasını ve Allah yolunda cihadı amaçlayarak sefere gitmeyi arzuluyordu. Esedüddin'in maiyetindeki komutanlardan biri de kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyup'tu. Ancak bu sefere çıkmayı arzulamıyor, aksine bundan hoşlanmıyordu. Yüce Allah buyuruyor ki: «De ki «Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsın. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın. İyilik elindedir. Doğrusu sen herşeye kadırsın.» (Âl-i İmrân, 26).

Nureddin, Esedüddin'in ordusuna 6.000 Türkmen askeri de kattı ve Esedüddin'i bütün bu birliklerin komutanı yaptı. Esedüddin, orduyu Haleb'ten Dımaşk'a doğru yola koyuldu. Nureddin de beraberlerindeydi. Nureddin onları Dımaşk'tan Mısır'a sevketti. Kendisi ise Dımaşk'ta ikamet etti. Nureddin'in, Esedüddin komutasındaki askerleri Mısır diyarına vardıklarında Haçlıların kendi aleyhlerine akdedilen anlaşma gereğince ülkelerine dönmüş olduklarını gördüler. Esedüddin bu senenin rebiyülahir ayının yedisinde Mısır'a ulaşmış ve aynı günde

Adid'in huzuruna girmiş, Adid ona kıymetli hil'atler giydirmiş, o da bu hil'atleri giyerek şehir dışındaki otağına dönmüştü. Müslümanlar onun gelişine çok sevinmişlerdi. Esedüddin'e ve askerlerine çok armağanlar verilmiş, ikramlarda bulunulmuştu. Halkın eşrafı da Esedüddin'e hizmet etmek için otağa gelmişlerdi. Gelenler arasında istemeyerek de olsa Halife Adid de vardı. Halife Adid ona bazı önemli sırlar verdi. Bu sırlar arasında Vezir Şâver'in öldürülmesi de vardı. Bu işi onunla birlikte kararlaştırdı. Böylece komutan Esedüddin'in itibarı yükseldi. Otoritesi fazlalaştı. Ama halife Adid, Melik Nureddin'e vermeyi taahhüd ettiği mal ve paraları ödemekte gecikti. Bununla birlikte Esedüddin'in yanına gidip gelmeye devam ediyordu. Onunla beraber dolaşıyordu. Bir ziyafet hazırlamağa karar verdi. Ancak adamları kendisine bir suikast yapılmasından korktukları için bu ziyafette kendisini hazır bulunmaktan caydırdılar ve Şâver'i öldürme hususunda onunla istişare yaptılar. Ancak Emir Esedüddin, onlara bu imkânı vermedi. Günlerden bir gün Şâver, Esedüddin'in makamına geldi. Onun İmam Şafî'nin mezarını ziyarete gitmiş olduğunu gördü. Orada Esedüddin'in kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf la karşılaştı. Selahattin Yusuf, görevlilere vezir Şâver'in tutuklanmasını emretti. Ancak onu amcası Esedüddin'le müşavere yaptıktan sonra öldürdü. Şâver'in adamları ve koruyucuları etkisiz hale getirildiler. Gizlice durumu Adid'e bildirdiler ki, onu kurtarsın. Fakat Adid, Emir Esedüddin'e haber salarak Vezir Şâver'in başının koparılmasını istedi. Böylece Şâver öldürüldü. Kesik başı da rebiyülahir ayının onyedisinde Halife Adid'e gönderildi. Müslümanlar bu duruma sevindiler. Esedüddin, Şâver'in konağının yağmalanmasını emretti. Konak yağmalandı. Sonra Esedüddin, Halife Adid'in yanına giderek ondan vezirlik istedi. Halife Adid ona vezirlik hilatı giydirdi ve ona Melik Mansur lakabını taktı. Bundan sonra Esedüddin, Şâver'in konağına yerleşti ve şanı yüceldi. Nureddin, Mısır'ın fethedildiğini duyunca çok sevindi. Şairler onu şiirleriyle tebrik ettiler. Yalnız o, Esedüddin'in Halife Adid'e vezir oluşundan ötürü sevinmedi. Aynı şekilde vezirlik, kardeşi oğlu Selahaddin'e verildiğinde de sevinmedi. Nureddin, bu durumu ortadan kaldırmak için çareler aramaya başladı. Ancak çaresini bulamadı. Bu vezirliği iptal ettiremedi. Özellikle Selahaddin'in inşallah ile ride de anlatılacağı gibi halife Adid'in hazinelerine sahip olduğunu duyduğunda da sevinmemişti. Doğrusunu Allah bilir.

Esedüddin, saraya haber salarak bir katip istedi. Kendi temennilerini dile getirdiğinde kabul edileceğini umarak katip olarak ona Kadı Fadıl'ı gönderdiler. Esedüddin, çeşitli işlerin başına yöneticiler tayin etti. Araziler ikta etti. Valiler atadı, böylece sayılı birkaç gün boyunca kendi kendine sevinip mutlu oldu. Ancak bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde cumartesi günü ölüm onu yakaladı. İki ay beş gün müd-

detle hüküm sürmüştü. Esedüddin merhum vefat edince şanlı emirler halife Adid'e, Selahaddin Yusuf'un, müteveffa amcasından sonra vezirliğe tayin edilmesi için öneride bulundular. Halife Adid de Selahaddin Yusuf'u vezirliğe tayin etti ve ona kıymetli hilatler giydirip Melik Nasır lakabını taktı.

SELAHADDİN'İN GİYDİĞİ HİLATIN EVSAFI

er-Ravzateyn adlı eserde Ebu Şâme'nin anlattığına göre Selahaddin'in giydiği hilatın evsafı şöyledir:

«Kenarı altınla süslenmiş, beyaz bir sarık, dibeki bir elbise ki kenarı altın süslemeli idi. Altın yaldızla süslenmiş bir cübbe, altın tellerle işlenmiş bir taylesan, 10.000 dinar değerinde mücevher bir gerdanlık, 5.000 dinar değerinde altın süslemeli bir kılıç, 8.000 dinar değerinde altın süslemeli bir kılıç, 8.000 dinar değerinde bir kemer, üzerinde de altın gerdanlık ve boyunbağı bulunan bir mücevher, başında da 200 cevher tanesi. Ayaklarında dört cevherden halhal, başında altın bir şerit ve üzerinde beyaz bir çıkıntı, miğferi beyaz renkli olup hil'atın yanı sıra altın dolu birkaç kese, bir at ve başka armağanlar. Bunlara ek olarak atlastan beyaz bir keçe içinde dürülü vezirlik fermanı.

Selahaddin, bu hil'atı bu senenin cemaziyelahir ayının yirmibeşinde pazartesi günü giymişti. Bu, cidden görülmeye değer muazzam bir törendi. Bütün askerler onun hizmetine girdiler. Sadece Aynü'd-Devle el-Yarukî onun hizmetine girmedi ve «Nureddin'den sonra Yusuf'a hizmet etmem» dedi. Sonra da Aynü'd-Devle el-Yarukî askerleriyle birlikte Şam'a gitti. Nureddin bu davranışından ötürü onu kınadı.

Melik Selahaddin, Melik Nureddin'in naibi sıfatıyla Mısır'da ika-met etti. Mısır diyarında minberler üzerinde onun adına hutbe okuttu. Melik Nureddin'e mektup yazarken emir serasker Selahaddin ünvanını kullandı. Ona mütevazî davrandı. Ancak herkesin kalbi Selahaddin'e meyletti. Nefisler ona boyun eğdi. Onun zamanında halife Adid büyük kuvvet kazandı. O diyarda insanlar arasında Selahaddin'in kadri yücel-di. Maiyetindeki kimselerin iktalarını artırdı. Adamları onu sevdiler. Ona hürmet edip hizmette bulundular.

Nureddin ona bir mektup yazarak vezirliği fermansız olarak kabul ettiğinden ötürü kınadı ve Mısır diyarından elde ettiği gelirlerin hesabını çıkarmasını emretti. Ancak Selahaddin bu emri yerine getirmedi. Nureddin de bu arada; «Eyyub'un oğlu hükümdar olmuş» demeye başladı. Selahaddin, Nureddin'e mektup yazarak aile efradını, kardeşlerini ve yakınlarını kendisine göndermesini istedi. Melik Nureddin, istediği kimseleri ona gönderdi. Ancak onların kendisine itaat etmelerini ve emrini dinlemelerini şart koştu. Neticede Selahaddin'in Mısır diyarında

otoritesi kuvvetlendi. Mısır devleti böylece sağlamlaştı. İşler yoluna girdi. Selahaddin'in saltanatı güçlendi. Şair'in biri; Selahaddin'in Vezir Şâver'i öldürmesi ile ilgili olarak şöyle bir şiir okumuştı:

«Mısır helak olmuştu. Yusuf oraya sahip oldu.
Rahman'ın vakti belirlenmiş bir emri ile,
Yusuf'un orada Şâver'i öldürmesi,
Davud'un Calut'u öldürmesi gibidir.»

Ebu Şâme dedi ki: «Halife Adid bu senede Şâver'in şu çocuklarını öldürttü:

- 1- Şüca (lakabı Kâmil idi).
- 2- Tari (lakabı Muazzam idi).
- 3- Farisülmüslimin.

Bunlar öldürüldükten sonra kesik başları Mısır diyarında dolaştırılıp teşhir edildi.

TAVAŞI'NIN ÖLDÜRÜLMESİ

Tavaşı Selahaddin'in zamanında halife ve adamlarının güvendiği bir devlet sekreteri idi. Tavaşı Mısır'da hilafet sarayında bir mektup yazarak Haçlılara gönderdi ki Mısır'a gelip oradaki Şamlı Müslüman askerleri kovalasınlar. Sarayın muhafız kuvvetleri komutanı olan Habeşli Tavaşı bu mektubu güvendiği bir adamla Haçlılara gönderdi. Ulak yolda iken kendisinden şüphelenen bir adam tarafından yakalanıp Selahaddin'e götürüldü. Ulak suçunu ikrar etti. Mektubu çıkardı. Selahaddin mektubu okuyup durumu anladı. Ancak gizledi. Devlet sekreteri Tavaşı, Selahaddin'in durumdan haberdar olduğunu anlayınca hilafet sarayına kapandı. Öldürülmekten korktuğu için uzun bir süre dışarı çıkmadı. Sonra günün birinde ava çıkmak istedi. Dışarıda iken Selahaddin onu yakalayıp öldürecek adamlarını üzerine saldı. Yakalanıp öldürdü. Başı kesilip Selahaddin'in huzuruna bırakıldı. Bundan sonra Selahaddin saraydaki hizmetçilerin tamamını görevden azletti. Onların yerine Bahaeddin Karakuş'u tayin etti ve ona bütün işleri idare etmesi emrini verdi.

ZENCİ OLAYI

Hilafet mü'temeni (devlet sekreteri) Habeşli Tavaşı öldürülüp saraydaki diğer hizmetçiler görevlerinden azledildiklerinde hizmetçiler buna kızarak bir araya gelip toplandılar. Zenciler yaklaşık 50.000 kişilik bir topluluk meydana getirdiler. İki saray arasında Selahaddin'in askerleriyle savaştılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Halife Adid, sarayında savaşı seyrediyordu. Şamlı askerler saraydan taş atı-

yorlardı. Bir rivayete göre Adid'in emriyle olduğu, başka bir rivayete göre ise onun emri dışında Adid'in askerleri karşı tarafa ok attılar. Sonra Nasır'ın kardeşi Nurşah Şemsü'd-Devle de Adid'in sarayda savaşı seyretmekte olduğu penceresinin yakılmasını emretti. Nurşah Şemsü'd-Devle savaşta hazır bulunuyordu. Nureddin onu kardeşine takviye olsun diye göndermişti. Halife Adid'in sarayının kapısı açıldı ve «Müminlerin emiri, şu zencileri aranızdan ve ülkenizden çıkarmanızı size emrediyor» diye seslenildi. Şamlılar kuvvetlendiriler. Zenciler zayıfladılar. Sultan, Mansure diye bilinen zenci mahallesine askerleri sevketti. Bu mahallede zencilerin evleri ve aileleri bulunuyordu. Askerlerin gelmesi üzerine Bab-ı Zuveyle'deki zenciler geri dönüp kaçtılar. Komutan, onları kılıçlı askerleriyle kovaladı ve onlardan bir çoğunu öldürdü. Sonra zenciler eman dilediler. Kendilerine eman verildi. Cize'ye sürgün edildiler. Sonra Selahaddin'in kardeşi Şemsü'd-Devle Nurşah onların karşısına çıktı ve yine onlardan bir çoğunu öldürdü. Geride çok az sayıda zenci kaldı. Zulm ettiklerinden dolayı zencilerin evleri boş kaldı.

Bu senede Nureddin, Caber kalesini fethetti. Bu kaleyi sahibi bulunan Şihabüddin Malik b. Ali el-Ukaylî'nin elinden aldı. Caber kalesi Sultan Melikşah zamanından beri Şihabüddin'in elinde bulunmaktaydı.

Bu senede Haleb Camii yandı. Nureddin orayı onardı.

Bu senede Haleb dışındaki mahallenin kendisine nisbet edilmekte olduğu Maruk öldü.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SADULLAH B. NASR B. SAİD ED-DÜCACÎ

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Vaizdi. Hanbelî idi. Hicretin 480. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Vaaz verdi. Vaazı çok letafetli ve hoştu. Bu yönüyle İbnü'l-Cevzî onu çok övmüş ve anlattığına göre kendisi bir defasında ondan sıfatlarla ilgili hadisi sormuş, ama o bu konuya değinmeyip şu şiiri okumuş:

«Kaybolan öfkeli, kabul etmeyip dedi ki, ey nefis ya buna razı olmalısın.

Ki bunun aksi düşünülemez.

Çünkü ona itaati farz kılan sensin.

Kendisinden ayrılmaya güç yetiremediğine küsme.

Her ne kadar yanakların ondan ayrılıp küsmeye yönelse de gene de küsme, razı ol.»

İbnü'l-Cevzî onun şöyle dediğini nakletmiştir:

«Bir defasında halifeden korktum. Rüyada biri bana:

«Şunu yaz bakalım» dedi:

«Zamanın belalarına karşı sabrınla göğüs ger.

Bir ve herşeyi bilen zâtın lutfunu ümid ederek bekle.

Her ne kadar zamanın sıkıntısı seni zorlasa da ümidini kesme.

Zamanın belalarının oku sana yönelse de ümitsizlenme.

Yüce Allah'ın bu sıkıntılar arasında sana ihsan edeceği bir genişlik vardır.

Bu genişlik, anlayışlar ve vehimler arasında gizlidir.

Mızrakların ucu arasından kurtulan nice kimseler vardır.

Aslanın pençesinden kurtulan nice avlar vardır.»

Sadullah b. Nasr bu senenin şaban ayında seksendört yaşında vefat etti ve Zorî hankâhının yanına defnedildi. Sonra İmam Ahmed b. Hanbel Mezarlığına nakledildi.

ŞÂVER B. MÜCİRÜDDİN

Künyesi Ebu Şüca es-Sa'dî'dir. Emirü'l-Cüyuş lakabını taşırdı. Halife Adid'in zamanında Mısır diyarının vezirliğini yaptı. Vezirliği Rezik'in elinden aldı. Kadı Fadıl'ı yazı işlerinde kullanan ilk vezir odur. Kadı Fadıl'ı İskenderiye'ye bağlı Babû's-Sidre'den yanına çağırmişti. Kadı Fadıl onun yanında yükselip itibar sahibi oldu. Saraydaki diğer katipler onun emri altına girdiler. Kadı Fadıl'ın fazilet ve üstünlüğünü görünce ona tabi oldular. Şairler onu övdüler. Övenlerden biri de Ammare el-Yümnî'dir. Ammare bir şiirinde onu şöyle övmüştür:

«Demir demirden sıkıntı duydu.

Şâver, Muhammed'in dinine yardım etmekten sıkılmadı. Zaman, onun gibisini getirmeye yemin etti.

Ey zaman, yeminini bozdun, kefareti öde.»

İşi yolundaydı. Nihayet Emir Dirgam b. Süvar ona karşı ayaklandı. O da Nureddin'e sığındı. Nureddin onunla birlikte Esedüddin Şirkuh'u emir Dirgam'a karşı gönderdi. İkisi birlikte Emir Dirgam'ı mağlup ettiler. Fakat bilahare Şâver ona karşı ahdini bozdu. Esedüddin de ona kin beslemeye başladı. Nihayet onu bu senede kardeşinin oğlu Selahaddin vasıtasıyla öldürttü. Bu senenin rebiyülahir ayının onyedisinde emir Cerdenk'in huzurunda boynu vuruldu. Öldürülmesinden sonra yerine Esedüddin vezirliğe tayin edildi. Ama o da sadece iki ay beş gün süreyle iktidarda kalabildi.

İbn Hallikan dedi ki: «Şâver'in soy kütüğü şöyledir: Ebu Şüca Şâver

b. Muciruddin b. Nizar b. Aşair b. Şas b. Muğis b. Habib b. Haris b. Rebia b. Mahis b. Ebi Züeyb Abdullah. Ebu Züeyb Abdillâh, Halimetü's-Sadiye'nin babasıdır.» İbn Hallikan böyle demiştir. Ancak onun bu sözünde şüphe vardır. Zira aradaki uzun mesafe bu kadar kısa bir soy silsilesi ile tamamlanamaz, doğrusunu Allah bilir.

ŞİRKUH B. ŞADÎ

Esedüddin el-Kürdî ez-Zerzarî. Zerzarîliler, Kürd kabilelerinin en şerefliisidirler. Şirkuh, Azerbaycan'a bağlı Derin kasabasıındandır. Kendisi ve kardeşi Necmeddin Eyyub, Emir Mücahidüddin Nehruz el-Hadîme hizmette bulundular. Nehruz el-Hadîm, Irak şahnesi (emniyet müdürü) idi. Necmeddin Eyyub Tikrit kalenin naibliğini yaptı. O esnada Karaca es-Sakî'den kaçmakta olan İmadüddin Zengî Tikrit kalasına geldi. Necmeddin ve kardeşi Şirkuh ona ihsanda bulunup hizmet ettiler. Sonra İmadüddin halktan birini öldürdü. Nehruz da Necmeddin Eyyub ile Şirkuh b. Şadî'yi kaleden çıkarıp kovdu. İkisi Halep'te bulunan İmadüddin Zengî'nin yanına gittiler. İmadüddin onlara iyilik ve ihsanda bulundu. Sonra ikisi İmadüddin Zengî'nin oğlu Nureddin Mahmud'un yanında yükselip itibar sahibi oldular. İmadüddin Zengî, Eyyub'u Baalbek naibliğine atadı. Sonra İmadüddin'in oğlu Nureddin onu bu görevde bıraktı. Esedüddin de Nureddin'in yanında kalıp onun en büyük komutanlarından biri oldu. Has ve gözde adamları arasına girdi. Nureddin ona Rahbe beldesini ve Humus vilayetini diğer iktalarla birlikte iltizam olarak verdi. Çünkü Esedüddin Şirkuh şehametli, şecaatli, cesaretli bir komutan olup Haçlılarla cihad etmekteydi. Onlarla birçok defalar savaşmış ve zaferler kazanmıştı. Özellikle Dimaşk'ın fethi gününde büyük yararlık göstermişti. Bundan daha önemlisi, Mısır diyarının ele geçirilişinde gösterdiği yararlılık idi. Allah onun mezarını rahmetiyle ıslatsın. Makamını Cennet kılsın.

Esedüddin Şirkuh b. Şadî, cumartesi günü ani olarak meydana gelen bir nefes tikanıklığı neticesinde vefat etti. Vefatı bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde vuku bulmuştu. Allah rahmet etsin.

Ebu Şame dedi ki: Mısır'ın Kahire şehrinin güneydoğusunda bulunan Esedi Hankâh'ı ona nisbet edilir. Kendisinden sonra iktidar, kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf'un eline geçti. Selahaddin Yusuf hakimiyetini ve o yöredeki otoritesini güçlendirdi.

MUHAMMED B. ABDULLAH B. ABDÜLVAHİD

Muhammed b. Abdullah b. Abdülvahid b. Süleyman. İbn Battî adıyla meşhur olmuştur. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinden hadis dinlemek amacıyla başka yerlerden yanına gelinirdi. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu senede vefat etti.

MUHAMMED EL-FARİKÎ

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Vaizdi. Anlatıldığına göre o Nehcûlbelağâ adlı eseri ezberlemiş ve lafızlarını tabir edip yorumlamıştır. Fesahatli, belâgatli bir kimseydi. Sözleri yazılır ve ondan el-Hikemu'l-Farîkîye adlı bir kitap rivayet edilir.

MUAMMER B. ABDÜLVAHİD

Muammer b. Abdülvahid b. Recâ Ebu Ahmed el-İsfahanî. Vaizdi. Hadis hafızlarındandır. Ebu Nuaym'ın ashabından rivayetlerde bulunmuştur. Hadise dair güzel bir bilgisi vardı. Hacca gitmekte iken Badiye'de vefat etti. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayında Haçlılar Mısır'a bağlı Dimyat'ı elli gün müddetle kuşatma altında tuttular. Ahaliye sıkıntılı anlar yaşattılar. Birçok kimseleri öldürdüler. Mısır diyarına sahip olmak ümidi ve de müslümanların Kudüs'ü istila etme korkusu sebebiyle karadan ve denizden Dimyat'a gelip saldırmışlardı. Selahaddin de Nureddin'e mektup yazarak yardım istedi. Kendisine askerî takviye göndermesi talebinde bulundu. Zira Mısır'dan ayrılması durumunda Mısırlıların arkadan ona hiyanet edeceklerini, şayet Mısır'da oturup Haçlılarla savaşmayacak olursa Haçlıların Dimyat'ı ele geçireceklerini orayı, Mısır ülkesini ele geçirmek amacıyla kuvvetleneceklerini ve bir üs haline getireceklerini bildirdi. Nureddin de ona birçok askeri birliği peşpeşe gönderdi. Sonra Haçlıların ülkelerinden ayrılıp Dimyat'a gidişlerini fırsat bilen Nureddin, arkadan onların ülkesine büyük askeri birlikle saldırdı. Evlerinin arasına kadar girip yerleşti. Mallarını ganimet edindi. Orada bulunan adamların bir kısmını öldürdü. Çoklarını esir aldı. Selahaddin'e gönderdiği takviye birlikler arasında babası Emir Necmeddin Eyüp ta bulunmaktaydı. Beraberlerinde diğer oğulları da vardı. Askerler Mısır dışına çıkıp onu karşıladılar. Halife Adid de oğluna saygı ve ikram olsun diye onu karşılamaya çıktı. İskenderiye ve Dimyat'ı ona ikta' olarak verdi. Diğer oğullarına da bazı yerleri ikta' olarak verdi.

Halife Adid, bu hadiseden dolayı Selahaddin'e 1.000.000 dinar para yardımında bulundu. Nihayet Haçlılar Dimyat'tan ayrılıp döndüler. Nureddin'in kendi ülkelerine baskın yaptığını, birçok adamları öldürüp kadın ve çocuklarını esir aldığını, mallarını ganimet edindiğini duyduklarından ülkelerine geri döndüler. Allah müslümanlara hayır mükâfat versin.

Sonra Nureddin bu senenin cemaziyelahir ayında kuşatma amacıyla Kerh'e gitti. Kerh, çok korunaklı bir şehirdi. Orayı neredeyse fethedecekti. Ama Haçlıların öncü birliklerinin Dımaşk'a yöneldiklerini duyunca kuşatmayı bıraktı. Haçlıların arkadan kendilerini kuşatmalarından korktu. Kuşatmayı bırakıp Dımaşk'a yöneldi. Orada savunma tedbirleri aldı. Haçlılar Dimyat'tan sökülüp döndüklerinde Nureddin çok sevinmişti. Şairlerden her biri bu konuda birer kaside yazmıştı. Melik Selahaddin Eyyubî ise bu duruma gam ve kederle bakmaktaydı. Hatta bir hadis talebesi bu konuda tebessümle ilgili müselsel senetli bir hadis okumuş ve sürekli sevinç meydana gelmesi için kendisinin tebessüm etmesini istemişti. Ancak o tebessüm etmeyip şu cevabı vermişti:

«Dimyat sınırında Müslümanların Haçlılar tarafından kuşatma altında tutulduğu bir esnada Cenâb-ı Allah'ın beni tebessüm eder halde görmesinden utanırım.»

Şeyh Ebu Şâme'den rivayet: Mansura kalesinde bulunan Ebu Derda Mescidi'nin imamı, Haçlıların Dimyat'tan kovuldukları gecede rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine şöyle dediğini görmüş: «Nureddin'e selam söyle ve Haçlıların Dimyat'tan ayrıldıkları müjdesini ona ver.» Ben dedim ki: «Ya Rasûlallah bunun alameti nedir?»

Buyurdu ki: «Telharim gününde secdeye kapanıp şu duayı yapmış olduğunu Nureddin'e bildir: «Allah'ım. Sen kendi dinine yardım et. Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?»

Nureddin Mahmud, Ebu Derda Mescidi'nde sabah namazını kıldıktan sonra imam ona bu müjdeyi vermiş ve Rasûlullah'ın anlattığı alameti kendisine bildirmişti. «Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?» sözünü nakletme sırası geldiğinde bunu söyleyememiş ve utanmıştı. Ancak Nureddin Mahmud, imama: «Rasûlullah (s.a.v.)'in sana emrettiği şeyi söyle» deyince imam aynı ifadeyi kullanmış. Nureddin Mahmud da «doğru söyledin» demiş, bu olayı tasdik etmek ve sevindiğini bildirmek amacıyla Nureddin Mahmud ağlamıştı. Sonra durumun açıklığa kavuşmasını beklemişler ve gerçektende Rasûlullah (s.a.v.)'in rüyada İmama haber verdiği şekilde Haçlıların Dimyat'ı bırakıp gittikleri görüldü.

Katib İmad dedi ki: «Bu senede Melik Nureddin, Dariya Camii'nin onardı. Orada bulunan Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şehidliğini ve Dımaşk'taki birçok yerleri onardı.»

Bu senede Kerkük şehri Nureddin tarafından dört gün süreyle kuşatıldı. Orada yanında bulunan Necmeddin Eyyub (Selahaddin'in babası) yanından ayrılıp Mısır'a oğlu Selahaddin'in yanına gitti. Nureddin ona Mısır'da bulunan oğlu Selahaddine, Mısır'da halife Müstencid Billah el-Abbâsî adına hutbe okumasını emretmesini bildirdi. Çünkü halife, Selahaddin'in orada kendi adına hutbe okutmadığını bildirerek bu

durumu kınamıştı.

Bu senede Haçlılar, Sebib b. Rakik ve İbn Kankarî ile birlikte Seva-hil'den gelerek Kerkük'ü savunmak istediler. Sebib b. Rakik ile İbn Kan-karî, Haçlıların en ünlü şövalyelerindendiler. Nureddin, kendile-riyle savaşmak üzere üzerlerine gidince yollarını değiştirip başka tara-fa saptılar.

Bu senede Şam ve Cezire'de büyük bir deprem meydana geldi. Birçok yerleri etkiledi. Şam'daki surların çoğu yıkıldı. Evlerin çoğu sahiple-rinin üzerlerine çöktü. Özellikle Dımaşk, Humus, Hama, Haleb ve Baal-bek'te surların çoğu ve kaleler çöktü. Nureddin de bu mekânlarda mey-dana gelen tahribatın çoğunu giderip gerekli onarımları yaptırdı.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK KUTBEDDİN MEVDUD B. ZENGİ

Nureddin Mahmud'un kardeşi olup Musul valisi idi. Vefat ederken kırkdört yaşındaydı. Yirmibir sene müddetle hüküm sürdü. Seçkin hü-kümdarlardandı. Halkı tarafından çok sevilirdi. Onlara şefkat gösterir, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Şekli ve şemali güzeldi. Kendisinden son-ra yerine oğlu Seyfeddin Gazi geçti. Seyfeddin Gazi'nin annesi, Hatun binti Timurtaş b. İlgazi b. Artuk'tur. Bilindiği gibi İlgazi b. Artuk da Mardin valisiydi. Melik Kutbeddin'in veziri Fahreddin Abdülmesih'ti ki, bu, zalim ve zorba bir kimseydi.

Bu senede Endülüs'teki garp melikleri arasında birçok savaşlar meydana geldi. Şark hükümdarları arasında da aynı şekilde çok savaş-lar cereyan etti.

Bu senede ve bundan önceki senede hac emirliğini Berguş el-Kebir yaptı. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerle ilgili bir nakil ve riva-yete rastlamadım.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞALTINCI SENESİ

Bu senede halife Müstencid vefat etti. Yerine oğlu Müstedi halife ol-du. Müstencid sene başında hastalanmış, sonra görünüşte şifa bulmuş-tu. Bu sebeple büyük bir ziyafet tertipledi. İnsanlar da bu vesileyle çok sevindiler. Sonra kendisinde şiddetli nekahet bulunduğu halde tabib onu hamama soktu. Hamamda öldü. Anlatıldığına göre tabibin böyle yapmasını bazı devlet erkânı tavsiye etmişlerdi ki Müstencid erken öl-sün.

Müstencid, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde cumartesi günü öğleden sonra kırksekiz yaşında vefat etti. Onbir sene bir ay müddetle halifelik yaptı. Halifelerin hayırlılarından, adillerinden ve halka en çok

merhamet gösterenlerindendi. Halkın üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Irak'ta ağır vergiler bırakmadı. Şirret bir adam hakkında adamlarından biri yanında şefaatçi oldu. Bunun üzerine Müstencid o adama 10.000 dinar para verdi. Verirken de «Sana 10.000 dinar veriyorum ama müslümanları bu adamın şerrinden kurtarıp rahata erdirmem için bir mislini de bana getir» dedi.

Müstencid esmer tenli, uzun sakallı bir kimseydi. Abbasîlerin otuzikincisiydi. Bu da Ebced hesabına göre lam ve ba harfleri ile ifade edilmiştir. Bu sebeple ediplerden biri, onun hakkında şöyle bir tarih düşürmüştür:

«Halifeleri Ebced hesabına göre sayacak olursak,
Ey Müstencid sen Abbas oğullarının lübbü oldun.»

Bilindiği gibi lüb kelimesinde lam ve ba harfleri vardır ki bunlar da otuziki eder. Yani o, Abbasi halifelerinin otuzikincisi idi. İyiliği emreder, kötülüğü menederdi. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine şöyle buyurduğunu görmüştü:

«De ki Allah'ım; hidayete erdirdiğin kimseler arasında beni de hidayete erdir. Afiyete kavuşturduğun kimseler arasında bana da afiyet ver.....»

Böylece kunut duasının tamamını ona öğretmişti.

Vefat ettikten sonra pazar günü öğlenden önce cenaze namazı kılındı. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra Rusafe mezarlığına nakledildi. Yüce Allah rahmet etsin.

MÜSTADİ'NİN HİLAFETİ

Ebu Muhammed Hasan b. Yusuf el-Müstencid b. Muktefi. Annesi İsmet adında Ermeni bir kadındı. Müstadi, hicretin 536. senesinin şaban ayında doğdu. Babasının vefat günü olan rebiyülahir ayının dokuzunda pazartesi sabahı halifeliğine bey'at edildi. Hz. Hasan'dan sonra ondan başka Hasan adında bir başkası halifelığe geçmiş değildir. Künyesi de Hz. Hasan'ın ki gibi Ebu Muhammed idi. Halifeliğine bey'at edildiği günde insanlara 1.000'den fazla hil'at giydirdi. Bu gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Bağdat kadilkudathına Ruh b. Hadsenî'yi rebiyülahir ayının yirmibirinde cuma günü tayin etti. Üstad Adüdü'd-Devle'ye vezirlik hil'atı giydirdi. Kapısında üç namaz vaktinde, sabah akşam ve yatsı vakitlerinde davul çaldırdı. Kölelerden onyediyi emir tayin etti. Vaizlere vaaz etmeleri için izin verdi. Vaizler de uzun bir süre yasaklı kaldıktan sonra konuşmaya başladılar. Çünkü daha önce vaazları yüzünden uzun süren fitneler ve şerler meydana geliyordu. Bundan sonra hacipleri çoğaldı. Musul'a sahip olduğuna dair müjde geldiğinde Katib İmad şöyle bir şiir okudu:

«Zaman Müstadi sayesinde aydınlandı.
 O, hırkai saadetin varisi ve Peygamber (s.a.v.)'in amcazadesidir.
 Hakkı, şeriatı ve adaleti getirdi.
 Bu ihya ediciye merhaba,
 Bağdathlıları da tebrik ediyorum.
 Onlar, bütün perişanlıklardan sonra mutlu bir yaşama kavuştular.
 Karanlık zaman geçip gitti
 Artık aydınlık çağı geldi.»

Bu senede Melik Nureddin, Rakka'ya gitti. Orayı ele geçirdi. Aynı şekilde Nusaybin, Habur ve Sincar'ı da ele geçirip damadı ve kardeşinin oğlu Mevdud b. İmadüddin'e teslim etti. Sonra Musul'a gitti. Orada yirmidört gün kaldı. Orayı da kardeşinin oğlu Seyfeddin Gazi b. Kutbeddin Mevdud'a Cezire ile birlikte verdi. Diğer kızını onunla evlendirdi. Musul Camii'nin genişletilip onarılmasını emretti. Bunun için bizzat kendisi bir vakıf kurdu. Camiye bir hatib ve orada fıkıh öğretmesi içinde bir müderris tayin etti. Fıkıh müderrisi Ebu Bekir el-Berkanî idi ki, bu zat Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nın talebesi idi. Müderrisliğe atandığına dair bir ferman yazdı. Camiye Musul köylerinden birini vakfetti. Bütün bunları da salih ve âhid bir zat olan Şeyh Ömer'in tavsiyesi üzerine yapmıştı. Şeyh Ömer Molla'nın orada ziyaret edilen bir tekkesi vardı. Her sene mevlid kandilinde davette bulunurdu. Melikler, emirler, alimler, vezirler davetine gelir ve orada büyük bir ihtifal düzenlenirdi. Melik Nureddin arkadaşıydı. İşlerinde ona danışırdı. Bazı önemli işleri yaparken ona güvenirdi. Musul'da ikamet ettiği süre zarfında yaptığı bütün hayırları yapması için o kendisine tavsiyede bulunmuştu. Bu sebepledir ki Musul'a gelişi esnasında halk çok sevinmişti. Üzerindeki bütün sıkıntılar giderilmişti. Aralarında bulunan zalim ve zorba Fahreddin Abdülmesih'i kovmuştu. Melik Nureddin, Şeyh Ömer Molla'ya Abdullah adını vermiş, onu beraberinde Dimaşk'a götürmüş, güzel arazi parçalarını iktâ' olarak vermişti. Fahreddin Abdülmesih denen zalim ve zorba kişi Hristiyandı. Ama Müslüman olduğunu söylüyordu. Anlatıldığına göre evinin içinde gizli bir yerde kendisine ait bir kilisesi varmış, idaresi kötü, zorba, içi bozuk bir kimseydi. Âlimlere özellikle müslümanlara karşı kindar bir düşmandı. Nureddin Musul'a girdiğinde onun için Şeyh Ömer Molla eman dilemişti. Nureddin, Musul'a varır varmaz kardeşi oğlu yanına gelmiş, huzurunda durmuş, Nureddin de ona ihsan ve ikramda bulunmuştu. Halifeden getirmiş olduğu hil'atı ona giydirmişti. Böylece şehire büyük bir debdebe ve alayışle girmişti. Nureddin, Musul'a vardığında kış şiddetlenmişti. Bu yüzden yukarıda da anlattığımız gibi orada ikamet etmişti. İkametinin son gecesinde Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti:

«Belden senin hoşuna gitti. Cihadı terk ettin. Allah düşmanlarıyla savaşmaz oldun?» Bundan sonra Nureddin uykudan hemen uyanıp sefer hazırlığına başlamıştı. Sabah olur olmaz Şam yoluna koyulmuştu. Şeyh İbn Ebi Asrun'u kadılığa tayin edip beraberinde Sincar, Nusaybin ve Habur'a götürmüştü. İbn Ebi Asrun orada naib ve idareciler tayin etmişti.

Bu senede Selahaddin -Şii oldukları gerekçesiyle- Mısır kadılarını görevden azletti. Kadilkudatlığa Şafî mezhebine mensup Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardani'yi tayin etti. Diğer muamelelerin yürütülmesi için de Şafî kadılar tayin etti. Şafîler için bir medrese yaptırdı. Malikîler için de bir medrese yaptırdı. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer de çok kıymetli bir konak satın alarak orasını Şafîler için medrese haline getirdi. Bir bahçeyi ve başka arazileri de oraya vakfetti.

Selahaddin, şehrin surlarını tamir ettirdi. İskenderiye'ninkini de tamir ettirdi. Halka çok ihsanlarda bulundu. Askalan ve Gazze taraflarında bulunan Haçlı beldelerine hücum etti. Eyle'deki Haçlı kalesine hücum etti. Orada bulunan bir çok Haçlı şövalyesini öldürdü. Şam'dan gelmekte olan aile efradını karşıladı. Uzun bir ayrılıktan sonra ailesiyle bir araya geldi.

Bu senede Selahaddin, ezanlarda okunmakta olan «Hayya ala hayri'l-amel» cümlesini kaldırttı. Mısır'ın her tarafında bu uygulamaya geçti. Minberler üzerinde Abbasiler adına hutbe okunmasını sağladı.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

TAHİR B. MUHAMMED B. TAHİR

Künyesi Ebu Zür'a'dır. Aslen Makdislidir, ama doğum yeri Raz şehridir. Hemedan'da ikamet etmiştir. Hicretin 481. senesinde doğmuş, babası Hafız Muhammed b. Tahir ona çok hadis nakletmişti. Rivayetleri arasında Şafî'nin Müsned'i de vardır. Bu senenin rebiülahir ayının yedisinde çarşamba günü Hemedan'da vefat etti. Vefat ederken doksan yaşına yaklaşmıştı.

KADI YUSUF

Ebü'l-Haccac b. Hallal. Mısır inşa divanının başkanı idi. Bu hususta Kadı Fadıl'ın üstadıydı. Kadı Fadıl'ı bu hususta yetiştirdi. Nihayet Kadı Fadıl bu alanda yükseldi. Kadı Yusuf yaşlandığı için bu görevi yapamayacak hale geldiğinde Kadı Fadıl onun yerine geçti. Kadı Fadıl onun aile efradının geçimlerini ölünceye kadar üstlendi. Kadı Yusuf vefat ettikten sonra da Kadı Fadıl onun aile efradına çok ihsanlarda bulunmuştu. Allah hepsine rahmet etsin.

YUSUF B. HALİFE

Yusuf b. Halife Müstencid Billah b. Muktefi b. Müstazhir. Biyografisinden ve vefatından önceki kısımlarda bahsedilmişti. Amcası Ebu Nasr b. Müstazhir'den birkaç ay önce vefat etti. Kendisinden sonra Müstazhir'in oğullarından hayatta kalan olmamıştı. Bu senenin zilkade ayının yirmisekizinde salı günü vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin ilk cumasında Mısır hükümdarı halife Adıd vefat etti. Selahaddin, Mısır'da ve oraya bağlı mıntikalarda ikinci cuma günü Abbasiler adına hutbe okunmasını emretti. Bu, muazzam ve görülmeye değer bir gündü. Haber Melik Nureddin'e vardığında o, bu durumu halifeye İbn Ebi Asrun Şihabüddin Ebü'l-Meali aracılığıyla ilettili. Bu müjde üzerine Bağdat şehri süslendi. Çarşılar kilitlendi. Çadırlar kuruldu. Müslümanlar buna çok sevindiler. Çünkü Mısır diyarında halife Muti el-Abbasi'nin zamanında hicri 359. seneden bu yana yani Fatimilerin Mısır'a sahip olduğu ve oraya galebe çaldıkları günden beri Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verilmişti ki, bu da 208 senelik bir süreydi.

İbnu'l-Cevzi dedi ki: «Ben bu konuda bir kitap yazdım adını da en-Nasr Alâ Mısır koydum.»

UBEYDİLERİN SON HALİFESİ ADİD'İN VEFATI

Lügatte Adid kelimesi kesici anlamına gelir. Nitekim bir hadiste «Harem'in ağaçları kesilmez» buyurulmaktadır. Burada kesilmez anlamına gelen fiil (yudedü) fiilidir. Adid vefat edince Ubeydilerin Mısır'daki hakimiyetleri sona erdi. Adid'in asıl adı Abdullah'tır. Künyesi Ebu Muhammed olup soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf el-Hafız b. Müstansır b. Hakim b. Aziz b. Muiz b. Mansur el-Kahiri Ebü'l-Genaim b. Mehdi.

Adid, hicretin 546. senesinde doğdu. Yirmibir sene yaşadı. Yaşantısı kötüydü. Murdar bir Şii idi. İmkân olsaydı bütün Ehl-i Sünneti öldürürdü. Selahaddin'in Mısır'da otoritesi kurulunca Nureddin'in fermanı üzerine Mısır'da Abbasiler adına hutbe okutmaya başladı. Çünkü halife, Melik Nureddin'e haber salarak vefatından önce onu kendi adına hutbe okutturmadığından dolayı kınamıştı. Müstencid de o zaman hasta idi. Vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu geçti. Mısır'da hutbe onun adına okunmaya başladı. Sonra Adid hastalandı ve aşure gününde vefat etti. Melik Selahaddin cenazesine geldi. Taziyesinde hazır bulundu. Vefatı sebebiyle üzüldü ağladı. Çok hüznünlendiği belli oluyordu.

Hayatında emirlerine çok itaat ederdi. Adid cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Allah onu bağışlasın.

Vefat edince Selahaddin, saraydaki herşeye el koydu, Adid'in aile efradını oradan çıkarıp kendilerine tahsis ettiği bir konağa yerleştirdi. Onlara bolca harçlık, nafaka ve erzak verdi. Rahat bir yaşantıya kavuşturdu. Halife'nin vefatını onlara unutturmaya çalıştı. Selahaddin, Mısır'da Adid'in vefatından önce Abbasiler adına hutbe okutmaya başladığına pişman olmuştu. Keşke Adid'in vefatını bekleseydi. Ama bu, takdir edilmiş bir kaderdir. Katib İmad bu konuda şöyle bir şiir nazmetmiştir:

«Soysuz Adid öldü.

Artık bid'atçılar Mısır'da ağızlarını açamazlar.

Mısır Firavununun çağı sona erdi.

Artık Mısır'ın Yusufu, işleri ele alacaktır.

Azgınların ateşi söndü.

Yanan şirk ateşleri küllendi.

Selahaddin'in işleri yoluna girdi.

Doğruluk cevherleri ipe dizildi.

Abbas oğullarının şiarları gerçek olarak ortaya çıktı.

Batıl ise gizlendi.

Tevhidin davetçisi beklemekteydi.

Şimdi şirk davetçilerinden öc alacaktır.

Sapıklık ehli kimseler, karanlıklara daldılar.

Ahmaklık ve körlüklerinden ötürü böyle oldu.

Cahiller, alimlerin minberi aydınlandığında,

Karanlıklara dalıp geri döndüler.

Müstedi sayesinde hakkın binası yükseldi.

Oysa daha önce yıkıldı.

Ezilen ve horlanan devlet, yeniden ortaya çıktı.

Çiğnenen din, şimdi muzaffer oldu.

İslâm'ın omuzu, mehabetli bir şekilde harekete geçti.

İslâm'ın ön dişleri göründü ve gülümsedi.

Hidayet yüzleri muştulanıp sevindiler.

Küfür ise pişmanlıktan ötürü ağzını yumruklasın.

Düşmanların harimi artık çiğnenecek

Zorbalar arasında paylaşılacak,

Konak ve saray sahiplerinin kâşâneleri yıkılacak,

Kemal hanesi onarılıp yükselecek,

Sâkinleri sustuktan sonra konuşacak,

Dalalettekiler ise zilletten ötürü geberecek,

Burunları toprağa sürülecektir.»

Mısır'da ve bağlı yörelerde adına hutbe okutulmasından dolayı halife Müstedî'yi müjdelemek için Bağdat'ta söylenen şiirlerden biri de şudur:

«Ey mevlam (efendim)! Peşpeşe gelen fetihlerin sebebiyle seni kutlarım.

Süvarilerin dahışları hep senin içindir. Sana doğrudur.

Bu sayede Mısır'ı ele geçirdin. Orada şirke engel oldun.

Ümitsiz diller de artık hak dile getiriliyor.

İmamımızın adıyla Allah'a hamd olsun, Mısır tekrar ele geçti.

Bütün beldelere artık hakim oluyorsun sen.

Mısır, Yusuf'a boyun eğmişse bunda tuhaf bir durum yoktur.

Yükseklerine doğru Mısır ziynetlenmektedir.

Bu Yusuf, Peygamber Yusuf'a yaradılış huy ve iffet bakımından benzemektedir.

Rahmandan gelen şeylerin hepsi, yeryüzünde peşpeşe gelmektedirler.

Sen Haşimilere yapılan sövgüleri ortadan kaldırdın.

Bu utanç ancak senin kılıcın sayesinde giderilebilirdi.»

Ebu Şâme de bu şiiri er-Ravzateyn adlı eserinde nakletmiş, ancak onun naklettiği, bundan daha uzundur. Onun anlattığına göre vezir Ebü'l-Gezail Hüseyin b. Muhammed b. Berekât bunu gördüğü bir rüyadan sonra vefatından önce halifeye okumuştur. İkinci Yusuf, halife Müstencid'i kasdetmiştir. İbn Cevzî de böyle demiş ve «Bu şiir Müstencid'in sağlığında okunmuştu» demiştir. Müstencid'in adına değil de ancak onun oğlu Müstedî adına Mısır'da hutbe okundu. Bu haber Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub adına Bağdat'a ulaştırıldı. Halife de Melik Nureddin'e, Mısır'da kendisi adına hutbe okunduğu müjdesini vermiş olmasından dolayı büyük armağanlar gönderdi. Aynı şekilde Mısır diyarının meliki Selahaddin'e büyük armağanlar göndermişti. Armağanlarla birlikte bayraklar ve bizzat halife tarafından hazırlanmış nişanlı sancak da vardı. Bu siyah bayraklar, Şam ve Mısır'daki camilere dağıtıldı.

İbn Ebi Tay, kitabında şöyle demiştir: «Selahaddin, memleket işlerini yoluna koymaktan, hutbeyi okutmaktan ve taziye meclisini kurmaktan boşalınca iki saraydaki eşyalara el attı. Oralarda birçok eşya, alet, elbise, mefruşat ve kıymetli şeyler gördü. Bu eşyalar arasında 700 kıymetli cevher parçası, uzunluğu bir karıştan fazla, kalınlığı da başparmak kadar olan zümrütten bir sap, yakuttan bir ip, kıymetli taştan bir ibrik, kulunç ağırlarına yarayan bir tabla vardı. Bu tabla kuluncunda şiddetli romatizma ve benzeri ağırlar bulunan bir kimsenin sırtına vurulduğunda makadından hastalık yeli çıkıp giderdi. Bu kişi artık bir

daha kulunç ağrısına yakalanmazdı. Anlatıldığına göre Kürt emirlerinden biri bu tablayı eline almış, neye yaradığını bilememiş, sırtına vurunca yellenmişti. Bunun üzerine tablayı elinden düşürmüş, tabla kırılmış ve artık işe yaramaz olmuştu.

Zümrüt sapa gelince, Selehaddin bunu üç parçaya böldü. Büyük parçasını kadınlarına taksim etti. Diğer parçaları da emirlere dağıttı. Emirlerine dağıttığı şeyler arasında Belhoş¹ taşları, yakut, altın, gümüş, ev eşyası ve emtialığı da vardı. Artanları da sattı. Tüccarların önde gelenlerini huzruna çağırıp bu fazla malları onlara sattı. Artan eşya ve emtianın satışı yaklaşık on sene kadar sürdü. Bu eşyalardan bazı kıymetli armağanlar Bağdat'ta bulunan halifeye ve ayrıca Melik Nureddin'e de gönderdi. Kendi şahsına bir şey ayırmadı. Aksine payına düşenleri çevresindeki emir ve komutanlara dağıttı. Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasında biri otuzbir miskal, diğeri onsekiz miskal, üçüncüsü de on miskal ağırlığında olan üç belhoş taşı vardı. Rivayete göre Melik Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasında bir çok inci parçaları, 60.000 dinar, misli duyulmamış ıtır, ve büyük bir fil ile de merkep vardı. Merkep hediyelerle birlikte halifeye de gönderilmişti.» İbn Ebi Tay dedi ki: «Ele geçirilen ganimetler arasında benzeri İslâm ülkesinde görülmemiş kütüphane de vardı ki, bu kütüphanede 2.000 cilt eser vardı. Bundan daha acaibi, bu kütüphanede Taberî Tarihi'nden 1.200 nüshanın mevcut oluşuydu.»

Kâtib İmad şöyle demiştir: «Kütüphanede yaklaşık 120.000 cilt eser vardı.»

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu kütüphanede orjinal el yazması 100.000 cilt kitap vardı ki, bunları Kadı Fadıl teslim almıştı. Bunlardan seçip beğendiklerini kendine ayırmıştı. Selahaddin, şimalde bulunan sarayı emirlere taksim etmiş, onları oraya yerleştirmişti. Babası Necmeddin Eyyub'u da Haliç'teki büyük bir saraya yerleştirmişti ki bu saraya Lü'lüe sarayı deniyordu. İçinde Kâfuri bostanı bulunuyordu.

Emirlerin çoğunu da Fatımîlere ait evlere yerleştirdi. Buralarda karşılaşılan Türklerin önde gelenlerinin elbiselerini üzerlerinden çekip çıkarıyorlar, evlerini de yağmalıyorlardı. Neticede Türkler ülkenin çeşitli yerlerine dağılıp perişan hale gelmişlerdi.»

Fatımîler 280 küsur sene hüküm sürdüler. Neticede hakimiyetleri yıkıldı ve bu dünyada hiç hüküm sürmemiş gibi oldular. Yerlerinde yerler esti. «Sanki orada hiç yaşamamışlardı.» (Hüd, 95).

Fatımîlerin ilk hükümdarı Mehdi'dir. Bu, Silmiyeli bir demirciydi. Asıl adı Ubeyd olup Yahudi idi. Mağrip ülkesine girdi ve orada Ubeydullah adını takındı. Alevî ve Fatımî bir şerif olduğunu iddia etti. Kendisi-

(1) Belhoş: Bir nevi cevher ki, bir Türk ili olan Belahşan'da bulunur.

nin de Mehdi olduğunu söyledi. Bu hadise, hicretin 400. senesinden sonra olmuştur ki, birçok alim ve tarih bilgini böyle demişlerdir. Biz bu hususu önceki kısımlarda teferruatıyla anlatmıştık. Kısaca demek istediğimiz şudur ki:

Bu yalancı ve iddiacı Mehdi'nin uydurması ve iftirası, Mağrip ve Mısır taraflarında revaç buldu. Bazı cahiller onu desteklediler. Böylece devlet ve hakimiyet sahibi oldu. Sonra kendine nisbet ettirerek Mehdiye adını verdiği bir şehir kurma imkânını buldu ve neticede emrine itaat edilen bir hükümdar oldu. Rafıziliğini ilan etti, ama halis ve katıksız küfrü kalbinde sakladı. Kendisinden sonra yerine oğlu Kaim Muhammed, Muhammed'den sonra diğer oğlu Mansur İsmail, İsmail'den sonra diğer oğlu Muiz Muid tahta geçti. Muiz Muid, Fatımilerden Mısır'a giren ilk hükümdar olmuştur. Kahiretü'l-Muiziye ve Kasran onun adına inşa edilmiştir. Muiz'den sonra oğlu Aziz Nizar tahta geçti, ondan sonra oğlu Hakim Mansur, ondan sonra oğlu Tahir Ali, ondan sonra oğlu Müstansır Muid, ondan sonra oğlu Müstali Ahmed, ondan sonra oğlu Amir Mansur, ondan sonra amcasının oğlu Hafız Abdülmecid, ondan sonra oğlu Zafir İsmail, ondan sonra Faiz İsa, ondan sonra amcasının oğlu Adid Abdullah, tahta geçti ki, Adid Abdullah, Fatimilerin son hükümdarıdır. Toplam olarak ondört Fatımf hükümdarı hüküm sürmüştür ve bütün Fatımlerin hakimiyeti 200 küsur sene sürmüştür. Emevilerin hükümdarlarının sayısı da ondörttür. Ama onların hakimiyet süresi sadece seksen küsur senedir. Abbas oğullarının Bağdat'taki hakimiyetlerinin hicri 656. senede yıkılışından bahsederken bunların adları ile onların adlarını recez bahrine uygun olarak nazmettim.

Fatımf halifeleri en zengin, en zorba, en zalim, en kötü idareli, en murdar niyetli halifelerdi. Onların hakimiyetleri zamanında bid'atler ve çirkinlikler ortaya çıkmış, fesatçılar çoğalmış, yanlarında salih, alim ve abidler azalmıştı. O zamanlarda Şam diyarında Hristiyanlık ve Dürzilik ile Haşşaşilik çoğalmıştı. Haçlılar da Şam sahillerinin tamamına hakim olmuşlar, nihayet Kudüs, Nablus, Aclun, Ğur, Gazze, Askalan, Kerekü's-Şevik, Taberiye, Banyas, Sur, Akkâ, Sayda, Beyrut, Sıfd, Trablus, Antakya ve bu yörelere bağlı tüm beldeleri Ayas ve Sis mintakalarını ele geçirmişlerdi. Amid, Urfa, Re'sü'l-Ayn ve birçok beldeleri istila etmişler, sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bildiği miktarda Müslümanları öldürmüşler, sayısız Müslüman kadın ve çocukları esir almışlardı. Oysa bütün bu beldeleri sahabiler fethetmişler ve İslâm diyarı haline getirmişlerdi. Müslümanların haddi ve evsafı bilinmeyecek derecede çok ve kıymetli mallarını gasbettiler. Neredeyse Dimaşk'ı da istila edeceklerdi. Ama Cenâb-ı Allah orayı korudu. Devletleri yıkılıp hakimiyetleri sona erdiğinde Aziz ve Celil olan yüce Allah bütün bu beldeleri kendi kerem, rahmet, cömertlik, güç ve kuvveti ile tekrar Müslümanlara iade

etti. Arkale adıyla meşhur şair bu hususta şöyle bir şiir okumuştur:

«Ali ailesinden sonra hakimiyet,
Şadi ailesinden olan hükümdarlarla parladı.
Şark mıntıkası, millet için garp mıntıkasını kıskanır oldu.
Mısır, Bağdat'a karşı yükselip parladı.
Orayı azim ve akıllılıkla,
Kılıçların ciğerlere vurulması ile,
Ele geçirmiş değildirler.
Mısır'daki hatib ve üstad,
Fıravun ve Aziz gibi değildir.»

Ebu Şame dedi ki:

«Yukarıdaki şiirde geçen üstad kelimesi ile Kâfur el-İhâdî, Ali ailesiyle de Fatımîler kastedilmiştir. Gerçi Fatımîler, Ali ailesinden değildirler, ama kendileri böyle bir iddiada bulunuyorlardı. Aslında onlar Ubeyd'e mensuptular. Ubeyd'in asıl adı ise Said olup Yahudi bir demirciydi ki Silmiyeli idi.»

Böyle dedikten sonra Ebu Şame, Fatımîler hakkında imamların söyledikleri sözleri ve onların mezheplerine yöneltilecek eleştirileri nakletmiştir. er-Ravzateyn adlı eserde de bu konuyu ele alırken Fatımîlerin çirkinliklerini, bazı zamanlarda onların açıkça işledikleri küfür fiillerini anlatmıştır ki, onların biyografilerini anlatırken de önceki sayfalarda bazı örnekler sunmuştuk.

Ebu Şame dedi ki: «Ben bu konuda müstakil bir kitap yazdım. Adını da; Ubeydîlerin işledikleri küfür fiilleri, hileler, tuzaklar ve söyledikleri yalanların keşf edilişi koydum.»

Alimler de bu konuda birçok eserler tasnif etmişlerdir. Onların bu yaptıklarına reddiye olarak bir çok kitaplar yazılmıştır. Mesela Kadı Ebu Bekir el-Bakillânî de bu konuda Keşfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar diye bir eser yazmıştır.

Eyyubilerin, Mısır'da yaptıklarını meth eden şairlerden biri şöyle demiştir:

«Ubeyd oğullarının Mısır'daki küfür devletlerini yıktığınız,
Bu mutlaka faziletin ta kendisidir,
Onlar zındık, Şif, Batınî ve Mecusî idiler.
Onların, salihler arasında asılları yoktur.
Kafirliği içlerinde gizlerler, ama Şif olduklarını söylerlerdi.
Ki cahillik ve düşmanlıklarını gizlesinler.
Oysa cahillik onların tamamını istila etmişti.»

Bu senede Melik Selahaddin, Mısırlılar üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Buna dair ferman, safer ayının üçünde cuma günü namazdan

sonra şahitler huzurunda okundu.

Bu senede Selahaddin'le Melik Nureddin arasında düşmanlık meydana geldi. Şöyle ki: Melik Nureddin bu senede sahildeki Haçlı beldelelerine gaza yaptı. Onlara şiddetli darbeler vurdu. Haçlıları kendinden intikam almaya dair düşmanca duygulara sahip kıldı. Sonra da Kerek'i muhasara etmeye niyetlendi. Selahaddin'e mektup yazarak Mısır askerleriyle birlikte Kerek'e gelmesini ve kendisiyle buluşmasını istedi ki, orada kuvvetlerini birleştirsinsinler, Müslümanlara yararlı işler yapsınlar. Selahaddin, bundan şüphelendi. Bunu yaptığı, yani Kerek'e gittiği taktirde Mısır'daki hakimiyetinin yıkılmasından korktu, ama buna rağmen askerleriyle birlikte yola koyuldu ki, emre itaat etmiş olsun. Birkaç gün gittikten sonra binek azlığını bahane ederek geri döndü. Mısır'dan uzaklaştığı takdirde işlerin bozulmasından korktu, Melik Nureddin'e haber salarak özür diledi. Melik Nureddin de ondan şüphelendi. Ona şiddetle gazaplandı. Mısır'a girip orayı Selahaddin'in elinden alıp oraya başkasını tayin etmeyi kararlaştırdı. Bu haber Selahaddin'e ulaşınca Selahaddin sıkıntıya düştü. Durumu emirlerin ve önde gelen büyüklerin huzurunda anlattı. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ileri atılıp «Nureddin üzerimize gelecek olursa vallahi onunla savaşırız» dedi. Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub ona sövdü ve onu susturdu. Sonra da oğlu Selahaddin'e şöyle dedi:

«Sana diyeceklerimi dinle! Vallahi burada benden ve dayın Şehabeddin el-Harimî'den sana daha çok acıyan ve seni düşünen başka bir kimse yoktur. Nureddin'in buraya geldiğini göreceksin olursak mutlaka koşup huzurunda yer öperiz. Diğer komutan ve askerler de böyle yaparlar. Seni bir seyisle boynuna bir ip bağlayarak kendisine göndermem için bana mektup yazacak olursa, mutlaka emrini yerine getiririm.» Bu konuşmayı yaptıktan sonra Necmeddin Eyyub oradakilerin meclisi terk edip gitmelerini emretti. Oğlu Selahaddin'le başbaşa kaldığında ona şöyle dedi:

«Senin hiç aklın yok mu? Bu tür sözleri bu gibi adamların yanında söylüyorsun. Ömer de az önce söylediği sözleri sarfettiğinde sen onayladın. Bu durumda Nureddin'in tek düşüncesi buraya gelip seninle savaşmak, diyarımızı ve evlerimizi yıkmak olacaktır. Askerlerin tamamı Nureddin'i göreceksin olurlarsa hepsi onun yanına giderler. Hiçbiri senin yanında kalmaz. Ama sen Nureddin'e mektup yaz. Ondan merhamet dile, ona karşı boyun eğ ve de ki: Sultanımızın, efendimizin buraya benimle savaşmaya gelmeye ne ihtiyacı var. Sen bana seyis gönder. Boynuma ip bağlasın, huzuruna geleyim.»

Nureddin, Selahaddin'in böyle dediğini duyunca ona karşı kalbi yumuşadı, üzerine gitmekten vazgeçti. Başka işlerle uğraştı. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir.

Nureddin'in memleketinin sınırları genişlediği için bu senede be-vadi güvercinleri (posta) edildi. Çünkü Nube sınırından Hemedan sınırına kadar olan mıntikalara sahip olmuştu. Arada sadece haçlı beldeleri vardı. Bütün bu yöreler onun hakimiyeti altında idi. Hakimiyeti altında olmayan yerlerin reisleri ve melikleri ise onunla sulh içindeydiler. Bu sebeple her kalede haberleri ve mektupları en kısa sürede hedefe ulaş-tırarak güvercinler bulundurdu. Kadı Fadıl "Güvercinler hükümdarların melekleridir» derken ne güzel demiş. Katip İmad da bu konuda uzun uzadıya sözler sarfetmiş, hayret verici, coşturucu ve garip ifadeler kul-lanmıştır.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDULLAH B. AHMED

Abdullah b. Ahmed b. Ahmed b. Ahmed Ebu Muhammed b. Haşşab. Kur'an okudu, hadis dinledi, nahiv ilmiyle meşgul oldu. Nihayet bu ko-nuda kendi zamanının insanlarının önderi oldu. Abdülkahir el-Cürcanî'nin el-Cümel adlı eserini şerh etti. Salih, takva sahibi bir kim-seydi. Nahivciler arasında eşine ender rastlanan bir alimdi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarına yakın bir yere defnedildi. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermiş-ti:

«Allah, beni bağışladı ve beni Cennet'e koydu. Yalnız benden ve ilimleriyle amel etmeyip sadece söz söyleyen bir grup alimden yüz çevir-di.»

İbn Hallikan dedi ki: «Abdullah b. Ahmed yemesinde ve içmesinde tekellüfden uzak dururdu. Doğanla ve batanla ilgilenmezdi.»

MUHAMMED B. MUHAMMED B. MUHAMMED

Künyesi Ebü'l-Muzaffer ed-Devî'dir. Gazzalî'nin öğrencisi Muham-med b. Yahya'dan fıkıh dersleri aldı. Bağdat'ta münazaralar yaptı. Vaaz verdi. Eş'arî mezhebine mensuptu. Hanbelîleri eleştirirdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti.

NASIR B. CEVNÎ

Sofî idi. Hadis derlemek amacıyla yaya olarak çeşitli beldelere gi-derdi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti.

Ebu Şâme dedi ki: Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasın-

da Nasrullah Ebü'l-Futuh da bulunmaktadır.

NASRULLAH B. ABDULLAH EBÜ'L-FUTUH

İskenderiyelidir. İbn Kalakis adıyla meşhur olmuştur. Ayzap'ta yaşamış olup şairdir. Bu senede kırkbeş yaşındayken vefat etmiştir.

ŞEYH EBUBEKİR

Asıl adı Yahya b. Sadun el-Kurtubî'dir. Musul'a yerleşmiştir. Kurra ve nahivci idi.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu senede Selahaddin'in oğulları Aziz ve Zahir doğdular. Mansur ve Muhamed b. Takiyyüddin Ömer de bu senede doğdular.»

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Melik Nureddin, Muvaffak Halid b. Kayseranî'yi elçi olarak Selahaddin'e gönderdi ki Selahaddin, Mısır diyarının gelir ve gider hesaplarını çıkarsın. Çünkü Nureddin, Selahaddin'in kendisine halife Adid'in hazinelerinden alıp gönderdiği hediyeleri az bulmuştu. Amacı, yıllık olarak Mısır diyarından sürekli alınacak bir haraç koymaktı.

Bu senede Selahaddin, Kerek ve Şevik'i muhasara etti. Buraların ahalisini sıkıştırdı. Buralara bağlı birçok yerleri tahrip etti ama bu senede buraları ele geçiremedi.

Bu senede Haçlılar ekinleri tahrip etmek için Şam'da toplandılar. Samsekin'e kadar ulaştılar. Orada karşlarına Nureddin çıktı. Onlar da Gur'a, sonra Sevad'a, sonra da Şelale'ye kaçtılar. Nureddin peşlerinden Taberiye'ye kadar bir müfreze gönderdi. Bu müfreze oraları altüst etti. Bazılarını öldürüp bazılarını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Haçlılar da kayıp ve ziyan içinde geri döndüler.

Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Şemsü'd-Devle Nurşah'ı Nobe ülkesine gönderdi. Orayı fethettirdi. Şemsü'd-Devle Nurşah Nobe kalesini istila etti. Buranın İbrim denilen bir kalesi vardı. Şemsu'd-Devle Nurşah buraların az gelirli ve alınan haracın masraflarını karşılamayacak derecede bakıma muhtaç bir belde olduğunu görünce, İbrim kalesinde İbrahim adında Kürt bir komutanı halef bıraktı. Boşta gezer bazı kürtleri de onun yanına verdi. Oradaki kürtlerin malları çoğaldı. Durumları düzeldi. Etrafa baskınlar yapmaya ve ganimetler elde etmeye başladılar. Bu senede Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub b. Şadî atından düşüp vefat etti. Meşhur şahsiyetlerin vefatından bahsederken bu zatın biyografisini anlatacağız.

Bu senede Melik Nureddin, Selçuklu hükümdarı İzzeddin Kılıçars-

lan Mes'ud b. Kılıçarslan b. Süleyman'ın ülkesine gitti. Oradaki eksiklikleri giderdi. Harap olmuş yerleri onardı. Sonra yoluna devam edip ilerledi. Maraş ve Besni'yi fethetti. Buralarda güzel işler yaptı.

Kâtip İmad dedi ki: «Bu senede fakih, büyük İmam Kutbeddin en-Nisaburî, Melik Nureddin'in yanına geldi. Bu, zamanının emsalsiz fakih-i idi. Nureddin onun gelişine sevindi ve onu Halep'te Babül'l-Irak medresesine yerleştirdi. Sonra onu Dımaşk'a getirdi. Kutbeddin en-Nisaburî, Şeyh Nasr el-Makdisî adıyla bilinen Garbiye Camii'nin zaviyesinde ders vermeye başladı. Sonra Haruk medresesine geçti. Sonra Melik Nureddin, Şafîiler için büyük bir medrese yaptırmaya başladı. Ancak bundan önce ecel onu yakaladı.»

Ebu Şame dedi ki: «Nureddin'in yaptırmaya başladığı medrese, Adiliyetülkebire adlı medresedir ki bundan sonra adil hükümdar Ebu Bekir b. Eyyub orayı yaşattı.»

Bu senede Şihabeddin b. Ebu Asrun Bağdat'tan döndü. Mısır diyarında Abbasiler adına hutbe okunmasına dair görevi yerine getirmişti. Beraberinde de hilafet fermanı vardı ki bu ferman, Derb-i Harun ile Sarıfeyn'in, Nureddin'e ikta olarak verildiğini beyan ediyordu. Buralar daha önceleri Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'ye aitti. Nureddin, Bağdat'ta Dicle kıyısında bir medrese yaptırmak ve Derb-i Harun ile Sarıfeyn'i buralara vakfetmek istedi. Ancak bu isteğini yerine getirmesine kader engel oldu.

Bu senede Harezm taraflarında Sultanşah ile düşmanları arasında birçok savaş cereyan etti. İbnü'l-Esir ile İbnü's-Saî bu savaşları detaylı olarak anlatmışlardır.

Bu senede Ermeni hükümdarı Melih b. Leon, Rum askerlerini hezime uğrattı. Onlardan çok ganimetler elde etti. Melik Nureddin'e çok miktarda mal ve para ile Rum askerlerinin büyüklerinden otuz kadar kişinin başını gönderdi. Nureddin de bunları halife Müstedî'ye gönderdi.

Bu senede Selahaddin, Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah'ın kölesi Karakuş komutasında bir müfrezeyi İfrikiye ülkesine gönderdi. Bu müfreze İfrikiye'nin birçok yerlerini ele geçirdi. Ele geçirdiği yerler arasında Trablusgarp ile başka birçok şehir daha vardı.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

TÜRK ATABEGİ İLDENİZ

Azerbaycan ve diğer bazı beldelerin valisi idi. Kemal es-Semiremi'nin kölesi olup Sultan Mahmud'un vezirliğini yapmıştır. Sonra mer-

tebesi yükseldi. Azerbaycan, Cebel ve diğer beldelelere sahip oldu. Adaletli, insafli, yürekli, halka iyi muamele eden bir kimseydi. Bu senede Hemedan şehrinde vefat etti.

EMİR NECMEDDİN EBU'Ş-ŞÜKR EYYUB B. ŞADİ

Emir Necmeddin Ebü's-Şükür Eyyub b. Şadi b. Mervan. Bazıları bu silsileye Yakub adını da eklemişlerdir. Ama cumhur-u ulemaya göre Şadi'den sonra bunların nesebine eklenecek başka bir isim yoktur. Bundan daha garibi şudur ki, bazıları bunların son Emevi halifesi Mervan b. Muhammed sülalesinden olduklarını iddia etmişlerdir ki, bu doğru değildir. Bu iddianın kendisine nisbet edildiği kişi Ebü'l-Fida İsmail b. Tuğtekin b. Eyyub b. Şadi'dir ki bu, İbn Seyfü'l-İslam adıyla tanınır. Babasından sonra Yemen'e hükümdar olmuş, kendini büyük bir kişi olarak görmüş, halifelik iddiasında bulunmuş, İmam el-Hadi Bi-Nurillah lakabını takınmıştı. Kendisi de bu huusta şöyle bir şiir yazmıştı:

«Ben, halife Hadi'yim.
Zorbaların boyunlarına rahvan atlarla basanım.
Bağdat'ın dört bir yanını kat etmem gerekiyor.
Güneşin dolular üzerine yayılışı gibi oraya yayacağım.
Beyraklarımı Bağdat'ın yükseklerine dikeceğim.
Dedemin orada kurduğu şeyleri canlandıracağım.
Orada her minber üzerinde adıma hutbe okunacak.
Alçak ve yüksek her yerde Allah'ın emrini yücelteceğim.»

Ebü'l-Fida İsmail b. Tuğtekin'in bu iddiası doğru olmayıp asılsızdır, mutemed değildir. Dayanağı da yoktur. Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Emir Necmeddin, kardeşi Esedüddin Şirkuh'tan daha yaşlıydı. Musul diyarında doğdu. Emir Necmeddin, şecaatli ve yürekli bir kimseydi. Muhammed b. Melikşah'ın huzurunda bulundu. Muhammed b. Melikşah onda şehamet, güvenilirlik ve atılganlık gördü. Onu Tikrit kalesine tayin etti. O da orada adaletle hükmetti. İnsanların en cömerdi ve alicenabı idi. Sonra Melik Mes'ud, Tikrit kalesini Irak şahnesi Mücahidüddin Nehruz'a ikta olarak verdi. O da orada hüküm sürmeye devam etti. Zamanın birinde Karaca es-Sakî'nin karşısında hezimete uğrayıp dönmekte olan İmadüddin Zengi onun yanına uğradı. Emir Necmeddin onu Tikrit kalesinde barındırdı. Kusursuz bir şekilde hizmet etti. Yaralarını tedavi etti. Emir Necmeddin de onun yanında onbeş gün müddetle ikamet etti. Sonra kendi beldeyi Musul'a gitti.

Necmeddin Eyyub, daha sonra Hristiyan bir adamı cezalandırıp işkence edince Hristiyan onu öldürdü. Bir rivayette anlatıldığına göre onu

kardeşi Esedüddin Şirkuh öldürmüştü ki bu, İbn Hallikan'ın anlattığına ters düşmektedir. Çünkü İbn Hallikan şöyle demiştir:

«Hizmetçi cariyelerden biri geri döndü ve kale kapısındaki komutanın kendisine saldırdığını söyledi. Esedüddin de dışarı çıkarak komutana bir mızrak darbesi vurarak onu öldürdü. Bunun üzerine kardeşi Necmeddin de onu hapsedip Mücahidüddin Nehruz'a durumu bildiren bir mektup yazdı. Mücahidüddin Nehruz da ona şu cevabi mektubu gönderdi:

«Babanıza hizmet borçluyum. -çünkü babaları onu kendi oğlu Necmeddin Eyyub'tan önce bu kalede naib olarak görevlendirmişti- Bunun için size kötü muamele etmek istemiyorum. Ancak kalemden çıkıp gidin.»

Nehruz kisini de kalesinden çıkarıp kovdu.

Kaleden çıktıkları gece Necmeddin Eyyub'un Melik Nasır Selahaddin Yusuf adındaki oğlu doğdu. «Beldemi ve vatanımı kaybettiğim bir gecede doğan bu çocuğum uğursuzdur» deyince yanındakilerden biri kendisine şu cevabı verdi: «Görüyoruz ki bu çocuğu uğursuz sayıyorsun ne biliyorsun belki de bu anlı şanlı bir hükümdar olacaktır?» Gerçekten de o adamın dediği çıktı.

Necmeddin Eyyub ile Esedüddin, Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'nin hizmetinde bulundular. Sonra her ikisi onun yanında mertbe sahibi olup makam ve itibarları yükseldi. Nureddin, Necmeddin Eyyub'u Baalbek valiliğine atadı. Esedüddin de onun büyük komutanlarından biri oldu. Necmeddin Eyyub, Baalbek şehrini teslim aldıktan sonra orada uzun bir süre kaldı. Orada oğullarının çoğu doğdu. Sonra da -önceki sayfalarda anlattığımız gibi- Mısır diyarına girdi ve bu senenin, yani hicri 568. senenin zilhicce ayında atından düştü ve sekiz gün sonra yani zilhicce ayının yirmiyedinci gününde vefat etti. O esnada oğlu Selahaddin uzakta, Kerek şehrini muhasara etmekle meşguldu. Babasının ölüm haberini duyunca, uzakta olmasından dolayı cenaze merasimine katılamayacağına üzüldü. Babasının ölümüne yanıp tutuştuğuna, hüznlendiğine dair şu şiiri okudu:

«Yokluğumda ölüm pençesi onu yakalıyor.

Orada hazır olsaydım ne yapabilirdim? Sanki?»

Necmeddin Eyyub, çokça namaz kılan, sadaka veren, cömert, övgüye layık, âlicenab bir kimseydi.

İbn Hallikan dedi ki: «Mısır diyarında onun bir hankâhı, bir mescidi, Kahire'nin Babü'n-Nasır dışında bir de kanalı vardı. Burasını hicretin 566. senesinde vakfetmişti.»

Ben derim ki: Necmeddin Eyyub'un Dımaşk'ta da Necmiye adıyla bilinen bir hankâhı vardı. Oğlu Selahaddin Kerek'e gitmek üzere Mısır

diyarından ayrıldığında onu naib olarak tayin etmiş, hazinelerin başına geçirmişti. O, insanların en cömertlerindendi. İmad ve diğer bazı şairler onu övmüşler, vefatı sebebiyle de onun için birçok mersiyeler yazmışlardı. er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Ebu Şâme bunları detaylı olarak nakletmiştir. Vefat ettikten sonra Necmeddin Eyyub, hükümet sarayında kardeşi Esedüddin'in yanına defnedildi. Sonra ikisinin naaşı hicretin 580. senesinde Medine'ye nakledildi. Her ikisi de Musul'u Cemal Ağdın adındaki vezirin türbesine defnedildiler. Çünkü bu vezir sağlığında Esedüddin Şirkuh ile kardeş olmuştu. Bu türbe ile Peygamber Mescidi arasında sadece onyedî zira'lık bir mesafe vardır. Her iki kardeş de bu türbeye defnedildiler.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu senede Rafizilerin ve nahivcilerin meliki vefat etti.»

HASAN B. DAFİ B. YEZDEN ET-TÜRKİ

Bağdat'ta devlet işlerinde çalışan ümeranın büyüklerindendi, ama murdar ve aşırı derecede Rafizî taraftarı olan mütaasıp bir Rafizî idi. Rafizîler onun itibar ve himayesinin altında yaşamaktaydılar. Nihayet bu senenin zilhicce ayında ölmesi ile Cenâb-ı Allah Müslümanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ölünce kendi evine defnedildi. Sonra Kureyş mezarlığına nakledildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Öldüğü zaman Ehl-i Sünnet onun ölümüne çok sevindi. O esnada hangi Ehl-i Sünnet mensubuna rastlarsan mutlaka Allah'a hamd ettiğini görürdün ama Şifler bu duruma öfkelenidiler. Bu sebeple Şiflerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. İbnu's-Saf'nin anlattığına göre Hasan b. Dafi gençliğinde yakışıklı, halkın büyükleri tarafından sevilen bir kimseydi. İbn Saf der ki: Şeyhımız Ebu'l-Yümn el-Kindî onun ağrıyan gözlerinden bahsederken şöyle demiştir:

«Her sabah her akşam kapınızda durup selap veririm
Gözlerinden rahatsız olduğu bana söylendi
Biz de ondan zulüm görmekte ve şikâyetçi olmaktayız.»

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİ

el-Muntazam adlı eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu sene Bağdat'ta narenç iriliğinde büyük dolu taneleri yağdı ki bunlardan birinin ağırlığı yedi rıtıl (bir rıtıl 462 gramdır) ağırlığındaydı. Bu doluların ardı sıra büyük bir sel meydana geldi. Dicle'nin suyu aşırı derecede yükseldi ki daha önce misli görülmemişti. Bu yüzden birçok binalar, evler, köyler, çiftlikler, ekinler, hatta mezarlar tahrip oldu. İnsanlar çöle çıkma mecburiye-

tinde kaldılar. Yüksek sesle Cenâb-ı Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Aziz ve Celil olan Allah, onlardan bu musibeti kaldırdı ve onları genişliğe kavuşturdu. Allah kendi tulfuyla Dicle'nin yükselen suyunu aşağılara indirdi. Allah'a hamd olsun

Musul'a gelince orada da Bağdat'ta görülen vakalar meydana geldi. Sular yüzünden 1.000 kadar ev yıkıldı. 1.000 kadarı da harab olup yıkılmağa yüz tuttu. Yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü. Canlı telef oldu. Aynı şekilde Fırat'ın suyu da aynı derecede yükseldi. Bu yüzden birçok köy ve kasaba yok oldu. Bu senede Irak'ta ekin ve meyvelerin fiyatları aşırı derecede yükseldi. Davarlar öldü. Bu davarların etlerini yiyen birçok Iraklı öldü.

İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senenin şevval ayında Diyarbakır ve Musul'da kırk gün kırk gece müddetle peşpeşe yağmurlar yağdı. İnsanlar sadece iki defa güneş görebildiler ki, bu da kısa sürmüştü. Sonra bulutlarla kapanıp kaybolmuştu. Yağan yağmur yüzünden birçok ev ve mesken, içinde bulunan sahiplerinin üzerine çöktü. Dicle'nin suyu aşırı derecede yükseldi. Bağdat ve Musul'daki evlerin çoğu sular altında kaldı. Sonra Allah'ın izniyle geri çekilmeye başladı.»

İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında İbn Şehrezorî, yanında Mısır elbiseleri, kumaşları ve attabi kumaşını andıran derisi çizgili ve renkli bir merkep olmak üzere Nureddin'in yanına vardı.»

Bu senede İbn Şamî, Nizamiye müderrisliğinden azledilip yerine Ebü'l-Hayr el-Kazvinî atandı.

Cemaziyelahir ayında Fakih Mücir hapsedildi. Zındık, dinsiz namazsız ve oruçsuzlukla itham edildi. Ama bazı kimseler onun hesabına öfkelenip suçsuz olduğunu söylediler. Anlatıldığına göre o, Hadisiye muntıkasında vaaz vermiş, 30.000 kadar dinleyici etrafında toplanmıştı.

İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senede halife Müstedî'nin oğlu Ahmed yüksek bir kubbeden yere düşmüş, ama salimen kurtulmuştu. Sadece sağ eli çıkmıştı. Düzeline kadar sol eliyle işlerini görüyordu. Biraz da burnunun üstü sıyrılmıştı. Beraberinde Necah adında siyahi bir hizmetçisi de vardı. Hizmetçi, efendisinin düştüğünü görünce kendisi de ardı sıra kendini yere atmış «Efendim öldükten sonra benim yaşamaya ihtiyacım yoktur» demişti. Kendisi de salimen kurtulmuştu. Ahmed Ebü'l-Abbas en-Nasır (yani kubbeden yere düşen) halife olduğunda kölesi Necah'ı unutmamış, onu bir devlet görevine tayin etmiş, ona ihsanda bulunmuştu. Kubbeden yere düştüklerinde ikisi henüz çocuk yaşta idiler.

Bu senede Melik Nureddin, maiyetindeki ordusu, Ermeni hükümdarı ve Malatya valisi ile birçok melik ve ümera olmak üzere Rum belde-lerine doğru yürüdü. Onların birkaç kalesini fethetti. Rum kalesini

muhasara etti. Kale komutanı cizye olarak 50.000 dinar vererek onunla barış andlaşması yaptı. Sonra Nureddin Haleb'e döndü. Bütün isteklerinin yerine getirilmiş olduğunu gördü. Sonra sevinç ve sürur içinde Dımaşk'a geldi.

Bu senede Melik Selahaddin, Yemen'i fethetti. Bunun sebebi şuydu: Selahaddin, Abdünnebi b. Mehdi adında birinin ülkeyi istila ettiğini, halkı kendisine beyate davet ettiğini, imam adını aldığını, yeryüzünün tümüne hakim olacağına dair iddiada bulunduğunu duymuştu. Bundan önce de kardeşi Ali b. Mehdi de aynı şekilde Yemen'i istila etmiş ve orayı Ehl-i Zübeyd'in elinden almıştı. Hicretin 560. senesinde Ali b. Mehdi öldükten sonra kardeşi Abdünnebi bu defa Yemen'i istila etmişti. Her ikisi de içi ve dışı bozuk, muamelesi kötü kimselerdi. Askerlerinin çokluğundan ve kuvvetinin fazla oluşundan ötürü Selahaddin, Abdülmü'min'in üzerine bir müfreze göndermeğe karar verdi. Büyük kardeşi Şemsü'd-Devle heybetli, bahadır ve yürekli bir kimse olup Yemenli şair Ammare'nin meclisinde bulunanlardandı. Ammare ona daha önceleri Yemen'i ve güzelliklerini, oradaki ürünlerin çokluğunu anlatmıştı. Bu da Şemsü'd-Devle'yi bu müfreze ile birlikte bu senenin recep ayında Yemen'e Abdünnebi b. Mehdi'nin üzerine gitmeğe sevketti. Bu amaçla önce Mekke'ye gidip orada umre yaptı. Sonra da Zebid şehrine gitti. Abdünnebi'nin karşısına çıktı. Onunla savaştı. Nihayet Şemsü'd-Devle Nurşah onu hezimete uğratıp hür olan karısıyla birlikte esir aldı. Abdünnebi'nin karısı zengin, malı mülkü çok bir kadındı. Ancak Şemsü'd-Devle Nurşah onu, malının mülkünün ve kıymetli defineler ile hazinelerinin başında bıraktı. Askerler Zebid şehrini yağmaladılar. Sonra Şemsü'd-Devle Nurşah Aden'e yöneldi. Aden hükümdarı Yasir onunla savaştı. Yasir hezimete uğrayıp esir düştü. Ufak bir kuşatmadan sonra şehir düştü. Şemsü'd-Devle Nurşah, askerleri şehri yağmalamaktan men etti ve «Ülkeyi tahrip etmeye değil aksine şenlendirip hakimiyetimiz altına almağa geldik» dedi. Sonra halka güzel ve adilane bir muamelede bulundu. Halk onu sevdi. Bunun ardı sıra diğer kaleler, şehirler ve mıntikalar da teslim oldular. Böylece bütün Yemen ülkesi Şemsü'd-Devle Nurşah'a boyun eğdi. Ülke ve halkı, kalbinin kapılarını ona açtı. Abbasi halifesi Müstedi adına orada hutbe okutuldu. Abdünnebi adını alan sahtekâr öldürüldü. Yemen onun pisliğinden kurtulup eski safiyyetine kavuştu. Şemsü'd-Devle Nurşah bu durumu kardeşi el-Melikü'n-Nasır Selahaddin'e fetih haberi ile birlikte müjdelledi. Melik Selahaddin'de bu durumu Nureddin'e bildirdi. Nureddin de bunu Yemen'in fetih müjdesiyle birlikte halifeye müjdeledi ve Yemen'de halife Müstadi adına hutbe okumaya başlandığını bildirdi.

Bu senede Selahaddin, Melik Nureddin'in isteğine uygun olarak Mısır diyarının gelir ve giderlerinin listesini hazırlattı. Buna dair mek-

tup kendisine ilk geldiği zamanda Selahaddin emre uymayacağını intibahını verdi, ama daha sonra kendi güzel huyuna döndü. İtaat edeceğini söyledi ve hesapların yapıp cetvellerin çıkarılmasını ve buna dair cevabın Melik Nureddin'e bildirilmesini görevlilere emretti. Divanda çalışanlar, hesapçılar ve katiplerden oluşan bir cemaat hemen işe koyuldu. Çıkarılan hesaplar, İbn Kayseranî vasıtasıyla Melik Nureddin'e gönderildi. İbn Kayseranî ile birlikte çok kıymetli hediyeler ve armağanlar da Melik Nureddin'e gönderilmişti. Hediye ve armağanlar arasında üzeri düz çizgilerle kaplanmış beş kıymetli yüzük, nefis cevherlerden yapılmış 100 adet gerdanlık, ayrıca belhoş taşları ve yakutlarla mücevher taneleri, kıymetli kumaşlar, kaplar, ibrikler, altın ve gümüş tabaklar, eğitilmiş atlar, güzel suretli köle ve cariyeler, ağızları kilitli ve mühürlü on sandık dolusu altın vardı. Bu sandıklarda harcamaya hazır Mısır altınları vardı ki kaç 100.000 tane olduğu bilinemez.

Bu hediye ve armağanları taşıyan kervan, Mısır diyarından ayrıldıktan sonra Şam diyarına varmadan Melik Nureddin vefat etti. Göklerin ve yerlerin Rabbi ona rahmet etsin. Selahaddin, Melik Nureddin'in vefat haberini duyunca bu hediye ve armağanları taşımakta olan kervanın tekrar Mısır'a geri getirilmesi için peşine görevlileri gönderdi. Anlatıldığına göre bu hediye ve armağanlar geri getirilip Selahaddin'in önüne konulduğunda hediye ve armağanlara elini sürmemiştir.

AMMARE B. EBU'L-HASAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ

Ammare b. Ebu'l-Hasan b. Zeydan el-Hakemî. Kahtanlıdır. Künyesi Ebu Muhammed olup lakabı Necmeddin el-Yemenî'dir. Fakih ve şairdir. Şafî mezhebine mensuptu. Ölüm sebebi şuydu: Fatimî Devleti zamanında yöneticilik yapmış önde gelen şahsiyetlerden bir grup bir araya gelip toplandılar. Ve yıkılan Fatimî Devleti'ni yeni baştan kurmak hususunda kendi aralarında anlaştılar. Haçlılara mektup yazarak onları yardıma çağırdılar. Fatimîlerden de birini halife tayin ettiler. Ayrıca vezir ve emirleri de tayin ettiler. Bütün bu olup bitenler Sultan Selahaddin'in Kerek mıntıkasında bulunduğu bir esnada meydana gelmişti. Sonra Mısır'a dönmüştü. Ammare el-Yemeni, Haçlıların kendilerine yardıma gelmesi durumunda Mısır ordusunun onlara karşı direnecek gücü bulamaması için Şemsü'd-Devle Turanşah'ı Yemen'e sefer yapmaya teşvik etti. Şemsü'd-Devle Turanşah da Yemen seferine gitti. Ancak Ammare onunla birlikte Yemen'e gitmedi. Aksine Kahire'de kaldı ve Fatimî devletini yeniden kurabilmek için gerekli işleri sürdürdü. Adamları topladı. Onlarla görüşmeler yaptı. Kendi safına adamlar kazanmaya çalıştı. Fatimî Devleti'nin kurulması için propaganda yapanların en önde gelenlerinden idi. Bazı akılsız ve aceleci olan Selahaddin taraftarla-

rını da kendi saflarına kattı. Kendisine en muhtaç oldukları bir zamanda Şeyh Zeyneddin Ali b. Neca adındaki vaiz, Fatımîlere ihanet etti. Yapmakta oldukları desiseleri Sultan Selahaddin'e bildirdi. Sultan Selahaddin de ona bol miktarda mal ve para verdi. Kıymetli elbiseler giydirdi. Bundan sonra Selahaddin bu Fatımî komplocularını birer birer huzuruna çağırdı. Sorguladı. Onlar da suçlarını itiraf edince onları hapse attı. Fıkıhçılara, bunlara ne yapacağına dair fetva sordu. Onlar da komplocuların öldürülmesi yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Sultan Selahaddin komplocuların reis ve önde gelenlerini öldürmeleri için görevlilere emir verdi. Onlara tabi olanları ve köleleri öldürtmedi. Geride kalan Ubeydî (Fatımî) askerlerin de uzak mıntikalara sürgün edilmelerini emretti. Halife Adid'in çocukunu ve aile efradını bir konakta yalnız yaşamaya mahkum etti. Onlara ne fayda ne de zarar ulaşmıyordu. Kendilerine uygun erzak ve elbiseleri verdi.

Ammare el-Yemenî, Kadı Fadıl'ın karşıtı ve düşmanı idi. Ammare, Sultan Selahaddin'in huzuruna getirildiğinde Kadı Fadıl, onun için şefaathçi oldu. Ancak Ammare kendi aleyhinde konuştuğunu zannetti ve «Ey efendimiz, ey sultanımız onun sözlerine kulak verme» deyince Kadı Fadıl öfkelenerek saraydan çıkıp gitti. Sultan Selahaddin de Ammare el-Yemenî'ye «O sadece senin için şefaathçi oluyordu» deyince Ammare, bu söylediklerine son derece pişman oldu. İdam edilmeye götürülürken de Kadı Fadıl'ın konağına uğradı. Onu görmek istedi. Ancak Kadı Fadıl ona görünmedi. O esnada Ammare şu şiiri okudu:

«Abdurrahim benden kaçıp gizlendi.
Hayret ki kurtuluşum da onun elindeydi.»

İbn Ebi Tayy dedi ki: «İdam edilenler arasında Fadıl b. Kâmil adındaki kadı da vardı. Bunun asıl adı Ebû'l-Kasım Hibetullah b. Abdullah b. Kâmil'di. Mısır diyarının Fatımîler zamanındaki kadilkudatı olup Fahrü'l-Ümerâ lakabını taşırdı. İdam edilenlerin ilki o oldu. Katip İmad böyle demıştır. Ancak bu zat faziletli ve edepli bir kişi olup yüksek derecede şiirleri vardı. Reffa'n kölesiyle ilgili olarak söylediği şu şiir onun ne denli yüksek bir şair olduğunu göstermektedir:

«Ey her elbisenin söküğünü diken,
Ona olan sevgim itikad söküğümü dikmedi,
Ayrılığın gönlümde meydana getirdiği söküğü,
Belki vuslat eli diker.»

İdam edilen Fatımîler arasında Fatımî propagandacılarının başı olan Abdülkavi'nin oğlu da vardı. Bu, saraydaki definelerin yerini bilirdi. Definelerin yerini göstermek için kendisine baskı yapıldı. Ancak definelerin yerini göstermeyince kendisine işkence yapıldı. Bu yüzden öldü

ve definelerin yeri de bilinemedi.

Divan nazırı Uveyris de idam edilen Fatımî propagandacıları arasındaydı. Bununla beraber o kadılık yapmıştı.

Sekreter (Sır katibi) Şibriya, Mısırlı kâtip Abdüssamed, Neccah el-Hemmanî de idam edilenler arasındaydı. Hristiyan bir müneccim bu işin, ilm-i nücum bilmekle tamamlanacağı müjdesini onlara vemişti. O da idam edildi.

ŞAİR AMMARE EL-YEMENÎ

Ammare, mantıkî şiirler söyleyen belagat ve fesahat sahibi bir şair-di. Bu alanda kimse onun derecesine yetişemezdi. Meşhur bir şiir divanı vardır. Tabakatü's-Şafiîye adlı eserde ondan bahsetmiştim. Çünkü o, Şafiî mezhebi ile iştigal ederdi. Feraize dair bir eseri, Kitabü'l-Vüzerai'l-Fatımîyyin ve Mısır halkının, sağlamlığına güvendiği nefis bir siyer kitabı vardır. Kendisi faziletli, edip ve fakih bir kişiydi. Yalnız Fatımîlere dost olduğu söylenirdi. Fatımîler ve onların vezirleriyle emirleri hakkında cidden birçok methiyeleri vardır. Ama Rafizî olduğuna dair ufak emareleri de vardı. Zındıklık ve kâfirlikle itham edilmiştir. el-Ceride adlı eserde Kâtip İmad'ın anlattığına göre Ammare, bir kasidesinde şöyle demiştir:

«İlim bayrağa muhtaç olduğundan beri,
Kılıcın keskinliği, kaleme olan ihtiyacı yok etmiştir.»

Bu çok uzun bir kasidedir. Birçok küfür ve zındıklık ifadeleri içermektedir. Katip İmad'ın ifadesine göre bu kasidede şöyle bir beyit de vardır:

«Bu dinin başlangıcı sade bir adamla oldu.
O çalışıp çabaladı. Nihayet ona ümmetlerin seyyidi denildi.»

Mısırlı alimler onun öldürülmesine fetva verdiler.

Sultan Selahaddin'i de ona ve emsallerine işkence yapmağa teşvik ettiler. Yukarıdaki beyit onun aleyhine bir delil olarak kullanılabilir. Doğrusunu Allah bilir.

İbnu's-Saî onun yüksek manalar içeren şiirlerinden bazılarını nakletmiştir. Bu şiirlerinden birinde bir hükümdarı şöyle övmüştü:

«Alnının parıldayan yerini öptüğümde,
Ondan ayrıldığımda parlaklık alnımın üzerine geçti,
Elini öpüp yanından ayrıldığımda,
Hükümdarlar elimi öpmeye başladılar.»

Şu şiir de Ammare'ye aitti:

«Reşa el-Özri'ye aşık olduğuma dair mazeretim vardır.
 Gözyaşı beni kahrettiğinden bu yana artık inkâr da edemiyorum.
 Endamlara, yanakları öpmeye, memeleri göğsüme bastırmaya,
 Benim arzu ve ihtiyacım vardır.
 Benim tercihim budur. Beğeniyorsan bana uy.
 Yoksa bırak beni aşkımla başbaşa kalayım.»

Ammare idam edilirken el-Kindî şöyle bir şiir okumuştı:

«Ammare İslamda bir cinayet işledi açıkça,
 Onda iken kilise ve haça beyat etti.
 Hz. Ahmed'e buğz etmekle şirkin ortağı oldu.
 Haçı sevdiğinden ötürü idam edildi.
 Yarın kendi nefsi için yaptığı gayretin karşılığını bulacaktır.
 Cehennem alevleri içinde irin içecektir.»

Melikü'n-Nasır Sultan Selahaddin bu senenin ramazan ayının ikinci cumartesi gününde bunları Kahire'nin iki kasrı arasında idam ettirince durumu ve bunların uğradığı cezalarla perişanlıkları bir mektupla Melik Nureddin'e bildirdi.

Katip İmad dedi ki: «Sultan Selahaddin'in konuya ilişkin mektubu merhum Nureddin'e vefat ettiği günde ulaştı. Aynı şekilde Sultan Selahaddin, insanları fitneye düşüren İskenderiyeli Kadid el-Kafacı adında birini de öldürdü. İnsanlar bu adama tutulmuşlar, kazançlarının bir bölümünü ona vermişlerdi. Kadınlar bile mallarının bir kısmını ona vermişlerdi. Selahaddin'in askerleri kendisini kuşatma altına aldıklarında Kadid el-Kafacı kaçıp kurtulmak istedi ama artık zaman kurtuluş zamanı değildi. Kendisinden öncekinin akibetine uğratılarak öldürüldü.

Ammare'nin, halife Adid'e, devletine ve hilafet dönemine dair şöyle bir mersiyesine rastlanılmıştır:

«Kısır kimsenin biricik evladını kaybedişine üzülüğü gibi,
 Ben de halife Adid'in geçen zamanına üzüliyorum.
 Senin sarayının taşlarına bakıp üzüliyorum.
 Çünkü ey peygamberin oğlu, insanlar senin sarayına kalabalıklar halinde akıp gelirlerdi.

Şimdi ise o saray bomboş ve ıssızdır.
 Bulanık ve engin denizin dalgalarını andıran,
 Askerlerinden uzakta ve ayrılıktasın.
 İnsanların en akıllılarını ülkenin emin kişileri kılıp görevlendirdin.

Ama şimdi bozulan şeyi onaracak güç ve takat kalmadı.
 Umarım ki geceler size,
 Yaptığınız güzel şeyleri tekrar iade ederler.»

Şu kaside de ona aittir:

«Ey Fatıma evladını sevdiğimden ötürü beni kınayan kişi!
Eğer beni kınamakta kusur edersen sana ayıplar olsun.
Allah aşkına Kasreyn sahasını ziyaret et ve benimle birlikte ağla.
Ağlamak, Sıffin ile Cemel için layık değildir.
Kasreyn ahalisine dedi ki: Allah'a yemin ederim ki,
Aranızda yaralarım ve çibanlarım şifa bulmadı, kapanmadı.
Haçlıların, müminlerin emiri Ali'nin iki oğlunun nesline,
Yaptıkları hakkında sen ne diyorsun?»

er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Ebu Şâme, Ammare'nin Fatımileri methettiğine dair birçok şiirler nakletmiştir. İbn Hallikan da aynı şekilde bu kabil şiir nakletmiştir.

İBN KASRUL

Metâliu'l-Envar adlı kitabın sahibidir. Kadı İyaz'ın Meşariku'l-Envar adlı eseri üzerine bu eserini yazmıştır. İbn Kasrul, kendi ülkesinin meşhur alimlerinden ve faziletli şahsiyetlerindendi. Bu senenin şevval ayının altısında cuma namazından sonra altmışdört yaşında ani bir ölümle vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

NUREDDİN MAHMUD ZENGİNİN VEFATI VE ONUN ADİL YÖNETİMİNDEN BAZI KESİTLER

Adil hükümdar Nureddin Ebü'l-Kasım Mahmud b. Melik Atabeg Kasimü'd-Devle İmadüddin Ebu Said Zengi eş-Şehid b. Melik Aksungur Atabeg Kasimü'd-Devle et-Türki es-Selçukî. Hicretin 511. senesinin şevval ayının onyedisinde pazar günü güneşin doğuşu esnasında Halep'te dünyaya geldi. Haleb, Musul ve buralara bağlı birçok beldelerin hükümdarı olan babası İmadüddin'in kontrolü altında yetişti. Kur'ân-ı Kerim, Farsça ve Rumca'yı öğrendi. Şehametli, şecaatli, yüksek himmet sahibi, iyi niyetli, saygılı, dindarlığı apaçık belli olan bir kimseydi. Caber kalesini kuşatmakta iken hicretin 541. senesinde babası öldürüldü. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Melik, Halep'te bulunan oğlu Nureddin'in yanına geldi. Kardeşi Seyfeddin Gazi ona Musul'u verdi. Sonra kendisi ilerledi. Hicretin 549. senesinde Dımaşk'ı aldı. Ahaliye iyi davrandı. Onlar için medreseler, mescidler ve hankâhlar yaptırdı. Yollarını ve caddelerini genişletti. Yolların ve caddelerin kenarlarına kaldırımlar yaptırıp çarşıları ve pazarları genişletti. Hayvan pazarına, buğday pazarına, kavun, karpuz satılan yerlere ve benzer mahallere vergiler, harçlar koydurdu. Hanefî mezhebine mensuptu. Alim-

leri ve yoksulları sever, onlara saygı gösterip ikramda bulunur ve iyilik ederdi. Hükümlerini güzelce, adaletle ve şeriat-ı mütahharaya uygun olarak verirdi. Adalet meclisleri kurar ve bu meclisleri bizzat kendisi yönetirdi. Bu meclislerine her mezhepten kadılar, fakihler ve müftüler katılırlardı. Bütün Müslümanlar ve zimmiler rahatça kendisine ulaşabil-sinler ve onlara eşitçe muamelede bulunabilsin diye Keşk mıntıkasında bulunan Mescidü'l-Muallak'ta salı günleri adalet meclisi(*) kurardı.

Daha önce harabe olan Yahudi mahallesine sur çekti. Kessan kapı-sını kapattı. Babü'l-Ferec'i açtı. Daha önce orada hiç kapı yoktu. Kendi ülkesinde sünneti ızhâr etti. Bid'atı öldürdü. Babasının ve dedesinin ha-kimiyeti zamanında ezanlarda okunmayan "Hayye alassalâ ve hayye alelfelah" cümlelerinin okunmasını emretti. Önceleri ezanda bu iki cümle yerine sadece "Hayye ala hayril amel" ifadesi okunuyordu. Çünkü böylece Rafizilerin sembolü ortaya konulmuş oluyordu.

Nureddin, hudutları korudu. Kaleleri fethetti. Haçlıları defalarca bozguna uğrattı. Onların ellerinde bulunan birçok müstahkem kaleyi kurtardı. Müslümanlara ait olan bu kaleler, onlar tarafından istila edil-mişti. Nitekim bu husus önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmıştı. Hacılar sataşmasınlar diye Bedevilere bir-çok arazileri ikta olarak verdi. Dımaşk'ta bir hastahane yaptırdı ki, Şam mıntıkasında ne daha önce ne de daha sonra bu hastahanenin benzeri görülmemiştir. Öksüzlere okuma yazma öğretecek öğretmenler için va-kıf kurdu. Onlar için nafaka ve elbise tahsis etti. Haremeyn'e de yani Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimseler için de vakıf kur-du. Bütün hayır yollarında sarfedilecek parayı temin etmek için vakıflar kurdu. Dullara ve muhtaçlara bakılması için de vakıf kurmuştu. Dı-maşk'taki Emevi Camii yıkılmaya yüz tutmuştu. Bakım ve onarımına nazır olarak Musullu Kadı Kemaleddin Muhammed b. Abdullah eş-Şehrezorî'yi tayin etti. Bu zatı ayrıca Dımaşk kadilkudatlığına da tayin etti. Kadı Kemaleddin Dımaşk Camii'nin onarımını yaptırdı. Dört meş-hedini açtırdı. Hicretin 461. senesinde çıkan yangında camiinin eşyaları o meşhedlere konulmuştu. Camiinin bilinen vakıflarına ek olarak vak-fedicileri bilinmeyen, şartları hakkında bilgi sahibi olunmayan bazı vakıfları da ilave etti ve hepsini bir vakıf haline getirdi ve bunlara da "malü'l-mesâlih" adını verdi. İhtiyaç sahiplerini, yoksulları, düşkünle-ri, dulları, öksüzleri ve benzeri muhtaç kişileri de bundan yararlandırdı.

Allah rahmet etsin Nureddin, güzel yazı yazan, çokça dini kitapları mütalaa eden, peygamberlerin izine tabi olan, namazları cemaatle kıl-maya özen gösteren, çokça Kur'ân okuyan, hayır yapmayı seven, iffetli, namuslu, tutumlu kendi şahsına ve aile efradına giyecek ve yiyecekleri

(*) Mezâlim oturumları (Divanü'l-Mezâlim) (Z. kazıcı).

ölçülü olarak veren bir kimseydi. Hatta denilmiştir ki: «Kendi zamanındaki en düşük fakir bile ondan daha fazla para harcardı.» Bununla beraber o, para biriktirmez ve dünyaya önem vermezdi. Ne öfke, ne de sevinç halinde ağzından asla kötü bir söz çıkmamıştı. Vakarlı ve suskun bir kimseydi.

İbnü'l-Esir dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'den sonra Melik Nureddin gibisi gelmedi. Onun kadar adaleti araştıran, onun kadar insaflı ve merhametli bir kimse görülmedi. Humus'ta birkaç dükkânı vardı. Bunları kendi payına düşen ganimetlerle satın almıştı. Bunların kira gelirleriyle geçimini sağlardı. Karısı bu kiralara artırarak nafakasını temin etti»

Melik Nureddin, Beytülmal'dan kendisine ne kadar nafakanın helal olacağını alimlere sordu. Onların verdiği fetvada belirtilen miktarda Beytülmal'dan nafaka aldı. Açlıktan ölse bile fazla nafaka almadı. Kürre ile çok oynardı. Büyük salihlerden biri onu bu yüzden kınadı. O da şu cevabı verdi: Ameller niyetlere göredir. Ben bu oyunu oynamakla atları hücumu ve geri kaçmaya alıştırmak istiyorum. Biz cihadı terk etmeyiz» Melik Nureddin ipek elbiseler giymezdi. Kendi kazancını yerdi. Kılıcıyla ve mızrağıyla elde ettiği paralarla geçimini sağlardı.

Birgün arkadaşlarından biriyle beraber ata bindi. Güneş arkalarında, gölgeleri ise önlerindeydi. gölgelerine kavuşamıyorlardı. Sonra geri döndüler. Bu defa gölgeleri arkalarına düştü. Nureddin atını sürdürdü, koşturdu. Gölgesi yine onu takip ediyordu. Arkadaşına dedi ki:

«İçinde bulunduğumuz durumun neye benzediğini biliyor musun? Ben bunu dünyaya benzettim. Dünyayı elde etmek isteyen kimseden dünya kaçır. Ama dünyadan kaçan kişiyi ise dünya kovalar.»

Şairin biri bu anlamda şöyle bir şiir okumuştur:

«Elde etmek istediğin rızık, seninle birlikte yürüyen gölgeye benzer.

Acele de etsen o gölgeye kavuşamazsın.

Ama arkanı dönüp gittiğinde gölge seni takip eder.»

Melik Nureddin, Hanefi mezhebinin fıkhnı iyi bilirdi. Hadis dinledi, rivayet etti. Geceleri seher vaktinde çokça namaz kılardı. Sabah olup atına bininceye kadar namaza devam ederdi:

«Allah'ın huzurunda hem şecaatı hem de hüsuu bir oraya getirdi. Şecaatli kimselerin mihrapta namaz kılmaları ne güzeldir.»

Zevcesi İsmetüddin Hatun binti Atabeg Muineddin de aynı şekilde geceleri çokça namaz kılardı. Bir gece uyku bastırdı. Virdini yapamadan uykuya daldı. Sabahleyin öfkeli olarak uyandı. Nureddin niçin öfkelenildiğini sorduğunda karısı virdini yapmasına engel olan uykusunu sebep olarak gösterdi. Bunun üzerine Nureddin seher vakti kalede gece nama-

zı kılmak isteyenleri uykudan uyandırmak için tabilhane çalınmasını emretti. Tabilhane çalacak adama da bol miktarda ücret ve erzak verdi.

«Toprak altında çürüseler bile Cenâb-ı Allah bu kemikleri af ve gufran örtüsüyle örtün.

Ya da mezarlarını ruh ve rehyanla dolduracak.

Bir rahmet duasını onlara yapın.»

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bir gün Melik Nureddin kürre oynamakta iken bir adamın kendisini göstererek bir başkasıyla konuşmakta olduğunu gördü. Hacıbini, durumu öğrenmesi için o adamların yanına gönderdi. Hacıp o adamın hakim tarafından gönderilen bir görevli ile birlikte konuşmakta olduğunu ve Nureddin üzerinde hakkı bulunduğunu iddia ettiğini, kadı nezdinde muhakeme olmak istediğini gördü. Hacıb, Nureddin'in yanına dönüp durumu bildirdiğinde Nureddin elindeki çevganı bıraktı. Hasmı ile birlikte yaya olarak Kadı Şehrezorî'nin yanına gitti. Nureddin, yolda gitmekte iken kadıya haber salarak «Bana hasımlara uyguladığın muameleyi uygula» diye bildirdi. Hasımıyla birlikte kadının makamına vardıklarında Nureddin, kadının huzurunda hasımıyla birlikte ayakta durdu. Dava sonuçlanıncaya kadar oturmadı. Neticede adamın Nureddin üzerinde bir hakkı olduğu tesbit edilemedi. Aksine Sultan Nureddin'in o adam üzerinde hakkı bulunduğu tesbit edildi. Durumu açıklığa kavuştuğunda Sultan Nureddin, «Ben, herhangi bir kimse davet edildiği zaman şeriata gitmekten imtina etmesin diye hasımla birlikte buraya geldim. Çünkü aşağısı ve yukarısı ile birlikte bütün olarak biz emirler topluluğu Rasûlullah (s.a.v.)'in hizmetçileriyiz. Onun şeriatının muhafızlarıyız. Onun huzurunda usule uyup itaat ederiz. Verdiği emirleri yerine getirir, yasaklarından sakınırız. Bu adamın bende hakkı bulunmadığını biliyordum. Ama şahit olun ki iddia ettiği araziyi kendisine hibe edip mülk ettim» dedi.

İbnü'l-Esir dedi ki:

«Melik Nureddin ilk defa adalet sarayı inşa ettiren hükümdardır. Haftada iki kez orada meclis kurardı. Başka bir rivayete göre ise dört kez meclis kurarmış. Hatta beş kez meclis kurduğuna çeşitli mezheplere tabi kadı ve fakihler katılırlardı. Mecliste bulunduğu zamanlarda herhangi bir hacip veya görevli, insanların onun yanına girmesine engel olamazdı. Güçlü de zayıf da gidip onunla görüşebilirdi. Yanına gelen kimselerle konuşur, dertlerini dinler haksızlıkları ortaya çıkarır(*), mazlunun zalimdeki hakkını alırdı.

Esedüddin b. Şadi, Melik Nureddin katında yükselmiş, itibar sahibi olmuş, nihayet hakimiyette onun ortağı gibi olmuştu. Mal, mülk, çift-

(*) İslâm adliye teşkilatı bakımından önemli bir müessese olan «Divanü'l-Mezâlim»den bahsedilmektedir. (Z. Kazıcı)

lik ve köy sahibi olmuştu. Naibleri bazan komşu arazilerin ve emlakın sahiplerine haksızlık ederlerdi. Kadı Kemaleddin ise haksızlığa uğrayıp emirleri şikayet eden kimselerin haklarını emirlerden alıp verirdi. Ancak sözünü ettiğimiz Esedüddin b. Şadi'ye karşılamıyordu. Melik Nureddin adalet sarayını inşa ettirdiğinde Esedüddin, naiblerin, herhangi bir kimsenin hakkını üzerlerinde bırakmamasını, kendisinden alacağı bulunan kimselerin haklarını da -her ne kadar çok olsa da- ödemelerini emretti. Çünkü Melik Nureddin'in karşısında zalim bir kimse olarak görünmekten veya halktan herhangi bir hasmı ile birlikte onun huzurunda muhakeme edilmektense bütün malından mahrum kalmaya razı olmuştu. Naibleri onun bu emirlerini yerine getirdiler.

Melik Nureddin, uzun süre adalet sarayında oturup bekledi. Herhangi bir kimsenin Esedüddin'den şikayetçi olduğunu görmedi. Bu durumu kadıya sordu. Kadı da durumun iç yüzünü ona anlatınca Melik Nureddin Allah'a şükredip secdeye kapandı ve «Üzerlerindeki haksızlıkları giderip adaleti kendi nefislerine tatbik eden arkadaşlara bizi sahip kıldığı için Allah'a hamd olsun» dedi.

Melik Nureddin'in şecaatine gelince bu hususta şöyle denilmiştir: At sırtında ondan daha şecaatli, ondan daha sebatlı kimse görülmemiştir. Güzel kürre oynardı. Bazan küreye elindeki çevganla vurur, peşine düşer ve kürreyi havada iken eliyle yakalardı. Sonra da o kürreyi meydanın sonuna fırlatırdı. Çevganının tepesinin üstüne çıktığı görülmemiştir. Çevganı da elinde iken görülmezdi. Çünkü yeni çevganını örtüyordu. O eğlenmek için kürre ile oynardı. Savaşta şecaatli ve sabırlı bir kimseydi. Bu hususta o örnek gösterilmiştir. Kendisi şöyle demiştir:

«Defalarca kendimi şehid olmak için savaşta ileriye attım, fakat nasib olmadı. Eğer bende bir hayır bulunsaydı ve Allah katında da kıymetli bir kimse olsaydım, Allah bana şehidlik nasib ederdi. Ameller ancak niyetlere göredir.»

Birgün Kutbeddin en-Nisaburî ona şöyle demişti:

— Allah aşkına ey efendimiz, ey sultanımız, kendini tehlikelere atma. Çünkü sen öldürülecek olursan maiyetindeki herkes öldürülür. Ülke zaptedilir. Müslümanların durumu bozulur.

— Sus ey Kutbeddin! Senin bu sözlerin Allah'a karşı bir edepsizliktir. Nureddin Mahmud da kim oluyor? Benden önce dini ve ülkeyi kendisinden başka ilah bulunmayan zat korumuyor muydu? Nureddin Mahmud da kim oluyor?

Onun bu sözleri karşısında meclisinde bulunan herkes ağlamıştı. Allah ona rahmet etsin.

Gazalardan birinde Melik Nureddin bir haçlı kontunu esir almıştı. Onu öldüreyim mi yoksa ödeyeceği fidye karşılığında serbest mi bırakayım? diye Ümera'ya danıştı. Kont, serbest bırakılmak için çok miktarda

fidye ödemeyi taahhüd etmişti. Emirler ihtilaf ettiler. Sonra Melik Nureddin, alacağı fidye karşılığında onu serbest bırakmayı uygun buldu. Esir kont da yakınlarından birini Melik Nureddin'e ödeyeceği fidyeleri getirmesi için kendi ülkesine gönderdi. Giden adam da kısa zamanda fidyeyi getirip teslim edince Melik Nureddin o haçlı kontunu salıverdi. Haçlı kontu ülkesine ulaşır ulaşmaz öldü. Melik Nureddin ve arkadaşları bu duruma şaşılar ve o esir Haçlı kontun ödemiş olduğu fidye ile Dımaşk'ta, ülkede benzeri bulunmayan bir hastahane yaptırdılar. Bu hastahane de yoksulların ve düşkünlerin tedavi görmeleri şart koşuldu. Ama başka yerde bulunmayan bir ilaca ihtiyaç duyulduğunda ve o ilaç da sadece bu hastahane de bulunacak olursa o zaman zenginlerin de bu hastahane den yararlanmalarına müsaade edilecekti. Hastahaneye gelen herkese şurup içirebilecekti. Nureddin de oraya geldiğinde hastahane nin şurubundan içmişti. Allah rahmet etsin.

Ben derim ki: Yapıldığı günden beri o hastahane deki ateş sönmemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Yollarda, burçlarda birçok hanlar inşa ettirmiş, korkulu yerlere bekçiler tayin edip onlara aylık bağlamıştı. Haberleri kısa sürede kendisine ulaştırıran hevadi güvencinleri kullanmıştı. Ribatlar ve hankâhlar yaptırmıştı. Yanında fakihler, şeyhler, sofiler toplanır, o da onlara ikramda bulunup saygı gösterirdi. Salih kimseleri severdi. Emirlerden biri onun yanında fakihlerden Kutbeddin en-Nisaburî'nin aleyhinde konuşunca Melik Nureddin o emire şöyle cevap vermişti:

«Yazıklar olsun sana. Eğer dediklerin doğruysa, onun bu kötülüklerini yok edecek kadar birçok iyilikleri vardır. Eğer bu dediklerin doğruysa yapmış olduğun giybete kefarete olacak kadar iyiliklerin yoktur. Kaldı ki ben seni doğrulamıyorum. Bir daha sen veya başkası o zatın aleyhinde konuşacak olursanız sana eziyet ederim.»

Bundan sonra o emir, Fakih Kutbeddin'in aleyhinde konuşmaktan sakındı ve onun adını ağzına almadı.

Melik Nureddin, hadis dinlemek veya okumak isteyen kimseler için Dımaşk'ta bir dârülhadis inşa ettirdi. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre ilk yaptırılan dârülhadis orasıdır.

Melik Nureddin, ümeranın kalbine şiddetli derecede heybet salan, korku verici, vakarlı bir zattı. Kendisi izin vermeden herhangi bir kimse onun huzurunda oturmaya cesaret edemezdi. Emir Necmeddin Eyyüp dışında hiçbir emir onun huzurunda izinsiz oturamazdı. Esedüddin Şirkuh ve Haleb naibi Mecdüddin b. Daye ve diğer ekâbire gelince bunlar onun huzurunda ayakta dururlardı. Bununla beraber fakihlerden veya yoksullardan biri huzuruna girdiğinde kendisi ayağa kalkar, gelen adama doğru birkaç adım atar, sonra onu vakar ve sükunetle beraberinde seccadesinin üzerine oturturdu. Bunlardan herhangi birine çok dene-

cek birşey verdiği zamanda «Bunlar, Allah'ın askerleridirler. Bunların duaları bereketiyle düşmanlara karşı muzaffer oluyoruz. Bunların bey-tülmalde kat kat hakları vardır. Bu verdiklerimizden fazla alacakları vardır. Bu verdiğimiz azıcık şeyler ile bizden razı olacak olurlarsa biz kendilerine minnettar oluruz» derdi. Kendisinden dinlenen bir hadis cüz'ünde şu ibare vardı: «Rasûlullah (s.a.v.) kılıcını kuşanmış vaziyette çıktı»

Kendisi, Rasûlullah'ta bulunan bir adeti insanların değiştirmesine şaşıyordu. Askerlerin ve komutanların, Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıç kuşanışı gibi değil de kılıcı kemerlerine bağlamalarına şaşıyordu. Sonra askerlere kılıcı kuşanmadan taşımamalarını emretti. Bundan birgün sonra da kendisi bütün askerlerine de aynı emri vererek kılıcını kuşanmış olarak ictima alanına gitti. Böyle yapmakla da Rasûlullah (s.a.v.)'e uy-muş olduğunu gösteriyordu. Allah ona rahmet etsin.

Veziri Muvaffaküddin Halid b. Muhammed b. Nasr el-Kayseranî - ki bu şair bir zattı- rüyasında kendisinin, Melik Nureddin'in elbiselerini yıkadığını görmüş vebu rüyasını Melik Nureddin'e anlatmıştı. Melik Nureddin de vergilerin ve harçların halkın üzerinden kaldırılmasını ve buna dair bir ferman yazılmasını emretti. Vezire de «Senin rüyanın tevi-li işte budur» dedi. Halka da kendilerinden almış olduğu vergileri, harç-ları, helal etmeleri için bir ilan yazdırdı ve bu harçlarla vergileri İslâm düşmanları olan kafirlerle yapılan savaşlara, ülke savunmasına, ka-dınların ve çocukların korunmasına sarfedildiğini bildirdi. Bu durumu ülkenin her tarafına mektuplarla bildirdi. Vaizlere de, tüccarlardan kendisi için helallik dilemelerini emretti. Secdeye kapanırken de şöyle derdi: «Allahım! vergiciye, haraççıya ve zalim öşürcüye yani köpek Mah-mud'a acı, merhamet et.»

Rivayet olunduğuna göre Burhaneddin el-Belhî, Melik Nureddin'in kafirlerle yaptığı savaşlarda vergi ve haraç paralarını kullanmasını kı-namış ve bir defasında ona şöyle demiş:

«Askerleriniz içki içip davul ve zurna çalarken nasıl muzaffer olur-sunuz?»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre halkın üzerindeki ağır vergi-leri ve haraçları kaldırmasının sebebi şuymuş: Vaiz Ebu Osman el-Müntehab b. Ebi Muhammed el-Vasıtî büyük ve salih zatlardan- dı. Malı mülkü yoktu. Kimseden hiçbirşey kabul etmezdi. Vaaz meclisine gider-ken giydiği bir cübbesinden başka bir şeyi yoktu. Ama vaaz meclisine binlerce kişi gelirdi. Nureddin'e yaptığı işlerdeki kötülükleri hatırla-tan, korkutan, şiddetle uyaran beyitler içerici şu şiiri okumuştı:

«Ey mağrur kişi, senin kıyamet gününde huzuru ilahide duruşunu ve o esnada göklerin de çarpışmakta, titreşmekte olduklarını göz önüne getir hele.

Ey Nureddin! Haydi git bakalım, denildiğinde.

Nursuz olarak kalmaktan kork ve sakın.

İnsanları içki içmekten men ettin ama kendin haksızlıklar kâsesini içerek sarhoş olmuşsun.

İffetinden ötürü içki kâselerini kaldırdın ama haramların kâseleri senin üzerinde dolaşıyor.

Mezara götürülüp yalnız bırakıldığında,

Münker Nekir geldiklerinde ne diyeceksin?

Zorlu bir hesap yerinde yalnız başına zelil olarak bırakıldığında hesap vereceğin zaman ne diyeceksin?

Hesap gününde zincirlere vurulup sürülürken hasımlar yakana yapışırlarken,

Askerlerin seni mezarın sıkıntılı darlığına bırakıp başını duvara yasladığında,

Keşke dünyada hükümdarlık yapmasaydım diyeceksin.

Keşke insanlar bana emir demeselerdi, diyeceksin.

Bu izzet ve üstünlükten sonra o çukurda ölümler âleminde,

Hakarete uğramış olarak mezarda rehine olacaksın.

Hüzünlenip ağlayarak, ızdırap çekerek, çıplak olarak haşredileceksin.

O zaman halk içinde senin bir yardımcın ve eman vericin olmayacak.

İstermisin ki sen yaşayacaksın da kalbin çürümüş olsun.

Cismin sağlam olsun da kalbin harabe olsun.

İstermisin ki sen azapta terk edilesin de,

Başkaları Allah'a yakın olma saadetine ersinler,

Öyleyse kıyamet gününde gizliliklerin açığa çıktığı zamanda kendini kurtaracak bir hücceti şimdiden hazırla.»

Nureddin, bu beyti duyunca şiddetle, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı ve ülkenin her tarafındaki vergilerin kaldırılmasını emretti.

Musul'da bulunan Şeyh Ömer Molla ona bir mektup yazmıştı. Kendisi oradaki yöneticilere ve emirlere, Şeyh Ömer Molla'ya danışmaksızın herhangi bir hususta karar vermemelerini, onun kendilerine verdiği emre uymalarını emretmişti. Şeyh Ömer Molla, salih ve zahid kimselerdendi. Melik Nureddin her sene ramazan ayında ondan iftarlık şeyleri ödünç alırdı. Şeyh Ömer Molla da ona ekmek kırıntıları ve yufka gönderir, Melik Nureddin de bütün ramazan boyunca bu ekmek kırıntıları ve yufkalarla iftar ederdi. İşte sözünü ettiğimiz Şeyh Ömer Molla ona şöyle bir mektup yazmıştı:

«Fesatçılar çoğaldılar. Her tarafta bozgun yapıyorlar. Bunları cezalandırmak gerekiyor. Bunun üstesinden ancak öldürmek asmak ve şid-

detli dayakla gelinebilir. Çölde yakalanan bir adam, kendi lehine şahidlik yapacak birini nereden getirebilir?»

Melik Nureddin de bu mektubun arkasına şöyle bir cevap yazıp göndermişti:

«Cenâb-ı Allah, mahlukatı yarattı. Onlar için bir şeriat koydu. O, yaratıkları için en yararlı olan şeyi bilir. Eğer şeriate insanların yararına olacak bir ilave yapmak gerektiğini bilseydi, bunu mutlaka yapardı. Şu halde Cenâb-ı Allah'ın koyduğu şeriate ilave yapmaya ihtiyacımız yoktur. Kim herhangi bir ilave yapacak olursa şeriatın eksik olduğunu iddia etmiş olur ki, bu da Allah'a ve O'nun koymuş olduğu şeriate karşı bir cüretkârlık sayılır. Karanlıktaki akıllar doğru yolu bulamazlar. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah bizi de seni de dosdoğru yola iletсин.»

Bu cevabî mektup, Şeyh Ömer Molla'ya ulaştığında O, Musul'da halkı topladı ve onlara Melik Nureddin'in cevabî mektubunu okuyup şöyle dedi: «Zahidin hükümdara gönderdiği mektuba ve hükümdarın zahide gönderdiği mektuba bakın.»

Bir defasında Şeyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi, Melik Nureddin'in yanına geldi. Bir adamın kendisine çeşitli iftiralarda bulunarak sövdüğünü söyleyip abartılı ifadelerle şikâyetçi oldu. Sultan Nureddin ona şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuyor mu?

«Rahman'ın kulları yeryüzünde mutevazi yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler.» (el-Furkân, 63).

«Bilgisizlere aldırış etme.» (el-A'râf, 199).

Şeyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi bu ayetler karşısında sustu ve cevap vermedi. Melik Nureddin ona ve kardeşi Şeyh Ebü'l-Beyan'a inanırdı. Defalarca onu ziyarete gitti ve onun için bir vakıf kurdu.

Bağdat Nizamiye medresesinin muidi(*) Fakih Ebü'l-Feth el-Eşrî, Melik Nureddin için muhtasar bir tarihçe-i hayat derlemişti. Bu zat şöyle demişti: «Melik Nureddin, namazları vakitlerinde cemaatle ve şartlarına tam riayet edip rükünlerini eksiksizce yerine getirerek kılmaya itina gösterirdi. Rükû ve secdelerde tam itidale riayet edip rükünlerini eksiksizce yerine getirerek kılmaya itina gösterirdi. Geceleyin çok namaz kılardı. Allah'a bütün işlerinde yalvarıp yakarırdı, sözlerine güvenilen bir sofi cemaatından duyduğumuza göre bu cemaat Melik Nureddin'in Kudüs'ü haclıların elinden almış olduğu esnada ziyaretine gitmişler ve Haçlıların Kudüs'ün fethiyle ilgili olarak şöyle dediklerini duymuşlar: «Melik Nureddin'in, Allah katında gizli bir sırrı vardır. Çünkü o, asker-

(*) Muid, İslâm dünyasındaki medreselerde müderristen sonra gelen ve günümüzde doçent dediğimiz görevlidir. (Z. Kazıcı)

lerinin çokluğu sayesinde değil de geceleyin kıldığı namaz ve yaptığı dualar sayesinde bize karşı muzaffer olmuştur. O, geceleyin namaz kılar, elini Allah'a kaldırıp dua ederdi. Allah da duasını kabul buyurup isteğini yerine getirdi. Böylece Nureddin bize karşı muzaffer oldu.» İşte kâfirlerin Melik Nureddin hakkında söyledikleri bunlardır.

Şeyh Ebu Şâme'nin anlattığına göre Melik Nureddin meydan bahçesini ve bahçenin yanındaki meşeliğin yarısını Dımaşk Camii'ni güzelleştirmek için vakfetti. Meşeliğin diğer yarısını da ona bölerek bu parçanın iki cüzünü Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin onarılmasına ve güzelleştirilmesine, sekiz cüzünün de dokuz mescidin güzelleştirilmesine sarfedilmesini emretti ki, bu dokuz mescid şunlardır:

Kasyon dağındaki Mescidü's-Salihin, Camiü'l-Kal'a, Mescid-ü Atiyye, Askar'daki Mescid-i İbn Lebid, Mescidu'r-Remmahîn el-Muallak, Salahiye'deki Mescidü'l-Abbas, Mescid-ü Dari'l-Battih el-Muallak, Yahudi kilisesi civarında bulunan ve Nureddin tarafından onarılan mescid.

Melik Nureddin'in menkibeleri ve eserleri pek çoktur. Biz bunlardan bir nebzesini anlattık ki, diğer menkibe ve eserlerine bir nevi işaret olsunlar.

Ravzateyn adlı eserin baş tarafında Şeyh Şihabüddin, onun birçok iyiliklerini ve hoş taraflarını anlatmış, onu övmek için yazılan kasideleri nakletmişti. Onun anlattığına göre Esedüddin, Mısır diyarını fethe-dip vefat ettikten sonra yerine Selahaddin geçince Melik Nureddin onu azledip yerine bir başkasını naib olarak atamayı birkaç defa düşünmüş ancak haçlılarla yaptığı savaş ve ecelinin yaklaşması onu, bu kararını gerçekleştirmeye ulaştırmamıştı. Ömrünün son senesi olan hicretin 569. senesinin başında Mısır diyarına girmeye iyiden iyiye karar verdi. Kendisinin yokluğunda Şam'ı Haçlılara karşı korusunlar diye Musul ordusuna haber salıp Şam'a çağırdı ki, kendisi askerleriyle birlikte Mısır yoluna koyulsun. Bu haberi duyan Melik Selahaddin şiddetli bir korkuya kapıldı. Bu senenin ramazan bayramı girdiğinde Melik Nureddin kible tarafındaki Ahdar meydanına gitti. Orada bayram namazını kıldırdı. O gün günlerden pazardı. Şimal tarafındaki Ahdar meydanında ordugah kurdu. O esnada kader ona «Bu senin son bayramındır» dedi. O gün mükellef bir sofraya kurdu ve sofradaki her şeyin yenilmesini emretti. Aynı gün oğlu Melikü's-Salih İsmail'i sünnet ettirdi. Bu amaçla şehri süsletti. Hem bayram hem de sünnet düğünü için her tarafa müj-deler uçuruldu. Sonra kendisi pazartesi günü adet üzere küre oynamaya gitti. Huyu olmamasına rağmen o gün emirlerden birine çok öfkelen-di. Öfkeli halde hemen kaleye döndü. Rahatsız oldu. Mizacı bozuldu. Kendi canı ve sancısıyla uğraştı. Vücudunun duyu organları bozuldu. Tabiatı değişti. Bir hafta halkın karşısına çıkmadı. Halksa onun oğlunun sün-

net düğünü sebebiyle yapılan eğlenceler ve oyunlarla meşgul idi. Oysa diğer taraftan kendisi canının derdine düşmüştü. Bu sevinç, yerini hüznem bıraktı. Mizah, yerini ciddiyete terk etti. Melik Nureddin nefes alamaz hale geldi. Konuşamıyordu. Boğaz ağrısının gereği budur. Vücudundan kan alınması önerildi. Ama o bu öneriyi kabul etmedi. Hemen tedaviye başlanması istenildi. Fakat o tedavi kabul etmedi. Bu, Allah'ın yerine gelecek takdir edilmiş bir emridir. Bu senenin şevval ayının onbirinci günü olan çarşamba günü olduğunda ellisekiz yaşındayken ruhunu teslim etti. Ömrünün yirmisekiz senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Allah rahmet etsin. Cenaze namazı Dımaşk'ın Kale Camii'nde kılındı. Sonra Havvasın kapısı ile Hiyemiyân kapısı arasındaki yol üzerinde Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin avlusundaki türbeye nakledildi. Mezarı orada bulunup ziyaret edilmektedir. Türbesinin parmaklıklarına insanlar tutunmakta, oraya gelen herkes orada hoş bir hava teneffüs etmekte ve uğur beklemektedir. Oraya boğaz hastalığı yüzünden vefat etmiş olduğundan Şehid Nureddin'in mezarı denilmektedir. Oğluna da şehid deniliyordu. Kendisine Kasım lakabı takılmıştı. Haçlılar ona Kasım b. Kasım derlerdi. Vefatı sebebiyle şairler birçok mersiyeler yazmışlardı. Ebu Şâme bu mersiyeleri nakletmiştir. İmad'ın onun hakkında yazmış olduğu şu mersiye ne güzeldir:

«Melik Nureddin'e melek kılığında gelen ölüme şaşıtm.
Yeryüzünde felekin ortasında yuvarlak felek nasıl durur?»

Arkale lakabıyla tanına şair Hassan, Nureddin'in defnedildiği medrese ile ilgili olarak şöyle demiştir:

«Bir medrese ki orada bütün dersler verilir.
Orası ilmin ve ibadetin himayesinde baki kalır.
Ünü Nureddin Mahmud b. Zengi sayesinde doğuya ve batıya yayıldı.

Söyler. Onun sözleri hak ve gerçektir.
Sözlerinde kinaye ve şüphe yoktur.
Dımaşk, şehirler arasında hükümdar hanesidir.
Bu medresede hükümdar hanesidir.»

MERHUM NUREDDİN'İN EVSAFI

Uzun boylu, esmer tenli, güzel gözlü, geniş alınlı, hoş suretli bir kimseydi. Şekli Türklerinki gibiydi. Sadece çene kısmında sakalı vardı. Heybetli olup aynı zamanda mutevazi idi. Üzerinde celalet, azamet ve nur vardı. İslâm'a saygı gösterir, dinî kuralları tazimle karşılardı. Şeriatı büyük önem verirdi.

FASIL

Bu senenin şevval ayında Melik Nureddin vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail'e hükümdar olarak beyat edildi. Ancak o küçük yaşta bir çocuktur. Salih İsmail, Emir Şemseddin b. Mukaddem'i kendine atabeg tayin etti. Emirler ihtilafa düştüler. Fikirler karıştı. Şaşkınlık ortaya çıktı. Şerler meydana geldi. Çok içki içildi. Oysa Melik Nureddin'in zamanında böyle şeylere rastlanmazdı. Hiç bir kimse bu tür çirkinlikleri irtikab etmeye, fuhuş işlemeye cesaret edemezdi. Artık fuhuş her tarafa yayılmış ve ortaya çıkmıştı. Hatta Melik Nureddin'in kardeşi oğlu ve Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud, Melik'in vefat ettiğinin kesinlik kazanması üzerine tellalını şehirde dolaştırıp artık oyun ve eğlencenin, içki içmenin, zevkü sefa sürmenin serbest olduğunu def çalıp şeytan zurnası çaldırarak ilan ettirdi. O zamana kadar kendisi Melik Nureddin tarafından gözetim altında tutulmaktaydı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Melik Nureddin'in kardeşinin oğlu Seyfeddin Gazi ve diğer Meliklerle ümerâ, sağlığında onun tahakkümü ve kontrolü altıydaydılar. Bunlardan herhangi biri çirkinlik ve fuhuş işlemeye cesaret edemezdi. Ancak Melik Nureddin vefat edince bunların iç yüzleri açığa çıktı. Yeryüzünde fesat çıkardılar. Şairin şu sözü de tahakkuk etti:

«Hey! bana içki ver ve de ki «İçki işte budur.»

İçkiyi bana gizlice sunma. Artık açıkça içilebiliyor.»

Her taraftan düşmanlar müslümanlara saldırmaya tamahlandılar. Haçlılar Dımaşk'a hücum edip orayı Müslümanların elinden almaya karar verdiler. Karşılarına İbn Mukaddem çıktı. Ancak Banyas yakınlarında onlarla yaptığı savaşta onlara karşı direnmekten aciz kaldı. Bir süre için onlarla ateşkes yaptı. Bunun için de onlara peşinen bol miktarda para verdi. Onları, Melik en-Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub'un oraya geleceğini söyleyerek korkutmasaydı zaten Haçlılar onunla ateşkes yapmayacaklardı. Selahaddin bu durumdan haberdar olunca ümera ve özellikle İbn Mukaddem'e mektup yazarak Haçlılarla yaptıkları ateşkesten ötürü kendilerini kınadı. Onlara ödemiş oldukları paralarından ötürü ayıpladı. Çünkü Haçlılar çok az ve güçsüzdüler. Kendisi, Haçlılara karşı korumak amacıyla Şam mıntikasına gelmeye karar verdiğini onlara bildirdi. Ancak onlar, çirkin ifadeler içeren bir mektup yazarak ona gönderdiler. Ne var ki Selahaddin, bu cevaplarına aldırmadı. İbn Mukaddem ve maiyetindeki ümera ondan çok korktuklarından Musul valisi Seyfeddin Gazi'ye mektup yazarak Şam'a gelmesini istediler ki, onu başlarına hükümdar yapsınlar. Böylece o da Melik en-Nasır Selahaddin b. Eyyub'un belasından kendilerini korusun. Fakat Seyfeddin

Gazi bu çağrıyla icabet etmedi. Çünkü bu çağrının onlar tarafından kendisi için kurulmuş bir tuzak olduğunu düşünerek korktu. Bunun sebebi de şuydu: Melik Nureddin'in sağlığında casus olarak ve aynı zamanda uygunsuz işleri, fuhşiyatı, içki içmeyi oyun ve eğlence gibi pis şeyleri irtikab etmesine mani olucu bir kimse olarak göndermiş olduğu Tavaşi Sadü'd-Devle Mustekin kaçmıştı. Melik Nureddin vefat ettikten sonra Musul'da Seyfeddin Gazi tarafından çirkin ilanı duyan Tavaşi Sadü'd-Devle, yakalanma korkusunda gizlice oradan kaçıp gitmişti. Seyfeddin Gazi amcası Melik Nureddin'in vefat ettiğini kesin olarak anlayınca Tavaşi Sadü'd-Devle'yi yakalatmak için peşine adam taktı. Yakalatamayınca da mal ve mülküne el koydu. Tavaşi Haleb'e gitti. Sonra Dımaşk'a uğradı. Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i, eğitmek üzere alıp Haleb'e götürmek için ümera ile anlaştı. Dımaşk'ın Atabeg Şemsüddeve b. Mukaddem'e; Kale'nin de Tavaşi Cemaleddin Reyhan'a teslim edilmesi kararlaştırıldı. Melik Salih Dımaşk'tan Haleb'e giderken beraberinde devlet büyükleri ve ümera da yola koyuldu. Bu sefer bu senenin zilhicce ayının yirmüçünde başlamıştı. Bunlar, Haleb'e vardıklarında küçük yaşta bir çocuk olan Melik Salih İsmail Haleb tahtına oturdu. Etrafındakilerde Melik Nureddin'le ve üç kardeşiyle birlikte süt emmiş olan Mecdüddin'in kardeşi Şemseddin b. Dâye'yi gözetim altına aldılar. Oysa Şemseddin Ali b. Dâye, Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'in eğitilmek üzere kendisine teslim edileceğini sanıyordu. Çünkü herkesten çok o bu hakka layıktı. Fakat onun bu zannını boşa çıkardılar. Kendisini ve kardeşlerini bir kuyuya atarak hapsedtiler. Melik Selahaddin de ümeraya bir mektup yazarak Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i Dımaşk'tan Haleb'e göndermelerinden ve Beni Dâye'yi hapsedmelerinden ötürü kınadı. Çünkü Beni Dâye seçkin emirlerden ve önde gelen büyüklerden idiler. Melik Nureddin'in ve halkın nazarında itibarlı kimselerden biri olan Mecdüddin b. Dâye'ye Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i teslim etmediklerinden, ümeraya çok kızdı. Ancak ümerada ona edepsiz ifadeler içeren cevabî bir mektup yazıp gönderdiler. Bütün bu olup bitenler, Selahaddin'in ümeraya olan kızgınlığını daha da artırdı ve onu Dımaşk'a hücum etmeye gelen korkunç olaylardan dolayı Dımaşk'a gelme fırsatını bulamıyordu.

HİCRETİN BEŞYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HASAN B. HASAN

Hasan b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed el-Attar. Künyesi Ebü'l-Alâ'dır. Hemedanlıdır. Hadis hafızıdır. Bir çok hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla birçok beldeye gitti. Hadis meşayihî ile görüştü. Bağ-

dad'a geldi. Çok miktarda kitap edindi. Kıraat ve lügat ilmiyle meşgul oldu. Öyleki kendi zamanında kitap ve sünnet ilimlerinde yegane alim oldu. Faydalı bir çok kitap tasnif etti. Mazbut bir yaşantısı vardı. Cömert, âbid, zahid, itikadı sahih, davranışı güzel bir insandı. Memleketinde bir mevkii ve halk tarafından hüsnü kabul gören rütbesi vardı. Bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde perşembe gecesı vefat etti. Ömrü seksen yaşından dört ay birkaç gün fazlaydı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduğuma göre vefatından sonra kendisi rüyada görülmüş. Onu gören kişi rüyasında onu bütün duvarları kitapla kaplı bir şehirde görmüş çevresinde de sayılamayacak miktarda çok kitap varmış. O bu kitapları mütalaa etmekle meşgulmuş. Kendisine «Bu ne haldir?» diye sorulmuş. O da şu cevabı vermiş: «Allah'tan dünyada ne ile meşgul isem ahirette de beni onunla meşgul etmesini diledim. İşte bana bu nimeti verdi.»

EL-AHVAZÎ

Bağdat'ta Ebu Hâvîfe kütüphanesinin reisi idi. Bu senenin rebiülevvel ayında ani bir ölümle vefat etti.

MAHMUD B. ZENGÎ B. AKSUNGUR

Sultan Meliku'l-Adil Nureddin. Şam'ın ve ucu bucağı görülmeyen birçok geniş beldenin hükümdarıydı. Haçlılarla savaşıyan bir mucahiddi. İyiliği emreder, kötülüğü yasaklardı. Alimleri, yoksulları, salihleri sever, zulme öfke duyardı. İtikadı sahih olup hayırlı işler yapmayı tercih ederdi. Zamanında hiç kimse zulmetmeye cesaret edemezdi. Bütün çirkinlikleri ve çirkinlik yapanları ortadan kaldırmıştı. İlmin ve şeriatın yükselmesini sağlamıştı. Gece devamlı namaz kılar, çok oruç tutardı. Nefsini şehvetlere karşı frenlerdi. Müslümanlara kolaylık sağlamayı çok severdi. Alimlere, yoksullara, düşkünlere, öksüzlere, dullara, hayır ve ihsanda bulunurdu. Dünya onun gözünde kıymetsizdi. Allah ona rahmet etsin. Türbesini rahmet ve rızasıyla örtsün.

İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Nureddin Mahmud b. Zengi, kâfirlerin elinden elli küsur şehri geri aldı. Bana mektup yazardı. Ben de ona mektup yazardım. Vefat edeceği zaman emirlerden, kendisinden sonraki dönem için oğlu Salih İsmail adına beyat aldı. Trablus hükümdarıyla da uzatma süresi içinde Şam'a hücum etmeyeceğine dair yapmış olduğu anlaşmayı yeniledi. Şöyle ki: Melik Nureddin Mahmud b. Zengi bir savaşta Trablus hükümdarını ve devlet erkânından bir topluluğu esir almıştı. Trablus hükümdarı 300.000 dinar, 500 at, 500 elbise, 500 bornoz, bir çok Türk asıllı cariye, 500 müslüman esir vererek kendini kurtarmıştı. Melik Nureddin yedi sene yedi ay yedi gün süreyle müslümanların beldele-

rine hücum etmemesi sözünü de ondan almıştı. Bu sözüne sadık kalmasını sağlamak amacıyla çocuklarından, haçlıların önde gelenlerinin çocuklarından ve komutanlarının çocuklarından 100 çocuğu da rehine almıştı. Şayet ahdine sadık kalmayacak olursa bu rehinelere öldürecekti.

Melik Nureddin, Kudüs'ü fethetmeye niyet etmişti. Ancak bu senenin şevval ayında ölüm kendisini yakaladı. Buna fırsat bulamadı. Ancak ameller niyetlere göredir. Niyetinin sevabını kazanmıştır. Melik Nureddin yirmisekiz sene birkaç ay süreyle hükümdarlık yapmıştı.

HIZIR B. NASR

Hızır b. Nasır Ali b. Nasr. Erbilliydi. Şafî fıkıhçısıydı. Hicretin 533. senesinde ilk olarak Erbil'de ders vermişti. Faziletli ve dindar bir kimse olup insanlar ondan faydalanmışlardı. Bağdat'ta Keyya el-Herasî'den ve diğerlerinden ders aldı. Dımaşk'a geldi. İbn Asâkir onun bu senede Dımaşk'a geldiğini bildirmiştir. İbn Hallikan onun biyografisini el-Vefayat adlı eserinde anlatmıştır ve «Mezarı ziyaret edilir, ben de birkaç kez ziyaret ettim. İnsanların onun mezarına geldiklerini, oradan bereket elde etmeyi istediklerini gördüm» demiştir. İbn Hallikan'ın bu sözlerini ilim ehli kimseler kınamaktadırlar. Çünkü bu sözleri ancak mezarları tazim eden kimseler söylerler.

Bu senede Haçlı kontu Mirri öldü. Allah lanet etsin. Öyle sanıyorum ki o, Askalan şehrinin ve çevresindeki beldelerin kontu idi. Cenâb-ı Allah mü'min kullarına lutfedip merhamet etmeseydi, neredeyse Mısır diyarına gelip orayı da ele geçirecekti.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin b. Eyyub, Haçlılara karşı korumak amacıyla Şam'a gelmeye karar vermişti. Ancak büyük bir belâ, onu bu arzusunu gerçekleştirmekten alıkoymuştu. Şöyle ki: Haçlılar eşi görülmemiş bir donanmayla Mısır kıyılarına gelmişlerdi. Bu donanmada birçok gemi, savaş aleti, savaşçı vardı. Donanmada her birinin içinde 150 savaşçı bulunan 200 gemisi ve 400 parça da irili ufaklı başka gemiler vardı. Bunlar, sene başından dört gün önce Sicilya'dan gelip İskenderiye açıklarında demir atmışlar, mancınık ve debbanelerini şehrin çevresine doğru kurup dikmişlerdi. İskenderiye halkı bunlara karşı çıkıp günlerce amansız bir savaş vermişti. İki taraftan da çok sayıda insan öldürülmüştü. Sonra İskenderiye halkı, mancınık ve debbaneleri yakmaya karar verdi ve bu kararlarını gerçekleştirence de Haçlıların içine korku üştü. Sonra Müslümanlar onlara bir baskın yaparak bir kısmını öldürdüler. Onlardan istedikleri miktarda ganimet elde ettiler. Haçlılar hezimete uğrayıp her tarafa dağılıp kaçtılar. Sığınacakları bir yer kalmamıştı. Ya denize düşecekler, ya öldürülecekler, ya da esir düşeceklerdi. Müslümanlar onların mallarını ve atların çadırlarını ele geçirdiler. Özetle savaşçılarından bir kısmını öldürdüler. Geri kalanları da donanmalarına binerek mağlup bir halde ülkelerine doğru yola koyuldular. Melik Selahaddin'i Şam'a gelmekten alıkoyan sebeplerden biri de şuydu: Bazılarının Abbas b. Şadi dedikleri Kenz adındaki biri Asvan şehrinde adam toplamaya başlamıştı. Bu, Mısır diyarının ve Fatimî devletinin önde gelenlerinden bir kişiydi. Etrafında yerli halktan Bedevilerden ve zencilerden bir grup toplandı. Onlara Fatimî devletini yeniden kuracağını, Türk atabegini perişan edeceğini vadeliyordu. Etrafında çok sayıda insan toplandı. Sonra bunlar Kus şehrine ve oraya bağlı mıntıkalara hücum ettiler. Kus'un ümera ve askerlerinden bir kısmını öldürdüler. Melik Selahaddin de askerlerinin bir kısmını bunun üzerine sevketti. Askerlerin başına da kardeşi el-Melikü'l-Adil Ebu Bekir el-Kürdî'yi komutan yaptı. İki taraf karşı karşıya gelip savaşıkla- rında Ebu Bekir, onu hezimete uğrattı. Aile efradını esir aldı. Onu da öldürdü.

FASIL

Ülkede düzen sağlanıp Ubeydi devletinin başı yok edilince Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf, Türk ordularına komuta ederek Şam'a yöneldi. Çünkü o esnada Şam sultanı Nureddin Mahmud b. Zengi vefat etmiş, halk korkuya kapılmış, devlet binasının duvarları çatlamış, temelleri sarsılmış, yöneticiler ihtilafa düşmüş, ipler elden çıkmıştı. Selahaddin'in amacı, Şam ülkesinin dağılan otoritesini toparlamak, ahali-sine ihsan ve iyilikte bulunmak, dağlarını ve ovalarını güvenli hale getirmek, İslâm'a yardım etmek, azgınları defetmek, Kur'ân'ı izhar edip diğer dinleri yok etmek, Rahman'ın rızası ve şeytanın burnunun yere sürülmesi uğruna Haçları kırmaktır. Bu amaçla safer ayının başında Bereke mıntıkasına gelip ordugah kurdu. İkamete başladı. Derken etrafında askerler toplandı. Mısır'a naib olarak kardeşi Ebu Bekir'i tayin etti. Sonra rebiyülevvel ayının onüçünde Belbis yoluna koyuldu. Rebiyülevvel ayının sonunda pazartesi günü Dımaşk şehrine girdi. Orada iki keçi boynuzlaşmamış, iki kılıç karşı karşıya gelmemişti. Yani kendisine karşı koyacak kimse çıkmamıştı. Çünkü Dımaşk naibi Şemseddin b. Mukaddem daha önceleri kendisine yazmış olduğu mektupta ağır ifadeler ve kötü sözler kullanmıştı. Ancak Selahaddin'in üzerine gelmekte olduğunu görünce artık ona yumuşak ifadeler içeren mektuplar yazıp Dımaşk'a gelmeye onu teşvik etmiş, şehri kendisine teslim edeceği vaa-dinde bulunmuştu. Çünkü işin ciddi olduğunu anlayınca artık Selahaddin'e muhalefet etme imkânını bulamamıştı. Şehri savunmasız olarak Selahaddin'e teslim etti. Sultan Selahaddin, önce babasının konağı olan Darü'l-Ukaylî'de konakladı ki, burayı Melik Zahir Baybars medrese olarak inşa ettirmişti. Şehrin ayan ve eşrafi yanına gelip kendisini tebrik ettiler. İyilik ve ihsan gördüler. O esnada kale naibi, Tavaşi Reyhan idi. Selahaddin'e mektup yazmış, cevap almış, ona bolca erzak göndermiş, sonra yanına gitmişti. Selahaddin de ona saygı ve ikramda bulunmuştu. Sonra Sultan Selahaddin, müteveffa Melik Nureddin'in oğlunu eğitip yetiştirme hususunda kendisinin daha fazla hak sahibi olduğunu bildirdi. Çünkü Melik Nureddin, kendilerine sağlığında çok iyilik ve ihsanda bulunmuştu. Kendisinin Mısır diyarında Melik Nureddin adına hutbe okuttuğunu da sözlerine eklemişti. Sonra Sultan Selahaddin halka iyilik ve ihsanda bulundu. Melik Nureddin'in vefatından sonra halkın omuzlarına yükletilen ağır vergi ve harçların iptalini emretti. İyiliği emredip kötülüğü yasakladı. İşlerin sonucu Allah'ın elindedir.

FASIL

Bütün yöreleriyle ve mıntikalarıyla birlikte Dımaşk şehrinin idaresi Selahaddin'in eline geçip otorite sağlandıktan sonra birçok karışık-

İklara ve düzensizliklere sahne olan Haleb'e gitmek için Selahaddin hızla yola koyuldu. Dımaşk'ta da Seyfü'l-İslâm lakablı kardeşi Tuğtekin b. Eyyub'u naib olarak bıraktı. Humus'a vardığında kaleyle uğraşmadı. Ova kısmını ele geçirdi. Sonra Hama yoluna koyuldu. Orayı Hama meliki İzzeddin b. Cibril'in elinden aldı ve İzzeddin'den de kendisi adına Haleplilere elçi olarak gitmesini istedi. İzzeddin bu isteği kabul etti. Haleplilerin yanına gitti. Onları Selahaddin'in güç ve kuvveti karşısında uyarıp korkuttu. Ancak Halepliler ona aldırış etmediler. Aksine onun tutuklanıp zindana atılmasını emrettiler. Elçi olarak gönderilen İzzeddin'in Sultan Selahaddin'e cevabı gecikince kendisi aralarındaki uyumsuzluk ve ihtilaf yüzünden Haleplilere kınayıcı ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Haleplilerse ona çok çirkin bir cevapla karşılık verdiler. O da ikinci olarak gönderdiği mektupta kendisinin babasının, amcasının Melik Nureddin'e bütün Müslümanların tanıklık edeceği önemli yerlerde ve zamanlarda yapmış oldukları hizmetleri anlattı. Sonra Haleb'e gitti. Cevşen dağının eteğinde ordugah kurdu ve Haleplilere Babül-İrak yanında toplanmaları için duyuru yaptırdı. Halepliler o meydana toplanınca merhum Melik Nureddin'in oğlu onlara hitap etti. Acıklı ifadelerle onları ağlattı ve Selahaddin'le savaşmaları için onları kışkırttı. Bunu ona eski bir takım ümera tavsiye etmişlerdi. Halepliler de ona itaat etmenin vacip olduğunu düşünerek bu çağrısına icabet ettiler. Halep'te bulunan Rafiziler de Melik Nureddin'in oğluna istedikleri şu şartları kabul etmesi durumunda yardımcı olacaklarını söylediler. İstekleri şunlardı: Ezanda yeniden "Hayya ala hayril amel" cümlesi okunacak ve bu husus çarşılar, pazarlarda ve her tarafta ilan edilecek, Emevi Camii'nin doğu tarafında kendileri için bir yer tahsis edilecek, cenazelerin yanında oniki imamın adı okunacak, cenaze namazı kılınırken beş tekbir alınacak, nikâh akidlerini Şerif Ebu Tahir b. Ebu'l-Mekârim Hamza b. Zahir el-Hüseynî kıyacak. Bütün bu isteklerinin kabul edildiği kendilerine bildirildi. Emevi Camii'nde ve şehrin diğer camilerinde, ezanlarda "hayya ala hayril amel" cümlesi yeniden okunmaya başladı. Halepliler Melikü'n-Nasır Selahaddin'e mekavemet edemediler. Ancak ona çeşitli tuzaklar hazırladılar. Önce muhtesib(*) Şeyban'a başvurdular. O da Selahaddin'i öldürmeleri için görevlilerinden bir kaçını harekete geçirdi, ancak bu görevliler Selahaddin'i değil de umeradan birini öldürdüler. Sonra Selahaddin onları yakalattı ve baştan sona öldürttü. Bundan sonra Halepliler Trablus kontu Komes'e haber saldılar. Selahaddin'i Halep'ten uzaklaştırması durumunda kendisine bol miktarda para

(*) Muhtesib, adli ve dinî yetkileri bulunmakla beraber genel olarak iktisâdî yetkileri ağır basan bir görevlidir. Günümüz ifadesiyle belediye başkanı demek daha uygun olur. Bu konuda geniş bilgi için bk. (Ziya Kazıcı), Osmanlılarda ihtisâb Müessesesi, İstanbul 1987.

verecekleri vaadinde bulundular. Melik Nureddin sağlığında Komes'i esir almış ve on sene kadar yanında tutuklu olarak tutmuştu. Sonraları Komes 100.000 dinar ve 1.000 Müslüman esir vererek kendini kurtarmıştı. Melik Nureddin'in kendisine yaptığını hiç unutmamıştı. Bilakis zaptetmek amacıyla Humus üzerine yürümüşü. Ancak Sultan Selahaddin onun karşısına çıkmıştı. Sultan Selahaddin onun beldesi Trablus'a bir müfrezeyi sevk etmiş, bu müfreze gidip Trablus halkının bir kısmını öldürmüş bir kısmını esir almış ve ganimet elde ederek geri dönmüşü. İşte bu esnada Sultan Selahaddin oralara yaklaştığında Trablus kontu gerisin geri ülkesine dönmüşü. Haleplilerin kendisinden istemiş oldukları hususu yerine getirmiş olduğu kanaatine kapılmışı.

Sultan Selahaddin, Humus'tan ayrıldığında henüz oranın kalesini ele geçirmemişti. Tekrar dönüp kaleyi zaptetmek için Humus üzerine yürüdü. Mancınıklar kurdu ve kaleyi zorla ele geçirdi. Sonra tekrar Haleb'e döndü. Bu hücumunda Cenâb-ı Allah ona istediği şeyi lutfetmişti.

Haleb'e gelip karargah kurduğunda Kadı Fadil, Sultan Selahaddin adına Haleplilere parlak ifadeler içeren belagatli ve fesahatli bir mektup gönderdi. Mektubu Hatip Şemseddin eliyle Haleplilere ulaştırdı. Mektupta şunlar yazılıydı:

«Eğer teslim mukadder ise o karşı karşıya gelmek hak olur. İhlasla dua edin ki, asılsız olmayan büyük hadiseler tekrarlansın. İşler yoluna koyulsun. Her ne kadar bu hususlarda dedikodular yapılmışsa da bu büyük hadiselerin çoğu cereyan etmiştir. İhlaslıca dua edin ki kalpler ferahlasın, göğüsler genişlesin, müjdeli durumlar açığa çıksın. Zira Allah'a gizlice ibadet edilmez.

Hayret ki umulanın dışında yeryüzünde garip hadiseler cereyan ediyor:

Tıpkı sırtında su taşıyan devenin susuzluktan ölmesi gibi.

Bizler ateşi avucumuzda taşıyoruz, ama o ateşin aleviyle başkaları aydınlanıyor.

Suyu elimizle yerden çıkarıyoruz ama o sudan bakası istifade ediyor.

Bağrımızı oklara hedef kılıyoruz ama başkaları resimli ve nakışlı yastıklara dayanıyorlar.

Gasp edilen şeylerin geri verildiği, adalet yerinde bedenler bizim eşyalarımızı elimizden alıyorlar. İtaatımızı izhar ediyoruz ama payı siz ahıyorsunuz. Tıpkı gönüllerin pay alışı gibi. Önceleri bizler bizzat gaza yaparak askerlerimizi öne sürüp kafirlerle cihad ederek Şam'ı fethediyorduk. Bunu biz, babamız ve amcamız yaptık. Darbe vurmaksızın, savaşmaksızın hangi şehir fethedildi, hangi kale ele geçirildi düşmanlardan? Askerler veya İslâm safları öne sürülmeden hangi fetih gerçekleşti? Bizim yaptıklarımızı bilmeyen yoktur. Ateşlere atıldığımızı, yer

küresine sahip olduğumuzu, toplulukları öne sürdüğümüzü, saf halinde düşman askerleriyle savaştığımızı, tabiiyeti bildiğimizi hiçbir düşmanımız inkâr edemez. Bu sayede Şam'da bizim mükâfata layık eserlerimiz ortaya çıktı. Bu yararlı işleri başkalarının yaptığını söylemek bize zarar vermez.» Sonra Kadı Fadıl mektubunun devamında Selahaddin'in Mısır'da kâfirleri kırıp, yok etmek, münkeratı ortadan kaldırmak, Haçlıların kökünü kazımak, bid'atleri yıkmak, adaleti ve fazileti yaymak; Mısır'da, Yemen'de, Nube'de, İfrikiye'de ve diğer yerlerde Abbasiler adına hutbe okumak gibi yapmış olduğu yararlılıkları anlattı. Bütün bunları güzel ve basit ifadelerle izah etti.

Mektup, Haleplilere ulaştınca onlar çok kötü bir cevap gönderdiler. O esnada onlar Musul emiri Seyfeddin Gazi b. Mevdud'a mektup yazmışlardı. Seyfeddin, Nureddin Mahmud b. Zengi'nin kardeşiydi. Seyfeddin Gazi onlara kardeşi İzzeddin'i askerleriyle birlikte gönderdi. O da maiyetindeki askerlerle Haleplilere takviye olarak geldi. Halepli askerler de onun ordusuna katıldılar ve Selahaddin'in yokluğunda Hama üzerine hücum ettiler. Haleplilerin yaptıklarını duyunca az miktarda askerlerle üzerlerine yürüdü. Karşılarına geldiğinde onların büyük bir askeri güce sahip olduklarını gördü. Selahaddin'in askerlerinin azlığını göreyerek onu yeneceği ümidine kapılıp karşısına çıktılar. Onunla savaşmağa karar verdiler. Ancak Selahaddin geriden gelmekte olan askerlerinin kendisine ulaşabilmesi için zaman kazanmak amacıyla onları tatlı sözlerle barışa davet etti. Hatta «Ben sadece Dimaşk'a sahip olmakla kanaat ederim. Orada Melik Salih İsmail adına hutbe okuturum. Şam'a bağlı diğer yerleri size bırakırım» dedi. Hadim Sadü'd-Devle Gümüştekin Selahaddin'in amcası oğlu Nasıreddin b. Eseddüddin'in ellerinde bulunan Rahbe'yi de kendilerine vermemesi durumunda barış yapmağa yanaşmayacaklarını bildirdi. Ancak Selahaddin «Orası bana ait değildir. Orayı size vermeğe gücüm yetmez» denince Halepliler barışa yanaşmadılar. Aksine savaşa yöneldiler. Bu senenin ramazan ayının ondokuzunda pazar günü Kurun-u Hama yanında Selahaddin askerlerini tek bir kıta haline getirdi. Büyük sabır gösterdi. O esnada kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah ile kardeşi Ferruhşah büyük bir askeri birlikle yardımına geldiler. Bu defa Selahaddin'in onlara karşı askeri gücü kuvvetlendi. Kalplerine korku saldı. Onlar da dönüp kaçtılar. Hezimete uğradılar. Başları ve komutanları esir düştüler. Selahaddin de kaçanın kovalanmamasını, yaralının öldürülmemesini askerlerine ilan edip duyurdu. Eline esir düşenleri salıverdi ve hemen Haleb üzerine yürüdü. Haleplilerin durumu tersine döndü. Perişan hale düştüler. Dün, Selahaddin kendilerinden barış talep ederken bugün onlar kendisinden, Halepten vazgeçmesini istiyorlardı. Bunun karşılığında elinde bulunan

Hama ve Humus'a ek olarak Kefirtap, Maara ve Mardin'i de kendisine vereceklerini söylüyorlardı. Selahaddin, onların bu isteklerini kabul edip Halep'ten çekildi. Artık Melik Salih'le savaşımayacağına yemin etti. Kendi ülkesinin minberlerinde de onun adına hutbe okutacağını, ona dua ettireceğini bildirdi. Kardeşi Mecdüddin de Beni Dayelilerin oradan salimen çıkıp gitmeleri için Selahaddin'den ricada bulundu. Bu ricayı kabul etti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak Halep'den döndü.

Hama'ya vardığında halife Müstedî Bi-Emrillah'ın elçileri kendisine kıymetli hil'atler, siyah bayraklar, nişanlar ve saltanat divanı tarafından mühürlenmiş sultanlık alametlerini, ayrıca Mısır ve Şam sultanı kıldığını dair fermanı getirdiler. Ailesine, akrabalarına, arkadaşlarına ve yardımcılarına çeşitli hil'atler dağıtıldı. Bugün görülmeye değer bir gündü. Hama'da dayısının oğlu ve damadı Emir Şihabüddin Mahmud'u naib olarak bıraktı. Sonra kendisi Humus üzerine yürüdü. Orayı da amcasının oğlu Nasirüddin'e bıraktı. Nitekim orası daha önce Nasirüddin'in babası Şirküh Esedüddin'in elindeydi. Humus'tan sonra zil-kade ayında Baalbek ve Dımaşk'a gitti.

Bu senede Dımaşk'a bağlı Meşgara kasabasında Mağripli bir adam ortaya çıkarak peygamberlik iddiasında bulundu. Hileler, göz bağcılığı ve bazı harikalar gösterdi. Ayak takımından bazı kimseler etrafında toplandılar. Sultan onun yakalatılmasını emredince Haleb'in bir kasabasına kaçtı. Kulağı kesik ve ayak takımından bazı kimseler çevresinde toplandı. Çiftçilerden bir grubu saptırdı. Sevdiği ve aşık olduğu bir kadınla evlendi. Kadın, o yöredendi. Kadına peygamberlik iddiasında bulunmasını öğretti. İki Müseyleme ile Secah'a benzediler.

Bu senede halifenin veziri kaçtı, evi yağmalandı.

Yine bu senede Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Hanbelîler için inşa edilen bir medresede ders vermeye başladı. Ders esnasında Kadilkudât Ebu'l-Hasan b. ed-Damiganî ile fakihler ve devlet büyükleri hazır bulundular. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Ebu'l-Ferec'e kıymetli hil'atler giydirildi.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MAŞHUR ŞAHSİYETLER

RUH B. AHMED

Künyesi Ebu Talip el-Hadsenî'dir. Bir zaman Bağdat kadilkudatlığı yapmıştır. Oğlu, Hicaz mıntıkasındaydı. Babasının ölüm haberini duyunca kendisi de birkaç gün sonra vefat etti. Rafizilikle itham edilirdi.

ŞEMLE ET-TÜRKMANÎ

Fars illerinde hakimiyet kurdu. Bazı kaleleri elde etti. Selçuklulara karşı ayaklandı. Yirmi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Türkmenlerden bazıları onunla savaştılar ve neticede onu öldürdüler.

KAYMAZ B. ABDULLAH

Lakabı Kutbeddin el-Müstencidî'dir. Halife Müstedî'ye vezirlik yaptı. Onun askerlerinin başkomutanıydı. Sonra halifeye karşı çıktı. Hilafet sarayını yağmalamak istedi. Halife de sarayın damına çıkıp halka Kaymaz'ın evini yağmalamaları için emir verdi ve evi yağmalandı. Halife fakihlerin fetvasını alarak bunu emretmişti. Neticede Kaymaz kaçtı. O ve beraberindekiler çölde öldüler.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu senede Haçlılar Mercüssifir'de ikamet etmekte olan Sultan Selahaddin'den barış talebinde bulundular. O da Şam'ın kurak olması yüzünden onların bu isteklerini kabul etti. Askerlerini de Kadı Fadıl komutasında Mısır diyarına gönderdi ki oradaki gelirleri ve ürünleri toplayıp dönsünler. Kendisi de Şam'da ikamete karar verdi. Kadı Fadıl'ın yerine katibi İmad'a itimad etti. Çünkü onun nazarında Kadı Fadıl'dan daha kıymetli bir kimse yoktu:

«Süleyma'yı değişik olarak vermem gönlül rızamla olmamıştı. Ama bazan mecburiyetler insanı tahakküm altına alırlar.»

Sultan Selahaddin'in Şam'da ikamet edip Kadı Fadıl komutasında askerlerini Mısır'a göndermesi akıllıca ve tedbirli bir işti. Çünkü çevrede bulunan hükümdarların kendisine karşı olan korkularının devamını ancak böylece sağlayabilirdi. Askerlerini Mısır'a gönderip az sayıdaki bir grup askerle kendisinin Şam'da kalmasına gelince Cenâb-ı Allah ona zaferi tekeffül etmişti. Musul emiri Seyfeddin Gazi (bu, Melik Nuredin'in kardeşinin oğluydu) Haleplilere bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'le yapmış oldukları barıştan dolayı onları kınadı. Kendisi o esnada kardeşini muhasara etmekle meşguldu. Kardeşi Sincar emiri İmâdüddin Zengi idi. Kardeşiyle savaşıması doğru bir iş değildi. Sırf Selahaddin'e itaat etmiş olduğundan kardeşiyle savaşıyordu. Ama Sultan Selahaddin'in kuvvetini ve yardımlarını anlayınca kardeşiyle barıştı. Sonra Haleplileri, Sultan Selahaddin'le yapmış oldukları barışı bozmaya teşvik edip kışkırttı. Neticede Halepliler, Sultan Selahaddin'le yapmış oldukları barış antlaşmasını bozduklarını Sultan Selahaddin'e bildirdiler. O da onlara karşı Allah'tan yardım dileyip Mısır'da bulunan

askerlerini yanına çağırıldı. Musul emiri bütün askerleriyle birlikte yola koyulup amcasının oğlu Melikü's-Salih İmadüddin İsmail'le bir araya geldi ve rahvan atlar üzerindeki 20.000 savaşçıyla yola koyuldu. Sultan Selahaddin de her tarafı kırıp parçalayan kükremiş bir arslan gibi üzerlerine gitti. Onun beraberinde ise sadece 1000 süvari vardı. Ama nice az topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle büyük toplulukları mağlup etmişlerdir. Musul ordusu da Sultan Selahaddin'i takviye etmek üzere yola koyulmuştu. Sultan Selahaddin'in dağları andıran büyük ve kalabalık bir ordusu ve yardımcıları vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Birbirlerini savaşa çağırıldılar. Bu çağrı şevval ayının onunda perşembe günü yapıldı. Neticede iki tarafta şiddetli bir savaşa tutuştular. Öyleki Sultan Selahaddin bizzat cephede hamle yapıyordu. Allah'ın izniyle karşıtları hezimete uğradılar. Sultan Selahaddin'in askerleri Halepli ve Musullulardan bir kısmını öldürdüler. Melik Seyfeddin Gazi'nin savaşçılarını, savaş malzemelerini ele geçirdiler. Önde gelen bazı komutanlarını esir aldılar. Sultan Selahaddin bunların bedenlerine ve başlarına hil'atler saçıktan sonra serbest bıraktı. Bunlar savaş esnasında bir grup Haçlılardan yardım istemişlerdi. Bu, kahramanlığa yaraşmaz. Sultan Selahaddin, Seyfeddin Gazi'nin otağında, içinde güzel öten kuşlar bulunan altı kafes görmüştü. Bu kafesler onun içki meclisinde bulunuyordu. Bu durumdaki bir komutan nasıl muzaffer olabilir? Sultan Selahaddin bunların da Seyfeddin'e gönderilmesini emretti ve bunları götüren elçiye de şu talimatı verdi: «Seyfeddin'in yanına vardığında ona selam söyle ve de ki: «Bu tehlikeli durumlara ve savaşa girmektense bu kuşlarla oynaman, senin için daha hoştur.»

Sultan Selahaddin onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Bu ganimetleri savaşta bulunan ve bulunmayan askerlerine ve adamlarına dağıttı. Seyfeddin Gazi'nin otağını kardeşinin oğlu İzzeddin Ferruhşah Necmeddin'e ihsan etti. Otağıdaki cariyeleri ve şarkıcı kadınları sahibine gönderdi. Çünkü Seyfeddin'in beraberinde 100'den fazla şarkıcı kadın vardı. Ayrıca oyun ve eğlence aletlerini, çalgılarını Haleb'e gönderdi ve bunları götüren görevliye de şu talimatı verdi: «Onlara de ki bu gibi şeyler sizin için rûkû ve secdeden daha hoştur.»

Ulaştırma askerleri düşman ordugahında çok miktarda içki, barut ve eğlence aletleri görmüştü. Düşman ordugahı tıpkı meyhaneyi andırıyordu. İşte bu, fâsık eğlence düşkünü ve disiplinsiz olan kimselerin yoludur.

FASIL

Askerler perişan halde Haleb'e döndüklerinde yemini bozduklarına ve sultana karşı geldiklerine pişman oldular. Sultan Selahaddin'den korktukları için şehrin korunması için gerekli istihkâm tedbirlerini

aldılar. Musul emiri de çabucak yerine ulaştı. Mola vermeden yoluna devam etti. Nihayet şehrine girdi. Sultan Selahaddin de ganimet taksimini tamamladıktan sonra son derece güçlü bir halde Haleb'e doğru sür'atle gitti. Haleb'in etrafında istihkâm tedbirleri alındığını gördü ve kimse bize karşı koymasın diye önce şehrin çevresindeki kaleleri fethedelim sonra şehri ele geçirmek için harekete geçelim, dedi ve çevredeki kaleleri birer birer fethetmeye, hakimiyet temellerini teker teker yıkmaya başladı. Merağa ve Menbic'i fethetti. Sonra Azaz'a yürüdü. Bu arada Halepliler Sinan'a yardım için haber saldılar. O da Sultan Selahaddin'i öldürmek için bir grup askeri görevlendirip yola koydu. Bunların bir kısmı Selahaddin'in askerlerinin kılığına bürünerek safları arasına sızdılar, savaştılar ve birgün Sultan Selahaddin cephede dolaşmakta iken fırsatı bulan bu fedailerden biri Sultan Selahaddin'e saldırdı; elindeki bıçakla Sultan Selahaddin'in başına vurdu, ancak sultan miğfer giydiğinden Allah onu ölümden kurtardı. Yalnız bıçak, yanağına isabet etti ve hafifçe yaralandı. Sonra bu saldırgan fedai, sultanı yere yatırıp boğazlamak istedi. Çevresindekilerse dehşete kapılmışlardı. Sonra akılları başlarına gelince hep birlikte saldırganın üzerine atıldılar. Onu öldürüp parça parça ettiler. Sonra aynı anda bir başka fedai sultana hücum etti. O da öldürüldü. Sonra bir başka fedai emirlerden birine hücum etti, o da öldürüldü. Sonra dördüncüsü kaçtı. Ancak o da yakalanıp öldürüldü. O gün savaş iptal oldu. Sonra Sultan Selahaddin Haleb'e hücum etti. Orayı fethetti ve kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Ey-yub'a iktâ olarak verdi. Halep'lilere çok öfkelenip gazaplanmıştı. Çünkü onu öldürmek için üzerine fedaileri salmışlardı. Gidip şehrin karşısında Cevşen dağı eteklerinde ordugahını kurdu. Babukiye başına çadırını kurdu. Bu hadise zilhicce ayının onbeşinde cereyan etmişti. Artık köylerden, kasabalardan her taraftan haraç toplamaya başladı. Haleb'e giriş çıkışları yasakladı. Sene sonuna kadar Halep kuşatmasını devam ettirdi.

Bu senenin zilhicce ayında Sultan Selahaddin'in kardeşi Nuru'd-Devle, kardeşini özlediği için Yemen'den geldi. Çok miktarda mal ve para elde etmişti. Sultan Selahaddin onun gelişine çok sevindi. İkisi bir araya geldiklerinde iyi ve takvalı bir kimse olan Sultan Selahaddin «Ben Yusufum bu da kardeşimdir» dedi. Yemen beldelerine akrabalarını naib olarak tayin etti. Kardeşi yanında kalınca da onu Dimaşk'a ve oranın kazalarına naib olarak tayin etti. Bir rivayette anlatıldığına göre kardeşi Musul savaşından önce yanına gelmiştir ki o da fetih ve zaferin en büyük sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Çünkü kardeşi son derece secaatli ve kahramandı.

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer, kölesi Behaeddin Karakuş'u ordusuyla birlikte Mağrip diyarına

gönderdi. O da gidip oralarda birçok beldeleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Sonra da Mısır'a döndü.

Bu senede aslen Şamlı olup Bağdat'ta yetişen Vaiz Ebu'l-Fütuh Abdüsselam b. Yusuf b. Muhammad, el-Ceride adlı eserde ondan bahsederken şöyle demiştir: «O benim arkadaşımdı.»

Vaiz Abdüsselam, vaaz için kürsüye oturdu. Sultan Selahaddin de yanında hazır bulundu. Sultan'a birkaç parça şiir okudu. Okuduğu şiirlerden biri şuydu:

«Ey ruhumun sahibi ey emelimin son noktası.

Ey kalbimde ve düşüncemde her zaman hazır bulunan,

Sen beni kendi yaratıcısı olduğun topraktan yarattın.

Nihayet bir timsal ve heykele dönüştüm.

Can suyunun ağaçta dolaştığı gibi,

Kalbimde nurlu bir ruhu dolaştırdın.

Nurlu bir ruhun saflığı ile bulanık bir maddenin kalıba dökülüşü neticesinde bir cisim olarak ortaya çıkardın.

Eğer sende yok olursam bu benim için övünülecek şerefli bir hal olur.

Eğer hazır olacak olursam da benim gözüm ve kulağım olursun

Veya gizleyecek olursam benim sırrım sende kalır.

Eğer hatırdan geçecek olursam kalbim hep seni düşünür, tetikte olur.

Resmim ortaya çıkar, kayb olup tekrar meydana gelir.

Ama sen bende yok olursan, işte o zaman ben hatıralarda yaşarım.»

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ İBN ASÂKİR

Hafız Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir Ebü'l-Kasım ed-Dımaşkî. Büyük hadis hafızlarından. Hadisle ilgilenenlerin, dinleyip rivayet edenlerin, derleyenlerin tasnif edenlerin, mütalaa edenlerin, hadis ve metinlerini ezberleyenlerin, hadis usulü ve fenlerini sağlam bir şekilde öğrenenlerin üstadıdır. Sekiz ciltlik Tarihü's-Şam adlı eseri tasnif etmiştir. Bu eser kendisinden sonra varlığını muhafaza edip baki kalmıştır. Kendisinden önceki tarihçilere nisbetle eşine az rastlanan alimlerdendir. Kendisinden sonra gelen tarihçileri de kendisi gibi eser vermek için çok yormuştur. Bu alanda yarış ipini göğüslemiştir. Bu esere bakıp iyice gözden geçiren ve düşünen kimseler onun bu eserde anlattıklarını ve bu eserin aslını görürler ve zamanının tarih alanındaki biricik eseri olduğuna, bunun tarih ağacının en yüksek dalı olduğuna hükmederler.

Ayrıca onun hadis ilmine dair faydalı kitapları vardır. Kendisi de ibadet ehli biri olup güzel yolda yaşayan, övgüye layık bir kimseydi. Etrafı'l-Kütübî's-Sitte, eş-Şüyûhü'n-Nübül, Tebyin'ü Kizbi'l-Müfteri ala Ebi'l-Hasan el-Aşarî gibi eserleri de vardır. Bunlardan başka irili ufaklı birçok tasnifatı, cüzleri ve risaleleri de vardır. Hadis derlemek için bir çok yerlere seyahatlerde bulundu. Şehirleri, bölgeleri, muntakaları aşp gitti. Hadis hafızlarından hiç birinin derleyemediği kitapları derledi. İstih-sahta bulundu. Kitapları birbirleriyle karşılaştırdı. Lafızlarını tashih etti. Dimaşklı alimlerin önde gelenlerinden biri oldu. Hata bir çoklarının fevkine çıktı. Kadir, kıymet, hey'et ve itibar sahibi bir kimse oldu. Büyük serveti oldu. İnsanlara iyilikte bulunup bağışlar yaptı. Bu senenin recep ayının onbirinde yetmişiki yaşında vefat etti. Sultan Selahaddin onun cenaze merasimine katıldı. Cenazesi Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Cenaze namazını Kutbeddin en-Nisaburî kıldırması.

İbn Hallikan dedi ki: Onun birçok şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey nefis! Vah haline ihtiyarlık geldi.
Artık aşk-ü sevdanın anlamı kalmadı.
Gençliğim sanki hiç gelmemiş gibi çekip gitti.
Hiç gitmeyecekmiş gibi ihtiyarlık üzerime geldi.
Sanki şahsen ben gaflettayım.
Oysa ölüm üzerime gelip çökmüştür.
Keşke hiç bu hayata gelmeseydim.
Ve Cenâb-ı Allah ezelde,
Hayata gelmeyi benim için takdir etmeseydi.»

İbn Hallikan dedi ki: Hafız ibn Asâkir, şiirlerinde kendisine lazım olmayan şeylerle uğraştı. Hata yaptı. Kardeşi Sainuddin Hibetullah bin Hasan da hadisçi ve fakih idi. Bağdat'ta Es'ad el-Mehinî'den ders aldı. Sonra Dimaşk'a geldi ve Gazaliye medresesinde ders verdi.

Bu senede altmışüç yaşında iken vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Selahaddin Haleb'i kuşatma altında tutmaktaydı. Ümera, Haleplilerle barış yapmasını kendisine önerdi. O da Halep ve kazalarının sadece Salih İsmail'e ait olması şartıyla Haleplilerle barış anlaşması yaptı. Halepliler de bunu kabul ettiklerini yazıp imzaladılar. Akşam olunca Melik Salih İsmail Halep ve kazalarına ek olarak Azaz kalesinin de kendisine verilmesi için Sultan Selahaddin'e küçük yaştaki kızkardeşi Hatun binti Nureddin'i gönderdi ki, bu isteği-

ni kabul etmesini kolaylaştırsın ve amacına rahatlıkla kavuşabilsin. Sultan Selahaddin Hatun'u görünce ayağa kalktı, yer öptü ve isteğini yerine getirdi. Ayrıca ona çok miktarda mücevher ve armağanlar da verdi. Sonra kendisine saldırmış olan fedailerin üzerine hücum etmek için Halep'ten ayrıldı. İçinde barınmakta oldukları kaleleri Misyab'ı kuşattı. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Kaleyi yaktı. Sığırlarını aldı. Diyarlarını yıktı. Sonra dayısı ve aynı zamanda Hama valisi Şihabüddin Mahmud b. Tutuş, onları affetmesi için ricacı oldu. Çünkü fedailer (İsmaililer) kendisinin komşularıydılar. Sultan Selahaddin, dayısının ricasını kabul etti.

Daha önceleri Dımaşk valisi olan Baalbek valisi Şemseddin Muhammed b. Melikü'l-Mukaddem ona yokluğu esnasında Bika'da bozgunculuk yapan Haçlı esirlerinden bir topluluğu getirip teslim etti. Bu da onun Haçlılarla yeniden savaşma azmini biletti. Sultan Selahaddin, Sinan'ın adamları olan İsmailî fedailerle barıştı. Sonra Dımaşk'a döndü. Kardeşi Şemsü'd-Devle Turan Şah onu karşıladı. Ona Melikü'l-Muazzam lakabını taktı. Bundan sonra Sultan Selahaddin Mısır'a gitmeye karar verdi.

Şehrezorlu Kadı Kemaleddin Muhammed bu senenin muharrem ayının altısında vefat etti. Bu zat hayırlı ve seçkin kadılardan olup Şehid Nureddin'in en has adamlarındandı. Şehid Nureddin ona Dımaşk Camii'nin nazırlığını, darphane yöneticiliğini, surların onarım işini ve halkın umumi çıkarlarını gözetme görevini vermişti. Vefat edeceği zaman Kadı Kemaleddin, kendisinden sonra kardeşinin oğlu Ziyaeddin b. Taceddin eş-Şehrezori'nin kadılığa atanmasını vasiyet etti. Sultan Selahaddin onu pek sevmemekle birlikte bu vasiyeti kabul etti. Kadılığa atadı. Çünkü Dımaşk'ta iken Sultan Selahaddin onu hapse atmıştı. O da Sultan Selahaddin'e muhalif bir kimse olup ters davranışlar içine girmişti. Atandıktan sonra amcasının usulüne ve kaidesine göre kadılık meclisinde oturdu. Ancak Sultan Selahaddin'in gönlünde Şerefüddin Ebu Said Abdullah b. Ebi Asrun el-Halebî'yi kadılığa atamak vardı. Çünkü o Dımaşk'a, Sultan Selahaddin'in yanına gitmiş, Sultan Selahaddin de onu Dımaşk kadılığına atayacağını vaad etmişti. Sultan Selahaddin bu niyetini Kadı Fadıl'a bir sır olarak vermiş; Kadı Fadıl da gidip Ziyaeddin'den kadılık görevinden istifa etmesini istemişti. O da bu isteği kabul edip kadılıktan istifa etti. Beytülmal vekilliği görevi ise uhdesinde kalmıştı. Bundan sonra Sultan Selahaddin, İbn Ebi Asrun'u kadılığa tayin etti. Ancak Kadı Muhiddin Ebü'l-Meali Muhammed b. Zekiyüddin'i ise kendisine vekil tayin etmesini şart koşmuştu. O da bu şartı yerine getirdi. Fakat daha sonra İbn Ebi Asrun (Şerefüddin), gözlerinin ferisi azaldığından vekili bulunan Muhiddin Ebu Hamid müstakil kadı oldu.

Bu senenin safer ayında Sultan Selahaddin, Hazm köyünü Gazaliye tekkesine vakfetti. Bu vakfın gelirleri orada şer'i ilimlerle uğraşan kimselere sarfedilecekti. Fakihlerin ihtiyaçları bununla karşılanacaktı. Bu vakfın nazırlığını da Kutbeddin en-Nisaburi'ye verdi. Kutbeddin buranın müderrisi idi.

Bu senenin safer ayında Sultan Selahaddin, Muineddin Onur'un kızı Hatun İsmetüddin'le evlendi. Bu Hatun daha önceleri Nureddin Mahmud'un zevcesi olup Kale'de ikamet etmekteydi. Evlenme akdinde kardeşi Emir Sadeddin b. Onur veli olarak bulundu. Kadı İbn Asrun ve beraberindeki adil kimseler de bu nikah akdinde hazır bulundular. Sultan Selahaddin, nikâh akdinin kıyıldığı gece ile bir sonraki gecede İsmetüddin Hatun'un yanında kaldı. Sonra Mısır'a gitti. Cuma günü namazdan önce yola koyuldu. Mercüssifir'de konakladı. Sonra yoluna devam etti ve Siffin yakınlarında geceyi geçirdi. Tekrar yola koyuldu. Bu senenin rebiyülevvel ayının onaltısında cumartesi günü Mısır'a girdi. Kardeşi ve Mısır naibi Melikü'l-Adil Seyfeddin Ebu Bekir onu Kalzum denizi kıyısında karşıladı. Beraberinde çeşitli yiyecekler ve diğer eşyalardan oluşan çok miktarda hediyeler vardı. Kâtip İmad da Sultan Selahaddin'in maiyetindeydi. O daha önce Mısır'a gelmiş değildi. Mısır'ın güzelliklerini ve özelliklerini anlatmaya başladı. Ehramları ve diğer göz alıcı yerleri anlattı. Bunları çeşitli şeylere benzetti. er-Rayzateyn adlı eserde de anlatıldığı gibi çok abartmalarda bulundu.

Bu senenin şaban ayında Sultan Selahaddin İskenderiye'ye gitti. Oğulları Fadıl Ali ile Aziz Osman'ı Hafız es-Sülefi'nin yanına götürüp ders alırdı. Perşembe, cuma ve cumartesi olmak üzere üç gün onları Hafızın yanına götürdü. Son ders günü olan cumartesi, ramazanın dördüncü günüydü. Sultan Selahaddin ramazan ayını İskepderiye'de geçirmeye niyetlendi. Şehrin surlarının onarımını tamamladı. Donanmanın yenilenmesini, gemilerin onarılmasını ve savaşçılarla doldurulmasını, deniz yoluyla Cezayir'e gidip gaza yapılmasını emretti. Denizci askere bu amaçlarla bol miktarda iktalar verdi. Donanma için yeterince parayı beytûlmalden verdi. Sonra ramazan ayı içinde Kahire'ye döndü ve orucunu orada tamamladı.

Bu senede Sultan Selahaddin İmam Şafiî'nin mezarının yanında Şafîiler için bir medrese yaptırılmasını emretti. Şeyh Necmeddin el-Haboşanî'yi de buranın müderrisi ve nazırı yaptı.

Bu senede Sultan Selahaddin, Kahire'de hastahane yaptırılmasını emretti ve bu hastahane için çok vakıflar kurdu. Bu senede Musul kalesinin naibi Emir Mücahidüddin Kaymaz şehir dışında yanyana olmak üzere güzel bir cami, bir hankâh, bir medrese ve bir de hastahane yaptırdı. Bu zat hicretin 595. senesinde vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. Bu anlattıklarımızdan başka onun yaptırdığı medreseler, hankâhlar ve

camiler de vardır. Dindar, hayırlı, faziletli ve Hanefî mezhebine mensup bir zattı. Edebiyat, şiir ve fıkıh müzakereleri yapardı. Çokça oruç tutar, gecelerini de namazla geçirirdi.

Bu senede halife, sağlıklı kimselerden tecrid edilsinler diye cüz-zamlıların Bağdat dışında bir nahiyeye götürülüp orada toplanmalarını emretti. Allah'tan afiyet dileriz.

İbnu'l-Cevzî el-Muntazam adlı eserinde bir kadının şöyle dediğini nakletmiştir:

«Yolda yürürken, bir adam her yanımdan geçtiğimde bana sataşır-
dı. Kendisine «Benden elde etmek istediğin şeye ancak nikah ve şahid-
lerle kavuşabilirsin onun için hakimın yanında benimle evlen» dedim.
Evlendikten sonra bir süre yanında kaldım. Sonra karnı şişti. İstiska
hastalığından ötürü şiştiğini zannediyorduk. Ama bir süre daha geçtik-
ten sonra tıpkı kadınlar gibi bir çocuk doğurdu. Meğer hünsa: erselik-
miş!» Bu da çok tuhaf hallerdendir.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ALİ B. ASÂKİR

Ali b. Asâkir b. Merhap b. Avvam Ebü'l-Hasan el-Bataihî. Kurra ve lügatçi idi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Nahiv ve lügatı çok güzel bilirdi. Kitaplarını Bağdat'taki İbn Cerrare Mescidi'ne vakfetti. Seksen küsur yaşındayken bu senenin şaban ayında vefat etti.

MUHAMMED B. ABDULLAH

Muhammed b. Abdullah b. Kasım Ebü'l-Fadıl. Dımaşk kadilkudatı idi. Kemaleddin ünvanını alıp Şehrezorludur. Musul'da görev yapmıştır. Orada Şafîiler için bir medresesi vardı. Nusaybin'de de bir medrese-si vardı. Dindar, faziletli, güvenilir ve mutemed bir kimseydi. Nureddin Şehid Mahmud b. Zengi zamanında Dımaşk kadılığı yaptı. İbn Saî'nin anlattığına göre Nureddin onu ikinci kez vezirliğe atamıştır. Şehid Nu-reddin'in mektuplarını yazardı. Bir defasında halife Muktefi'ye bir işle ilgili bir mektup yazmış, mektubunda imza yerine Muhammed b. Ab-dullah er-Resul ibaresini kullanmıştı. Halife de bu ibarenin altına (sal-lallahu aleyhi vesellem) diye yazmıştı.

Ben derim ki: Nureddin Mahmud b. Zengi, Dımaşk Camii'nin nazır-lığını, darphane yöneticiliğini, surların onarım işini ona vermişti. Onun için hastahaneler ve medreseler yaptırmıştı. Muhammed b. Abdullah, bu senenin muharrem ayında Dımaşk'ta vefat etti.

HATİP ŞEMSEDDİN

Vezir Ebu Ziya'nın oğludur. Mısır diyarının hatibi ve oranın vezirinin oğludur. İlk olarak Mısır diyarında Sultan Selahaddin'in emriyle Abbasî halifesi Mustedi Bi-Emrillah adına hutbe okudu. Sonra Sultan Selahaddin'in nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Nihayet Sultan Selahaddin onu hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderdi. Emri dinlenen, cömert, övgüye layık bir reisti. Şairler ve edipler kendisinden ders alırlardı. Sonra Sultan Selahaddin saltanat fermanıyla onun yerine Şehrezorî'yi tayin etti. Şairlere ve ediplere ders verme görevi onun için resmi bir vazife haline geldi.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Sultan Selahaddin, Cebel kalesinin onarımını, Kahire ve Mısır surlarının yapılmasını emretti. Bunun üzerine Mısır diyarında misli ve şekli görülmemiş bir kale onarımı yapıldı. Bu işlere Emir Bahadeddin Karakuş yönetici olarak tayin edildi ki o, Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyub'un kölesiydi.

Bu senede Remle'de müslümanlar hezimete uğradılar. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Sultan Selahaddin Haçlılarla savaşmak üzere Mısır'dan ayrıлып yola koyuldu. Remle diyarına vardı. Orada bazı Haçlıları esir alıp ganimet elde etti. Sonra askerleri ganimetlerle meşgul oldular. Çeşitli köylere ve mahallelere dağıldılar. Sultan Selahaddin ise en az sayıdaki askeriyle başbaşa kaldı. Haçlılarsa büyük bir şövalye gurubuyla üzerlerine hücum ettiler. Çok çabalardan ve çırpınışlardan sonra Sultan Selahaddin ölümden kurtuldu. Aradan birkaç gün geçtikten sonra askerleri dönüp yanına geldiler ve etrafında toplandılar, ama bu sebeple de halk arasında büyük bir panik meydana geldi. Mısırlılar onun ölümden kurtulduğuna, kendisini görmeden inanamadılar. Durum tıpkı «Geri dönmektense ganimetle uğraşmağa razı oldum» ata sözünde anlatıldığı gibi oldu. Bununla birlikte sultanın salimen kurtuluşu sebebiyle ülkede sevinç tefleri çalındı. Bu on sene sonra yaşandıysa da yine de güzel bir gündü. Bu, Hittin günü olmuştu. Sultan Selahaddin bu savaşta büyük sebat göstermişti. Oğlu Takiyyüddin Ömer esir düşmüştü. Haçlıların elinde yedi sene kalmıştı. Diğer oğlu da öldürülmüştü. Bıyıkları henüz yeni terlemişti. Sultan Selahaddin esir düşen oğlu ile öldürülen oğluna çok üzüldü. Eyyub peygamberi örnek alarak sabretti. Davud peygamberi de örnek alarak ağladı. Bu savaşta iki kardeş Fakih Ziyaeddin İsa ile Zahireddin de esir düşmüşlerdi. İki sene sonra Sultan Selahaddin 90.000 dinar fidye ödeyerek bunları esaretten kurtarmıştı.

Bu senede Halep'te devlet düzeni bozuldu. Halep emiri Melik Salih İsmail b. Nureddin, Hadim Gümüştekin'i yakaladı ve elinde bulunan Harim kalesini teslim etmesini istedi. O da teslim etmeyince Melik Salih onu ayaklarından astı. Burnunun altında duman tüttürdü ve Hadim Gümüştekin o saatte vefat etti.

Bu senede, Haçlı kontlarından büyük bir kont, Sultan Selahaddin'in yokluğu ve naiblerinde kendi beldelerinde meşgul olduklarını fırsat bilerek Şam'ı ele geçirmek maksadıyla geldi. Kâtip İmad dedi ki:

«Haçlılar daha önce yapmış oldukları barış antlaşmasında şöyle bir şart ileri sürmüşlerdi: Her ne zaman hükümdarlarından büyük bir kont gelir de onu geri çeviremeyecek olurlarsa, mecburen onun maiyetine girip onunla birlikte müslümanlara karşı savaşacaklar, ona destek verecekler, ona takviye olacaklar; ama bu kont dönüp gittikten sonra kendileriyle Müslümanlar arasındaki eski antlaşma tekrar yürürlüğe girecek.»

İşte bu Haçlı kontu ve maiyetindeki Haçlılar, Hama şehrine ve hasta vaziyette bulunan Hama valisi ve aynı zamanda Sultan Selahaddin'in dayısı Şihabüddin Mahmud'a saldırdılar. Dimaşk valisi ve beraberindeki emirlerse kendi beldeleriyle meşgul idiler. Haçlılar neredeyse Hama'yı ele geçireceklerdi. Ama dört gün sonra Cenâb-ı Allah onları bozguna uğrattı. Harim'e döndüler. Orayı da ele geçiremediler. Haleb valisi Melik Salih İsmail onları Harim'den uzaklaştırdı. İstedikleri paraları ve esirleri onlara verdi. O esnada Sultan Selahaddin'in dayısı ve Hama valisi Şihabüddin Mahmud da vefat etti. Kendisinden üç gün önce de oğlu Tutuş vefat etmişti. Sultan Selahaddin, Haçlıların Harim'e hücum ettiklerini duyunca Mısır'dan Şam'a doğru yola koyuldu. Şevval ayının ondördünde Dimaşk'a geldi. Beraberinde Katip İmad da vardı. Ancak hacca gitmek amacıyla Kadı Fadıl Mısır'da kalmıştı.

Bu senede Kadı Fadıl Sultan Selahaddin'e bir mektup gönderdi. Sultan Selahaddin'in oğlu Ebu Süleyman Davud'un dünyaya gelişi sebebiyle Sultan Selahaddin'i tebrik ediyordu. Böylece Sultan Selahaddin'in erkek çocuklarının sayısı onikiyi bulmuştu, ama daha sonra birkaç erkek çocuğu daha doğmuştu. Kendisi vefat ederken geride onyediler erkek ve bir de Munise adında küçük yaşta bir kız çocuğu bırakmıştı. Daha sonraları amcasının oğlu Melikü'l-Kâmil Muhammed b. Adil, Munise ile evlenmişti. Nitekim yeri gelince inşaallah bu husus anlatılacaktır.

Bu senede Yahudilerle Bağdat halkı arasında büyük bir kavga meydana geldi. Bu fitnenin çıkış sebebi şuydu: Bir kilise yanında müezzinin biri ezan okumuş, Yahudilerden biri ise ona çok ağır sözler sarfederek hakarete bulunmuş, Müslüman da ona sövmüş ve ikisi birbiriyle kavgaya tutuşmuşlardı. Müezzın divana gelerek şikayetçi olmuş, fitne

büyümüş, halk adeta ayaklanmış, ortalığı velveleye bağlamışlardı. Cuma vakti olunca halk, bazı camilerde hatipleri hutbe okumaktan men etmişti. Bunun peşisıra halk hemen camilerden çıkmış, Yahudilerin çalıştıkları Suku'l-Attarîn'i yağmalamışlar, sonra da Yahudi kilisesine gidip orayı da yağmalamışlardı. Güvenlik görevlileri yağmacılara engel olamamışlardı. Halife de halktan bazı kimselerin idam edilmesi emrini vermişti. O gecede ölüm cezasına çarptırılmış olup hapiste bulunan bazı yan kesiciler karanlıkta hapisten çıkarılıp idam edilmişlerdi. Sabah olunca halkın çoğu bu kargaşa yüzünden olayı çıkaran bazı elebaşılarını idam edildiğini zannetmiş ve böylece ortalık sakinleşmişti.

Bu senede halifenin veziri Adüdü'd-Devle b. Reissü'r-Resa b. Mesleme hacca gitmek üzere yola koyuldu. Halk da onu uğurlamaya çıkmıştı. Batınilerden üç kişi yoksul kılığına bürünerek ona yanaşmışlar, güya bazı haberleri ona ulaştıracaklardı. Bunlardan biri ona birşeyler söylemek bahanesiyle yanına yaklaştı. Onu kucakladı ve birkaç bıçak darbesi vurdu. İkincisi, sonra üçüncüsü de aynı şekilde hücum edip kendisini bıçakladılar. Vücudunu paramparça ettiler. Çevresindeki bir topluluğu yaraladılar. Ama üçü de hemen öldürüldü. Vezir ise başkaları tarafından taşınarak evine getirildi. Aynı günde öldü. Bu vezir, daha önceleri Vezir İbn Hübeyre'nin iki oğlunu idam ederek öldürmüştü. Cenâb-ı Allah da kendisini öldürecek kimseleri üzerine musallat kıldı. Ne yaparsan yoluna gelir. Cezanı tam olarak çekersin.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SADAKA B. HÜSEYİN

Sadaka b. Hüseyin Ebü'l-Ferec el-Haddad. Kur'an ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. Fıkıh okudu. Fetva verdi. Şiir, söyledi. Kelam ilmini beğenmedi. Şeyhi İbn Zagunî'nin tarihine bir zeyil yazdı ki, bunda gariplikler ve tuhafıklar vardır.

İbn Saî dedi ki: «Sadaka b. Hüseyin alim ve faziletli bir şeyh olup kitap istinsahı yaparak elde ettiği ücretle geçimini sağlayan yoksul bir kimseydi. Bağdat'ın Bedriye mahallesindeki mescide gelip orada yatar-
dı. Aynı zamanda orada imamlık da yapardı. Zamani ve zamana bel bağlayan kimseleri kınardı. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî'nin onu yediğini ve büyük günahlar işlemiş bir kimse olarak onu itham ettiğini gördüm. Ayrıca İbnü'l-Cevzî onun zındıklıkta İbn Ravendî'ye benzediğini göstermek için delil niteliğinde bazı şiirlerini de nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Sadaka b. Hüseyin bu senenin rebiyülahir ayında yetmişbeş yaşın-

da vefat etti. Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra onunla ilgili hiç de hoş olmayan bazı rüyalar görülmüştür. Dünyada ve ahirette afiyet diliyoruz.

MUHAMMED B. ES'AD B. MUHAMMED

Künyesi Ebu'l-Mansur el-Attar'dır. Hafde adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinlemiş, fıkıh dersleri almış, münazaralarda bulunmuş, fetva vermiş ve müderrislik yapmıştır. Bağdat'a geldi ve orada vefat etti.

MAHMUD B. TUTUŞ ŞİHABÜDDİN EL-HARİMÎ

Sultan Selahaddin'in dayısıydı. Hayırlı, seçkin ve bahadır ümeradandı. Kızkardeşinin oğlu olan yeğeni Sultan Selahaddin, Hama şehrini ona ikta olarak verdi. Hasta haldeyken Haçlılar onu kuşattılar. Hama'yı ele geçirdiler. Halktan bazı kimseleri öldürdüler. Sonra Hamalılar gayrete gelerek savaşa giriştiler ve Hama'yı geri alıp Haçlıları perişan vaziyette geri püskürttüler.

FATIMA BİNTİ NASR EL-ATTAR

Hayırlı ve güzide hanımlardandı. Sahibü'l-Mahze'nin kızkardeşinin sülalesindendir. Abide, takvalı ve evine kapanan bir kadındı. Anlatıldığına göre evinden üç kez dışarı çıkmıştır. Halife ve diğerleri onu övüp methetmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senede Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Şam'da duran Sultan Selahaddin'e bir mektup göndererek herbiri birer prens olan oniki oğlunun selamette oluşları sebebiyle onu tebrik edip mektubunda şöyle demişti:

«Allah'a hamd olsun. Senin çocukların hayatın ziyneti ve süsüdür. Kalplerle ruhların reyhanı ve çiçeğidir. Bunlardan ayrı kalmağa tahammül edebilen gönül elbetteki çok geniş bir gönüldür. Bunların sadece haberleriyle yetinen bir kalp elbetteki çok kanaatkâr bir kalptir. Bunlardan uzakta olduğu halde kapanıp uyuyabilen bir göz, çok uykucudur. bunlardan uzak kaldığı halde sabredip dayanabilen bir hükümdar elbetteki çok akıllı ve tedbirlidir. Bunları vererek Allah'ın kendisine nimet bahsettiği bir kula gelince elbetteki o kul, bu nimet sayesinde rahat bir hayat sürer. Efendimizin gerdanı, bu inci çocukları takınma özlemini duymuyor mu? Efendimizin gözleri bunlara bakarak bakış suyuna kanmak istemiyormu? Efendimizin kalbi bunlarla karşılama özlemini duymuyor mu? Elbetteki duyuyor. İşte bu kuş da onların izlerini ara-

maz mı? Allah kendisini hayatta bıraksın, uzun ömür yaşatsın. Efendimize şunu söylemek düşünüyor:

«Böyle bir özlemin sadece bir kısmı bile omuzda taşınamaz, tahammül edilemez. Ama benim kalbim aşk içinde kıvrınmaktadır.»

Bu senede Sultan Selahaddin, Mekke'deki hacılara vurulan ağır vergileri ve harçları kaldırdı. Daha önce garp tarafından gelen hacılardan çok miktarda vergi ve harç alınıyordu. Bunu ödeyemeyenler hapse atılıyor, çoğu kez Arefe vakfesinde bulunamıyorlardı. Kaldırdığı bu vergilerin yerine Sultan Selahaddin, Mekke emirine Mısır'da bazı arazileri ikta olarak verdi. Ayrıca her sene onun için Mekke'ye 8.000 ölçek buğday gönderilmesini de karara bağladı ki, bunlar onun ve adamlarının ihtiyaçlarını karşılasın. Mekke'de mücavir olarak yaşayan kimselere de bununla yardım edilsin. Mücavirler için de Mısır'dan gönderilecek ürünler tahsis edildi. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin.

Bu senede Emir Şemseddin b. Mukaddem, Baalbek şehrinde isyan etti. Sultan'a hizmete gelmedi. Sultan, Humus'ta durmakta olduğu halde Emir Şemseddin oraya gelmedi. Çünkü o, kardeşi Turanşah'ın Sultan Selahaddin'den Baalbek şehrini istediğini, Sultan Selahaddin'in de burayı ona verdiğini duymuştu. Bu yüzden Emir Şemseddin Humus'a Sultan Selahaddin'in yanına gelmedi. Nihayet Sultan Selahaddin'in kendisi Baalbek şehrine geldi. Savaş yapmaksızın orada kuşatma altına aldı. Sonra da Emir Şemseddin'e elinde bulunan yerlerden daha fazlasını verip Baalbek şehrini ondan aldı. O da buna razı oldu. Baalbek şehrini Turanşah'a teslim edip şehirden çıkıp gitti.

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede az yağmur yağdığından şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık Irak, Şam ve Mısır diyarını etkiledi ve hicretin 575. senesine kadar devam etti. O senede yağmur yağdı. Fiyatlar ucuzladı. Ancak bundan sonra da şiddetli bir veba salgını görüldü. Ülkeyi, hummayı andıran sersam hastalığı da etkisi altına almıştı. Bu hastalık ancak hicretin 576. senesinde önlenebilmişti. Ama bu yüzden ancak Allah'ın bildiği kadar insan ölmüştü.

Bu senenin ramazan ayında halifenin hil'atleri Dımaşk'ta bulunan Sultan Selahaddin'e ulaştı. Lâkaplarına Muiz Emirü'l-Mü'minin lakabı da eklendi. Kardeşi Turanşah'a da hil'at verildi. Ve ona da Mustafa Emirü'l-Mü'minin lakabı takıldı.

Bu senede Sultan Selahaddin, Dımaşk taraflarında fesat çıkaran ve o çevreyi yağmalayan Haçlılarla savaşmak için kendinden önce harekete geçirmek üzere kardeşinin oğlu Ferruhşah b. Şahinşah'ı teçhiz edip hazırladı ve Haçlıları ülkenin orta kısımlarına çekinceye kadar oyaltmasını, kendisi oraya ulaşınca dek onlarla savaşmamasını emretti. Ancak Haçlılar Ferruhşah'ı görür görmez onunla savaşa tutuştular. Ferruhşah da onları kırıp geçirdi. Komutanlarından Nasıra valisi Hanf-

ri'yi öldürdü. Hanfri büyük Haçlı kontlarından ve şövalyelerindendi. Savaşmaktan hiç çekinmezdi. Allah, bu savaşta onu helâk etti. Sonra Sultan Selahaddin, yeğeninin peşinden gitti. Kesve'ye vardığında Haçlı ölülerinin başlarını mızraklar üzerinde gördü. Yeğeninin ganimet ve esirleri de beraberinde getirmiş olduğunu gördü.

Bu senede Beytül-Ahzan yanında çöldeki yolcular için bir kale yaptılar. Ancak burayı Müslümanlarla savaşta bir gözetleme yeri haline getirdiler. Ayrıca bu sayede müslümanların yolunu da keseceklerdi. Haçlıların emiri kendisiyle Sultan Selahaddin arasındaki antlaşmayı bozdu. Her taraftan İslam ülkesine hücum ettiler ki, Müslümanları oyalsınlar. İslâm ordusu her bir tarafa dağılsın. Hep bir arada bulunmasın.

Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu Ömer'i Hama'da bıraktı. Yanına İbn Mukaddem ile Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Meştub'u da vermişti. Bunlar o yöreyi koruyacaklardı. Bika'da gözetim altında tutacaklardı. Humus sınırına da amcasının oğlu Nasirüddin b. Esedüddin Şirkuh'u tayin etti. Mısır'da naibi olarak bulunan kardeşi Melik Ebu Bekir el-Adil'e de haber salarak Haçlılarla savaşmada kullanması için kendisine 1.500 süvari göndermesini istedi. Haçlılara bir mektup yazarak Beytül-Ahzan yanında çölde kalmış kimselerin barınması amacıyla yaptırdıkları, ama başka amaçla kullandıkları kaleyi yıkmalarını istedi. Onlar da bu kalenin yapımına sarfettikleri parayı kendilerine vermesi halinde ancak yıkabileceklerini söylediler. Sultan Selahaddin de onlara 60.000 dinar verdi. Ama kabul etmediler. Sonra 100.000 dinara çıkardı. Ancak bunu da kabul etmemeleri üzerine kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ona: «Bu parayı İslâm ordusuna sarfet ve askerlerinle gidip o kaleyi yık» dedi. O da kardeşinin oğlunun bu tavsiyesine uydu. İleride anlatacağımız gibi ertesi sene gidip kaleyi yıktı.

Bu senede halife Müstedî, İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının üzerine şöyle bir levha yazılıp konulmasını emretti. Önce Ayet el-Kürsi yazılacak sonra da şu ibare, levha'nın alt kısmında yer alacaktı: "Bu, sünnetin tacı, ümmetin yüksek himmetli alimi, âbid, fakih, zahid olan büyük bilgininin mezarıdır.»

Bu levhanın en son kısmında da vefat tarihi yazılacaktı. Yüce Allah rahmet etsin.

Bu senede Bağdat'ta Rafiziler için sahabilerle onları seven kimselelere sövgü dolu ifadeler içeren şiirler okuyan bir şair yakalandı. Halifenin emri üzerine onun için özel bir meclis kuruldu. Sonra sorguya çekildi. Habis bir Rafizi propagandacısı olduğu anlaşıldı. Fakihler dilinin ve ellerinin kesilmesi için fetva verdiler. Bu fetvanın gereği yapıldı. Sonra halk onu linç etmek için ele geçirmek istedi. Ona tuğla parçaları savurdular. O da kendini Dicle'ye attı. Nehirden çıkarıp vurdular. Nihayet can verip öldü. Bir ip alıp ayağına bağladılar. Yüzüstü sürüyerek şehrin

her tarafım, çarşı ve pazarı dolaştırdılar. Sonra da onu bir kireç ve tuğla fırınına attılar. Güvenlik görevlileri onu halkın elinden kurtaramadı.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ES'AD B. BELDEREK EL-CİBRİLÎ

Hadis dinledi. Müzâkeresi hoş, kavrayışı iyi bir âlimdi. Bu senede 104 yaşında vefat etti.

HAYSE BEYSE

Sa'd b. Muhammed b. Sa'd. Şihabüddin lakabını taşırdı. Künyesi Ebu'l-Fevaris olup Hayse Beyse adıyla meşhur olmuştur. Meşhur bir şiir divanı vardır. Bu senenin şaban ayının beşinde salı günü vefat etti. Vefat ederken sekseniki yaşındaydı. Cenaze namazı Nizamiye medresesinde kılındı. Babü't-Tıbn mezarlığına defnedildi. Çoluk çocuğu yoktu. Yazışmalar hususunda eşi bulunmaz bir kâtipti. Muğlak olarak yazdığı mektupları çözmek çok zordu. Beni Temim kabilesinden olduğunu söylerdi. Bu husus babasına sorulduğunda ben bunu ancak kendisinden duymuşum, dedi. Şairlerden biri bu iddiası sebebiyle onu hicv etmişti. Şöyle ki:

«Ne kadar irileşsende, kalensüveni uzatsanda.
Sende Temim kabilesinden bir tüy dahi yoktur.
Keler ve kurumuş Ebu Cehil karpuzunu ye.
İstersen erkek deve kuşunun sidiğini de iç.
Evine misafir geldiğinde ikram etmeyen kimse, itibarlı değildir.
İrzini müdafaa etmeyen de muteber değildir.»

Hayse Beyse'nin güzel şiirlerinden biri de şudur:

«Kişinin bir an dahi selamette kalması tuhaftır.
Çünkü herşey onun ölümü için bir sebeptir.
O kaçır, ama olaylar onu kovalar.
Olaylar dursalar bile kendisi olaylara doğru koşar.
Hayatında yere yığılıp ölmek varken,
O nasıl rahatça dolaşıp durur?»

Şu şiir de ona aittir:

«Bir an için olsun felekten gafil kalma.
Çünkü canlı olan herkesin ölümü kaçınılmazdır.
Uzun süre yaşamak seni aldatmasın.

Uzun ömrü sen ebediyet sanıyorsun.
Sondaki şey bize yaklaşıyor.
Beşik mezara ne kadar da yakınmış!»

el-İkd adlı eserin sahibi Endülüslü Ahmed b. Abdirabbihî'nin de söylediği şu şiir yukarıdaki şiire mana bakımından ne kadar da yakındır:

«Bilesin ki dünya bir meşeliğin yeşil ağaçları gibidir.
Bir tarafı yeşerdiğinde diğer tarafı kurur.
Zaman ve emeller, musibetlerden başka birşey değildirler.
Lezzetler de sadece afet ve felaketlerdir.
Bunlardan ötürü sakın gözünden yaş gelmesin.
Bunlar her ne kadar gidici iseler de sen de gidicisin.»

Ebu Sa'd es-Sem'ânî, zeylinde Hayse Beyse'den bahsetmiş, onu övmüş, divanından ve risalelerinden kesitler sunmuştur. Kadı İbn Hallikan da onun risalelerinden övgüyle bahsedip şöyle demiştir:

«Kendisinde gurur ve azamet vardı. Arapça'dan başka bir dil konuşmazdı. Şafî mezhebine mensup bir fakihti. Münazara ve hilaf ilmiyle meşgul oldu. Sonra bütün bunları bırakıp kendini şiire verdi. Arap şiirleri hakkında insanların en bilgilisidi. Arapların muhtelif lugatlarını da çok iyi bilirdi. Kendisine Hayse Beyse denmesinin sebebi şuydu: İnsanları hareket ve birbirlerine karışmışlık içinde görünce: «Bunlara ne oluyor Hayse Beyse içindedirler (yani karışılık ve kavga içindedirler)» dedi. İşte bu sebeple kendisine Hayse Beyse, lakab olarak takıldı. Kendisinin Arap tabibi Eksem b. Sayfî sülalesinden geldiğini söylerdi. Çoluk çocuğu yoktu. Hille'de bir alacağı vardı. Onu tahsil etmeğe gitti. Bu senede Bağdat'ta vefat etti.

MUHAMMED B. NESİM

Künyesi Ebu Abdillâh el-Hayyat idi. Reis Ebu Fadıl b. Absun'un azatlısıdır. Hadis dinledi, topladı, derledi. Seksen yaşına yaklaşmış iken bu senede ayağı merdivenden kayıp yere düştü ve vefat etti. Muhammed b. Nesim şöyle demiştir: Mevladdin yani İbn Allâm el-Hakim b. Absun bana şöyle bir şiir okumuştı:

«Hüzünlü okuyucu, kilisesinde başı örtülü rahibe göre takvaya daha layıktır.

Kainata ve feleklere bakıp düşünen kimse.
Rahman'a ibadet hususunda insanların en layıkıdır.
Geniş yer yüzünü yaya olarak dolaşmak,
Kaygan elleri öpmekten daha uygundur.

Bu gibi kimseler üç köşeli dört köşeli beş köşeli zaviyelerdeki cahillere nisbetle Rablerinden daha çok korkarlar.»

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede Merc Uyun savaşı yapıldı. Sene başında Sultan Selahaddin askerleriyle birlikte Banyas yakınındaki Tel-Kadi'de konaklamıştı. Sonra Haçlılar hep birlikte üzerine hücum ettiler. O da onlara karşı harekete geçince iki taraf karşı karşıya geldi. İki ordu çarpışmağa başladı. Neticede Cenâb-ı Allah zaferini Müslümanlara ihsan etti. İslâm ordusunu güçlendirdi. Aziz kıldı. Haçlı alayları dönüp kaçmaya başladılar. Allah'ın süvarileri de peşlerine düşüp onları kovaladılar. Haçlıların büyük bir kısmı öldürüldü. Komutanlarından bir topluluk da esir düştü. Sultan Selahaddin'in emrini dinleyip kendisine itaat edeceklerini bildirdiler. Esir düşenler arasında Templier ve Hospitalier tarikatlarının reisleri, Remle kontu, Taberiye kontu, Kastalan kontu, Yafa kontu ve diğer bazı komutan ve kontlar vardı. Ayrıca bir grup haçlı şövalyesi ve askeri de esir düşmüştü. Kudüs süvarilerinden bir topluluk da esir düşenler arasındaydı. Bunların eşrafından 300 kadar kişi de esir düşmüştü. Bunlar, zincirlere vurularak horlandılar. Tahkir edildiler. Kâtip İmad dedi ki: «Sultan Selahaddin, o gece şafak aydınlanıncaya kadar onları kontrol altında tuttu. O gün sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı. Yirmi kadar adamıyla o Haçlı gurubunun yanında oturdu. Cenâb-ı Allah onu düşmanlarından korudu. Sonra Dımaşk kalesinde hapsedilsinler diye bu Haçlı esirleri Dımaşk'a gönderdi. Remle kontu İbn Barzanî 150.000 Suri dinarı ödeyerek esaretten kurtuldu. Ayrıca kendi ülkesinde bulunan 1.000 Müslüman esiri serbest bırakacağını da taahhüd etti. Bunun üzerine esaretten kurtuldu. Haçlı esirlerden bir kısmı da bol miktarda kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldular. Kimi de zindanda can verdi. Sultan Selahaddin'in Merc Uyun zaferini kazandığı günde müslümanların donanması denizde Haçlı donanmasını da mağlup etmiş ve onlardan 1.000 kişiyi esir almış, muzaffer ve güçlenmiş halde geri dönmüştü. Şairler de bu savaşı sebebiyle Sultan Selahaddin'e birçok övgüler yağdırmışlardı. Zafer haberi bir mektupla Bağdat'a bildirilince orada da sevinç davulları çalındı. Müjdeler her tarafa ulaştırıldı. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer daha büyük bir işle meşgul olduğu için bu savaşta hazır bulunamamıştı. Şöyle ki: Rum meliki Firar Sülam, Romen kalesini istediğini bir mektupla bildirmiş, Melik Nureddin'in o kaleyi kendilerinden gasp ettiğini, oğlunun da asi olduğunu söylemişti. Ancak Sultan Selahaddin onun bu isteğini kabul etmeyince Rum meliki, Ranon kalesini kuşatmaları için 20.000 asker göndermişti. Sultan Selahaddin de Takiyyüddin Ömer'i, aralarında Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Meştub'un da bulunduğu 800 süvari ile Ranon kalesine sevk etmişti. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Müslümanlar Allah'ın izniyle Haçlıları mağlup etmişlerdi. Böylece Ranon kalesi Sultan Selahaddin'in elinde

kalmıştı. Burası Baalbek şehri karşılığında İbn Mukaddem'den alınan bir kaleydi. Takiyyüddin Ömer bu savaşla övünüyor ve kendisinin 20.000 (başka bir rivayete göre 30.000) Haçlı askerini 800 Müslüman askerle hezimete uğrattığını söylüyordu. Çünkü Haçlıları geceleyin ansızın basmış, onları kırıp geçirmişti. Yapılan savaş neticesinde Haçlılar baştan sona kırılarak hezimete uğramışlar, hatta kaçıp gitmişlerdi. Çoğu da öldürülmüştü. Ordugahlarında bıraktıkları bütün mallar ganimet olarak Müslümanlara kalmıştı. Sultan Selahaddin'in, Haçlıları Merc Uyun'da bozguna uğrattığı günde Takiyyüddin'in de Ranon kalesi yanında Haçlıları bozguna uğrattığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

HİSNÜ'L-AHZAN'IN (AHZAN KALESİ'NİN) YIKILMASI

Burası Sıf'da yakın bir kaledir. Sonra Sultan Selahaddin geçen sene Haçlıların yaptırıp içinde bir kuyu kazdıkları ve orayı kendileri için gözetleme üssü haline getirdikleri sonra da Daviye'ye (Templier Tarikatına) teslim ettikleri kaleye hücum etmek üzere yola koyuldu. Gidip kaleyi kuşatma altına aldı. Her taraftan surlarını deldi. İçeriye ateş bıraktı ve kaleyi temellerine kadar tahrip etti. Oradaki herşeyi ganimet edindi. Kalede 100.000 parça silah, bol miktarda da yiyecek vardı. Kaledeki 700 kişiyi esir aldı. Bir kısmını öldürdü, diğerlerini de Dımaşk'a sevk etti. Sonra kendisi de muzaffer ve güçlenmiş olarak Dımaşk'a döndü. Yalnız kuşatma süresi içinde veba ve aşırı derecedeki sıcaklıktan ötürü emirlerinden on kişi vefat etmişti. Kuşatma ondört gün sürmüştü. Sonra insanlar adetleri üzere orada bulunan Hz. Yakub'un mezarını ziyaret ettiler. Şairler bu gazası sebebiyle Sultan Selahaddin'i övdüler:

«Senin gayretin ve ciddiyetin sayesinde mızrakların uçları düşmanlara yöneldi.

Senin şerefın karşısında düşmanların gözleri kamaşıyor.

Sen, delici ışıklar saçan karanlık gecelerdeki bir yıldızsın.

Öyle bir kılıçsın ki, Allah seni salladığında düşmanları parçalayıp kesersin.

Hısnü'l-Mehad üzerinde durdun. O kale,

Öyle bir kaledir ki hiçbir yer ona benzemez, ona denk olamaz

Asker çokluğundan bir karış toprak dahi göze görünemedi. Her taraf askerlerle doldu.

Öyle askerler ki, kükreyen arslanlar gibiydiler.

Yüksek boylu atlar, kat kat zırhlar. Hint yapısı keskin kılıçlar ve delici mızraklarla savaşıldı.

Kılıçlar senin sancaklarını bir an dahi geri çeviremediler.

Sancaklarının karşısında düşmanların siyah ciğerleri tiril tiril titredi.

Düşman kiliseleri, havraları ve manastırları sarsıldı.

Ama bu sayede hanif dini ve mushaf kuvvetlendi.

Haçı, Haçın kullarını, onların yerlerini, yurtlarını terk ettiğinde oralar harap vaziyetteydi.

Yemin ederken yalan yere yemin eden bir topluluk,

Nasıl olur da peygamberlerin yurdunda yaşayabilir.

Ben size öğüt verdim. Dinde öğüt vermek vaciptir.

Yakub'un evini bırakın, İşte Yusuf geldi.»

Bir başka şair de şöyle demişti:

«Haçlıların helâki acilen geldi.

Haçlılarının kırılmasının vakti de gelmiştir.

Onların ölümlerinin vakti gelmiş olmasaydı,

Beyt-i Ahzan onarılp şenlenmezdi.»

Kadı Fadıl'ın bu kalenin yıkılışıyla ilgili olarak Bağdat'a gönderdiği mektupta şu bilgilere rastlamaktayız:

Kalenin duvar kahlılığı on zira'dan fazlaydı. Her biri yedi zira veya daha fazla veya daha az uzunlukta büyük taşlar bu kalenin duvarları için temin edilmişti. 20.000'den fazla taş kullanılmıştı. Bu taşlardan herbiri binaya ancak dört dinar veya daha fazla para sarfedilerek yerleştirilmişti. İki duvar arasında ses geçirmez kalın taşlar kullanılmıştı. Bunları Cibali'ş-Şem tepesinden getirmişlerdi. Duvardaki harç kireçle yoğurulmuştu ki, bu bir taşa sıvandığında onunla yekpare hale geliyordu. Artık ondan kopması mümkün değildi. Bu duvarları demirle yıkmak dahi imkânsızdı.

Sultan Selahaddin bu senede kardeşinin oğlu İzzeddin Ferruhşah'a Baalbek şehrini iktâ' olarak verdi. Sıfı ve kazalarına baskın yaptı. Oradaki savaşçıların çoğunu öldürdü. Ferruhşah önde gelen bahadırlardı.

Bu senede Kadı Fadıl Dımaşk'tan Hacca gitti. Dönüşünde Mısır'a geldi. Yolda çok zorluklarla karşılaştı. Hüzünlendi. Yoruldu. Bitkin düştü. Geçen sene de Mısır'dan Hacca gitmiş, dönüşünde Şam'a gelmişti. Bu seneki yolculuğu geçen senekine nisbetle daha zor geçmişti.

Bu senede büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok kale ve kasaba yıkıldı. Birçok insan öldü. Dağ başlarında büyük kayalar kopup yuvarlandı. Dağlar ve ülkeler arasında uzun mesafeler olmasına rağmen tepelerden kopup yuvarlanan bu iri kaya parçaları çöllerde ve sahralarda çarpıştılar.

Bu senede insanlar şiddetli bir kıtlığa ve yoksulluğa maruz kaldılar. Bitip tükendiler. Bu yüzden çok sayıda insan vefat etti. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

HALİFE MÜSTEDİ Bİ-EMRİLLAH'IN VEFATI VE BİYOGRAFİSİ

Halife Müstedi'nin hastalığı şevval ayının sonlarında başlamıştı. Karısı bu durumu gizlemek istedi, ama başaramadı. Bağdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Halk birçok evleri, malları yağmaladı. Şevval ayının yirmikisinde cuma günü veliahd Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Müstedi adına hutbe okundu. Bu, artık Halife Nasır Li-Dinillah'tı. O gün görülmeğe değer muazam bir gündü. Adına hutbe okutulması sebebiyle hatiplerin, müezzinlerin, orada hazır bulunan cemaatin üzerlerine altınlar saçıldı. Humma hastalığına yakalanan Müstedi Bi-Emrillah'ın hastalığı ramazan ayında başlamıştı. Hastalığı gittikçe fazlalaştı. Bir ay hasta yattı ve şevval ayının sonunda otuzdokuz senelik ömrünü noktalarak vefat etti. Dokuz sene üç ay onyediyedi gün süreyle halifelik yapmıştı. Cenazesi yıkandı ve ertesi gün namazı kılındı. Kendi yaptırdığı darunnasra defnedildi. Çünkü oraya defnedilmesini sağlığında vasiyet etmişti. Geride iki erkek evlat bırakmıştı ki bunlardan biri veliahd, Uhdetü'd-Dünya ve'd-Din Ebü'l-Abbâs Ahmed Nasır Li-Dinillah, diğeri ise Ebu Mansur Haşim'di. Ona, reislerden bir grup vezirlik yapmışlardı. Hayırlı ve seçkin halifelerden olup iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan, insanların üzerindeki ağır vergi ve harçları kaldıran, bid'atleri ve ayp şeyleri yok eden, yumuşak huylu, ağır başlı, alicenap ve cömert bir kimseydi. Vefatından sonra oğlu Nasır'a hilâfet bey'atı yapıldı.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. ALİ

Künyesi Ebu İshak'tı. Şafîî fakihi idi. İbn Ferra el-Ümevî el-Bağdadî diye meşhur olmuştur. Faziletli bir zat olup münazaralarda bulunurdu. Fesahat ve belagat sahibi bir şairdi. Yetmişdört yaşında bu senede vefat etti. Cenaze namazını Nizamiye müderrisi Ebü'l-Hasan el-Kazvinî kıldırdı.

İSMAİL B. MEVHUB

İsmail b. Mevhub b. Muhammed b. Ahmed Hızır Ebu Muhammed el-Cevalikî Hücetü'l-İslâm. Kendi zamanında Arap dili ve edebiyatı alanında önde gelen büyük alimlerden idi. Akranları arasında parmakla gösterilen bir kimseydi. Dindar ve sağlam inanç sahibiydi. Lügat ve

nahvi iyi bilirdi. Konuşması güzel, niyeti halis, yaşantısı hoş bir insandı. Gençliğinde de ihtiyarlığında da sevilen bir insandı. Hadis dinledi. Eserleri ve haberleri topladı. Hadis yoluna tabi oldu. Hadisin gösterdiği hedefi kendine hedef edindi. Yüce Allah rahmet etsin.

MÜBAREK B. ALİ B. HASAN

Mübarek b. Ali b. Hasan Ebu Muhammed b. Tabbah el-Bağdadî. Mekke'de yaşadı. Oranın mücaviri oldu. Orada hadis hafızı oldu. İlimde o kadar yüksek mertebelere ulaştı ki, parmakla gösterilir hale geldi. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. O gün görülmeğe değer muazam bir gündü.

NASİR Lİ-DİNİLLAH EBÜ'L-ABBAS B. MÜSTEDİ'NİN HİLAFETİ

Babasının, hicri 575. senenin şevval ayının sonunda vefat etmesi üzerine emirler, vezirler, devlet büyükleri, havas ve avam kendisine biat ettiler. Babasının vefatından kısa bir süre önce minberler üzerinde kendisinin adına hutbe okundu. Babasının vefatından bir gün, başka bir rivayete göre bir hafta önce kendisine veliahdlık beyatı yapıldığı söylenir. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği babasının vefatından sonra halifeliği hususunda kendisiyle çekişen bir kimse çıkmamıştı. Kendisine Nâsır lakabı verilmişti. Abbas oğulları arasında ondan önce kendisinden daha uzun süre halifelik yapan biri çıkmamıştı. Hicretin 623. senesinde vefat edinceye dek halifelikte kaldı. Zeki, cesaretli ve heybetli bir kimseydi. Nitekim bu hususlar, vefatından bahsederken anlatılacaktır.

Bu senenin zilkade ayının yedisinde hazine nazırı Zahirüddin Ebu Bekir b. Attar görevden alındı. Son derece tahkir edildi. Kendisi ve adamları horlandı. Adamlarından bir kısmı öldürüldü. Kendisi de şehirde teşhir edildi. Halife Nâsır'ın otoritesi sağlamlaştı. Ülkede heybeti arttı. Hilafet makamı, bütün işlerde tek yetkili merci haline geldi. Kurban bayramı günü geldiğinde merasimler adet üzere icra edildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞALTINCI SENESİ

Bu senede Sultan Selahaddin, Haçlılarla ateşkes yaptı. Rum belde-lerine gitti. Oradaki emirlerle Artuk oğulları arasında barış yaptı. Ermeni ülkesine hücum etti. Orada bir süre ikamet etti. Bazı kalelerini fethetti. Çok miktarda ganimet aldı. Altın ve gümüş kaplara sahip oldu. Çünkü Ermeni hükümdarı, Türkmenlerden bir topluluğa hiyanette

bulunamıştı. Onu ülkesine geri çevirdi. Sonra kendisine ödeyeceği bir miktar mal, serbest bırakacağı bir miktar esir ve Haçlıların elinden kurtaracağı başka bir grup esir karşılığında onunla barış anlaşması yaptı. Sonra da muzaffer ve güçlenmiş olarak geri döndü. Cemaziyelahir ayının sonunda Hâma'ya geldi. Bu faaliyetlerinden ötürü şairler kendisini övdüler.

Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud vefat etti. Seyfeddin, yakışıklı, endamı güzel, yuvarlak sakallı bir gençti. On sene valilik yaptı. Otuz yaşında vefat etti. İffetli, heybetli, ağır başlı bir kimseydi. Atına bindiğinde, yerde oturduğunda yetişkinlik çağında olan büyüklerin, kadınlarının yanına girmelerine müsaade etmezdi. Kan akıtcı değildi. Biraz cimri olduğu söylenir. Allah affetsin. Bu senenin safer ayının üçünde vefat etti. Kendisinden sonra tahtını oğlu İzzeddin Sencer Şah'a bırakmaya niyetlenmişti. Ancak emirler, Sultan Selahaddin'den korktukları ve oğlunun yaşının da küçük olmasından dolayı onun bu kararını uygun bulmadılar. Hepsi kardeşinin tahta geçmesi hussunda ittifak ettiler. O da bu ittifaka uyup tahtını kardeşine bıraktı. Artık kardeşi İzzeddin Mes'ud tahta geçmişti. İzzeddin Mes'ud, Mücahidüddin Kaymaz'ı memleket vezirliğine tayin etti. Bundan sonra halifenin elçileri Sultan Selahaddin'in yanına giderek Suruç, Urfa, Rakka, Harran, Habur ve Nusaybin'in, Seyfeddin'in zamanında olduğu gibi yine İzzeddin Mes'ud'un elinde kalmasına müsaade etmesini istediler. Ancak Sultan Selahaddin bunu kabul etmeyip şöyle dedi:

«Sözünü ettiğiniz bu beldeler müslümanların memleketinin sınırlarıdır. Ben, Haçlılarla yaptığımız savaşta bize yardımcı olsun diye buraları Seyfeddin'in eline terk etmiştim. Ancak o bize yardımcı olmadı.» Sultan Selahaddin, Müslümanlara yardımı dokunsun diye maslahat gereği bu işi terk etmek gerektiğini halifeye bir mektupla bildirdi.

SULTAN TURANŞAH'IN VEFATI

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardeşi Sultan Melikü'l-Muazzam Şemsü'd-Devle Turanşah b. Eyyub vefat etti. Bu zat, kardeşi Selahaddin'in emri üzerine Yemen'i fethetmişti. Orada bir süre kalmış, bol miktarda servet edinmiş, orada bir başkasını naib olarak bırakmış ve özlemini duyduğu kardeşinin yanına Şam'a gelmişti. Yoldayken şairin birinin kendisi için yazmış olduğu şiiri bir mektupla kardeşine göndermişti. Bu şiiri yazan şairin adı İbn Münsem'dir. Bunlar Sema mıntıkasına vardıklarında bu şiiri bir mektupla Sultan Selahaddin'e göndermişlerdi:

«Kardeşimin, hayır hayır melikimin -herne kadar bu dünyada gidip gelme vedalaşma uzun sürse de- huzuruna varılacak olan zât hakkında bilgisi var mıdır.

Bir gün her ne kadar ölüm büyük bir şeyse de onun huzuruna çıkacağıma inanıp beyat etmişimdir.

Buluşmamıza sadece yirmi geceden az bir süre kaldı.

Buluşmamız, gözlerimizi ve kulaklarımızı canlandıracaktır.

Öyle bir sultanın yanına geliyorum ki, ortaya çıktığında diğer sultanlar kendisine yönelirler

Ona -kendisi Allah'tan korkar bir kişi olduğu halde- başkaları saygı ve tazim gösterirler

Sana olan özlemlerimin bir kısmını ancak mektubumda dile getirdim.

Güvercinler ancak bu özlemlerimin bir kısmını öğrendikleri için özlem türküleri çalarlar.

Sen saltanat avucunu destekleyen bir bileksin

Bunu dünya üzerine yapıştırırsın. Bizlerse bu avucun parmaklarıyız.»

Turanşah, hicri 571. senede kardeşinin yanına gelmişti. Onunla beraber birçok önemli işleri yapmış, övgüye layık faaliyetlerde bulunmuştu. Sultan Selahaddin bir süre onu Dimaşk naibliğine atadı. Sonra Mısır'a gitti. İskenderiye naibliğine atadı. Ancak Turanşah onun bu isteğine muvafakat etmedi. Çünkü kulunç ağrılarına mübtela olmuştu. Bu senede vefat etti. İskenderiye'deki hükümet konağına defnedildi. Sonra kız kardeşi onu Şam'a nakletti. Onu Şam'daki türbesine defnetti. Berraniye türbesinin kible tarafına defnedildi. Orta kısımda Sultan Selahaddin'in kızkardeşi Sittüşşam'ın kocası ve amcası oğlu Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin, Hama ve Rahbe valiliği yapmıştı. Türbenin son kısmında ise Sittüşşam'ın mezarı vardır. et-Türbetü'l-Hüsamiye ise onun babası Hüsameddin Ömer b. Laşin'e mensuptur ki o da medresenin batı tarafında ve bitişiğindedir. Sözünü ettiğimiz Turanşah, kerem sahibi, cömert, heybetli, alicenap ve şecaatli bir kimseydi. İnsanlara bolca bağışlarda bulunur, nafaka verirdi. İbn Sadan el-Halebî onun hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:

«O hükümdardı. Sen Kisra ve Kayser'i duymuş isen,

Bilesin ki Kisra ile Kayser, cömertlik ve kuvvette onun köleleri durumundadırlar.

Onun gibi hiçbir hükümdar ve güçlü kişi yoktur.

Gördüklerimize bak, rivayet ettiklerimizi bırak.

Onun yüksekliğine sığınıp eman dile.

Çünkü o, seni zamanın zulüm ve düşmanlığından korur.

Avuçlarındaki bulutlar, cömertlik yağmurlarını yağdırdıklarında, Sen başka bulutlardan bir şey bekleme.

Onun avuçları, arzularığın herşeyi sana verir.
Sağ elinde bereket, sol elinde de bolluk vardır.»

Sultan Selahaddin, Humus dışında ordugah kurmuş iken kardeşi Turañşah'ın ölüm haberini duydu. Çok şiddetli bir üzüntüye kapıldı. Hamaset şiirleri ve ağıtlar okudu ki, bunlar kitaplarda mahfuzdurlar.

Bu senenin receb ayında halife Nâsır'ın elçileri Sultan Selahaddin'e hil'atler ve hediyeler getirdiler. O da Dımaşk'ta bu hil'atleri giydi. Bu amaçla şehir süslendi. Bugün, cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Yine bu senenin receb ayında Sultan Selahaddin ülkenin durumunu kontrol etmek ve orada ramazan orucunu tutmak amacıyla Mısır'a gitti. Bu senede Hac etmek niyetindeydi. Şam'da kardeşinin oğlu İzzeddin Ferruhşah'ı naib olarak bıraktı. İzzeddin, eşi bulunmaz, faziletli bir zattı. Kadı Fadıl, Melikü'l-Adil Ebu Bekir adına Yemenlilere, Baki halkına ve Mekkelilere bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'in hacca gelmeğe karar verdiğini, beraberinde de Bağdat şeyhü'sşuyûhu Sadreddin Ebü'l-Kasım Abdurrahman'ın da bulunduğunu bildirdi. Şeyhü's-Şuyuh, halife tarafından elçi olarak Sultan Selahaddin'in yanına gelmiş, ona hil'atler getirmişti. Mısır diyarında onun hizmetinde bulunacak, beraberinde Hicaz'a gidecekti. Nihayet Sultan Selahaddin Dımaşk'tan ayrılıp Mısır'a vardığında ordu onu karşıladı. Şeyhü's-Şuyuh'a gelince o Mısır'da az bir süre kaldıktan sonra deniz yoluyla Hicaz'a gitti. Ramazan ayı başında Mescid-i Haram'a ulaştı ve orada oruç tutmaya başladı.

Bu senede Karakuş et-Takavî Mağrib'e gitti. Orada Fars şehrini kuşattı. Birçok kaleleri de kuşatma altına aldı. Bir çoklarını istila etti. Kalelerden birinde siyahî bir çocuğu yakalayıp esir almış onu öldürmek istemişti. Kaledekiler «Onu öldürme, diyet olarak sana 10.000 dinar verelim» demişler, ancak Karakuş bu öneriyi kabul etmeyince kaledekiler onun diyetini 100.000 dinara çıkarmışlardı. Ama bu öneriyi de kabul etmedi. Mutlaka çocuğu öldüreceğini söyledi ve öldürdü. Öldürünce de kale emiri olan yaşlı bir adam aşağıya indi. Yanında kalenin anahtarları vardı. Karakuş'a; «Şu anahtarları al. Ben yaşlı bir adamım. Anahtarları şimdiye kadar öldürmüş olduğun bu çocuğun akrabalarına karşı muhafaza ediyorum. Benim bir kardeşim oğlu vardır. Korkarım ki benden sonra onu tahta geçirirler» dedi. Karakuş da onu tahtında bıraktı ve ondan bol miktarda mal ve para aldı.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ EBU TAHİR ES-SÜLEFÎ

Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Sülfe el-Hafizü'l-Kebir Muammer Ebu Tahir es-Sülefî. İsfahanlı idi. Dedesi İbrahim **yarık** dudaklı olduğundan ötürü kendisine Sülefî denilmiştir. Bir dudağı yarık olduğundan ötürü sanki üç dudağı varmış gibiydi. Bu yüzden Acemler ona Sülfe adını vermişlerdi. Dedesine Sülfe adı verildiğinden kendisi de dedesine olan nisbeti Sülefî nisbetini almıştı.

İbn Hallikan dedi ki: Hafız Ebu Tahir'e Sadreddin lakabı **takılmış**tı. Şafî mezhebine mensuptu. Bağdat'a geldi. Orada Keyya el-Herasî'den ders aldı. Lügat ilmini Hatip Ebu Zekerîya Yahya b. Ali et-Tebrizî'den öğrendi. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hicretin 511. senesinde İskenderiye'ye gelip yerleşti. Halife Zafir'in veziri Ali b. Salar onun için bir medrese yaptırdı. Ve o medresenin idaresini kendisine verdi. Burası, zamanımıza kadar bilinen bir medresedir. İbn Hallikan dedi ki: «Kitaplarına, tasniflerine ve taliklerine **geline**, bunların sayısı cidden çoktur. Mısırlıların anlattıklarına göre hicretin 472. senesinde doğmuştur. Hafız Abdülğani'den nakledildiğine göre kendisi bizzat şöyle demiştir: «Hicretin 485. senesinde Bağdat'ta Nizamülmülk'ün öldürülmesini hatırlıyorum. O zaman ben yaklaşık on yaşında bir **çocuktum**.»

Ebü'l-Kasım es-Sefravî'den rivayet olunduğuna göre Hafız Ebu Tahir şöyle demiştir: «Kesin olarak değil de tahminen doğum tarihim, hicretin 478. senesidir.»

Böyle olunca da onun ömrü doksanseki seneyi bulmaktadır. Çünkü o İskenderiye liman şehrinde hicretin 576. senesinin rebiyülahir ayının beşinde cuma gecesini vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince de Sale'ye defnedildi. O mezarlıkta salihlerden bir cemaat medfun bulunmaktadır.

İbn Hallikan, Sefravî'nin sözünü doğruya yakın bulmakta ve şöyle demektedir: «Hicretin 300. yılından bu yana Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den başkasının 100 yaşını geçtiğini duymuş **değiliz**.»

İbn Asâkir'de tarihinde -her ne kadar kendisinden beş sene önce vefat etmişse de- Hafız Ebu Tahir es-Sülefî'nin biyografisini güzelce anlatmakta ve onun hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere, ülkelere seyahatlerde bulunduğunu, önceleri kendini tasavvufa verdiğini, sonra İskenderiye Liman şehrinde ikamete başladığını, orada varlıklı bir kadınla evlenip durumunun iyileştiğini, vefatından sonra da o karısının kendisi için orada bir medrese yaptırdığını söylemiş ve şiiirlerinden bir kıs-

mını nakletmiştir:

«Bir an dahi olsa nasıl olur da ölümün kasdından emin olursun. Yiğidin ölümden emin olması cahilliktir, zaman bunu haber vermiştir.

Zaman kendi dolaşımında en alt tabakadaki insanı da en üst tabakadaki insanı da bir tutar. Kimseye iltimas etmez.

Yoksa peygamber ve sahabileri ile zevceleri nasıl oldu da kökten ölüp gittiler. Fatımatü'z-Zehra da öldü.»

Şu şiir de Hafız Ebu Tahir'e aittir:

«Ey kendi dini için hadis ilmine yönelen kişi,
Sakın olaki hidayet yolundan düşünceni saptırmayasın.
Bildiğin gibi alimler çoktur.
En kıymetlisi de hadisi anlamak ve öğrenmektir.
Bir kimsede şiddetli bir uyanıklık olduğu halde hadisi talep ederse,
Onun yükseklerde payı olur.
Şayet hadis ve hadisçiler olmasaydı,
Peygamberin dini kıvamını bulmazdı.
Hükmü de bizden uzaklaşırdı.
Âlimin bizim sözümüzde şüphesi varsa,
Bilsin ki yeryüzündeki bütün ilim onun ilmi ve anlayışı değildir.»

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Kahire'de ikamet etmekte olup hadis dinlemeye devam ediyordu. Şam naibi İzzeddin Ferruhşah'tan gelen bir mektupta Cenâb-ı Allah'ın, geçen sene uğramış oldukları yokluğa ve vebaya telafi edici bir nimet olarak kadınları ikiz doğurttuğunu, geçen sene maruz kaldığı kıtlığa karşı da telafi edici bir nimet olarak Şam'ın, Allah'ın izniyle bolluğa kavuştuğunu bildiriyordu.

Bu senenin şevval ayında Sultan Selahaddin, emretmiş olduğu gibi surların müstahkemleştirilmesi, burçlarının onarılması, köşklerinin tamir edilmesi işlerini kontrol etmek amacıyla İskenderiye'ye gitti. Orada İmam Malik'in el-Muvatta adlı hadis kitabını Şeyh Ebu Tahir b. Avftan dinledi. Beraberinde Katip İmad da bu kitabı dinledi. Kadı Fadıl da Sultan Selahaddin'e bu hadisleri dinlemesi sebebiyle tebrik edici bir mektup gönderdi.

ŞEHİD NUREDDİN'İN OĞLU VE HALEB VALİSİ MELİK SALİH İSMAİL'İN VEFATI VE ONDAN SONRA CEREYAN EDEN OLAYLAR

Melik Salih İsmail bu senenin receb ayının yirmibeşinde Haleb kalesinde vefat etti. Oraya defnedildi. Anlatıldığına göre vefat sebebi; Emir Alemüddin Süleyman b. Hayder'in ona üzüm salkımına sürdüğü bir zehiri yutturması olmuştur. Bu hadise av partisinde cereyan etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise onu zehirleyen kişi Yakut el-Esedî'dir. Yakut bir şaraba zehir katarak ona içirmiş, bundan sonra kulunç ağrıları azmış ve sancıları devam etmiş, nihayet vefat etmişti. Güzel suretli, alımlı bir görünümüne sahip bir gençti. Henüz yirmi yaşına varmamıştı. Hükümdarların en iffetlisi ve babasına en çok benzeyeni idi. Hiç zulmetmezdi. Hastalığı esnasında tabipler ona içki içmesini tavsiye etmişlerdi. O da tedavi amacıyla içip içemeyeceğini fakihlere sormuş, fakihler de içebileceğine dair fetva vermişlerdi. O da «İçki içmek ecelimi artırır mı yoksa içmemek ecelimi eksiltir mi?» diye sorunca fakihler «Hayır ne artırır, ne de eksiltir» diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine o «Allah'a yemin ederim ki asla içki içmeyeceğim. Allah'ın bana haram kıldığı şeyi içmiş olarak mı huzuruna varacağım?» dedi. Yaşamaktan ümidini kesince emirleri huzuruna çağırdı. Vefatından sonra amcasının oğlu ve Musul valisi İzzeddin Mes'ud'u, ülkeyi Sultan Selahaddin'e karşı koruyabilmesi için tahta geçirmelerini istedi ve bu hususta onlardan yemin aldı. Çünkü mevcut emirler arasında amcasının oğlu İzzeddin güçlü ve muktedir bir kimseydi. Kendisinden sonra diğer amcası oğlu ve eniştesi aynı zamanda Sincar valisi İmadüddin Zengi'yi tahta geçirmelerinden korkuyordu. İmadüddin Zengi babası tarafından terbiye edilip eğitilmişti. Ancak İmadüddin'in elinde bulunan toprakları Sultan Selahaddin'e karşı koruma imkanı ve gücü yoktu. Melik Salih İsmail vefat edince Halepliler Musul valisi İzzeddin Mes'ud b. Kutbeddin'i davet ettiler. O da bu davete icabet edip Haleb'e geldi. Büyük bir alayişle şehre girdi. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Günlere de şaban ayının yirmisi idi. Gelip Haleb şehrinin hazinelerini ve mallarını, oradaki silahları teslim aldı. Amcası Takiyyüddin, Mentic şehrinde bulunuyordu. Hama'ya kaçtı. Hamalıların da Musul valisi İzzeddin'den yana olduklarını gördü. Halepliler Mes'ud'u Sultan Selahaddin'in bulunmadığı bir esnada Dımaşk'ı almağa teşvik ettiler. Şamlıların Atabeg Nureddin ailesine sevgi beslediklerini bildirdiler. İzzeddin Mesud onlara «Bizimle Sultan Selahaddin arasında yemin ve ahidler vardır. Ona ihanet edemem» dedi ve Haleb'te aylarca ikamet etti. Malik Salih İsmail'in annesiyle bu senenin şevval ayında evlendi. Sonra Rakka'ya gitti. Orada konakladı. Kardeşi İmadüddin Zengi'nin elçileri yanı-

na geldiler ve kendisinden Haleb ile Sincar'ı değiştirmesini istediler. Kardeşi İmadüddin bu hususta ısrar ediyordu. İzzeddin Mes'ud önce bunu kabul etmedi. Sonra kerhen kabul etti. Haleb'i ona teslim etti. Gidip Sincar, Habur, Rakka, Nusaybin, Suruç ve diğer beldeleri Haleb karşılığında teslim aldı.

Sultan Selahaddin, olup bitenleri duyunca askerleriyle birlikte Mısır'dan yola koyuldu. Fırat'a geldi. Nehri geçti. Musul valisinin bazı emirleri onunla karşılaştılar. Sonra Musul valisi onunla karşılaşmaktan çekinip geri döndü. Sultan Selahaddin ise Cezire beldelerinin tamamını istila etti. Musul'u muhasara etmeye yöneldi, ancak bunu başaramadı. Sonra Haleb'e geldi. Orayı İmadüddin Zengi'nin elinden aldı. Çünkü İmadüddin zayıftı. Ona karşı koyamıyordu. Ayrıca İzzeddin orada az miktarda silah bırakmıştı. Bu olay bir sene sonra yani hicretin 578. senesinde cereyan etmiştir.

Bu senede Kerek valisi Prens, Hicaz'a bağlı Teyma mıntıkasına hücumu niyetlendi ki, oradan da Medine-i Münevvere'ye ulaşabilsin. Sultan Selahaddin onu Hicaz'dan men etmek için Dimaşk'dan bir müfreze-yi yola çıkardı ve bu müfreze prensi geri çevirdi. Amacına ulaşmasına engel oldu.

Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Seyfül-İslam Zahireddin Tuğtekin b. Eyyub'u Yemen naibliğine atadı ve oraya gönderdi. Çünkü Yemen'deki naibler kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Halk tedirgin olmuştu. Bu olaylar sultanın kardeşi Muazzam'ın vefatından sonra cereyan etmeğe başlamıştı. Nihayet Tuğtekin yola koyuldu. Hicretin 578. senesinde Yemen'e ulaştı. Orada güzel bir yönetim sürdü. Zebid valisi Hattan b. Munkiz'in mallarına el koydu. Bu mallar yaklaşık 1.000.000 dinar veya daha fazla idi. Aden valisi Fahreddin Osman ez-Zencebilî'ye gelince o, Tuğtekin'in gelişinden önce Yemen'den ayrılmış, gidip Şam'a yerleşmişti. Yemen ve Mekke'de onun meşhur vakıfları vardır. Medresetü'l-Zencebilî'ye ona nisbet edilir ki bu medrese Tuma kapısı dışında olup Dârü'l-Met'am'ın karşısındadır. Fahreddin Osman Yemen'den çok miktarda mal getirmişti.

Bu senede Haçlılar anlaşmayı bozdular. İhanet ettiler. Karada ve denizde gizli aşıkâr her zaman müslümanların yollarını kestiler. Cenâb-ı Allah da içinde 2.500 kadar Haçlı şövalyesi bulunan bir gemiyi müslümanlara nasib etti. Dalgalar bu gemiyi Sultan Selahaddin'in Mısır'dan çıkmasından önce Dimyat kıyılarına sürüklemişti. Gemiye el konuldu. İçindekilerin bazıları boğuldu. Geride kalan 1.500 şövalye esir alındı.

Bu senede Karakuş, İfrikiye ülkesine gitti. Orada birçok beldeyi fethetti. Mağrib valisi Asker b. Abdülmü'min'le savaştı. Orada durumu kuvvetlendi. Karakuş, Sultan Selahaddin'in kardeşinin oğlu Takiyyüd-

din Ömer'in kölesi idi. Sonra Mısır'a döndü. Sultan Selahaddin, Kahire ve Mısır'ı kuşatan surları tamamlamasını ona emretti. Bu hadise onun Mısır'dan bu senede çıkışından önce olmuştu ve bu da Sultan Selahaddin'in Mısır'daki son ikameti idi. Cenâb-ı Allah, amaçlarına kavuşturduktan, Kudüs'ü ve çevresini fethettikten sonra onu vefat ettirdi. Mısır'dan ayrılacağı zaman şehir dışında ordugahını kurmuştu. Çocukları çevresinde oturuyorlardı. Onları koklamaya, öpmeye, bağrına basmaya başladı. Şair'in biri bu konuda şöyle bir şiir okudu:

«Necit'te biten güzel kokulu anar bitkisini koklayıp neşelen.
Yatsıdan sonra artık arar bitkisini bulamazsın.»

Durum gerçekten de şairin dediği gibi çıktı. Sultan Selahaddin bu seneden sonra Mısır'a dönmedi. Aksine Şam'da ikamet etti.

Bu senede Sultan Selahaddin'in iki çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan biri Muazzam Turanşah, diğeri de Melik Muhsin Ahmed idi. İkisinin doğuşu arasında yedi gün vardı. Bu sebeple ülke süslenip zinetlendi. Sevinç ve eğlenceler dört gün sürdü.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH KEMALEDDİN EBÜ'L-BEREKÂT

Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi's-Seadat Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah. Enbarlıdır. Nahiycidir. Fakih, âbid ve zahid bir kimseydi. Kanaatkâr bir hayat sürerdi. Yoksulluk içindeydi. Hiç kimseden, halifeden bile herhangi bir şey kabul etmezdi. Hilafet sarayında sofilerin nöbetinde hazır bulunurdu. Halifenin armağanlarını, hatta bir kuruşunu dahi kabul etmezdi. İlimle iştigal ederdi. Vaktini hep ilimle geçirirdi. Faydalı tasnif eserleri vardır. Bu senenin şaban ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun Esrarü'l-Arabiye adlı kitabı vardır ki cidden faydalıdır. Ayrıca Tabakatü'n-Nühat adlı eseri de çok faydalıdır. Nahve dair Kitabu'l-Mizan adlı eseri de böyledir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.»

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının beşinde sultan Selahaddin, Haçlılarla savaşmak ve halka ihsanda bulunmak amacıyla Mısır'dan ayrılıp Dimaşk yoluna koyuldu. Bu, onun Mısır'ı son görmesiydi. Yolda Haçlıların bazı beldelerine baskın yaptı. Kardeşi Tacülmüluk Böri b. Eyyub'u sağ cenah komutanlığına tayin etti. İkisi yedi gün sonra Ezrak'ta karşı kar-

şıya geldiler. İzzeddin Ferruhşah da Taberiye beldelerine baskın yaptı. Birçok sağlam kaleyi fethetti. Haçlılardan bir kısmını esir aldı, 20.000 baş davarı ganimet edindi. Sultan Selahaddin de bu senenin safer ayının yedisinde Dımaşk'a girdi. Sonra rebiyülevvel ayının ilk on gününde oradan ayrıldı. Teberiye ve Beysan taraflarında Hısnıkevkeb'in alt taraflarında Haçlılarla savaştı. İki taraftan da asker öldürüldü, ama neticede müslümanlar Haçlılara karşı muzaffer oldular. Onları mağlup ettiler. Sultan Selahaddin de muzaffer ve güçlenmiş olarak geri döndü. Sonra Haleb'i ve şark beldelerini ele geçirmek amacıyla yeni bir sefere başladı. Çünkü Musullularla Halepliler, Müslümanlarla savaşmak için Haçlılarla kendi aralarında mektuplaşmışlardı. Bu yüzden Haçlılar Sultan Selahaddin'i bu işten men etmek için ülkenin bazı taraflarına baskınlar düzenlediler. Sultan Selahaddin de gelip Haleb şehrini üç gün süreyle kuşatma altında tuttu, ama daha sonra burayı bırakıp başka yerlere gitmeyi daha uygun buldu. Yoluna devam etti. Nihayet Fırat'a vardı. Cezire beldelerini, Urfa, Rakka ve Nusaybin'i istila etti. Hükümdarlar kendisine teslim olup boyun eğdiler. Sonra Haleb'e döndü ve şehri, valisi İmadüddin Zengi'nin elinden aldı. Böylece doğuda ve batıda bütün hükümdarlar kendisine teslim olup boyun eğdiler. Artık Haçlılarla savaşta muzaffer olmuştu.

FASIL

Kerek Prensi karada Müslümanlara eziyet etmekten aciz kalınca Kalzum denizinde gemiler yaptırarak hacca giden Müslümanların ve tüccarların yolunu kesmek istedi. Yaptırdığı gemilerle müslümanlara, tâ Ayzap mıntıkasına kadar zarar ve eziyet vermeye başladı. Medine-i Münevvere ahalisi de onların şerrinden korkmaya başladılar. Bunun üzerine Melikü'l-Adil Ebu Bekir, donanma komutanı Emir Hüsameddin Lü'lü'e emir vererek prensin adamlarıyla savaşması için Kalzum denizinde gemiler yaptırmasını ve bir donanma oluşturmalarını emretti. Komutan bu emri yerine getirdi ve prensin adamlarını her yerde hezimete uğrattı. Kimini öldürdü. Kimini yaktı, kimini denizde boğdu, kimini de esir aldı. Birçok yerde hezimete uğadılar. Korkulu haller yaşadılar. Artık karada ve denizde müslümanlar Allah'ın izniyle güvene kavuştular. Sultan Selahaddin de kardeşi Melikü'l-Adil Ebu Bekir'e bu mesaisinden dolayı teşekkür ettiğini bildiren bir mektup yazıp gönderdi. Ayrıca halifenin divanına da durumu bildiren bir mektup gönderdi.

MANSUR İZZEDDİN'İN VEFATI

Mansur İzzeddin Ferruhşah Şahinşah b. Eyyub. Baalbek valisi ve amcası Sultan Selahaddin adına Dımaşk naiibi idi. Kendisinden sonra

Baalbek valiliği yapan Emced Behramşah'ın babasıdır. Dımaşk'ta şehrin kuzey doğusundaki Ferruhşahiye medresesi kendisine nisbet edilir. Bu medresenin bitişiğinde oğlu adına yaptırılan Emcediye türbesi vardır ki bu türbe ile medrese, Hanefilerle Şafilere vakfedilmiştir. Ferruhşah; şecaatli, şehametli, akıllı, zeki, alicenap, övgüye layık bir kimse idi. Fazilet ve cömertliğinden ötürü şairler kendisini övmüşlerdir. Şeyh Taceddin Ebü'l-Yumn el-Kindî'nin önde gelen müridlerindendir. Mansur İzzeddin Ferruhşah, Şeyh Taceddin'i Kadı Fadıl'ın meclisinde tanımış ve ona intisap etmişti. Şeyh Taceddin'e iyilik ve ihsanda bulunurdu. O ve Kâtip İmad Şeyh Taceddin'i çok övmüşlerdir. Onun hakkında methiyeleri vardır. Mansur İzzeddin Ferruhşah'ın oğlu Emced de üstün bir şairdi. Babasının amcası Sultan Selahaddin, babasının vefatından sonra onu Baalbek valiliğine atadı. Orada uzun bür süre valilik yaptı. Mansur İzzeddinşah'ın güzel yanlarından biri, onun Taceddin el-Kindî'ye mürid olmasıdır. Onun hakkında yüksek manalar içeren şöyle bir şiiri vardır:

«Ben hastalığın esareti altındayım. O ise bu makamdadır.
 Bir geyik ki gözleriyle gönlüme ok fırlatıyor.
 Bana her su verişinde gerçekten,
 Ben susuzluktan yanıyorum.
 Ben onun elinden saf bal içtim.
 Öyle bir bal ki içkiden daha lezzetlidir.»

Mansur İzzeddin, birgün hamama gitti. Orada önceleri kendisini zengin olarak tanıdığı bir adam gördü. Ancak adam yoksul düşmüş perişan hale gelmişti. Öyle ki avret yerleri görölmesin diye elbisesinin bir kısmı ile örtünüyordu. Mansur İzzeddin ona acıdı ve kölesine, o adama bir bohça elbise ve üzerinde oturacağı bir sergi götürmesini emretti. Sonra da adamı huzuruna çağırdı. Ve ona 1.000 dinar, bir katır ve her ay kendisine 20.000 dinar aylık bağlandığına dair resmî bir yazı verdi. Adam hamama yoksul gelmiş ama zengin olarak çıkıp gitmişti. Allah böylesi cömert insanlara rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN DİĞER MEŞHURLAR

ŞEYH AHMED ER-RUFAİ

Şeyh Ebü'l-Abbās Ahmed b. Ebi'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Abbās Ahmed İbn Rufaî adıyla meşhur olmuştur. Betaihli Ahmediyyetü'r-Rüfaiye tairfesinin şeyhidir. Annesi Ümmü Ubeyde, Bataih'e bağlı bir köyde yaşadığından kendilerine Bataihiye denilmiştir. Bataih, Basra ile Vasıt şehirleri arasında bir kasabanın adıdır. Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin aslı Arap-

tır. Ama sonraları gelip bu beldelerde ikamet etmiştir. Etrafında çok sayıda mürit toplandı. Anlatıldığına göre kendisi Şafî mezhebinin fikhını anlatan et-Tenbih adlı kitabı ezberlemiştir.

İbn Hallikan dedi ki: «Müridlerin diri diri yılan yemek, alevlenen tandırlara girmek gibi acaip halleri vardı. Tandırların ve fırınların içinde ateş yandığı halde oynarlardı. Anlatıldığına göre onlar kendi memleketlerinde yılan ve akrepleri de ellerinde tutabilirlermiş.» İbn Hallikan'ın anlattığına göre Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin çocukluğu yokmuş. Nesli, kardeşi yoluyla devam etmiştir. Onun nesli bu beldelerde şeyhliği babadan oğula alarak birbirlerine intikal ettirmektedirler. Rivayete göre Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin şiirlerinden biri şudur:

«Gece karardığında kalbim vecde gelir, sizi anar.
Ben boynuna zincir vurulan güvercin gibi inlerim.
Üzerimde keder ve üzüntü yağdıran bir bulut vardır.
Altında da üzüntüleri etrafa saçan denizler vardır.
Ümmü Amr'a sorun, onun esiri nasıl gecelede.
Kendisi bağlı olduğu halde onun hatırına esirler serbest bırakılır.
O öldürülmüş değildir. Öldürülmekte istirahat vardır.
Kendisine lütufta da bulunulmuş değildir ki serbest bırakılsın.»

Şu şiir de Şeyh Ahmed er-Rufaî'ye aittir:

«Onu anasından ve babasından kıskanırım
Ona bakandan ve ona yaklaşıpandan da onu kıskanırım
Benim gibi baktığı zaman avucunda tuttuğu aynadan onu kıskanı-
rım.»

Şeyh Ahmed er-Rufaî (Ebü'l-Abbâs) bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmiikisinde perşembe günü vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi.

HALEF B. ABDÜLMELİK B. MES'UD B. BİŞKİVAL

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır Kurtubalıdır. Hafız, muhaddis ve tarihçidir. Çeşitli eserleri vardır. Sile adlı kitabı vardır ki, onu Ebü'l-Velid b. Farazî'nin tarihine zeyil olarak yazmıştır. Kitabü'l-Müstağisin Billah adlı eseri de vardır. Hatib Bağdadî'nin metoduna göre mübhem isimleri belirlemeye dair bir ciltlik kitabı da vardır. İmam Malik'in el-Muvatta adlı eserini rivayet edenlerin adlarını alfabetik sıraya göre yazmıştır ki, bunların sayısı yetmişüçü bulur. Halef, bu senenin ramazan ayında seksendört yaşında vefat etti.

ALLAME KUTBEDDİN EBÜ'L-MEÂLİ

Asıl adı Mes'ud b. Muhammed b. Mes'ud'dur. Nisaburludur. İmam Gazzalî'nin arkadaşı Muhammed b. Yahya'dan fıkıh dersleri aldı. Dımaşk'a geldi. Gazaliye ve Mücahidiye medreselerinde ders verdi. Haleb'e de gelip Nureddin'in ve Esedüddin'in medreselerinde ders verdi. Sonra Hemedan'a gitti. Oradan da Dımaşk'a döndü. Yine Gazaliye medresesinde ders vermeye başladı. Mezhebinin reisliği kendisine verildi. Bu senenin ramazan ayının birinci gününde vefat etti. Vefat ederken doksantüç yaşındaydı. Fahr İbn Asâkir ve diğerleri kendisinden ders aldılar. Hafız İbn Asâkir onun cenaze namazını kıldırdı. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZYETMİŞDOKUZUNCU SENESİ

Bu senenin muharrem ayının ondördünde Sultan Selahaddin, uzun bir kuşatmadan sonra sulh yoluyla Amid şehrini vali İbn Bey-san'ın elinden teslim aldı. İbn Beysan orada toplayabildiği malları ve eşyaları üç gün boyunca taşıdıktan sonra şehri teslim etmişti. Sultan Selahaddin, teslim aldıktan sonra şehirde çok miktarda mal, eşya, emtia ve savaş aletleri görmüştü. Hatta bir burcun ok başlıklarıyla dolu olduğunu görmüştü. Başka bir burçta 100.000 mum ve anlatımı burada uzun sürecek eşyalar görmüştü. Şehirde 1.040.000 kitap içeren bir kütüphane görmüştü ki, bunların tamamını Kadı Fadıl'a hibe etmişti. O da bu kitaplardan yetmiş merkep yükünü seçip almıştı. Sonra Sultan Selahaddin, içindeki eşyalarla birlikte Amid şehrini Nureddin Muhammed b. Kara Arslan'a hibe etti. Çünkü hibe edeceğini önceden kendisine vaad etmişti. Denildi ki: «Bu eşyalar hibeye dahil değildir.» O zaman Sultan Selahaddin «Hayır, ben cimrilik yapmam. Şehri içindeki eşyalarla birlikte Nureddin Muhammed'e hibe ettim» demişti. Hazinesinde 3.000 dinar vardı. Bu yaptığından ötürü şairler kendisini övdüler. Övgülerin en güzeli şuydu:

«Hükümdarlara de ki, ülkelerinizin başından uzaklaşın.
Çünkü dünyayı veren de alan da gelmiştir artık.»

Sonra Sultan Selahaddin muharrem ayının geri kalan günleri içinde Haleb'e gitti. Orayı kuşattı. Haleplilerle şiddetlice savaştı. O esnada kardeşi Tâcülmülûk Böri b. Eyyub ağır yaralandı. Birkaç gün sonra da vefat etti. Tâcülmülûk Böri, Eyyub'un en küçük oğluydu. Yirmi yaşına varmamıştı. Başka bir rivayete göre ise yirmiiki yaşındaydı. Zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Güzel bir şiir divanı vardır. Kardeşi Sultan Selahaddin vefatına çok üzüldü. Onu Haleb'e defnetti. Sonra naaşını

Dımaşk'a nakletti.

Daha sonra Sultan Selahaddin ile Haleb valisi İmadüddin Zengi b. Aksungur arasında bir anlaşma yapıldı. Sultan Selahaddin ona Sincar'ı geri verecek, buna karşı Haleb'i ondan alacaktı. Bu anlaşma gereğince İmadüddin kaleden çıktı. Sultan Selahaddin'e hizmete amade olduğunu bildirdi. Kardeşinin vefatı için başsağlığı diledi. Otağında konuk oldu. Sonra eşyalarını ve ağırlıklarını Sincar'a taşıdı. Sultan Selahaddin, Sincar'a ek olarak Habur, Rakka, Nusaybin ve Suruç şehirlerini de İmadüddin'e verdi. Yalnız Haçlılarla savaşabilmesi için kendisine asker göndermesini şart koştu. Bundan sonra İmadüddin yola koyuldu. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra otağında beklemeğe başladı. Haleb'i, pek ilgilenmeksizin günlerce seyretti. Sonra safer ayının yirmiye-disinde pazartesi günü Haleb kalesine çıktı. Emir Tahman ona büyük bir ziyafet verdi. Sultan Selahaddin kale kapısından içeriye girerken «De ki: Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsın. Dilediğinden çekip alırsın...» (Âli İmran, 26) mealindeki âyet-i kerimeyi okudu. Kale emirinin odasına girerken de şu ayeti okudu:

«Yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi.» (el-Ahzab, 27).

Makam-ı İbrahim'e girince de orada iki rek'at namaz kıldı. Secdele-rini uzattı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Sonra sofralar kuruldu. Müjde ve sevinç davulları çalındı. Emirlerle hil'at giydirildi. Reislere, yoksullara ihşanda bulunuldu. Savaş artık sona ermişti. Şairler, Sultan Selahaddin'e güzel övgüler yağdırdılar. Kale artık ona hoş görünmeğe başlamıştı. Sonra şöyle dedi:

«Haleb şehrini fethederken sevindiğim kadar, başka bir kaleyi fethederken sevinmiş değilim. Bu Haleplilerden ve diğer Cezire mıntıkasında yaşayanlardan vergileri ve harçları kaldırdım. Aynı şekilde Şam ve Mısır diyarında yaşayanlardan da kaldırdım».

Sultan Selahaddin'in yokluğu esnasında Haçlılar çevrede bozgunculuk yaptılar. Bunun üzerine Sultan Selahaddin toplanmaları için askerlerine haber saldı. Askerleri toplandılar. Haleb'in fethi esnasında Kudüs'ün fetih müjdesi de geldi. Şöyle ki: Fakih Mecdüddin b. Cehbel eş-Şafiî, Ebü'l-Hakem el-Arabî'nin tefsirini mütalaa ederken şu ayet-i kerimenin tefsirini okumağa başlamıştı:

«Elif, lam, mim. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler.» (er-Rûm; 1-3).

Hicretin 583. senesinde Kudüs'ün fethedileceğine dair müjde vardır. Bunun delilleri de çoktur.» Bunu bir kağıda yazıp Sultan Selahaddin'e müjdelemesi için Fakih İsa el-Hakkârî'ye verdi. Belirlenen tarihte Kudüs'ün fethedilmemesi ihtimalini göz önünde bulundurdıkları için bu müjdeyi Sultan Selahaddin'e iletmeğe kimse cesaret edemedi. Ancak Kadı Muhyiddin b. Zeki bunu Sultan Selahaddin'e bir kaside ile bildirdi.

«Beyaz taşlı Haleb şehrini safer ayında fethedişiniz.
Receb ayında Kudüs'ün sizler için fethedileceğini kesinleştirdi.»

Kadı Muhyiddin bu kasidesini Sultan Selahaddin'e takdim etti. Sultan Selahaddin de Kudüs'ü fethetmeyi arzuladı. Hem de büyük bir istekle orayı fethettiği zaman Kadı Muhyiddin b. Zeki'ye emir verdi. O'da cuma günü Kudüs'te hutbe okudu. Sonra asıl müjdeyi verenin İbn Cehbel olduğunu duyunca ona da emir verdi. Sahrâ Mescidi'nin yanında ders verdi. Gerçekten de İbn Cehbel orada muazzam bir ders verdi. Sultan Selahaddin ona bol miktarda bağışta bulundu. Onu çok övdü.

FASIL

Sultan Selahaddin, rebiyülahir ayının sonlarında Haleb'te oğlu Zahir Gazi'yi vekil bırakarak sefere çıktı. Haleb kadılığını İbnu'z-Zeki'ye verdi. O da orada başka bir kadıyı kendine naib olarak bırakıp Sultan Selahaddin'le birlikte sefere çıktı. Cemaziyelevvel ayının üçünde Dımaşk'a girdiler. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Cemaziye-lahir ayının başlarında Haçlılarla savaşmak üzere Dımaşk'tan ayrılıp Şam yoluna koyuldu. Banyas'a uğradı. Orayı yağmaladı. Sonra Ayn Calut'a gidip konakladı. Öncü birlik olarak büyük bir müfrezeyi yola koydu. Bu müfrezede Berdavil ile Nuri askerlerinden bir grup vardı. Amcası Esedüddin'in kölesi geldi. Haçlı ordusunun kendi taraftarlarının yardımına gelmekte olduklarını gördü. İki taraf karşı karşıya geldi. Sultan Selahaddin'in askerleri Haçlılardan bir kısmını öldürdüler. 100 kadar kişiyi de esir aldılar. Bu savaşta Müslümanlar sadece bir kişi kaybettiler. Akşam vakti Sultan Selahaddin Ayn Calut'tan ayrılıp yola koyuldu. Sultan Selahaddin, Haçlıların kendisiyle savaşmak üzere toplandıklarını duydu. Kendisi ile barış yaparlar umuduyla üzerlerine hücum etti. Yapılan savaşta Haçlılardan çok sayıda asker öldürdü. Bir o kadarını da yaraladı. Haçlılar son derece korku ve paniğe kapılarak gerisin geri döndüler. Sultan Selahaddin'in askerleri onları kovaladı. Bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Ülkelerini baştan sona yağmaladılar. Nihayet geri döndüler.

Kadı Fadıl da halifeye bir mektup yazarak Cenâb-ı Allah'ın kendisine ve Müslümanlara bahşetmiş olduğu zaferi müjdeledi. Sultan Selahaddin de halifeye olan saygısından, itaatından ve hürmetinden dolayı yapmak istediğini ve yaptığı her iş hakkında halifeye mutlaka bilgi verildi.

FASIL

Receb ayında Sultan Selahaddin, Kerek şehrine gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Beraberinde kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer de vardı. Bu arada Sultan Selahaddin kendisini, isteği üzerine Haleb'e ve oraya bağlı yerlere vali olarak atamak üzere yanına gelmesi için kardeşi Adil'e de bir mektup yazdı. Kerek muhasarası receb ayı boyunca devam ettiği halde amaca ulaşamadı. O arada Kerek'i savunmak için Haçlıların toplandıklarını duyan Sultan Selahaddin, Dımaşk'a geri döndü. Kerek'i almak onun en büyük arzularındandı. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin'i naib olarak Mısır'a gönderdi. Yanına Kadı Fadıl'ı da katmıştı. Kardeşi Adil'i Haleb ve Haleb'e bağlı mıntıkalara naib olarak tayin etti. Orada naib olarak bulunan Zahir'i ve kendisi için lazım olan kıymetli emirleri yanına getirtti. Kendisine yakın bir yerde bulunsun diye kardeşini Halep naibliğine atamıştı. Çünkü kardeşi onsuz hiçbir işe girişmez ve hiçbir hususta kesin kararını vermezdi. Sultan Selahaddin, kardeşi Adil'den 100.000 dinar borç aldı. Oğlu Zahir de Halep naibliğinden ayrıldığına üzüldü. Çünkü orada sadece altı ay kalmıştı. Ancak içindeki düşünceleri babasına açamıyordu. Fakat üzüntüsü yüzünün renginden ve konuşmalarından anlaşılıyordu.